
CHARLES · WILLIAM · ELIOT
PRESIDENT OF HARVARD, 1869-1909
VE RI TAS
·CHARLES · WILLIAM · ELIOT·
COLLECTION
·IN·HONOR·OF·HIS·NINETIETH·BIRTHDAY·
MARCH 20TH 1924
EX DONO
HARVARD ALUMNI ASSOCIATION

BIJDRAGEN

TER BEVORDERING VAN HET

ONDERWIJS

EN DE

OPVOEDING,

VOORNAMELIJK MET BETREKKING TOT DE

LAGERE SCHOLEN

IN

HOLLAND.

IV. DEEL.

TE HAARLEM,
BIJ JOHANNES ENSCHEDÉ EN ZOONEN.
1813.

BIJDRAGEN

TER BEVORDERING VAN HET

ONDERWIJS

EN DE

OPVOEDING,

VOORNAMELIJK MET BETREKKING TOT DE

LAGERE SCHOLEN

IN

HOLLAND.

IV. DEEL.

ONDERWIJS EN OPVOEDING.

TE HAARLEM,
BIJ JOHANNES ENSCHEDÉ EN ZOONEN.
1813.

I N H O U D

VAN HET

V I E R D E D E E L.

ONDERWIJS EN OPVOEDING.

ON-

VOORBERIGT.

Het is met de grootste voldoening en tevens met levendige erkentenis van de nieuwe weldaad, welke Hollands Lager Schoolwezen van Zijne Majesteit den Keizer en Koning ontvangen heeft, dat wij de uitgave der *Bijdragen ter bevordering van het Onderwijs en de Opvoeding, voornamelijk met betrekking tot de Lagere Scholen in Holland*, thans weder opvatten. Immers, naardien het aan Zijne Majesteit goedgunstiglijk behaagd heeft, op het zoo vereerend voorstel van den Heer Directeur Generaal van den Boekhandel, de uitgave van dit, voor ons Schoolwezen sedert deszelfs laatste hervorming, in den jare 1800 zoo belangrijk en onmisbaar, Maandwerk, bij Besluit van 22 Maart ll., definitief toe te staan, is daardoor niet alleen deszelfs hervatting op nieuw mogelijk, maar ook deszelfs voortduring allezins bevestigd geworden. Te meer, na dat het ook aan Zijne Excellentie den Groot-Meester der Keizerlijke Universiteit heeft behaagd, de ondubbelzinnigste blijken te geven van Zijne meeste belangstelling in de onafgebrokene uitgave van dit Maandwerk en van Zijne zoo zeer aanmoedigende goedkeuring van hetzelve.

En het is onder deze zoo gunstige omstandigheden, dat wij alle reden hebben, om ons te mogen vleijen, dat hetzelve Maandwerk voortaan geene mindere diensten aan ons Lager Schoolwezen zal aanbrengen, dan hetzelve er reeds gedurende twaalf jaren lang van genoten heeft. Zelfs meenen wij te mogen zeggen, dat de zoo gunstige bescherming, waarmede ook de Heeren Prefekten der Hollandsche Departementen dit Maandwerk wel willen vereeren, zal moeten medewerken, om nog meer dan ooit deszelfs verspreiding te bevorderen, en het bedoelde nut uittebreiden.

Indien het gepast konde zijn, voor deze algemeene hooge befcherming, welke dit Maandwerk mag genieten, onzen openlijken dank te betuigen, wij zouden er ons een' pligt en genoegen tevens van maken dit hier te doen, en zulks niet alleen van onzen wegen, maar ook en vooral uit naam van geheel Hollands Lager Schoolwezen, hetwelk, met zoo veel regt, even veel prijs ftelt op de voortduring van dit voor hetzelve onontbeerlijk Gefchrift, als op elke krachtdadige poging om tot nut van Jeugd en Scholen de verfpreiding er van meer en meer te bevorderen.

Verëerd en aangemoedigd door zoodanige hooge begunstiging, hervatten wij onze taak met vernieuwden moed, in het voornemen, dit ons Maandwerk voor Hollands Schoolwezen zoo belangrijk en nuttig mogelijk te maken, noodigende dan ook, even als te voren, ieder uit, om ons hierin, door toezending van bijdragen, behulpzaam te zijn.

Dit Maandwerk wordt voortaan bij de laatfte Drukkers er van, de Heeren JOHANNES ENSCHEDÉ en ZOONEN te *Haarlem*, uitgegeven, en tevens heeft men door veranderde fchikkingen en eenige vermindering van bladzijden, welke echter door eenen meer compresfen druk grootendeels vergoed wordt, het mogelijk gemaakt den prijs aanmerkelijk minder te ftellen, welke nu, bij inteekening, voor ieder Nommer komt op 9 ftuivers in plaats van 12 ftuivers, en dus bij een' volledigen jaargang flechts op *f* 5 - 8, in plaats van *f* 7 - 4. Voor het overige wordt, ten aanzien der inrigting van het Werk zelf, geene verandering gemaakt. — In het loopende jaar zullen flechts acht Stukjes worden uitgegeven.

ON-

ONDERWIJS EN OPVOEDING.

Redevoering eens grijzen Onderwijzers bij het overlijden zijns jeugdigen Kweekelings.

Zoo zacht rust gij, geliefde afgeſtorvene! in uwe enge woning; dáár, waar u wel de ſtorm des levens niet ſtoort, maar ook deszelfs vreugde niet verkwikt. Neen! dit had ik waarlijk niet gedacht, dat ik u zoo zoude zien inſluimeren. Gij moest, (dit liet zich van mijne zwakheid en van uwe kracht verwachten,) gij moest mijnen ouderdom den laatſten dienst bewijzen, en mijn ſtof aan het ſtof wederbrengen. Maar de ondoorgrondelijke Voorzienigheid had het anders beſloten. Zij gaf u aan mij; zij nam u van mij weg. De wijsheid des Eeuwigen zij geprezen! Gij waart zoo goedaardig, zoo goed en onbedorven, als weinigen zijn, en mijne liefde en deze tranen overwaardig. Uw aandenken zij aan dit hart, blijve aan dit hart heilig! Met vaderlijke trouw heb ik u twee jaren lang geleid, en met vaderlijk gevoel rukt zich mijn, reeds door menigen ſlag van het noodlot gewond, vaderhart bloedend van uwe asch los. Niets doet mij uw beeld verliezen, of vergeten, hoe gij u met kracht en koenheid verhieft boven de vooroordeelen uwer jaren; hoe gij elken weg, dien ik u aanwees, met moed vervolgdet; hoe gij zelfs verder gingt, zonder bijna meer leiding noodig te hebben, en hoe, bij alle de vrijmoedigheid uwer denkwijze, u toch het geloof zoo heilig was, het geloof aan Hem, door wien wij zijn, en aan dat, waartoe wij geſchikt zijn. Niets zal mij doen vergeten, hoe warm uw hart voor elke deugd, voor ieder kind klopte, en hoe gij, wanneer uwe jeugd u wel eens eene overijling deed begaan, tranen van berouw in mijnen ſchoot weendet, en gij mij de heiligſte gelofte zwoert

van uzelven te zullen overwinnen. O! mijne verwachtingen omtrent u waren niet gering. Eenmaal, dacht ik, zal deze voor zijne dorpelingen boven anderen een zegen worden; eene dankbare nakomelingſchap zal op mijn ſtof ſtaan en uitroepen: deze grijsaard verſtrekte eenmaal onzen leeraar tot opvoeder. Zij is vervlogen, deze hoop, en voor deze aarde zijt gij niets meer dan een handvol ſtofs, hetwelk thans het doodkleed, na één uur de aarde, en na één jaar de graszode bedekt.

Ja, mijne zonen! ook gij zult de ſmarten niet ontgaan, die nu mijne geheele ziel verſcheuren. Hoe grooter het getal uwer kweekelingen zal zijn, des te meer ſtaat gij bloot aan het gevaar, van door den dood dan eens eenen knaap te zien wegrukken, die uwe moeite op het heerlijkst beloonde, dan eens eenen jongeling, aan wien gij uw werk hadt volbragt, en van wien gij geloofdet, dat hij nu eerst regt beginnen zoude de wereld door zijnen geest en door zijne jeugdige kracht nuttig te wezen. Gij zult hen zien wegrukken uit den kring hunner ontwerpen en aan uwe verwachtingen. Gij zult de grafzerk voorbijgaan, en tranen der liefde, der vriendſchap en der vaderliefde zullen er op nedervallen.

Ook dit behoort tot het ſmartelijke, dat gij in uw toekomend beroep zult ondervinden. En ik benijde denzulken hunne rust, hunne koelbloedigheid niet, die bij het begraven van een' hunner leerlingen over niets treurig zijn, dan over het verlies van het ſchoolgeld. Maar laat ons opregt zijn. Zelfs in deze gewaarwordingen, hoe ſmartelijk ook op zichzelve, is iets aangenaams, iets weldadigs.

Bij uw graf, Mijn M., gevoel ik zoo geheel de waardij mijns beroeps, leer ik, waarop ik het meest te werken hebbe, neem ik het beſluit van naar mijn geweten mijne nog levende kweekelingen getrouw te behandelen, en ſtel ik mij het onuitſprekelijk geluk eenes leeraars voor, dat ook mij wacht. Want hoe meer het verlies mij grieft, des

te

te ſterker houdt mijn hart aan het geloof vast, hetwelk alleen in ſtaat is, balſem in mijne wonden te gieten.

Neen, geliefde jongeling! deze hand vol asch, waarop nu mijne rechterhand rust, dat zijt gij niet; dat is niet mijn M! Den zachten, dankbaar aan mij geketenden M., den geest, welke voor al het ware en ſchoone blaakte, den ijver, welke naar al wat goed en edel heet, ſtreefde, en dat verlangen, hetwelk naar menſchenheil dorstte, — dit *dekt* geen doodkleed. Geesten worden van God in ſterfelijke ligchamen nedergezonden, om zich te vormen in de ſcholen der wijsheid, op dat zij de waarheid door het beſtrijden der dwalingen, de deugd door het bekampen der ondeugden, midden in den ſtrijd der ellende het geluk hunner broederen, in dien der zwakheid hunne kracht zouden leeren hoogachten en beminnen. De veranderde rups breekt ongeduldig de pop door, die haar te eng *wordt; het* meer volkomen ſchepſel zet de tot nog toe gebonden wieken uit; thans beproeft het voor de eerſte maal zijne kracht en verblijdt zich over zijne hoogere vlugt. Dat zijt gij, mijn *ontſlapen* jongeling! en ik — kan ik *mij zelven* eene hoogere waarde aanmatigen, dan deze gedachte mij oplevert: ik werk aan en voor onſterfelijken.

Geen ſtand onder alle ſtanden der menschheid kan zich in dit opzigt met den mijnen vergelijken. Alle anderen werken ſlechts onmiddelijk of min middelijk op dat, waarop ik geheel regtſtreeks werke. De landman wint, de handwerksman bewerkt de eerſte noodwendigheden des tijdelijken levens, en heil zij hem, wanneer hij zijne niet bloot werktuigelijke bezigheid als een middel gebruikt, om zijn verſtand op te ſcherpen en te veredelen. De kunſtenaar zorgt meestentijds meer voor de fijnere genoegens der zinnen, en wel hem, wanneer hij door wijze aanwending van zijne kunst ſlechts iets daartoe bijdraagt, om het gevoel zijner tijdgenooten en der nakomelingſchap te veredelen. De geneesheer verzekert en verlengt den onſterfelij-

ken zijne aardſche woning, en zijn werk in de tenten der vergankelijkheid is in het bijzonder weldadig. Maar ook hij heeft ſlechts met het dierlijke, het ſterfelijke in de menſchen te doen; voor den onſterfelijken werkt hij niets onmiddelijk uit. Maar ik ſtond als leeraar bij uw edeler onvergankelijk deel, mijn M. Mijne ſchoone bezigheid was het, de nevels te verſtrooijen, waarin de vooroordeelen uwer ouderen en opvoeders uw verſtand tot aan uw negentiende jaar gewikkeld hadden, niet om voor u te werken, dat moest gij zelf, maar om u te toonen, hoe gij moest werken; om in hartelijke geſprekken mijnen geest voor u uit te gieten; om u — niet tot het goede te trekken, want dat is geene goedheid, tot welke de mensch niet zelf zich ſchikt, — maar wel om u den weg te banen, de zwarigheden aan te wijzen, en de middelen, hoe gij ze kondt overwinnen, aan de hand te geven. De krachten tot den loop konde ik u niet verleenen; maar ik hield u toch den palmtak voor, naar welken gij moest ſtreven. En door mijne poging overwon niet deze M., die nu in het ſtof vergaat, maar dat denkend en zedelijk wezen, dat ergens in het koningrijk mijns Gods vertoeft, en zijnen hemel in zichzelf draagt.

Wanneer een hagelbui den akker des landmans verwoest, zoo is zijn arbeid verloren; en wanneer het kleed afgedragen is, dat de handwerksman leverde, zoo is zijn arbeid weg, geheel verloren. Maar onze arbeid, leeraars der wijsheid en der deugd, is aan geene verwoesting onderworpen. Getroost geleide ik thans uw overſchot ter aarde, mijn edele, veel belovende kweekeling! Van alle de uren, die ik voor u beſteedde, van al den ijver, waarmede ik u vormde, van alle de voorregten, tot welke gij, onder mijne leiding, u zelven verhieft, is niets, niets verloren! De beeldhouwer moge vergeefs gearbeid hebben, wanneer eene vijandige vlam de klomp marmer, dien hij tot eenen Socrates vormde, in ſtof oploste. Ik,

wan-

wanneer ook al de dood u, alle mijne leerlingen, mij van de zijde rukte, voor dat gij uwe bestemming in de burgerlijke maatschappij bereiktet, ik heb dan niet eene vonk mijner kracht verspild; niet eene zaadkorrel, die ik strooide, is verloren. Ik heb aan onsterflijken gearbeid! Buiten den huisvader, die zijne huisgenooten tot alle goed opkweekt, is er niemand, welke mij dit zoo nazeggen kan!

Daarom loof ik u, Vader! dat gij mij tot het leeraarambt beriept. Het is bitter, zijnen kweekeling aan het graf te moeten overlaten; maar een hoog gevoel van eigene waarde doorstroomt de ziel bij de gedachte: ik heb gearbeid aan onsterfelijken en voor onsterfelijken. Want niets zou mij kunnen overtuigen, dat de werkzame geest, welke voor drie dagen deze woning verlaten heeft, nu zou zijn ingegaan in eenen staat van trage rust, waar hij in eeuwig genot of halleluja-gezangen zijnen tijd verdroomt. Neen! wanneer de kunstenaar een werktuig laat bereiden, zoo wil hij ook daarmede arbeiden. En wanneer de Godheid zielen in het stof nedervoert, op dat zij zich hier verheffen zouden uit onwetendheid tot kennis, uit dwaling tot waarheid, uit zwakheid tot sterkte, en de Godheid nu deze zielen midden in den loop harer vorming of na bijkans geheele volbrenging van dezelve wegneemt, moet ik dan gelooven, dat deze ontwikkelde kracht ongebruikt kan en zal blijven in de wereld van mijnen God? Dat zij verre van mij, dat ik dit van u zoude vermoeden, mijn hemelsche Vader! Neen, voor de aarde zullen de zaden niet rijpen, die ik uwen geest, mijn M., aanvertrouwde; het geslacht mijner broederen, hier beneden, zal nu door u niet wijzer, niet edeler, niet gelukzaliger worden; maar deze zaden zullen rijpen voor eene andere wereld, voor die der geesten. Daar, waar henen ook nu reeds de raadsbesluiten des Eeuwigen u geleid hebben en verder leiden zullen, daar zal uwe rustelooze werkzaamheid voedsel vinden. In de hemelen

uwes Gods zult gij geesten gelukzalig maken door de welwillendheid, door welke gij hier een zegen voor velen wildet worden, en door welken gij, mijn beste! een tijd lang mijn zegen geworden zijt. En met wien gij ook in gene wereld verbonden zijt of zult zijn, hij zal zich verblijden over uwe navorſchingen, over uw nadenken, over uwe kracht; hem zal de goedheid van uwen wil in de oogen ſtralen, en de engel, wiens vriend en broeder gij wordt, zal zich gewis door u veel zaliger gevoelen!

Ik heb eerbied voor u, mijne kweekelingen! van welken ouderdom gij ook zijt. Met den geest der innigſte achting zegen ik u! Alle de wijsheid, waartoe ik u vorme, zal eens de aarde tot vreugde verſtrekken; alle de zachtheid, tot welke ik uw hart buige, alle de liefde, tot welke ik uw' boezem verwarme, zal u eenmaal verheffen tot weldoeners uwer broederen, indien uw teeder geweefde levensdraad niet voor den tijd wordt afgebroken. Maar al werd hij dit, ik weet toch, dat gij ginds zijn zult, wat gij hier zoo gaarne geworden waart, lievelingen uwer broeders.

Ontvangt mijnen lieveling onder verwelkomingen, gij geesten eener betere wereld! Voltooit in hem, wat ik nog onvolmaakt laten moest. Niet zonder ſmarten laat ik hem in uwe handen. Doch het zijn de ſmarten eener beminnende moeder, die haren zoon (zij voedde hem zoo zacht en goed op) daar henen voeren ziet, waar hij een gewigtig eervol ambt op zich moet nemen. Zij zal hem nu zeldzamer, ach misſchien nimmer wederzien! Maar hij is haar lust, en de bewoners van gindſche landſtreek zullen den jongeling zegenen, en ook de vrouw, die hem baarde. Leeraars, kunt gij bij de graven uwer kweekelingen vertoeven, zonder de ganſche waarde uws beroeps te gevoelen, hetwelk u gebiedt, werkzaam te zijn aan onſterfelijken en voor onſterfelijken?

Maar dezelfde beſchouwing leert mij ook, waarop ik als leeraar (wanneer ik zijn wil, wat ik bij het graf mijner

lie-

lievelingen wenſchen moet geweest te zijn) het meeste te werken hebbe — niet op den vorm der kennis, maar op den lust tot waarheid; niet op den omvang der kundigheden, maar op de vorming der zielsvermogens; niet op eene uiterlijke deugd, maar op eenen edelen wil. Of mijn M. ginds nog alles voor waar zal houden, wat hij er hier voor hield, dat weet ik niet. Of hij niet veel — ach veel! *uit* geheel andere oogpunten moet beſchouwen, *uit gansch* andere, dan ik hier in ſtaat was hem aantewijzen, dat weet ik niet. Maar ik zelve vermoede, dat wij over alle de groote wijsheid van ons aardſche leven ginds grimlagchen zullen, gelijk de jongeling over de dwaasheid van het kind, dat de maan met de hand wil grijpen. Ondertusſchen moeten zulke misleidingen voorafgaan, voor dat klaardere begrippen der dingen mogelijk worden. Dingen, over welker waarheid of onwaarheid wij tegenwoordig (niet geheel zonder inmenging van eene hartstogtelijke eerzucht) hevig twisten, kunnen ons ginds weinig meer overlaten, dan de ſchaamte van gedwaald te hebben, de grootere ſchaamte, van de dwaling zoo ijverig verdedigd, en de grootſte, van om tegenovergeſtelde meeningen anderen gehaat en vervolgd te hebben. Wat zou ons dus nu overblijven, als alle uiterlijke vormen van dat, wat wij weten, verbroken worden, als meeningen, aan welke wij hier met geheel onze ziel verkleefd waren, ons ginds belagchelijk moeten voorkomen? Niets dan de *zucht* tot waarheid!

Het is bezwaarlijk te verwachten, dat de onderwerpen, aan welke wij deze zucht tot waarheid hier oefenen, daar dezelfde kunnen blijven. In welken zin Jezus Gods zoon, de Bijbel van God ingegeven, de Godheid met de Menschheid vereënigd zij, en dergelijke, gij goede geesten eener betere wereld, vergeeft het uwen aanſtaande broederen, als zij dikwijls met hitte daarover ſtrijden, of ten minste met gewaande diepzinnigheid onderzoeken,

 het-

hetgeen boven hun bereik ligt. Als wij flechts uit al dezen ftrijd het dorften naar waarheid tot u overbrengen, dan zijn wij zalig. Zekerlijk mijn M. heeft door den dood zijne natuur niet veranderd. De ijver, waarmede zijne ziel hier naar de kennis van het ware dorstte, de onpartijdigheid, met welke hij hetzelve overal zocht, de bereidwilligheid, met welke hij ingewortelde dwalingen uitroeide en plaats gaf aan betere voorftellingen, de openhartigheid, waarmede hij het goede, oud of nieuw, fchattede, — dat alles moet hem overgebleven zijn, wanneer hij dezelfde gebleven is. En dezen ijver en lust, mijne leerlingen! bij u optewekken, dat moet het doel zijn, waarnaar ik ftreve. Of gijlieden aan ééne of aan twee electrifche ftoffen gelooft, of gijlieden de kometen voor dwalende wereldligchamen of voor planeten houdt, welke regelmatig om twee zonnen loopen, — daarover bekommer ik mij weinig. Waarheen ulieden uw onderzoek naar waarheid voeren mag, dat is mijne minste zorge, wanneer gij flechts eerlijk navorscht, en ik juist daardoor zeker ben, dat gij de grondzuilen der zedelijkheid niet met wrevelige handen zult aantasten.

Had ik het bij u, mijn ontflapene, flechts daarop toegelegd, om aan uwe kundigheden alleen eenen zekeren vorm te geven, zoo waren waarfchijnlijk alle mijne pogingen en moeite, aan u befteed, verloren. — Maar heb ik (en ik dank God, dat het zoo is) den lust tot waarheid in u opgewekt, dan kan geen dood dat eene vernietigen, wat ik in dit opzigt aan u deed. Ook den omvang der kundigheden gaf ik u flechts voor dit leven, maar de vorming uwer vermogens voor dit en het toekomende. Of meent gijl., dat de Latijnfche, Griekfche en Hebreeuwfche woorden, die ik als leerling leerde, en de kerkelijke en kettergefchiedenis, die ik als jongeling beftudeerde, of de leerboeken over het predikambt, welke ik naderhand uitputte, mij in een toekomend leven van nut zouden zijn?

Er

Er zal mij ginds niet gevraagd worden, of ik het boek Job kan vertalen, of het jaar van iedere kerkvergadering opnoemen. Maar, wanneer door alle die dingen mijn geheugen verſterkt, mijn verſtand verlicht, mijn oordeel opgeſcherpt en mijne rede geoefend werd, zoo zullen; dit hoop ik, de geoefende krachten mij bijblijven, ſchoon ook alle middelen ter oefening wegvallen, juist zoo als hij, die een uurwerk gereed gemaakt heeft, dan wanneer het goed loopt, de werktuigen, door wier behulp hij *het* in orde bragt en het dwong dien dienst te betoonen, ter zijde legt. Mijn M. had zich uitgebreide kundigheden in de toonkunst verworven, waarvan hij nu geen gebruik maken kan. Maar wanneer door deze edele kunst zijne ziel zich aan werkzaamheid, nadenken, beſchouwen, vergelijken, onderſcheiden en in orde brengen gewende, wanneer daardoor harmonie aan zijne ziel tot eene tweede *natuur* geworden is, zoo blijft de gevormde kracht over, ſchoon ook de dood alle kennis van de akkoorden en hunne behandeling onvruchtbaar maakt.

Indien gijl. dus uwen leerlingen alleenlijk kundigheden *mededeelt*, indien gij u als doel voorſtelt, veelweters te moeten vormen, indien gij uwen kinderen, op dat zij ſlechts regt veel ontvangen, alles weggeeft, zonder dat zij zichzelve behoeven te beijveren, zoo moogt gij, Schoolkeeraren, wel iets voor dit leven hebben uitgewerkt, doch ſterft uw kweekeling, zoo hebt gij aan hem niets gedaan. Zoodra gijl. integendeel daarnaar ſtreeft, om, van het *eerstbeginnend* onderwijs af, iedere kundigheid, welke gij hem om der aarde wille mededeelt, ook als middel ter vorming van den onſterfelijken geest aantewenden en nuttig te maken, — zoo dra gij het lezen, ſchrijven, rekenen, natuurkunde, de geſprekken over den Godsdienst zelven uit dat oogpunt beſchouwt, zoo legge het onverbiddelijke noodlot uwen lieveling, zoo vroeg het wil, in het ſtof des doods; van alle uwe moeite, aan hem be-

besteed, is geen uur verloren. Ik dank God, dat ik reeds lang vermoedde, wat de nieuwere opvoeding eerst waant gevonden te hebben, dat bijna alles gegrond is op de vorming der krachten, dat het dit is, hetwelk de menschen tot hunne verhevene bestemming opleidt. In u, op wiens koud gelaat thans mijne regterhand rust, waren deze krachten meer waardig, dan de omvang van uwe kunde. Deze is weg, maar met gene zult gij in uwe nieuwe loopbaan veelvermogend voortwerken. Gij hebt gewoekerd met het u aanvertrouwd talent, en uwe werkzaamheid zal, dáár boven, naar uwe vorming geëvenredigd zijn. En is het met den wil anders dan met het verstand? Van alle de goede eigenschappen, welke u hier versierden, die gij reeds hier u verwierft, blijft u niets zoo zeker overig, als de goedheid van uwen wil. Welk eene menigte afzonderlijke deugden zijn er van dien aard, die met de gewone voorstellingen van het toekomende leven in het geheel niet te verbinden zijn. Wat betrekking heeft de matigheid, door welke hij zich hier aanprees, op hem in een leven, waarin het tegenovergestelde in het geheel niet mogelijk is? Zal hij daar, waar geene ellende plaats heeft, met gevaar van zijn eigen leven den ellendigen voorstaan en helpen? Of zichzelven genoegens ontzeggen, om met het bespaarde geld tranen af te droogen? Wien zal hij daar boven vergeven, waar, in geen geval, hem beleedigingen noch boosheden verbitteren. Wij behoeven gewis niet te vreezen, dat hij in een beter leven het geduld zal noodig hebben, hetwelk hem nog in zijn laatste lijden ons zoo eerwaardig deed zijn. Maar wat blijft hem dan overig, indien alle deze deugden niets meer zijn dan herinneringen uit vorige dagen?

O gij hebt hem gekend, dien edelen! en uwe tranen vloeijen bij zijn graf niet slechts op de herinnering van de zwakheid uwer jeugd; zij vloeijen ook ten aandenken aan de regtschapenheid van zijn hart. Dat onbetwistbaar regt doen,

doen, dat zoo ganſchelijk in zijn geheel beſtaan was ingeweven, die achting voor den rigter in zijn binnenſte, dien hij ſlechts als de hoorbare ſtem van den rigter boven hem achtte, die ongeveinsde welwillendheid omtrent ieder gevoelig wezen, dat verlangen, om met alle zijne krachten ten beste van het geheel en van iederen mensch mede te werken, dit maakte, dat men zoo menigen misſlag, tot welken hem zijne jeugdige levendigheid vervoerde, gaarne over het hoofd zag, en deze gezindheid — neen! de dood heeft haar niet uit hem kunnen verdelgen. Zij was geen gevolg van zijn temperament, gelijk zijne dikwijls overhaaste drift dit was; zij ontſproot uit hemzelven; zij kan dus ook niet met zijn ſtof in het ſtof vergaan; zij moet met hem in de vreugde eener betere wereld ingegaan zijn.

O gij leeraars, welke uwe kinderen dwingt het goede te moeten, zonder dat zij het willen doen, of gij, die door bloote eerzucht aanlokt en door de voorſtelling van zinnelijke voordeelen opwekt; hoe kan, hoe moet gij te moede zijn, indien gij bij het ſtof uwer kweekelingen ſtaat? Het geen gij in hen gelegd hebt, maakt hen voor de burgerlijke maatſchappij minder gevaarlijk en ſomtijds nuttiger. Maar voor eene betere wereld is het van geene de minſte waardij. Neen, mijne broeders! indien gijl. eens bij de grafſteden uwer kweekelingen zoo te moede zult zijn, als ik bij deze zerk (Gode zij dank!) te moede mag zijn, zoo waakt daarvoor, dat de zedigheid en deugd uwer kinderen geen ſlaafſche dwang, geene ijdele eerzucht, geene lage loonzucht zij; maar verdraagt liever meer uiterlijke misſlagen, zoo ſlechts het goede, dat gedaan wordt, de zuivere ſlotſom is van eenen vrijen wil, gegrond op de achting voor het gebod van pligt, op de liefde jegens God en de naasten. Een zoo gevormde geest ſcheure zich in het tiende of twintigſte jaar uit zijn omkleedſel los, de goede wil, welken gijl. in hem geſtort — neen, niet in hem geſtort — uit hem opgeroepen hebt, blijft eeuwiglijk.

En

En deze overtuigingen zullen ul. dan tot de heilzaamſte voornemens met opzigt tot uwe nog levende kweekelingen opwekken, tot het voornemen, om geen uur voor hun te verzuimen, hen met behoorlijke gematigdheid te behandelen, en hun geen onſchuldig jeugdig genot te misgunnen. Met vreeze en beving, met verborgene en knagende verwijten zoude ik thans bij uw graf ſtaan, mijn M., indien ik mij zelven toeroepen moest: ligtzinnige, gij hebt aan hem niet gedaan, wat gij moest! Had ik voor hem verzwegen, wat tot onderhouding der gezondheid dient, en had mijne ſchuld hem dan ter neder geſtort, zoo konde ik hier niet gerustelijk ſtaan. Had ik geloofd: er is nog tijds genoeg voor zijne beſchaving, hij heeft het nog aanſtonds niet noodig, en had hij nu, ongevormd van vermogens, den overſtap gedaan, ik konde dan hier niet gerust ſtaan. Had ik op zijne zeden niet behoorlijk acht geſlagen, hem niet met alle mijne kracht het deugdzaam zijn gemakkelijk gemaakt, hem niet door vermaning, door voorbeeld, door waarſchuwing, door opmerking en door raad geleid, ik kon dan hier niet gerust ſtaan. Gij hebt een' aanklager bij God, zoude ik tot mij zelven zeggen: of indien mij deze gedachte te zinnelijk toeſcheen: daar boven is een geest, die er over zucht en zuchten moet, die de treurige gevolgen daarvan nog thans ondervindt, dat gij niet meer volgens uw geweten met hem zijt omgegaan.

Ach, ook gij, mijne kweekelingen! gijl. zijt ſterfelijk, als hij. Heden ſta ik nog midden onder u; heden dringt mijne ſtem nog in uwe ooren: ik wil aan u werken, terwijl het dag is. — De nacht konde mij overvallen, wanneer ik niet meer aan ul. werken kan. En bovenal wil ik u met de behoorlijke zachtheid behandelen. Neen, de gedachte, dat gijl. mij ontvallen kondt, gelijk deze jongeling mij ontviel, zal mij nimmer al te teeder omtrent u doen zijn. Wee mij, indien ik door teederheid misſla-

gen

gen in ul. overzag, die ginds u nog terug zouden houden! Daarvan wil ik nimmer oorzaak zijn. Ik wil veel liever bedenken, dat ons misschien nog maar weinig tijds overig is. Wanneer er ernst vereischt wordt, om u te verbeteren, zal ik dien gebruiken, hoe smartelijk het mij ook moge zijn. Indien uwe geliefkoosde wenschen u moeten ontzegd worden, wijl derzelver vervulling gevaarlijk konde worden voor uwe deugd, dan wil ik ze u met standvastigheid ontzeggen. Gijl. kondet sterven, en dan konde ik niets meer aan u doen, dan uwer assche en mijner onbezonnenheid tranen wijden. Maar al te streng wil ik nog veel minder jegens u te werk gaan, mijne geliefden! Indien ik dezen M. door onbillijke beschuldigingen gegriefd, zijne ligtzinnigheid voor boosheid, zijne vrolijkheid voor wildheid had verklaard, indien ik hem eenigermate mishandeld had; zoo zoude ik ook bij zijn graf weenen, *maar* met andere gewaarwordingen, dan tegenwoordig. Vergeefs zoude ik dan, indien niet luide, ten minste in stilte uitroepen: vergeef, wat ik nu toch niet weder vergoeden kan. O dat ik u zoo dikmalen griefde, zoo dikwijls miskende, zoo vaak mishandelde! O keer terug, terug in het leven; gaarne zal ik alles, zoo veel mogelijk is, veranderen! Maar te vergeefs. Neen, goede M! zoo behoeve ik hier niet te zuchten. Ik heb u lief gehad, gelijk een vader zijn eenig kind. Ik heb zelfs bij uwe misslagen geduld met u geoefend. Zekerlijk denkt gij *daar* met liefde aan mij, gelijk ik aan u met liefde terug denke. Ook gijl., mijne geliefden! Kunt sterven; doch ik zweer het u bij deze rust, met welke ik den grafsteen mijns M. durve vasthouden, ik zweer het u, liever wil ik mijne geheele werkzaamheid voor u opgeven, eer dat de geest der dwingelandij of der verbitterde droefgeestigheid uit mij tot u zoude spreken.

Het genot van onschuldige jeugdige vermaken wil ik u niet bederven. Uwe dagen, mijn beminde, ach! waren

slechts

ſlechts eene ſpanne lang, en vroeg zijt gij daar henen gegaan, van waar men niet kan terug keeren. In uwe donkere woning glinſtert geen ſtraal des morgenſtonds, en geen toon van de veldfluit wekt u meer tot den vrolijken dans. Gij hoort niet meer het ſchertſen van uwe ſpeelmakkers, noch het liefelijk geluid des nachtegaals, en de ſtem der liefde, der zoete vleijende liefde dringt niet door de zode, die nu welhaast uw graf bedekt; voor acht dagen ſtondt gij nog lagchend in dezen kring, en heden verbeidt een open graf uw lijk. Indien gij voor twee weken gezegd hadt: ik wil deze weinige dagen nog vrolijk zijn, wie weet, of het niet het laatſte aardſche genot is? — ik had dan misſchien te gerust gegrimlacht. Ik ben blijde, mijn beminde! dat ik mij in dit opzigt ook niets te verwijten heb.

Hij verzocht mij, als voorzag hij, wat hem dreigde, nog voor weinige dagen, om hem nog eens naar zijne ver af wonende zuster te laten gaan. Indien ik hem dat zonder reden had geweigerd, zoo waarachtig als God leeft, het zoude mij nog heden gevoelig berouwen. Neen, lievelingen mijner ziel! gijl., boven wier hoofden de loerende dood onzigtbaar zweeft, om dezen of dien uit uw midden te rukken, ik wil, zoo veel ik kan, ulieder pad met rozen beſtrooijen, ten minste u niet verhinderen in het plukken der rozen, die op uwen weg bloeijen. Morgen zijn zij reeds verwelkt, en wie waarborgt mij daarvoor, dat gij niet vroeger afvalt dan zij? Ik bid u, jongelingen! indien gijl. eens mannen of grijsaards wordt, vergeet dan niet, dat gijl. jongelingen waart, en onthoudt toch hem, van wien gij niet weet, of hij morgen niet misſchien, van al het aardſche genot beroofd, aan uwe voeten ligt, dat gene niet, wat geheel onſchuldig en onſchadelijk is. Hebt gijl. u benaarſtigd, om in alle deze gevallen uwe leeraarspligten, door den geest der liefde geleid, te volbrengen, zoo nadert gij vrolijker tot de graven uwer kweekelingen, en gevoelt gij het onuitſprekelijk

ge-

geluk eens leeraars, want lang kan hij niet vertragen, de vriend, welke met eene kille hand u in de woningen der rust invoert. Lang kan hij niet vertragen; ook mijn grijs hoofd zal hij ter lange, vaste fluimering nederleggen, en over mijne ziel den zegen der ontbinding uitfpreken. Dan zijn zij gedroogd, deze tranen, die om mijne vroeger afgeftorvene lievelingen vloeiden, en ook om u zullen blijven vloeijen, tot dat mijn fluimeruur flaat. En mijn geest gaat *daar heen*, waar henen gij mij zijt voorgegaan. Ik heb op eenen anderen tijd, mijne geliefden! reeds tot u gezegd, wat ik hope en op welke gronden.

Mijn eigen hart zegt mij, dat ginds mijne zaligheid flechts gebrekkig zoude zijn, indien ik hen niet zoude danken, welke mij op den weg der deugd leidden, u, mijn Vader! welke mij ter wereld bragt, en u, Onderwijzers mijner jeugd! En mijne kweekelingen, mijne *fchoolkinderen* denken zekerlijk als ik.

O mijne werkzaamheid fchijnt mij hier in menig uur zoo gering toe! Doch, wanneer zij, welke ik gedurende deze reeks van jaren tot God en het goede opleide, mij dan te gemoed ijlen, wanneer ik dan zie, dat geen zaadkorreltje verloren was, en dat door eenen, welken ik gewon, zeven andere gewonnen werden, en dat het geftichte nut zich verbreidde als de kringen in ftille wateren, veroorzaakt door het ingeworpene fteentje, en ik dan de ftralen van licht, door mijne woorden gefchoten, en de betere gezindheden, door mijne vermaningen verwekt, en de menschlievende daden, op mijne aanmoediging volbragt, niet kan overzien, en mij dan menig een der eerst ontflapenen nog zijnen dank betuigt voor den troost, met welken ik zijne fcheidende ziel overvoerde: God! — Wat zijn de rampen des levens tegen zulk eene zaligheid? Ik vraag niet, waar de hemel zal zijn. Mijn hemel moet overal wezen, waar mijne leerlingen zijn, waar ik de gevolgen, de zich zoo ver uitftrekkende gevolgen van mijnen arbeid zie. En waar ik u, mijne ge-

liefden! en dezen M. zie, welke nog ſtervend zijne hand in de mijne leide, en wiens laatſte woord eene ſtamelende dankbetuiging voor mijne liefde was: ik zal ſterven, en gij, een goede geest in het rijk van uwen goeden God, zult mij te gemoet zweven, en elke gewaarwording van dank en vreugde in uwe ziele zal voor mij een ſtraal worden van het hemelſche licht, dat daar over mijnen volzaligen geest ſchittert. Leeraars! leeraars! zijt gijl. in uw ambt liefderijk en getrouw, dan is ieder ontſlapen kweekeling u tot eenen vriend, dien gij vooruit gezonden hebt, en die met aandoening u verbeidt, om eene bloem in den krans uwer liefelijke verheerlijking te vlechten. En buiten goede ouders kan *daar* geen onſterfelijke zoo zalig zijn als gijl.; als gijl., indien gij u dezer vreugde waardig en u zelve daarvoor vatbaar maakt. Zij verwachten u met dankende harten, die kinderen uwer liefde! om u te toonen, hoe groot zij geworden zijn door God en door u. Ook gij, geliefde kweekeling, verwacht mij! Ik kome, ja ik kome ſpoedig. De vlam, welke in u door een' orkaan verſtikt werd, zal in mij door gebrek aan voedſel worden verdoofd en uitgebluscht. En dan verkoele uw geest mijne hitte op mijn ſterfbed! En dan moogt gij een der eerſten zijn, welke mijne intrede in het nieuwe leven zegent. Bij uwe asch, mijn getrouwe! zweer ik het, ik wil het overſchot mijner dagen niet in werkeloosheid doorbrengen. Ik wil voor deze uwe broederen zijn, wat ik voor u, ach! nog gaarne langer zoude geweest zijn. Ik wil mij de zaligheid niet ontrooven, van ginds de vriend der verheerlijkten te zijn.

Gijl., alle mijne kweekelingen! legt uwe hand op dit doodkleed, waaronder een edel jongeling ſluimert, en uw hart zij vol van de heilige gelofte, om ieder uwer kinderen zoo te behandelen, dat gijl. eens derzelver graf met die gewetensrust kunt aanroeren, waarmede ik het graf van dezen edelen aanrake! Het is genoeg. De aarde ontvange nu, wat haar toebehoort.

IETS (*) OVER HET SLECHT SCHOOLGAAN DER KINDEREN TEN PLATTEN LANDE.

Bijna alle Onderwijzers ten platten lande klagen daarover, dat de ouders hunne kinderen te weinig en te onregelmatig ſchool zenden; en deze klagten zijn gegrond. Dit te verhelpen moet onder de eerſte zorgen gerekend worden. Maar hoe is het te maken, dat de kinderen op het land meer en geregelder ter ſchole komen? Schoon hiervoor geene voldoende algemeene hulpmiddelen kunnen voorgeſchreven worden, zoo zal men echter, na het onderzoek der oorzaken, in ſtaat zijn eenige aan de hand te geven.

Het komt ons voor, dat de drie volgende punten tot dit gebrek veel aanleiding geven; het eerſte betreft de School en de Kinderen, het tweede de Ouders, en het derde de Onderwijzers. Van ieder iets in het bijzonder.

Ten eerſte. *De inrigting der Scholen, zoo wel als het onderwijs, daar medegedeeld, geven daartoe aanleiding.*

Kinderen zijn gaarne bezig, zijn ontevreden en knorrig, wanneer zij niets te verrigten hebben, en beminnen boven alles de vrije beweging. Al is de huisſelijke opvoeding nog zoo ſlaafsch en ongepast, zoo ontneemt men toch deze vrije beweging den kinderen niet. Maar nu wordt, in het zesde jaar en ſomtijds vroeger, het vrolijke kind, niet zelden met geweld, in de ſchool gebragt. Hier valt alle bezigheid en beweging voor het kind geheel weg. Het opzeggen der letteren, dat de welkomstgroet der meeste Scholen is, kan het kind geene gepaste bezigheid verſchaffen, daar dit uit deszelfs aard veel te dor is, en al wordt

(*) Wij willen met het opgeven van deze gebreken geenszins te kennen geven, dat door het verbeteren derzelve, de zaak geheel herſteld zoude zijn; wij hebben hier maar *iets* voorgedragen, en zulke middelen medegedeeld, die terſtond in het werk geſteld kunnen worden.

wordt dit, zoo veel het kan, door den Onderwijzer verlevendigd, nimmer levert het eenige stoffen voor het voorstellingsvermogen, dienstbaar ter ontwikkeling van het verstand.

Beweging kunnen deze kleinen niet hebben, wegens gebrek aan plaats; en dezelve zoo bezig te houden en zoo menigmaal aan te spreken, dat zij hunne opgeruimdheid niet verliezen, is, wegens de menigte van kinderen en derzelver verschillende mate van vorderingen voor den Onderwijzer ondoenlijk.

Het kind komt dus ontevreden en knorrig uit de School, waar het zoo veel moest ontberen, naar huis; wil er den volgenden dag niet weder heen; bidt de Ouderen weenend om t'huis te mogen blijven; dezen, te week om hun kind zoo veel verdriet te veroorzaken, staan hem zijne bede toe; en hoe meer dit geschiedt, hoe meer de afkeer van de School bij de kinderen toeneemt.

De grootere en door verschillende middelen daarheen gebragte kinderen, hebben zich van tijd tot tijd hierin leeren voegen, en alle beweging ontzeggen; echter kunnen zij hun verlangen, om bezig te zijn, niet bevredigen, waardoor de School nooit bij hen uit vrije beweging bezocht wordt. In het huis hunner Ouderen is altijd iets voor hun te doen, en daar hunne ligchamen hierbij tevens beweging hebben, zoo arbeiden zij met lust en de Ouders zien deze verrigtingen hunner kinderen met blijdschap. Gedurende den schooltijd zouden zij zelfs kunnen bezig zijn, zij vragen dus hunne Ouderen dit voor hen aangename werk te mogen voortzetten; de Ouders kunnen hun deze genoegelijke bezigheid niet ontzeggen, staan hun hetzelve toe; de kinderen zijn bezig, wijl zij willen, mogen en kunnen, zijn hunne Ouders geenszins tot last, maar zijn hun integendeel nuttig en somtijds van veel dienst; wat wonder dus, dat de Ouders hunne kinderen dikwijls toestaan uit de school te blijven. Hoe noodzakelijk is het dus, alle mogelijke middelen in het werk te stellen, ten einde de kinderen, en vooral de kleinen, aangenaam en gepast bezig te houden.

Ten

Ten tweede. *De meeste Ouders zijn zelve nog niet behoorlijk onderrigt, om de groote waarde van een gepast onderwijs te beseffen, behoorlijk te schatten, of hetzelve als wenschelijk voor hunne kinderen, op hoogen prijs te stellen.*

De Ouders merken de Scholen doorgaans aan, als goede bewaarplaatsen voor hunne kinderen; hetwelk gedeeltelijk waarheid is, doch ook gedeeltelijk onwaar, want de schaden, die het ligchaam en de ziel hunner kinderen in verkeerd ingerigte Scholen (en waar vindt men nog in dit opzigt goed ingerigte Scholen?) lijden, zijn zeer groot. Maar deze schaden in te zien, daarvoor zijn de landlieden niet berekend. Hetgeen zij in hunne kindsche jaren leerden, was zeer gering, en echter achten zij het genoeg; waarom zij ook niet meer voor hunne kinderen wenschen. Van hier, dat zij zich met eene slecht ingerigte School zeer wel kunnen vergenoegen; ja dat velen van eene goede School eenen afkeer hebben.

Het regte oogmerk van lezen, schrijven en rekenen is zelden den landman bekend en gewigtig genoeg, om daardoor bewogen te worden tot het zenden zijner kinderen naar de School, ten einde die kundigheden aan te leeren. Het meeste, daar de landman naar uitziet, is de vermeerdering zijner bezittingen, welke hij op alle mogelijke wijze zoekt te bevorderen. Het schoolgeld is daarom somtijds eene rede voor het te huishouden der kinderen. Het schoolgaan zijner kinderen is daarom dikwijls strijdig met zijn oogmerk; wijl hij daardoor de hulp zijner kinderen ontberen en daarenboven nog schoolgeld betalen moet. Hoe kan dus de landman naar een goed onderwijs voor zijne kinderen wenschen, daar hij niet weet, waarin hetzelve bestaat, of waartoe het zijnen kinderen van dienst kan zijn?

De landlieden moeten daarom meer omtrent de waarde van een gepast onderwijs onderrigt en daardoor bewogen worden, om hunne kinderen ter schole te zenden. Hieraan kunnen de Schoolopzieners en bijzonder de Leeraars van den Godsdienst veel toebrengen. Ten

Ten derde. *De Onderwijzer maakt den kinderen het leeren en ſchoolgaan niet aangenaam genoeg.*

Het is kennelijk, dat de kinderen, die eenigen tijd ter ſchole gegaan hebben, geheel anders zijn, dan vóor dat zij de ſchool bezochten. Het opgeruimde en bevallige is uit hen verdreven en de grond vóor het toekomend donker, ruw en onbeſchaafd karakter in de plaats geſteld. Maar, hoe kan het anders zijn! De meeste Onderwijzers kennen en gebruiken, om terug te houden en aan te zetten, geen ander middel, dan vrees. Van daar het wegloopen der kinderen, wanneer zij den Meester op ſtraat bemerken; en die gewone bedreiging der Ouderen: wanneer gij niet ſtil zijt, zal ik u naar ſchool brengen en het den Meester zeggen. Ook ſchijnt het vele Onderwijzers eigen te zijn, om enkel op de gebreken en het kwaaddoen der kinderen te letten, en geenszins op den ſomtijds grooten aanleg en bekwaamheden derzelven, ten einde zich te verheugen en de kinderen te verblijden. Van daar dat de Onderwijzer in zijnen verderen leeftijd, van trap tot trap ontevredener en knorrig wordt, en niets ſterker wenscht, dan van zijn ambt ontſlagen te zijn. Van daar ook die gelijke behandeling der kinderen, hoe verſchillend van vermogens en inborst zij ook zijn mogen.

De ſpraak des Onderwijzers, welke zich niet naar de denk- en ſpreekwijze der kinderen kan voegen, ſchrikt hen ook niet zelden van het ſchoolgaan af.

Dikwijls zijn de antwoorden der kinderen niet zoodanig, als zij behooren te zijn: doch in plaats dat de Onderwijzer dezelve gedeeltelijk afkeuren en verbeteren zoude, hoort men niet, dan met eene ſterke ſtem zeggen: *het deugt niet; die volgt.* Hierdoor wordt het kind moedeloos, verdrietig, bevreesd en onwillig.

Maar hoe zal het de Onderwijzer dan aanvangen, om het leeren en ſchoolgaan voor de kinderen aangenaam te maken?

Hiervan ſpraken wij reeds te voren, en houden ons verzekerd, dat de regelen, daar opgegeven, goed aangewend, zonder twijfel dit doel bereiken zullen.

IETS OVER HET SCHRIJVEN EN DE VOORBEELDEN OM NA TE SCHRIJVEN.

Het is buiten twijfel, dat het leeren fchrijven, en zelfs maar matig fchrijven, eenen langen tijd vordert. Dit deed fommigen wel eens vragen, of de fchrijfkunst van zoo vele waarde zij, dat men jaren tijds aan het leeren van dezelve met regt moge opofferen? Maar ons is niet bekend, dat iemand ooit de moeite nam, om de voordeelen van het fchrijven naauwkeurig op te fommen, en die tegen het verlies *van tijd in* de weegfchaal te ftellen, ten einde te zien, wat hiervan het zwaarfte wege. En daar het fchrijven toch voor een zeer groot deel onzer onontbeerlijk is, gelooven wij, dat in dit geval minder behoort gevraagd te worden, of het fchrijven van zoo vele waarde zij, dan wel: welke zijn de middelen, om de kinderen in den kortften tijd goed te leeren fchrijven, en den tijd, daartoe noodig, zoo nuttig mogelijk te doen befteden?

In opzigt tot het eerfte zijn van tijd tot tijd middelen ter verbetering voorgeflagen en door fommigen beproefd, maar veelal weder ter zijde gelegd, omdat zij geenszins aan het verlangen beantwoordden. Ieder prijst echter deze pogingen, en wenscht hartelijk, dat men het eenmaal met eene leerwijze in het fchrijven zoo verre brenge, als men met die van het leeren lezen gevorderd is.

Het tweede gedeelte, namelijk het wel befteden van den tijd, dien het leeren fchrijven tot nog toe vordert, is niet alleen door het opgeven van fommige hulpmiddelen, maar vooral door het zamenftellen van gefchikte ftoffen ter na-

ſchrijving aanmerkelijk verbeterd en daardoor dit onderwijs in waarde toegenomen. Van hoeveel belang in dezen de *Opſtellen tot voorſchriften om na te ſchrijven*, uitgegeven bij P. DEN HENGST en ZOON te *Amſterdam*, zijn, behoef ik niet te zeggen, want in deze is het voornaamſte der Zede-, Aardrijks-, Natuur-, Reken-, Geſchied- en Taalkunde bij elkander genomen en tot opſtellen ter naſchrijving vervaardigd.

Bijzonder welkom waren mij deze hulpmiddelen, dewijl ik al eenen geruimen tijd deze behoefte gevoeld, maar dezelve nog niet geheel vervuld had. Ik had namelijk eenige korte gezegden en opſtellen vervaardigd, om die door meer uitgebreide te doen volgen. Maar zoodra mij bovengenoemd werk in handen kwam, leide ik mijnen arbeid aan eene zijde, overtuigd, dat aldaar een goede voorraad geleverd was. Echter zag ik ſpoedig, dat mijne zamenſtelling geheel van gene verſchilde, en geloovende, dat deze ook haar nut konde hebben, was ik bedacht, om eene proeve van mijnen voorraad, door dit *Maandwerk*, aan mijne medeonderwijzers bekend te maken, of het ſomtijds ook ſtrekken konde tot eene bijdrage voor het verbeterd onderwijs.

Korte ſtellingen tot voorbeelden om na te ſchrijven.

Asſen worden door den wagenmaker en ſmid gemaakt.

Almanakken zijn ſlechte voorſpellers van het weder.

Amphibien zijn dieren, die op het land en in het water kunnen leven, als: kikvorſchen enz.

Alle dieren hebben zinnen; echter kunnen zij nadenken noch oordeelen.

Arſenik of rottekruid is een vergift, dat menſchen en dieren doet ſterven.

Appelen van ongeënte boomen zijn niet zoo goed, als van geënte.

Al-

Alle planten nemen door wortelen en bladen voedfel op.
Antwoord ieder overluid, befcheiden, kort en bepaald.
Aan de veren kent men den haan.
Aandachtig luisteren is een voorname pligt voor kinderen.
Allermeest moet men op zichzelven letten.

Bier brouwt men van mout, hoppe en water.
Blikfem en donder ontftaan van electrike wolken.
Brood bakt men van rogge- en tarwemeel.
Boomolij wordt uit olijven geperst.
Bijlen worden van ijzer en ftaal gemaakt, en zijn nuttige werktuigen voor vele menfchen.
Blik wordt van ijzer geflagen.
Bepaal u tot orde, dan wint gij tijd en moeite.
Bijën en zijdewormen zijn zeer nuttige infekten.
Boomen langs de wegen bederven is den reizenden verdriet aandoen.
Borftels van varkens zijn den borftel- en fchoenmaker dienftig.
Breng den bevrorenen nooit fpoedig in de warmte.
Bepaal uwe bezigheden naar tijd en weder.
Brandglazen brengen de zonneftralen in één punt.
Bewaar uwe gezondheid als het dierbaarfte pand.

Columbus ontdekte Amerika in het jaar 1492.
Cichorij is gezonder, dan gebrande erwten of boonen.
Cits wordt van boomwol gemaakt.
Citroenen wasfen in warme landen aan boomen.
Cochenilie zijn infekten, en dienen om rood te verwen.
Ceres, Pallas, Juno en Vesta zijn de laatst ontdekte planeten.
Chagrijn wordt van het vel der muilezels en paarden gemaakt.

De kuiper maakt tonnen, emmers, vaten en tobben.
De vier windſtreken zijn Oost, West, Zuid en Noorden.
De ezel wordt ten onregte veracht, want het is een nuttig dier.
De lange haren der paarden gebruikt men tot ſtrijkſtokken en knoopen.
De aarde loopt in 365 dagen om de zon, en in 24 uren om haren as.
De zon is grooter en de maan kleiner dan de aarde.
De ſponſen, waarmede men leijen en tafels afveegt, komen uit de zee.
De lucht is vloeibaar, veerkrachtig, zwaar en doorſchijnend.
De magneet trekt ijzer en geen goud aan.
De vlooi ſpringt twaalf honderdmaal zoo hoog, als zij zelve lang is.

Eenige menſchen dragen ringen in den neus en anderen in de ooren.
Eenige paddeſtoelen zijn vergiftig; daarom zijn zij een gevaarlijk eten.
Eikenbast wordt door de leerlooijers gebruikt.
Enge kleederen of enge ſchoenen zijn ſchadelijk voor de gezondheid.
Een mager vergelijk is beter dan een vet proces.
Een kind moet boven alles gehoorzaam zijn aan zijne ouders.

Fabelen zijn verdichte verhalen.
Fabriek is eene plaats, waar iets gemaakt wordt.
Feniks duidt eenen vogel aan, die er niet is.
Foelie is een der basten van de Notenmuskaat.
Fondamenten liggen onder de gebouwen.
Fust is zeker vaatwerk.

Glas

Glas wordt van zand en asch gesmolten.
Geld wordt van goud, zilver en koper gemaakt; maar niemand mag dit zelf doen.
Gewasſen, dieren en menſchen kunnen geen water ontberen.
God geeft den mensch alles goeds.
Gaat *niet* om, dan met menſchen, van welke gij veel goeds kunt leeren.
Gewen u jong aan orde, werkzaamheid en ſpaarzaamheid.

Hoeden worden van wol en haar gemaakt.
Honig en was wordt door de bijen uit de bloemen verzameld.
Hagel, ſneeuw en rijp of rijm ontſtaan, wanneer de droppelen en uitwaſemingen bevriezen.
Hebt gij iets goeds geleerd, dan moet gij dit ook beoefenen.
Hebt gij genoeg of overvloed, zoo denk aan de armen.
Hoed u voor den togt of ſpoedig koud worden na eene ſterke beweging.
Heete en verhittende dranken en warme kamers zijn voor kinderen ſchadelijk.

In driehonderd vijf-en-zestig dagen loopt de aarde eenmaal om de zon.
In het binnenſte der bergen vindt men de metalen.
In de friſche winterkoude moeten kinderen dikwijls wandelen.
Inkhoorntjes hebben eenen breeden ſtaart.

Kurk is de bast van eene zekere ſoort van eiken-boom.
Kalk wordt van ſchulpen gebrand.

Krijt

Krijt komt uit de aarde en dient om te ſchrijven, te teekenen en te verwen.
Klappers verraden een boos hart en een gering verſtand.
Kinderen noch groote menſchen zijn liever ziek, dan gezond.

Linnen wordt door bleeken, begieten en loogen wit gemaakt.
Linnenwevers maken lijnwaad van geſponnen garen.
Laat u nooit vervoeren om een vijand van uw vaderland te worden.
Laat nooit zure ſpijzen in koper vaatwerk ſtaan.

Melk geeft boter en kaas.
Mesſen, vorken en ſcharen mogen nooit ſpeelgoed voor kinderen zijn.
Men moet een ieder behandelen, als men in gelijke omſtandigheden gaarne zou behandeld zijn.
Men eet, opdat men leve; men leeft niet om te eten.
Meng u niet in dingen, welke u niet aangaan.
Maak geene ſchulden, wanneer gij eenigzins kunt berekenen, dat gij die niet betalen kunt.

Noorderlicht en kometen zijn geene voorteekenen van eenig kwaad.
Netel kan als vlas bewerkt, geſponnen en geweven worden.
Niet alles, wat goed ſmaakt, is gezond.
Negen pond ijzer is niet zwaarder dan negen pond vederen, en evenwel drijven de laatſten; daar het eerſte zinkt.
Na gedaan werk is het goed rusten.
Nooit zorgt gij te vroeg voor eenen gerusten ouderdom.

Osſen dienen in ſommige landen om den ploeg te trekken.

Olij wordt door persen uit verschillende zaden verkregen.

Orde is een voorname pligt.

Open voor uwe meerderen de deur, maar ga niet vóór hen door dezelve in.

Openbaar nooit eenig geheim zonder noodzakelijkheid.

Oorzaak, uitwerksel en gevolg zijn geheel van elkander onderscheiden.

Papier wordt door den papiermaker van oude lappen gemaakt.

Planten, dieren en gewassen wasemen dagelijks zeer veel uit.

Plant als jongeling boomen, dan hebt gij vruchten, wanneer gij oud zijt.

Plant moerbeziënboomen, dan kunt gij zijde winnen.

Potasch komt van de asch der planten voort.

Perkament wordt van kalfs- en geitenvellen bereid.

Rijst wordt in warme landen op eenen vochtigen grond geteeld.

Rijpe vruchten zijn aangenaam en gezond.

Rang boven anderen geeft ons eere, wanneer men die verdient.

Rekenen oefent het verstand en is altijd nuttig.

Rijkdom is vergankelijk, maar niet verachtelijk.

Rigt uwe liefdegaven naar de behoeften in.

Steenzout wordt uit de zoutbergen gehouwen.

Staat de zon tegen over de regenwolk, dan vertoont zich een regenboog.

Spot nooit met de gebreken van anderen.

Speelzucht moet niet te veel gevoed worden.

Schimpwoorden maken den schimper verachtelijk.

Spaar

Spaar in tijds, dan hebt gij in den nood.
Stel iemand, die dronken is, niet op het hoofd, want dan kan hij fpoedig fterven.

Traan en balijn komen van den walvisch.
Tabak wordt gerookt, gefnoven en gekaauwd.
Turf wordt van bagger gemaakt of uit den grond geftoken.
Tracht altoos uwen tijd op de beste wijze te befteden.
Tracht alles ter regter tijd, en zoo goed gij kunt, te doen.
Tenten dienen velen menfchen tot woning.

Uren, dagen, weken, maanden, jaren, eeuwen, zijn allen bepaalde tijdperken.
Uurwijzers zijn later in gebruik gekomen dan zonnewijzers.
Unfters zijn gemakkelijk om te wegen.
Uitvlugten zijn ongegronde verontfchuldigingen.

Vele vogelen verftrekken den mensch tot fpijzen.
Vele visfchen leven van infekten en waterplanten.
Veracht of vervolg nooit iemand, om dat hij anders denkt dan gij.
Voorheen beftond de rijkdom der menfchen in vee en flaven.
Verrigt alles, wat uwe ouders en meesters bevelen, met den meesten fpoed.
Vele bergen nevens elkander noemt men een gebergte.
Varkensgras is een plantgewas van het geflacht der duizendknoopen.

Wijn wordt uit druiven geperst, en heet eerst mos.
Welke vogelen leven veel van infekten?
Welke zijn de voornaamfte graanfoorten?

Wie

Wie veel spreekt, spreekt zelden veel goeds.
Wie het kwaad verhinderen kan, en dat niet doet, die heeft aan hetzelve deel.
Wordt ons iets moeijelijk, dat nuttig is, dan moet men dit niet ter zijde leggen, maar met dubbelden ijver bewerken.

Xerxes had een groot leger, en werd evenwel overwonnen.
Xenophon en Xenocrates waren geleerde Grieken.
Xanthus is eene rivier.

IJsland heeft eenen vuurspuwenden berg.
IJs komt in den winter van water.
IJk is een merk op maten en gewigten.
IJvrig leeren betaamt vooral een kind.

Zeldzaam kan men te veel leeren, maar wel te weinig.
Zeggen en doen zijn twee dingen.
Zeewier is eene soort van gras, dat in zee groeit.
Zindelijkheid is noodzakelijk om gezond te blijven.

Deze is eene proeve van de volzinnen, welke ik den kinderen, die eenigzins in het schrijven gevorderd waren, liet naschrijven, en die mij onder het nazien der schriften zeer veel stoffe verschaften, om op eene aangename wijze over het geschrevene te spreken. Mijne ondervinding deed mij verder derzelver nuttigheid blijken, daar bijna alle de kinderen in het vervolg toonden, over het geschrevene te hebben nagedacht, ten einde op mijne vragen iets te kunnen antwoorden.

Het spreekt van zelf, dat ik bij die gelegenheden de korte gezegden in de voorbeelden aanmerkelijk uitbreidde, en zoo het anders schijnbaar te kort komende op deze wijze ver-

vergoedde. Ik zeg schijnbaar te kort komende: want hoezeer velen deze opgegevene volzinnen zullen veroordeelen om derzelver kortheid en eenvoudigheid, zoo moet ik echter verklaren, dat ik meende te bespeuren, zoo uit de voortdurende opmerkzaamheid der kinderen bij het nazien der schriften, als uit veler zigtbaar verlangen om ook gevraagd te worden, dat juist deze korte gezegden het kind doen nadenken en het veel doen vinden tot derzelver uitbreiding; hetwelk geene plaats konde hebben, wanneer alles, wat van eenige zaak behoort gezegd te worden, gezegd ware, en er dus voor de kinderen niets ter bijvoeging overbleef.

ONDERWIJS EN OPVOEDING.

Zelfkennis, een noodzakelijk vereischte in eenen goeden Onderwijzer.

Ken u zelven! Deze gulden ſpreuk der oudheid verdient vooral hem herinnerd te worden, die zich eenig beroep of levensſtand zal kiezen. Gaat hij hierin niet te rade met zijnen natuurlijken aanleg, met de gaven van ligchaam en geest, aan hem verleend; kiest hij zich een beroep, tot welks vervulling de krachten van zijn ligchaam niet toereikend zijn, of tot hetwelk meer doorzigt en ſchranderheid dan de natuur hem verleende, meer oplettendheid en geſtadigheid, dan tot welke hij zich in ſtaat gevoelt, wordt vereischt: er is geen twijfel aan, of hij zal in hetzelve ongelukkig zijn. *Ken u zelven!* Mogt men vooral wel met allen ernst en nadruk hem toeroepen, die zich aan het beroep van Onderwijzer wijden wil. Heeft hij een ligchaam, hetwelk uit deszelfs aard tot zwaarmoedigheid en gemelijkheid overhelt; is hij van een driftig en opvliegend humeur, of ontbloot van mensch- en zelfkennis, en door natuurlijke ſtompheid buiten de waarſchijnlijke mogelijkheid, om zich deze te verwerven: hij wage zich aan dit beroep niet! Voor zichzelven zal hij er verdriet in vinden, en voor anderen, meer dan hij denkt, nadeelig zijn.

Meer dan eens in de gelegenheid geweest zijnde, om op te merken, van hoe nadeeligen invloed gebrek aan zelfkennis in den Onderwijzer was op de geheele vervulling van zijn beroep, en bijzonder op de behandeling der leerlingen; vinden wij ons gedrongen, om, in een opzettelijk betoog, de noodzakelijkheid van *zelfkennis* in eenen Onderwijzer aan te toonen. Wij zullen tot dat einde *eerst* herinneren, wat wij door zelfkennis verſtaan, en *dan* aantoonen, dat deze een onontbeerbaar vereischte in eenen Onderwijzer is.

I.

Wat is Zelfkennis?

Bij het gebruik, hetwelk men van dit woord, in de dagelijksche verkeering, veelal maakt, hecht men daaraan veelal eene zeer enge beteekenis, daar men er door aanduidt de bewustheid van onze gebreken en geheele kwade zijde. Het spreekt echter van zelf, dat de zelfkennis zich veel verder uitstrekt, en dat wij ook van dezelve in eenen ruimeren zin spreken.

Wij verstaan er door, wat het woord zelf aanduidt. *Zelfkennis* is: *kennis* van *mij zelven*. Het *voorwerp* der kennis, van welke dus hier gesproken wordt, is: *ik zelf*. De kennis, die aangaande dit voorwerp moet verkregen worden, bestaat in de opmerking en onderscheiding van alle die hoedanigheden, welke het met al wat mensch heet *gemeen* heeft, en die, welke het, in onderscheiding van alle andere menschen, *bijzonder* eigen heeft.

Tot deze kennis wordt dus vereischt een behoorlijk begrip van de menschelijke natuur, in het algemeen; dat is: de noodzakelijkste denkbeelden van de menschelijke krachten en vermogens moeten ons eigen zijn; zoo ook van de wetten, naar welke zij werken; van hare verschillende wijzigingen en uit een loopende rigtingen, en de algemeene oorzaken, uit welke het een en ander ontstaat. Dat dit tot de zelfkennis behoort, is duidelijk: wie toch zichzelven zal kennen, dient vooraf te weten, wat hij *als mensch* is.

Om te ontdekken, welke hoedanigheden ik heb, door welke ik van alle andere menschen onderscheiden ben, heb ik noodig mijzelven te beschouwen in de *bijzondere* eigenschappen en vermogens, die ik bezit, en die met de *algemeene* der menschelijke natuur te vergelijken.

Bij de beschouwing van mij zelven, komen de twee deelen mijner natuur in aanmerking; mijn *ligchaam*, en de *geest*, die hetzelve bewoont.

Tot de kennis van den *laatften* wordt de kennis van het *eerfte* noodwendig vereischt, en maakt daarom een wezenlijk deel der zelfkennis uit. Veel goeds en veel verkeerds, hetwelk wij in onze ziel vinden, is werk van het ligchaam, uit hetwelk de ziel menig voordeel, maar ook menig nadeel trekken kan. De vermogens der ziel kunnen door den invloed van het ligchaam verfterkt en opgefcherpt, maar ook verzwakt en verftompt worden. Ja, zeer dikwijls is de *gefteldheid* der ziel zoodanig afhankelijk van die des ligchaams, dat neerflagtigheid, toorn, haatdragendheid, wellust enz. alleen uit deze ontftaan. Uit hoofde nu van dezen invloed van het ligchaam op de ziel, maakt de kennis van het ligchaam een zeer wezenlijk gedeelte der zelfkennis uit. Ten opzigte van hetzelve behooren wij te onderzoeken, van wat aard deszelfs zamenftelling zij, of welk *temperament* wij hebben, en hoe dit ten *voor-* of ten *nadeele* op de gefteldheid van onzen geest werken *kan*, of *werkt*.

Om te onderfcheiden, wat onze *ziel* heeft, waardoor zij zich van alle andere menfchen onderfcheidt, hebben wij *noodig*, te beoordeelen, *in welke mate* wij de gewone krachten der menfchelijke natuur bezitten? Van welke wij meer, en van welke wij minder ontvingen? Welke bijzondere wijziging en vorm zij bij ons hebben? Bij voorbeeld, ten aanzien van onze verftandelijke vermogens: of wij ons van allerlei zaken, die ons voorkomen, doorgaans vaardig en vlug een behoorlijk begrip kunnen maken? of wel eenigen tijd van nadenken noodig hebben, om er ons een klaar begrip van te vormen; en op welke wijze wij dan tot dien trap van klaarheid geraken? of dit begrip grondig, of wel geheel oppervlakkig is? of wij afgetrokkene begrippen, al dan niet, gemakkelijk vatten, en behoorlijk rangfchikken en aaneenfchakelen kunnen? of ons oordeel vaardig, juist en vast is? dan wel of het trager werkt, en veel wankelt? of onze verbeelding levendig en vurig is,

dan niet? of ons geheugen ſterk is, of zwak? of wij met gemakkelijkheid zelve denkbeelden ſcheppen, dan of wij meer geſchikt zijn, om die van anderen te ontwikkelen en te voltooijen? Ten aanzien van ons zedelijk beſtaan: of wij eenen natuurlijk goeden aanleg des harte hebben; neigingen van goedaardigheid, welwillendheid, dienstvaardigheid, edelmoedigheid; dan wel het tegendeel van deze?

Behalve deze kennis van onzen natuurlijken aanleg, behoort tot de *zelfkennis* ook die van het gene van dien natuurlijken aanleg geworden is. Om duidelijker te ſpreken: wie zelfkennis bezitten zal, moet weten te beoordeelen, hoe ver hij gevorderd is in het goed gebruiken van die vermogens, welke hem natuurlijk eigen zijn. Hij moet dus een goed oordeel weten te vellen over de mate en geſteldheid zijner kundigheden: in hoe ver hij den naam verdient van iemand, die wat weet? Over de vorderingen van zijn oordeel en geheugen; over den trap van beſchaving, dien zijn zedelijk gevoel heeft bereikt, en over de meerdere ſterkte, die zijne natuurlijke goedhartigheid, door oefening, verkreeg: of ook, aan den anderen kant, in hoe ver hij het een en ander verwaarloosd heeft.

Eindelijk behoort tot de kennis van ons zelven de bewustheid van de velerlei en ſnel afwisſelende veranderingen, welke in ons voorvallen, en de oorzaken, uit welke die ontſtaan. De geſteldheid van onze ziel is geenszins altijd dezelfde: den eenen tijd zijn wij vlug en helder; den anderen tijd loom en donker; nu zijn wij opgeruimd, dan neerſlagtig; nu welwillend en meêgaande, dan gemelijk en ſtug; nu kalm, dan weder geneigd tot hevige driften; nu zeer ſterk door beſef van pligt aangedaan en bekoord, dan weder door dierlijke driften beſtuurd. Deze en allerlei andere veranderingen in onze geſteldheid ontſtaan gedeeltelijk uit *inwendige*, gedeeltelijk uit *uitwendige* oorzaken; en deze zijn weder nu eens gemakkelijker, dan weder moeijelijker te ontdekken; ja werken ſomtijds zoo ſtil

en heimelijk, dat men die alleen voor kleinigheden aanziet. Zullen wij ons zelven kennen, dan is het volstrekt noodig, dat wij ons gedurig bewust zijn van de gesteldheid van onzen geest, en dat wij de veranderingen, die daarin voorvallen, terstond, met de oorzaken van dien, bemerken.

Wij meenen genoeg gezegd te hebben, om te doen zien, wat wij door zelfkennis verstaan, en zullen dus kunnen overgaan tot het uitvoeriger betoog van hare noodzakelijkheid in eenen goeden Onderwijzer.

II.

Waarom is zij in eenen goeden Onderwijzer noodzakelijk?

De redenen, die zich aan den nadenkenden voordoen moeten, zijn menigvuldig. Zij hebben hare betrekking *deels* tot den Onderwijzer zelven en zijn gevoel van geluk in *zijn beroep*; *deels* tot het nut, hetwelk anderen uit zijn beroep trekken moeten.

1°. Wat de *eerste soort* aanbelangt, zoo is zelfkennis al aanstonds daarom voor hem noodzakelijk, om dat zij hem *bewaren kan voor het onbedacht kiezen van dit beroep, schoon hij er geene geschiktheid toe heeft.*

Niet alle menschen zijn voor elk beroep geschikt. De post van Onderwijzer der jeugd is even min als eenig ander beroep voor elk een, om het even van wat aanleg, berekend. Tot denzelven wordt eene opgeruimdheid van *ziel*, eene taaiheid van geduld, eene bestendigheid, opmerkzaamheid en vaardigheid van geest vereischt, welke geenszins aan allen gegeven, en nogtans hier zoo noodzakelijk zijn, dat, bij gemis van dezelve, de Onderwijzer zich in zijnen stand niet gelukkig gevoelen zal, noch ook het nut kunnen stichten, hetwelk met zijnen post wordt bedoeld. Dit maakt voor alle dingen noodig, dat hij, die zich aan dit beroep toewijden wil, zich vooraf onderzoeke, of hij de, tot hetzelve hoogstnoodige, vereischten

bezit. Denkt men nu aan het groot getal Onderwijzers, die duidelijk toonen, deze vereischten te misſen, en die nogtans zich aan dit beroep hebben gewaagd, zulks is een voldingend bewijs, dat zij zichzelven niet kennen. Ondertusſchen zijn zij nu in dit beroep, om er zichzelven ongelukkig, en ſteeds ongelukkiger in te gevoelen: de neêrſlagtige, om er ſteeds neêrſlagtiger in te worden; de opvliegende, om dagelijks zijne driften te zien opwekken en anderen daarvan de onaangename uitwerkſelen te doen ondervinden; de onopmerkzame en trage van geest, om zijn beroep als een werktuig te vervullen, zonder geest of leven, en dus zonder het doel deszelven te bereiken. Voor dit groot ongeluk is de man bewaard, die zichzelven kent, en nu ligtelijk inziet, of hij al dan niet de vereischten bezit, onontbeerbaar in hem, die dit beroep behoorlijk, en overeenkomſtig deszelfs doel, waarnemen zal.

De Onderwijzer, dit beroep aanvaard hebbende, heeft daarin zelfkennis noodig, als *middel ter bevordering van menig genoegen, hetwelk hij, zonder haar, niet ſmaken kan, en tot verzachting van menig ongenoegen, dat, zonder haar, niet verzacht zou worden.*

Het opmerken van eenige goede neiging in ons zelven is gewisſelijk eene bron van rein genoegen voor elk, die de hooge waarde van zedelijke volkomenheid kent en gevoelt. De Onderwijzer, dagelijks verkeerende onder een grooter of kleiner aantal leerlingen van verſchillende geaardheid, aanleg, opvoeding, ſtand en beſchaving, heeft elken dag aanleiding, om onder veel verkeerds, ook veel goeds op te merken; blijken van opregtheid, openhartigheid, goed vertrouwen, welwillendheid, dienstvaardigheid, belangelooze goedhartigheid en dergelijken. De zelfkennis, die ons geſtadig, bij de waarneming van anderer deugden en gebreken, tot ons zelve doet inkeeren, en ons zelve met anderen in vergelijking brengt, ontdekt den Onderwijzer zijne overeenſtemming met het goede,

lof-

lofwaardige, beminnelijke gevoel, dat hij in anderen ontdekt, en geeft hem het aangenaam gevoel, dat met de bewustheid van eenige goede hoedanigheid altijd gepaard gaat; maar ook alleen onder voorwaarde van zelfkennis kan bezeten worden. Het is zoo: deze vergelijking, welke de zelfkennis steeds maakt, ontdekt hem niet alleen zijne *overeenkomst* met het goede; maar ook zijne *ongelijkvormigheid* aan hetzelve; maar het is er zoo ver van af, *dat hij*, hoe beschamend deze waarneming ook zij, *dezelve* niet tot een voorregt zou rekenen, dat hij, wetende, dat alle zedelijke verbetering moet beginnen met de kennis van ons gebrek, zich over dezelve hartelijk verblijdt als over een middel ter bevordering van zijn geluk. En het is in dien geest, dat wij, meer dan eens, weldenkende Onderwijzers hoorden zeggen, dat er nooit een schooltijd voorbijging, in welken zij niet iets belangrijks leerden.

Tot verzachting van menig ongenoegen, zeiden wij, dat de zelfkennis den Onderwijzer ongemeen dienstig is. De waarneming van elke verkeerdheid is voor hem, die de waarde der zedelijkheid kent, en dezelve voor allen wenscht, eene bron van ongenoegen. Wie is meer in de gelegenheid, om dit leed te gevoelen, dan de Onderwijzer, die, dag aan dag, te midden van zoo vele gebreken van verschillenden aard verkeert? Hij, die zichzelven kent, weet intusschen, dat niet alle kwaad zoo groot is, als het wel *schijnt* voor den oppervlakkigen beschouwer; dat gebrek aan inzigt, of eene geheel verkeerde manier van beschouwen, of eene onbeduidende kleinigheid, zonder bepaald boos opzet, de grond van alles wezen kan. De vergelijking met zichzelven overtuigt hem hier van, en doet hem, bij eenig nadenken, veel minder verkeerds zien, dan hij eerst meende te zien; veel minder grond van ongenoegen ontdekken, dan hij eerst meende te hebben.

Beide dit genoegen en deze aanmerkelijke verzachting van me-

menig ongenoegen in zijnen post, bezorgt hem de zelfkennis; zonder dezelve is noch het een noch het ander te verkrijgen. Zij prijst zich reeds hierdoor als noodzakelijk aan: zij doet zulks nog zoo veel te meer, doordien *in dit beroep zoo veel te zamen loopt, geschikt, om den Onderwijzer grootelijks te doen mistasten in zijn oordeel over zichzelven*, en zijne verstandelijke en zedelijke vermogens veel gunstiger te doen beschouwen, dan hij, overeenkomstig de waarheid, doen kan.

Wij erkennen geredelijk, dat het beroep van eenen Onderwijzer, van zekere zijde beschouwd, en wel gebruikt, aanleiding geeft ter bevordering van zelfkennis: want, bijaldien het zeker is, wat wij straks deden opmerken, dat tot de zelfkennis behoort kennis van de krachten en vermogens der menschelijke natuur in het algemeen, en dat de kennis van deze ons de kennis van dat gene, waardoor wij van alle anderen onderscheiden zijn, gemakkelijk maakt; dan moet ook het dagelijks verkeer met een kleiner of grooter getal kinderen van onderscheidene jaren, opvoeding en levenswijze, en die zich allen vertoonen, zoo als zij zijn, eene allernuttigste leerschool voor hem zijn, wien het om kennis van zichzelven te doen is, en die anderen waarneemt, om te ontdekken, hoedanig hij zelf is.

Van den anderen kant echter zal elk een ook moeten erkennen, dat ditzelfde beroep tevens zeer geschikt is, om hem, die niet goed op zijne hoede is, in de waardering van zijne verstandelijke en zedelijke vermogens, grootelijks te doen mistasten. De aard van het beroep brengt toch mede, dat de Onderwijzer, dag aan dag, verkeert met zijne minderen; dat is, met zulken, die hij in verstand en kennis verre overtreft, althans geacht wordt te overtreffen. De leerlingen zien in hem de bron, waaruit zij verstand en kennis putten moeten. Al wat hij zegt, wordt met aandacht aangehoord, door allen aangenomen, door niemand in twijfel getrokken of tegengesproken.

Is ergens verschil van meening, daar staat de uitspraak aan hem, en deze maakt een einde aan het geschil: hij, die in het ongelijk gesteld wordt, zwijgt als voor de stem van een orakel; hij, die gelijk krijgt, verheft zich met gevoel van eigene waarde, om dat de Onderwijzer den stempel der waarheid op zijne meening gedrukt heeft. Begeert de leerling iets te weten, de Onderwijzer is de man, tot wien hij zijne vragen rigt, en die aanstonds gereed is, om door zijne antwoorden, zijne kennis te vermeerderen, en hem dingen te zeggen, die hij nog niet wist. Hij alleen is de man, die gebreken opmerkt, aanwijst, bestraft; maar zelf nooit bestraft wordt: altijd lessen geeft, maar nooit ontvangt. Het behoeft voorzeker geen breedvoerig betoog, dat zulk een beroep, zoo vleijend voor de eigenliefde, strekking heeft, om, van tijd tot tijd, schier ongemerkt, den waan te voeden, dat men werkelijk een verstand heeft, verre verheven boven dat van anderen; eene kennis, die bijna alles omvat, en schaars wordt bezeten; en vrij is van aanmerkelijke gebreken, die berisping zouden verdienen. Wat *zal voor dien onzaligen waan*, verklaarden *vijand van onzen voortgang* in verstand, kennis en zedelijkheid, behoeden? De *zelfkennis* voorzeker, die met naauwgezette trouw en blanke opregtheid ons verstand, onze kennis en onze zedelijkheid aan ons vertoont, zoodanig als die waarlijk zijn, en in onderscheiding van dat gene, waarvoor zij gehouden worden. In der daad, bezit de Onderwijzer geene zelfkennis, dan loopt hij het grootst gevaar, om door zijn eigen beroep verleid te worden tot eene ingebeeldheid, die hem in het oog van den man van verstand en kennis bespottelijk maakt, en zijnen eigen voortgang in beschaving van verstand, vermeerdering van kennis en veredeling van hart grootelijks hindert, of zelfs onmogelijk maakt.

2°. Is om alle deze redenen de zelfkennis in den Onderwijzer voor hemzelven noodzakelijk; niet minder onont-

beerbaar blijkt zij voor hem te zijn, wanneer men let op het werk, hetwelk hij te verrigten heeft, en het nut, dat door hetzelve bedoeld wordt.

Zelfkennis is hier *allereerst* noodzakelijk, *ter bewaring van vertrouwen en gezag*. Wij hebben zeker niet noodig aan te toonen, dat deze van onschatbaar belang zijn, om den Onderwijzer wel te doen slagen: een Onderwijzer, die noch vertrouwen heeft noch gezag, bereikt gewisselijk het doel van zijn beroep niet. Maar nu is het zeker, dat gebrek aan zelfkennis op tweeërlei wijze werken zal tot ondermijning van zijn vertrouwen en gezag bij de jeugd: *of* dat de Onderwijzer *te veel* vertrouwen stelt op zijn verstand en zijne kennis; *of* zich van een en ander *te weinig* voorstelt, en dus zich te veel wantrouwt. Het eerste brengt hem in groot gevaar, om dingen te zeggen, op welken het gezond-verstand bedenking heeft, of zich uit te laten over wetenschappen, in welken hij niet t' huis is. Laat dit door eenen of anderen der leerlingen slechts eenmaal worden opgemerkt; aanstonds zal zijn vertrouwen wankelen: de Onderwijzer is hem niet meer, die hij wel eer was; de man, op wiens verstand, doorzigt en kennis hij zich altijd veilig verlaten kon: en wat hij voortaan uit zijnen mond hoort, wordt steeds met schroom en wantrouwen aangenomen. Dikwerf bepaalt zich dit nadeel niet bij den eenigen leerling, die het opmerkte. Deze deelt zijne waarneming aan anderen mede; bij hen heeft zij dezelfde uitwerking, en dikwerf zal de Onderwijzer zeer langen tijd noodig hebben, om den verwekten kwaden indruk weder uit te wisschen. Heeft hij te kleine gedachten van zichzelven; zulks zal hem bij al zijn spreken met eene schroomvalligheid bezielen, die het duidelijk kenmerk is, dat hij zichzelven wantrouwt. Dit blijft, op den duur, voor de kinderlijke opmerkzaamheid niet verborgen: en hoe zal het kind vertrouwen voeden voor den man, die geen vertrouwen op zichzelven heeft? Hoe ont-

ontzag hebben voor hem, wiens gestadige schroomachtigheid hem alle gezag ontneemt? De zelfkennis moet den Onderwijzer voor het eene en het andere uiterste bewaren, en zal dat doen, daar zij hem over zijne vermogens en zijne kennis naar waarheid doet oordeelen, en daarvan noch te hooge, noch te geringe gedachten doet vormen. Zij is de waarborg voor het vertrouwen en gezag, hetwelk de Onderwijzer den leerling inboezemen zal.

Niet min noodzakelijk is zij, *ten anderen*, om den Onderwijzer goed en gemakkelijk te doen slagen in de *ontwikkeling van de verstandelijke vermogens zijner leerlingen.* De verstandelijke vermogens zijn zeer verschillend uitgedeeld: de een heeft er veel van, de ander weinig: bij den eenen werkt het verstand vlug en vaardig; bij den anderen langzaam en traag. Maar, hoe verschillend ook uitgedeeld, is het toch verstand, en heeft als zoodanig slechts *ééne manier van* ontwikkeling; dat is, de opklimming van het gemakkelijkere tot het meer moeijelijke. Behoort nu tot de kennis van ons zelven ook die van onze verstandelijke vermogens; van den trap van beschaving en volmaking, die zij hebben bereikt; en van de wijze, waarop zij dien bereikten; zoo blijkt al aanstonds hare hooge noodzakelijkheid in hem, die aan de ontwikkeling van anderer verstandelijke vermogens ambtshalve werken moet. Hoe zal toch hij, die den gang van het menschelijk verstand nooit onderscheidenlijk bij zichzelven waarnam, deszelfs ontwikkeling bij anderen behoorlijk besturen kunnen? Wij zijn honderdmaal in de gelegenheid geweest, om op te merken, hoe Onderwijzers ten dezen, gelijk men zegt: „ de paarden achter den wagen spanden;" daar zij bij hunne ondervragingen, die tot verstands-ontwikkeling moesten dienen, of bij hunne onderrigtingen en uitleggingen, dikwerf begonnen met dingen, die of in het geheel niet, of veel later te pas kwamen, en sprongen deden, die gapingen veroorzaakten, welke het kinderlijk brein onmogelijk aanvullen kon: alles ten duidelijken bewijze,

dat

dat zij den natuurlijken gang van het menfchelijk verftand bij zichzelven nooit onderfcheidenlijk waargenomen hebben, en, ten gevolge daarvan, niet in ftaat zijn, om zich dien bij anderen geregeld voorteftellen. Zullen wij anderen, in der daad, dienen ter gemakkelijke ontwikkeling van hunne verftandelijke vermogens, dan kunnen wij zelfkennis niet ontberen.

Even zeer heeft de Onderwijzer dezelve noodig *ter juiste beoordeeling van de zedelijke waarde, of onzedelijkheid van zijner leerlingen bedrijven.* Niet alle goed is zoo goed, als het fchijnt te zijn; niet elke verkeerdheid zoo flecht, als zij door menig een geacht wordt te zijn. Wie zichzelven kent, en dus zich ook bewust is van de beginfelen en bedoelingen zijner zedelijke bedrijven, zal het weten, dat dikwerf in hem geprezen werd, wat weinig lof verdiende, en op eenen anderen tijd, geftrengst in hem werd berispt, wat door de omftandigheden allezins verfchoonlijk was. Wie zichzelven kent, weet ook, dat men den eenen tijd meer dan den anderen loom, verftrooid, neerflagtig, lusteloos, gemelijk en ftug kan zijn, in weerwil van zichzelven, en zal zich dus wachten van, op den blooten fchijn der daden af, of te mildelijk te prijzen, of te ftreng te berispen. Hij zal het weten, dat de gemelijkheid, ftugheid, neerflagtigheid bij het kind, zoo min als bij hemzelven, bepaald opzet en boosheid behoeft te zijn; maar welligt het gevolg is van eenen zamenloop van omftandigheden, of ook van eene kleine ongefteldheid des ligchaams, wegens welke het meer beklag, dan wel berisping verdient. Is het nu van belang voor eenen Onderwijzer, dat hij bij lof en berisping de juiste mate houdt, geëvenredigd aan den trap van zedelijke goedheid of verkeerdheid, die bij de daad ten grondflag ligt; dan moet ook zelfkennis voor hem van het grootfte belang zijn. Deze toch moet hem in ftaat ftellen, om zich anderer gevoel, begeerten, luimen, daden voorteftellen in het regte licht: dit is zoo zeker, dat men, bijna zonder uitzondering, bevinden

den zal, dat, waar Onderwijzers ten dezen gedurig mistasten, de bron daarvan is hunne onkunde in eigen hart, en gebrek van opmerkzaamheid op den gang van deszelfs neigingen.

Hiermede ſtaat in het naauwſte verband de invloed, welken de zelfkennis hebben moet op de *juiste bepaling van belooning en ſtraf*. De *belooning* heeft ten doel de aankweeking van het aanwezige goed; de *ſtraf* bedoelt uitroeijing van het aanwezige kwaad, dat is: *verbetering*. De eene moet de andere de hand leenen. Beiden leiden naar één einddoel. Zal echter dit doel bereikt worden, zoo moet de belooning voor hem, die ze ontvangt, in der daad *belooning*, en de ſtraf, welke iemand ondergaat, voor hem in der daad *ſtraf* zijn; dat is te zeggen: het *goed*, dat men belooning noemt, moet, in der daad, voor hem, die het ontvangt, zoo aangenaam, en in zijne ſchatting zoo begeerlijk zijn, dat hij er door aangevuurd worde, om het goede, waardoor hij dit goed verkreeg, te herhalen en te vermeerderen, en het *kwaad*, dat den naam van ſtraf draagt, moet — ſchoon altijd gematigd — in het oog van hem, die het ondervindt, zoo veel hatelijks hebben, dat hij, ter voorkoming van dezelfde ondervinding voor het vervolg, de daad, die hij bedreef, nalate. Nu is niets zekerder, dan dat hetgene de een voor eene zeer aanzienlijke belooning houdt, voor den anderen ſchier geene waarde heeft, en wat bij dezen wordt aangemerkt als eene zeer vernederende en grievende ſtraf, door genen als niets zal geteld worden. Zoo zal, b. v. een enkele goed- of afkeurende wenk van den Onderwijzer bij ſommige kinderen volkomen toereikend zijn; terwijl bij anderen openbare lofſpraak, of opzettelijke ſtraf minder werking doet. Wat hier voor de eene ſoort belooning is, wordt bij de andere als niets geacht; en wat bij de laatſte ſtraf is, zal voor de eerſte veel te zwaar zijn. Voor het eerzuchtige kind is openlijke berisping, vernedering van zitplaats en dergelijken, eene zeer gevoelige ſtraf; het

plaat-

plaatſen van deszelfs naam op een ſchandbord en van het kind zelf op eene ſchandbank, zal voor hetzelve ſchier onverdragelijk zijn; terwijl anderen het als niets achten. Algemeene ſtraffen op hetzelfde vormelijke wanbedrijf zijn daarom hoogst onbillijk, en dragen zeer ongelijk. Wie zelfkennis bezit, weet en gevoelt dit; want hij is zichzelven bewust, dat dezelfde ſtraf, die bij anderen als niets wordt geacht, of ter naauwernood haar doel bereikt, voor hemzelven zeer gevoelig en grievend wezen zou; en dat even eens niet elke ſoort van loon hem even ſterk aanvuren zou. Het is deze bewustheid, welke hem doet bedacht zijn op de afpasſing van *belooning* en *ſtraf* beiden, naar de verſchillende geaardheid, opvoeding en denkwijze van hen, die de eene of de andere verdienen: en van hoe veel belang dit zij, doorziet elk ligtelijk.

Het gezegde leidt ons tot eene andere reden, waarom zelfkennis een noodzakelijk vereischte in eenen goeden Onderwijzer geacht moet worden. Zij is deze: dat de zelfkennis hem *menigwerf daar medelijden zal doen oefenen, waar hij, zonder zelfkennis, geſtreng zou zijn.* Wie zichzelven kent, heeft, gelijk ſtraks gezegd is, in zichzelven waargenomen velerlei en ſnel afwisſelende veranderingen, waardoor hij, den éénen dag, bijna zoo ſtomp is, als hij den vorigen vlug was, en het ééne uur zoo lusteloos, als hij het andere vaardig en werkzaam was. Hij heeft er bij opgemerkt, dat deze veranderingen veelal uit zeer onſchuldige oorzaken ontſtaan, en het werk zijn van ligchamelijk verborgen ongemak, of van uitwendige omſtandigheden, die wij geenszins in onze magt hebben. Hoe meer de Onderwijzer dit in zichzelven heeft opgemerkt, des te minder zal hij het in anderen euvel nemen: en hoe levendiger hij het onaangename hiervan bij zichzelven gevoelde, des te meer zal hij gereed zijn, om anderen, in welken hij hetzelfde waarneemt, met gevoel van mededoogen te aanſchouwen. De ziel van het kind is aan diezelfde afwisſelingen onderhevig, en, ten gevolge daarvan,

niet

niet altijd even vaardig en vatbaar, lustig en werkzaam. Dezelfde oorzaken werken hier, gelijk elders. Het kind heeft ook zijne kleine ligchaams-ongefteldheden — dikwijls meer dan men denkt — die het lusteloos en ftomp maken; het heeft ook ontmoetingen, die indruk maken op zijne ziel; het heeft ook zijne kleine bekommeringen en zorgen, die de geregelde werking zijner teedere vermogens belemmeren. En wat wordt ondertusfchen door honderde Onderwijzers meer dan dit vergeten? Wat meer gevorderd, dan dat het kind altijd even aandachtig, even vlug, even vaardig van begrip, even opgeruimd en gedwee wezen zal? Ja, door hoe velen wordt niet deze afwisfeling in de ziel van het kind, als een wezenlijk kwaad beknord en geftraft? Een duidelijk bewijs, dat men zichzelven niet kent; want wie zelfkennis bezit, moet niet, als ware het eene misdaad, in anderen ftraffen, wat hij in *zichzelven*, als een onfchuldig gevolg van ligchaams-ongefteldheid, of van den invloed van uiterlijke omftandigheden, heeft leeren kennen (*). Wie deze bezit, zal het kind, bij hetwelk hij deze afwisfeling waarneemt, met medelijden befchouwen, en trachten, door zijne aandacht op afwisfelende aangename voorwerpen te vestigen, de ziel te verruimen, op te beuren en haren geregelden loop weder te bezorgen.

Het kan, al verder, niet misfen, of de Onderwijzer, die zichzelven kent, zal menigwerf *de oorzaak van zijner leerlingen ftompheid minder in hen, dan wel in zichzelven zoeken.* „ De Onderwijzers moeten, wanneer hunne „ leerlingen onvatbaar fchijnen te zijn, die gebreken niet

„ fteeds

(*) Wij willen hierdoor niet te kennen geven, dat men de bedoelde afwisfelingen der zielsftemming niet zou kunnen bedwingen; noch zich zou behoeven te benijdigen, om dit bij het kind werkelijk te doen. Het tegendeel is waar. Maar dit alleen willen wij er door doen gevoelen, dat beknorren en ftraffen niet alleen geheel onregtvaardig, maar ook geheel verkeerde middelen zijn; daar door deze de bedoelde zielsgefteldheid wel verergerd, maar nooit verbeterd zal worden.

„ ſteeds in het *willen* en *kunnen* der kleinen, maar ook „ in de verkeerdheid van hunne eigene methode zoeken:" zoo ſpraken wij onlangs (*), en het verdient hier herhaald te worden. Wij gelooven niet te ſterk te ſpreken, wanneer wij zeggen, dat van tien malen, dat Onderwijzers klagen over ſtompheid en onvatbaarheid der kinderen, vijf malen de ſchuld bij den Onderwijzer is, ſchoon deze het niet gelooft. Van daar, dat hetzelfde kind, dat bij den eenen Onderwijzer den naam van ſtomp en onvatbaar had, en werkelijk zoodanig ſcheen, menigwerf bij eenen anderen de ſnelſte vorderingen maakt. In der daad, terwijl Ouders al te gereed zijn met de ſchuld van het niet genoegzaam vorderen hunner kinderen niet in dezen, maar in den Onderwijzer alleen te zoeken; zoo zijn de Onderwijzers veel te gereed om die ſchuld nooit in zichzelven, maar alleen in den leerling te vinden. Bezitten zij zelfkennis, dan worden zij hier voor bewaard; daar deze hun de bewustheid geeft, dat hun werk gebrekkig en voor vele verbetering vatbaar is. Deze bewustheid doet, zoo dra men ontdekt, dat het kind niet vat, wat men zegt, ons zelven vragen, of ook de oorzaak bij ons ligt? Of onze voorſtelling wel duidelijk en kinderlijk genoeg is? Doet onderzoeken naar hetgene er aan ontbreekt; leert ons dat verbeteren, en zoo beſtendig aan de volmaking onzer manier van onderwijs werken.

Wij meenen genoeg gezegd te hebben, om overtuigend te doen zien, dat zelfkennis een onontbeerlijk vereischte is in eenen goeden Onderwijzer. Over de middelen ter bevordering der zelfkennis handelen wij niet. Zij zijn voor den Onderwijzer dezelfde, als voor elken anderen mensch. Wij volſtaan dus hier met te verwijzen naar de Prijsverhandeling van den Eerw. REDDINGIUS *over de zelfkennis*, uitgegeven door de Maatſchappij *tot Nut van 't Algemeen*, en in elks handen.

(*) *Bijdr. van September* 1811. Afd. *Onderwijs en Opvoeding*, bl. 421.

ONDERWIJS EN OPVOEDING.

PROEVE
EENER MEER GEREGELDE EN GEMAKKELIJKE
WIJZE,
OM EENE REEKS VAN FRANSCHE WOORDEN IN HET GEHEUGEN TE PRENTEN EN TE BEHOUDEN,
GEGROND
OP DE ZAMENSTELLING EN AFLEIDING DER WOORDEN ZELVEN.

MEDEGEDEELD DOOR

N. N.

Onder de vereischten ter aanleering van elke vreemde taal verdient voorzeker een goed geheugen eene eerste plaats. Hoe gemakkelijker dit het geleerde opneemt en behoudt, des te gemakkelijker zal men ook zijn doel in dezen kunnen bereiken. Doch, hoe veel ook hierbij eene aanhoudende oefening vermag, zoo hebben toch ouderdom, tijd en omstandigheden geenen onbeduidenden invloed op het al of niet gelukkig slagen onzer pogingen tot het aanleeren eener andere, dan onze moedertaal. De beste tijd, om het geheugen eenen goeden voorraad van teekens voor onze denkbeelden in te prenten, is voorzeker die onzer jeugd. Kinderen nemen gemakkelijker den indruk op, en behouden dien ook langer, dan volwassenen, wier, reeds door de jaren meer verstompt, geheugen, dikwijls door vele bezigheden en zorgen, die de ziel meer dan gewoon inspannen, voor elken flaauwen indruk onvatbaarder gemaakt wordt. Van daar dus, dat het aanleeren eener vreemde taal te moeijelijker wordt, naar mate men meer in jaren gevorderd is, en bovendien gedrongen wordt, om zijne aandacht op vele en geheel van elkander verschillende pun-

punten te bepalen. Hoe vele woorden worden niet, bloot als klank, door het geheugen des kinds werktuigelijk opgenomen en gemakkelijk behouden, die, bij den volwasſenen, wiens oordeel meer het geheugen wil en moet onderſchragen, gedeeltelijk weder verloren gaan, wanneer hij niet in ſtaat is, de geleerde klanken met gelijkſoortige of daar tegenoverſtaande te vergelijken en te verbinden, en zoo het eene door middel van het andere terug te roepen en te behouden; of, liever, zoo men hem niet bij de *analogie* en afleiding der woorden bepaalt.

Deze opmerking, die men geenszins den naam van nieuw kan toekennen, doch die bij het aanleeren eener vreemde taal doorgaans uit het oog verloren wordt, ben ik aan de ondervinding verſchuldigd. Sedert eenigen tijd bepaalde ik mij tot het aanleeren der Franſche taal, en ontwaarde wel ras, hoe moeijelijk het valt, om, bij gedurige afleiding door andere bezigheden, eene reeks van woorden in het geheugen te bewaren, wanneer deze van geene dadelijke toepasſing waren, niet in verband met andere konden bewaard worden, of door zamenſtelling met, of door afleiding van andere gevormd, niet ten middel konden dienen eener wederkeerige herinnering derzelve. Telkens had ik de onaangename bevinding, dat vele der reeds geleerde woorden wel ras mijn geheugen ontglipt waren. Door zulk eenen vergeefſchen arbeid ter neder geſlagen, poogde ik de oorzaak dezer te leurſtelling op te ſporen, en meende die ook grootendeels in de algemeen in gebruik zijnde leerwijze, en in de daarbij gebruikt wordende leerboeken, te vinden, welke mij toeſchenen te weinig op zielkundige gronden gevestigd te zijn. Want, wat toch leveren de laatſte ons anders, dan eene ordelooze en onoordeelkundige verzameling van woorden, waarbij en overeenkomst en afleiding en zamenſtelling, zoo wel als het meer of min noodzakelijke, te eenenmale uit het oog verloren wordt? Ik zwijg van het taal-onderwijs zelf, naar aanleiding van eene of andere ſpraakkunst, dat de eigenlijke leerwijze

moet

moet uitmaken, en dat echter nog al eenige verbetering zou kunnen ondergaan, indien men hetzelve meer als middel, dan als doel wilde beschouwen.

Op dezen grond verder nadenkende, werd ik meer en meer overtuigd, van hoe veel belang het kennen der voorzetsels en uitgangen was, om door vergelijking, zamenstelling en afleiding het van buiten leeren der woorden te verligten, en het in het geheugen bewaren derzelve te bevorderen. Ik raadpleegde te dien einde eenige der beste Fransche spraakkunsten, doch zag geenszins mijnen wensch bevredigd, waardoor ik mij gedrongen voelde, om zelf handen aan het werk te slaan; en het was niet dan na veel arbeids en inspanning, dat het mij eindelijk gelukte, de algemeene beteekenis der voorzetsels, en het meest kenmerkende der uitgangen in zoo verre na te gaan, als noodig was, om mijne woorden-kennis op eene meer gemakkelijke wijze uit te breiden.

Door deze eerste pogingen aangemoedigd en voorgelicht, verzamelde ik bij sommige der meest voorkomende werkwoorden de daarvan zamen gestelde en afgeleide woorden; vermeerderde allengs dit getal, en verkreeg daardoor eindelijk eene menigte woordenlijsten, die zich even zoo gemakkelijk in het geheugen laten prenten, als zij het overzigt over het geheel bevorderen. En deze proeve is het, welke den inhoud der volgende bladen uitmaakt. Ik geef dezelve echter niet hooger op, dan als eene proeve van eenen eerstbeginnenden leerling, wien het tot innig genoegen verstrekken zal, dit veld door mannen van meer oordeel en kunde bearbeid te zien, en wiens voornaamste drijfveêr in dezen is, om, door de mededeeling derzelve, ook voor anderen nuttig te zijn.

Zie daar de aanleiding, waaraan deze arbeid deszelfs oorsprong verschuldigd is — dat wij ons nog eenige oogenblikken bij de stoffe zelve bepalen.

Men vindt dan, *voor eerst*, in deze proeve iets *over de algemeene beteekenis der voorzetsels in de Fransche taal*,

zoo als men dezelve, onaffcheidbaar met de werkwoorden verbonden, aantreft. Over deze ftoffe wachte men geene uitgebreide verhandeling, maar flechts zulke opgaven, als noodig zijn, om in de meeste gevallen de beteekenis van eenig zamen gefteld werkwoord te kunnen opfporen, wanneer men met het enkelvoud of niet zamen geftelde deszelven bekend is; wordende dit,

Ten tweede, gevolgd door eene opgave der meeste uitgangen, voornamelijk, in zoo verre men dezelve achter woorden aantreft, die van werkwoorden afgeleid zijn, of die men daartoe zou kunnen brengen. De kennis dezer uitgangen kan dienen, om de beteekenis van menig afgeleid woord te ontwaren, zoo men flechts het werkwoord kent, waarvan hetzelve afkomt. Beide, zoo wel de kennis der voorzetfels als die der uitgangen, zijn zoo nuttig ter uitbreiding des verftands, als zij het zijn, om het geheugen te onderfchragen en te gemoet te komen.

Beide deze opgaven worden, *ten derde*, gevolgd door eene lijst van meer dan vijfhonderd der meest voorkomende en niet zamen geftelde werkwoorden, en ook van dezulke, die zonder voorzetfel niet in gebruik zijn, met aanwijzing der voorzetfels, welke zij voor zich nemen. Wanneer men deze woorden in het geheugen prent, en zich de gegevene wenken ten aanzien der voorzetfels en uitgangen te nutte maakt, dan zal men zich in ftaat gefteld vinden, een groot aantal woorden te verftaan, die men bij het lezen van Franfche fchriften aantreft, offchoon men dezelve nooit geleerd of aangetroffen heeft, naardien deze woordenlijst ten grondflag van meer dan vijfduizend andere woorden ligt.

Zullen intusfchen de opgegevene middelen dienen, om op eene gemakkelijke wijze eene reeks van woorden in het geheugen te prenten, dan behoort men ook elk der opgegevene woorden in deszelfs geheele zamenftelling en afleiding te kennen, en dit onderwerp vindt men eigenlijk en *ten vierde* in de *woordenlijsten*, waarvan reeds met een

en-

enkel woord gesproken is. Ik heb bij het zamen stellen derzelve — waartoe ik slechts de meest zamen gestelde woorden genomen heb, om deze proeve zoo veel mogelijk te bekorten — meestal het niet zamen gesteld werkwoord, of het werkwoord, dat zonder voorzetsels niet in gebruik is, tot grondwoord aangenomen. Ik weet wel, dat dergelijke handelwijze weinig geschikt is, om den waren oorsprong der woorden en derzelver eerste en oorspronkelijke beteekenis te doen kennen; doch hiertoe ontbreekt het *mij* aan kunde, waarom mijn doel zich geenszins zoo verre uitstrekte: ik wilde slechts zekere punten vaststellen, waarvan het geheugen zich bedienen kan, om een aantal woorden op te nemen en te behouden, en dit oogmerk, vleije ik mij, bereikt te hebben.

Voorts vindt men aan het einde van elke woordenlijst, voor zoo verre ons bestek toeliet, zoodanige spreekwijzen en *opehelderingen* gevoegd, als dienen kunnen, om het gebruik van het opgegevene woord nader te leeren kennen. Ook heeft men kortheidshalve alle wederkeerige werkwoorden weggelaten, wanneer zij in geene andere, dan in eene wederkeerige beteekenis voorkomen. Andere woorden, wier verschillende beteekenis men niet geheel konde opgeven, zijn door het woordje *enz.* gekenmerkt.

Voor het overige heeft men ook door eenen enkelen wenk tot de vervoeging der werkwoorden willen behulpzaam zijn, en te dien einde onder elk, verder uitgebreid, woord de oorspronkelijke tijden, namelijk de deelwoorden en den eersten persoon in het *enkelvoud* van den *tegenwoordigen tijd* en dien van den *volmaakt bepaalden verleden tijd* (*le présent et le parfait défini*) *der aantoonende wijs*, aangewezen. Door deze, en de onbepaalde wijs, waarin het werkwoord zelf voorkomt, alsmede door middel der hulpwerkwoorden, zal men gemakkelijk het geheele werkwoord door al deszelfs tijden enz. kunnen vervoegen, indien men slechts eeniger mate in het vervoegen der werkwoorden geoefend is. De *onregelma-*

tige werkwoorden zijn met een (*) geteekend, ook is daarbij derzelver afwijking opgegeven; al wat hierbij dus niet vermeld wordt, is of regelmatig of wordt uit het reeds bekende afgeleid. Gevoegelijk had men de oorſpronkelijke tijden der regelmatige werkwoorden, die op *er* en *oir* uitgaan, kunnen achterwege laten, omdat men van elk derzelve ſlechts eene ſoort heeft; doch men heeft dezelve om de gelijkvormigheid met de andere behouden.

Wanneer men met de vorming der tijden eenigzins bekend is, behoeft men ook niet meer dan de oorſpronkelijke tijden te weten, om elk geregeld werkwoord in zijn geheel te kunnen vervoegen, en hiertoe kan dit of dergelijk *Tafeltje* zeer behulpzaam zijn.

T A F E L T J E,

dienende ter vervoeging der regelmatige werkwoorden.

donner	donnant	donné	je donne	je donnai
LE FUTUR door bijvoeging van *ai*. LE CONDITIONNEL door bijvoeging van *ois*. — UITZONDERINGEN. w. woorden, die op *oir* uitgaan, veranderen dit in *vrai*, en die op *re* uitgaan, in *rai*. Hier van wordt dan ook *le conditionnel* gevormd.	IND. PRÈS. 1. *perſ. meerv.* door *ant* in *ons* te veranderen. — L'IMPARFAIT, door *ant* in *ois* te veranderen, krijgt men den 1. perſ. enk. van dezen tijd. — SUBJ. PRÈS. 1. *perſ. enkelv.* door *ant* in *e* te veranderen.	maakt met bijvoeging der hulpwerkwoorden de zamengeſtelde tijden.	L'IMPÉRATIF. 2. *perſ. enkelv.* is gelijk aan den 2. perſ. in het enkelv. van dezen tijd, met weglating der *s*, wanneer deze door *e* voorafgegaan wordt. L'IMPÉRATIF. 2. *perſ. meerv.* gelijk aan den 2. perſ. meervoud van dezen tijd.	SUBJ. L'IMPARFAIT. wanneer men achter den 2. perſ. enk. *se* voegt, krijgt men den eerſten perſ. van laatstgenoemden tijd.

Dit zal, zoo ik vertrouwe, genoeg zijn, om het doel dezer proeve te doen kennen. Iets over derzelver gebruik te zeggen, wage ik niet eer, dan na de ondervinding mij zal geleerd hebben, en deze kan ik als nog in dit vak niet raadplegen.

I.

I.

OVER DE ALGEMEENE BETEEKENIS DER VOORZETSELS IN DE FRANSCHE TAAL,

VOORNAMELIJK IN ZOO VERRE ZIJ ALS ONSCHEIDBAAR MET DE WERKWOORDEN VERBONDEN ZIJN.

Bij een groot aantal woorden in de Fransche taal treft men *een of meer* voorzetsels aan, die de beteekenis der woorden, waarvoor zij geplaatst zijn, veranderen of versterken. Sommige dezer voorzetsels hebben, even als onze scheidbare voorzetsels, op zich zelven eenige beteekenis; andere, daarentegen, staan gelijk met onze onscheidbare voorzetsels, en hebben op zich zelven geene waarde. Over het algemeen is de invloed, welken elk dezer voorzetsels op de daarmede verbondene woorden heeft, zich zelven vrij gelijk, waarom wij ieder derzelve meer in het bijzonder zullen beschouwen, en derzelver algemeene beteekenis en invloed trachten op te sporen.

A.

Het voorzetsel A, in het Latijn *ad*, voor werkwoorden gevoegd en daarmede verbonden, die zonder dit voorzetsel bestaan, verwisselt dikwijls deszelfs oorspronkelijken medeklinker, en neemt die aan, waarmede het werkwoord begint; van daar, dat het in *ac*, *ad*, *af*, *ag*, *al*,

am, *an*, *ap*, *ar*, *as* en *at* veranderd wordt. Het beteekent in het algemeen een *aan-*, *bij-* of *toevoegen*, en komt in dien zin overeen met ons *aan*, *toe* en *tot*. B. v.

AM*ener*, aanvoeren, van *mener*, voeren, geleiden.

AC*courir*, toeloopen, van *courir*, loopen, enz.

Dikwijls treft men dit voorzetſel aan voor werkwoorden, die van naam- of bijwoorden gevormd zijn, wanneer het in beteekenis met ons *ver* overeenkomt. B. v.

AP*pauvrir*, verarmen, van *pauvre*, arm.

AF*foiblir*, verzwakken, van *foible*, zwak.

AB*réger*, verkorten, van *bref*, kort.

AB.

Het voorzetſel *ab* of *abs*, van het Latijn afkomende, moet met het voorgaande niet verward worden. Het duidt in het algemeen een gemis of eene ſcheiding aan, en komt als zoodanig, voor de werkwoorden, overeen met ons *af* en *ont*. B. v.

AB*jurer*, afzweren, van *jurer*, zweren.

*s'*ABS*tenir*, zich van iets onthouden, van *tenir*, houden, enz.

COM. CON.

COM en CON, beiden van het Latijnſche *cum* afſtammende, worden in het Fransch door *avec* vertaald. Zij komen overeen met ons *mede* of *zamen*. B. v.

COM*poser*, zamenſtellen, van *poser*, ſtellen.

COM*pâtir*, medelijden hebben, van *pâtir*, lijden.

CON*courir*, zamenloopen, van *courir*, loopen.

COM*prendre*, bevatten, van *prendre*, nemen, vatten, enz.

CONTRE.

Het voorzetſel CONTRE heeft in zamenſtelling overal de-

dezelfde beteekenis van tegenſtelling, en komt overeen met ons *tegen*. B. v.

CONTRE*venir*, tegenaangaan, het tegendeel doen van hetgene geboden is, van *venir*, komen.

CONTRE*dire*, tegenſpreken, van *dire*, zeggen, enz.

DÉ.

Het voorzetſel DÉ ontneemt doorgaans aan de werkwoorden, waarvoor het geplaatst is, de waarde, welke zij zonder dit voorzetſel hebben, en geeft aan dezelve eene tegengeſtelde beteekenis, komende overeen met ons *ont* en *mis*, en met *ver* in deze beteekenis. B. v.

DÉ*faire*, ontdoen, losmaken, van *faire*, doen, maken.

DÉ*loger*, verhuizen, van *loger*, wonen.

DÉ*plaire*, mishagen, van *plaire*, behagen.

DÉ*tendre*, ontſpannen, van *tendre*, ſpannen, enz.

Welluidenheidshalve heeft men dit voorzetſel *dé* in *dés*, veranderd, om den wanklank te ontgaan, ontſtaande, wanneer het voor een woord geplaatst wordt, dat met eenen klinker begint, zoo als in *désobéir*, *désobliger*, enz.; of om te verhoeden, dat de *s*, waarmede het woord begint, waarvoor het geplaatst is, niet als eene *z* uitgeſproken wordt, zoo als in *déssaisir*, enz.

DI.

DI, hetwelk ook in *dif* en *dis* veranderd wordt, is van gelijke beteekenis als het laatst voorgaande. B. v.

DIS*continuer*, van een werk ophouden, van *continuer*, voortzetten.

DIF*former*, misvormen, mismaken, van *former*, vormen, maken.

DIS*paroître*, verdwijnen, van *paroître*, verſchijnen, enz.

É.

É, ook met bijvoeging van *f*, *s* en *x*, in *ef*, *es* en *ex* veranderd wordende, is van het Latijn ontleend, en regeert aldaar den *ablativus* of zesden naamval. Het wordt in het Fransch door *de* vertaald, en komt overeen met ons *ont*, *uit*, enz. Voor werkwoorden, die zonder dit voorzetsel bestaan, duidt het in het algemeen eene verstrooijing, uiteenzetting of verwijdering der deelen van elkander aan. B. v.

E*changer*, uitwisselen, van *changer*, wisselen.

EF*filer*, de draden eener stoffe lostrekken, van *filer*, spinnen.

EX*communier*, in den kerkban doen, van *communier*, ten avondmaal gaan, enz.

Meerendeels vindt men dit voorzetsel met werkwoorden verbonden, die zonder hetzelve niet in gebruik zijn, en die van zelfstandige of bijvoegelijke naamwoorden afgeleid zijn. B. v.

Echauder, met heet water broeijen, van *chaud*, heet.

Eclaircir, opheldcren, van *clair*, helder.

Eclairer, lichten, voorlichten, van *clair*, licht.

Ecorner, de horens afstooten, van *corne*, horen.

Effaroucher, verwilderen, van *farouche*, wild.

EM. EN.

EM en EN hebben in het algemeen den zin eener nadere vereeniging, aaneenhechting of bijvoeging zoo in- als uitwendig, en komen als zoodanig overeen met *in* en *op*. B. v.

EM*battre* (*les roués*) de wielen met ijzeren banden beslaan, van *battre*, slaan.

EM*boire*, inzuigen, van *boire*, drinken.

EN*courir*, in iets vervallen, van *courir*, loopen.

S'EN*dormir*, inslapen, van *dormir*, slapen.

EN*fermer*, opsluiten, van *fermer*, sluiten, enz.

Even

Even als het voorgaande, vindt men deze voorzetfels meest voor werkwoorden, van zelfstandige of bijvoegelijke naamwoorden afgeleid, die zonder hetzelve niet in gebruik zijn. B. v.

Embrasser, omarmen, van *bras*, arm.
Empirer, verergeren, van *pire*, erger.
Empoisonner, vergiftigen, van *poison*, vergift.
Embarquer, inschepen, van *barque*, bark, schip.
Encaver, inslaan, in den kelder leggen, van *cave*, kelder.
Endommager, beschadigen, van *dommage*, schade.
Enflammer, ontvlammen, van *flamme*, vlam.
Enrichir, verrijken, van *riche*, rijk, enz.

ENTRE. INTER.

ENTRE en INTER zijn twee voorzetfels van gelijke beteekenis, beide duiden eene naauwere vereeniging of vermenging met of betrekking op iets aan, en komen overeen met ons *onder*, *ondereen* en *tusschen*. B. v.

ENTRE-*mêler*, ondereenmengen, van *mêler*, mengen.
ENTRE-*prendre*, ondernemen, van *prendre*, nemen.
INTER-*venir*, tusschenkomen, van *venir*, komen, enz.

Meerendeels komt dit voorzetfel in eene wederkeerige betrekking voor. B. v.

S'ENTRE-*donner*, elkander geven, van *donner*, geven.
S'ENTRE-*louer*, elkander prijzen, van *louer*, prijzen, enz.

IN.

Het voorzetfel IN, mede van het Latijn afkomende, wordt dikwijls in *im* veranderd, naar gelang des medeklinkers, waarmede het woord aanvangt, waarvoor hetzelve geplaatst wordt. Het heeft voor de werkwoorden

in

in het algemeen de beteekenis van eene rust *in*, *om* of *op* iets, of eene nadering daarhenen. B.v.

IM*porter*, invoeren, van *porter*, voeren, dragen.

IM*poser*, opleggen, van *poser*, leggen. ftellen, enz.

Meerendeels treft men dit voorzetfel aan voor afgeleide werkwoorden, die zonder hetzelve niet in gebruik zijn, waarbij het ook in *il* veranderd wordt. B.v.

Illuminer, verlichten, van *lumière*, licht.

Incorporer, inlijven, van *corps*, ligchaam.

Inonder, overftroomen, van *onde*, baar, golf, enz.

Groot is het aantal naam- en bijwoorden, die dit voorzetfel voor zich hebben. In dit laatfte geval duidt het doorgaans eene ontkenning of het tegendeel aan van hetgene door het woord, waarvoor het geplaatst is, uitgedrukt wordt. In dezen zin komt het overeen met ons *on*. Hierbij wordt *in* in *il*, *im* en *ir* veranderd. B.v.

Illégal, onwettig, van *légal*, wettig.

Imperfection, onvolkomenheid, van *perfection*, volkomenheid.

Injuste, onregtvaardig, van *juste*, regtvaardig.

Incivil, onbeleefd, van *civil*, beleefd.

Irrégulier, ongeregeld, van *régulier*, geregeld.

Irréligieux, ongodsdienftig, van *réligieux*, godsdienftig.

In dezen ontkennenden zin vindt men het ook voor enkele werkwoorden. B.v. *indigner*, verontwaardigen, *inquiéter*, verontrusten, enz.

OB.

OB, door bijvoeging van medeklinkers in *obs*, *op*, enz. en door weglating der *b* in *o* veranderende, komt af van het Latijnfche voorzetfel *ob*, hetwelk in die taal den *accusativus* of vierden naamval regeert. De Franfchen vertalen het door *pour* en *devant*, en fchijnen het in den zin

eener

eener tegenſtelling te gebruiken. Het komt nagenoeg overeen met ons *tegenover* of *voor*. B. v.

O*mettre*, uitlaten, nalaten, van *mettre*, plaatſen, ſtellen.

OP*poser*, tegenoverzetten, van *poser*, zetten.

OB*tenir*, bekomen, erlangen, van *tenir*, houden, enz.

PAR. PER.

PAR en PER, mede van het Latijn, beteekenen in het algemeen, voor de werkwoorden, eene volharding of volmaking, en komen als zoodanig overeen met ons *door*, *voort* en *vol*. B. v.

PAR*courir*, doorloopen, van *courir*, loopen.

PAR*venir*, voortkomen, van *venir*, komen.

PER*sister*, volharden, van *se sister*, zich ergens in ſtellen, enz.

POUR.

POUR komt voor in den zin van ons *voor*, alsmede in den zin van ons *ver*, waartoe men wel eens *voor* gebruikt. B. v.

POUR*voir*, voorzien, van *voir*, zien.

POUR*suivre*, vervolgen, van *suivre*, volgen, enz.

PRO. PRÉ.

PRO en PRÉ, beide van het Latijn afkomende, worden in het Fransch vertaald door *avant* en *devant*, en komen overeen met ons *voor* en *voort*, zoo in den zin van eerder zijn, als in dien van voortduring of voortbrenging. B. v.

PRO*poser*, voorſtellen, van *poser*, ſtellen.

PRÉ*poser*, vooraanzetten, van *poser*, zetten.

PRÉ*destiner*, voorbeſchikken, van *destiner*, beſchikken.

PRÉ*valoir*, overtreffen, in waarde toenemen, van *valoir*, waardig zijn.

PRÉ-

PRÉ*voir*, voorzien, te voren zien, van *voir*, zien.
PRO*venir*, afkomen, voortkomen, van *venir*, komen, enz.

RÉ.

Het voorzetſel RÉ duidt doorgaans eene verdubbeling of herhaling der werking aan, welke door het werkwoord uitgedrukt wordt, en komt overeen met ons *her* en *weder*. B. v.

RE*dire*, herzeggen, van *dire*, zeggen.
RE*battre*, wederſlaan, van *battre*, ſlaan.
RE*cacher*, weder verbergen, van *cacher*, verbergen.
RE*chercher*, herzoeken, van *chercher*, zoeken, enz.

SOUS. SUB.

SOUS en SUB, het laatſte van het Latijnſche *sub* afkomende, behouden doorgaans de beteekenis, die aan het eerſte toegekend wordt, en komen overeen met ons *onder*. Naar gelang der medeklinkers, waarmede de woorden aanvangen, waarvoor men deze voorzetſels aantreft, zijn zij in *se*, *sou*, *sup*, enz. veranderd. B. v.

SE*courir*, helpen, van *courir*, loopen.
SUB*sister*, ſtaande blijven, van *se sister*, zich ergens in ſtellen.
SOUS*crire*, onderſchrijven, van *écrire*, ſchrijven.
SOU*tenir*, onderſchragen, van *tenir*, houden.
SUP*porter*, onderſteunen, van *porter*, dragen, enz.

SUPER.

SUPER, van het Latijn afkomende, wordt in het Fransch door *au-dessus* vertaald. Het komt overeen met ons *opper* of *hoogst*, en verheft het, door het woord uitgedrukte, doorgaans tot den overtreffenden trap, ſchoon men bijna geen werkwoord vindt, waarvoor het geplaatst is. B. v.

SUPER*fin*, allerfijnst, de hoogste trap van fijnheid.
SUPER*ficiel*, oppervlakkig.
SUPER*flu*, overbodig, enz.

SUR.

SUR behoudt voor de werkwoorden doorgaans deszelfs beteekenis, en komt overeen met ons *boven*, *over*, enz.

SUR*monter*, te boven komen, van *monter*, klimmen.
SUR*passer*, te boven gaan, van *passer*, gaan.
SUR*venir*, overkomen, van *venir*, komen.
SUR*vivre*, overleven, van *vivre*, leven, enz.

Sommige bijwoorden worden ook met werkwoorden verbonden, en veranderen daardoor de beteekenis dezer laatste. De voornaamste zijn: *bien*, *for* en *mal*.

BIEN.

BIEN komt in zin overeen met ons *wel*. B. v.
BIEN*faire*, weldoen, van *faire*, doen, enz.

FOR.

FOR heeft voor de werkwoorden doorgaans eene beteekenis ten kwade, en komt overeen met ons *mis*. B. v.
FOR*faire*, misdoen, van *faire*, doen, enz.

MAL.

MAL, waarvan *mé* en *mau* afgeleid worden, heeft mede eene beteekenis ten kwade, en komt overeen met ons *kwaad*, *mis* en *on*. B. v.

MAL*faire*, kwaaddoen, van *faire*, doen.
MÉ*connoître*, miskennen, van *connoître*, kennen.
MÉ*dire*, kwaadspreken, van *dire*, zeggen.
MAU*dire*, vervloeken, van *dire*, zeggen, enz.

II.

II.

OVER DE

UITGANGEN

DER

AFGELEIDE WOORDEN.

Een ander hulpmiddel, om op eene meer gemakkelijke wijze de waarde en beteekenis dier woorden, welke door afleiding, inzonderheid van werkwoorden, verkregen worden, te leeren kennen, ligt in de kennis der uitgangen. Wij zullen de voornaamſte derzelve opgeven, en de overige, als minder tot ons oogmerk behoorende, met ſtilzwijgen voorbijgaan.

MENT. AGE. ION. ANCE. ENCE.

De uitgangen MENT, AGE, ION, ANCE en ENCE dienen, om zelfſtandige naamwoorden van werkwoorden te vormen, die de zaak zelve uitdrukken. B. v.

Attachement, verbindtenis, van *attacher*, verbinden.
Avancement, vordering, van *avancer*, vorderen.
Blanchissage, bleeking, van *blanchir*, bleeken.
Doublage, verdubbeling, van *doubler*, verdubbelen.
Formation, vorming, van *former*, vormen.
Préparation, bereiding, van *préparer*, bereiden.
Bienfaisance, weldadigheid, van *bienfaire*, weldoen.
Excellence, uitmuntendheid, van *exceller*, uitmunten, enz.

EUR. EUSE. ICE. IER. IERE.

De mannelijke uitgangen EUR en IER, en de vrouwelijke EUSE, ICE en IERE dienen, om de werking, door het

het werkwoord uitgedrukt, over te brengen op eenen perſoon, die gewoon is dit werk te verrigten. Zij komen in dien zin overeen met ons *er*, *aar* en *ſter*. B. v.

Bienfaiteur, weldoener, en

Bienfaitrice, weldoenſter, beiden van *bienfaire*, weldoen.

Flatteur, vleijer, en

Flatteuse, vleiſter, beiden van *flatter*, vleijen.

Correcteur, verbeteraar, van *corriger*, verbeteren.

Charpentier, timmerman, van *charpenter*, timmeren.

Couturière, naaiſter, van *coudre*, naaijen, enz.

ETTE.

Om de werking, door het werkwoord uitgedrukt, op een werktuig over te brengen, dat tot deze werking gebruikt wordt, bedient men zich ſomtijds van den uitgang *ette*. B. v.

Mouchette, ſnuiter, van *moucher*, ſnuiten.

Allumette, zwavelſtok, van *allumer*, aanſteken.

Sonnette, ſchel, van *sonner*, klinken, ſchellen, enz.

Dezen uitgang vindt men ook achter zelfſtandige naamwoorden, om derzelver beteekenis te verkleinen, zoo als in *femmelette*, vrouwtje, *pipette*, pijpje, *cordelette*, touwtje en meer andere.

IE.

De uitgang IE wordt ſomtijds achter werkwoorden geplaatst, om daardoor de plaats aan te duiden, waar de werking, door het werkwoord uitgedrukt, verrigt wordt, en komt als zoodanig overeen met onzen uitgang *ij*. B. v.

Imprimerie, drukkerij, van *imprimer*, drukken, boekdrukken.

Blanchisserie, bleekerij, van *blanchir*, bleeken, enz.

Ook dient deze uitgang somtijds om de zaak zelve te beteekenen, wier werking door het werkwoord aangeduid wordt. B. v.

Flatterie, vleijerij, van *flatter*, vleijen.
Goinfrerie, zwelgerij, van *goinfrer*, zwelgen.
Moquerie, spotternij, van *moquer*, spotten, enz.

Eenige zelfstandige naamwoorden worden van deelwoorden gevormd, en blijven als dan onveranderd, of nemen eene *e* aan. B. v.

Amant, minnaar, en
Amante, minnares, beiden van *aimant*, beminnende, komende van het Latijnsche *amare*, beminnen.
Combattant, krijgsman, van *combattre*, strijden.
Gouvernante, opzigtster, landvoogdes, van *gouverner*, regeren.
Pensée, gedachte, van *penser*, denken.
Bienvenue, welkomst, van *venir*, komen, enz.

Van sommige werkwoorden vormt men zelfstandige naamwoorden door afkapping van den uitgang. B. v.

Combat, strijd, van *combattre*, strijden.
Copie, afschrift, van *copier*, afschrijven, enz.

ABLE.

Den uitgang ABLE treft men ook aan achter bijvoegelijke naamwoorden, van werkwoorden afgeleid, en dezelve komt overeen met ons *lijk*, *baar* en *ig*. Het drukt het bestaan uit van hetgene door het werkwoord aangeduid wordt, of ook wel de mogelijkheid, om daartoe te geraken. B. v.

Lamentable, beklagelijk, iets dat te beklagen is, van *lamenter*, beklagen.
Aimable, beminnelijk, dat te beminnen is, van *aimer*, beminnen.

Ho-

Honorable, eerwaardig, dat eer verdient, van *honorer*, eeren.

Agréable, bevallig, dat bevalt, van *agréer*, welgevallen nemen.

Habitable, bewoonbaar, iets, dat geschikt is om te bewonen, van *habiter*, wonen, enz.

EUX. IF.

De uitgangen EUX en IF worden veel gebruikt ter vorming van bijvoegelijke naamwoorden, die de werking, uitgedrukt door de werkwoorden, waarvan zij afgeleid worden, als eene hoedanigheid voorstellen. B. v.

Hasardeux, gevaarlijk, van *hasarder*, in gevaar stellen.
Avantageux, voordeelig, van *avantager*, bevoordeelen.
Craintif, vreesachtig, van *craindre*, vreezen, enz.

MENT.

MENT is een uitgang, die veel ter vorming van bijwoorden gebruikt wordt. B. v.

Assurément, voorzeker, van *assurer*, verzekeren.
Négligemment, flordiglijk, van *négliger*, verwaarloozen.
Séparément, afzonderlijk, van *séparer*, scheiden, enz.

Dit zijn, mijns oordeels, de uitgangen, welke het meest kenmerkend zijn, om de beteekenis dier woorden te kunnen opmaken, die van werkwoorden zijn afgeleid. Er zijn, wel is waar, nog vele andere uitgangen, doch deze behooren minder tot ons doel, waarom wij van dezelve ook niet opzettelijk zullen gewagen.

III.

LIJST

VAN

FRANSCHE WERKWOORDEN.

Deze lijst bestaat uit ruim een vijfhonderdtal der meest voorkomende werkwoorden, waaronder men tevens de meest zamen gestelde aantreft. Bij de zamen gesteld wordende werkwoorden hebben wij kortelijk aanwijzing gedaan van de voorzetsels, welke zij voor zich nemen, terwijl wij de Nederduitsche beteekenis der woorden alleen geplaatst hebben, en de opgave van derzelver bijzondere beteekenis en die der afgeleide en zamen gestelde woorden, voor eene nadere uitbreiding moeten besparen.

Aboyer,	blaffen.
abréger,	verkorten.
accepter-exc.,	aannemen.
accuser - s'entre-exc.,	beschuldigen.
acheter - r,	koopen.
affecter - inf.,	begeeren.
affectionner - perf.,	genegen zijn.
affermir - r,	versterken.
affirmer - conf. - inf.,	bevestigen.
affliger - inf.,	bedroeven.
affronter,	hoonen.
agir,	handelen.
aider - s'entr',	helpen.
aiguiser,	slijpen.
aimer,	beminnen.
aller,	gaan.
allumer - r,	aansteken.
alonger-pro.,	verlengen.
amasser - r,	verzamelen.
amuser,	vermaken.
animer - r.,	bezielen.
appauvrir,	verarmen.
appeller - s'entr' - r,	roepen.
applaudir,	toejuichen.
appliquer - expl.,	toepassen.

ap-

approcher–r,	naderen.
armer–des,	wapenen.
arracher,	uitrukken.
arriver – dériv. – mes,	aankomen.
arroser,	begieten.
assurer–des–r,	verzekeren.
attaquer,	aanvallen.
attraper – r,	betrappen.
augmenter,	vermeerderen.
avaler,	zwelgen.
avancer,	vorderen.
avertir-s'entr' – interv. – perv.,	waarſchuwen.
avouer– des,	erkennen.
Babiller,	babbelen.
badiner,	boerten.
baigner,	baden.
bâiller – s'entre,	geeuwen.
baiser – s'entre – re,	kusſen.
baisser – a – ra – sur,	neerbukken.
balayer,	ſchrobben.
bâter – de – em – re,	zadelen.
bâtir – re,	bouwen.
battre – a – com – dé – é – em– s'entre – com – ra – ré – redé,	ſlaan.
baver,	kwijlen.
bêcher,	graven.
benir,	zegenen.
bercer,	wiegen.
blâmer,	lasteren.
blesser – s'entre,	wonden.
boire – de – em – re,	drinken.
boiter – rem,	hinken.
border – a – dé – re,	bezoomen.
borner – a,	beperken.
boucher – a – dé – em – re,	toeſtoppen.
bouillir – é – par – re,	kooken.
brasser – re,	brouwen.
brider – dé – re,	toomen.
brûler,	branden.
buter – cul – re,	doelen.
Cacher – é,	verbergen.
cacheter – dé – re,	verzegelen.
casser – con – re,	breken.
causer,	veroorzaken.
causer,	praten.
céder – ac – dé – ex – inter – pré – prédé – retro – suc,	wijken.

cesser,	ophouden.
changer – é – re,	verwisselen.
chanter – des- en – en – re,	zingen.
charger – contre – dé – re – sur,	laden.
charmer – dé,	bekoren.
charpenter,	timmeren.
chasser – dé – par – pour – re,	jagen.
châtier,	kastijden.
chauffer – é – re,	warmen.
chausser – dé – re,	schoeijen.
cheminer – a,	wandelen.
chercher – re,	zoeken.
chérir – ren – sur – en,	liefhebben.
chiffrer,	cijferen.
choisir,	kiezen.
choquer,	beleedigen.
citer – re,	aanhalen.
clorre – dé – é – en – for – conclure – exclure,	sluiten.
combiner,	zamenvoegen.
commencer – re,	beginnen.
communiquer,	mededeelen.
comparer,	vergelijken.
compter – dé	tellen.
– es – mé – pré – re,	
conduire – éduire – dé – ind. – introd. prod. – red. – rend. – séd. – trad.,	geleiden.
connoître – s'entre – mé – re,	kennen.
conseiller – dé,	raadgeven.
conserver,	bewaren.
construire – s'entre – inst. – dét.,	stichten.
conter – ra – re,	vertellen.
continuer – dis,	volharden.
convier,	noodigen.
corriger,	verbeteren.
coucher – ac – dé,	liggen.
couler – dé – é,	vlieten.
couper – dé – s'entre,	houwen.
coupler – ac – dé,	koppelen.
courber,	buigen.
courir – ac – con – dis – en – par – se,	loopen.
couvrir – dé – s'entre – re,	bedekken.
cracher – re,	spuwen.
craindre,	vreezen.

créer – re,	ſcheppen.
creuser – re,	delven.
crever,	berſten.
crier – é – re,	ſchreeuwen.
croire – ac – dé,	gelooven.
cueillir, – ac – re,	plukken.
cuire – *dé* – re,	bakken.
curer – é – pro – re,	zuiveren.
Daigner – dé – in,	verwaardigen.
damner – con,	doemen.
danser – re,	danſen.
déchirer – s'entre,	ſcheuren.
déclarer – re,	verklaren.
dédier – re,	toewijden.
demeurer – re,	blijven.
dépêcher – s'entre – re,	afvaardigen.
déplorer,	beklagen.
descendre – con,	afklimmen.
désirer,	verlangen.
dessiner,	teekenen.
destiner – pré,	toeſchikken.
deviner,	voorzeggen.
devoir,	verpligt zijn.
diminuer,	verminderen.
dinèr,	middagmaal houden.
dire – contre – dé – s'entre – in – inter – mau – mé – pré – re,	zeggen.
dominer - pré,	heerſchen.
donner – a – aban – s'entre – re – par – or – desor – réor - sousor,	geven.
dormir – dé – en – re – ren,	ſlapen.
doubler – dé – re – ren.	verdubbelen.
douter – re,	twijfelen.
dresser – a – re,	regtmaken.
durer – en,	duren.
Échapper – r,	ontſnappen.
éclaircir,	ophelderen.
éclairer,	verlichten.
écouter,	luisteren.
écrire – déc. – circonsc – s'entr' – insc – présc – prosc – sousc,	ſchrijven.
embarasser, s'entr',	hinderen.
embrasser – s'entr' – r,	omarmen.
emplir – ac – compl – des – re,	vullen.
encourager – des,	aanmoedigen.
enivrer,	dronken maken.

ennuyer,	vervelen.
énoncer-pro,	uitfpreken.
enrhumer - des,	verkouden.
enrichir,	verrijken.
ensevelir - des,	begraven.
entourer,	omvangen.
envoyer - s'entr' - r,	zenden.
épargner,	fparen.
épeler,	fpellen.
épouser, - r,	huwen.
errer,	dwalen.
espérer - des,	hopen.
essayer,	beproeven.
estimer,	waarderen.
établir - r,	oprigten.
étudier - r,	leeren.
évanouir,	bezwijken.
éveiller - r.,	wekken.
éviter,	mijden.
examiner,	onderzoeken.
exceller,	uitmunten.
exercer,	oefenen.
exhorter,	vermanen.
Fâcher - s'en- tre - re,	toornig maken.
faire - bien - contre - dé - s'entre - dé - for - mal - mé - par - rédé - ré - satis - sur,	doen.
falloir,	moeten.
fatiguer,	vermoeijen.
favoriser,	begunftigen.
féliciter,	gelukwen- fchen.
fendre - re,	kloven.
fermer - dé - en - re - ren - sous,	fluiten.
fier - con - dé - mé,	betrouwen.
figurer - dé - pré - trans,	afbeelden.
filer - af - dé - en - ren,	fpinnen.
filtrer,	doorzijgen.
finir - dé - pré,	eindigen.
fixer - re,	vastftellen.
flatter - s'en- tre,	vleijen.
fluer - af,	vloeijen.
fleurir - dé - re,	bloeijen.
fonder - re,	gronden.
fondre - con - par - re,	fmelten.
forcer - ef - ren,	dwingen.
former - con - dé - dif - in - re - ren - trans,	vormen.
fortifier - re,	verfterken.
fournir - par - re,	verzorgen.
frapper - s'entre,	treffen.

frotter

frotter - re,	wrijven.
fuir - en - re,	vlugten.
fumer - ef - par,	rooken.
fuser - in - re - trans,	uitbreiden.
Gager - dé - en - ren,	bezoldigen.
gagner - re,	winnen.
galopper,	rennen.
garder - re,	bewaren.
géler - con - dé - re,	vriezen.
glisser,	glijden.
goûter - dé - ra - re,	fmaken.
gouverner,	regeren.
grêler,	hagelen.
gronder,	knorren.
guérir,	genezen.
guider,	den weg wijzen.
Habiller - dés,	kleeden.
habiter,	bewonen.
habituer - dés - ré,	gewennen.
hacher - re,	hakken.
haïr - s'entre,	haten.
haleter,	hijgen.
hanter - s'entre - re,	behandelen.
harasser,	vermoeijen.
hasarder,	wagen.
hâter,	fpoeden.
hausser - re - sur,	verhoogen.
hériter - dés,	erven.
hésiter,	haperen.
honorer - dés,	eeren.
Ignorer,	onkundig zijn.
imaginer,	inbeelden.
inonder,	overftroomen.
interroger - ré,	ondervragen.
ivrogner,	dronken drinken.
Jardiner,	hovenieren.
jeter - inter - pro - re,	werpen.
jeûner - dé,	vasten.
joindre - con - dé - dis - en - re,	zamenvoegen.
jouer - dé - re,	fpelen.
jouir - con - en - ré,	genieten.
juger - ad - pré,	oordeelen.
jurer - ab - ad - con - par,	zweren.
justifier,	regtvaardigen
Labourer,	landbouwen.
lacer - dé - désen - en - entre,	rijgen.

lâcher - re,	losmaken.
laisser - dé,	laten.
lamenter,	kermen.
languir,	kwijnen.
lasser, - dé,	vermoeijen.
laver - dé - re,	wasſchen.
lêcher,	likken.
lever - é - en - pré - re - sou,	opheffen.
lier - dé - en - re,	binden.
lire - é - re,	lezen.
livrer, - dé,	leveren.
loger - dé - re,	wonen.
louer - s'entre,	prijzen.
louer - re - sous,	verhuren.
luire - re,	ſchijnen.
Mâcher,	kaauwen.
maçonner,	metſelen.
mander - com - contre - de - s'entre - re - répri,	ontbieden.
manger - dé - s'entre,	eten.
manquer,	feilen.
marchander,	dingen.
marcher - sur,	treden.
marier - re,	huwen.
marquer - contre - dé - re,	merken.
masquer - dé,	vermommen.
massacrer,	vermoorden.
méditer - pré,	bepeinzen.
mélanger,	mengen.
mêler - dé - s'entre,	mengen.
ménager - a - dé - em,	ſparen.
mener - em - mal - pro - ra - re,	leiden.
mentir - dé,	liegen.
mériter - dé,	verdienen.
mesurer - a - re,	meten.
mettre - ad - com - com - pro - dé - dé - pro - é - s'entre - o - per - pro - re - repro - sou,	leggen, zetten.
meublir - a - dé - re,	ſtofferen.
modifier,	wijzigen.
monter - re - sur,	klimmen.
montrer - dé,	toonen.
mordre - s'entre - re,	bijten.
moucher - re,	ſnuiten.
moudre,	malen.
mouiller - re,	natmaken.
mourir,	ſterven.

mou-

prouver – ap – désap – im,	bewijzen.
puer,	stinken.
puiser – é,	scheppen.
purger – re,	zuiveren.
punir,	straffen.
Qualifier,	magtigen,
quereller,	kijven.
quérir – ac – con – en – ra – re,	halen.
questionner,	ondervragen.
quêter – ac – an – re,	opzoeken.
quitter – ac,	verlaten.
Raisonner – dé,	redeneren.
ramer,	roeijen.
ramper,	kruipen.
ranger – ar – dé – désar,	schikken.
raser,	scheren.
ratifier,	bekrachtigen.
ravager,	verwoesten.
reculer,	achteruitzetten.
régir,	regeren.
régler – dé,	regelen.
regner,	regeren.
rendre,	wedergeven.
répandre,	storten.
repentir,	berouw-hebben.
répéter,	herhalen.
répudier,	verstooten.
répugner,	wederstreven.
resoudre – abs – diss,	oplossen.
rester,	overblijven.
rétrecir,	vernaauwen.
réussir,	gelukken.
revolter,	oproerig maken.
révoquer,	herroepen.
rider – dé,	rimpelen.
rire – sou,	lagchen.
risquer,	wagen.
rompre – cor – inter,	breken.
ronfler,	snorken.
ronger,	knagen.
rouiller – dé – en,	roesten.
rouler – en,	rollen.
rôtir,	braden.
rugir,	brullen.
ruiner,	bederven.
ruser,	list gebruiken.
Sacrer – con,	zalven.
sacrifier,	offeren.
saigner,	aderlaten.
saisir – dés – re,	aantasten.
saler – re,	zouten.
salir,	morsen.
saluer,	groeten.
sanctifier,	heiligmaken.
sapper,	ondermijnen.
sareler,	wieden.

pénétrer,	doordringen.
percer - s'entre - re,	doorbooren.
penser - com - dé - dis - pour - re - récom - redé,	denken.
perdre - re,	verliezen.
périr,	vergaan.
persuader,	overreden.
peser - contre - em - re - sou,	wegen.
peupler - dé - re,	bevolken.
pincer,	nijpen.
piquer - s'entre - re,	fteken.
placer - dé - em - re - rem,	plaatfen.
plaider,	pleiten.
plaindre,	beklagen.
plaire - com - dé,	behagen.
planter - com - dé - re - sup,	planten.
pleurer,	fchreijen.
pleuvoir - re,	regenen.
plier - dé - re - rem - sup,	vouwen.
plonger - re,	dompelen.
plucher - é,	pluizen.
pondre - re,	leggen.
porter - ap - col - com - contre - dé - em - ex - im - rem - rap - re - sup,	dragen.
posséder - dé,	bezitten.
poser - com - contre - dé - dis - ex - im - indis - inter - op - pré - présup - pro - re - sup,	ftellen.
pousser - é - re,	ftooten.
pouvoir,	kunnen.
pratiquer,	oefenen.
prêcher,	preken.
prendre - ap - com - dé - dis - mal - per - rap - re - sur,	nemen.
présenter - re,	aanbieden.
presser - dé - em - op,	dringen.
prêter - ap - re,	leenen.
prier - dé,	bidden.
primer - com - dé - ex - im - re - op - sup,	uitmunten.
priser - dé - mé - re,	fchatten.
priver,	berooven.
prospérer,	gelukken.

prouver – ap – désap – im,	bewijzen.
puer,	ſtinken.
puiser – é,	ſcheppen.
purger – re,	zuiveren.
punir,	ſtraffen.
Qualifier,	magtigen.
quereller,	kijven.
quérir – ac – con – en – ra – re,	halen.
questionner,	ondervragen.
quêter – ac – an – re,	opzoeken.
quitter – ac,	verlaten.
Raisonner – dé,	redeneren.
ramer,	roeijen.
ramper,	kruipen.
ranger – ar – dé – désar,	ſchikken.
raser,	ſcheren.
ratifier,	bekrachtigen.
ravager,	verwoesten.
reculer,	achteruitzetten.
régir,	regeren.
régler – dé,	regelen.
regner,	regeren.
rendre,	wedergeven.
répandre,	ſtorten.
repentir,	berouw hebben.
répéter,	herhalen.
répudier,	verſtooten.
répugner,	wederſtreven.
resoudre – abs – diss,	oplosſen.
rester,	overblijven.
rétrecir,	vernaauwen.
réussir,	gelukken.
revolter,	oproerig maken.
révoquer,	herroepen.
rider – dé,	rimpelen.
rire – sou,	lagchen.
risquer,	wagen.
rompre – cor – inter,	breken.
ronfler,	ſnorken.
ronger,	knagen.
rouiller – dé – en,	roesten.
rouler – en,	rollen.
rôtir,	braden.
rugir,	brullen.
ruiner,	bederven.
ruser,	list gebruiken.
Sacrer – con,	zalven.
sacrifier,	offeren.
saigner,	aderlaten.
saisir – dés – re,	aantasten.
saler – re,	zouten.
salir,	morſen.
saluer,	groeten.
sanctifier,	heiligmaken.
sapper,	ondermijnen.
sareler,	wieden.

sasser - res,	ziften.
savoir,	weten.
sauter - res,	ſpringen.
sauver,	redden.
scier,	zagen.
sculpter,	beeldhouwen.
sêcher - des - re,	droogen.
seller - des - re,	zadelen.
sembler - as,	dunken.
semer - per - re - sur,	zaaijen.
sentir - con - pré - res,	gevoelen.
seoir - as - mes - res,	paſſen.
serrer - res,	opſluiten.
servir - as - des,	dienen.
signer - as - con - contre - dé - re - sous,	onderteekenen.
simuler - dis,	veinzen.
sister (se) - as - des - ex - in - per - préex - re - sous,	zich ſtellen.
situer,	liggen.
soigner,	verzorgen.
solliciter,	verzoeken.
songer,	peinzen.
sonner - re,	klinken.
sortir - as - res,	uitgaan.
souffrir,	lijden.
souffler,	blazen.
souhaiter,	wenſchen.
soulager,	verzàchten.
soupçonner,	verdenken.
soupirer,	zuchten.
statuer,	vastſtellen.
subir,	ondergaan.
sucer,	zuigen.
suer,	zweeten.
suivre - en - pré - pour,	volgen.
Tacher - en,	bevlekken.
tâcher - at - dé,	trachten.
taire (se),	zwijgen.
tarder,	vertoeven.
temperer,	matigen.
temoigner,	getuigen.
tendre - at - dé - é - en - pré - re - sousen,	ſpannen.
tenir - abs - appar - con - dé - main - ob - re - sou,	houden.
tenter - con - re - sus,	beproeven.
terminer - dé - ex,	eindigen.
tetter,	zuigen.
timbrer,	ſtempelen.
tirer - at - contre - dé - re - sou,	ſchieten, trekken.

tis-

tisser,	weven.
tomber – re,	vallen.
tonner – é,	donderen.
tondre – re,	ſcheren.
torcher,	afwiſſchen.
tordre – dé – re,	wringen.
toucher – re,	betasten.
tourner – a – dé – re,	wenden.
travailler,	werken.
traîner – en – ren,	ſlepen.
traire – at – ex – re – ren – sous,	melken, trekken.
traiter – mal – re,	handelen.
trembler,	beven.
tresser,	vlechten.
tricoter,	breijen.
tromper – dé,	bedriegen.
tronquer,	verminken.
troquer,	ruilen.
troubler,	beroeren.
trouver – con – re,	vinden.
tuer,	dooden.
Unir – dés – re,	vereenigen.
user – ab – més,	gebruiken.
usurper,	zich aanmatigen.
Vacciner,	inënten.
vaincre – con,	overwinnen.
valider – re,	doen gelden.
valoir – équi – pré – re,	gelden.
vanter,	verheffen.
varier,	veranderen.
veiller – sur,	waken.
vendre – re – sur,	verkoopen.
venger,	wreken.
venir – a – contre – con – dé – dis-con – inter – mésav. – par – pré – pro – re – recon – rede – ressou – sou – sub – sur,	komen.
venter,	waaijen.
verglacer,	ijzelen.
vérifier,	waar maken.
verrouiller,	grendelen.
verser – boule – con – dé – mal – re – ren – tra,	gieten.
vêtir – dé – re – sur,	kleeden.
vieillir – en,	verouderen.
viser – a – dé – re,	mikken.
visiter,	doorzoeken.
vivre – sur,	leven.
voyager,	reizen.

voir – dépour – pour – pré – re,	zien.	voler,	ftelen.
voisiner – a,	buren.	vomir,	braken.
voler – s'en,	vliegen.	voter,	ftemmen.
		vouloir,	willen.
		vuider,	ledigen.

IJDELHEID, VERACHTING VAN ANDEREN EN ONBARMHARTIGHEID.

(*Tafereelen eener verkeerde opvoeding.*)

(*Des avonds, na dat men een bezoek had afgelegd.*)

De vader. Waarom is de tafel nog niet gedekt? Julia! Het is immers deze week uwe beurt?

Julia. (*Een meisje van 10 jaren.*) Dat is verdrietig, ik heb Ernestina verzocht, om het heden voor mij te doen. Zij heeft dit beloofd, en nu blijft zij zoo lang weg.

De vader. Waarom wilt gij het niet zelve doen?

Julia (*ftotterend.*) – dewijl – want – o, ik – ik vreesde mijn nieuw kleed te bederven.

De vader. Uwe ordeloosheid had deze ftraf verdiend. Gij moest reeds lang uw kleed uitgetrokken en geborgen hebben. Kleed u ten eerfte uit, en doe, wat gij verpligt zijt.

Julia. Och, lieve Vader! ik zou zoo gaarne mijn kleed aan tafel aanhouden.

De

DE VADER. Waarom juist aan tafel? Zulk een kostbaar kleed. Spoedig dit kleed uit!

JULIA. Moeder heeft het mij reeds vergund.

DE MOEDER (*in de kamer komende.*) Ja, lieve man! om dat JULIA zich in het gezelschap zoo wel gedragen heeft, zoo heb ik haar, ter belooning, toegestaan, het kleed aan tafel aan te houden.

De Vader had de goede gewoonte aangenomen, om het gezag zijner Vrouw zoo veel mogelijk bij de kinderen staande te houden, en berustte dus, wanneer het slechts eenigermate geschieden konde, bij hetgene de Moeder beloofd had. Intusschen zag hij wel, dat door het gebruik, dat zijne Vrouw van deze grondstelling maakte, zijn eigen gezag te gronde ging, zoo als thans weder het geval was. Hij besloot, nu niet toe te geven. Hij wilde het woord der Moeder doen gelden, doch zijn' eigen' wil ook doorzetten, en dacht derhalve stilzwijgend op een middel, om dit oogmerk te bereiken. Moeder en Dochter zagen intusschen wel, dat hij heimelijk zijne ontevredenheid poogde te verbergen.

JULIA dekte de tafel niet, maar ERNESTINA; doch er werd nog eene tweede en kleinere tafel gedekt, en van twee kaarsen voorzien.

„ Waartoe dat?" vroeg de Moeder verwonderd.

„ Vader heeft het bevolen," antwoordde ERNESTINA.

„ Ja, ja!" ging de Vader op eenen nadrukkelijken toon voort, „ JULIA zal aan deze tafel eten. Het zou „ niet passen, dat zij met haar staatsie-kleed, bij lieden in „ hun dagelijksch gewaad, zat. Zij zal derhalve de eer „ hebben, alleen te spijzen."

De Dochter verschrikte, en schreide van spijt. De Moeder beweerde, dat zulk eene handelwijze niet geoorloofd was; dat JULIA niets misdaan had. De Vader verzocht de Moeder te zwijgen, en meende, dat er niets onbillijks in gelegen was, dat ook zijn wil geschiedde,

daar

daar hij zoo billijk geweest was, om niets tegen dien der Moeder in te brengen. „ De Moeder," zeide hij, „wil, „ dat JULIA in het nieuwe kleed zal eten: het geschiedt. „ De Vader wil, dat JULIA aan deze tafel zal eten: het „ geschiede derhalve ook; beide laat zich zeer wel ver- „ eenigen."

Nu vielen er van beide zijden scherpe aanmerkingen. Het avondeten werd opgedragen. JULIA meende nog door bidden, en de Moeder door bedreigingen en door hevigheid haren zin te erlangen, — doch te vergeefs. JULIA at niets en schreide en snikte, gedurende het eten, in haar nieuw kleed. De ouders aten in gramschap, en de overige kinderen zagen niets dan slechte voorbeelden, waar zij het oog wendden.

Deze uitbarsting van toorn van den kant der ouders zoude, tot schade voor de kinderen, nog voortgeduurd hebben, tot deze zich te bedde begeven hadden, wanneer de Vader, die het minder aan eenen goeden wil, dan aan verstand en zelfbeheersching ontbrak, uit eigene beweging niet besloten had, aan dit tooneel een einde te maken, en zich op zijne kamer te begeven.

Ook de drift der Moeder bedaarde intusschen. Zij zag nu, dat zij door overijling te verre gegaan was — en het was zeker geen kwaad teeken van de gesteldheid haars harte, dat zij besloot, haren man op te zoeken. Men kwam nu wederzijds tot bekentenis, dat men in toorn te verre gegaan was, en vervolgde.

DE VADER. Ik werd daardoor zoo moeijelijk, dat gij uwe laatste belofte, om JULIA niet meer in hare ijdelheid te versterken, zoo spoedig verbroken hadt.

DE MOEDER. Maar men moet toch behoedzaam zijn, lieve man! Ik herinner mij niet, in het gezelschap iets gezegd te hebben, dat voor het meisje in dezen opzigte nadeelig kon zijn.

DE VADER. Zult gij het mij niet kwalijk nemen,

wan-

wanneer ik u eenige aanmerkingen maak, op hetgene in het gezelschap is voorgevallen?

DE MOEDER. Voorzeker niet. Ik zal u bedaard aanhooren; doch ik mag mij dan ook verdedigen?

DE VADER. Ik hoop u hiertoe niet in de noodzakelijkheid te brengen.

De eerste misstap was reeds begaan, eer wij in het gezelschap kwamen. JULIA had, ten minste in dit gezelschap, geen nieuw kleed moeten aantrekken. Gij zult u nog wel herinneren, dat reeds bij den eersten kop koffij het gesprek op dit nieuwe kleed viel.

DE MOEDER. Ik moest immers het meisje herinneren, dat zij haar kleed in acht moest nemen.

DE VADER. Dit had welligt kunnen geschieden, zonder daarbij van het kleed te gewagen. Gij hadt het ook kunnen nalaten, want JULIA is oud genoeg om op hare kleederen te letten. En had zij haar kleed bemorst — ik zou bijna zeggen des te beter, want dan had dit hare ijdelheid een weinig gesnuikt. Doch wat ontstond daardoor? Een onophoudelijk vragen en antwoorden, een bezien en bewonderen, waarop het meisje zich niet weinig scheen te verheffen. Ik moest mij bedwingen, doch het bedierf mij den geheelen middag.

DE MOEDER. Maar wat heb ik daartoe gedaan? Is het mijne schuld, dat men mij naar het kleed vraagt, dat men het meisje bewondert en schoon vindt, dat....

DE VADER. Gij hadt deze redenen niet moeten voortzetten, maar dadelijk afbreken. In plaats daarvan begont gij, toen men bezig was, het katoen te beoordeelen, zelfs van de bekwaamheid der naaister te spreken. Wie zeide tot JULIA: sta eens op — sta regt op — laat de armen natuurlijk langs het lijf hangen: wie zeide dit?

DE MOEDER. Och! dat zijn immers enkel dingen, die tot de welvoegelijkheid behooren.

DE VADER. Het was de schadelijkste vleijerij, waar-

van

van men zich bij het meisje bediende. „He! het is als
„ of het aan haar lijf geschilderd is," zeide vrouw K.,
„ welk een schoone, ingebogen rug; welk een rank lig-
„ chaam; welke ronde, dunne armen! Dat is goed; hier
„ moet de band zitten, en niet daaronder, zoo als bij
„ mijn MIETJE. Zij gelijkt wel een beer, als men haar
„ met JULIA vergelijkt. Doch dit is ook de schuld van
„ de naaister. Neen, het eerste kleed, dat ik weder laat
„ maken — —." Zie, lieve Vrouw! ik heb al die gek-heden zeer wel onthouden. Ieder woord ging mij door het hart, dewijl men daardoor mijne Dochter bedierf. Het was mij, als of zij tot openbare schande stond, en in eene minuut haar weinigje schaamte en eer verloor.

Wat gebeurde nu? De Moeder werd niet overtuigd; zij had daartoe te weinig verstand, was niet gewoon na te denken, en bezat zelve te veel ijdelheid. De Vader had geene geregelde en grondige kennis genoeg van de opvoeding, waardoor hij dit kwaad reeds vroegtijdig had kunnen voorkomen. Zijne besluiten waren enkel de vrucht van welwillendheid en eenen goeden inval, doch hadden geenen nadruk. Men kan dikwijls met den besten wil echter niets uitrigten, wanneer de vereishte kundigheden ontbreken. JULIA bleef die zij was; de ijdelheid bedierf haar hart, even als een scherpwerkend vergift het ligchaam.

(*Het vervolg in een volgend Nommer.*)

ONDERWIJS EN OPVOEDING.

BESCHRIJVING DER LEERWIJZE

VAN

STEPHANI,

OM KINDEREN TE LEEREN LEZEN.

INLEIDING.

Eenige algemeene grondregelen voor het onderwijs, als grondstellingen van alle goede leerwijzen, bijzonder betrekkelijk het eerste onderwijs in het lezen.

Ontegenzeggelijk hangt de nuttigheid van ieder onderwijs hoofdzakelijk af van de leerwijze, die men bij hetzelve in acht neemt. De wijze, op welke de leerling de dingen leert kennen, bepaalt alleen, of het voorgestelde doel spoedig of na langen tijd, geheel of gedeeltelijk zal bereikt worden. De tegenwerping, die welligt hier te maken is, namelijk: of ook niet de aanleg en de bekwaamheden van den leerling voornamelijk mede in aanmerking behooren genomen te worden? brengt aan deze grondstelling geen het minste nadeel toe, maar bewijst veeleer derzelver gepastheid. Want het is immers de leerwijze, die zoo wel den langzamen en zwakken, als den vluggen en schranderen tot het voorwerp harer behandeling aantreft, en die ieder, op zijnen eigenen weg, den graad van ontwikkeling bezorgt, voor welken hij, naar de meerdere of mindere volkomenheid zijner *individualiteit*, vatbaar is.

Offchoon men nu eene leerwijze, die de snelste, zekerste en gelukkigste uitwerkselen voortbrengt, nog niet indi-

 vi-

vidueel kan noemen; zoo is het toch eene uitgemaakte waarheid, dat er zekere algemeene grondftellingen zijn, die als vaste grondtrekken aan alle leerwijzen en ook aan iedere in het bijzonder, die het ideaal der hoogstmogelijke volkomenheid naderen, eigen behooren te zijn; op welke zij gebouwd, geregeld en berekend zijn, en zonder welke bij het onderwijs geen doel, zoo wel in opzigt tot het voorwerp, als tot het onderwerp bereikt kan worden.

Maar welke zijn nu de algemeene grondtrekken, die bij het geven van onderwijs moeten in acht genomen worden, en van welke het goed gevolg geheel en al afhangt? Ik geloof mij niet te vergisfen, wanneer ik aanneem, dat *natuurlijkheid* en *gegrondheid* derzelver karakter teekenen. Eene duidelijke uiteenzetting van deze eigenfchappen in derzelver hoofdtrekken, zal de gepaste zamenvoeging der leerwijze doen zien, wanneer men haar daarop toepast, en mijne meening regtvaardigen.

Overal, waar flechts vorming plaats moet hebben, behoort men voornamelijk twee zaken in het oog te houden; de eerfte is de toeftand van het begrip des leerlings, en de andere de ftoffe van het onderwijs, welke aan het begrip wordt aangeboden, waaraan het zijne menigerhande werkingen, die door de wetten der natuur worden aangewezen, verrigt, en waaruit dan het doel des onderrigts voortkomt en vorming te weeg gebragt wordt. Beide deze zaken veronderftellen eene bepaalde wederzijdfche betrekking; en het voornaamfte, waarop bij de leerwijs dus te letten ftaat, is naauwkeurig te onderzoeken, in hoe verre die wederzijdfche betrekking door haar worde gadegeflagen; of eene behoorlijke evenredigheid tusfchen de zwaarte van het voorwerp en de kracht, welke het bewegen moet, plaats hebbe, en op welke wijze de moeijelijkheden te vermijden zijn, waardoor het bereiken van het doel des onderrigts verhinderd, ten minfte moeijelijker gemaakt en zoo onvolkomen tot ftand gebragt wordt.

Maar

Maar zal eene leerwijs aan deze vereischten beantwoorden, dan moet het gebied der zielkunde geen onbekend land zijn, dan moet degene, welke haar bezigt of regelt, bij alle dingen met de werking der zielsvermogens bekend zijn en weten, volgens welke wetten deze vermogens zich ontvouwen, uiten, werken, bevatten en in elkander grijpen, ten einde daarna den gang te rigten, de werkzaamheden te bepalen, en in het algemeen de vorderingen naar de vorming en de trapswijze ontwikkeling der vermogens te regelen en te bepalen.

En dit brengt mij tot de verklaring van tweederlei begrippen, die zeer dikwijls en tot groot nadeel voor Onderwijzer en leerling, zoo wel in de theorie als in de praktijk, met elkander verwisfeld en van gelijken aard gerekend worden. Ik fpreek van het eigenlijk onderwijs en van de verftandelijke opvoeding, die zoo merkelijk van hetzelve verfchilt. *Beide* wijzen van vorming ftreven wel naar een en hetzelfde doel, naar de volmaking van den geheelen mensch, en hare werkingen zijn door dezelfde eenvoudige en onveranderlijke wetten der natuur bepaald; maar aan de bijzondere verrigtingen van ieder zijn verfchillende grenzen aangewezen, en zij volgen eenen gang, welke uit bijzondere, aan de zaak eigene, oogpunten voortvloeit en waarnaar zij beiden zich in hare uitwerkingen rigten.

De innerlijke bewerking is de ftrekking van het tijdperk der opvoeding, en eene uiterlijke aankweeking van bepaalde kundigheden die van het daaropvolgend onderwijs. Het middel, waardoor de flapende en in de kiem gewikkelde aanleg opgewekt, ontwikkeld, vatbaar gemaakt, gevoed en in den kring der werkzaamheid gebragt wordt; de gepaste en toebereide ftof, waaraan de eerfte werkzaamheid hare krachten beproeven, en hare aanvankelijke verrigtingen bewerkftelligen kan; de juiste bepaling en behandeling der vormen, waarin alle verfchijningen, die ons van de omringende dingen toekomen, begrepen zijn, en

waardoor het volgende tijdperk van het onderwijs, hetwelk den leerling met de uiterlijke voorwerpen hoofdzakelijk bekend maakt, behoorlijk voorbereid wordt, zijn de zaken, die de Opvoeder in het oog moet houden, en waarnaar hij zich in zijne werkzaamheid rigten moet.

Daarentegen is de bepaling of vestiging van den ontlokenen en vaardig gemaakten aanleg op bijzondere voor- en onderwerpen; het vrije gebruik der ontwikkelde vermogens tot einden, die men vrij bepaalt; de werkelijke toepasfing derzelve op onderfcheidene wetenfchappen, door het aanvoeren van de noodige bouwftoffen ter inzameling van kennis, en ter verbinding der omringende wereld met zichzelven het voorfchrift, waarnaar de Onderwijzer zich regelt in het geven van zijn onderwijs.

Offchoon het niet te ontkennen is, dat deze verfchillende wijzen van behandeling, bij derzelver toepasfing op de jeugdige ziel, niet zoo geheel van elkander kunnen gefcheiden, maar altijd in eenen zekeren graad, nu meerder, dan minder, vereenigd aangetroffen worden; zoo moet echter eene juiste theoretifche fcheiding tusfchen dezelve, en eene bepaling van deze natuurlijke en vaste gezigtpunten den grond leggen tot het daarftellen eener gepaste leerwijze. Want hierdoor weet de Onderwijzer, niet alleen wat hij wil, maar ook wat hij moet doen. Hij zal dus niet onderwijzen, wanneer de zachte hand der opvoeding nog eene behoefte is. Uit de menigvuldige voorwerpen voor de vorming des kinds, zal hij eene verftandige keuze doen, en die, welke niet regtftreeks zijn doel bevorderen, of niet zeker genoeg tot het oogmerk voeren, aan eene zijde ftellen. Hij zal, wanneer het noodig is, zijne ftoffen ter vorming zoo weten te wijzigen en te bepalen, dat zij nu als middel ter opvoeding, en dan weder als middel van onderwijs dienen kunnen, of ook wel voor beide te gelijk ftrekken. Hij zal, wanneer hij den trap der ontwikkeling van zijnen leerling heeft leeren kennen,

ge-

gemakkelijk kunnen beoordeelen, of hij met hem tot het volgende behoort over te gaan, dan of de innerlijke vermogens nog meer gesterkt, en door gepaste oefeningen geschikt moeten gemaakt worden, om zijn oogmerk zonder omwegen te kunnen bereiken. Hij zal in het algemeen met vollen geest en eenen regelmatigen gang kunnen werken, hetwelk hem niet alleen de beste gevolgen zal verschaffen, maar ook alle zijne verrigtingen, die hij achtervolgens ten voordeele zijns leerlings onderneemt, zullen het *kenmerk* van regelmatigheid en gegrondheid dragen. En nu eerst na deze gegevene bepalingen is het mogelijk, tot de overige regelen, die zich als algemeene grondstellingen voor het onderwijs voordoen, over te gaan, en te beproeven, dezelve nader te verklaren.

Zoo belangrijk en gewigtig de *eerste* grondstelling, omtrent de juiste bepaling van onderwijs en opvoeding, is, even zoo is ook de *tweede*, die zich onder den volgenden titel voordoet: *wend u met uwe voorwerpen, geschikt ter vorming der zielsvermogens, eerst tot dat zielsvermogen, hetwelk naar den gang der Natuur het eerst behoort bearbeid te worden, om dat het met de overige in het naauwste verband staat, ten einde alzoo die allen op de meest mogelijke wijze nuttig te ontwikkelen en te leeren gebruiken.*

Het is niet onverschillig, hoe en van welke zijde men in den geest der jeugd zoekt in te dringen, en er heeft een in het oogloopend onderscheid in de gevolgen plaats, wanneer de gegeven regel nnauwkeurig in acht genomen of niet gevolgd wordt. De menschelijke ziel gelijkt naar een groot regelmatig gebouw, dat verscheidene afdeelingen en inrigtingen bevat, en waarvan ieder tot een bijzonder einde bestemd is. Allen hangen naauwkeurig te zamen, doch haar wederkeerig verband, en in elkander grijpende bestemmingen stellen eerst de mogelijkheid eener volkomene vorming daar, die zoo door opvoeding als onderwijs tot stand gebragt wordt. Even als men nu in een gebouw,

 of

of in deze en gene afdeeling van hetzelve, langs eenen bepaalden weg of ingang het zekerst, en zonder fchade aan te rigten, komen kan; even zoo is het ook met de verrigting van den Onderwijzer, wanneer hij verfcheidene ftoffen aan de verfchillende en zoo zeer op elkander werkende vermogens der ziel ter vorming aanbiedt. Ook hij kan alleen tot het binnenfte heiligdom intreden, wanneer hij den weg opzoekt, welken de Natuur zelve in de inrigting van den menfchelijken geest voorgefchreven heeft. En het zal daarom noodig zijn, de werking der ziel, zoo veel tot ons doel noodzakelijk is, eenigzins nader te onderzoeken.

Wanneer wij den mensch, in opzigt tot zijne ziel, als eene verzameling van vermogens befchouwen, dan vinden wij, dat zij in eene altijd onveranderlijke, doch regelmatige wederkeerige werking tot elkander ftaan. Allen zijn werkzaam, doch de gepaste werkzaamheid van ieder in het bijzonder brengt eerst het noodige in de werking der andere, waardoor het geheele voortbrengfel weder aan doelmatigheid beantwoordt. Of met andere woorden: allen werken elkander in de hand, en wanneer de ftof ter vorming eenmaal in derzelver magt is, ondergaan zij verfcheidene en zoodanige wijzigingen, als overeenkomftig de ontwikkeling en vorming noodzakelijk is. Eenige vormen en brengen nieuwe denkbeelden voort; andere verzamelen flechts het voortgebragte, en bewaren het; wederom eenige onderwerpen het verzamelde aan eene nieuwe bewerking, veranderen hetzelve en geven het eene nieuwe gedaante; terwijl nog andere het daartoe ten nutte aanleggen, waartoe het behoort gebruikt te worden: of allen beginnen op nieuw dezen kring van werkzaamheid weder.

Alle deze verrigtingen, dit handelen, werken, lijden en doen, losfen zich aan het einde in drie hoofdwerkzaamheden op, waardoor de drie grondvermogens van den menfchelijken geest ontftaan, als: kennisvermogen, gevoel,

voelvermogen en begeervermogen. Alles wat de mensch leert kennen, alles wat hij onderneemt, doet en lijdt, is ten laatste altijd tot een dezer drie vermogens te brengen, zoo dat in deze drie de grond van alle de overige ligt. Want de mensch heeft of gegevene voorstellingen op eenig voorwerp toegepast, en heeft dus *erkend*, of hij is door lust of tegenzin aangedaan, en heeft *gevoeld*, of hij is door zijne voorstelling oorzaak van de werkelijkheid dezer voorstelling geworden, en heeft dus *begeerd*. En niets kan er plaats hebben, dat buiten deze drie hoofdzaken ligt, en alles, wat door andere vermogens aangevat, veranderd, bewaard en verder ten nutte aangelegd wordt, moet eerst van een dezer drie uitgaan of in een van deze liggen. De gepaste werkzaamheid der afgeleide vermogens, b. v. van het geheugen, van de verbeeldingskracht, van het oordeel, van het vernuft, van de scherpzinnigheid enz. is in de eigene werkzaamheid der grondvermogens gelegen.

Onder deze vermogens bekleedt nu het kennisvermogen de eerste plaats; want van de denkbeelden der menschen hangt het meeste af. Zijn deze naar waarheid, zoo kan men bijna met zekerheid aannemen, dat al het overige ook zijn zal, zoo als het behoort. Gezonde zinnen, gezond verstand, gezonde rede zijn de vereischten der gezondheid van den geheelen mensch, en in zijne begrippen en denkbeelden ziet men de beginselen van zijne geheele inwendige gesteldheid.

De gewaarwordingen, die door de zinnen veroorzaakt worden, het onderrigtend verstand, de besluitende rede moeten allen eerst te zamen werken, voor men eenig onderwijs kan aanvangen, of eenig nieuw voorwerp, dat nog niet bekend is, den leerling ter beoefening en vermeerdering van zijne kennis voorstellen. Hij moet eerst door de genoemde vermogens dat licht en die duidelijkheid verkrijgen, die er noodig is, om voor eenig verder onderwijs vatbaar te zijn. Want indien men de zaak eens geheel om-

omkeert, en men den leerling laat oordeelen over voorwerpen, waaromtrent hij nog geene begrippen heeft; hoe zal dan wel het beoordeelen uitvallen? En offchoon men hier het geheugen te baat neme, zal echter het verstand geenszins klaar en duidelijk over de zaak oordeelen: bovendien zal zelfs het geheugen hier geenen langen dienst bewijzen, maar weder fpoedig alles verliezen. Neemt men het voorftellingsvermogen of de verbeeldingskracht; welke beelden zal zij in de ziel voortbrengen, wanneer de bijzondere deelen van het voorwerp niet naauwkeurig waargenomen, en dus de gewaarwording niet volkomen is? Aldus ga men de overige vermogens door, en de aan het hoofd geftelde zaak zal in allen opzigte waarheid bevonden worden.

Laat mij hier nog een voorbeeld bijbrengen van de wijze, op welke men de kinderen te voren leerde lezen. Wanneer men met de kinderen hiertoe eenen aanvang maakte, bragt men hun verfcheidene zonderling gebogene teekenen onder het oog, dan ieder op zichzelf, dan allen te zamen nevens elkander, en zeide hun de namen van ieder, de rij langs, voor, waardoor de kinderen zeer oplettend moesten zijn om dezelve te bewaren, en, bij gelegenheid van volgende vragen, gepast te gebruiken. Hierdoor gaf men het geheugen terftond werk, zonder hetzelve door eenig kenmerk voor het verftand of door eenige verftandsoefening te hulp te komen, ten einde het kind behoorlijk in ftaat te ftellen. Men ging verder, en gaf namen aan de teekens, die bij geene zamenftelling eenige gepaste zamenvoeging van geluiden toelieten; en droeg daarenboven nog drie- of vierderlei foorten van figuren voor, waaraan men echter denzelfden naam toekende.

Aldus misleidde men de zinnen en vermeed alle verftandige ontwikkeling. En wat was hiervan het gevolg? Het antwoord zal ieder uit de ondervinding, of door weinige redenering zelf wel kunnen opmaken.

Ik

Ik ga thans tot mijnen *derden* grondregel over; hij luidt dus: *geef aan uw onderwijs zoodansge inrigting, dat het niet altijd onderwijzend, maar ook vragend zij; dat gij niet altijd geeft, maar door gepaste vragen enz. veel meer ontvangt, ten einde de eigene werkzaamheid des kinds in beweging te brengen, of dat noodzakelijk vereischte in kinderen aanvankelijk op te wekken.*

Alle kennis, welke de mensch verkrijgt, zonder dat zijne zielsvermogens in krachten toenemen, en zijne eigene werkzaamheid daardoor opgewekt wordt, is eene ledige woordenkraam, waardoor hij ten laatste den ledigen bast gelijkt, die wel den schijn heeft van vol te zijn, doch in de daad niets bezit, dat eenig voedsel aan het ligchaam geeft. Aldus liggen deze kundigheden, niet alleen zonder gebruik, in de voorraadschuren der ziel, maar zij beletten ook vele stoffen den behoorlijken toegang, en verstikken of verlammen eindelijk de geheele drijfveêr van het geestelijke werktuig.

De mensch weet alleen dat gene zich ten nutte te maken, wat hij vrijwillig als het beste en noodzakelijkste uitkiest en erkent; kan alleen dat gene zijn eigendom noemen, wat hij zelf verwerft, en zal ook alleen van zulke dingen het beste reden kunnen geven, wier bestaan van hem zelven zijnen oorsprong neemt. Er is in de daad een wezenlijk onderscheid tusschen eene tafel van was, waarin men alles indrukken moet, en den menschelijken geest, die zichzelven de vormen der dingen voorstelt en bepaalt.

Het hoogste vermogen van den mensch is zijne zelfstandigheid, met welke hij op alles, wat in en om hem is, werkt. Maar geen ander kan dit vermogen voor mij bezitten; niemand kan mij dit schenken, wat ik mij zelf volstrekt bezorgen moet; en niemand kan mij die innerlijke tevredenheid geven, welke uit de bewustheid van mijne eigene aangewende krachten voortkomt. Wat baat mij eene opvoeding, die mij behoeftig laat, en die mij geheel van eens

anders verstand afhankelijk maakt? Wat helpen mij groote rijkdommen, wanneer ik niet geleerd heb dezelve behoorlijk te gebruiken? Wat voordeel geeft het, wanneer mijn Onderwijzer mij met mijne onderscheideue vermogens bekend maakt, doch mij de weldaad weigert, van dezelve te versterken en door oefening geschikt te maken tot een gepast gebruik, overeenkomstig mijne bestemming? Naarmate het onderwijs meer beantwoordt aan de behoefte van de innerlijke gesteldheid des leerlings, naar die mate staat of valt ook deszelfs wezenlijke waarde.

En hierdoor wordt een *vierde* regel noodzakelijk, welke hierin bestaat: *dat de stof van het onderwijs, om bepaalde vermogens te ontwikkelen en te oefenen, in zoodanig eenen vorm moet medegedeeld worden, dat zij geheel de ontwikkelingswetten dier vermogens volge, en aan het geheel beantwoorde.* De wet der ontwikkeling is ook de wet des gestadigen voortgangs, en is tevens die wet, aan welke alle voortbrengselen der Natuur gedwongen zijn hulde te bewijzen. Wat was de groot geworden boom, en de tot eenen berg opgehoopte steenrots in den aanvang? Immers niets meer dan eene onbeduidende kiem en een kleine zandkorrel. Doch door eene gemeenschappelijke trapswijze en langzame toeneming en bijvoeging van nieuwe deelen tot diegene, welke reeds aanwezig waren, kwamen zij tot eene hoogte, die verbazing en verwondering verwekt.

In even zulken trapswijzen gang moet ook het onderwijs aan kinderen gegeven worden. De onderwerpen moeten in gelijken en bepaalden natuurlijken gang op elkander volgen, en eene logische opeenvolging moet eenen zamenhang in dezelve brengen, waarin zij, door de wetten van het denkvermogen te volgen, reeds gebragt zijn. De leerwijze stelt twee wegen open, langs welke men eene kennis of wetenschap verkrijgen kan. Langs den eenen gaat men van het algemeene tot het bijzondere, van het zamengestelde tot het eenvoudige, van het geheel tot de deelen;

doch

doch langs den anderen gaat men in eenen tegenovergestelden gang, men voegt de bijzondere deelen van deel tot deel te zamen, maakt van het eenvoudige het zamengestelde en brengt zoo het bijzondere tot het algemeene. Gene noemt men de *analytische*, deze de *synthetische* leerwijs. Door beiden bereikt men zijn doel; want beiden bevatten de vereischten, die ter bereiking van het doel noodzakelijk zijn, en welke hierin bestaan: dat het geheel, hetwelk tot dat gene, wat men wil leeren kennen, behoort, in deelen ontbonden en daardoor geschikt gemaakt wordt, om in alle opzigten aan het kennisvermogen te worden voorgesteld. Gelijk de vermogens van het ligchaam vorderen, dat het voedsel niet in groote stukken, maar in kleine deelen, in de maag gebragt worde; op gelijke wijze vorderen de vermogens der ziel, dat niet eene geheele zaak op eenmaal, maar van trap tot trap, van deel tot deel, aan dezelve worde medegedeeld.

Doch niet alleen wegens het gemakkelijker en volkomener opnemen en vergelijken der stoffen is de beschouwing van het geheel in zijne deelen noodzakelijk; maar ook de bevestiging der geheele kennis en het daarstellen der juiste opeenvolging rust zelfs op deze verrigting. Ieder geheel is eene vermenging van gelijke en ongelijke, gelijksoortige en ongelijksoortige, wezenlijke en niet wezenlijke, noodzakelijke en toevallige deelen en bestemmingen; zoo dat er alleen licht, duidelijkheid en orde in de zaken ontstaat, wanneer hetgene bij elkander behoort, te zamen gebragt, het wezenlijke van het daartegenoverstaande afgezonderd, en het noodzakelijke van het toevallige gescheiden wordt.

Doch nu ontstaat natuurlijk de vrage: welke is de kortste en beste weg, langs welken de Onderwijzer zijne leerlingen behoort te leiden? Zal hij met hen van het geheel tot de deelen overgaan, of van de eerste tot de laatste opklimmen? Is het noodig, dat de leerling de beide wegen na elkander ga, of kan men zich met een' derzelve vergenoegen?

gen? Eene vraag, die in alle opzigten eene naauwkeurige overweging verdient.

Wij hebben in een' der bovenſtaande regels opgegeven, dat men den leerling niet zoo zeer de kundigheden aanbrengen, maar veel meer de eigene werkzaamheid des kinds opwekken moet; ten einde het zelf leere uitzien naar hetgene noodig is, waardoor het de vereischte zelfſtandigheid verkrijgt. Deze onomſtootelijke grondſtelling in het oog houdende, zullen wij ſpoedig in ſtaat zijn, over de meest gepaste keus, in opzigt tot den gang der leerwijze, te kunnen oordeelen; en eene meer uiteengezette parallel, getrokken tusſchen de beide ſoorten van leerwijzen, zal ons tevens op het ſpoor brengen, om te kunnen bepalen, wat wij als gepast te volgen hebben.

Ik neem eerst de *analytiſche* leerwijze. Uit den aard van een geheel, uit deelen beſtaand ligchaam, welks inwendige lagen elkander dekken, is het reeds af te leiden, dat deze leerwijze als een duistere weg moet voorkomen. Een geheel, als geheel beſchouwd, gelijkt naar eenen onbekenden oord, die in zijne grenzen wel veelvuldige partijen en afwisſelende ſchoonheden beſluit, maar die alleen door perſonen, welke reeds den weg kundig zijn, kunnen gezocht en gevonden worden. Want elke ſtap, die voorwaarts wordt gedaan, geſchiedt in het duister, en eerst na eenigen tijd verwisſelt de nacht van trap tot trap in eenen helderen dag. Gelijk nu de vreemdeling zich in een onbekend land niet gaarne aan verdwaling bloot ſtelt, maar liever eenen gids ter hulpe neemt, om hem op den regten weg te brengen en te houden; even zoo behoeft ook de leerling de hand des Onderwijzers, die hem van oord tot oord geleidt en met zijn verſtand voordenkt, wanneer hij, langs den *analytiſchen* weg, in eene hem onbekende wetenſchap treden zal. Het is niet mogelijk, dat een onervaren leerling, aan zichzelven overgelaten, zich alhier den weg kan banen. De onder elkander gemengde deelen

zelfs

zelfs van verfchillende foort, de groote masfe in evenredigheid der krachten, gebrek aan het noodige licht, dit alles maakt het noodzakelijk, dat de Onderwijzer altijd voorga en de leerling flechts volge; zoo dat de verrigtingen van beiden hoofdzakelijk op het volgende nederkomen. — De Onderwijzer ontdekt en de leerling ontvangt; de Onderwijzer onderzoekt en de leerling neemt het uit vertrouwen als goed aan; de Onderwijzer rangfchikt en bepaalt, de leerling is grootendeels de dienaar of de helper; de Onderwijzer is dadelijk werkzaam, de leerling is enkel lijdelijk; de Onderwijzer heeft eenen vasten tred, doch de leerling alleen dan, wanneer hij door denzelven bij de hand gehouden wordt. Geheel anders is het met den gang, dien de *fynthetifche* leerwijze neemt. Gelijk bij de *analytifche* leerwijs het geheel het eerst behandeld wordt, zoo zijn het hier de opgeloste deelen. Gelijk aldaar alles met duisternis omtogen was, zoo verfchijnt hier alles in het helderst daglicht. Gelijk bij de eerfte de aanvankelijk afgefcheidene deelen voor de geringe vermogens nog te zwaar waren, zoo heeft de leerling hier eene vrije keus, om te nemen wat hij dragen kan. Gelijk hij aldaar flechts zijnen Onderwijzer volgen moest, zoo gaat hij hier veeltijds vooraan. Gelijk het aldaar den Onderwijzer, volgens de natuur der zaak, alleen toekwam om te regelen en te bepalen, zoo vindt de leerling hier, door gelijkheid en overeenkomst, die zich in de deelen voordoen, alles grootendeels zelf. Eindelijk gelijk de Onderwijzer aldaar meerendeels alleen bezig was, en de leerling lijdelijk bleef, zoo heeft hier het omgekeerde plaats.

Deze vergelijkingen zijn genoeg, om ten klaarfte aan te toonen, welke leerwijs het meest gelegenheid geeft, om de eigene werkzaamheid te bevorderen en zoo de meeste zelfftandigheid voort te brengen; en langs welken weg men dus het onderwijs behoort aan te vangen en aanvankelijk voort te zetten.

Nu

Nu moet ik nog een zeer gewoon vooroordeel opgeven, dat gebezigd wordt, om de meerdere waarde van de *analytische* leerwijs aan te toonen; namelijk: de *analytische* leerwijze is geheel overeenkomstig met de natuur, dewijl zij in alles haren gang volgt. Alles, wat de natuur ons voor oogen stelt, is een indruk van het geheel, offchoon uit deelen van verschillenden aard zamengesteld, die wij daarna eerst van elkander scheiden en vervolgens regelen. Het is niet te ontkennen, dat dit gezegde vrij wat schijn van grond heeft; doch ook niet meer dan schijn. Laat ons dit nader aantoonen. Wat doe ik, wanneer ik regel of iets in eene goede orde stel, wanneer ik scheid of de deelen behoorlijk afzondere? Is, hetgene ik dan verrigt, iets anders, dan een zamenvoegen van het eene tot het andere, een zamenbinden van deelen tot een geheel? En is hierin niet de *synthetische* wijze mede stilzwijgend begrepen?

Het is dus duidelijk, dat de *synthetische* leerwijs de vorming te weeg brengt: want zij is de vorm van ons verstand zelf, waardoor onze denkbeelden hun bestaan erlangen. Wanneer het veelvuldige, of de deelen door de zinnen zijn aangebragt en dus gegeven zijn, wat doet dan het verstand? Het voegt, naar deszelfs eigene verkiezing, het eene tot het andere, en brengt alles te zamen tot eene eenheid terug. Tot een ophelderend voorbeeld diene het woord *boom*. Hoe verkrijgt men wel het denkbeeld *boom*? Alleen daardoor, dat, wanneer men eenen boom ziet of denkt, men in den wortel, den stam, de takken en de bladen, het menigvuldige of de deelen vindt, die het verstand zamenvoegt, en tot eene eenheid *boom* brengt, waardoor het denkbeeld *boom* deszelfs aanwezen verkrijgt.

Alle verrigtingen des verstands komen op het bovenstaande uit, en het regelen en tot eene eenheid terug brengen geschiedt door hetzelve tot in het oneindige. Doch hiermede niet tevreden, brengt het nog meerdere eenheden voort, voegt de laatste tot de eerste, en maakt alzoo

foorten, geflachten, klasfen, waardoor onze kennis eerst de noodige regeling bekomt.

Hiermede willen wij echter niet te kennen geven, dat bij het onderwijs al, wat *analytisch* is, behoort vermijd te worden; want in vele gevallen is de *analytifche* leerwijs onmisbaar, en zonder haar is men niet wel in ftaat, met zekerheid te weten, of hetgene den leerling langs den *fynthetifchen* weg geleerd is, behoorlijk begrepen en genoegzaam eigen gemaakt is. Immers is het beste, om ons te overtuigen, dat de kinderen gedurende het onderwijs opmerkzaam en niet verftrooid geweest zijn, dat wij hen het geheel wederom in deelen laten ontbinden, en over ieder bijzonder deel dat gene doen opgeven, wat te voren daarvan gezegd is. Ook is de *analyfis* een middel van zeer veel belang, om de kundigheden te fterken, te beoefenen en daardoor onvergetelijker in de ziel te prenten.

Maar de *analyfis* is niet flechts voor den leerling nuttig: ook voor den Onderwijzer is zij van gewigt. Hij, die de deelen en hoofdftoffen reeds genoeg kent, behoeft niet lang bij de enkele deelen te verwijlen, en alles van ftuk tot *ftuk* te doorloopen; maar hij gaat van het geheel tot de verzamelingen, waaronder hij zijne voorwerpen brengt, en baant zich daardoor kort en gemakkelijk den weg, om den leerling op zijne baan te gemoet te treden, alles voor hem gefchikt te maken, ten einde het gemakkelijk op te nemen, en de hoofdpunten bepaald aan te wijzen, die ter voortbrenging van den vorm des geheels vooral noodzakelijk zijn.

En zoo heb ik, naar mijne meening, de grenzen en de overeenkomst der *analytifche* en *fynthetifche* leerwijs genoegzaam opgegeven en zoo verre bepaald, dat van derzelver toepasfing geen verkeerd gebruik gemaakt kan worden.

Nu blijft mij nog overig aan te wijzen, *hoe* de ftoffen voor het onderwijs behooren geregeld te worden; hetwelk

ik

ik in den *vijfden* grondregel zal trachten te doen. Deze regel luidt dus: *neem uit de gezamenlijke hoofddeelen van het geheel een gepast en grondig aanvangspunt, dat den geheelen gang van het onderwijs de noodige rigting geeft, en laat daarop alle deelen, onafgebroken, zonder gaping, zoo op elkander volgen, dat het een aan het ander op eene natuurlijke en ongedwongene wijze verbonden wordt.* Van de inachtneming dezes regels hangt ongeloofelijk veel af; want zij voldingt de vereischten in den vorigen regel, die de ſtoffen voor het onderwijs wil kennen, welke aan de wetten der ontwikkeling van de vermogens der ziel beantwoorden, en deze ſtoffen in hare gepaste vormen uitdrukt.

Dat men van een hoofdgezigtpunt moet uitgaan, van waar men alles kan overzien, is geheel overeenkomſtig met den weg der Natuur; want op gelijke wijze ontſtaat uit de kiem van een zaadje, dat ter ontwikkeling in de aarde geworpen is, een geheel voortbrengſel. Gelijk bij het koorn een enkele korrel, in den ſchoot der aarde gelegd, een groot veelvoud voortbrengt, en door andere zaden geheele boomen ontſtaan; even zoo ligt ook in de eerſte vruchtbare ontwikkeling der menſchelijke ziel de grond tot zijne volgende ſterkte, wanneer, bij geſtadige aanvoering van het noodige voedſel, de maat der natuur gehouden en niet overſchreden wordt. Dan legt men een' vasten en onverwrikbaren grond, waarop al het volgende gebouwd, daaraan verbonden en tot een geheel kan opgevoerd worden: daar integendeel het te veel of te weinig, het te hoog of te laag, niet dan verwarring en eenen moeijelijken voortgang in het eerſte, en een doorgaand heerſchend gebrek in het laatſte ten gevolge heeft.

Maar nu is de vraag: welke zijn de beſtanddeelen eener zaak, en waaraan kent men dezelve? Wij hebben reeds boven gezien, dat een geheel eene zamenſtelling van allerhande deelen, beſtemmingen en geſteldheden is, die,

vol-

volgens derzelver waarde, of wezenlijk en noodzakelijk, of onverschillig en toevallig zijn; waaruit genoegzaam blijkt, dat de bestanddeelen eener zaak eigenlijk alleen in die genen gezocht kunnen worden, die volgens hunne wezenlijke bestemming de oorzaken van het bestaan der zaak zelve zijn, en die door hunne ontbinding in eenvoudige deelen het bestaan der dingen vernietigen.

Daar nu de wezenlijke deelen ook weder van onderscheidene gesteldheid onder elkander zijn, zoo volgt daaruit, dat men dezelve noodzakelijk in eene gepaste orde, overeenkomstig met het ontstaan der dingen, behoort te plaatsen, en die genen het naauwst aan elkander verbinden moet, die in wezenlijkheid het naast met elkander overeenkomen. Dit komt mede overeen met de werking onzer zielsvermogens, met het verbinden onzer denkbeelden. De denkbeelden, die onderling eene overeenkomst of verwantschap hebben, of die, door menigmaal te gelijk voor te komen, eene zekere vertrouwelijkheid tot elkander verkregen hebben, worden gaarne met elkander verbonden, vergezellen, verwekken elkander, het eene doet spoedig aan het andere denken, en zij worden daardoor zeer gemakkelijk tot een gebragt.

Door het regelen der leerstoffen, overeenkomstig met het worden of ontstaan der dingen, wordt veel aan gemakkelijkheid, duidelijkheid en verstaanbaarheid gewonnen, en zoo is dan de weg gebakend, langs welken het onderrigt zijnen gang behoort te nemen, alsmede het punt bepaald, waarvan hetzelve behoort uit te gaan; waarna nu ook gemakkelijk te bepalen is, in welke orde de toevallige bestemmingen dienen verbonden of met het geheel vereenigd te worden, ten einde alle mogelijke klaarheid en verstaanbaarheid aan hetzelve te geven.

Van deze gegronde inrigting gaan alle regels uit, welke de leerwijze gewoonlijk verlangt: dat, namelijk, het gemakkelijke aan het moeijelijke, het eenvoudige aan het

zamengestelde moet voorgaan, en dat het onbekende aan het bekende moet verbonden worden enz. Dit alles behoort niet gedeeltelijk, maar volkomen te geschieden, zoo dat de Onderwijzer, die dit noodzakelijk vereischte volgt, bij zijne handeling de gronden duidelijk voor het oog behoort te hebben, die hem tot deze grondstelling geleidden. Zijn geheele onderwijs gelijkt, naar mate de onderwerpen van hetzelve veel of weinig zijn, naar eene langere of kortere ketting, waarvan de schalmen behoorlijk in elkander grijpen, waarin altijd de volgende aan den voorgaanden is verbonden, en waarvan de laatste aan het punt rijkt, hetwelk het doel van alle onderwijs uitmaakt. Deze aangewezene gronden zouden wij nu wel met eenige voorbeelden ophelderen: doch dewijl de volgende afdeeling bepaaldelijk moet handelen over de aanvankelijke leerwijs, benevens derzelver onderwerpen, zoo hopen wij, aldaar ook aan dit vereischte te voldoen.

Nu komen wij tot den *zesden* grondregel, die wel, in het algemeen, het tot hiertoe aangewezene ten deele herhaalt, doch die echter, wegens deszelfs gewigtigen invloed op het geheel, hier ook bijzonder behoort voorgedragen te worden. Hij is de volgende: *behandel ieder onderwerp, dat gij onderwijzen wilt, nooit als eene bijzaak*, dat is: *neem u nooit voor, twee oogmerken ten zelfden tijde te bereiken, maar behandel altijd slechts één met volle kracht. Onderwijs aanhoudend en breek het onderwerp niet te dikwijls af, ten einde de leerlingen beter bij het onderwerp te bepalen, en ook spoediger en zekerder het bedoelde einde te bereiken.*

Menigmaal wordt bij het onderwijs tegen het eerste gedeelte van dezen regel gehandeld, en bijzonder dan, wanneer men van meening is, dat de leerling door de menigte van kundigheden spoediger bekwamer wordt. Men vermengt dan dikwijls onderwerpen met elkander, die in het wezen der zaak geheel onderscheiden zijn. Men tracht

twee

twee einden te gelijk te bereiken, offchoon de natuur der zaak maar één behoorlijk doet erlangen. Ook zijn de middelen, die regtftreeks tot het eene leiden, niet gefchikt om het andere te bereiken.

Buitendien wordt het vermogen der ziel, gelijk iedere andere kracht, verzwakt, wanneer zij zich te veel verdeelen moet, en geeft ook voor twee onderwerpen dat gene niet, wat zij aanbrengt, wanneer zij zich tot eene zaak bepaalt. Men gelooft dus veel te doen, wanneer men zich tweederlei oogpunten bij het onderwijs voorftelt, daar men in de daad weinig doet, waarvan men zich het gewenschte gevolg kan beloven.

Maar hoe kan zoodanige leerwijs zoodanige gevolgen hebben? — Tweederlei middelen, die niet nevens elkander werken, maar door elkander hunnen gang nemen, vermengen zich onderling, en terwijl men zich met het eene oogpunt bezig houdt, verdwijnt het andere door den tijd uit het gezigt, waardoor moeite en vlijt voor beiden verloren gaan, en dus te vergeefs befteed zijn. Door het fpringen van het eene op het andere, ontftaan openingen, die de ketting, welke het onderwerp moet uitmaken, verbreken, waardoor het eene lid na het andere verloren gaat. Daarvan kan zich ieder Onderwijzer overtuigen, die de proef nemen wil: het zij hij de Geographie en de Gefchiedenis, de Natuurlijke historie en de Gezondheidsleer, of twee andere onderwerpen, door een onderwijs tracht mede te deelen; het zal telkens dezelfde uitkomst geven.

Geheel anders is het met de zaak, wanneer men fpreekt van het bereiken eens doels, als onderwerp en als voorwerp. Dan kunnen en moeten altijd, gelijk wij te voren reeds gezegd hebben, beiden aan elkander verbonden worden. Dit eischt de geheele vorming van den mensch, en beiden zijn ook, volgens hun wezen, geheel gefchikt, om wederkeerig op elkander te werken.

Maar hier hebben weder verfcheidene gebreken plaats. Men vergist zich in de keus der middelen, en verwekt menigmaal, hetgene men niet bedoelde te verwekken. Ten voorbeeld verftrekke het onpepast en ondoelmatig lezen leeren, waarvan men zich heden nog bedient (*).

De middelen, waardoor men bij het onderwijs het voor- en onderwerpelijk doel, vorming der vermogens, aanleering van zaken, te gelijker tijd te weeg brengt, zijn in de bewerking der ftoffen, die men onderwijst, begrepen. Deze moeten altijd naar het hoofddoel gerigt zijn, dewijl zij anders fchadelijk, ten minfte voor het een of ander deel nadeelig zijn.

Zoo belangrijk dit eerfte gedeelte van dezen regel is, van zoo veel waarde is ook het tweede, namelijk: *leer onafgebroken* enz. Door het tegendeel te doen, wijkt men zigtbaar van de Natuur, en van alle overeenftemmende handelingen in de Natuur af. Want nooit zien wij de Natuur bij de voltooijing van eenig voortbrengfel ftil ftaan, maar altijd en onafgebroken haren gang vervolgen? Hoe handelen wij zelve, wanneer wij ons tot eenig werk bepaald hebben? Leggen wij hetzelve wel weder, na een uur ons daarmede te hebben bezig gehouden, aan eene zijde, ten einde ons tot iets anders te bepalen? Of trachten wij liever het eene af te werken, voor wij tot het andere overgaan? Zeker doen wij immers het laatfte. Hiertoe laten wij ons door twee zeer eenvoudige grondregelen bepalen. Ten eerfte, om dat de zamenhang der zaken ons daarvan het meeste voordeel belooft, en ten andere, om dat wij ook werkelijk, door het grootfte deel onzer vermogens daartoe te bepalen, hetzelve in den kortften tijd verrigten.

Doch zoodanig gaat men bij het onderwijs niet te werk, wanneer men de jeugd nuttige kundigheden aanbrengen wil.

(*) Hier hebben wij eenige regelen weggelaten, die voor den Hollandfchen lezer van geene waarde zijn.

wil. De tafels van werkzaamheden, die men in de Scholen voorhangt, vertoonen niet zelden aan het oog van den ervaren man, een allerlei (*quodlibet*) van onderwijsftoffen, zonder doel, zonder zamenhang.

Dat men door dien overvloed van leerftoffen in den grond niets, ten minfte niet volkomen leert, toont de dagelijkfche ondervinding genoeg. Doch deze overlading is niet alleen gelijk alle andere fchadelijk, en het beste middel om alles weder fpoedig te vergeten, maar is bovendien het *gevaarlijkfte* vergift voor de geheele innerlijke onderwerpelijke vorming van den jongen mensch, en heeft een heer van velerlei kwade gevolgen. Nooit gewent zich de leerling aan voortdurende opmerkzaamheid, of aan het bepalen van zijne krachten tot eenig voorwerp, ten einde dat in deszelfs geheel magtig te worden, hetwelk echter zoo dikwijls noodzakelijk is. Nooit gewent hij zich, om de menigte van kleine ftukken, waarin eene wetenfchap verdeeld wordt, tot een geheel te brengen, en zoo hetzelve een belangrijk aanzien te geven, dat het te voren niet bezat, en dat men ook alleen aan een goed te zamenhangend geheel geven kan: en bovendien gewent hij zich aan eenen geest van verftrooijing, die hem gedurende zijn geheele leven bijblijft, en hem aan ongelukkige gevolgen blootftelt.

Zeker vertrouwt men, dat deze gevolgen hieruit niet zoo onmiddelijk zullen voortkomen. Men hoopt, door de afwisfeling, die men aan den gang van het onderwijs geeft, den ijver en de drift tot werkzaamheid op de beste wijze op te wekken, en waant, dat men geheel menschkundig handelt, wanneer men met het onftandvastig karakter van kinderen op deze wijze de grootfte voordeelen tracht te doen. Maar betaamt het de opvoeding en het onderwijs wel, te trachten hun doel te bereiken door ongeoorloofde middelen? Moeten de leerlingen dan altijd onftandvastig en veranderlijk blijven? Is het niet veel meer de eerfte en heiligfte pligt, dat, zoo fpoedig mogelijk, de grond tot

een vast karakter in de jeugdige ziel gelegd worde? Zeker moet daarom het middel, dat wij in de aanhoudende of onafgebrokene leerſtoffen bezitten, ons bijzonder belangrijk zijn, en ons aanſporen, om de op elkander volgende lesſen van het onderwijs daarnaar te bepalen en te regelen. De lust en ijver der kinderen, die wegens het eenzelvige van het onderwerp mogelijk zou verminderen, loopt geen gevaar, wanneer men de zaak in derzelver aard beſchouwt, en bedenkt, dat iedere wetenſchap en kunst, hoe eenvoudig zij ook zij, zeer afwisſelende en onderhoudende deelen in zich zelve heeft. B. v. de telkens nieuwe gebeurtenisſen en voorvallen in de geſchiedenis, de afwisſelende voorwerpen in de Natuurlijke geſchiedenis, de menigvuldige wendingen en verbindingen in de taalkunde, de ſteeds voldaanwordende werkzaamheden des verſtands bij het aanvankelijk lezen leeren, waar altijd het menigvuldig onderſcheid der toonen en ſpraakgeluiden in het voortbrengen van lettergrepen en woorden tot een voorwerpelijk geheel moeten gebragt worden: zijn dit alle geene afwisſelende veranderingen?

Uit het tot hiertoe aangevoerde blijkt, hoe ſchadelijk de groote afwisſeling van onderwerpen bij het onderwijs zij, en hoe de zaken in zich zelve afwisſeling genoeg bezitten. Doch hiermede willen wij geenszins zeggen, dat alle onderwijs, dat om het uur afwisſelt, moet achtergelaten worden, en alle onderwerpen van onderwijs het eene uur na het andere moeten vervolgd worden. Neen, want gelijk te veel afwisſeling ten hoogſte ſchadelijk is, even zoo kan men ook een geheel tegenovergeſteld gebrek voelen, wanneer men het achtervolgende onderwijs in eene zaak overdrijft.

En hieruit ontſtaat mijn *zevende* en laatſte grondregel, die alleen de voorgaande hier en daar nader ſchijnt te bepalen, doch, volgens deszelfs wezenlijk oogmerk, aan het geheel die volkomenheid geeft, welke hetzelve, overeenkom-

komftig met deszelfs ftrekking, behoort te hebben. Hij is bevat in deze woorden: *bepaal de vermogens van uwen leerling zoo lang tot hetzelfde onderwerp, als zij in ftaat zijn te verduren.* Ieder vermogen, dat te lang naar hetzelfde punt gerigt is, verflapt eindelijk en kan dezelfde werking niet meer voortbrengen. Dus volgt op iedere infpanning van krachten vermoeijing, en wel zoo veel eerder, als de vermogens teederder zijn. Men moet dus, om den voortgang te verzekeren, op alle in- en uitwendige vermogens, in opzigt tot duurzaamheid, letten, en niet alleen de juiste maat in de opeenvolging houden, maar ook behoorlijk rusten. Dit rusten kan beftaan in eenen geheelen ftilftand of in het overgaan van het eene onderwerp tot het andere, waardoor de vermoeide krachten weder in ftaat gefteld worden, om zich met nog meer aanhoudendheid op nieuw tot eenig onderwerp te bepalen. En hierom kunnen ook kleine kinderen, dikwijls maar eenige minuten lang, tot dezelfde zaak zonder vermoeijing bepaald worden; en dus kan in de Scholen van jonge leerlingen, bij alle gefchiktheid van den Onderwijzer, in den aanvang, niet meer dan eene korte bepaling gevorderd worden, die van trap tot trap toeneemt, ten einde de vermogens tot dat punt te brengen, waartoe zij behooren gebragt te worden.

Reeds van zelf vertoont zich dan hier de noodzakelijkheid, dat eene gepaste afwisfeling tusfchen de onderfcheidene onderwerpen van het onderwijs plaats moet hebben, dewijl in de meeste gevallen niet alleen de vermogens daardoor gefterkt en opgekweekt worden, maar ook, op dat daardoor het einddoel, dat toch alle onderwijs voorgeteekend blijft, te gelijk en zeer goed bereikt worde. Zekerlijk hangt van de goede of verkeerde regeling dezer afwisfeling veel, ja het geheel af: waarom eene naauwkeurige kennis van de voorwerpen van het onderwijs onontbeerlijk is, om te bepalen. welke derzelve het beste op

elkander volgen, en welke met het meeste voordeel en op eene gepaste wijze nevens of achter elkander kunnen genomen worden; hoe zij met een zielkundig oog, gerigt op iedere bijzondere omstandigheid, in opzigt tot den leerling, moeten verbonden worden, ten einde deze en de vorige regel goed in werking gebragt worden; en eindelijk, om te bepalen, op welke wijze het voortdurend en afwisselend onderwijs, te zamen gepaard of vereenigd, den kinderen kan en behoort gegeven te worden.

Wij hadden bij deze grondregelen nog veel te voegen, waardoor derzelver oogmerk nog beter in het licht gesteld zou worden; doch de bepaalde grenzen van dit geschrift maken het noodzakelijk, dat wij hier eindigen.

EENI-

EENIGE WENKEN,

BETREFFENDE EENE BETERE

INRIGTING

DER ZOOGENAAMDE

KLEINE KINDER- OF BREISCHOOLTJES.

Nooit was ik meer te leur gesteld, mijne goede FREDERIKA! dan bij mijn laatste bezoek. Met vrolijke geestdrift reisde ik, om het meisje te bezoeken, hetwelk zoo edelmoedig, zonder eenige aarzeling, het geruste leven, hetwelk zij in mijne woning leidde, verliet, om, ten behoeve van eenen ouden, ziekelijken Vader, en verscheidene onmondige Broeders en Zusters, zich aan de woelige kostwinning harer brave overledene Moeder toetewijden, en derzelver Breischool van kleine kinderen overtenemen. Niets anders verwachtte ik, dan mijne altijd vrolijke, altijd moedige FREDERIKA nu ook vrolijk en moedig te zullen vinden; vrolijk vooral, door de bewustheid van zoo heerlijk aan haren kinderpligt voldaan, en zich tot eene, ja wel lastige, maar toch zoo nuttige bestemming begeven te hebben.

In die verwachting sprak ik erook over met uwen Vader, en kon het maar niet gelooven, toen de goede man zeide: „Ja, mijne dochter doet veel aan mij — zij is voor mij en mijne kinderen eene teedere dochter, eene liefderijke zuster — zij vervult alle hare pligten met de uiterste naauwkeurigheid, komt zelfs mijne wenschen voor: maar met dit alles — zij is niet gelukkig; hoe zeer zij het voor mij poogt te ontveinzen — zij is niet gelukkig! Mij vertoont zij al-

tijd een vrolijk gelaat; doch als zij alleen is, ſtaan hare oogen dikwerf vol tranen: in één woord, het is niet meer die vrolijke FREDERIKA, die altijd vreugde met zich bragt, waar zij verſcheen." Deze berigten bedroefden mij: ik beſloot, u zelve waartenemen, en begaf mij naar uw ſchoolvertrek. Reeds bij het eerſte inkomen miste ik dat helder oog, dien vrolijken lach, die u zoo behagelijk voor kinderen maakte, en om welken ik u zoo geſchikt geoordeeld had voor uwe tegenwoordige beſtemming. Uw oog ſtond dof, uwe wangen waren bleek, uw gelaat teekende gemelijkheid en moedeloosheid. Het is waar, op mijn gezigt werd alles anders. Gij omarmdet mij hartelijk; een lieve blos keerde op uwe wangen terug, en gij wildet u vrolijk houden: doch ſpoedig verduisterde uw oog weder, toen eene lieve kleine ons geſprek kwam ſtoren, en u iets aan haar werk vragende, door u met een norsch: „zwijg! ziet gij niet, dat ik met iemand ſpreek!" werd afgezet. O dit deed mij leed om het kind en om u. Ik verzocht u, dat gij uwe bezigheid vervolgen wildet: doch daar gij dit zoo ongaarne ſcheent te doen, ſtemde ik toe, dat gij de kinderen wegzondt. Met ſombere oogen ſtaardet gij haar na, en toen de laatſte van het vrolijke hoopje weg was, vloogt gij mij om den hals en zeidet, luid ſnikkende, met het oog ten hemel geſlagen: „God! welk eene beſtemming!!" – Nu ſtorttet gij uw geheele hart voor mij uit: en ſchoon ik u wel in het algemeen eenigen raad konde geven, wilde ik liever uwe omſtandigheden van nabij kennen, om u dan ook zoo veel te krachtiger hulpmiddelen te kunnen aan de hand geven. Op mijn verzoek ſtondt gij mij eindelijk toe, eenen geheelen dag in uwe School doortebrengen: doch dat was mij niet genoeg; ik nam u meer dan eens waar, zonder dat gij het wist, en o! nu verwonderde het mij niet langer, dat gij zulke bittere klagten aangeheven en u zoo ongelukkig verklaard hadt. Ik betuig u, dat ik, in uwe plaats zijnde, geen' moed zou gehad hebben, om langer

zulk

zulk een leven te leiden, en dat mijne gezondheid er onder bezweken zoude zijn. Geen wonder, dat het ook een' nadeeligen invloed op uw anders gelijkmatig humeur had, dat gij gemelijk en onvriendelijk waart, daar, waar gij te voren gelagchen zoudt hebben. Welk een verschrikkelijk getier en geraas, eer gij het zoo ver kondt brengen, dat ieder kind op haar stoeltje zat, en haar werk in handen had. Ach! niet eenmaal — vier of vijf keeren was ik de onzigtbare getuige — niet eenmaal gelukte het u, de kinderen tot orde en stilte te brengen, voor dat gij u bijna schor geschreeuwd en een kind drie, vier, welke zich het digtst onder uw bereik bevonden, door gevoelige redenen tot haar' pligt gebragt hadt. De andere, hierdoor afgeschrikt, hielden zich nu zeer stil. Deze stilte duurde langer, dan ik het onder zulk een' grooten hoop van natuurlijk snapachtige kinderen voor mogelijk gehouden zou hebben; alleen werd deze, voor mijne ooren even ongevallige, stilte, als te voren het afgrijsselijk geraas, afgebroken door een: „ wilt gij u daar stil houden?" — „ NAATJE! let op uw werk!" — „ KEETJE! scheidt gij er uit?" — „ PIETJE! zit regt op." — „ KRISJE! als gij uwe taak niet af hebt, blijft gij school." Intusschen kregen MIETJE en BETJE, als het naaste bij u zittende, tusschen beide al eens een' gevoeligen tik op de vingers, om dat zij nu en dan wel eens opzagen, hoe zeer zij inderdaad veel vlijtiger waren, dan de kinderen, die verre van u af, doch buiten uw bereik zaten. Nu kwam ieder op hare beurt om haar werk te vertoonen: doch thans werd het tooneel nog treuriger. Waarlijk, ik was tot schreijens toe bewogen, als ik de lieve kleine meisjes zoo schoorvoetende naar u toe zag komen, met bevende handjes u haar werk zag overreiken, en van uw gestreng gelaat reeds alles vreezen, en niet zonder reden. Het was nu toch: „ is dat breijen? alles moet worden uitgetrokken." — „ Stout kind! gij zult zonder eten school blijven." — „ Wat hebt gij gedaan, luije meid? nog tien

naad-

naadjes voor uwe taak." — Eene, die het wat heel erg ſcheen gemaakt te hebben, ontving eenige harde klappen op de handjes, vervolgens werd haar de kous om de hand gebonden, en zij zoo te pronk geſteld. Een paar moedwillige meiden, die met een: „ het is nog al redelijk," weggezonden waren, ſtaken hare tong tegen u uit, en trokken allerhande gezigten, toen zij van u heengingen. Intusſchen maakten degenen, welke bij u geweest waren, op nieuw een ſchrikkelijk getier, zoo dat gij drie, viermaal te vergeefs uwe ſtem verheftet, om haar tot zwijgen te brengen; en daar dit niet gelukken wilde, eindelijk een' zeer langen ſtok te voorſchijn bragt, met welken zij reeds ſchenen bekend te zijn, en die dan ook eene oogenblikkelijke ſtilte veroorzaakte. De gereedheid van dien ſtok, als ook het gezigt van eene dikke roede, die achter u aan den muur hing, verwekten mij eene onaangename gewaarwording; echter dacht ik: het zullen maar ſchrikverwekkende figuranten zijn; tot dat ik ook hierin te leur geſteld werd. Den laatſten morgen, dat ik u zag, kwam ik er juist op aan, dat gij, met een gelaat, gloeijende van gramſchap, de roede in de hand naamt, en een achtjarig meisje eenige ſlagen met dezelve toeteldet, welke echter in verre na zoo hard niet waren, als uw toornig gelaat mij had doen vreezen. Ik wilde niet oordeelen, om dat ik niet wist, door welk een zwaar misdrijf dit kind zich misſchien zulk eene kastijding waardig gemaakt had; doch toen ik hier naar onderzoek deed, en vernam, dat hare misdaad daarin beſtond, dat zij — eenige ſteken in een fijn breiwerk had laten vallen — ja, toen ontwaakte mijne gramſchap tegen u, welke echter ſpoedig door mijn medelijden met uwe kinderen verdoofd werd; en toen beſloot ik, u eenmaal te zeggen: gij, FREDERIKA! zijt zelve de oorzaak van het ongeſchikt gedrag uwer kinderen en van den afkeer, welke haar beſtuur en onderwijs u inboezemt. Het zou echter wreed van mij zijn, u zoo veel ontmoedigends gezegd te hebben, zoo ik

u niet tevens eenen raad had medetedeelen, door welks opvolging ik mij vleije dat gij weder vergenoegd en vrolijk zult kunnen worden, en ook uwe kinderen alzoo maken.

Goede FREDERIKA! laat ons de zaak eens te zamen beschouwen, en zien, wat u voornamelijk in den weg staat, om met genoegen deze uwe bestemming te vervullen. Is het, om dat gij een' tegenzin in den omgang met kinderen hebt? Ware dit bij u het geval, dan zou ik u raden, dat gij hoe eer hoe beter iets anders bij de hand naamt: want in geen *bedrijf*, waarin gij tegen uw' zin zijt, kunt gij meer bederven dan hier. Maar gij plagt gaarne met kinderen omtegaan, en veel van kinderen te houden; en zoo dikwijls als ik u het opzigt over mijne kleinen vertrouwde, waren zij altijd zeer voldaan over het onderhoud, dat gij hun verschaft hadt. Zoo ik dit niet had opgemerkt, zou ik u nooit tot deze onderneming aangemoedigd hebben..

Zou het dan ook waar zijn, hetwelk gij antwoorddet, toen ik u dit onder het oog bragt: „ och, Mevrouw! dat waren geheel andere kinderen: die waren zoet, gezeggelijk, vlijtig; doch dezen, o! die zijn heel anders, ruw, woest, stout, koppig, men kan er geen ordelijk woord tegen spreken." — Gij hebt kinderen uit alle standen, FREDERIKA! dus geloof ik wel, dat er ook ruwe en onbeschaafde onder zijn: maar zouden zij toch wel allen zoo wezen? — zouden er niet wel enkele onder zijn, op wier verstand en hart gij zoudt kunnen werken? — Doch laat ons eens zien; welke waren de voornaamste fouten, van welke gij haar beschuldigdet? En mij dunkt, wij zullen wel bespeuren, dat dezelve of niet zoo groot waren, of dat zij onder de tegenwoordige omstandigheden plaats moesten hebben.

1. „ *De kinderen zijn zoo lomp*, dat het grootste geduld schipbreuk bij haar lijdt. Al doet men ze tienmaal iets voor, nog begrijpen zij het niet: en wat is toch eenvoudiger dan breijen?"

Ja,

Ja, mijne lieve! het breijen is eenvoudig voor ons, om dat wij het kennen: doch voor kinderen, wier vingers nog aan geene oefening gewend en die vergeetachtig zijn, is het breijen waarlijk een vrij moeijelijk en zamengefteld werk; en het is dus niet te verwonderen, dat zij zoo langzaam zijn in het te leeren.

2. „ *Zij zijn zoo traag en lui.* Zien zij tien tellens op haar werk, zij kijken er wel twintig tellens af, — zitten te gapen, en vragen wel zesmaal in een uur: „ hoe laat is het?"

Dit gebrek vloeit immers natuurlijk uit het eerfte voort. Hoe kan men bij een werk, dat niet wel van de hand gaat en moeijelijk is, vlijtig blijven? Hoe zou dit zelfs ons volwasfene fmaken, als wij ons drie, vier uren met éénerlei werk moesten bezig houden, dat ons verveelde, dat wij bijna niet goed konden doen, en waarvan wij echter wisten dat de fouten met ftrenge berispingen, of wel met flagen zouden beftraft worden? Om kinderen wel te beoordeelen, moet men zich zoo veel mogelijk in derzelver ftand verplaatfen, en dan zullen vele kinderondeugden ons in een geheel ander licht voorkomen.

3. „ *De kinderen zijn zoo ftout — zij zitten geen kwartier ftil.*"

Hoe kunt gij, lieve FREDERIKA! deze twee dingen in éénen adem noemen? is *ftout zijn* hetzelfde met *niet ftil zitten?* Dit is er zoo ver van daan, dat ik verklaar, dat ik van een kind, hetwelk al dien tijd bij u ftil zat te breijen, geene de minfte hoop zou hebben, om er wat van te maken; om dat het niet gezond van ziel of van ligchaam zou moeten zijn, om dit te kunnen doen. Bij kinderen, die gezond zijn, vliegt het bloed veel te vlug door de aderen, om zoo lang zonder beweging te kunnen zijn, en dan nog onder een voor hun vervelend werk. Maar niet alleen vordert hun ligchaam beweging, maar ook de ziel wil onderhouden worden, en die hoort toch al dien

tijd

tijd niets dan klanken, die hoogst onaangenaam op dezelve werken; bestraffingen, bedreigingen enz. Hoe kan het anders, of de kinderen moeten zich vervelen en uit verveling stout worden?

4. „ *De kinderen zijn zoo ongezeggelijk.* Drie, viermaal moet ik hetzelfde herhalen; en nog doen zij het niet, of ik moet er haar toe dwingen."

Ja, dit is eene groote ondeugd, die niet geduld mag worden, en die gij volstrekt moet uitroeijen: doch laat ons eens onderzoeken, hoe dit komt. — Zijn die kinderen altijd zoo ongezeggelijk geweest? Toen zij pas bij u kwamen en gij den eersten dag tegen haar zeidet: „ nu moet gij gaan zitten," — „ nu moogt gij niet praten;" — waren zij u ook toen reeds ongehoorzaam? Immers neen! toen deden zij, wat gij haar zeidet: en waarom dan nu minder? Zou het ook zijn, om dat gij er vervolgens minder op gezien hebt, als zij u eens of tweemaal niet gehoorzaamden? dat gij dit verder met woorden bestraft, en toen dit niet hielp, al weder bestraft hebt, zonder de straffen allengs te verzwaren; tot dat de ongehoorzaamheid eindelijk tot zulk eene hoogte gerezen is, dat gij ieder oogenblik verbieden moet, zoo dat dit verbieden zonder nadruk wordt, en gij de ongehoorzaamheid alleen door stok of roede beteugelen kunt? Misschien ook hebt gij u, in den aanvang, door uw goed hart en uwe kinderliefde laten wegslepen, om haar te gemeenzaam te behandelen en uw gezag niet genoeg staande te houden, en haar op dien voet te zetten, waarop gij haar wildet houden: en nu gij ziet, hoe weinig uwe liefde op haar gewerkt heeft, nu maakt u dit wrevelig en doet u tot een ander uiterste van gestrengheid overslaan, hetwelk hare achting voor u nog meer doet dalen; want, geloof mij, kinderen weten het zeer wel, of men hen met of zonder reden straft, en zij gevoelen zeer wel, dat eene ligchamelijke kastijding eene veel te zware straf is voor een verbroddeld werk — ten minste zoo er geen opzettelijke moedwil bij plaats heeft.

Gij

Gij gevoelt nu reeds, dat, zoo gij de zaak op nieuw moest beginnen, gij vele dingen anders zoudt aanleggen, en veel kwaad zoudt kunnen voorkomen: doch, daar dit nu zoo niet is, moeten wij zien, hoe wij best het verkeerde verbeteren, en het verbrodde te regt brengen kunnen. Het is toch ook niet zoo zeer te verwonderen, dat, op uwe jaren en met zoo weinig ondervinding, uwe eerste proeven om 20 of 30 kinderen te onderwijzen en te leiden, niet terstond gelukt zijn. Met moed dan handen aan het werk geslagen, en verbeterd, wat nog verbeterd kan worden.

De zaak is waarlijk gewigtig genoeg: want, behalve dat het voor ons zelven toch nog al van eenig belang is, of wij onzen arbeid blijmoedig en vrolijk volbrengen, of dat wij denzelven elken morgen al morrend en zuchtend op ons nemen, zoo is de zaak, nog van eene andere zijde beschouwd, van het uiterst belang. Uwe betrekking, die door velen — en misschien ook door u zelve, voor niet zeer gewigtig — voor niet zeer belangrijk wordt aangezien, is dit toch inderdaad.

Hoe veel goeds kunt gij niet in de zielen der u toevertrouwde kinderen stichten? Ik weet wel: dit wordt niet van u gevorderd. De meeste ouders zijn tevreden, als gij hen voor eenige jaren van hunne kinderen ontlast, en haar zoo tamelijk een handwerk leert: maar nog eens, denk, dat dit voor God niet genoeg is. Denk, dat gij zoo vele gelegenheden tot nuttige vorming en onderrigt niet moogt laten verloren gaan: en zoudt gij het dan kunnen verantwoorden, dat kinderen twee, drie jaar bij u dagelijks kwamen, en in al dien kostbaren tijd niets geleerd hadden, dan — breijen? O! dit zoudt gij u, mijne goede FREDERIKA! gewis schamen: hier toe heeft God u te vele edele vermogens geschonken; dezen moet gij op woeker zetten, en dit zal tevens uw eigen geluk vergrooten. — Laat dan geene gelegenheid voorbijgaan, om een kind van iets kwaads af te brengen en tot iets goeds op te leiden.

Denk.

Denk niet, dat het genoeg zij, slechts school gehouden, en ja, voor het oog der menschen onberispelijk school gehouden te hebben. God en uw geweten moeten ook over u tevreden zijn. God ziet, wanneer gij traag zijt, maar hij ziet ook, wanneer gij met ijver arbeidt. Hij ziet elke drift, elke ontevredenheid, welke gij omtrent de kinderen betoont, maar ook elke nederbuigende liefde, al het geduld, 't welk gij hier bewijst. Hij ziet het, of het u waarlijk ernst is, liefde tot Hem, tot den Heere Jezus en tot alle menschen in hunne jonge harten te planten, dan of gij alleen om den broode werkt: en groot zal eens uwe belooning zijn; want Hij, die geen' dronk water onvergolden wil laten, heeft zeker een heerlijk loon bereid voor een' ieder, die er zich aan gelegen laat zijn, om kinderen voor Hem en den Hemel te winnen.

Maar laat ons nu eens zien, wat er onder de tegenwoordige omstandigheden gedaan en verbeterd zou kunnen worden. Het zal u zeker moeite kosten, het verloren gezag en de verlorene liefde te herwinnen; maar onmogelijk zal het toch wel niet wezen.

Gij zegt mij: de kinderen zijn 3 of 4 uren bij u. Dit is te lang achter elkander, dit is voor ligchaam en ziel beiden nadeelig. Wat doet gij nu? Gij kiest de eene of de andere aanleiding, om eens hartelijk tegen de kinderen te praten: *Nieuwjaarsdag*, *Kermis*, *St. Nikolaas*, uw' eigen' *Verjaardag*, of die van eene der kleinen. Gij schenkt haar nu eens een' halven dag om zich te vermaken, en onthaalt haar, al is het maar op warme melk b. v., eene onkosten, welke gij spoedig tiendubbeld zult vergoed zien. Als hare hartjes nu voor de vreugde zoo geheel geopend zijn, spreekt gij haar ongezocht zoo of zoo omtrent aan: „Wat is zulk een dag nu toch aangenaam, niet waar, lieve kinderen? Wat speelt gij nu lief en vrolijk onder elkanderen? Ik wilde, dat gij altijd zoo vrolijk waart, gij ook niet? Dat bevalt mij zoo regt goed, dat ik wel wenschte, dat ik u dik-

wijls zulk een pretje konde bezorgen. Maar uwe ouders zenden u hier om te leeren breijen, doch niet om te spelen: is het niet zoo, mijne liefjes? Als dit nu echter eens zamen kon gaan? Luistert eens, wat ik er op bedacht heb: als gij nu eens zoo vlijtig breidet, dat ik, zonder dat er uw werk bij leed, u iederen morgen en iederen avond eens een half uurtje kon laten spelen — wat zoudt gij daarvan zeggen? (Het antwoord hierop laat zich wel raden.) Ja maar, vervolgt gij, dat is nu alles goed en wel; doch er zijn sommigen onder u, die zoo stout en ongezeggelijk zijn; het spreekt van zelf, dat die van het spel worden uitgesloten. Maar kom aan, ik wil nu eens doen, als of gij allen zoete kinderen waart, en laten dan ook allen mede spelen, tot dat de eene of andere door luiheid of ongehoorzaamheid mij toont, dat zij liever niet medespeelt; die zal dan ook haar zin hebben, en werken, terwijl de anderen spelen. Zijt gij daarmede tevreden? — Nu, dan willen wij morgen beginnen, dan zal ik u nog meer zeggen." Is het nu morgen, dan doet gij eene korte herinnering: zij komen nu met zekere verwachting en zullen dus op uw eerste geroep wel spoedig stil zijn. Dit merkt gij op en zegt: „ ziet eens, kinderen! hoe aangenaam en ordelijk is het, als gij zoo op het eerste bevel stil op uwe plaatsen staat: zou het niet goed zijn, zoo dit altijd zoo ware? — Wel nu, dit hangt maar van u zelve af, en opdat ik niet zoo hard tot u zou moeten roepen, zal ik, zoo dikwijls wij beginnen, met dit stokje of hamertje op de tafel slaan, wanneer ieder op hare plaats stil moet zitten. Zie ik iemand, die niet op hare plaats is, of die nog praat, zoo zal ik dat kind bij mij laten staan; en gebeurt dit voor de tweedemaal, zoo mag hetzelve dien morgen of middag niet mede spelen. Dit is ook natuurlijk het geval van het kind, hetwelk lui is, onbescheiden, plaagachtig of ongehoorzaam. Allen, die deze fouten begaan, mogen niet mede spelen. Maar is onder u ééne, die mij door verregaande

moed-

moedwilligheid of ongehoorzaamheid noodzaakt de roede te gebruiken — die wordt vóor acht dagen van alle ſpel uitgeſloten. Werkt nu vlijtig voort, tot ..... uur." —

Breng dit nu terſtond in werking, en houdt in allen opzigte woord. Valt er eene in de fouten, op welke gij de ſtraf bepaald hebt, ſcheld niet, ſla niet, maar laat de ſchuldige op eene afgezonderde plaats zitten of ſtaan, en duld niet, dat zij mede ſpele; al is het voor de eerſte keer, al was het uwe lieveling, al ſmeekte het geheele ſchool voor haar, zijt onverbiddelijk en blijf ſtandvastig volhouden, wat gij eenmaal bepaald hebt. Dat halfuurtje van ſpelen zij nu ook voor u een oogenblik van uitſpanning, na hetwelk gij u weder helderder en vrolijker aan den arbeid zult begeven. Het ſpreekt echter wel van zelf, dat zoo vele kleine kinderen in dit ſpeel-uur niet zonder toezigt, noch aan zichzelven overgelaten mogen blijven. In het vervolg kunt gij misſchien aan die ſpelen zelve eene zekere rigting geven, en dezelve eenigzins nuttig doen zijn. In het begin zou ik dit maar laten loopen, en zien, hoe zij er zich in gedragen.

Maar vooral moet gij dien langen ſtok en die verſchrikkelijke roede uit het gezigt wegdoen. Het gezigt van zulke ſtraftuigen moet geene vrolijke kinderen ontſtemmen, of wel hen dezelve onverſchillig doen aanzien. Ik behoor niet tot die overdrevene opvoedkundigen, die alle ligchamelijke ſtraffen volſtrekt afkeuren; ik vrées maar al te zeer, dat het een of ander, aan zulke zinnelijke opvoedingsmiddelen gewoon, kind u door ongehoorzaamheid, of moedwil, of koppigheid nu of dan zal noodzaken, tot dit droevig uiterſte te komen; maar, o! dat het ſteeds een uiterſte blijve, nooit ligt gebezigd worde, vooral niet weder om eene *gevallene ſteek* of *verbroddeld werk*, maar alleen dan, wanneer andere ſtraffen niet helpen willen, of wanneer booze moedwil, ſtellige ongehoorzaamheid, of opzettelijke koppigheid deze ſtraf noodig maken. Oefen

ze dan met ernst en nadruk, tik niet even, maar ſtraf bedaard, doch gevoelig, op dat deze ſtraf lang in het geheugen blijve, en gij niet ligt noodig hebt, dezelve te herhalen. Op deze wijze zeldzaam bij een misdrijf van belang en met waardigheid uitgeoefend, zal de kastijding uw gezag verhoogen en de gehoorzaamheid vestigen; doch gaat gij voort met om iedere kleinigheid in drift te tuchtigen, zoo zal dit hare harten van u afkeerig maken en uwe ſtrafoefening het voorkomen van wraak geven. Maar nog iets anders: zou er in de werkzaamheden uwer kindertjes niet eenige verandering, eenige afwisſeling te brengen zijn? Zou het die kinderen zoo veel ſchaden, als er van die vier, vijf uren, die zij dagelijks met breijen bezig zijn, eens één uurtje werd afgenomen, tot het vervaardigen van andere, wel min nuttige, maar meer vermakelijke handwerkjes? Zoo gij tot uitſpanning en tot belooning, na volbragte breitaak, hare eens leerdet een beursje, een ſpeldekusſen, eene muts, een' breizak te naaijen? Dit zijn altemaal werkjes, zeer geſchikt voor jonge kinderen, en als gij er de goedkoopſte ſtoffen toe verkiest, b. v. beursjes van grof katoen en ſajet, een mutsje van marlij, een ſpeldekusſen van kaarten, zoo zal ieder van die werkjes niet meer dan 2, 3 of 4 ſtuivers beloopen, en zoo zij er al eens drie of vier in een jaar doen, zal men weinig ouders vinden, welke deze kleine onkosten niet zullen kunnen of willen betalen; vooral als men hun daarbij beduidt, dat het breijen er eigenlijk bij wint, om dat het met meer lust en ijver geſchieden zal. En is het de meeste ouders toch niet meer nog te doen, om zich voor eenige uren van hunne kinderen ontſlagen te zien, dan om hen het breijen te doen leeren?

Eene kleinigheid, ſchijnbaar van weinig belang, zal toch misſchien kunnen dienen om de goede orde en rust zoo min mogelijk te verſtoren: plaats uwe kinderen zoo, dat gij gemakkelijk tusſchen de rijen door kunt gaan.

Blijf

Blijf niet altijd stil op uwe plaats zitten, maar sta liever op en begeef u — als het tijd is, om het werk na te zien, nu hier, dan daar, zonder eene vaste route te houden; dit zal haar allen oplettender maken en gij zult beter haar allen overzien, en spoedig de eene of andere kleine ongeregeldheid herstellen kunnen; hier een woord van aanmoediging, gints eene zachte bestraffing; aan deze eene vriendelijke goedkeuring, aan geene eene ernstige bedreiging geven. Maar poog onder dat alles, uwe kalmte te bewaren en u voor drift te hoeden. Zijt toegevend bij kleine fouten, geduldig bij ligte vergrijpen, en verlies nooit uit het oog, dat het kinderen, zeer jonge kinderen zijn, van welke gij nog geene volkomenheid, in welk vak ook, moogt vorderen.

Ik vlei mij, dat gij, met het in 't werk stellen van deze middelen, reeds — zeer veel zult winnen, en eene groote beterschap bespeuren; echter zult gij ondervinden, dat het u eene behoefte zal wezen, om iets uit te vinden, hetwelk het gedurig gesnap onder het werk belet, zonder dat gij dit door een bestendig gekijf of bedreiging behoeft te verkrijgen. Ware het dan niet goed, dat gij haar eenig voedsel voor haren geest bezorgdet, dat gij, b. v. van tijd tot tijd iets voor haar laast, dat voor haar berekend, dat haar nuttig en tevens aangenaam was? Ik zend u tot dit einde een pakje boeken, van welke gij eenige kunt beproeven. Gij vindt hier onder andere: *Vader Jakob*, *Moeder Anna*, *de kleine Kindervriend* en *Robinson*. Lees haar nu en dan een stukje voor; doe na het gelezene eene of andere vraag, dan aan deze, dan aan die; onderzoek, of zij het gehoorde begrepen hebben; spreek er met haar over, laat het haar eens na vertellen, en laten zij u zeggen, wat er haar het best in aanstond, wat zij er wel uit geleerd hebben enz. Zeker zult gij dit in den aanvang wel alleen bij de vlugsten moeten doen, en dan zal dit nog gebrekkig gaan; zeker zal menig eene onder uw lezen gapen en in

ſlaap vallen, maar laat den moed niet verloren gaan — beknor vooral de ſlapenden niet; dit zal wel beteren. De belangſtelling wordt ook eerst langzamerhand verkregen. Maar gij moet ook niet iederen dag lezen, gij moet ook met haar praten; ja, praten willen zij genoeg, maar gij moet zoo praten, dat het haar bezig houdt, den tijd kort, en nuttig is. „Maar wat moet ik dan praten?" Wilt gij mijn' raad volgen, dan moet gij dit elken dag afwisſelen. Nu eens moet gij met haar ſpreken over de *Natuurlijke Historie*, dan eens over *de Aardrijkskunde*, dat over *de Nederduitſche taal*, over *het Rekenen* enz. Hier zie ik u vreemd opkijken, als wildet gij zeggen: „lieve Mevrouw! gij weet immers wel, dat ik maar een eenvoudig meisje ben; dat ik nooit onderrigt in alle deze vakken gekregen heb; dat ik al de beſchaving, welke ik heb, alleen in uwe woning, toen ik als kamenier bij u diende, heb opgedaan, en dat ik mij daar meest met vrouwelijken arbeid heb bezig gehouden." Dit is alles waar, en toch ken ik u volkomen bekwaam, om uwe kindertjes over alle deze genoemde wetenſchappen een leerrijk onderhoud te verſchaffen. Kunt gij haar b. v. niet wat vertellen van *het Paard*, van *het Schaap*, van *de Haring*, van *de Honigbij*, en *is dit geene Natuurlijke Historie?* Kunt gij haar niet een aantal Plaatſen, Steden, Dorpen en Rivieren uit ons Vaderland opnoemen, *en is dit geene Aardrijkskunde?* Kunt gij haar niet de klinkers van de medeklinkers leeren onderſcheiden, verſcheiden dingen laten opnoemen, die met denzelfden letter beginnen, of woordjes uit het hoofd laten ſpellen, en *is dit geene Taalkunde?* Kunt gij haar niet leeren, hoe veel duiten er in een' ſtuiver, hoe veel ſtuivers in een' gulden, drie gulden en dukaat gaan? Kunt gij haar geene kleine ſommetjes opgeven of de tafel van vermenigvuldiging laten opzeggen, en *is dit geene Rekenkunde?* Zie, dit zijn alle oefeningen, die haar aangenaam bezig kunnen houden, welke zij meestal kunnen doen, zonder haren

ren arbeid te verzuimen. Gij dringt er zelfs op aan, dat diegenen, die niet behoeven te antwoorden, druk werken; en die hierin echter nalatig zijn, mogen tot hare ſtraf niet antwoorden. Maar het kind, hetwelk gevraagd wordt, moet vrijheid hebben, niet te werken, zoo lang als het antwoordt of zich bedenkt.

Ik wil u eene kleine proeve geven, hoe gij het geſprek over ieder vak kunt inrigten; deze ſtrekken u ſlechts ten leidraad, niet om dezelve woordelijk te volgen, maar om ze naar uwe omſtandigheden enz. te wijzigen en te veranderen.

Geſprek over de Natuurlijke Historie.

Vrage. Lieve kinderen! weet gij wel, waarin een vogel van een viervoetig dier onderſcheiden is?

Antwoord. Ja, een vogel heeft vederen en kan vliegen.

V. Waarin verſchillen zij nog meer?

A. Dat weet ik niet.

V. Hoe veel pooten heeft een' vogel?

A. Twee pooten.

V. En hoe veel een viervoetig dier?

A. Vier.

V. Waarin verſchillen zij dan nog meer?

A. In het getal van pooten.

V. PIETJE, noem eens het nuttigst viervoetig dier, dat gij kent.

A. Dat weet ik niet: misſchien eene kat.

V. En wat zoudt gij er voor houden, SOPHIA?

A. Ik zou denken, dat het eene koe was.

V. Kom, dan willen wij eens zien, wie gelijk heeft. PIETJE! verhaal gij eens wat van de katten; of liever, ik zal er u wat over vragen. Van welke kleur zijn de katten?

A. Er zijn witte, zwarte, cyperſche, bonte, grijze enz.

V. Hoe vele pooten, oogen en ooren hebben zij?

A. Zij hebben twee oogen, twee ooren en vier pooten.

V. Wat hebben zij nog onder aan die pooten?

A. Wel niets.

V. KOOTJE! Wat hebt gij daar voor eene schrab op uw' arm?

A. Dat heeft mij de kat gekrabd, FREDERIKA!

V. PIETJE! zou zij dat met hare ooren gedaan hebben?

A. Wel neen! met hare nagels.

V. En waar zitten die?

A. Onder aan de pooten.

V. Het was toch wel beter, dat die katten die leelijke nagels niet hadden, niet waar? Waartoe dienen deze toch?

A. Wel! daar moeten zij muizen mede vangen.

V. Wat is dan de bestemming van de katten?... Nu, weet niemand het? — Weet gij dan ook, waartoe de katten op de aarde zijn?

A. Ja! om muizen te vangen.

V. Juist. Mijne tweede vraag wilde hetzelfde zeggen als de eerste, maar gij verstond dat woord *bestemming* niet. Dat wil zeggen: *doel*, *oogmerk*, waartoe iets geschikt is — begrijpt gij het nu? — Zeg mij nu nog, PIETJE! welke hoedanigheden schrijft men aan de katten toe — hoe is haar aard?

A. Zij zijn valsch en snoepachtig.

V. Dat zijn twee leelijke gebreken, zoo wel in kinderen als in katten. En welke deugden hebben zij?

A. Zij vangen muizen.

V. Verder?... Nu, weet iemand nog iets goeds van het katten-geslacht? Dan is het nut van de kat niet zeer groot. Maar na den dood, wat nut kan men er dan nog van trekken?

A. Niets, dan gooit men ze in het water.

V. Ja, maar men kan het vel gebruiken tot voering in de warme moffen, of andere kleederen, die de rijke lieden in den winter dragen. En van de darmen draait men sna-

ren

ren voor violen enz. SOPHIA! nu komt gij aan de beurt. Geef gij mij eene befchrijving van de koe.

A. De koe is een viervoetig dier, dat rood en zwartbont is.

V. Wat is zijn gewoon voedfel?

A. 's Zomers eten zij gras, 's winters hooi.

V. Wat voordeel geeft ons de koe bij haar leven?

A. Dan geeft zij ons melk.

V. Wat nog meer?

A. Dat weet ik niet.

V. MARIA! wat eet gij 's morgens op uw boterham?

A. Boter, FREDERIKA!

V. En waar komt die van daan?

A. O ja, die wordt van melk gemaakt, en de kaas geloof ik ook.

V. Juist. Maar als nu het koetje geflagt is?...

A. Dan eten wij het vleesch.

V. Verder.... Weet niemand er iets meer van te verhalen? Dan zal ik het u zeggen. Van de huid maakt men leder voor fchoenen en muilen. Met het haar vult men kusfens voor rijtuigen; van de hoornen maakt men lantaarns, bonbondoosjes, kammen, kokertjes en knoopen; uit de beenderen kookt men lijm; van het vet maakt men kaarfen enz. Welk dier wint het nu in nuttigheid, kinderen?

A. O! zeker is het de koe.

Ander gefprek over hetzelfde Onderwerp.

Kinderen! ik ken een dier, hetwelk vier dunne pooten heeft; zijn kleed is zoo warm, dat de menfchen het hem des zomers affnijden. Het vreest met hetzelve de koude van den winter niet. Het is zeer goed en doet niemand kwaad. Bij zijn leven is het reeds nuttig, maar na zijn' dood veel meer. Het verfchaft ons lekker vleesch, ook wel melk en kaas; het maakt, dat wij 's avonds, al is de

zon onder, toch kunnen zien, en levert ons warme winter-kleederen. Raad nu, SOPHIA! hoe dit dier heet. Die het raadt, krijgt een prentje tot vereering.

Nog een ander Gesprek.

KEETJE! noem mij eens een dier, welks naam met eene A begint.

A. Een Aap.

V. Goed. Vindt men die in ons land, als zij niet gevangen zijn?

A. Neen.

V. Welke is de kleur der Apen?

A. Zij zijn bruin.

V. Wat eten zij?

A. Vruchten.

V. Zeer goed. Gij, KRISJE! noem een dier met een B, en ieder onthoude, hoe veel dieren hij genoemd, en of hij de drie vragen, die ik over ieder doen zal, goed beantwoord heeft. Die de meeste heeft, krijgt een prentje.

Gesprek over de Aardrijkskunde.

Lieve kinderen! hebt gij wel ooit eens gedacht over de aarde, die wij bewonen; hoe groot die wel is, en hoe het op dezelve er wel uitziet? Die aarde is al heel groot, zoo dat men wel drie jaar werk heeft, om dezelve met een groot schip om te varen. Men verdeelt al het land van deze aarde in vijf groote deelen, die men werelddeelen noemt, en die den naam dragen van *Europa*, *Azia*, *Afrika*, *Amerika* en *Nieuw Holland*. Wie van u weet mij te zeggen, in welk werelddeel wij wonen?

A. In *Europa*.

V. Zeer wel. Dit *Europa* bevat weder verschillende landen. Ik zal er u een paar opnoemen: die er dan nog meer

meer weet, mag ze zeggen. Ik noem *Rusland*, *Zweden*.

A. *Frankrijk*, *Engeland* enz.

V. Weet niemand er nu meer? dan weet ik nog *Italie* enz..... En in welk land wonen wij — hoe heette het, voor wij een gedeelte van *Frankrijk* uitmaakten?

A. *Holland*.

V. Goed. Dat *Holland* werd toen in onderscheidene Gewesten of Landen verdeeld. Dat deel, daar *Haarlem* in ligt, heet *Holland*; een ander deel heet *Gelderland*: wie weet nog meer Provincien op te noemen? Nu, niemand? Waar komen veel Matteschuiten en veel Aardappelen van daan?

A. Uit *Friesland*.

V. Goed. Dan heeft men nog *Utrecht*, *Groningen* enz. In ieder van deze Landen liggen verscheidene Steden en Dorpen. Zoo heeft men in *Holland*..... Wie wil eene Stad uit *Holland* noemen?

A. *Amsterdam*, *Leijden*, *Haarlem*.

V. Goed. Ik wil u nu van iedere Stad zoo veel vertellen, als ik er van weet. *Amsterdam* is de grootste Stad van ons Land. Zij ligt aan een groot water, hetwelk men het *Y* noemt. Er zijn fraaije grachten, en men heeft er zeer vele mooije huizen: doch het water in de grachten is niet zuiver, maar het stinkt. — *Leijden* is ook eene groote Stad: doch die heeft over vier jaren zeer veel geleden, door het springen van een kruidschip. Er is eene Akademie, dat is eene school, waar de jonge Heeren, die *Doctor*, *Domine* of *Advokaat* moeten worden, lessen krijgen. Men maakt er veel Laken, wollen Dekens enz. *Leijden* ligt aan eene rivier, welke men den *Rhijn* noemt enz.

Gesprek over de Rekenkunde.

V. Zeg mij eens, lieve KOOTJE! zoudt gij wel tot 10 kunnen tellen? — En gij, MIETJE! kunt vast wel 100 tel-

tellen, zonder haperen? Beproef dit eens. — Nu, dat is vrij wel: doch nu wilde ik wel eens hooren, of gij dit even vlug achteruit zoudt doen. Begin eens, LEENTJE! — Dat gaat nog zoo goed niet: doch als gij het maar dikwijls doet, zal dat wel leeren. Die dit over acht dagen het vlugst kan, mag op een prijsje rekenen. — Laat ons nu nog eens iets anders beproeven. KAATJE! tel gij eens bij twee te gelijk, eerst voor- en dan achteruit. — 2, 4, 6, 8, 10, 8, 6, 4, 2. — Nu gij, KRISJE! met 3: gij met 4 enz. [eene der nuttigfte voorbereidende oefeningen tot het cijferen.] Gij, SOPHIA! kent zeker de tafel van vermenigvuldiging al van buiten? wilt gij die wel eens opzeggen? — Nu moet ons kleine MIETJE mij eens zeggen, hoe veel *duiten* er in een *dubbeltje* gaan. — Gij, hoe veel *ſtuivers* in een' *driegulden*, in een' *ſchelling*, *hollandſchen rijksdaalder*, *zesthalf* en in twee *ſchellingen*. — Hoe veel maken drie *ſchellingen en een dubbeltje; twee drieguldens en vier enkelde guldens?* — Hoe veel *dagen* gaan er in een *jaar*; hoe veel *dagen* in eene *week*; hoe veel *maanden* in een *jaar*, en hoe heeten deze? — — KATOOTJE! zoudt gij wel eens iets uit willen rekenen? Als gij eens 12 duiten hadt om mede te ſpelen, en gij kreegt er van uwe Moeder nog 4, en van uw' Vader nog 6 bij, hoe veel duiten hadt gij dan? — SAARTJE! als gij uit 8 lood katoen een paar kousjes kondt breijen, hoe veel lood zoudt gij noodig hebben om nog zes paar te breijen? — GRIETJE! van een pond ſajet wordt 12 lood voor vrouwen-kouſen gebruikt, hoe veel lood bleef er over? — BETJE! hoe veel lood labadiste wol kan men koopen voor 40 ſtuivers, als het pond één dubbeltje kost?" — Voorts kunt gij dit nog afwisſelen met meer algemeene geſprekken en vragen; b. v.: wat heeft de *timmerman*, de *ſchoenmaker*, de *ſmid* en de *bakker* noodig tot beoefening van zijn ambacht? Van welke werktuigen bedient hij zich? Waar komt het hout, het leder, het ijzer, het koorn van daan? enz. — Wel nu, lieve

FRE-

FREDERIKA! vindt gij de zaak nu wel zoo moeijelijk, als gij gedacht hadt? en gij voelt wel, dat gij door eenige oefening hier al fpoedig eene genoegzame vaardigheid in verkrijgen zoudt.

Ik zende u bij de boekjes een pak prenten en eenige vellen chits papier. De prenten, die vier en acht duiten het vel kosten, fnijdt gij aan ftukken, zoo dat iedere afbeelding tot een prijsje dient: en nu kunt gij wel berekenen, hoe gering de uitgave hierdoor wordt; doch het nut, dat dezelve *ftichten* kunuen, de voordeelen, die ze u zullen opleveren, van deze kunt gij u geen denkbeeld maken, voor dat gij hetzelve gezien hebt. Nu voorzie ik nog eene zwarigheid. Gij zegt misfchien: zal mijn eigen werk — dat ik nu reeds zoo dikwijls uit de hand moet leggen, zal dit bij alle deze gefprekken enz. niet nog meer lijden? Dat kon wel zijn: doch al was dat zoo; is dan de uitbreiding van *kennis*, de bevordering van genoegen onder uwe kinderen, u toch ook niet wat waardig? Moet gij het beftuur van en den omgang met uwe kindertjes niet voor uwe hoofdzaak en al het overige voor bijwerk houden? En zal dan de bewustheid, van uwen pligt in dezen getrouw te betrachten, u dit gering verzuim niet rijkelijk vergoeden; hetwelk niet eens het meerdere genoegen zal kunnen opwegen, met hetwelk gij de pligten van uwen ftand waarnemen, de moeijelijkheden, aan denzelven verknocht, overwinnen, en de genoegens, hieraan verbonden, fmaken zult?

Ik wensch hartelijk, dat mijn raad hiertoe moge medegewerkt hebben, en dat ik binnen korten tijd mag hooren, dat gij weder de vriendelijke, opgeruimde FREDERIKA zijt.

IJDEL-

IJDELHEID, VERACHTING VAN ANDEREN EN ONBARMHARTIGHEID.

(*Tafereelen eener verkeerde opvoeding.*)

Vervolg van Bladz. 84.

Er woonde in dezelfde ftad een verftandig Onderwijzer, die dikwijls met JULIA's Vader in gezelfchap was. Tot dezen wendde zich de bekommerde man, en na dat hij dien alles verhaald had, wat tot beoordeeling der zaak noodig was, kwam het antwoord van denzelven hoofdzakelijk hierop neder:

JULIA is voor het tegenwoordige ongeneeslijk; echter befchouw ik haar nog niet geheel als verloren. Ik grond mijne hoop op de bekwaamheden, welke zij heeft. Zij heeft verftand; zij heeft het vermogen, om gemakkelijk te bevatten, en zij leert gaarne. Deze omftandigheden moet men ten nutte aanwenden. Zorg, dat haar verftand met nuttige kundigheden verrijkt worde, doch vermijd al zulke kunften of wetenfchappen, waarmede zij in gezelfchappen zou kunnen fchitteren. Zorg tevens, dat zij in vele huisfelijke verrigtingen geoefend worde. Wanneer zij, op deze wijze behandeld, het vijftiende of zestiende jaar bereikt heeft, dan dient zij ten minfte een jaar lang het gezelfchap van eene befchaafde, verftandige en naar goede grondftellingen handelende, vrouw te genieten. Deze zal in haar aanvankelijk de ijdelheid in eerzucht, en deze vervolgens in eene verftandige eigenliefde weten te veranderen. Zoo zal JULIA te genezen zijn, en wanneer *zij* gelukkig genoeg is, verftandig gezelfchap te vinden, dan kan te eeniger tijd uit haar nog eene achtingwaardige vrouw worden.

In

In een ander huisgezin heb ik de ijdelheid, vergezeld van verachting omtrent anderen, en van onbarmhartigheid, in al hare affchuwelijkheid gezien. Zij heerschte daar onder de kinderen, zonder dat iemand daarop acht gaf. Zelfs de Vader kende het gevaar niet, waardoor zijne kinderen omringd waren, daar anders een vader zoo gemakkelijk de ijdelheid bij zijne vrouw of dochters kan bemerken.

De heer Z. had een aanzienlijk huwelijk gedaan. Hij was van een behoeftig mensch een man geworden, die onbekrompen konde leven. Dit maakte hem zorgeloos. Eene pijp tabak, eene fraaije japon en eene gemakkelijke rustbank waren zijne huisgoden. De kinderen befchouwde hij als wilde planten, die het best in de vrije lucht tieren, en bekommerde zich niet om dezelve.

Echter had hij zich toch een ftelfel van opvoeding gevormd, hetwelk hij naauwkeurig volgde. De kinderen moesten gezond en fterk worden. Hij liet dezelve derhalve van jongs af wasfchen, baden, blootshoofds en dun gekleed gaan, en veel in de open lucht zijn. Zij moesten iets leeren. Hij liet hun derhalve bijzonder onderwijs geven door eenen Onderwijzer, welke aldaar in de nabijheid woonde. Vraagde hij fomtijds, en gaven zij een gepast antwoord, dan prees hij hen, en opende voor hen zijne beurs. Hadden zij iets geteekend, geknipt of gedraaid, dan verheugde hij zich daarover, en gaf — geld. Zij moesten medelijdend worden; daarom liet hij de aalmoezen door een zijner kinderen aan de deur uitreiken. Elken misflag, die hem in het oog viel, beftrafte en verbood hij; doch dit was ook alles, wat hij deed. De kinderen te kastijden, was beneden de menfchelijke waarde; de kinderen met verftand te leiden, was boven zijn bereik: in het kort, voor de kinderen werd niets gedaan, hoe tevreden de Vader ook was met de opvoeding, welke hij dezelve gaf.

De

De Moeder had zeer beperkte verstandelijke vermogens. Zij was zoo onschuldig als eene lelie, maar ook zoo levenloos. Zij bestrafte met zachtmoedigheid; hoorden de kinderen hier niet na, dan verontrustte zij zich verder niet, liet hen hunnen gang gaan: gij zult dezen middag geen fruit hebben; gij krijgt geene nieuwe schoenen, of gij geen mooi lintje; gij zult dezen middag te. huis blijven, als wij uitgaan, was het dan. Denk echter niet, dat de Moeder wezenlijk hard of onverbiddelijk was; want als de gestelde tijd verscheen, en de kinderen verzochten om hetgene hun ontzegd was, dan zeide zij tot hen: „zult gij het dan „nooit weêr doen? belooft gij dan beterschap?" De kinderen kusten hierop hare hand; beloofden beterschap; verkregen het verzochte, en alles was vergeten.

Men ziet, dat de kinderen in der daad zonder alle opzigt, en niet veel beter dan ouderloos waren. Zij bedwongen zich, wanneer zij zich bij hunne ouders bevonden; want dezen zagen zeer op uiterlijke welvoegelijkheid, en beloonden dit met nieuwe kleederen, met de eerste plaats aan tafel, of met openbaren lof in gezelschappen. Buiten het gezigt der Ouders deden zij, wat zij wilden, en werden ondeugende, roekelooze kinderen. Wij zullen alleen nog eenen enkelen trek van hunne hardvochtigheid en geringschatting van anderen aanvoeren.

Die zich in hunne jeugd gewennen dieren te kwellen, zullen ook in meergevorderde jaren de menschen niet ontzien, en zoo ging het ook met deze kinderen. Kevers, vogels, kikvorschen, honden en katten werden geplaagd, vertrapt, doodgeslagen of gemarteld. Dit zagen de Ouders niet, of zij geloofden niet, dat dit gedrag der kinderen van zulk een nadeelig gevolg voor hun gevoel was. Van de dieren ging dit kwellen wel dra over tot de dienstboden: zij werden door de kinderen beschimpt, gestooten of geslagen. Deze lieden hadden het overigens zeer goed in het huis van den heer Z., en klaagden derhalve niet,

maar

maar deden desgelijks. Klaagden zij, dan was het eenigste, wat de Vader tegen zijne kinderen zeide: „waagt het „niet weder, de dienstboden te slaan!" De Moeder meende, dat het kind niet zoude geslagen hebben, zoo men het daartoe geene aanleiding gegeven hadde.

Toen zij ouder werden, moesten ook vreemde lieden, die in huis kwamen, om iets te verkoopen, of om eene aalmoes te vragen, de beschimping en mishandeling der kinderen verduren. Het hielp niet, of de heer Z. de aalmoezen door zijne kinderen deed uitreiken. Dezen meenden, dat de armen de gaven door hunne goedheid ontvingen. Zij wierpen hun ongevoelig het geld in de hand, hadden geene aandoening van medelijden, maar vermaakten zich over derzelver gelapte of gescheurde kleederen, of over derzelver ligchaams-gebreken. Zoo moest zelfs het geven van aalmoezen, dat had kunnen dienen om het hart der kinderen voor medelijden te openen, strekken, om hetzelve te verharden.

Ik vond deze kinderen eens onder eene menigte menschen, die om eenen man stonden, die door de vallende ziekte was aangetast. Het was mij onaangenaam bij zulk een tafereel kinderen te zien: want, mijns oordeels, verstompt dit te zeer het gevoel of treft te sterk; doch daarvoor had ik thans niet te vreezen. Van de vier kinderen waren er slechts twee, die niet geheel ongevoelig schenen. De twee oudste konden, van verwondering over de zonderlinge zenuwtrekkingen des ongelukkigen, naauwelijks tot zich zelve komen, en lachten overluid. Het derde stond dit nadenkend te beschouwen; en het vierde, een meisje van zes jaren, verveelde zich, en dwong hare broers en zuster, om naar huis te gaan.

Deze kinderen zullen met de genoemde gebreken opgroeijen: want hunne ouders hebben geen denkbeeld, dat hunne kinderen veronachtzaamd worden. Men behoeft niet te vragen, welke menschen deze kinderen te eeniger tijd worden zullen.

In het huisgezin van A. heerscht het tegengeſtelde gebrek. Enkel uit zorgvuldigheid, om hunne kinderen eene goede opvoeding te geven, berooven zij zich van het ouderlijk gezag, en verbitteren gedurig hunne kinderen tegen andere menſchen. Frederik is een knaap van elf jaren; johanna is negen en willem zeven jaren oud.

Men heeft in dit huisgezin de gewoonte aangenomen, om gedurig de kinderen met andere te vergelijken. Er gaat bijna geen kind voorbij, of er komt er geen in huis, dat niet beoordeeld en den kinderen van A. ter navolging of waarſchuwing voorgeſteld wordt. Dit is den ouderen zoo gewoon, dat zij het doen, zonder zulks te weten, en zonder op te merken, welk eene nadeelige uitwerking dit op hunne kinderen heeft.

De vader. Hebt gij wel opgemerkt, frederik! hoe lief adolf zich heden in het gezelſchap gedragen heeft? De knaap is van uwe jaren, doch hij is veel beleefder.

Frederik. Ach, Vader! gij kent adolf niet. Ik geef wel acht op hem, omdat gij hem mij gedurig als een voorbeeld aanprijst. Hij heeft ze in de mouw. In gezelſchap weet hij zich zoo aan te ſtellen, doch buiten hetzelve is hij veel onbeleefder dan ik. Gisteren ging hij mij eenige ſchreden vooruit. Ons ontmoette de Baron L. Adolf ſtond in twijfel, of hij den hoed voor hem wilde afnemen: eindelijk deed hij het, toen het bijna te laat was, en maakte daarbij zulk eene onbevallige buiging, dat de Baron hem voor eenen gemeenen knaap kon aangezien hebben — hij ligtte ook maar even zijnen hoed. Ik dacht: u zal hij zeker vriendelijk groeten. Ik nam eene eerbiedige houding aan en maakte eene zeer beleefde buiging. De Baron groette mij beleefdelijk en zag nog naar mij om, toen ik voorbij was.

De vader. Nu, dat is zeer goed, mijn lieve jongen!

Maar

Maar evenwel kunt gij toch van hem leeren, hetgene hij beter doet. Hij zit b.v. met meer bevalligheid op een' ſtoel; hij houdt de ellebogen nader aan het lijf, als hij eet; hij neemt eene betere houding aan, wanneer hij voor iets bedankt; hij ſtaat ook met meer bevalligheid op, enz.

Doch ik moet ook zeggen: gij houdt uwe haren beter in orde, en kunt ook beter ſtaande een compliment maken. Intusſchen moet gij daarop niet hoovaardig zijn, mijn lieve zoon! want gij zult dagelijks lieden aantreffen, van welke gij nog het een of ander leeren kunt. Hoe of ADOLF het in de ſchool maakt?

FREDERIK. Och, lieve Vader! de Meester mag hem zeer wel lijden. Ik zie wel, hoe hij den Meesrer vleijen kan. Hij wordt, om zijne bekwaamheid in het ſchrijven van eenen goeden franſchen ſtijl, zeer geprezen, — doch mijne letters zijn toch veel beter.

DE VADER. Dat is wel; doch een goede franſche ſtijl is van meer waarde dan fraaije letteren. Gij moet hem ook hierin trachten vooruit te komen. U door niemand te laten voorbij ſtreven — dat moet uw doel zijn.

FREDERIK. Daartoe bevlijtig ik mij ook: want na ADOLF ben ik zeker de beste leerling op ſchool. Niemand maakt zoo weinig fouten bij het overzetten, als ik.

Men zettede zich hierop aan tafel. Toen men eenige minuten gezeten had, begon de Moeder het gesprek over het gezelſchap, waarin zij dien avond geweest waren. „ Het is jammer, JOHANNA! dat gij heden niet bij ons in „ het gezelſchap hebt kunnen zijn; gij hadt weder gele- „ genheid gehad, om veel goeds en kwaads te zien. „ Over MIETJE heb ik mij verwonderd, omdat zij nog „ zoo ſlecht breit. Zij is dertien maanden ouder, dan „ JOHANNA: doch JOHANNA breit veel netter, dan MIETJE. „ Ik heb ook opgemerkt, dat hare Moeder weinig van

„ het breijen verſtaat. — MARIANNE was het geſchiktſte
„ en aardigſte kind in het gezelſchap. Ik wenschte, dat
„ gij veel met dit meisje verkeerdet: gij zoudt van haar
„ veel goeds kunnen leeren."

JOHANNA. Het kan waar zijn, dat zij geſchikt is, Moeder! Maar geef eens naauwkeurig acht op haren gang; zij gaat zeer voor over.

DE MOEDER. Dat heb ik nog niet beſpeurd.

JOHANNA. Ja, ik heb het wel gezien. MARIANNE wordt overal geprezen, en dat maakt, dat men hare fouten over het hoofd ziet.

DE MOEDER. Nu, dan moet gij haar alleen in het goede navolgen. Zij kan fraai naaijen en breijen; zij ſpeelt reeds goed op het klavier; zij teekent aardig; zij weet in gezelſchappen mede te ſpreken; zij is beſcheiden.

JOHANNA. Maar was KRISJE daar ook niet, Moeder lief?

DE MOEDER. Zeker. Nu, dat blijft een onhandig meisje. Het helpt niet, wat men haar zegt. De Moeder wenkt en herinnert haar gedurig, hoe zij iets doen, aannemen, of overhandigen moet: doch zij vergeet het weder of verſtaat haar niet, en is elk oogenblik in verlegenheid.

JOHANNA. ELEONORA zal er ook wel geweest zijn?

DE MOEDER. Ja, dat meisje zit als een beeld. „ Ja
„ of neen; — ik dank u zeer; — neen, zeker niet;" — dat is alles, wat zij voortbrengt.

DE VADER. Als wij daar weder gaan, dan moeten wij WILLEM medenemen. Niet waar, ALEXANDER is zoo oud als WILLEM!

DE MOEDER. Hij zal een half jaar ouder zijn, dan WILLEM.

DE VADER. ALEXANDER ſchrijft reeds eene goede hand; ik heb zijne ſchrijfboeken gezien. Dan zult gij zien, WILLEM! dat hij vóór een half jaar reeds beter ſchreef, dan gij thans. Ook werd mij gezegd, dat hij zin-

delijk op zijne kleederen is, en geen vlekje op dezelve dulden kan: hoort gij, WILLEM! hoe aangenaam het zoude zijn, als de menſchen zoo iets van u konden zeggen?

Ik heb dikwijls, ook bij anderen, zulke vergelijkingen aangehoord, en altijd bij mij zelven eenen zekeren afkeer van dergelijke handelwijze beſpeurd, ſteeds meenende, dat het niet goed is, het eene kind ten voorbeeld aan het andere voor te ſtellen. Naar ik opgemerkt heb, verbitteren zij de kinderen. Het zij dit nu een goed of een kwaad teeken zij, — genoeg, het ligt in onze natuur, dat wij onvoldaan zijn, wanneer iemand ons een' ander ten voorbeeld voorſtelt, en wij zullen ons bevlijtigen, om in zulk een voorbeeld onvolkomenheden te ontdekken.

Kinderen, welke aan deze innerlijke beweging geene palen kunnen ſtellen, laten dezelve eenen vrijen loop, en bederven daardoor hunne goede neigingen. Men ziet het in het voorbeeld van JOHANNA. Zij poogt alle onvolkomenheden in MARIANNE op te ſporen, verdicht er mogelijk eenige, enkel om het onaangenaam gevoel te ontwijken, MARIANNE boven haar verheven te zien. Zij tracht het geſprek der Moeder op kinderen te leiden, met welke zij in ſtaat is, eene vergelijking uit te houden.

Ik meen op genoegzamen grond vooruit te kunnen zeggen, wat van deze kinderen in hunnen volgenden leeftijd worden zal. Zij zullen zich onophoudelijk bevlijtigen, om bij anderen eenig gebrek op te ſporen; zij zullen onverdragelijk, nijdig en eigenzinnig worden. Zij zullen bij de geringſte meerderheid, die zij bij zich zelve boven anderen beſpeuren, dezen met verachting behandelen. Hun hart zal voor vriendſchap, vertrouwelijkheid en deelneming in het ongeluk hunnes naasten geſloten zijn, en zij zullen, als menſchenhaters hun ongelukkig leven ſlijten.

OPVOED- EN ONDERWIJSKUNDIGE WENKEN.

De post van Onderwijzer is veel verhevener, dan men gewoonlijk denkt. Waarmede houdt zich toch een Onderwijzer anders bezig, dan met de vorming van jonge menſchen tot hun wezenlijk geluk? En is dit niet de edelſte bezigheid in de menſchelijke maatſchappij? Onderwijzers! neemt deze waarheid ter harte, en bekleedt uwen post zoo, dat uw ijver geëvenredigd zij aan deszelfs verhevenheid, en gij waardiglijk medewerkt om menſchelijke gelukzaligheid te bevorderen.

Alleen door opvoeding en vorming wordt de mensch een mensch. Wat is de mensch zonder opvoeding? Een wilde, die zijne beſtemming niet kent, en zich van de redelooze dieren ſlechts weinig onderſcheidt. Wil men dus aan ware menſchen gelijk worden, dan moet men opvoeding en vorming ontvangen.

Door deze alleen leert men zijn verſtand gebruiken, voor zich zelven en anderen nuttig worden, en overeenkomſtig met het groote doel der menschheid handelen.

Naar dat het werk is, is ook het loon. Wenscht nu een Onderwijzer voor zijn werk beloond te worden, dan moet hij zorgen, dat aan hetzelve niets ontbreke. Zijn vlijt moet geëvenredigd blijven aan de verwachte belooning. Gelukkig hij dus, die dit getrouwelijk opvolgt! — Want al betaalt de wereld hem zijn zweet niet; eens zal hij echter de kroon zijner verdienſten uit de hand zijns Gods ontvangen.

Goede arbeid geeft zoete vruchten. De innerlijke tevredenheid, en het bewust zijn, menſchen gelukkig gemaakt te hebben, is reeds de zoetſte vrucht, die op den vlijtigen Onderwijzer wacht.

Eene

Eene goede ſchool prijst zich zelve aan. Gelijk men den Onderwijzer naar zijn gedrag beoordeelt, zoo kent men ook eene goede ſchool aan hare vruchten. Wenscht nu de Onderwijzer zijne ſchool aan te bevelen, dan moet hij dezelve zoo inrigten, dat zijne pogingen, voor de opvoeding en het onderwijs zijner kweekelingen beſteed, goede vruchten voortbrengen.

De menigte der ſcholieren maakt alleen de goede ſchool niet uit. Hoe vele ſcholen heeft men niet, die zeer talrijk in leerlingen, en nogtans op verre na de beste niet zijn? — De menigte der ſcholieren geeft derhalve aan eene ſchool de regte waarde niet, maar wel derzelver behoorlijke vorming.

Schoolmeesters moeten niet enkel Schoolhouders, maar ware Meesters zijn. Welke veelomvattende beteekenis heeft niet het woord *Schoolmeester!* Is wel iemand een waar Meester in zijne kunst, die dezelve niet grondig verſtaat? Dan verdienen ook Onderwijzers dezen eernaam niet, wanneer zij of niet berekend zijn voor hunnen post, of denzelven ſlecht waarnemen. Men kan hen vooral niet meer dan Schoolhouders noemen, dewijl zij uit pligt of noodzakelijkheid ſchool houden.

De neiging tot de zaak vormt een' waar Onderwijzer; maar broodzucht een' huurling. Een waar herder, zegt de Heiland zelf, weidt zijne ſchapen uit liefde, een huurling integendeel uit eigen belang, met uitzigt op loon. — Hoe treffend is dit beeld, wanneer men het met den Onderwijzer vergelijkt! —

De

De beste Onderwijzer is hij, die voor hoofd en hart arbeidt. Enkel woorden vullen het geheugen der kinderen op, en maken hen tot papegaaijen. Verlichting des verstands echter, en vorming des harte leiden hen op tot weldenkende en zedelijk goede menschen. En is dit niet het wezenlijke doel van den post van Onderwijzer? — Wie derhalve dit vervult, is de beste Leermeester.

Iver maakt al het moeijelijke gemakkelijk. Het is geene onwaarheid, dat de post van Onderwijzer moeijelijk en vermoeijend is. Maar wat overwint een werkzame ijver niet? — Zijt dus slechts ijverig, Onderwijzers! dan zult gij alle zwarigheden, die zich in de uitoefening van uwen post voordoen, met weinige moeite te boven komen.

Hoe kleiner de kweekeling is, des te bekwamer moet de Onderwijzer zijn. Hangt bij de vorming der jeugd niet alles van den eersten grond af? En moet niet de Onderwijzer zich steeds meer bezig houden met de kleine kinderen, dan met de grootere? Hiertoe behoort noodzakelijk veel bekwaamheid en eene goede leerwijze. — Hoe verkeerd handelen dan niet die Onderwijzers, die zich alleen willen bemoeijen met meergevorderde leerlingen, en het onderwijs der kleinen dikwijls aan ongeschikte medehelpers overlaten?

Men leert niet voor éénen dag, maar voor den ganschen leeftijd. Op deze les moeten die Onderwijzers letten, welke of hunne leerlingen met noodelooze wetenschappelijke kennis plagen, of hen blootelijk voor het openbaar onderzoek onderwijzen. De eerste wordt van de kinderen ligt vergeten, en het tweede baart hun voor de toekomst geen nut.

ONDERWIJS EN OPVOEDING.

AANLEIDING
TOT HET
ONDERWIJS
IN DE
NATUURLIJKE HISTORIE.

EEN GESPREK TUSSCHEN EEN' VADER EN ZIJNE KINDEREN.

De *Vader (eene kous, die op de tafel lag, in de hoogte houdende.)* Wat is dit?

De Kinderen. Eene kous.

De V. Wie vervaardigt die?

De K. Moeder.

De V. Is moeder een mensch?

De K. (lagchend) Wel, ja!

De V. Nu dan is de kous een *voortbrengsel der kunst.*

KAATJE. Is het dan eene kunst, eene kous te breijen? Dat kan ik ook reeds.

De V. Ja en neen, naar dat men het neemt. Luistert verder. Hier dit krijt: is dat ook door menschen vervaardigd? *(De kinderen antwoorden niet.)* Hier is een steen: wie van u kent dien?

JAKOB. O, dat is een kei, zoo als ik onlangs uit de straat gehaald heb.

De V. Is deze kei door menschen gemaakt?

De K. Neen; men haalt zulke steenen uit den grond.

De V. Luistert nu wel, naar hetgene ik u zal zeggen: een *voortbrengsel der kunst* noemt men alles, wat door

 men-

menschen gemaakt wordt. Wat geen *voortbrengsel der kunst* is, is een *voortbrengsel der Natuur*. Wat is nu ons huis, of de kerktoren?

De K. Het zijn voortbrengselen der kunst.

De V. Noemt mij nu eens eenige voortbrengselen der kunst. (*De kinderen noemen: den stoel, de tafel, den kandelaar*, enz.) En wat door menschen niet gemaakt is, noemt men een *voortbrengsel der Natuur*: dus is de kei?

De K. Een voortbrengsel der Natuur.

De V. Maar het krijt? (*niemand antwoordt*.) Is ook een voortbrengsel der Natuur, want men vindt hetzelve in den grond. Zegt mij nu ieder van u eenvoortbrengsel der Natuur en een voortbrengsel der kunst.

De kinderen tellen verscheidene voortbrengselen der Natuur en kunst op, en noemen onder anderen: *de zwavel* een voortbrengsel der kunst. Hierop beweerde ERNST, dat de zwavel een voortbrengsel der Natuur ware, en in den grond gevonden wierd. Hierover ontstond een kleine twist, dien de Vader op deze wijze vereffende:

De V. Gelooft gij, en weet gij, wat ERNST zegt, dat de zwavel in de aarde gevonden wordt?

Eenigen. Neen.

De V. Het is echter zoo. De zwavel wordt wezenlijk in de aarde gevonden, en wel in zulke stukken, als gij hier ziet. De zwavel is dus werkelijk een voortbrengsel der Natuur.

ADOLF. Ik heb wel zwavel gemaakt met dunne stokjes, en ik ben toch ook een mensch.

De V. Juist. Daarom is ook de zwavelstok een voortbrengsel der kunst, want de Natuur maakt geene zwavelstokken. Uw twist ontstond daaruit, dat ERNST onder het woord *zwavel* de natuurlijke en niet veranderde, doch ADOLF eigenlijk den *zwavelstok* verstond, dien men somtijds ook den naam van zwavel geeft.

Eeni-

Eenige kinderen. Maar men gebruikt toch de voortbrengſelen der Natuur, als men iets maken — —

De V. Als men *voortbrengſelen der kunst* wil daarſtellen, meent gij. Doch dit doet hier niets ter zake. Genoeg: dat, wat de mensch maakt, heet men *voortbrengſelen der kunst.* Gij kunt derhalve ook zeggen, dat de voortbrengſelen der kunst niets anders zijn, dan door menſchen veranderde voorbrengſelen der Natuur. Een voortbrengſel der Natuur is dan iets, dat wel voorhanden, *doch niet* door menſchen voortgebragt noch veranderd is. Laat mij nu ook eenige voortbrengſelen der Natuur noemen. De musch, b. v. daar voor het venſter; de boom, waarop zij zit; dit ſtuk krijt. — Dit zijn allen voortbrengſelen der Natuur. Denkt gij, dat ik geen gelijk heb?

Eenige kinderen. Wij weten het niet.

De V. Dat is erg genoeg. Wie van u, of welk ander mensch, heeft de musch gemaakt? — *Antw.* Niemand. — Nu, dan is zij een voortbrengſel der Natuur. Wie heeft den boom gemaakt? Ik meen, wie heeft denzelven gedraaid, uitgehouwen, gegoten of geſmeed? *Antw.* De boomen worden niet gedraaid, uitgehouwen, gegoten noch geſmeed: zij ontſtaan uit zaden, of uit den wortel. — Juist — en omdat zij niet door menſchen gemaakt worden, daarom heeten zij voortbrengſelen der Natuur. Nu, zoo is het ook met het krijt, met den kei, met de zwavel, met den honig, enz.

MARIA. De honig, Vader? die wordt immers door de bijen gemaakt?

De V. Dat is waar; maar zijn de bijen menſchen? — zoo is het ook met de eijeren. De eijeren komen van de vogels; doch, daar de vogels geene menſchen zijn, zoo zijn de eijeren ook voortbrengſelen der Natuur.

Gij weet dus, dat er verſcheidene voortbrengſelen der Natuur zijn, en dat vele dezer zeer van elkander verſchillen. Een vogel en een kei; een ei en een kikvorsch;

 een

een visch en een eik, hoe zeer zijn deze dingen niet van elkander onderfcheiden! Let gij wel, op hetgene ik u zeg?

De kinderen. Ja, Vader!

De V. Dewijl nu de voortbrengfelen der Natuur zoo zeer ten aanzien van elkander onderfcheiden zijn, zoo heeft men dezelve in *drie klasfen* afgedeeld. Tot iedere klasfe in het bijzonder brengt men die voortbrengfelen, welke zeer in het oogvallende kenmerken met elkander gemeen hebben.

Zoo telt men tot de *eerfte klasfe* van alle voortbrengfelen der Natuur: de zwavel, het krijt, den kei, het lood, het zilver, het ijzer, enz. Daarentegen brengt men alle boomen, planten en alle dieren niet onder deze klasfe.

Wat mag nu wel het onderfcheidend kenmerk zijn, dat bij deze verdeeling is aangenomen?

LOUIZE. Ik verfta die vraag niet, Vader!

De V. Nu, ik zal dezelve anders uitdrukken. Ik vraag dus: wat moet dan een voortbrengfel der Natuur niet hebben, wanneer het tot de *eerfte klasfe* zal behooren?

Eenige kinderen. Het moet geen visch, geen boom, geen hond zijn.

De V. Ik vraag niet, wat een voortbrengfel der Natuur niet *zijn moet*, maar wat het niet *hebben moet*, wanneer het tot de *eerfte klasfe* zal behooren? Wat heeft de hond, de boom, de vorsch aan zich, waarom zij niet onder de *eerfte klasfe* van de voortbrengfelen der Natuur kunnen opgenomen worden? — Gij antwoordt niet? Ziet, hier is een kei; en ftelt u nu eens levendig onzen hond voor. Wat heeft de hond, dat de kei niet heeft?

Eenige kinderen. De fteen heeft geene haren, geene oogen, geene voeten.

De V. Ziet nu eens naar den kerfenboom voor ons venfter. Wat heeft die, dat de kei niet heeft?

Eenige kinderen. Bladen, ftam, wortel.

De V. Ook goed. Zet uwe vergelijking nu voort.

(Dit

(Dit gefchiedde, en de Vader vervolgde:) Ziet gij nu wel, welk een verfchil er tusfchen een' fteen, een' hond en een' boom is? Als mij nu iemand vroeg, waarin zijn een fteen, een hond en een boom van elkander onderfcheiden, meent gij dan, dat ik dit alles zoude optellen? Of zouden ook eenige der meest in het oogloopende kenmerken genoeg zijn? — Gij antwoordt weder niet? — Nu dan zal ik u mijne meening zeggen. Wanneer ik een enkel kenmerk kon opgeven, hetwelk bij alle dieren en bij alle boomen, doch *doorgaans* bij geenen fteen aan te treffen is, dan behoefde ik de andere kenmerken niet op te noemen: dit eenig kenmerk ware dan genoeg. Wie zegt mij nu, wat men bij alle dieren en boomen, maar bij geenen fteen vindt? Denkt maar eens na, gij hebt den tijd.

ERNST. (*Nadat er verfcheidene dingen genoemd en verworpen waren.*) Boomen en dieren groeijen en planten zich voort.

De V. Hier mede ben ik tevreden.

KAATJE. De fteenen groeijen dus niet: waar komen die dan van daan?

De V. Vraag aan ERNST, wat hij door groeijen verftaat.

ERNST. Die groeit, wordt grooter.

De V. Wanneer ik dit ftuk zwavel in eenen ijzeren lepel werp, hetzelve over het vuur houde, en daarbij nog een ftuk zwavel doe, is het dan ook gegroeid? — (De antwoorden waren onbepaald en verdeeld, weshalve de Vader voortging:) Neen, kinderen! ik zal u zeggen, wat groeijen is.

Het is waar, dat alles, wat groeit, grooter wordt; doch niet alles, wat grooter wordt, kan men zeggen, dat *groeit*. Het groeijen gefchiedt allengs van binnen naar buiten. Niet waar, gij groeit immers ook? Gij neemt daartoe fpijs en drank tot u, dat is: in u. Dit voedfel wordt in uw ligchaam bereid, en zet de deelen van het laatfte allengs

meer en meer uit een, zoo dat deze langer en dikker worden. Zoo is het ook bij de boomen en planten. Deze nemen ook voedfel tot zich, hetwelk de deelen langzaam uit elkander zet, zoo dat de boom of plant allengs grooter en dikker wordt.

De fteenen en andere dergelijke dingen groeijen niet; maar als zij grooter worden, dan gaat het daarmede als met een ftuk klei, dat men grooter maakt. Er plaatfen zich deelen van buiten aan: wilt gij een ftuk klei grooter maken, dan behoeft gij het niet in de aarde te fteken, als een' wilgentak; gij kunt het ook geen voedfel in den mond fteken, even als een klein kind of eene jonge kat; maar gij moet de klei week maken, en een ander ftuk daarmede vereenigen.

Ook daarin heeft ERNST gelijk, dat de *voortbrengfelen der Natuur* van de *eerfte klasfe* zich niet voortplanten. Voortplanten zegt zoo veel als jongen bekomen. Nu krijgen alle dieren, boomen en planten in het algemeen jongen, doch de fteenen, en nog eenige voortbrengfelen der Natuur, niet.

KAATJE. Dan jongen de boomen ook, even als de vogels en de konijnen?

De V. Ja, doch op eene andere wijze. De boomen bekomen daardoor jongen, dat zij hunne vruchten, waarin de zaden bevat zijn, op de aarde laten vallen, of dat zij uit den wortel uitloopen. — Onthoudt nu nog, dat de voortbrengfelen der Natuur, die groeijen en zich voortplanten, *natuurlijke ligchamen* genoemd worden: ook zegt men van deze, dat zij *bewerktuigd* zijn. Steenen daarentegen noemt men *onbewerktuigd*, en enkel *voortbrengfelen der Natuur.*

Welke voortbrengfelen der Natuur telt men dus onder de eerfte klasfe?

MARIA. Die niet *groeijen* en zich niet *voortplanten*, en die men ook *onbewerktuigd* noemt.

De

De V. Goed. Ik wenschte, dat die van u, welke kunnen fchrijven, deze beide woorden opfchreven. — — Neemt nu nog een groot vel papier, zoo als ik hier heb. Trekt omtrent eene hand breed van den bovenften rand eene dwarsftreep; vouwt nu het vel in drie gelijke deelen, en fcheidt deze deelen door lijnen van elkander, zoo als ik hier gedaan heb. — Zoo. Nu fchrijf ik boven de lijn, in het midden van het vel, de woorden: *de voortbrengfelen der Natuur zijn of* — — en dan boven de eerfte afdeeling: *onbewerktuigd;* boven de beide andere afdeelingen fchrijf ik, en wel in het midden, de woorden: *of bewerktuigd.* Hebt gij dat ook gedaan? — Ja. Nu is het goed. Hoort nu verder. Thans moeten wij een in het oogvallend onderfcheid tusfchen planten en dieren weten. Vooraf echter moet ik u herinneren, dat men onder planten alles verftaat, wat eenen *wortel* heeft, en dus ook de boomen.

Na verfcheidene verkeerde antwoorden, gaf eindelijk de Vader de *willekeurige beweging*, als het onderfcheidend kenmerk tusfchen planten en dieren op. Een dier, zeide hij, kan, wanneer men het vast houdt of vast bindt, nog eenige willekeurige bewegingen met zijn ligchaam maken. Ja, de meeste kruipen, loopen en vliegen zelfs. Een boom, eene plant, het mos enz. bewegen zich in het minst niet, wanneer zij niet door den wind of door menfchen of dieren bewogen worden. Neemt nu het vel papier weder ter hand. Hier boven de tweede afdeeling fchrijf ik de woorden: *niet zelf bewegend*, en boven de derde: *zelf bewegend.*

Zoo dikwijls gij nu een voortbrengfel der Natuur leert kennen, kunt gij den naam van hetzelve op dit vel papier fchrijven, en wel onder die *klasfe*, waartoe het gezegde voortbrengfel behoort. Zoo zoudt gij b. v., wanneer gij eenen tijger leerdet kennen, deszelfs naam niet onder *onbewerktuigde* noch *niet zelfbewegende*, maar onder de

derde klasse plaatsen. Ik raad u echter niet, dit vel alsnog daartoe te gebruiken, maar stel u voor, om reden, welke gij weldra zelve zult inzien, om daartoe iets anders te nemen. Schrijft derhalve eerst onder het woord *onbewerktuigd* nog den naam: *Delfstoffen;* onder *niet zelfbewegend: planten*, en onder *zelfbewegend: dieren.* Men heeft namelijk alle onbewerktuigde voortbrengselen der Natuur den eersten, alle niet zelf bewegende den tweeden, en alle zelfbewegende den derden naam gegeven. Alle voortbrengselen der Natuur noemt men te zamen met een woord het *rijk der Natuur.* Alle delfstoffen noemt men te zamen het *delfstoffen-rijk;* alle planten te zamen het *planten-rijk*, en alle dieren te zamen het *dieren-rijk.* En zoo zegt men nu, dat het geheele *rijk der Natuur* uit de drie gezegde bijzondere *rijken* bestaat. Hebt gij lust om hiervan nog meer te hooren? — (Het antwoord was, ja, en nu ging de Vader voort.)

Er zijn veel en velerlei delfstoffen, planten en dieren, en dat is de oorzaak, dat men elk rijk der Natuur, overeenkomstig met de bijzondere kenmerken der voortbrengselen, heeft verdeeld. Wij zullen ons thans enkel bij de Delfstoffen bepalen. Hier heb ik er eenige. (De Vader legt een stukje salpeter, een stukje barnsteen, een stuk lood en een' vuursteen op de tafel.) Zegt mij nu eens, waarin deze delfstoffen van elkander onderscheiden zijn. — — Het is vergeefs, mijne lieve kinderen! dat gij u daartoe moeite geeft. Het verschil, waarop het hier aankomt, is niet zonder proeven te ontdekken. Wij moeten derhalve proeven nemen. Brengt mij eens vier glazen met water, vuur en den smeltlepel.

In een oogenblik was alles bijeen. Nu werden de genoemde delfstoffen met den hamer aan stukken geslagen. In het eerste glas water werd een stukje vuursteen, in het tweede salpeter, in het derde barnsteen en in het vierde lood gelegd. Nu werd van ieder dezer

delf-

delfſtoffen een ſtukje rond gegeven, om daaraan met de tong te onderzoeken, of het ook eenigen ſmaak had. „ Gij merkt nu wel," zeide de Vader, „ dat „ van deze vier delfſtoffen alleen de ſalpeter eenigen „ ſmaak heeft. Thans zullen wij tot de vuurproef „ overgaan."

De Vader nam den vuurſteen, hield denzelven in de vlam der kaars, wierp denzelven in het vuur, doch hij brandde niet. Even zoo ging het met het ſalpeter. De barnſteen geraakte in vlam en verbrandde, en het lood ſmolt, nadat het eenigen tijd in het vuur gelegen had, en vloeide weg als water. Men nam derhalve een ander ſtukje in den ſmeltlepel. Ook dit werd vloeibaar, doch werd ook weder hard, nadat de lepel eenigen tijd van het vuur was geweest.

Hoe is het nu met de waterproef? De vuurſteen is als voorheen, en dus door geen vuur noch water te veranderen.

Eenige kinderen. Door vuur noch water te veranderen.

De V. Heeft hij ook eenigen ſmaak?

Allen. In het minst niet.

De V. Goed. Er zijn dus delfſtoffen, die door vuur noch water te veranderen zijn, en die ook geenen ſmaak hebben. Weet gij, hoe men deze noemt?

Allen. Neen.

De V. Zij heeten: *aarde* of *ſteenen.* Vergenoegt u thans met dezen naam, en. ſtelt u onder denzelven zoodanige voortbrengſelen der Natuur voor, die door geen water noch vuur te veranderen zijn, en die ook geenen ſmaak hebben.

ADOLF. Maar, Vader! misſchien was de vuurſteen wel tot asch verbrand, of in het water opgelost geworden, wanneer wij denzelven langer daarin gelaten hadden.

De V. Gij kunt dit beproeven, mijn Zoon! Gij zult vermoedelijk ondervinden, hetgene anderen voor u ondervonden hebben, dat deze ſteen, alsmede eenige andere delfſtoffen, noch door vuur, noch door water opgelost worden.

De *aarden* en *steenen* maken nu onderscheiden klassen der delfstoffen uit. Schrijft dit op, en onthoudt te gelijk, wat men onder de uitdrukking *aarden* en *steenen* verstaat. Hoe is het met het salpeter in het glas?

De K. Er is bijna niets meer in.

De V. Wie wil het water in dit glas eens onderzoeken?

LOUIZE. O, ik weet het reeds, het zal zout smaken, want salpeter is scherper dan zout.

De V. Gij hebt gelijk, mijn kind! Wij zien dus, dat er onder de delfstoffen ook zijn, die in water opgelost worden,en eenen scherpen smaak hebben. Deze delfstoffen noemt men in het algemeen *zout:* zij maken de tweede klasse der delfstoffen uit. Gij kunt dit ook opschrijven. — Wat is er in het derde glas? („Daar ligt de barnsteen nog in, „ zoo als hij te voren was," was het antwoord.) Goed. Waardoor heeft zich echter de barnsteen bij onze proeven van de andere delfstoffen onderscheiden?

Allen. Hij brandde met eene vlam.

De V. Juist. Hij had geenen smaak; in het water onderging hij geene verandering, maar in het vuur brandde hij met eene vlam. Hij behoort derhalve tot de derde klasse der delfstoffen, welke *brandbare delfstoffen* heeten. Gij kunt dit ook opschrijven.

Nu eindelijk het lood: wat hebt gij daaraan bemerkt? Hoe gaat het daarmede in het water?

Allen. Het wordt niet opgelost. De geheele klomp ligt nog in het glas.

De V. Op de tong?

Eenigen. Geen smaak;maar in het vuur werd het vloeibaar.

De V. Gij zijt zeer opmerkzaam geweest. Er zijn derhalve delfstoffen, die door het vuur vloeibaar gemaakt worden, doch die weder hard worden, wanneer men dezelve van het vuur afneemt. Dit is de *vierde klasse*, en wordt *metalen* genoemd.

Eenigen. Zullen wij dit opschrijven, Vader?

De V. Wacht nog een oogenblik. Wij zullen nog eene proef nemen. Hier heb ik zwavel: wie zal ik in de ſmeltlepel leggen, en over het vuur houden.

Adolf. O, ik weet het al, Vader! zij zal vloeibaar worden.

De V. Goed. Onder welke klasſe van delfſtoffen zult gij de zwavel plaatſen?

Eenigen. Onder de *vierde.* Zij is immers, als het lood.

De V. Dat zullen wij zien. Ik houd dit ſtukje zwavel in de vlam. Gij ziet, hoe het brandt. Heeft het lood dit ook gedaan?

Allen. Neen, het lood gaf geene vlam.

De V. Hierin ligt dus het onderſcheid. Gij moet er derhalve nog bijvoegen, dat de delfſtoffen uit de vierde klasſe wel in het vuur ſmelten, doch niet ontvlammen. Nu kunt gij ſchrijven. Tot welke klasſe zal dan nu de zwavel behooren?

Allen. Tot de *derde*, tot de *brandbare delfſtoffen:* want zij brandt met eene vlam.

De V. Juist. Nu raad ik u, om vier vellen papier te nemen. Schrijft boven aan op het eerſte vel: *aard- en ſteenſoorten;* op het tweede: *zouten;* op het derde: *brandbare delfſtoffen*, en op het vierde: *metalen.* Zoo zult gij ordelijker tafels verkrijgen, wanneer gij hierop de namen der delfſtoffen, welke gij dagelijks leert kennen, ſchrijft, dan wanneer gij hiertoe de tafel bezigdet, waarop gij in het algemeen de voortbrengſelen der Natuur hebt aangeteekend. Gij kunt echter ook op de laatstgenoemde tafel aanteekenen, dat er vier klasſen van onbewerktuigde voortbrengſelen der Natuur zijn: namelijk, de reeds genoemde. Waarin zij nu van elkander onderſcheiden zijn, dat behoort gij in het geheugen te bewaren.

KAATJE. Vader, kunnen wij ook geene tafels voor de nâmen der dieren maken, die wij zullen leeren kennen?

De V. O, ja, dat kunt gij; doch hebt flechts geduld. Ik volg de orde, die wij aangenomen hebben, en kom dus eerst tot de planten. Hiervan kan ik u heden niets anders zeggen, dan dat men de planten in *vierentwintig klasfen* verdeelt. Waarin de eene klasfe van de andere onderfcheiden is, moeten wij voor eene andere les befparen, waartoe gij nog niet genoeg voorbereid zijt. Schrijft dus op uwe tafel, in de tweede rij, onder het woord *planten: er zijn vierentwintig klasfen.* Voor de planten, welke gij leert kennen, hebt gij aanvankelijk maar een vel noodig, hetwelk gij enkel het opfchrift: *planten* kunt geven. Nu ga ik tot de derde rij, namelijk tot de *dieren* over.

Ziet, hier heb ik zes dieren: het zijn maar afbeeldingen; doch gij hebt ze reeds levend gezien of kunt ze nog zien. Welke dieren zijn het, ADOLF?

ADOLF. Een zwijn, eene gans, een kikvorsch, een karper, een mei-kever en een worm.

De V. Wie heeft nu lust om mij te zeggen, wat hij van deze dieren weet?

Allen. Ik, — ik — ik —

De V. Allen? Dan moet ik den een' na den ander nemen, want als gij allen te gelijk fpraakt, dan zoude ik niets verftaan.

De Vader leide de afbeeldingen op elkander, zoo dat die van het zwijn boven op lag. De kinderen zeiden elk iets betreffende het zwijn, waarna de Vader vervolgde:

Ik moet u nog naar eene en andere gefteldheid van het zwijn vragen, waarop gij vooral behoort te letten, naardien dezelve bij de verdeeling der dieren in foorten vooral in aanmerking komen.

Voor

Voor eerst dan: Heeft het zwijn beenderen?

Antw. Ja.

ten tweede: Heeft het *voeten?*

Antw. Ja.

ten derde: Heeft het *gevederde vleugelen?*

Antw. Neen.

ten vierde: Heeft het *longen?*

Antw. Ja.

FRANS vroeg, wat die waren, en de Vader verklaarde hem zulks.

ten vijfde: Heeft het *koud* of *warm* bloed?

Eenigen. Wat is dat, Vader?

De V. Betast eens eenen visch, of eenen vorsch, of eenen hond, dan zullen de beide eersten u koud, en de laatste warm voorkomen.

Allen. Ja.

De V. Let nu eens op, wanneer er een zwijn geslagt wordt. Het bloed rookt, als het uit het dier vloeit: niet waar? En als gij den vinger daarin steekt, dan zoudt gij voelen, dat het warm is. Daarentegen zoudt gij geenen rook bespeuren, zoo er een karper gedood wierd, en zijn bloed zou op het gevoel ook koud zijn. Er zijn derhalve dieren, die *warm*, en dieren, die *koud* bloed hebben. Tot welke behoort nu het zwijn?

Antw. Tot de dieren, die warm bloed hebben.

De V. Nu hebben wij vijf eigenschappen bij de dieren opgemerkt. Deze eigenschappen zijn nu zoo, dat zij, te zamen genomen, allen bij zulke dieren voorkomen, die men deswegens onder eene klasse brengt, dewijl zij bij het eene dier, b.v. bij het paard, even zoo wel voorkomen, als bij het andere, b.v. bij het zwijn, bij den hond enz. — Welke eigenschappen hebben dus de dieren der *eerste klasse?*

Eenigen. *a*) beenderen. *b*) voeten. *c*) geene gevederde vleugelen. *d*) longen. *e*) warm bloed.

De V. Hebben dan niet alle dieren beenderen? (geen ant-

antwoord.) Ziet eens deze zes dieren, die ik u reeds getoond heb: kunt gij daaronder geen dier zonder beenderen vinden?

Ernst. O, ja. Den worm.

De V. Juist. Wanneer gij derhalve het zwijn van den worm door niets anders onderscheiden kunt, dan dat het eerste beenderen en de laatste geene beenderen heeft, zoo zou dit genoeg zijn, om het zwijn en den worm niet onder eene klasse te brengen.

Dieren nu uit de eerste klasse, dat zijn de zulke, die beenderen, voeten, geene gevederde vleugelen, longen en warm bloed hebben, noemt men *zoogdieren*, dewijl zij hunne jongen levend ter wereld brengen, zoo als de honden, katten, enz., en omdat zij deze jongen eenen tijd lang aan hunne borsten laten zuigen, zoo als het lam aan het schaap.

Neemt nu uwe tafel weder ter hand, en schrijft in de derde rij, onder het woord *dieren:* 1e. *klasse. Zoogdieren.* Zoo als ik hier gedaan heb. — Nu verder:

Thans komt de *tweede klasse* van dieren, waaronder de gans behoort. Maria zal de anderen vragen, hoe de gans ten aanzien der vijf opgegevene eigenschappen staat.

Maria. 1e. Heeft de gans *beenderen?* — Antw. Ja.
2e. Heeft zij *voeten?* — Antw. Ja.
3e. *Gevederde vleugelen?* — Antw. Ja.
4e. *Longen?* (Dit wisten zij niet, doch de Vader gaf hierop het antwoord, benevens de noodige opehelderingen) — Antw. Ja.
5e. Hebben de ganzen *warm* bloed? — A. Ja.

De V. De dieren der *tweede klasse* heeten nu *vogelen.* Door welke kenteekenen zijn nu de vogelen van de zoogdieren onderscheiden?

De kinderen gaven hier weder eenige kenmerken op, als: vederen, twee beenen, bek, vleugels, enz.

Ik

Ik verlang alleen eene der vijf opgenoemde eigenschappen, de andere willen wij daar laten, en dat zijn de *gevederde vleugelen*. Schrijft nu onder no. 1. *zoogdieren*, thans: 2e. *klasse: vogelen*. — Nu de *derde klasse*. Wie wil vragen?

Kaatje. Ik.

De V. Goed. Hier is de kikvorsch. Die behoort tot de dieren der *derde klasse*.

Kaatje. 1e. Heeft de kikvorsch *beenderen?* — A. Ja.
2e. *voeten?* — Antw. Ja.
3e. *gevederde vleugelen?* — Antw. Neen.
4e. *longen?* — geen antwoord. De Vader zegt weder, Ja.
5e. *warm bloed?* — Neen, hij is koud op het gevoel.

De V. Kaatje! zeg nu den anderen de eigenschappen der dieren uit de *derde klasse* nog eens naar de rij voor, op dat zij die nog eens hooren.

Kaatje. De dieren uit de *derde klasse* hebben: *a*) beenderen, *b*) voeten, *c*) geene gevederde vleugelen, *d*) longen, *e*) koud bloed — en heeten —?

De V. *Amphibien*.

Thans verzocht Flip, of hij vragen mogt: en toen hem dit vergund was, vroeg hij, of de *karper*, die nu aan de beurt lag,
1e. *beenderen* had of niet?

De antwoorden waren verdeeld, tot dat eindelijk de Vader den kinderen beduidde, dat men de *graten* ook beenderen kan noemen, omdat zij bij groote visschen werkelijk hard zijn.

2e. *voeten?* Antw. Neen.
3e. *gevederde vleugelen?* Neen.

„ Er zijn toch vliegende visschen," zeiden eenigen. De Vader antwoordde, dat het vliegen der visschen meer het gevolg eener snelle vaart in de hoogte, dan vliegen was; offschoon deze visschen, door hunne

groo-

groote vinnen, in ſtaat waren, om zich eenigen tijd in de lucht op te houden. Men kan, niettegenſtaande dit, toch niet zeggen, dat zij gevederde vleugelen hebben. Deze vindt men alleen bij de vogelen. Zoo kan men ook de vledermuizen, vliegende eekhorens, enz. niet onder de vogelen rangſchikken, enz.

4ᵉ. *longen?*

Geen antwoord. De Vader beantwoordde deze vraag met *neen*, en voegde daarbij, dat de visſchen door kieuwen, die voor in den kop zitten, adem halen. Dewijl men nu onder longen inwendige deelen des ligchaams verſtaat, zoo kan men de zoogenaamde kieuwen geene longen noemen. Nu

5ᵉ. *warm bloed?* — Neen, maar *koud.*

Wie kan nu de eigenſchappen der dieren van de *vierde klasſe* opnoemen?

FLIP. *a*) beenderen, *b*) geene voeten, *c*) geene gevederde vleugelen, *d*) geene longen, en *e*) koud bloed.

De V. En derzelver naam is: *visſchen.* — Nu tot de *vijfde klasſe.* Tot deze behoort de *mei-kever.* Ik zal zelf eens vragen.

1ᵉ. Heeft de mei-kever *beenderen?* Neen.

2ᵉ. *voeten?* Ja.

3ᵉ. *gevederde vleugelen?* Neen. Wel vleugelen, maar geene gevederde. Vleugelen, die uit eene harde en zeer fijne huid beſtaan.

4ᵉ. *longen?* Neen. Zij halen door luchtgaten, die onder de vleugelen of ter zijde van het lijf zijn, adem.

5ᵉ. *warm bloed?* Neen, maar *koud.* Zij heeten: *Inſekten.* Nu moet mij een ander aflosſen.

ADOLF. Ik. — Hier, deze worm: die behoort zeker onder de *zesde klasſe.*

De V. Voorzeker.

ADOLF.

ADOLF. Zegt mij dan eens, heeft de worm:

1e. *beenderen?* Neen.

2e. *voeten?* Neen.

3e. *gevederde vleugelen?* Neen.

4e. *longen?* Neen: men gelooft, dat zij geen' adem halen.

5e. *koud* of *warm bloed?* Koud.

De V. Zulke dieren, die geene beenderen, voeten, vleugelen noch warm bloed hebben, heet men: *wormen.*

Nu weet gij de eigenschappen der dieren van al de zes klassen. Ten einde gij die beter zoudt onthouden, zoo zullen wij denzelve herhalen, en te gelijk opschrijven.

Nadat dit verrigt was, werden er zes vellen papier genomen, voor elke klasse een vel: waarna de Vader nog tot de volgende vragen aanleiding gaf.

1.) Door welke kenteekenen zijn de zoogdieren *a*) van de *vogelen* onderscheiden? Zij hebben geene gevederde vleugelen. — *b*) van de *Amphibien?* Door warm bloed. *c*) van de *visschen?* Door longen en warm bloed. — *d*) van de *insekten?* Door longen, beenderen en warm bloed. *e*) van de *wormen?* Door longen, beenderen, voeten en warm bloed.

2.) De *vogelen* onderscheiden zich:

a) van de *zoogdieren* door gevederde vleugelen.

b) van de *amphibien* door warm bloed.

c) van de *visschen* door longen, voeten en warm bloed.

d) van de *insekten* door longen, beenderen en warm bloed.

e) van de *wormen* door longen, beenderen, voeten en warm bloed.

3) De *amphibien* onderscheiden zich:

a) van de *zoogdieren* door koud bloed.

b) van de *vogelen* door koud bloed en gebrek aan gevederde vleugelen.

c) van de *visschen* daardoor, dat zij longen en voeten hebben.

d) van de *insekten* door longen en beenderen.

e) van de *wormen* door longen, beenderen en voeten.

4) De *visschen* onderscheiden zich:

a) van de *zoogdieren* door koud bloed.

b) van de *vogelen* door koud bloed en gebrek aan gevederde vleugelen.

c) van de *amphibien* door gebrek aan longen en voeten.

d) van de *insekten* daardoor, dat zij beenderen hebben.

e) van de *wormen* insgelijks door beenderen.

5) De *insekten* onderscheiden zich:

a) van de *zoogdieren* door koud bloed, en door gebrek aan beenderen en longen.

b) van de *vogelen* door koud bloed, en door het gemis van beenderen, longen en gevederde vleugelen.

c) van de *amphibien* door het gemis van beenderen en longen.

d) van de *visschen* door gemis van beenderen, waartegen echter de insekten voeten hebben.

e) van de *wormen* door voeten.

6) De *wormen* onderscheiden zich:

a) van de *zoogdieren* door koud bloed, en door gebrek aan beenderen, longen en voeten.

b) van de *vogelen* door koud bloed, en door gemis van beenderen, longen, vleugels en voeten.

c) van de *amphibien* door gemis van beenderen, longen en voeten.

d) van de *visschen* door gebrek aan beenderen.

e) van de *insekten* door het gemis van voeten.

Nu

Nu wel op gelet! tot welke klasſe behoort de leeuw?

Antw. „ Tot de *eerſte.*" De *Reuzenſlang*? Hebt gij van deze iets gehoord? — „ neen." Nu dan zal ik u iets daarvan zeggen. Zij behoort in *Oostindie* te huis. Zij is zoo dik en lang, als een groote boom. De ſlang is zoo ſterk, dat zij zelfs tijgers en leeuwen aanvalt, doodt en opeet. Tot welke klasſe behoort zij?

Allen. Dat weten wij niet.

De V. Nu, dat men niet weet, kan men leeren.

Eenigen. Hoe dan, Vader?

De V. Door vragen. Ik zal het u zeggen, wanneer gij mij ordelijk daarna vraagt.

Kaatje. Behoort de ſlang onder de visſchen?

De V. Zoo wil ik niet gevraagd zijn.

Louize. O, ik weet het reeds. Heeft de ſlang beenderen?

De V. Voorzeker.

Louize. Voeten.

De V. Neen.

Louize. Gevederde vleugelen?

De V. Geene veder aan het ganſche ligchaam.

Louize. Longen?

De V. Ja.

Louize. Koud of warm bloed?

De V. Koud.

Louize. Dan behoort de Reuzenſlang onder de *amphibien.*

Op deze wijze werden nu nog de *mol*, de *vledermuis*, en eenige andere dieren gerangſchikt, waarmede deze les ten einde liep. De *algemeene tafel van de voortbrengſelen der Natuur* was nu in dezer voege zamengeſteld:

ACHETER.

(*achetant*, *acheté*, *j'achete*, *j'achetai*.)

ACHETER,	koopen.		vrijkoopen, losſen.
acheteur,	kooper.	*rachat*,	losſing, vrijkoop.
achat,	koop, inkoop.	*rachetable*,	losbaar.
racheter,	wederkoopen,		

racheter, verlosſen, (in de H. S.)

AIDER.

(*aidant*, *aidé*, *j'aide*, *j'aidai*.)

AIDER,	helpen, bijſtaan, dienstdoen.	*aides*,	ſchattingen.
aide,	hulp, bijſtand.	*à l'aide!*	help!
aide,	helper.	*s'entr'aider*,	elkander helpen.

AIMER.

(*aimant*, *aimé*, *j'aime*, *j'aimai*.)

AIMER,	beminnen, liefhebben.	*amabilité*,	beminnenswaardigheid.
amant,	minnaar.	*aimable*,	beminnelijk.
amateur,	liefhebber, beminnaar van iets.	*bien-aimé*,	zeer geliefd.
		s'entr'aimer,	elkander beminnen.

aimer, gaarne doen, gaarne hebben.
aimer, verkiezen, willen, begeeren.
aimer mieux, liever hebben, lusten.

*AL-

*ALLER.

(*allant*, *allé*, — Ind. prés. *je vais*, *tu vas*, *il va* — *ils vont* — *j'allai* etc. — Fut. *j'irai* — Subj. prés. que *j'aille* etc.)

ALLER,	gaan, voortgaan, reizen.	*allée*,	gang, laan, doorloop.
allant,	een, die gaarne hier en daar loopt.	*s'en aller*,	henengaan, weggaan.

aller par terre, te land reizen.
aller par eau, te water reizen.
aller en bateau, varen.
aller à cheval, te paard rijden.
aller en voiture, in een rijtuig rijden.
aller à pied, te voet gaan.
aller pas à pas, ſtapvoets gaan.
aller à patins, op ſchaatſen rijden-
aller en traineau, in eene ſlede rijden.

aller, loopen, ergens henen voeren, *ce chemin* VA *à la ville*, deze weg loopt (leidt ons) naar de ſtad.

aller, loopen, bewegen, *ma montre* VA *bien*, mijn horologie gaat wel.

aller, aangaan, betreffen, *je n'ai rien dit*, *qui* AILLE *à vous*, ik heb niets gezegd, dat u betreft.

aller, ſtrekken, *les conseils de cet homme* VONT *à vous perdre*, de raad van dien man ſtrekt tot uw verderf.

aller, aangelegen zijn, *il y* VA *de votre honneur*, uwe eer ligt er aan.

aller, ſnijden, *ce rasoir* VA *bien*, dit ſcheermes ſnijdt wel.

aller, ſtaan, pasſen, *cet habit vous* VA *assez bien*, dit kleed ſtaat u vrij wel.

aller, wordt ook bij andere werkwoorden gebruikt, om eene beweging of den aanvang van eene daad te kennen te geven: *la cloche* VA *sonner*, de klok zal zoo dadelijk ſlaan. *Je vais partir*, ik zal zoo vertrekken, enz.

ALLUMER.

(*allumant*, *allumé*, *j'allume*, *j'allumai.*)

ALLUMER,	aanſteken.	*allumette*,	zwavelſtok.
s'allumer,	in brand geraken.	*rallumer*,	weder aanſteken.

allumer, ſtichten, verwekken, *allumer la discorde*, tweedragt ſtichten.

BATTRE.

(*battant*, *battu*, *je bats*, *je battis.*)

BATTRE,	ſlaan, kloppen, enz.	*battures*,	het dorſchen, enz.
batteur,	ſlager, een die ſlaat, enz.	*abattre*,	nederwerpen, nedervellen, omverhakken, enz.
batterie,	vechterij, geſchutwal, enz.		
battoir,	beuker, beukhamer, klopper.	*abatteur*,	die nederwerpt.
battement,	geklop.	*abattement*,	verſlagenheid.
battant,	klepel van eene klok, enz.	*abattant*,	luik, neêrſlaand venſter.
batte,	ſtraatſtamper.	*abattis*,	een hoop neêrgevelde boomen.
battage,	het breken der kluiten in een' akker.		

aba-

abattage,	het vellen van ſtaand hout.	*embattage*,	het beſlaan der wielen met ijzer.
combattre,	vechten, ſtrijden.	*s'entre battre*,	elkander ſlaan.
combattant,	krijgsman.	*s'entre combattre*,	zamen ſtrijden.
combat,	ſtrijd.	*rabattre*,	neêrlaten, laten vallen.
débattre,	betwisten,enz	*rabat*,	kraag, enz.
débat,	geſchil.	*rebattre*,	wederſlaan, nog eens ſlaan.
s'ébattre,	zich vermaken.	*redébattre*,	weder betwisten.
ébat,	verlustiging.		
embattre,	beſlaan, (b. v. de wielen met ijzer.)		

Battre, dorſchen, ſmeden, dooreênklutſen, enz.
battre le beurre, boter karnen.
battre une ville, eene ſtad beſchieten.
battre la campagne, heromzwerven.
battre le pavé, ſtraatſlijpen.
battre des mains, in de handen klappen.
battre us cartes, de kaarten verſchieten, enz.

BÉNIR.

(*bénissant*, *lvni*, *je bénis*, *je bénis.*)

BÉNIR,	zegenen, inwijden, prijzen, gelukkig maken.	*bénédiction*,	zegening.
		bénédicité,	gebed voor den maatijd.
		bénisier,	wijwatervat.

bénir une église, eene kerk inwijden.
bénir la table, het gebed doen aan tafel.
tout le monde vous bénit, ieder prijst u, enz.

BOUCHER.

BOUCHER,	toeſtoppen, ſtoppen.	*emboucher*,	een paard het gebit in den mond leggen; een ſpeeltuig aan den mond brengen, enz
bouche,	mond, opening, uitgang.	*embouchement*,	het leggen van het gebit in den mond van een paard; het brengen van een ſpeeltuig aan den mond.
bouchée,	mondvol.	*embouchoir*,	laarzenleest.
boucheture,	toeſtopping, hek, hegge.	*embouchure*,	gebit, mondſtuk van een blaas-ſpeeltuig, mond van een kanon, van eene rivier, enz.
bouchoir,	ovendeur.	*reboucher*,	herſtoppen, wedertoeſtoppen.
bouchon,	ſtop, kurk.	*rebouchement*,	wedertoeſtopping.
boucher,	ſlagter.		
boucherie,	vleeschhal, ſlagtbank.		
aboucher,	iemand met een' ander in geſprek doen komen.		
abouchement,	mondeling geſprek, zamenkomst.		
déboucher,	openen, opening geven.		
débouché,	uitweg ter vertier van koopwaren.		
débouchement,	opening.		

*CLORRE.

(*closant*, *clos*, *je clos*, *je clus* enz. NB. ondergaat in de zamengeſtelde werkw. nog eenige verandering.)

CLORRE,	ſluiten, toemaken, bemuren, omheinen.	*clos*,	omheinde pl. of land; ringmuur, heggen.

con-

conclurre,	beſluiten, enz.
conclusion,	beſluit.
concluant,	ontegenzeggelijk, bondig.
déclorre,	eene heining enz. afbreken, openen.
éclorre,	uit den dop komen, aanbreken, ontluiken, enz.
écluse,	eene ſluis.
enclorre,	inſluiten, omheinen.
enclos,	eene beſlotene plaats.
encloture,	inſluiting.
exclure,	uitſluiten.
exclusion,	uitſluiting.
exclusif,	uitſluitend.
exclusivement,	bij uitſluiting.

COMPTER.

(*comptant*, *compté*, *je compte*, *je comptai.*)

COMPTER,	rekenen, tellen, enz.
compte,	rekening.
compteur,	rekenmeester, teller,
comptoir,	rekentafel, kantoor, enz.
comptoriste,	boekhouder.
comptant,	voor gereed geld [verkoopen.]
comptable,	verantwoordelijk, rekening verſchuldigd.
escompter,	korten, aftrekken, rabatteren.
escompte,	korting, rabat.
mécompter,	mistellen, misrekenen; een verkeerd denkbeeld vormen.
mécompte,	misrekening, verkeerd denkbeeld.
précompter,	vooruit aftrekken.
recompter,	herſtellen.

---

compter, afrekenen, eene rekening ſluiten.
compter sur quelqu'un, op iemand ſtaat maken.

CON-

CONDUIRE.

(*conduisant*, *conduit*, *je conduis*, *je conduisis.*)

CONDUIRE,	geleiden, leiden, aanvoeren.	*introducteur*,	inleider.
conducteur,	leidsman.	*introduction*,	inleiding.
conduit,	waterbuis, pijp, riool.	*produire*,	voortbrengen.
conduite,	gedrag, levenswijze, enz.	*production*,	voortbrengſel.
déduire,	afleiden uit eene andere zaak.	*produit*,	uitkomst, enz.
déduction,	aftrekking, enz.	*reduire*,	tot iets brengen.
déduit,	uitſpanning, tijdkorting.	*réduit*,	afgezonderde plaats.
enduire,	bepleiſteren, beſtrijken.	*réduction*,	terugbrenging tot den eerſten ſtand.
enduit,	pleiſterkalk.	*réductif*,	ſcheidend, oplosſend.
induire,	verleiden, overreden.	*renduire*,	weder bepleiſteren.
induction,	verleiding, overreding.	*séduire*,	verleiden, vervoeren bedriegen.
introduire,	inleiden, invoeren, inbrengen.	*séducteur*,	verleider.
		séduction,	verleiding.
		traduire,	overzetten, vertalen, enz.
		traducteur,	vertaler,
		traduction,	vertaling.

---

conduire, beſturen.
conduire, onderwijzen.
se conduire, zich gedragen, zich leiden.

*COU-

*COURIR.

(*courant*, *couru*, *je cours*, *je courus* — Fut. *je courrai*, – *qu'il courre* – *que je courusse*.)

COURIR (*ou courre*;)	loopen, draven, rennen.		werken – in een punt zamenloopen.
courant,	de ſtroom of vloed vanhet water, loop, de gewoonte van iets, enz.	*concours*,	zamenloop.
		discourir,	ſpreken, redeneren.
		discours,	rede, geſprek, redevoering.
tout-courant,	gemakkelijk, vlug.	*discoureur*,	ſnapper.
coureur,	looper, harddraver.	*encourir*,	beloopen, zich iets op den hals halen.
coureuse,	nachtloopſter.		
cours,	loop, gang, wandelplaats, enz.	*parcourir*,	doorloopen, doorreizen, enz.
courrier,	postbode.	*secourir*,	helpen, onderſteunen, bijſtaan.
couramment,	gezwind, haaſtig, te loop.		
accourir,	toeloopen, aanſnellen,	*secours*,	hulp, bijſtand.
concourir,	tot iets mede-	*s'entre secourir*,	elkander helpen.

---

courir à une chose, ergens naar ſtaan.
le temps court, de tijd gaat voorbij.
courir les rues, rinkelrooijen, ſtraatſlijpen.
courir le monde, de wereld doorreizen.
courir un bénéfice, naar een ambt ſtaan.
courir les mers, op zee kruiſen.
l'eau court, het water vloeit.
courir nord, voorwaarts loopen of zeilen, enz.

*DI-

* DIRE.

(*disant*, *dit*, *je dis*, *je dis* — Fut. *je dirai* enz.)

DIRE,	zeggen.	*interdit*,	verbod des regters.
contredire,	tegenfpreken.	*maudire*,	vervloeken, kwaad toewenfchen.
contredisant,	iemand, die gaarne tefpreekt.	*médire*,	lasteren, kwaadfpreken.
contredit,	tegenfpraak.	*médisance*,	lastering.
dédire,	ontzeggen, zijn woord niet geftand doen.	*médisant*,	kwaadfpreker, lasteraar.
dédit,	herroeping v. zijn woord.	*prédire*,	voorzeggen, voorfpellen.
s'entre dire,	elkander zeggen,	*prédiction*,	voorzegging.
indire,	zeker regt, enz.	*redire*,	herzeggen.
interdire,	verbieden, ontzeggen, enz.	*rediseur*,	lastige herhaler van iets.
interdiction.	verbod, enz.	*redite*,	herhaling.

dire, vertellen.
dire, opzeggen.

DONNER.

(*donnant*, *donné*, *je donne*, *je donnai*.)

DONNER,	geven, enz.	*abandonner*, (*donner à ban*)	verlaten, overlaten.
donnes,	opgaven, enz.	*abandon*,	verlating.
s'adonner,	zich aan iets overgeven.	*abandonné*,	een ongebonden mensch.
adonné,	genegen tot iets.		

aban-

abandonnement,	ongebondenheid.	*ordonnateur*,	bevelgever.
s'entre donner,	aan elkander geven.	*ordonnance*,	wet, gebod.
pardonner,	vergeven, kwijtfchelden.	*désordonné*,	ongeregeld, buitenfporig
pardon,	vergiffenis.	*désordonnément*,	onmatiglijk.
pardonnable,	vergeeflijk.	*réordonner*,	wederfchikken, in orde brengen.
redonner,	wedergeven.	*sous ordonné*,	daarna bevolen.
ordonner,	bevelen, gebieden.		

*ÉCRIRE.

(*écrivant*, *écrit*, *j'écris*, *j'écrivis*, enz.)

ÉCRIRE,	fchrijven, befchrijven.	*conscription*,	opfchrijving, enz.
écrit,	gefchrift.	*conscrit*,	opgefchrevene.
écriteau,	opfchrift.	*inscrire*,	infchrijven.
écriture,	fchrift, fchrijfwijze.	*inscription*,	opfchrift, bijfchrift.
écritoire,	inktkoker.	*préscrire*,	voorfchrijven, bevelen.
écrivain,	fchrijver.	*préscription*,	voorfchrijving.
décrire,	befchrijven.	*proscrire*,	vogelvrij verklaren, verbannen.
circonscrire,	omfchrijven.	*proscription*,	vogelvrij verklaring, enz.
circonscription,	omfchrijving.		
circonscrit,	bepaald, in een' kring omfchreven.		

pro-

proscrit,	balling, enz.
souscrire,	onderschrijven, onderteekenen.
souscription,	onderschrijving, inteekening.
souscrivant,	onderschrijver, inteekenaar.

* FAIRE.

(*faisant*, *fait*, *je fais*, etc. *ils font.* — *je fis* — Subj. près. *que je fasse*, etc.)

FAIRE,	doen, maken, e nz.
fait,	daad, zaak, bedrijf.
faiseur,	die iets bewerkt of maakt.
faisable,	doenlijk.
affaire,	bezigheid, aangelegenheid, enz.
bienfaire,	weldoen, zijn pligt doen.
bienfaisance,	weldadigheid.
bienfaiteur,	weldoener.
bienfait,	weldaad.
bienfaisant,	weldadig.
bienfait,	welgemaakt.
contrefaire,	nadoen, namaken, mismaken.
contrefaiseur,	nabootser, nadrukker.
contrafait,	mismaakt, wanstaltig.
défaire,	losmaken, vernietigen, ombrengen.
défaite,	nederlaag.
s'entre défaite,	elkander bederven of om hals brengen.
forfaire,	misdoen, misdrijven.
forfait,	misdaad, misdrijf.
forfaiture,	pligtverzuim.
malfaire,	kwaaddoen.
malfaisance,	boosaardigheid.
malfaiteur,	kwaaddoener, misdadiger.
malfait,	mismaakt.
malfaisant,	boosaardig.
méfaire,	benadeelen, onregt doen.
méfait,	misdaad.
parfaire,	volmaken.
parfait,	volmaakt, volkomen.
imparfait,	onvolmaakt.
parfaitement,	volmaaktelijk.
imparfaitement,	onvolmaaktelijk.

ré-

rédéfaire,	weder losmaken, weder ontdoen.	*satisfaire*,	voldoen, tevredenſtellen.
réfaire,	herdoen, herſtellen.	*surfaire*,	te hoog ſchatten, op te hoogen prijs ſtellen.
réfait,	ſpel op nieuw.		

---

faire le maître, den baas ſpelen.
faire l'enfant, zich kinderachtig aanſtellen.
faire ménage, huishouden.
faire négoce, handel drijven.
faire offre, aanbieden.
faire silence, ſtilzwijgen.
faire les foins, hooijen.
faire le lit, het bed ſpreiden.
faire la révérence, nijgen.
faire, de kaart geven.
faire faire, doen maken.
faire savoir, bekend maken.
faire voir, doen zien, enz.

FORMER.

(*formant*, *formé*, *je forme*, *je formai*.)

FORMER,	vormen, maken, ſcheppen, enz.	*conformité*,	gelijkvormigheid.
forme,	vorm, gedaante.	*conforme*,	gelijkvormig.
formation,	vorming.	*conformément*,	overeenkomſtiglijk.
format,	grootte van een boek.	*déformer*,	mismaken.
conformer,	ſchikken, rigten.	*difformer*,	leelijk, wanſchapen maken.
conformation,	ſchikking, enz.	*difformité*,	wanſtaltigheid.
		difforme,	wanſtaltig.

informer,	onderzoeken, onderrigten.	*réforme*,	verbetering, verandering (der zeden.)
information,	berigt, bescheid.	*réformable*,	hervormbaar.
informe,	onvolkomen, onbehoorlijk.	*renformer* (*ou renformir*,)	een ouden' muur herstellen.
réformer,	hervormen, verbeteren.	*transformer*,	herscheppen.
réformation,	hervorming.	*transformation*.	herschepping.
réformateur,	hervormer.		

former, schikken, oprigten, enz.

JOINDRE.

(*joignant*, *joint*, *je joins*, *je joignis*.)

JOINDRE,	voegen, zamenleggen, enz.	*déjoindre*,	scheiden, ontbinden.
joint,	voeg, lid.	*disjoindre*,	van elkander doen of scheiden.
joignant,	naastgelegen.		
joignant,	naast.	*disjonction*,	scheiding.
conjoindre,	zamenvoegen.	*disjonctif*,	scheidend.
conjonction,	zamenvoeging.	*enjoindre*,	belasten, opleggen, bevelen.
conjonctif,	zamenvoegend.	*réjoindre*,	wederbijeenvoegen.
conjointement,	gezamenlijk.		

joindre, zamennaaijen, zamenlijmen, naderen, bijhalen, enz.

LIER.

(*liant*, *lié*, *je lie*, *je liai*.)

LIER,	binden, toe-		bind., vastb.

lien,

lien,	band, ſtrik, enz.
délier,	ontbinden, losmaken.
déliement,	ontbinding.
enlier,	ſteenen wel zamen binden.
relier,	herbinden, inbinden.
relieur,	binder, boekbinder.

MANDER.

(*mandant*, *mandé*, *je mande*, *je mandai*.)

MANDER,	ontbieden, roepen, enz.
mandat,	bevelſchrift, enz.
commander,	bevelen, gebieden.
commandant,	bevelhebber.
commandeur,	bevelhebber, gebieder.
commandement,	last, bevel.
contremander,	zijn bevel herroepen.
contremandement,	tegenbevel.
demander,	vragen, verzoeken, enz.
demande,	vraag, enz.
demandeur,	verzoeker.
s'entre demander,	elkander vragen.
remander,	weder berigten, enz.
réprimander,	beſtraffen.
réprimande,	beſtraffing.

mander, bevelen, berigten, laten weten.

*METTRE.

(*mettant*, *mis*, *je mets*, *je mis*.)

METTRE,	zetten, leggen, ſtellen.
admettre,	toelaten, aannemen, erkennen.
commettre,	een misſlag begaan, aanvertrouwen, enz.

commettant, die eenen last oplegt.
compromettre, overeenkomen om een geschil ter beslissing van een' ander over te laten.
compromis, wederzijdsche verbindtenis.
démettre, afzetten.
déprometttre, aan eene zaak wanhopen.
émettre, uiten, in omloop brengen.
s'entremettre, zich met iets bemoeijen.
entremetteur bemiddelaar.
entremise, bemiddeling.
omettre, nalaten, achterlaten, enz.
permettre, vergunnen, toestaan.
permis, tolbrief.
permission, vergunning.
promettre, beloven.
promesse, belofte, schuldbriefje.
promission, belofte.
prometteur, die ligtelijk belooft.
remettre, herstellen, weder op zijne plaats leggen.
remetteur, die geld overmaakt.
remise, uitstel.
remission, vergeving, kwijtschelding.
remissible, vergeeflijk.
répromettre, wederbeloven
soumettre, onderwerpen.
soumission, onderwerping

---

se mettre, gaan zitten.
mettre son habit, zijn' rok aantrekken.
mettre en couleur, kleuren.
mettre en fureur, woedend maken.
mettre en pieces, in stukken scheuren.
mettre en terre, begraven.
se mettre à table, aan tafel gaan zitten.
se mettre à rire, beginnen te lagchen.
mettae le couvert, opdisschen.
mettre la nappe, de tafel dekken, enz.

PAS-

PASSER.

(*passant*, *passé*, *je passe*, *je passai.*)

PASSER,	doorgaan, doortrekken.	*compassement*,	afpasfing.
passant,	reiziger, voorbijgaande.	*compas*,	pasfer, kompas, enz.
passe,	gang, weg, enz.	*dépasser*,	wederuithalen of uittrekken.
passé,	het verledenen.	*entrepasser*,	tusfchen-doorgaan, doorflaan.
pas,	ftap, trede.	*outrepasser*,	overfchrijden, te buiten gaan.
passade,	doortogt, doorreize.	*repasser*,	weder door, over of voorbij gaan.
passage,	reisweg, enz.	*surpasser*,	overtreffen, te boven gaan, enz.
passager,	reiziger (in een fchip of rijtuig.)		
passavant,	reisbriefje.		
passable,	redelijk, tamelijk.		
compasser,	afpasfen, afmeten.		

---

passer, overtrekken.
passer, doorhalen.
passer, doorbrengen.
passer, voorvallen, gebeuren.
se passer de manger, zich van eten onthouden.
se passer, met weinig te vreden zijn.

PORTER.

(*portant*, *porté*, *je porte*, *je portai*.)

PORTER,	dragen, brengen, voeren, enz.
porteur,	drager.
porte,	deur, poort, enz.
portail,	ingang, groote deur, portaal, enz.
portier,	deurwachter.
porterie,	poortiershuisje.
portage,	het dragen of voeren van iets.
portant,	handvat.
portatif,	draagbaar.
apporter,	aanbrengen, aandragen.
apportage,	aanbrenging.
apport,	plaats, waar men waren zamenbrengt om te verkoopen.
colporter,	op den hals of op den rug dragen.
colporteur,	marsdrager.
comporter,	lijden, verdragen.
contreporter,	met koopmanſchap omloopen.
contreporteur,	een, die met waren omloopt.
contreporte,	tweede deur, winddeur.
déporter,	verre verbannen, enz.
déportement,	misdraging.
déporté,	ſtaatsbanneling.
déportation,	verre uitbanning.
emporter,	wegdragen, medenemen, enz.
emportement,	haastigheid, enz.
exporter,	uitvoeren, verzenden.
exportation,	uitvoering van waren.
importer,	vreemde goederen invoeren.
importation,	invoer.
importance,	belang, gewigt.
important,	gewigtig.
remporter,	wederwegdragen, of medenemen.
rapporter,	wederbrengen, enz.

rapporteur, berigter, overbrenger, aanbrenger.

rapport, opbrengſt, berigt, het wederbrengen.

reporter, wederbrengen, overbrengen.

ſupporter, verdragen, dulden. lijden.

ſupport, ſteunſel, ſtut.

ſupportable, verdragelijk, lijdelijk.

ſupportablement, pasſelijk, tamelijk.

---

porter témoignage, getuigenis geven.

porter, toedragen.

ſe porter bien, welvarend zijn.

ſe porter mal, ongezond zijn.

POSER.

(*poſant*, *poſé*, *je poſe*, *je poſai.*)

POSER, zetten, ſtellen, leggen, enz.

poſage, het ſtellen van iets.

poſeur, ſteenlegger.

poſition, ſtand, gelegenheid.

poſitif, werkelijk, ſtellig.

poſitivement, ſtelliglijk.

compoſer, zamenſtellen, enz.

compoſition, zamenſtelling.

compoſiteur, maker van muzijk- of zangſtukken.

contrepoſer, een poſt verkeerd overdragen.

contrepoſition, verkeerde overdragt.

dépoſer, afzetten, nederleggen, enz.

dépoſition, afzetting.

diſpoſer, ſchikken, in orde brengen.

diſpoſition, ſchikking, enz.

expoſer, vertoonen, ten toon ſtellen, enz.

expoſition, vertooning, enz.

exposé,	vertoog, voorſtelling.	*opposant*,	wederſprekend.
imposer,	opleggen, aanbevelen, achting inboezemen, enz.	*préposer*,	aanſtellen, aanbetrouwen.
imposition,	ſchatting, belasting.	*préposition*,	voorzetſel.
imposant,	aan ſchatting onderhevig.	*présupposer*,	vooronderſtellen.
imposable,	bedriegelijk, eerbiedwekkend.	*présupposition*,	vooronderſtelling.
indisposer,	verdrietig, misnoegd maken.	*proposer*,	voordragen.
indisposition,	onpasſelijkheid, misnoegen.	*propos*,	rede, geſprek.
interposer,	tusſchen ſtellen.	*proposition*,	voorſlag, voorſtel.
interposition,	tusſchenſtand.	*proposable*,	dat voorgeſteld kan worden.
opposer,	tegenſtellen, vergelijken.	*reposer*,	nederleggen, laten rusten.
opposition,	tegenſtand, tegenſtelling.	*repos*,	rust.
		reposoir,	rustplaats.
		supposer,	onderſtellen, voor waar aannemen.
		supposition,	onderſtelling.

*PRENDRE.

(*prenant*, *pris*, *je prends*, — *ils prennent*; Parf. déf. *je pris* — Subj. prés. que je prenne, etc.

PRENDRE,	nemen, vatten, grijpen, enz.	*apprendre*,	leeren, onderwijs geven of ontvangen, hooren, vernemen.
preneur,	nemer.		
prenable,	innemelijk, winbaar.		

ap-

apprenti,	leerling.	*perprendre*,	op eigen gezag, zonder verlof, vrije landen enz. gebruiken.
apprentissage,	leertijd.	*rapprendre*,	herleven.
comprendre,	begrijpen, bevatten.	*reprendre*,	Hernemen, enz.
compréhension,	bevatting.	*surprendre*,	overvallen, overrompelen, enz.
compréhensible,	begrijpelijk.	*surprise*,	verrasſing.
déprendre,	ontbinden, losmaken.		
se méprendre,	zich vergisſen, vergrijpen.		

prendre pitié, medelijden hebben.
prendre racine, wortel ſchieten.
prendre soin, zorg dragen.
prendre terre, aanlanden.
prendre la fievre, de koorts krijgen.
prendre un froid, eene koude vatten.
prendre une maladie, eene ziekte krijgen.
prendre au plat, in den ſchotel tasten.

*QUERIR.

(alleen in de onbepaalde wijs in gebruik.)

QUERIR,	halen.	*conquérant*,	veroveraar.
acquérir,	verkrijgen, aankoopen, enz.	*conquêt*,	aangewonnen goed, enz.
acquéreur,	verkrijger, aankooper.	*conquête*,	overwinning.
acquêt,	verkregen goed, winst.	*enquérir*,	navorſchen, onderzoeken.
conquérir,	veroveren, innemen.	*enquête*,	navorſching.
		enquêteur,	aangeſtelde onderzoeker.

rac-

racquérir	wederkrijgen, wederbekomen.	*requérir*,	wederomhalen, verzoeken, enz.
		requête,	verzoek, bede.

aller quérir, gaan halen.
envoyer quérir, laten halen, enz.

SIGNER.

(*signant*, *signé*, *je signe*, *je signai*.)

SIGNER,	onderteekenen, onderschrijven.	*consignation*,	het in bewaring ſtellen, enz.
signal,	teeken, ſein.	*contre-signer*,	mede onderteekenen.
signalement,	naauwkeurige beſchrijving van iemand.	*désigner*,	aanwijzen, aanduiden, enz.
signature,	onderteekening, enz.	*désignation*,	aanwijzing, benoeming.
signe,	teeken, kenteeken.	*désignatif*,	aanduidend.
signamment,	voornamelijk, inzonderheid.	*enseigner*,	onderwijzen, leeren.
assigner,	aanwijzen, dagvaarden.	*enseignem.*,	onderwijzing.
assignation,	aanwijzing, dagvaarding.	*enseigne*,	teeken, uithangb., enz.
assignat,	aanwijzing van betaling.	*résigner*,	afſtaan, overgeven, enz.
consigner,	betrouwen, in bewaring ſtellen.	*résignation*,	afſtand, onderwerping, enz.
		sousigner,	onderteekenen, onderſchrijven.

OP-

OPVOED- EN ONDERWIJSKUNDIGE WENKEN.

Waar geen opzigt is, is geene orde. Waarin beſtaan tucht en orde anders, dan in het handhaven der Schoolwetten? — Kunnen deze nu hare kracht behouden, wanneer men op de nakoming derzelve niet let? — Opzigt is derhalve noodzakelijk, om daardoor de Schooltucht te handhaven.

Een goed onderwijzer ziet en hoort alles in de School. Om zijne leerlingen opmerkzaam te doen zijn, moet de onderwijzer ook op hen naauwkeurig acht geven. Dit is hem op geene andere wijze mogelijk, dan door aanhoudend op hunne gedragingen in de School te letten; zijn ſcherpziend oog moet niets ontſnappen, hij moet alles zien en hooren, wat in zijne School omgaat.

De minste verſtrooijing neemt de geheele opmerkzaamheid eens kinds weg. Hoe menigmaal ſpeelt niet een kind onder het onderwijs met een ſtukje papier, touw, enz.? En neemt niet deze kleinigheid de geheele ziel des kinds in? Het wordt daardoor onvermijdelijk verſtoken van het nut, dat voor hem uit de heilzame lesſen des meesters kon ontſtaan; het uur van onderrigt wordt door hem in beuzelingen verſpild, en gaat onherroepelijk voor hem verloren.

Kinderen zijn uit hunnen aard los en veranderlijk. Al wie kinderen van nabij kent, zal nimmer deze waarheid in twijfel trekken. Hoe zekerder zij intusſchen is, hoe meer zij den verſtandigen Onderwijzer zal aanſporen, om alles van kinderen te verwijderen, wat hun aanleiding tot verſtrooijing zou kunnen geven.

Ook

Ook onder kinderen vindt men kleine huichelaars. De ondervinding leert ons, dat ook kinderen het veinzen verſtaan. En, hoe dikwijls worden niet zelfs de bekwaamſte Onderwijzers door hen misleid? Om dit te voorkomen, moet gij waakzaam zijn, Onderwijzers! en niet op alle kinderen naar hun uitwendig voorkomen vertrouwen. Zij zelve moeten het nadeelige ondervinden, wanneer zij uit hoofde hunner huichelarij niet verbeterd kunnen worden.

Een ſchurft ſchaap ſteekt dikwijls de geheele kudde aan. Is dit niet eene treurige, doch algemeen bekende waarheid? En het is des te treuriger, dat men dezelve ook dikwijls in de ſchool onder kinderen moet bevestigd vinden. Verwijdert derhalve den kleinen verleider uit het midden der overige ſcholieren, om niet te moeten zien, dat zij door zijnen invloed kwaadwillig worden.

De eene leerling is de onderwijzer des anderen. Niet ſlechts in het zedelijke, maar ook in het letterkundige vak kan de eene leerling van den anderen veel goeds en kwaads leeren. Een verſtandig Onderwijzer zal dus altijd dien genen ten voorbeeld voor de anderen ſtellen, van welken zij veel goeds kunnen leeren.

Liefde en achting zijn middelen, eenen Onderwijzer waardig. Heil den Onderwijzer, welken de leerlingen zoowel beminnen als achten! Hij heeft voor zich en zijne School alles gewonnen.

ONDERWIJS EN OPVOEDING.

BESCHRIJVING DER LEERWIJZE VAN *STEPHANI*, OM KINDEREN TE LEEREN LEZEN.

(*Vervolg van Bladz.* 108.)

EERSTE AFDEELING.

Onderzoek wegens het ontſtaan der Spraak en Taal, als de eigenlijke bron, waaruit de kunst van aanvankelijk te leeren lezen ontſtaat.

Wanneer wij tot den oorſprong van alle Spraken en Talen terug keeren, dan vinden wij, dat zekere onwillekeurige geluiden, die met de aandoening der ziel geheel overeenkomen, de eerſte punten zijn, waaraan het geheele zamenſtel van ſpraak verbonden is. Deze onwillekeurige geluiden zijn zoo wel den menſchen als den dieren aangeboren; want zij zijn de ſpraak der Natuur, en wel die eenige algemeene, waardoor de ſchepſelen uit het dierenrijk elkander verſtaan kunnen. Met deze heeft de ſpraak der gebaren de naaste verwantſchap; die echter bij de menſchen, wegens derzelver eerſte volmaaktheid, weder veel meer kan beduiden en willekeuriger zijn, dan bij de dieren, en de ſpraak der Natuur te boven gaan. De mensch vergenoegt zich niet enkel daarmede, dat hij zijne gewaarwordingen door onwillekeurige gebaren kan uitdrukken, maar vormt zich een veel volkomener woorden- en gebarenſpraak, waardoor hij in ſtaat is zich zeer verſtaanbaar uittedrukken.

Intusſchen komt de ſpraak der gebaren in geene vergelijking met de ſpraak der woorden, en daardoor wordt de eerſte ook alleen uit nood of tot vermaak gebruikt. Het eerſte geval heeft bij kinderen, ſtommen en ook bij hen plaats, die verſchillende talen ſpreken, en elkander iets willen mededeelen. Het tweede heeft plaats, wanneer men zekere voorvallen zeer levendig, en zoo als zij gebeuren, wil voordragen; wanneer het *pantomime* heet. Maar buiten dit is zij evenwel bij de ſpraak niet te ontberen, daar zij zeer veel bijdraagt, om eene rede beter te doen verſtaan, of de voordragt te verſterken. Ook leert de Natuur den mensch, zijne woorden door gebaren te vergezellen, terwijl men de kunst, die dit op eene volmaakte wijze leert, de kunst der gebaren noemt.

Offchoon nu de dieren de ſpraak der gebaren in zekere mate met den mensch gemeen hebben, zoo zijn zij in opzigt tot de ſpraak der woorden geheel van elkander onderſcheiden, daar deze alleen een eigendom des menſchen en een gevolg van zijne meerdere zielsvermogens is.

De ſpraak der menſchen werd voortgebragt door de ontwikkelende zielsvermogens, en door den drang der ligchamelijke behoefte, die de juistgevormde ſpraakwerktuigen zoodanige geluiden zamenſtellen en voortbrengen deed, als noodig waren, om voorwerpen, afbeeldingen en denkbeelden over te brengen of hoorbaar aan te geven. De geſchiktheid van den mensch, om de onderſcheidene kenmerken der dingen op te ſporen, af te zonderen en die tot teekens van het voorwerp te maken, alsmede de ongemeene buigzaamheid zijner ſtem, waardoor de kleinſte onderſcheidingen in het geluid nagemaakt worden, verſchaften hem het genoegen, van zijne pogingen in dezen met het gelukkigſte gevolg bekroond te zien, offchoon zijne eerſte onderſcheidingen niet dan ontleende klanken van de Natuur waren; b. v. het *ſutzen* der winden, het *rollen* des donders, het *loeijen* van het vee, enz.

Maar

Maar ook spoedig merkte hij daarbij op, dat het hooren dezer geluiden bij anderen dezelfde gewaarwording voortbragt, die hij bij zich zelven bemerkte, waardoor dit geluid het algemeene teeken dier gewaarwording werd, terwijl hij ook tevens aanving, voor niet hoorbare dingen zekere teekens en geluiden te zoeken, die tot onderscheiding derzelver dienen konden. En zoo verzamelde hij zich een' kleinen voorraad van spraakgeluiden, die van tijd tot tijd vermeerderden en volmaakter werden, hoezeer zij aanvankelijk ook genoegzaam waren, om aan zijne toenmalige behoefte te voldoen.

Bij de vermeerdering der woorden, om zijne denkbeelden al beter en beter uit te drukken, gevoelde hij meer en meer de moeijelijkheid, om op die wijze te blijven voortgaan, en ieder nieuw denkbeeld door een ander geluid uit te drukken. Om zich hiervan te ontdoen, kwam men van tijd tot tijd overeen, om alleen eenige natuurgeluiden vast te stellen, en die door bijzondere wijzigingen, bijvoegingen en aflatingen te veranderen, waardoor eindelijk het zoo schoone als onmisbare middel voor de menschelijke zamenleving, de spraak, tot stand kwam.

Dat deze opgegevene gang van de ontwikkeling en volmaking der spraak werkelijk alzoo moet geweest zijn, bewijst nog de vorming der spraak bij onze kinderen. Ook zij maken eerst gaarne het geluid der dieren na, voor zij beproeven derzelver namen te noemen, en de spraak der gebaren, der teekens en van sommige eenvoudige geluiden, gaat ook bij hen de spraak der woorden voor. Veroorloof mij, nog iets naders van die eenvoudige geluiden te zeggen.

Het geluid, dat de kinderen gewoonlijk het eerst leeren voortbrengen, is *a*. Dit is de uitdrukking van vreugde en van verwondering, doch ook tevens het bewijs van hunne onwetendheid. Een kind zal door *a! a!* zijne verwondering te kennen geven, b. v. over eene bloem, die de geoefende tuinman intusschen met onverschilligheid beschouwt.

De klank *e* is een geluid, dat bij de kleinste beweging voortkomt, wanneer de longen zich openen. Men sluit b. v. den mond en opent denzelven weder ter ademhaling, wanneer de *e* zeer zacht gehoord wordt. Dit teeken wijst dus op het leven, de werkzaamheid enz.; zoo dat, naar het geluid te oordeelen, hiermede eene beweging naar, en eene gewaarwording van rust en tevreden gemoed wordt aangeduid.

De klank *i* is het geluid van bespotting en onwil, dewijl men daarmede iemand verachtelijk aangrijnst of bespot.

De klank *o* is volgens het geluid een teeken van rust en stilstand; en in de gewaarwording wijst het vrees, angst en verlegenheid aan.

De klank *u* beduidt koude en huiverigheid, wanneer men de gewaarwording raadpleegt; doch in opzigt tot het geluid is het een zeker geblaas, bijna als de wind op sommige plaatsen uitoefent.

De klank *eu*. Dit geluid toont, in opzigt tot gewaarwording, zwakheid en afgematheid aan, of eene gestremde werkzaamheid en gebrek aan vermogens.

De klank *oe* is een geluid van smart, kommer en droefheid. Bij het voortbrengen van de *o* opent zich onze mond geheel, om dat het eene uitdrukking van vreugde is, doch bij de *oe* sluit hij zich bijna. De met smarten overladen man klaagt: *oe! oe! ik kan het niet langer houden*, enz.

Aldus komen de grondtoonen van de spraak met de gewaarwording overeen. En offschoon kinderen deze klanken, bij het voortbrengen van hunne eerste spraakgeluiden, niet zoo geheel gebruiken, maar dezelve door het menigvuldig hooren spreken met medeklinkers verbinden, zoo zijn dezelve aldaar evenwel in den grond der zaak ook van geene andere beteekenis.

Aldus gaat onze spraak uit van de gewaarwordingsgeluiden, als derzelver wortelen, vormt zich door het bij-

voe-

voegen der medeklinkers, die van de geluiden der Natuur ontleend zijn, tot meerdere volkomenheid, en ſtelt, door de vereeniging van beiden, woorden te zamen tot de grootſte volkomenheid.

Deze ſpraak der geluiden in derzelver gebruik is alleen het eigendom van den menseh, en gaat ook altijd het gebruik van ſchrift voor.

De middelſtof, die de ſpraak mogelijk maakt, is de lucht, door welke die ſpoedige afwisſelingen in de voortbrenging der geluiden mogelijk is; doch die daardoor ook alleen voor eene ſpoedig voorbijgaande redewisſeling dienstbaar kan zijn, dewijl de voorſtelling van zoo veel en zoo ſpoedig op elkander volgende beelden niet wel mogelijk blijft, maar meerder door het oog, dat het rustende beſchouwt, kan verwekt worden.

Deze rustende dingen, die voor het oog de denkbeelden aan de hand geven, zijn het ſchrift, zoo dat het ſchrift de woorden tot voorwerpen der overweging ſtelt, gelijk de ſpraak de geluiden.

Derzelver uitvinding is een gevolg van de behoefte, die men begreep te hebben om denkbeelden langer in het geheugen te behouden. Eene navolging van de menigvuldige voorwerpen der Natuur gaf vermoedelijk de eerſte ſchriftteekenen aan de hand.

Het denken aan de voorſtelling gaf eene herinnering, overeenkomſtig met de aanduiding. Men beteekende daarom, b. v. door het beeld van een' leeuw, ſterkte en moed; door een' wolf en tijger, wreedheid en tirannij; door een lam, onſchuld, enz.

Nog heden bezitten wij eenige dier teekenen, welke uit de hooge oudheid tot ons gekomen zijn, als: de teekens voor de metalen, die der ſterrebeelden, der planeten en meer anderen.

Maar gelijk de mensch in het algemeen altijd werkzaam is, om de dingen te vereenvoudigen en te volmaken, zoo

was het ook hierin. Van de algemeene uitdrukking der denkbeelden door teekenen, ging hij tot derzelver bijzondere deelen over en vond het letterſchrift. Men bepaalde zich daarbij tot de enkelvoudige toonen der ſpraakorganen, vond eenvoudige figuren uit, poogde dezelve eenige overeenkomst met de geluiden te geven, en het gevolg beantwoordde aan het doel. Men verbond medeklinkers en klinkers tot eene figuur, of men zonderde dezelve van elkander af, gaf aan den klinker den vollen klank, en aan den medeklinker niets dan eene wijziging van geluid. Aldus ontſtonden in het eerſte geval het lettergrepenſchrift, en in het tweede het letterſchrift. Door de meeste volkeren der aarde is het laatſte boven het eerſte gekozen en gebruikt, wordende alleen in ſommige ſtreken van het Oosten het eerſte nog beoefend.

Laat ons nu overgaan om aan te toonen, welk gebruik van dit alles in opzigt tot het leeren lezen behoort gemaakt te worden.

Het denkbeeld, dat de ouden in hunne uitvinding geleidde, is ook geheel hetzelfde, dat de aanvankelijke leerwijze in al derzelver verrigtingen bepaalt. Het waren zekere vastgeſtelde teekens en figuren, waaraan zij hunne ſpraakgeluiden verbonden, en ook de aanvankelijke leerwijze legt tusſchen het ſchrift en de ſpraakgeluiden zoodanig verband. De uitvinders van het letterſchrift namen voor de hoofdgeluiden hunner ſpraak een gelijk aantal van teekens, die derzelver plaats bekleedden: dit doet ook het aanvankelijke onderwijs in het lezen; het leert aan zekere teekens zekere geluiden toekennen. Het ſtelt een voor het oor uitgeſproken woord door eene gepaste opeenvolging van eenvoudige teekens voor, die de op elkander volgende geluiden in het uitgeſprokene woord naauwkeurig aanwijzen, waardoor lezen niets anders is dan *het voortbrengen van het letterſchrift in hoorbare geluiden*, of eene verwisſeling van beider gronddeelen, die van het eerſte letters en van het tweede geluiden zijn. Hij,

Hij, die leest, moet daarom de zigtbare deelen te zamen nemen, dezelve in woorden veranderen, en dan door middel van zijne ſpraakorganen in toonen door het oor aan de ziel mededeelen. En buiten twijfel is dit ook de ware afleiding en bepaling van het woord *lezen*.

De geheele bezigheid van de aanvankelijke kunst van lezen hangt hoofdzakelijk van twee ſtukken af.

1°. Dat de leerling de overeenkomst der hoorbare en zigtbare teekenen goed in het geheugen beware.

2°. Dat hij door eene gedurige oefening van zijne ſpraakwerktuigen en het vermogen van vergelijken en onderſcheiden, het daarheen rigte, dat hij de laatſte, zoowel eenvoudige als zamengeſtelde, leert overbrengen in geluiden en bijeengevoegde geluiden, die volgens de getroffene overeenkomst daaraan moeten toegekend worden; nadat hij vooraf de geluiden zelve heeft leeren voortbrengen.

Heeft hij zich deze dingen eigen gemaakt, dan kunnen de woorden niet zoo zamengeſteld of gtoot voorkomen, al vermeerderden de zamenſtellingen tot duizenden, of hij zal door deze aangeleerde zaken, terſtond de zigtbare teekens in hoorbare geluiden overbrengen en dus tot lezen in ſtaat zijn.

Dat men in de oudſte tijden het lezen alleen op deze wijze leerde, is geheel buiten allen twijfel. Maar gelijk alle dingen in de wereld aan verandering onderworpen zijn, zoo ging het ook met deze eenvoudige kunst. Zeer waarſchijnlijk droegen de verſcheidene wijzigingen der talen veel daartoe bij: de eene ontleende van de andere klanken, teekens enz., waardoor alle levende talen en ook de Hollandſche in haar ſchrift 1) meer dan een geluid door een teeken aanwijzen; 2) zamengeſtelde teekens voor eenvoudige geluiden gebruiken; 3) enkelvoudige teekens ter aanwijzing van zamengeſtelde geluiden bezigen; doordien de verandering der klanken niet altijd door eene verandering van teekens gevolgd werd.

Dit baarde voor het leeren lezen moeijelijkheden van onderfcheiden' aard, en eenmaal gewoon verfchillende en vreemde geluiden aan de oorfpronkelijke teekens te geven, begon men ook alle medeklinkers niet meer derzelver ware geluiden toe te kennen, maar hen met willekeurige namen te onderfcheiden, voegende nu eenen klinker voor en dan achter dezelve, waardoor eindelijk de geestdoodende en tijdverkwistende fpelleerwijze ontftond. Hoe verre het met deze gegaan is, behoeft men niemand te zeggen, die lezen geleerd heeft. Maar hoe verkeerd en ongepast deze leerwijze is, blijkt uit de woorden van STEPHANI zelven, voorkomende in het werkje, getiteld: *kort onderwijs in de gegrondfte en gemakkelijkfte leerwijze, om kinderen te leeren lezen*, alwaar hij zegt:

„ Met regt werpt men de leerwijze, om door fpellen het lezen te leeren, tegen, dat zij haar doel bereiken wil, zonder de middelen te gebruiken, die daartoe leiden; dat zij den kinderen de kennis der medeklinkers meent aan te brengen, door hun derzelver namen te noemen, die voor een gedeelte niet eens den klank bevatten, welke aan dezelve toegekend is."

„ Maar men zal de verkeerdheid der leerwijze nog beter leeren inzien, wanneer men derzelver gang nagaat, in het leeren uitfpreken van eenige letters te zamengenomen, of het lezen van lettergrepen. In plaats dat men de leerlingen, enkel door het uitfpreken eener letter, in onderfcheidene verbindingen voorgefteld, tot de kennis van de klanken der taal brengt, martelt men hen daarmede, dat men hen telkens den naam der letter, die reeds duizend malen herhaald is, bij iedere nieuwe lettergreep vooraf doet noemen, als of die lettergreep juist uit de namen dier letters te zamengefteld was, b.v. het woord *fchool* wordt aldus gefpeld: *es*, *ce*, *ha*, *o*, *o*, *el*, *fchool*, in plaats van den flotklank *ool* te leeren kennen, en door bijvoeging van den klank *fch*, het woord *fchool* te doen voortbren-

brengen. Wat kan hier het opnoemen der zes teekenen baten? volſtrekt niets. En buiten dien is de gang geheel verkeerd, waardoor deze handelwijze geenszins met eenig regt onder de goede middelen om te leeren lezen kan gerekend worden."

„ Hetgene men met regt nog meer tegen deze leerwijze inbrengt, is het onnoodig verkwisten van den tijd, die voor de jeugd bijzonder onſchatbaar is. Neemt men b. v. het woord *bedachtzaamheid:* hoe menigmaal moet *hier* eene herhaling plaats hebben, voor het woord *geheel* wordt voortgebragt? Het is waar, dat BASEDOW en anderen voorgeſlagen hebben, om de herhaling der lettergrepen na te laten: doch daardoor laat men dat gene weg, wát meer regtſtreeks tot het lezen leidt, terwijl men het ongepaste behoudt. Het komt ons voor, dat men hierdoor toont, geen goed begrip van het eigenlijke ſpellen *te* hebben, althans, dat men niet bedenkt, dat het *ſpellen* alleen beſtaat in het opnoemen van letteren, 't welk van het uitſpreken der lettergreep gevolgd wordt."

„ De vlugheid, die de kinderen door den tijd hierbij in het lezen erlangen, ontſtaat bij dezelven geenszins door het *opnoemen* der letters, maar door hetgene de kinderen daarbij, zonder eenige aanwijzing, eindelijk uit zich zelve doen. Zij leiden van tijd tot tijd uit het ſpellen af, welke letteren noodig zijn om zekere lettergreep te maken, die zij dan ook, overeenkomſtig met de voorgeſtelde teekenen, voortbrengen. En dit is het eenige, waartoe het ſpellen aanleiding geeft, zonder dat het uit de zaak zelve volgt. Wanneer de leerlingen zelve zich dit voordeel niet verſchaffen, dan kan uit deze geheele handelwijze niets anders volgen, dan dat zij, door het dikwijls zien en uitſpreken, het eindelijk van buiten leeren."

Niet beter dan deze leerwijze is die, waarbij men de kinderen terſtond lettergrepen en woorden doet lezen. In de eerſte bepaalt men zich bij den aanvang tot zulke

woorden, die uit eene lettergreep bestaan, terwijl de laatste terstond geheele zinnen doet lezen, die men van tijd tot tijd in derzelver onderdeelen ontbindt, en de kinderen nader leert kennen. De laatste leerwijze is haren oorsprong verschuldigd aan den Consistoriaalraad GEDICKE. Daar men sedert lang zich vele moeite had gegeven, om de synthetische leerwijze eenig beter voorkomen te geven, zoo werd hij deze handelwijze moede, en poogde zijn oogmerk langs den analytischen weg te bereiken. Hij gaf daartoe een boekje in het licht, onder den titel: *Kinderbuch zur ersten uebung im Lezen ohne A. B. C. und buchstabiren*, waarmede hij zijn vijfjarig dochtertje in korten tijd leerde lezen.

Maar hoezeer hij hierdoor bewezen heeft, dat het lezen op deze wijze kan geleerd worden, zoo is het toch zeker, dat die leerwijze alleen voor vlugge kinderen dienen kan, ten minste, dat in scholen, waar vele kinderen moeten onderwezen worden, dezelve niet kan gebruikt worden. En bovendien is zij eigenlijk tegen de natuur onzer taal, die een letterschrift heeft, waardoor de bijzondere bestanddeelen der woorden worden voorgesteld, en die alleen op te nemen en te voegen zijn, om het geheele woord voort te brengen. Hoe duidelijker ons immers de hoofddeelen van eenig voorwerp zijn, hoe beter wij hetzelve geheel leeren kennen en van anderen onderscheiden. Hoe vele woorden zijn er niet, die in derzelver eerste voorkomen veel op elkander gelijken, en die, alleen door derzelver bijzondere deelen op te merken, te onderscheiden zijn. En daardoor is het ook, dat vele kinderen, welke op die wijze het lezen geleerd hebben, dikwijls verkeerd lezen, en daarvan alleen af te brengen zijn, door hen op de bestanddeelen der woorden opmerkzaam te maken.

Andere leerwijzen, dan synthetische of analytische, laten zich bij het leeren lezen, niet wel denken, en alle leerwijzen, die tot hiertoe beproefd zijn, of welligt nog be-

beproefd zullen worden, kunnen flechts wijzigingen van dezelve zijn. Ook die van den Heer OLIVIER kan alleen tot de eene of andere gebragt worden, en de menigte van proeven, die federt eene lange reeks van jaren genomen zijn, om het leeren lezen gemakkelijker of grondiger te maken, naderen of deze of gene wijze, gelijk wij gezien hebben.

De leerwijze, waarvan wij hier hebben getracht den grond te leggen, was men voor meer dan twee en een halve eeuw reeds op het fpoor: doch het gelukte noch den ouden noch den nieuweren, hiervoor den waren weg te vinden, of dat gene aan te wijzen, waarin de ware kunst van lezen beftaat.

Wij willen hiermede den roem van zoo vele verdienftelijke mannen geenszins bezwalken: integendeel, wij noemen met achting de namen van ZIMMERMAN, TEUMER, OLIVIER en die van alle anderen, welke zich in de kunst van te leeren lezen verdienftelijk gemaakt hebben, en laten aan het publiek alleen de beflisfing over, of *de Stephanifche leerwijze* (*), in opzigt tot gegrondheid, gepastheid en gefchiktheid om algemeen gevolgd te worden, den voorrang boven andere verdiene.

(*) De leerwijze van STEPHANI is door C. F. SCHNEIDER befchreven.

LOS-

LOSSE GEDACHTEN

OVER

CORRECTIONEEL GESTRAFTE KINDEREN.

Dikwerf vestigde ik mijne aandacht op die ongelukkige voorwerpen in de Maatschappij, welke zoo geheel van alle onderwijs in hunne jeugd verstoken zijn, en nergens trof mij die beschouwing sterker, dan bij zoodanige kinderen van meer of minder jaren, welke volgens de tegenwoordige wetten, wegens medepligtigheid aan geringe diefstallen als anderzins, in de correctionele gevangenhuizen voor korter of langer tijd zich bevinden. Niet zelden worden tevens hunne ouders mede aldaar voor een of meer jaren opgesloten, wegens dezelfde of dergelijke misdaden.

Ik overtuigde mij, dat die ongelukkige kinderen, na de voltrekking van het vonnis, tegen hen geveld, zonder kleeding, geld of vrienden, die zich hunner aantrekken, op straat zijnde, bijna door nood gedwongen wierden, om weder kleine diefstallen te plegen, welke hen vroeger of later ter zelfder plaatse bragten, en dat alzoo het zedelijk gevoel dier kinderen geheel wierd uitgebluscht; welke, indien een menschenvriend zich hunner aangetrokken had, na het ondergaan hunner eerste straf hen op scholen had bezorgd, waar zij wierden onderwezen, hunne verflaauwde zedelijkheid zoude opgewekt en zij nuttige burgers zouden zijn geworden, daar zij nu, van trap tot trap dieper zinkende, eenmaal de schrik der Maatschappij worden, en veelal, gedurende het grootst gedeelte huns levens, zoo niet altoos, in handen der geregtigheid blijven.

Zoude (vroeg ik mij zelve) onze menschlievende Natie, zouden de inwoners van ons Vaderland, welke in andere opzigten nog, niettegenstaande den druk der tijden, de vol-

ken

ken ten voorbeeld ſtrekken, wel zoo werkzaam zijn, ten nutte dezer ongelukkigen, als wel ten opzigte van andere voorwerpen? Mijne lezers zullen met mij hierop een ontkennend antwoord moeten geven. Wat is hiervan de oorzaak? Mijns oordeels, een vooroordeel tegen deze voorwerpen, gevoel van verachting, een denkbeeld, dat aan die ſchepſels niets te doen is, de vrees van zich met het ſlechtſte gedeelte des volks in te laten, de zwarigheid, om intusſchen in het onderhoud dier kinderen te voorzien, en welke redenen men meer zoude kunnen aanvoeren, die echter, geloof ik, in het bovenſtaande veelal vervat zullen zijn.

Ik gevoel al het gewigt derzelven: doch, mijne lezers! zullen wij nu alle werkzaamheid in dezen opgeven? Zullen wij onze pogingen in dezen als onnut en onuitvoerbaar beſchouwen?

Neen! laat ons, hoe veel moeite het ook koste, hoe veel zwarigheid het moge opleveren, met moed en lust werkzaam zijn, en wij zullen zeker alles te boven komen.

Ik verbeeld mij, dat het niet bijzonder moeijelijk zoude zijn, in de hoofdplaats van ieder Arrondisſement dezer Departementen, waar de Correctiehuizen mogten beſtaan, door inteekening of vrijwillige giften, eene zekere ſom te bekomen, tot het onderwijs en de opvoeding van zoodanige kinderen, welke, hunne ſtraf ondergaan hebbende, aan zich zelven overgelaten, die huizen verlaten: het beſef van den naar ziel en ligchaam deerniswaardigen toeſtand dier kleinen zoude, dunkt mij, de milde handen doen openen. En konde er voor de Onderwijzers in zoodanige Plaatſen edeler, en meer in hunnen kring vallende werkzaamheid zijn, dan de menſchenvrienden opteſporen, om die kinderen, bij het verlaten van het Correctiehuis, te onderſteunen, te onderwijzen en te verbeteren? Welk eene hemelſche zaligheid zoude er in het denkbeeld gelegen zijn, een zoodanig bedorven kind tot een nuttig lid gevormd te hebben, medeoorzaak tot zijn geluk in tijd en eeuwigheid te zijn!

Niet onmogelijk zelfs komt het mij voor, dat eene zoodanige werkzaamheid, onder bestuur van een of meer Onderwijzers, Opzieners der Scholen, of anderen, in de voornaamste Plaatsen van deze Departementen, eene Maatschappij konde daarstellen, die voorzeker de edelste en weldadigste werkzaamheid zoude uitoefenen.

Ik wilde alleen deze losse gedachten mededeelen, om anderen (mede in de gelegenheid zijnde om in dezen nuttig te wezen) aan te sporen, om over dit onderwerp te denken en intusschen werkzaam te zijn.

Laat ons, mijne Medeonderwijzers! intusschen in onzen kring en naar gelang van onze vermogens, in dezen alles doen, wat in onze magt staat. — Wij bijzonder, welke in hoofdplaatsen wonen. Als ieder onzer slechts één éénig kind, met behulp van weldadige menschenvrienden, tot de deugd terug bragt, en tot een nuttig lid der Maatschappij vormde, hoe veel goeds zouden wij verrigten, hoe streelend onze zelfvoldoening zijn!

OP-

OPVOED- EN ONDERWIJSKUNDIGE WENKEN.

Niet alleen de mond, maar ook het oog des Onderwijzers moet spreken. De gebaren zijn doorgaans de zekerste kenteekens van het inwendige gevoel. Hierdoor zal derhalve de Onderwijzer zijne leerlingen van zijne tevredenheid of ontevredenheid overtuigen, vermanen en bestraffen kunnen; en dit werkt veelal meer uit dan woorden.

Niet elk Leeraar is een Schoolleeraar. Een geleerde kan in den hoogsten graad alles verstaan, wat kinderen weten moeten. Maar kan hij zich altijd naar kinderen schikken? Verstaat hij altijd de kunst, hun zijne kennis mede te deelen? — Zoo niet: dan is hij slechts voor zich zelven en niet voor kinderen een geleerde.

Men moet met kinderen een kind, maar niet kinderachtig worden. Dat is: wanneer men de noodige begaafdheden tot onderwijzen bezit, moet men daarbij de wijze, waarop kinderen gewoonlijk denken en spreken, doch niet hunne handelingen navolgen. Het eerste is eene noodzakelijke voorwaarde, om voor hen verstaanbaar te worden; het laatste integendeel beneemt den Onderwijzer al zijn aanzien, alle zijne waarde.

Waar het ontzag voor den Onderwijzer verloren gaat, is alles verloren. Dit hebben vele Onderwijzers tot hunne groote schade ondervonden. Lang daarna konden zij de kinderen niet meer dwingen voor hen ontzag te hebben, dewijl zij het door een onbescheiden gedrag bij dezelve verloren hadden.

Lu-

Lusteloosheid bij het onderwijzen verzwaart den arbeid. Even als elke arbeid, dien men met lust verrigt, aangenaam en zoet wordt, zoo wordt ook die, welken men met tegenzin onderneemt, nog moeijelijker en bitterder dan hij op zich zelven is. Welk nut trekt dan de ontevreden Onderwijzer van zijnen post, dien hij voor zich zelven slechts verzwaart? — En hoe veel gelukkiger is daarentegen onder denzelven hij, die met vreugde en inwendige tevredenheid aan zijnen arbeid gaat?

Herhaalde oefening brengt vaardigheid voort. Door oefening wordt alles gemakkelijk. Zoo gij dus, Onderwijzers! vele moeijelijkheden in uwen post ondervindt, oefent u dan daarin des te meer, en gij zult dezelve spoedig te boven komen.

Ook bij kinderen wordt de gewoonte eene tweede natuur. Eene gewigtige stelling! Laat er u dan aan gelegen liggen, uwe kinderen aan het goede te gewennen: dan zullen zij het eindelijk zonder dwang en uit eigene beweging verrigten.

Kinderen hebben reeds hun eigen belang. Wie is de man, die bij zijne handelingen zijn eigen belang uit het oog verliest? — Stelt den kinderen het nut, dat voor hen uit de pligtsbetrachting voortvloeit, levendig voor, dan zult gij spoedig ontdekken, dat zij eene neiging voor dezelve zullen opvatten: want ook kinderen zoeken dat, wat zij meenen dat hun nuttig is.

BIJDRAGEN

TER BEVORDERING VAN HET

ONDERWIJS

EN DE

OPVOEDING,

VOORNAMELIJK MET BETREKKING TOT DE

LAGERE SCHOLEN

IN

HOLLAND.

IV. DEEL.

SCHOOLWEZEN BINNEN HOLLAND.

TE HAARLEM,
BIJ JOHANNES ENSCHEDÉ EN ZOONEN.
1813.

REGISTER

VAN HET

VIERDE DEEL.

SCHOOLWEZEN BINNEN HOLLAND.

A.

SCHOOL-

SCHOOLWEZEN BINNEN HOLLAND.

Nooit was eene vergadering van het *Schoolonderwijzers-gezelschap* te *Winschoten* zoo plegtig, als op 1 Mei ll. Behalve door den Schoolopziener WESTER, werd zij vereërd met de tegenwoordigheid van den Wel-Ed. Gestr. Heer J. R. MODDERMAN, Onder-Prefekt van het Arrondissement, van de Heeren Maire, Adjunct-Maire en Predikant der Hervormde Gemeente dezer Plaats, enz.

Alle deze Heeren door de Bestuurders van het Gezelschap binnengeleid zijnde, hoorde men terstond een meerstemmig beurtgezang aanheffen. Na dat de Voorzitter ABBINGA gemelde Heeren met eene gepaste aanspraak had verwelkomd, gaf hij een kort verslag van alle de verrigtingen dezes Gezelschaps gedurende deszelfs bestaan in het gemeen, en van de werkzaamheden in het thans verloopen jaar in het bijzonder. Tot eene proeve werden twee beantwoordingen op de in het vorig jaar opgegevene vragen voorgelezen. Hierop zong men eerst een' beurtzang en toen een vierstemmig gezang, met afwisseling van sterk en zacht.

Eindelijk besloot de Schoolopziener, naar gewoonte, de plegtigheid met eene Redevoering, om de leden van het Gezelschap op nieuw tot het getrouw waarnemen van hunnen belangrijken post ernstig aan te sporen: handelende *eerst* over de voortreffelijkheid van het Schoolonderwijzers-ambt, indien hetzelve getrouw en doelmatig wordt waargenomen, en *dan* over het gene vooral in een' Onderwijzer vereischt wordt, om steeds onder allerlei, ook ontmoedigende, omstandigheden, getrouw en nuttig te zijn.

Ook deze Redevoering en die van het vorige jaar zullen, bij wijze van Aanhangsel, achter den bundel der reeds afgedrukte Redevoeringen over de beide Schoolorders eerlang in het licht verschijnen.

ANNONCE.

L'Inspecteur Général de l'Université Impériale en Hollande, à tous ceux que cela concerne:

Sa Majesté l'Empereur et Roi, en établissant la grande institution de l'Université la chargea des frais des Etablissemens supérieurs d'instruction dans toutes les Académies, et lui accorda en même tems ses propres revenus, qui consistent en droits de diplôme et en rétribution; les premiers sont à la charge des Chefs d'écoles, et l'autre est payée par les Élèves.

Déjà le décret impérial du 6 janvier 1811, ordonna l'application des lois et des droits universitaires aux Départemens Hollandais. Le décret du 15 novembre de la même année, concernant le régime de l'Université et inséré dans les Feuilles politiques de tous les Départemens de la Hollande, publia les détails relatifs à ces droits, la marche de leur perception, les mesures de contrainte et les poursuites contre les débiteurs. Les autres lois concernant l'Uuniversité furent également publiées, dès l'entrée de l'an 1812, par *le journal pédagogique* (Bijdragen etc.) en annonçant itérativement l'introduction des lois universitaires dans la Hollande et spécialement leur exécution dans les écoles de ce pays, à compter de la publication du décret du 22 octobre 1811, ce qui fut répété le plus expressément par le soussigné dans l'annonce faite du mois de juin 1812, dans toutes les Feuilles départementales.

L'Université chargée, dès le commencement de l'année 1812, de l'entretien des Etablissemens supérieurs d'instruction en Hollande, réclame, dès la même époque,

AANKONDIGING.

De Inspecteur Generaal der Keizerlijke Universiteit in Holland, aan allen, dien het aangaat;

Toen Zijne Majesteit, de Keizer en Koning, de belangrijke stichting der Universiteit vestigde, werd zij door Hoogstdezelve belast met de onkosten der hoogere Etablissementen van Onderwijs binnen alle de Akademien, doch haar tevens hare eigene inkomsten toegelegd, bestaande in regten op het Diploma en in eene heffing, de eersten ten laste van de hoofden der Scholen, de laatste te dragen door de leerlingen.

Reeds het Keizerlijk Besluit van 6 Januarij 1811 gelastte de toepassing der Universiteits-wetten en regten op de Hollandsche Departementen. Het Besluit van 15 November van hetzelfde jaar, betrekkelijk het Bestuur der Universiteit, en geplaatst in de Dagbladen van alle de Departementen, kondigde de bijzonderheden, deze regten betreffende, den gang van derzelver heffing, de middelen van dwang en de geregtelijke vervolging tegen de schuldenaren der Universiteit aan. De overige wetten werden insgelijks, met den aanvang van het jaar 1812, in de *Bijdragen ter bevordering van Onderwijs en Opvoeding* bekend gemaakt, onder herhaalde aankondiging van de invoering der Universiteits-wetten in Holland, en bijzonderlijk van derzelver werking op deszelfs Scholen, van de afkondiging van het Besluit van 22 October 1811 af aan; hetwelk bovendien ten alleruitdrukkelijkste door den ondergeteekende herhaald werd bij zijne aankondiging van 12 Junij 1812, geplaatst in alle de Departementale Dagbladen.

De Universiteit, met den aanvang van het jaar 1812, belast zijnde met het onderhoud der hoogere stichtingen van onderwijs in Holland, vordert, van dit zelfde tijdstip af

époque, l'introduction et le recouvrement de ses droits sur toutes les écoles de la Hollande et sur tous les individus qui reçoivent des Élèves-pensionnaires, demi-pensionnaires ou Externes; opération qui ne fut retardée, dans ces Départemens, que par les délibérations de S. E. le Grand-Maître et du Conseil de l'Université sur les mesures propres à diminuer autant que possible la rétribution pour l'exercice de 1812.

Appelé à régler cette opération, le soussigné adressa la-dessus aux Directeurs et Chefs d'écoles, sous le 31 décembre 1812, une circulaire renfermant toutes les instructions nécessaires, et, dans les derniers jours du mois de mars passé, il les autorisa, par une autre ettre, à prélever le montant, dû par leurs élèves pour 1812. Afin de donner aux travaux, qui en résultent pour les Directeurs et Chefs d'écoles, la légalisation requise, tous ceux qui'il concerne en sont informés par celle-ci. Les pièces adressées aux Chefs d'écoles, et spécialement la circulaire hollandaise n°. 11, en donnent de plus amples renseignemens.

Harlem le 8 avril 1813.

L'Inspecteur Général susdit,

A. VAN DEN ENDE.

AN-

af aan, de invoering en heffing hater regten, ten aanzien van de Scholen van Holland en van de bijzondere personen, die heele of halve kostdiscipelen of ook alleen dagleerlingen hebben; een maatregel, welke in deze Departementen alleen vertraagd werd door de beraadslagingen van Z. E. den Groot-Meester en van den Raad der Universiteit, over de middelen, geschikt om voor 1812 de heffing zoo veel mogelijk te verminderen.

Geroepen om deze zaak te regelen, zond de ondergeteekende deswegens op den 31 December 1812 aan de Bestuurders en de Hoofden van Scholen eene circulaire af, bevattende alle de noodige instructien, en magtigde hij hen, in de laatste dagen van de maand Maart ll., bij eenen naderen brief, om over hunne leerlingen het montant te heffen, door hen voor 1812 aan de Universiteit verschuldigd. — Ten einde nu aan de werkzaamheden, die daaruit voor de Bestuurders en Hoofden van Scholen ontstaan, de vereischte wettigheid te geven, zoo wordt hiervan aan allen, dien het aangaat, kennis gegeven. De stukken, aan de Hoofden van Scholen toegezonden, en inzonderheid de in het Nederduitsch geschrevene circulaire N°. 11, bevatten nadere inlichtingen omtrent deze geheele zaak.

Haarlem den 8 *April* 1813.

De Inspecteur Generaal voorn.,

A. VAN DEN ENDE.

ANNONCE.

L'Inspecteur Général de l'Université Impériale en Hollande, chargé des fonctions Rectorales dans les Académies de Leyde et de Groningue, et autorisé à régler pour l'exercice de l'année 1812 la rétribution Universitaire dans chaque école de ce ressort;

Vu les articles suivans du décret Impérial du 15 novembre 1811 concernant le régime de l'Univeité:

Art. 41. En conséquence du décret Impérial du 17 mars 1808, l'Université Impériale aura juridiction sur les membres en tout ce qui touche l'observation de ses statuts et règlemens, l'accomplissement des devoirs et des obligations de chacun, etc.

Art. 46. Dans le cas, où le Conseil de l'Université devra être juge, le Grand-Maître pourra, s'il y a urgence, ordonner provisoirement, par de simples arrêtés, la suspension, les arrêts ou autres mesures semblables qui n'excèdent point sa compétence; il pourra y autoriser les Recteurs, à la charge de l'en informer sur-le-champ.

Art. 52. Le Recteur, chargé de l'exécution (de ce qui concerne les droits dus à l'Université) décernera, contre les instituteurs et maîtres de pension en retard, des contraintes exécutoires par provision, sans préjudice de ce qui est porté en l'article 63 au cas de fausses déclarations.

Art. 66. Tout membre de l'Université, qui manquera à la subordination établie par les statuts et règlemens, sera réprimandé, censuré ou suspendu de ses fonctions, selon la gravité des cas.

Art. 116. Le recouvrement des droits, dus à l'Uni-

AANKONDIGING.

De Inspecteur Generaal der Keizerlijke Universiteit in Holland, belast met de Rectorale functien binnen de Akademien van Leiden en Groningen, en gemagtigd tot het regelen der Universiteits-heffing, binnen dit ressort, voor den dienst van het jaar 1812;

Gezien hebbende de navolgende artikelen van het Keizerlijk Besluit van 15 November 1811 wegens *het bestuur der Universiteit:*

Art. 41. Ten gevolge van het Keizerlijk Decreet van den 17den Maart 1808, zal de Keizerlijke Universiteit de jurisdictie hebben over hare Leden, in al het geen betreft de nakoming van hare Statuten en Reglementen, de vervulling van ieders pligten en verpligtingen &c.

Art. 46. Ingeval de Raad der Universiteit regter moet zijn, zal de Groot-Meester, in dringende gevallen, provisioneel, bij bloote besluiten, de schorsing, de gevangenzetting of andere dergelijke maatregelen, die zijne bevoegdheid niet te buiten gaan, mogen gelasten; hij zal daartoe de Rectoren kunnen magtigen, mits dezen hem daarvan onverwijld kennis geven.

Art. 52. De Rector, belast met de uitvoering (van het geen de aan de Universiteit verschuldigde regten aangaat) zal tegen de nalatige Onderwijzers en Kostschoolhouders dwangmiddelen bepalen, die bij provisie ten uitvoer gelegd kunnen worden, onverminderd het geen bepaald is bij Art. 63, in geval van valsche opgaven.

Art. 66. Ieder Lid van de Universiteit, dat te kort komt in de ondergeschiktheid, bij de Statuten en Reglementen vastgesteld, zal worden berispt, gecensureerd en geschorst in zijne bediening, naar de zwaarte van het vergrijp.

Art. 116. De invordering der regten, door alle de

versité par tous les instituteurs, maîtres de pension et directeurs d'école, tant pour leur chef que pour le compte des élèves, sera fait à la diligence des Recteurs.

Art. 120. Les états (à envoyer par eux) seront exécutoires contre les instituteurs, maîtres de pension et directeurs d'école en retard d'en acquitter le montant, en vertu de la contrainte décernée par le Recteur, conformément à l'article 52 du présent décret.

Art. 121. Faute par les instituteurs et maîtres de pension d'envoyer les états, dont il s'agit, après sommation, à eux faite à la requête du Recteur, ils seront, sur sa dénonciation, poursuivis à la diligence de notre Procureur Impérial, qui pourra ordonner la clôture de leur école.

Art. 122. Il en sera de même à l'égard des instituteurs et maîtres de pension, refusant ou en retard d'acquitter les droits par eux dus personnellement, aux termes des ſtatuts et règlemens.

Art. 161. Nos Procureurs Généraux et Impériaux sont également tenus de poursuivre, en cas de négligence ou retard des Officiers de l'Université, les individus qui en sont membres, à raison des délits et contraventions portés au titre II. chap. II. du présent décret.

Vu également les articles suivans de l'instruction, donnée le 31 janvier 1812, par son Excellence le Grand-Maître de l'Université Impériale, à MM. les Recteurs des Académies, sur l'exécution du décret du 15 nov. 1811:

„ Si le chef d'école n'obéit pas à la sommation dans le délai de trois jours, le Recteur le dénoncera de suite au Procureur Impérial; à défaut par le Procureur Impérial d'exercer des pour-

Onderwijzers, Kostſchoolhouders en Directeuren van Scholen aan de Univerſiteit verſchuldigd, zoo voor hun zelven, als voor rekening der leerlingen, zal door de Rectoren geſchieden.

Art. 120. De ſtaten (door hen intezenden) zullen tegen de Onderwijzers, Kostſchoolhouders en Directeuren van Scholen, die achterlijk mogten zijn in daarvan het montant te voldoen, executoir zijn, krachtens de contrainte, door den Rector, overeenkomstig Art. 52 van het tegenwoordig Decreet, uitgevaardigd.

Art. 121. Blijven de Onderwijzers en Kostſchoolhouders in gebreke, om de vermelde ſtaten intezenden na de aan hun op aanzoek van den Rector gedane ſommatie, dan zullen zij, op diens aanklagte, worden vervolgd door onzen Keizerlijken Procureur, die het ſluiten hunner School zal kunnen gelasten.

Art. 122. Eveneens zal gehandeld worden met de Onderwijzers en Kostſchoolhouders, die weigerachtig of achterlijk zijn in het voldoen der door hen, achtervolgens de Statuten en Reglementen, perſoonlijk verſchuldigde regten.

Art. 161. Onze Procureurs Generaal en Keizerlijke Procureurs zijn insgelijks gehouden, om, ingeval van nalatigheid of vertraging van de zijde der Beambten van de Univerſiteit, de perſonen, die er leden van zijn, te vervolgen, naar gelang der misdaden en contraventien, die bij Titel II. Hoofdſt. II. zijn opgenoemd.

Voorts gezien hebbende de volgende Artikelen der Inſtructie, door Z. Excellentie den Groot-Meester den 31 Januarij 1812 gegeven aan de Rectoren der Akademien wegens de uitvoering van het Decreet van 15 Nov. 1811:

„ Ingeval de hoofden van Scholen aan de ſommatie geen gehoor geven binnen drie dagen, zal de Rector hen op ſtaande voet aangeven aan den Keizerlijken Procureur. Blijft de Keizerlijke Procureur

suites dans les délais prescrits, le Recteur signalera l'infraction au Procureur Général et en informera le Grand-Maître sans aucun retard."

„ Après avoir constaté ce qui sera dû à l'Université pour la rétribution, si les chefs d'écoles constitués débiteurs négligent ou refusent de se libérer, le Recteur décernera immédiatement contre eux des contraintes, dressées dans la forme prescrite."

„ Les contraintes revêtues du sceau de l'Académie seront signifiées aux redevables par le ministère d'un huissier; il sera fait par le même acte commandement de payer dans trois jours pour tous délais; à défaut par les redevables de se libérer dans le délai ci-dessus fixé, ils devront être contraints par la saisie et vente de leurs meubles et effets, en observant les formalités prescrites par le Code de procédure civile."

„ Toutes les dispositions ci-dessus, relatives aux poursuites à faire pour le recouvrement des droits, attribués à l'Université, sont applicables aux rétributions arriérées et aux droits de diplôme annuels, qui ne seraient pas encore acquittés."

Considérant que plusieurs instituteurs et maîtres de pension ont négligé jusqu'ici d'acquitter les droits, dus par eux à l'Université, soit en droit de diplôme pour 1812 ou 1813, soit en rétribution universitaire pour le compte de leurs élèves pour 1812, et voulant user encore envers eux de toute modération possible;

Il leur rappelle par celle-ci leurs devoirs et leurs obligations, ainsi que les suites fâcheuses, auxquelles ils

in gebreke de vervolgingen te werk te ftellen binnen de voorgefchreven tijden, zoo zal de Rector deze inbreuk ter kennisfe van den Procureur Generaal brengen, en er onverwijld den Groot-Meester van berigten."

„ Ingeval, na de bepaling van het aan de Univerfiteit verfchuldigde wegens de heffing, hoofden van Scholen, die gefteld zijn tot hare debiteurs, nalatig of achterlijk zijn in de betaling, zal de Rector onverwijld tegen hen dwangmiddelen uitvaardigen, opgemaakt in den daarvoor bepaalden vorm."

„ De contrainten, voorzien met het zegel van de Akademie, zullen door eenen Bode aan de pligtfchuldigen worden aangezegd. Bij dezelfde Acte zal de last gevoegd worden om, uiterlijk, binnen drie dagen te betalen. Blijven de pligtfchuldigen in gebreke binnen dezen zoo even genoemden tijd te betalen, zoo zullen zij er toe gedwongen worden door het aanflaan en verkoopen van hun huisraad en eigendommen, met inachtneming van de formaliteiten, voorgefchreven bij het Wetboek van Burgerlijke Regtspleging."

„ Alle de boven opgenoemde verordeningen, betrekkelijk tot de vervolgingen wegens de invordering der regten, aan de Univerfiteit toegekend, zijn toepasfelijk op de achterftallige heffingen en op het jaarlijkfche regt van Diploma, welke nog niet mogten voldaan zijn."

In aanmerking nemende, dat vele Onderwijzers en Kostfchoolhouders nalatig zijn gebleven in de door hun aan de Univerfiteit verfchuldigde regten, het zij voor het Diploma over 1812 of 1813, het zij voor de Univerfiteits-heffing op hunne leerlingen over 1812, te voldoen, en willende als nog ten hunnen aanzien alle mogelijke gematigheid gebruiken;

Herinnert hij hun, bij dezen, hunne pligten en hunne verpligtingen, als ook de onaangename gevolgen, waar-

s'exposent par leur négligence ou par leur retard, et leur accorde un nouveau, mais dernier délai pour verser d'ici au 15 du mois de juin prochain, terme de rigueur, la totalité des sommes, dues par eux, tant pour leur propre compte que pour celui de leurs élèves; en les prévenant qu'en négligeant encore cette marque d'indulgence et de bienveillance, ils provoqueront les mesures de contrainte, que prescrivent en pareils cas les décrets impériaux et les statuts universitaires, et qu'alors ils ne pourront attribuer qu'à eux-mêmes les suites, qui en résulteront pour eux et pour leurs établissemens.

Harlem 24 *mai* 1813.

L'Inspecteur Général susdit,
A. VAN DEN ENDE.

---

aan zij zich door hunne nalatigheid of vertraging blootstellen, en verleent hun als nog een nieuw, maar laatst uitstel, om uiterlijk voor den 15den der toekomende maand Junij het geheele beloop der door hen verschuldigde sommen, zoo wel ten hunnen eigenen laste, als ten laste hunner leerlingen te voldoen; hen tevens waarschuwende, dat zij, bij het veronachtzamen ook van dit blijk van toegeeflijkheid en welwillendheid, zullen dringen tot het te werk stellen der dwangmiddelen bij de Keizerlijke decreten en statuten der Universiteit in dergelijke gevallen voorgeschreven, en dat zij alsdan alleen aan zichzelven zullen te wijten hebben alle die nadeelige gevolgen, welke hieruit, zoo wel voor hen zelven, als voor hunne Scholen zullen moeten voortvloeijen.

Haarlem 24 *Mei* 1813.

De Inspecteur Generaal voornoemd,
A. VAN DEN ENDE.

SCHOOLWEZEN

BINNEN

HOLLAND.

Algemeen overzigt over den staat van het Schoolwezen in het eerste District van het Departement van de Wester-Eems, opgemaakt den 31 *December* 1812.

Volgens mijne belofte, in de *Bijdragen voor* 1811, *Schoolwezen binnen Holland*, bl. 68, gegeven, hervat ik thans wederom de toen op mij genomen taak, om, bij het einde van ieder jaar, een algemeen overzigt te geven van het Schoolwezen in mijn District.

Mijn District verdeelt zich, volgens de oude zoo wel als de nieuwe verdeeling, in drie afdeelingen, die te voren tot drie onderscheidene Districten behoorden, maar nu, als met elkander het Arrondissement Groningen uitmakende, ook te zamen het eerste District van dit Departement vormen, als het *Gooregt*, thans het Canton *Hoogezand*, het *Westerkwartier*, bevattende de Cantons *Zuidhorn* en de *Leek*, en de stad *Groningen*, en het is ook weder deze verdeeling, welke ik even als in het vorige jaar (*Bijdragen voor* 1812, *Schoolwezen binnen Holland*, bl. 3.) zal volgen.

GOOREGT.

Offchoon in dit gedeelte van het District de schoolverbetering van den beginne aan het meest had moeten gevorderd

derd zijn; daar hetzelve, als rondom de stad gelegen, alle hulpmiddelen ter beschaving en onderrigting der Onderwijzers zoo ruimschoots aanbood, zonder daarom een der nadeelen te ondervinden, die de schoolverbetering in de steden zelve doorgaans zoo achterlijk maakt, zoo was het er echter verre van af, dat ik dit, bij mijne eerste schoolbezoeken alhier, in het begin van 1807, zoo gevonden hebbe, daar ik, juist om de stad, den toestand der Scholen over het algemeen het slechtste vond, en daarentegen op een aanmerkelijk verderen afstand, zoo als op het *Hoogezand* en te *Windeweer*, zeer goede Scholen aantrof. — Er was dan toen ook nog zeer weinig lust onder de Onderwijzers om zich te oefenen, en van de 21 Scholen was er nog maar ééne, die eenen Onderwijzer van den tweeden, en waren er slechts twee, die Onderwijzers van den derden rang aan het hoofd hadden, terwijl die der 18 overigen nog allen zonder rang waren. — Dit nu is sedert dien tijd merkelijk veranderd. Reeds bij het begin van dit jaar, gelijk uit mijn vorig overzigt gebleken is, telde ik in hetzelve slechts 7 Onderwijzers zonder rang, 4 van den vierden, 5 van den derden en 5 van den tweeden, terwijl de Heer RUNCKEL, wiens School in 1811 eerst opgerigt is, den 1sten rang bezit; en dit is, gedurende dit jaar, nog zoo toegenomen, dat er thans geen eene of slechts ééne School in dezen omtrek is, waar door eenen Onderwijzer zonder rang onderwijs gegeven wordt, terwijl slechts 3 Onderwijzers den 4den rang, en 6 of 7 den derden, doch 9 den tweeden, en één den eersten rang hebben.

En het is vooral daarom, dat ik op deze verhooging of verkrijging van eenigen rang zoo veel prijs stel en daaraan zoo veel gewigt hecht, dewijl dit altijd oefening veronderstelt, omdat men thans, vooral nu, na de herhaalde aanschrijvingen van den Inspecteur Generaal, bij het toewijzen van eenigen rang meer waarde hecht aan de ge-

tui-

tuigenis van den Schoolopziener van het District nopens de vorderingen van den Candidaat in de Praktijk van het onderwijs, uit een' hoogeren rang van eenen Schoolonderwijzer ook gerust tot den beteren toestand van zijne School, en dus uit de hoogere rangen der Onderwijzers in eenig District tot den beteren toestand der Scholen in hetzelve kan besluiten. — En inderdaad, dit is met het *Gooregt* letterlijk het geval. Naarmate de Onderwijzers hoogere rangen verkregen, won de toestand der Scholen, of liever (want het laatste ging voor) naarmate de toestand der Scholen won, kregen de Onderwijzers hoogere rangen. — Het middel, waardoor voornamelijk deze verbetering mij gemakkelijk werd, was, dat ik in 16 van de 21 Scholen van het *Gooregt*, sedert 1807, andere Onderwijzers kreeg; niet door versterf — want, zoo ver ik weet, is er nog maar één der Onderwijzers, die ik bij mijn eerste schoolbezoek in het *Gooregt* vond, overleden — maar meest al door die Onderwijzers, welke wegens ouderdom minder geschikt waren, of wegens andere bezigheden zich niet geheel aan hunnen Schooldienst konden toewijden, over te *halen*, om afstand van hunnen post te doen, of dien door geschikte Adjuncten te doen waarnemen, waarin ik niet zelden door aanzienlijke bijdragen uit de kas der ingezetenen (zie onder anderen *Bijdragen voor* 1811, *Schoolwezen binnen Holland*, bl. 14.) ondersteund werd. — Opdat intusschen de opgave van deze toenemende verbetering in het onderwijs geene magtspreuk blijve, heb ik nu den staat van het onderwijs in de Scholen om de stad opgemaakt, gelijk dezelve hiernevens gaat, onder Letter A, en gelijk ik verklare denzelven, zoo niet letterlijk in ieder afzonderlijk, dan ten minste letterlijk in allen te zamen en hoofdzakelijk ook in ieder van dezelve afzonderlijk, bij mijn laatste bezoek gevonden te hebben, terwijl ik vervolgens ieder jaar ook de verbeteringen hoop op te geven, die ik in ieder deel der leerwijze zal mogen aantreffen.

Tot deze verbeteringen heeft wel het meest medegewerkt de oprigting der beide Schoolonderwijzers - gezelfchappen, dat namelijk van *Helpen* en van het *Hoogezand*, waarvan ik in de *Bijdragen voor* 1810, *Schoolwezen binnen Holland*, bl. 939 enz. berigt gaf, en waarvan het eerfte nog altijd geregeld ten mijnen huize vergadert, en voortgaat dat nut te ftichten, het welk ik mij bij de oprigting daarvan voorftelde; terwijl ik ook van de vernietiging van het tweede niets vernomen heb, offchoon ik niet ontveinzen kan, wel te wenfchen, dat hetzelve mij geregelder verflag gave van zijne werkzaamheden, waartoe mij alle de overige in mijn Distrikt gevestigde Gezelfchappen, telkens na den afloop van iedere vergadering, hunne Notulen toezenden.

Voor het overige vielen er dit jaar, behalve de aanmerkelijde verhooging der rangen, van welke ik reeds fprak, geene groote veranderingen in dit gedeelte van mijn Distrikt voor. In plaats van G. RYKENS kwam J. K. JAGER te *Onnen*, en deze voldeed dáár zoo zeer, dat de ingezetenen van dit Gehucht, bij zijn gevreesd vertrek, om hem te houden, befloten, zijn inkomen te vermeerderen, en zich eenparig verbonden, om, het zij hunne kinderen ter fchool mogten komen of niet, altijd het fchoolgeld voor dezelve te betalen; eene wijze fchikking, die het onafgebroken fchoolgaan in deze Plaats, waar te voren flechts eenige weken in den Winter werd fchoolgehouden ten krachtigfte bevordert, en die ik wel wenschte, dat in mijn ganfche Distrikt weder herfteld wierd, en wier invoering ik hier aan het beleid en den ijver ter bevordering der fchoolzaken van Ds. W. HOLWERDA te *Haren*, te danken heb. Te *Noorddijk*, waar de School tot hiertoe altijd gedurende een aanmerkelijk gedeelte van den Winter ftilftond, werd het onderwijs, door de pogingen van den Maire en Ds. SANNES, die zich ook reeds op zijne vorige ftandplaats, *Noordlaren*, zoo verdienftelijk maakte bij het fchoolwezen, tot dus ver voortgezet. Te

Fox-

Foxhol deed de oude Onderwijzer afstand van de School, voornamelijk uit besef van pligt, om zijne gemeente niet langer de vruchten eener verbeterde schoolinrigting te onthouden, gelijk hij mij zelf verklaarde.

In het *Kleine Meer* nam de oude Onderwijzer eenen Adjunct aan, die ik hoop en verwacht, dat daar nu het goede stichten zal, het welk ik mij gevleid had dat G. VAN DALEN, die tot andere werkzaamheden geroepen werd, er zou gesticht hebben; en gebeurt dit, dan zal hier veel gewonnen zijn! — Hierdoor ging de School in de *Beneden Borgercompagnie* te niet, gelijk er ook in de Bijschool van *Glimmen* dezen winter geen onderwijs gegeven wordt. Daarentegen herleefde op het *Hoogezand* ook weder de Fransche school van S. BIJES, die ik in het vorig jaar reeds als te niet gegaan opgaf, door het aannemen van eenen geschikten Ondermeester, gelijk er ook dit jaar te *Helpen*, te *Haren*, te *Foxhol*, te *Windeweer* en te *Noorddijk* gelegenheid werd daargesteld, om onderwijs in de Fransche taal te bekomen, en er op hetzelfde *Hoogezand* ook nog eene Fransche school voor Meisjes werd opgerigt. Nieuwe schoolvertrekken of schoolhuizen werden er in het afgeloopen jaar in dit gedeelte van het District niet gebouwd, en ook geene andere schoolexamina gehouden, dan op het *Hoogezand* in de scholen van de Heeren B. VEENHOVEN en P. J. RUNCKEL, van welke beide in de *Bijdragen* op zijn' tijd berigt is gegeven.

WESTERKWARTIER.

In dit gedeelte van het District waren, bij mijn vorig overzigt, nog 15 Onderwijzers zonder rang.

2 Onderwijzers van den 4den,
15 ——————— ——— 3den, en slechts
7 ——————— ——— 2den rang.

Nu worden de Scholen waargenomen door 9 zonder rang,

rang; en dezen zullen allen vóór het einde van 1813 geëxamineerd zijn, of zich van, rang hebbende, Ondermeesters voorzien hebben,

7 van den 4den rang,
11 —— —— 3den, en
12 —— —— 2den; en deze aanmerkelijke verhooging in rangen, welke er dus ook in dit gedeelte van het District in het afgeloopen jaar voorviel, onderstelt mede eene aanmerkelijke verbetering van het onderwijs.

De vier Onderwijzers-gezelschappen, welke, bij het begin van dit jaar, hier bestonden, bestaan er nog; en ik heb ook dit jaar geene redenen gehad om den lof, dien ik te voren aan dat van *de Leek* gegeven heb, in te trekken, of mij te beklagen, dat dat van *Lutjegast*, het welk zich altijd door de regelmatigheid zijner werkzaamheden boven allen onderscheiden heeft, en in hetwelke mij slechts één lid reden tot ontevredenheid geeft over zijne gedurige afwezigheid en te leurstelling van de vergaderingen, nu minder werkzaam zou zijn geweest, dan in een der vorige jaren; terwijl ik ook hoop heb, dat het gezelschap van *Nordhorn* door eenen nuttigen, onlangs ingevoerden, maatregel weder geheel herleven zal, en dat van *Aduard* niet af-, maar toe zal nemen.

Om intusschen ook hier niet te schijnen met magtspreuken te schermen, wanneer ik telkens van de regelmatigheid der werkzaamheden van sommigen dezer gezelschappen spreek, zal ik ook jaarlijks, beurtelings, iets van de werkzaamheden van een dezer Gezelschappen bij het algemeen overzigt voegen, en verkies daartoe voor ditmaal de, onder Letter B hier nevensgaande, lijst der aanspraken en vragen, in het gezelschap van *Lutjegast* sedert de twee laatste jaren gedaan, voorgesteld en beantwoord.

De, in dit gedeelte van het District aanwezige, Scholen bleven allen bestaan, doch nieuwe werden er ook niet opgerigt, offchoon er te *Dorkwert*, te *Grijpskerk*, te *Lutjegast*,

jegast, te *Opende* en te *Marum*, en ook, gedurende eenen korten tijd, te *Midwolde* en *op den Ham* gelegenheid werd daargesteld om onderwijs in de Fransche taal te bekomen.

De Onderwijzer van *Noordwijk*, JAN JAKOBS, verzekerd zijnde, dat hij toch geen Diploma van de Keizerlijke Universiteit zoude bekomen, vroeg hetzelve ook niet, en bedankte daarenboven, alvorens de Diploma's uitgegeven werden, voor zijnen post, ten grooten zegen voor het schoolwezen; want deze was de minste der broeders, en zijne School de slechtste uit het gansche District.

In de Bijschool te *Zevenhuizen in het veld* werd G. BUIST onderwijzer, die ik hoop dat in de praktijk van het onderwijs zijnen broeder te *Niezijl* navolgen zal.

Te *Midwolde* verloor ik J. H. VAN WOLDA door zijn vertrek naar *Vledder*, en ik verloor veel in hem. Mogt zijn vermoedelijke opvolger zijne voetstappen drukken! Daartoe geef ik den moed niet op.

Te *Oostwold* klaagden mij de ingezetenen, voor eenigen tijd, over het gebrekkige onderwijs van hunnen Onderwijzer. Ik beloofde hun, eene poging ter verbetering te zullen doen, door hun een' geschikten Adjunct te zenden, mits zij zich dan ook verbonden, hunne kinderen altijd geregeld naar school te zenden, ten minste daarvoor het schoolgeld te betalen, het zij de kinderen ter school kwamen of niet, en deze voorslag werd genoegzaam eenparig aangenomen. Ik heb de goedkeuring en uitvoering van deze wijze schikking aan den ijver en het beleid van Ds. TAMMEN te *Oostwold* te danken, die ook te weeg bragt, dat het schoolgebouw alhier aanmerkelijk vergroot, verbeterd en van de noodige schoolmeubelen voorzien werd.

Voorts wint het onafgebroken schoolhouden hier jaarlijks aan. Te voren werd er alleen des winters school gehouden te *Sibaldeburen*, te *Doezum*, te *Opende*, te *Noordwijk*, te *Marum*, te *Nuis*, te *Niebert*, te *Tolbert*, op de *Zevenhuizen*, te *Midwolde*, te *Leutelbert* en te *Oost-*

Oostwolde. Reeds vóór dat dit gedeelte bij mijn Districtgevoegd werd, had men weten te bewerken, dat hetzelve te *Sibaldeburen*, te *Doezum*, te *Midwolde* en te *Tolbert* tot ftand kwam; in 1811 volgde men *op de Zevenhuizen*, te *Marum*, te *Opende* en te *Oostwolde* dit voorbeeld, en rigtte te *Niebert*, gedurende den zomer-ftilftand, eene Zondagsfchool op. Dit jaar volgde men dit laatfte voorbeeld te *Nuis*. En daar er nu vervolgens ook het geheele jaar door te *Noordwijk* zal worden fchoolgehouden, is er nu alleen *Lettelbert* over, waar wegens het klein aantal kinderen, de nabijheid van andere Scholen, en het uiterst gering inkomen van den Onderwijzer, het onderwijs een tijdlang van het jaar zal moeten ftilftaan, offchoon ik echter ook daar nog niet wanhoop, eene Zondagsfchool tot ftand te zien brengen.

Eene belangrijke befogne van den Heere Infpecteur Generaal, gedurende deszelfs verblijf in deze ftad, met den Heere Prefekt, werkte eene algemeene aanfchrijving aan de Heeren Onder-Prefekten en Maires uit, om alle de verbetering behoevende fchoolgebouwen te doen herftellen en van de noodige fchoolmeubelen te voorzien, en deze weldadige maatregel had voor dit District ten gevolge, dat er nog in het late Najaar te *Midwolde*, te *Nuis* en te *Noordwijk* geheel nieuwe Scholen en op de laatfte plaats ook een geheel nieuw Schoolhuis gebouwd, en dat de Scholen van *Visvliet* en *Oostwold*, de laatfte, gelijk ik gezegd heb, voornamelijk door de medewerking van den Predikant, aanmerkelijk verbeterd werden, en dat de Maires van *Oldehove* en *Grootegast* mij beloofd hebben, dat ook in hunne Gemeenten de fchoolgebouwen in het volgende jaar allen in goeden ftaat zullen gebragt worden, gelijk dezelve in de Gemeente van *Marum* nu reeds allen zijn; eene zaak, welke aarom vooral ten hoogfte wenfchelijk is, dewijl er in dit District nog eenige Scholen gevonden worden, die volftrekt onbruikbaar zijn, zoo als bij

voor-

voorbeeld de School van *Sibaldeburen*, waar dan ook de Predikant Ds. NIEWEG de edelmoedigheid gehad heeft, om, gedurende den winter, een vertrek van de Pastorij in te ruimen tot eene School, om dat het volstrekt onmogelijk was, dat de kinderen het daar langer in de eigenlijke School, wegens de koude en het water, konden uithouden.

Te *Noordwijk* werd het tractement, dat de Schoolonderwijzer dus verre uit 's Lands kas genoot, op eene andere wijze verzekerd en vermeerderd.

Schoolexamina werden er in dit gedeelte van het District te *Oldehove*, *Garnwert* en *Hoogkerk* gehouden; en deze, voor de schoolverbetering zoo belangrijke, plegtigheden, verwacht ik, dat in het volgende jaar, zoo wel in het *Gooregt* als hier, algemeen zullen plaats hebben, daar op alle de gemeentelijke Budgets, zoo wel hier voor, als voor het aankoopen der *Bijdragen*, ten dienste der Heeren Maires, der plaatselijke Schoolopzieners en der Schoolonderwijzers, de noodige sommen geaccordeerd zijn.

Stad GRONINGEN.

Tot hiertoe was het onmiddelijk opzigt over de Scholen dezer Stad aan de plaatselijke Schoolcommissie toevertrouwd, en ik had dus, volgens de Wet, slechts als Schoolopziener van het District zitting en stem in derzelver vergaderingen, zonder uitsluitend met het afzonderlijk en onmiddelijk opzigt over eenige Scholen in dezelve belast te mogen worden; eene reden dus, waardoor ik niet verpligt was de Scholen der stad, tot dus ver, zoo naauwkeurig te leeren kennen, en van derzelver toestand hier zulk een volledig verslag te geven, als ik van de overige Scholen van mijn District doen kan. — Daar echter nu de plaatselijke Schoolcommissie, wegens de op handen zijnde reorganisatie van het Lagere Schoolwezen dezer Departementen, met den eersten Januarij 1813, derzelver ontslag ge-

vraagd heeft, en ik, dien ten gevolge, door den Heere Inspecteur Generaal met het geheele opzigt ook der Stads-scholen, provisioneel belast ben, zoo is het mij daardoor ten pligt gemaakt, mij meer onmiddelijk ook met dit gedeelte van mijn District bekend te maken, hopende dan daardoor in staat te zijn, om ook van deze Scholen bij mijn volgend algemeen overzigt, of eerder een allezins volledig verslag, uit eigene waarnemingen opgemaakt, te kunnen geven, waarom ik liever verkies, nu niets, dan iets onvolledigs, te geven, of iets te zeggen, dat ik naderhand, wanneer ik deze Scholen beter heb leeren kennen, weder zou moeten intrekken.

Wanneer ik intusschen op den staat van het Schoolwezen in geheel mijn District bij het einde van dit jaar terug zie, dan kan ik niet anders dan te vreden zijn over de vorderingen, die hetzelve ook wederom dit jaar maakte; vorderingen, die zeker nu zoo veel te meer te bewonderen en zoo veel hooger te waardeeren zijn, daar de uitwendige omstandigheden van zoo vele Onderwijzers in hetzelve, dit jaar, zoo uiterst ongunstig waren.

Evenwel is het er verre van daan, dat er ook hier niets meer te doen zoude overig zijn. — Niet alle de Schoolonderwijzers toch zijn even ijverig, en niet alle de Gezelschappen zijn even werkzaam. — Er wordt over het algemeen te weinig prijs gesteld op de Leesbibliotheek en de daarmede verbondene voordeelen.

Er zijn nog vele schoolgebouwen, die noodzakelijk moeten vergroot of verbeterd worden, zullen de Schoolonderwijzers ooit in staat zijn, hunne Scholen volgens het beste ideaal en de vastgestelde wetten interigten, zoo als die van *Westerbroek*, *Foxhol*, *Kalkwijk*, *Windeweer* en *Sappemeer* in het *Gooregt*, en die van *Oldehove*, *Noordhorn*, *Sibaldeburen*, *Tolbert* en *Grootegast* in het *Westerkwartier*.

De

De bezorging van de noodige brandstof in de Scholen, welke door Art. 19 van het Huishoudelijke Schoolreglement zoo duidelijk is voorgeschreven, en welke zulk een krachtig middel oplevert ter bevordering van het onafgebroken schoolgaan in den winter, vindt ieder jaar nieuwe hindernissen en nieuwe tegenkantingen.

Het onderwijs der Armen wordt niet genoeg door de Armbezorgers ter harte genomen; offchoon ook, in dit opzigt, de Wet zulke nuttige bepalingen aan de hand geeft.

Hoewel vele Leeraars van den Godsdienst thans meer werk maken van het Godsdienstig onderwijs der jeugd, dan voor twee jaren, zijn er toch nog velen in dit District, die hetzelve jammerlijk verwaarloozen; en hoewel vele plaatselijke Schoolopzieners mij zeer veel hulp bewijzen in het verbeteren van de hun bijzonder toevertrouwde Scholen, en zich daar onder eenigen, vooral dit jaar, zeer verdienstelijk gemaakt hebben met de Onderwijzers behulpzaam te zijn in het aanleeren der Fransche taal, welke thans eene noodzakelijke behoefte is voor een groot deel van het menschdom, en vooral voor eenen Onderwijzer der jeugd in de Hollandsche Departementen, zoo zijn er echter ook velen onder dezen, die zich hoegenaamd niets laten gelegen liggen aan deze hunne betrekkingen. — Daarenboven is er nog een nadeel, hetwelk dit District meer dan eenig ander drukt, en mij dikwijls zeer onaangename gewaarwordingen doet ondervinden. Te weten: het inkomen der Onderwijzers is hier over het algemeen zeer gering, geringer dan in een der andere Districten van het voormalig Departement Groningen; daarenboven is er ook geen District, dat zoo naauw grenst aan het voormalig Drenthe, alwaar door de regeling der schoolgelden het lot der Onderwijzers zoo zeer verbeterd is. — Bij iedere vacature, die er dus daar ontstaat, heb ik de regtmatigste vrees, om een' mijner beste Onderwijzers te zullen verliezen, en schoon die vrees wel uit geen zeer wereldburgerlijk

lijk beginsel voortspruit, daar een goede Onderwijzer overal aan de zaak der menschheid arbeidt, zoo is het echter voor eenen Schoolopziener, die zich beijvert, om de aan zijn opzigt toevertrouwde Onderwijzers zoo bekwaam te maken als mogelijk is, een ontmoedigend vooruitzigt, van telkens, als hij meent van de moeite, die hij aan eenigen Onderwijzer besteed heeft, de vruchten te zullen zien, denzelven naar elders te moeten laten vertrekken, gelijk ik dit jaar nog weder in den naar *Vledder* vertrokkenen VAN WOLDA ondervond.

Mogt dus de verbetering van het lot der Onderwijzers ook eenmaal hier ernstig ter harte worden genomen, daar toch het welzijn van de Onderwijzers, zoo als ook de Heeren CUVIER en NOËL te regt hebben opgemerkt, den eersten grondslag onzer schoolverbetering uitmaakt, en, deze vervallende of verminderende, welhaast dat gansche schoone gebouw, gelijk zij zich uitdrukken, zal moeten instorten.

Inderdaad wil men de schoolverbetering handhaven, en God geve, dat zij immer gehandhaafd worde! dan moet men in de eerste plaats zorgen, dat de Schoolonderwijzers een onbezorgd bestaan hebben, ten einde niet door de zorgen des levens belemmerd te worden in die opgeruimdheid, welke zulk een noodzakelijk vereischte is in eenen Onderwijzer der jeugd, en zich geheel en alleen aan dezen hunnen gewigtigen post te kunnen toewijden, en jongelingen, niet alleen van goeden aanleg, maar ook van goeden huize, bewogen worden, zich aan dezen stand over te geven. Dit alles zou meer en meer achting voor denzelven inboezemen, en aan de begonnene schoolverbetering eenen hechten grondslag geven. Het geldt hier de hoogste belangen der menschheid, en dus meer dan financieel belang!

TH. VAN SWINDEREN.

A. Be-

A. *Beschrijving van de inrigting der Scholen van de leden van het Schoolonderwijzers-gezelschap van* Helpen.

In het algemeen zijn de leerlingen in alle deze Scholen volgens de wet in drie klasſen verdeeld, en deze weder naar het getal der leerlingen in verſchillende afdeelingen, welke van elkander afgezonderd zitten, en in elken ſchooltijd afzonderlijk onderwezen worden.

Bij dit onderwijs wordt voornamelijk gezorgd, dat er nooit eene klasſe ledig zit, daar dan, wanneer de Hoofdonderwijzer met eene klasſe of afdeeling bezig is, de overigen door geſchikte Ondermeesters of door de verstgevorderde leerlingen worden onderwezen, terwijl men het geheele onderwijs zoodanig zoekt interigten, dat alles eindelijk moet uitloopen op ontwikkeling van het verſtand der kleinen en op de verbetering van hun hart, gelijk uit de opgave der navolgende bijzonderheden nader blijken zal.

1.

Behandeling der kinderen, als zij voor de eerſte keer op de ſchool komen.

Wanneer hier voor de eerſte keer kinderen worden ter School gezonden (hetwelk in deze ſtreken ſomtijds zeer vroeg geſchiedt) dan worden zij veeltijds, onder het opzigt van een broertje of zusje, aan de Onderwijzers toevertrouwd, en, is dit het geval, ook in de eerſte dagen bij dezen geplaatst; maar door een zeer vriendelijk geſprek brengt men het ras zoo ver, dat zij niet onwillig zijn, om, afgeſcheiden van hunne broertjes of zusjes, hun tijdverdrijf te zoeken bij die kinderen, welke niet begeleid worden door een ouder broertje of zusje, en die dus terſtond op de voor de klei-

kleinen bestemde plaats komen te zitten. — Voorts wordt er met de kinderen, wanneer zij het eerst ter School komen, zoo vriendelijk en kinderlijk als mogelijk is, gesproken, hen gevraagd naar hunnen naam, naar den naam van de hun meest bekende voorwerpen, welke in de School zijn, naar de stof, waarvan zij gemaakt, en het oogmerk, waartoe zij gebruikt worden; terwijl men vooral door een vriendelijk en lagchend gezigt en het schenken van een klein prentje of iets diergelijks de liefde en het vertrouwen der kinderen zoekt te winnen, en daardoor die bevreesdheid te verdrijven, welke aan dezelve anders zoo natuurlijk eigen is: waarna men hun vervolgens letterhoutjes geeft, om daarmede huisjes of torentjes te bouwen, of leitjes, om deze voorwerpen daarop afteteekenen, hen door dit alles het schoolgaan zoo veel mogelijk aangenaam trachtende te maken, en hen hunne eerste werkzaamheden alhier als spelen leerende te beschouwen.

Eerste ontwikkeling der vermogens.

Er wordt op deze Scholen, vooral in het eerst, veel met de kinderen gesproken ter ontwikkeling hunner verstandelijke vermogens. Wanneer men, bij voorbeeld, met krijt een woordje op het bord schrijft — laat ons maar het woordje *Koe* tot een voorbeeld nemen — dan vraagt men hen: hebt gij wel zulk een dier gezien? Wat nut zou zulk een dier wel doen, of wat krijgen wij al van eene *Koe?* — Een kind, dat een weinig vatbaar is, weet daarop wel iets te antwoorden. Dan zegt men somtijds, dat het dier, waarvan men spreekt, geene *Koe*, maar een ander dier is, b. v. een *Schaap*. Het kind bedenkt zich een oogenblik, en zegt dan aanstonds eenige merkteekenen, waardoor de *Koe* van het *Schaap* onderscheiden is. Bij al dat vragen en weder vragen worden de kinderen dan zoodanig aan denken gewoon,

woon, dat zij eindelijk over alles, wat zij zien, hunne gedachten laten gaan, zonder daartoe aangespoord te worden.

Een ander middel, dat ook met het beste gevolg in deze Scholen, ter verstandsontwikkeling gebezigd wordt, is het opschrijven op een bord van volzinnen, daar iets aan ontbreekt, en welke dan door de kinderen moeten worden aangevuld, zoo als

het gras is . . . . .
des zomers is het . . . . .
de paarden brengen ons deze voordeelen aan, dat zij . . . . .

welke volzinnen naar de klassen en afdeelingen moeijelijker en bij de hoogste klassen vragen worden, die zij mondeling en somtijds schriftelijk moeten beantwoorden.

Eerste bezigheden der kinderen op de school.

De eerste werkzaamheden der kinderen, wanneer derzelver vermogens eenigzins ontwikkeld zijn, bestaan in deze Scholen in het trekken of schrijven, eerst slechts van niets beduidende lijnen of figuren in het algemeen op kleine leitjes, of, zoo als te *Haren*, in navolging van LANKASTER, op eene bank met zand, die, met een fijn latje (om het verlies van zand voor te komen) omzet, iets hooger is dan die, waarop zij zitten; maar dat allengskens overgaat, eerst tot het vormen van de gemakkelijkste, en daarna van meer moeijelijke letters, die zij, of naar kleine letterhoutjes, welke zich aan dezelfde bank op koperdraden bewegen; of naar voorgeteekende letters, zoeken na te schrijven.

Te gelijk leert men hen, door middel van deze letterhoutjes, of door voorteekening zulke woordjes op de leitjes of in het zand vormen, welker beteekenis bij hen reeds bekend is, of die men hen bij voortduring tracht te doen kennen, en allen bestaan uit de namen van dingen, die hen omringen of hunne uiterlijke zinnen aandoen.

Om

Om hen vervolgens verder te volmaken in het zamenvoegen der letters tot lettergrepen en woorden, gebruikt men een bord, waarop men hun eenige woorden voorfchrijft, die zij te gelijk uitfpreken, en waarbij men niet zelden de afbeeldingen der zelfftandige Naamwoorden, zoo als een *oog*, *mond*, *neus*, enz. voegt, en voor het overige de woorden zoodanig kiest, dat men er eenen voor de kinderen verftaanbaren volzin uit maken kan, die men hen dan te gelijk tracht te doen lezen; terwijl men ook dit bord tevens gebruikt, om hen het tellen te leeren, door hen het getal der letters van zulk een' volzin te doen zeggen, of door het opfteken der vingers de hoeveelheid der letters, klinkletters en medeklinkers aantewijzen, die in de woorden begrepen zijn, welke worden aangewezen; hetwelk dan telkens gevoeglijk aanleiding geeft, om hen, (alles door het opfteken der vingers,) eenvoudige dingen uit het hoofd te doen rekenen. — Om deze kleinen te oefenen in opmerkzaamheid en in de kennis van hun ligchaam, laat men hen fomwijlen de deelen van hun ligchaam fpellen, die zij dan telkens met de hand aanwijzen, en die men hen, zoo veel mogelijk is, meer en meer leert kennen.

Om hen aan het denken en tevens aan het zamenvoegen der letters te gewennen, doet men hen ook dikwijls vragen, welke zij al fpellende moeten beantwoorden: dit alles wordt hun veraangenaamd door de kleine leijen, die hun gegeven worden, eensdeels als een middel tegen de tijdverveling en het gedurig fnappen, maar voornamelijk, om hunne verbeeldingskracht gaande te houden, doordien zij daarop gaarne de aan hun bekende voorwerpen zoeken afteteekenen, alsmede om hen dus vroegtijdig zoo wel tot het vormen van letters, (die zij, of uit zichzelven of van een daartoe gefchikt bord nateekenen,) als tot het zamenvoegen van woorden en kleine volzinnen te gewennen. —

Het eerfte, dat dus de kinderen in deze Scholen leeren, is

is het *schrijven*, en het eerste, wat hun in handen gegeven wordt, is een klein leitje van 4 duimen in het vierkant (die te *Groningen* bij den Loodgieter ROEGHOLT voor 4 duiten te koop zijn) en een kleine griffel. Dit vroeger leeren *schrijven* dan *lezen* heeft zeker groote voordeelen; daar het toch *a priori* en *a posteriori* zeker is, dat alles, wat men zelf maakt, veel vaster in het geheugen komt, dan hetgeen men door anderen ziet gemaakt, en dus deze oefening, behalve dat zij eene zeer nuttige voorbereiding tot het schrijven met de pen is, behalve dat zij de kinderen bezigheden geeft, en dus de stilte bevordert, een uitnemend hulpmiddel oplevert, om de kinderen spoedig de letters en het lezen, dat in alle deze Scholen gelijktijdig geschiedt, te leeren.

Voorts vergenoegt men zich niet alleen, om de kinderen de voorgeteekende letters of woorden te leeren naschrijven; maar naauwelijks hebben zij hierin eenige vorderingen gemaakt, of men dicteert hun eenige woorden of eenen kleinen volzin, die zij uit het hoofd moeten naschrijven; en men moet waarlijk hiervan de proeven zien, om te kunnen beoordeelen, hoe veel dit helpt, om de kinderen spoedig *ortographisch* te leeren schrijven, meer inderdaad dan al het spellen, daar men in den ouden tijd zoo vele maanden, ja zelfs jaren mede doorbragt.

Eindelijk leeren zij de letters niet allen achtereen of volgens eene vastgestelde orde; maar zoodra zij er slechts twee of drie kennen, voegt men die terstond te zamen tot een klein woordje, dat een hun bekend voorwerp beteekent, zoo als *koe*, *kat*, enz. terwijl hun altijd de woorden op het bord *in hunne tegenwoordigheid* worden voorgeteekend, op dat zij ze, ook door ze te zien vormen, zoo veel eerder en gemakkelijker ook zelven zouden leeren vormen.

Onderwijs in het Lezen.

Het opzettelijk onderwijs in het lezen geschiedt, bij de twee eerste klassen, door middel van een bord, voor welk zij

gezamenlijk, en, zoo ver het den natuurlijken toon niet hindert, naar de maat, lezen; bij de kleinsten ook terstond, na dat zij den volzin gezamenlijk op de maat gespeld hebben, welke altijd, zoo hij niet regtstreeks eene les tot verbetering van het kinderlijk hart bevat, evenwel iets is, dat door ondervraging of uitbreiding daar toe dienstig gemaakt kan worden. Voor het overige hebben de leerlingen van deze twee klassen, naar gelang hunner bevatting, ieder één, maar die der derde klasse meer boekjes, waaruit zij dagelijks een of twee keeren één voor één een' volzin lezen, waarbij de leerlingen niet alleen onderhouden worden over de vlugheid, juistheid en natuurlijken toon van het lezen, en het gebruik der scheid- en zinteekens, maar ook gezorgd wordt, dat ieder het gelezene wel begrijpe, en daardoor zijne kennis vermeerdere of zijn hart verbeterd worde.

Daarenboven heeft men nog te *Noorddijk* het navolgende ingevoerd: wanneer de leerlingen der 2de of 3de klasse lezen, en daarin eene fout begaan, dan wordt dezelve door den Onderwijzer of door een' der eerstgevorderden, in een daartoe ingerigt boekje, aangeteekend en bij het einde der week overluid aan de leerlingen voorgelezen, hoe vele fouten of streepjes zij gemaakt hebben. Zijn zij dan *boven* een zeker bepaald getal geklommen, dan worden hunne namen de geheele volgende week op een stuk papier in de School opgehangen en ten toon gesteld; maar blijven zij *onder* dat getal, zoo spreekt van zelf, dat zij die tentoonstelling niet verdienen. Begaan zij in het geheel geene fouten, dan worden zij somtijds met een printje begiftigd, of hunne namen de volgende week op een eerebord geschreven.

Om het bijzonder onderwijs in het lezen te bevorderen, heeft men te *Euvelgunne* het volgende: de Onderwijzer schikt de leerlingen in klassen, noemt de klasse, wanneer het tot haar genaderd is, noemt den leerling, welke beginnen

zal,

zal, die dan den naam van het boek, benevens de bladzijde of les noemt, en vervolgens begint te lezen een, twee of meer volzinnen, tot dat de Onderwijzer, willekeurig wien, een' anderen noemt, welke begint, wanneer de voorgaande *wel* gelezen heeft, maar, indien het fout is, (de fouten zien op verkeerd genoemde woorden, ſtembuiging en toon) zwijgt, terwijl de voorgaande, na een kort zwijgen, weder begint te lezen, tot zoo lang hij het wel gemaakt heeft; doch zoo dit te langwijlig of moeijelijk mogt worden, worden hem zijne fouten getoond, en het gaat tot den anderen over. Het is evenwel mogelijk, dat er fout of fouten waren, welke de volgende lezer niet opmerkte, en dus begon te lezen, in dit geval heeft een der andere leerlingen, zoo het de Onderwijzer niet doet, de vrijheid om het te zeggen, en die brengt het op den eerſten terug. Deze beide laatſte inrigtingen hebben deze Onderwijzers, bij het bezoeken der School van *Bedum*, geleerd.

Schoon Schrijven.

Zoodra de kinderen ter School komen, beginnen zij, zoo als boven gezegd is, reeds te ſchrijven; maar eerst, na dat zij eene tamelijke vlugheid in het lezen hebben verkregen, beginnen zij op het papier te ſchrijven: eerst ſlechts wederom enkelde letters, vervolgens kleine verſtaanbare volzinnen, die zij naar ſtreepjes bordpapier of van hetzelfde ſchrift, waarop zulks door een der beste ſchrijvers wordt voorgemaakt, naſchrijven: vervolgens beginnen zij naar de voorſchriften te ſchrijven, die zoo kunstmatig als mogelijk, met eene naauwkeurige ſpelling ook eenen ette orde hebben, en, of in het groot, of in het middelſoort, of in het klein, niets anders behelzen, dan volzinnen, die de kinderen kunnen verſtaan, waaruit zij altijd iets goeds kunnen leeren, en waaruit de Onderwijzer bij het nazien der ſchriften dikwijls aanleiding krijgt, om hen bij den inhoud derzelve te bepalen, hetwelk zoo

wel onder het fchrijven, als bij het eindigen van de fchooluren gefchiedt, wanneer alle de fchriften nagezien, en de leerlingen niet alleen op den vorm der letters, maar ook op de orde, zindelijkheid, fpelling enz. oplettend gemaakt worden. En naar gelang van den ijver en de vorderingen in dit alles, worden in fommige Scholen de fchriften naar eene, in de School hangende, in graden verdeelde, fchaal geteekend, hetwelk dan ieder 's weekelijks van zelf de plaats aanwijst, waar hij, gedurende de volgende week, moet zitten, en dat wel op deze wijze: eene *U*, of *uitmuntend*, telt 5 ftreepjes; *B*, of *best* telt er 4; *G*, of *goed*, telt er 3; *V*, of *vrijwel*, telt er 2; en *M*, of *matig*, telt er maar 1. De getallen, welke zij dan door het merken van eenige dezer ftreepjes in de geheele week bekomen hebben, worden door henzelven of door onpartijdige leerlingen in des Onderwijzers tegenwoordigheid, bij het einde der week, te zamen geteld. Hij die van hen de meeste ftreepjes bekomen heeft, kan de volgende week boven aan zitten, en zoo vervolgens.

Iederen laatften fchooltijd der week laat men prijsfchriften fchrijven in een boek van 26 bladzijden, niet zoo als gewoonlijk de 1fte, 2de en 3de bladz. naast elkander vol, maar eerst de 1fte, dan de 3de, vervolgens de 5de, fpringende telkens eene bladzijde over. Wanneer de kinderen het boek op deze wijze doorgeloopen hebben, beginnen zij op nieuw van voren af de ledige bladzijden aan te vullen, op welke wijze men met een' opflag van het oog op iedere bladzijde zien kan, welke vorderingen zij in den tijd van een vierendeeljaars hebben gemaakt. Het was het eerst in de School *op de Leek*, dat ik deze methode zag, van waar ze hier is overgebragt. Wat het onderwijs zelf aangaat, is het houden der pennen, de ligging der fchriften en de regte ligchaamshouding het voornaamfte, waarop de Onderwijzers, van het begin af aan, hunne aandacht vestigen.

Regt

Regt Schrijven.

Daar het algemeen bekend is, dat de meeste lieden, inzonderheid onder de geringere volksklasse, nog wel eenigermate kunnen schrijven, maar in geenen deele, ten minste zeer gebrekkig, hunne gedachten schriftelijk weten uittedrukken, zoo oefent men de kinderen, om dit gebrek voor te komen, ten minste alle weken twee uren, door hun uit het een of ander boek iets voortelezen of hun iets te vertellen, hetwelk zij dan ieder op eene lei moeten navertellen; waarmede dan op het zeerst gelijverd wordt, om bij het nazien de minste fouten in spelling, stijl enz. te hebben. Ook vertellen zij op dezelfde wijze, in den vorm van een' brief of dergelijke, het een en ander, dat hun in het geheugen ligt; ja zelfs de kleinste der School heeft in deze schooluren eene lei, om zich in het zamenstellen der letters, woorden of kleine volzinnen te oefenen.

Rekenen.

Zoodra de kinderen ter School komen, worden hier de gronden tot de Rekenkunde gelegd, eerst door hen hunne vingers en andere deelen van hun ligchaam te leeren tellen, dan de letters, die zij geleerd, zamengevoegd of gelezen hebben; vervolgens door hen uit het hoofd te leeren tellen. — Hierna leert men hen met de gewone letters ook tevens de cijferletters en derzelver waarde kennen, door naast iederen cijfer zoo vele punten te plaatsen, als het getalmerk eenheden bevat, op deze wijze:

2 . .
7 . . . .
4 . . . . enz.

Wanneer de kinderen reeds tamelijk uit het hoofd kunnen rekenen, dan maakt men hen hoofdzakelijk eerst met de

waarde der getalmerken, en de betrekking, in welke zij onderling ſtaan, bekend, opdat zij daardoor de reden weten, waarom men, bij voorbeeld, in de optelling met de rij naar de regterhand begint, waarom men in het vermenigvuldigen telken reize elk getalmerk verder naar de linkerhand plaatst, enz. Deze eerſte beginſelen worden hen meestijds geleerd zonder het gebruik van een boek; maar krijgen zij vervolgens eene handleiding, naar welke zij voorſtellen oploſſen, (waartoe men in deze Scholen meestal de ſtukjes van BRUNT bezigt) dan houdt echter het onderwijs in het theöretisch gedeelte der Rekenkunde niet op, dat dikwijls na het eindigen van het gewone ſchoolwerk met krijt op een zwart bord verrigt wordt. Op dezelfde wijze onderrigt men hen ook voornamelijk in de decimale getallen, met toepasſing op het nieuwe metrieke ſtelſel; waarna men hen vervolgens (dewijl zij gewoonlijk eene lei gereed hebben) eenige voorſtellen opgeeft over de nieuwe munten, maten en gewigten, die zij dan meestijds door de decimale rekening zoeken opteloſſen.

Taalkunde.

Om de kinderen bekend te maken met de regelen der Nederduitſche taal, bepaalt men zich hierbij niet alleen opzettelijk na het einde van het gewone ſchoolwerk, maar tracht men hen zulks te leeren, zoo dikwijls zij tegen die regelen zondigen; en om hen in de opvolging dier regelen te oefenen, verbeteren zij in elke week een opſtel, geſchreven op een bord, waarin niet alleen de regelen van eene goede ſpelling, maar ook die der behoorlijke plaatſing van zin- en ſcheidteekens verwaarloosd zijn. Als nu dicteert de Onderwijzer, of een der verstgevorderde leerlingen hun, ten minſte ééne keer in de week, een ſtukje uit het werkje van *S. J. M. van Moock*, waarin de regelen der taal en eene goede ſpelling met opzet zijn verwaarloosd. Dit gedaan zijnde,

ſpelt de Onderwijzer hetzelfde ſtuk overluid op, zoo als het verbeterd had moeten zijn, terwijl ieder zijn eigen ſtuk naziet en verbetert. Daarna kiest men hier uit ſlechts eenigen, om die naauwkeurig natezien., ten einde zeker te zijn, of de leerlingen hun opſtel ook naauwkeurig zuiveren. Voorts laat men hen dikwijls eenige zelfſtandige naamwoorden verbuigen en werkwoorden vervoegen, om dat men zulks te regt beſchouwt als het meest dienſtig in het aanleeren van de beginſelen der taalkunde; waartoe men ook vooral de kinderen de onderſcheidene rededeelen leert kennen, en bij ieder voorkomend woord vraagt, tot welke ſoort hetzelve moet gebragt worden.

Aardrijkskunde.

De aardrijkskundige lesſen geſchieden, of opzettelijk na het gewone onderwijs, of door middel van kleine kaartjes.

Bij het opzettelijk onderwijs bepaalt men de kinderen het eerst bij de Gemeente, het Canton, het Arrondisſement en het Departement, waarin zij wonen, volgens de tabel, onlangs door den Boekhandelaar *Wouters* te Groningen uitgegeven en aldaar voor 2 ſtuivers te bekomen. Men doet hen vervolgens de zeven onderſcheidene Hollandſche Departementen met derzelver oude en nieuwe verdeelingen en namen, met derzelver voornaamſte rivieren, ſteden, voortbrengſelen enz. opnoemen of aanwijzen op een met krijt gemaakt afbeeldſel of op eene eigenlijke kaart, en gaat daarna tot Frankrijk, tot de naburige landen van Europa, tot de kaart van ons werelddeel en vervolgens tot die der overigen en tot de wereldkaart over, waarbij dan een bijzonder mondeling onderwijs in de Wiskundige Aardrijkskunde gevoegd wordt.

Ook heeft men kleine kaartjes vervaardigd, waarop de namen der Hollandſche Departementen, die der Arrondisſementen, Cantons, en Gemeenten van het Departement,

 door

door ons bewoond, de hoofdplaatſen daarvan, de namen der zeeën, rivieren, enz. geſchreven zijn. Van dezelven deelt men dan aan ieder mede, naar mate er leerlingen zijn; laat hen dan dat gene, wat op het kaartje geſchreven ſtaat, op de groote kaart aantoonen, het welk de leerlingen altijd met blijdſchap volvoeren; die doorgaans naar dien tijd verlangen, welke meestijds bij afwisſeling, nu op het einde der lesſen, dan tusſchen de ſchooltijden bepaald wordt, waarbij ook nog dikwijls mondelinge vragen gedaan worden. — Het is ook al bij het bezoeken van de School van *Bedum*, werwaarts ik, in het vorige jaar, met alle de leden van dit gezelſchap eene opzettelijke reis gedaan heb, om hen de inrigting dezer School te leeren kennen, dat zij het gebruik dezer kaartjes het eerst zagen.

Natuurkunde.

Met de Natuurkunde tracht men de kinderen zoo veel bekend te maken, als men daartoe aanleiding krijgt. Loopt b. v. de inkt uit een' inktpot bij het overgieten langs den rand of de zijde van denzelven, terſtond neemt men deze gelegenheid waar, om hun de oorzaak hiervan onder het oog te brengen, terwijl men van ieder, in de Natuur voorkomend, verſchijnſel, als regen, zonneſchijn, onweêr enz. gebruik zoekt te maken, om de kinderen de wijsheid, goedheid en almagt van den Schepper te leeren kennen.

Gebruik van den Bijbel.

Alleen de verstgevorderden in deze Scholen lezen in den Bijbel, waaruit bij voorkeur en uitſluitend die ſtukken genomen worden, welke voor kinderen het meest bevattelijk zijn, en welke de duidelijkſte en heilzaamſte lesſen bevatten ter regeling van hun gedrag, (zoo als de geſchiedenis en de gelijkenisſen van Jezus) of die voor de omſtandigheden meest geſchikt zijn, zoo als tegen Kerstijd, Luk. II.

enz.,

enz., terwijl er bij dit lezen altijd eene bijzondere ſtilte en eerbied moet plaats hebben, om de kinderen de achting te doen gevoelen, die zij aan dit Boek verſchuldigd zijn, en men er zich bijzonder op toelegt, om vooral hier alles zoo duidelijk en verſtaanbaar te maken, als mogelijk is.

Geſchiedenis.

Het onderwijs in de Bijbelſche Geſchiedenis geſchiedt meest mondeling, door eerst een geſchikt boekje te lezen of te doen lezen, om daarna hetzelve op te helderen of uit te breiden. Op gelijke wijze heeft ook de oefening plaats in de Vaderlandſche Geſchiedenis; dat gemeenlijk geſchiedt na die ſchooluren, wanneer de leerlingen zich, door het lezen van WESTERS Vaderlandſche Geſchiedenis, in het lezen geoefend hebben: of door middel van kaartjes, waarvan ieder eene vraag bevat, die op zichzelve verſtaanbaar is, en waarmede op dezelfde wijze gehandeld wordt, als met de kaartjes over de Aardrijkskunde.

Deze oefening wordt den kinderen niet weinig veraangenaamd, door hen inzonderheid bekend te maken met de daden van die perſonen, welke in deze Geſchiedenisſen voorkomen; terwijl juist hierdoor het hooge doel van het aanleeren der Geſchiedenis het meest en het gemakkelijkst bereikt wordt, door hun namelijk de goede voorbeelden ter navolginge, de ſlechte tot afſchrik voor te ſtellen.

Bij de Vaderlandſche Geſchiedenis worden de leerlingen dan tevens met de wetten van hetzelve, inzonderheid met de ſtrafwetten, volgens mijn ſchoolboek der ſtrafwetten, waarvan eerstdaags een nieuwe druk, naar de tegenwoordige wetten veranderd, zal uitkomen, bekend gemaakt.

Gezang.

Om het onderwijs te vervrolijken, en de kinderen tevens te oefenen in het Gezang, laat men hen, niet alleen bij

 het

het in- en uitgaan der *School*, maar ook onder het onderwijs een of meermalen *zingen*.

De kleinen zingen kleine Liedjes, welker inhoud niet alleen voor hen nuttig en bevattelijk, maar ook aangenaam is; zoo als de kleine Kinderliedjes uit den kleinen Kindervriend van VAN HEININGEN BOSCH, uit WESTERS Schoolgezangen, uit VAN ALPHEN enz. De meergevorderden zingen of Pfalmen of Gezangen. De Pfalmen worden gekozen uit eene verzameling van dezulken, die voor kinderen bevattelijk en die tot verbetering van het kinderlijk hart dienstig zijn; op dezelfde wijze ook uit de Evangelifche Gezangen en die van HAZEU, die allen beurtelings door hem, die voor dien dag bidden moet, overluid worden voorgelezen, of door den Onderwijzer, die dezelve telkens zoo veel mogelijk opheldert. En het is vooral dit zingen, ter afwisfeling van het onderwijs, waarvan men bij iedere voorkomende gelegenheid het doelmatigst gebruik maakt, dat mij in deze Scholen dikwijls getroffen heeft.

Zingt men toch niet alleen bij het begin en einde der School, waardoor het fchielijk fleurwerk wordt, maar weet men van andere voorkomende omftandigheden, waartoe de Schoolgezangen van WESTER zulk eene gezette aanleiding geven, of van een verhaal uit een der boekjes van VAN HEININGEN BOSCH, dat door een versje gevolgd wordt, aanleiding te nemen, om de kinderen tot het zingen van zulk een Gezang, of van het daarbij behoorende versje op te wekken, of hun daartoe flechts vrijheid te geven: ô! men moet de uitwerking hiervan gezien, men moet die zachte gevoelverwekkende toonen gehoord, men moet de uitwerking hiervan op het geheele onderwijs ondervonden hebben, om te kunnen beoordeelen, hoe hier het geheele kinderlijke hart mede zingt, en welke weldadige gevolgen deze afwisfeling in het onderwijs te weeg brengt. — Daarenboven wordt er eens in de week opzettelijk onderwijs in de Muzijk gegeven, — en den kinderen wordt van

het

het oogenblik af aan, dat zij op School komen, ingeprent, dat de kunst van zingen niet in het hard schreeuwen, maar in het voortbrengen van zachte harmonische toonen bestaat, gelijk hier dan ook overal met de zachte stem, gelijk men het noemt, gezongen wordt.

Het Gebed.

Om de jeugdige harten vroeg tot het bidden te gewennen, moeten de leerlingen der hoogste klasse bij beurten, bij het in- en uitgaan der School, een kort kinderlijk Gebed doen van niet langer, dan ten hoogste 5 of 6 middelmatige regels, welks inhoud, niet alleen door de grooten der School, maar zelfs door de kleinsten kan begrepen worden en alle de kinderlijke behoeften bevat voor tijd en eeuwigheid; en om voor te komen, dat dit dagelijksch bidden bij de kinderen geen sleurwerk worde, worden zij dikwijls voor of na het Gebed bepaald bij het oogmerk en de noodzakelijkheid van het bidden, en met welken eerbied dit moet geschieden. Hierom mag niemand het Gebed rabbelen, maar moet hij het op eene langzame en verstaanbare wijze uitboezemen. Hierom doet ook de Onderwijzer zelf nu en dan, en vooral bij het begin en einde der week, het Gebed en de Dankzegging, en hierom is er in de meeste dezer Scholen eene afzonderlijke meer verhevene plaats, met eene kleine lessenaar, welke alleen door hem, die bidden of danken moet, beklommen wordt, terwijl onder het bidden, om den eerbied te vermeerderen, alle kinderen, ten minste al de jongens, opstaan.

Orde bij het in- en uitgaan.

Bij het inkomen der School moet ieder leerling terstond zijne plaats kiezen.

Bij het eindigen van het onderwijs en na gedane dank-

zeg-

zegging gaan de leerlingen één voor één en dan bankswijze uit de School, zoo dat de leerlingen van die bank eerst uitgaan, die het digst bij de deur is en zoo vervolgens, maar de meisjes altijd vóór de jongens, na dat zij allen gezamenlijk den Meester hebben gegroet. Hierna worden, bij beurten, door een' der leerlingen van de derde klasse de Schoolmeubelen weggeborgen, welke ieder leerling op zijne plaats heeft moeten laten liggen, om daardoor het geraas voor te komen, dat dikwijls in andere Scholen met dit opbergen gepaard gaat, en daarom vooral zoo hinderlijk is, om dat het juist plaats heeft vóór of onmiddelijk na het Gebed, en dus juist op dat tijdstip, dat er de meeste stilte en eerbied moet plaats hebben.

Ook als de kinderen in de School komen, vindt ieder, hetgeen hij noodig heeft, op zijne plaats.

Belooningen.

Het gebeurt niet zelden, dat door ouders kleine geschenken voor hunne kinderen aan den Onderwijzer gebragt worden, om hun daardoor het schoolgaan aangenamer te maken. Maar deze belooningen hebben bij de Onderwijzers dezer Scholen voor de kleinen weinig waarde; want een enkel lachje of vriendelijke liefkozing zijn hier de belooningen, die men aan de teedere kleinen geeft, en verder zijn verhooging van plaats, de eer van een klein ambtje in de School te bekleeden, de belofte, om, bij een schoolbezoek van den Schoolopziener, de braafsten en vlijtigsten aan hem voortedragen, om daardoor dan van denzelven een kaartje van vlijt of goed gedrag te ontvangen, het welk hun het blijde vooruitzigt geeft om bij een openbaar examen een boekgeschenk of andere belooning te genieten, maar voornamelijk een hartelijk genoegen te toonen en vriendelijke gesprekken hier de meest gebruikelijke en de meest uitwerkende belooningen. Voor het overige wordt een uitmuntend schrift openlijk ten toon gesteld; een daarop volgend

gend mooi schrift is één nommer hooger; van die der lagere klassen, komt degene, welke zijne les uitmuntend kent, insgelijks éène plaats hooger.

Die de minste fouten, gedurende eene maand, in de verbeterstukken maakt, ontvangt een schrijfboek. Die van de benedenste klasse in eene week de minste fouten maakt, in het gene hem gedicteerd wordt, krijgt een' griffel. Tevens wordt hun bij iedere belooning onder het oog gebragt, dat die genen, welke beloond worden, daardoor niet tot trotschheid, noch de overigen tot nijdigheid moeten vervoerd worden.

Straffen.

De straffen, die men meestijds bezigt, zijn verschillend, als: ongenoegen te betoonen over het begane, het verlagen van plaats, het ontnemen der boekjes, openlijke berispingen enz.; – maar inzonderheid hen te doen gevoelen, welk een onderscheid er is tusschen hen, welke hunnen pligt doen, en welke denzelven verwaarloozen, terwijl ook het verhaal van eene dergelijke daad, als er gebeurd is, en de voorstelling van de gevolgen, welke zulk eene misdaad te weeg brengt, niet zelden de gewenschte uitwerking heeft, om de kinderen zich vervolgens voor zulke daden te doen wachten.

Voorts gaat men in deze Scholen niet ligt tot andere straffen over, zoo veel mogelijk in het oog houdende, dat men met redelijke wezens te doen heeft, die door redenering tot hunnen pligt moeten worden teruggebragt.

En zijn andere straffen volstrekt noodzakelijk, dan worden deze zoo veel mogelijk uit den aard der misdaad afgeleid en daarmede in een zeker verband gebragt; — die een slecht schrift geschreven heeft, moet na het eindigen in de School blijven om een beter te schrijven, — een' luiaard wordt zijn boek ontnomen, — die niet stil wil zitten, wordt aan de bank vastgebonden, — die te laat komt, moet zoo veel tijd na het eindigen in de School blijven, als

hij

hij verzuimd heeft, — die een' ander beleedigt, moet alleen zitten, — indien twee verschil met elkander zoeken, en beiden schuld hebben, worden zij aan elkander vastgebonden enz. Bovenal zoekt men in het beloonen en straffen ieder naar zijnen aard te behandelen.

Maatregelen ter bevordering van de gezondheid en zindelijkheid der kinderen.

Om de gezondheid en vrolijkheid der kinderen, en van den Onderwijzer te bevorderen, en tevens om de kinderen aan zindelijkheid te gewennen, wordt de School iederen avond, bij het eindigen van het onderwijs, beurtelings door twee leerlingen gesprengd en uitgeveegd; — schoon de onreinigheid telkens niet erg kan zijn, dewijl ieder leerling bij het uitgaan der School, de papieren en dergelijke onreinigheden, die bij zijne zitplaats op den grond liggen, moet opzamelen en mede uit de School nemen, welke onreinigheden tevens ook niet veelvuldig kunnen zijn, dewijl iemand, die nutteloos met papier, of dergelijke dingen speelt, tot straf de School moet rondgaan en alle onreinigheden van die soort opzoeken. Ook worden er geene pennen met vederen aan de schrijvers uitgelangd. Veel minder wordt er snoeperij in de School geduld, waardoor niet zelden de School bemorst wordt. En, naar mate de gesteldheid van het weder is, wordt de ongezonde lucht der School, vóór, onder of na den schooltijd, door het openen van schuiframen met de gezonde lucht verwisseld. En om de kinderen met te meer regt tot zindelijkheid te kunnen aansporen, wordt niet alleen de School, maar alles, wat maar eenige betrekking tot het onderwijs heeft, zoo veel mogelijk in eene zindelijke en juiste orde gehouden; — en, door altijd den voorrang aan zindelijkheid te geven, worden de kinderen niet weinig aangespoord, om zich zoo veel mogelijk net en zindelijk te houden,

den, daar de onzindelijken anders, indien deze deugd in hun gedrag en werken te veel verwaarloosd wordt, wel eens van de andere leerlingen worden afgescheiden.

Bevordering van Zedelijkheid.

Ieder, die het menschelijk hart een weinig bestudeerd heeft, en die vooral eenigen tijd met kinderen heeft omgegaan, weet, hoe moeijelijk het is, opzettelijke oefeningen daar te stellen ter bevordering van de zedelijkheid.

Deze hebben hier dan ook niet anders plaats, dan dat men den kinderen dikwijls zedelijke daden verhaalt, en dat op zulk eene wijze doet, dat zij daardoor ter betrachting van het goede worden aangespoord; gedachtig aan de spreuk, dat *leeringen wekken, maar voorbeelden trekken.*

Intusschen zijn alle de Onderwijzers dezer Scholen doordrongen van de overtuiging, dat bevordering van zedelijkheid het hoofddoel en het hooge doel der schoolverbetering is, en wanneer men dus nu nog eens uit dit oogpunt de voorgaande beschrijvingen nagaat, dan zal men, vertrouw ik, duidelijk bespeuren, ten minste bij het intreden van eene dezer Scholen weldra overtuigd worden, dat alle de deelen van het onderwijs, de lessen, die de kinderen lezen, en de wijze, waarop met hen over het gelezene gesproken wordt, de voorschriften, die zij schrijven, de wijze, waarop de Geschiedenis en de Natuurkunde met hen behandeld worden, het gebruik, dat men van den Bijbel, van het Gezang en van het Gebed maakt, de orde, die er in dezelve heerscht enz., allen te zamen werken ter bereiking van dit hooge doel; terwijl men nimmer vergeet, hen bij elke voegzame gelegenheid op te leiden tot den wijzen en goeden Bestuurder van hun lot, hun de verpligting voor oogen te stellen, die zij aan dat Wezen hebben, en de wijze, waarop zij door gehoorzaamheid, door inschikkelijkheid en door werkzame liefde aan die verpligting kunnen beantwoorden.

Ziet

Ziet daar, geachte lezers der Bijdragen! den tegenwoordigen toestand van het onderwijs in de Scholen van *Helpen*, *Haren*, *Onnen*, *Westerbroek*, *Engelbert*, *Middelbert*, *Noorddijk* en *Euvelgunne*. — Het is waar, niet in alle deze Scholen vindt men deze leerwijze in alle hare deelen en in dezelfde volmaaktheid; doch in allen heerst dezelfde geest en ook hoofdzakelijk dezelfde inrigting, en overal streeft men ten minste, om denzelfden geest daar te stellen; — gelijk ik ook dan, wanneer ik eene inrigting niet algemeen, maar slechts in éénе School vond, die School met naam genoemd heb, en men dus vrijelijk besluiten kan, dat al het overige in alle deze Scholen, *ten minste hoofdzakelijk*, plaats heeft.

Intusschen keur ik juist niet onbepaald alles goed, hetwelk ik in iedere dezer Scholen als bestaande heb opgegeven; maar ik heb den tegenwoordigen toestand dezer Scholen willen beschrijven, eensdeels, om naderhand de verbeteringen in ieder derzelve te kunnen opgeven, en anderdeels, op dat andere Onderwijzers gelegenheid zouden hebben, om de inrigtingen, welke in deze Scholen plaats hebben, te leeren kennen, en hetgeen zij daarvan goedvinden, na te volgen en het overige achterwege te laten.

Voor het overige wil ik, door juist deze acht Scholen te noemen, geene andere Onderwijzers van mijn District voor het hoofd stooten, als of er ook geene andere Scholen in mijn District waren, die beter of even goed zijn als deze. Geenszins; ik heb ook nog andere Scholen in mijn District, daar sommige deelen van het onderwijs nog beter zijn, dan in eenige dezer, en die in het algemeen, zoo niet beter, ten minste even goed zijn als die, welke ik beschreven heb; maar dit is in deze Scholen bijzonder, dat zij allen worden waargenomen door jongelingen, die allen naast

elkander wonen, allen met elkander één gezelſchap uitmaken, allen nog maar twee of ten hoogſte drie jaren in mijn Distriᶜᵗ waren, en van welke nog niemand, vóór hij in mijn Distriᶜᵗ kwam, ooit elders als Hoofdonderwijzer gefungeerd heeft, en men dus hieruit zien kan, hoe nuttig het herhaald onderling bezoeken van elkanders Scholen voor Schoolhouders is, en hoe ver jonge Onderwijzers het in korten tijd brengen kunnen, als zij zich met elkander tot één gezelſchap vereenigen, en daarin vooral praktisch werkzaam zijn.

TH. VAN SWINDEREN.

B. VRAGEN *van het Schoolonderwijzers-gezelſchap te* Lutjegast.

1. Hoedanig moet gehandeld worden met de trapswijze opklimming der eerst beginnenden in het leeren der letters, ſpellen, lezen en ſchrijven?
2. Hoedanig moet gehandeld worden met de trapswijze opklimming in het onderwijs van de 2de klasſe?
3. Hoedanig moet de trapswijze opklimming van het onderwijs van de derde klasſe ingerigt en behandeld worden?
4. Op welk eene wijze leert men de jeugd het gemakkelijkst de Geſchiedenis van ons Vaderland?
5. Op welk eene wijze leert men de kinderen het gemakkelijkst de Bijbel-geſchiedenis?
6. Welke zijn de geſchiktſte middelen, om zich onderling in de Franſche taal te oefenen?
7. Op wat wijze kan men het best de ſtilte in de School bevorderen?

8. Op

8. Op welk eene wijze leert men de kinderen het gemakkelijkst, en op den vereischten toon, het zingen?

9. Welke zijn de algemeene oorzaken van de wanbegrippen der kinderen?

10. Op welk eene wijze kan men best de kinderen de letters leeren?

11. Hoe, en op welk eene wijze kan men de kinderen best het schrijven leeren?

12. Hoe, en op welk eene wijze kan men kinderen best op de School stil houden? en welke zijn de voordeelen van het stille Schoolhouden?

13. Welke zijn de beste middelen, om aan kinderen het Schoolgaan en leeren aangenaam en belangrijk te maken?

14. Op welk eene wijze kan de Onderwijzer de liefde, achting en het vertrouwen der kinderen verwerven?

15. Met welk een' tak van Rekenkunde zou men de schooljeugd reeds vroeg moeten bekend maken? en hoedanig zou men het onderwijs derzelve moeten inrigten?

16. Op welk eene wijze ontwikkelt men de verstandelijke vermogens der kinderen onder het Schoolonderwijs?

17. Op welke dingen zou men de aandacht der kinderen eerst moeten vestigen, om hen aan het denken te helpen?

18. Hoedanig zoude de inrigting van het Schoolonderwijs moeten zijn, voor eene School van 50 kinderen, zoo wel ten opzigte van de verdeeling in klassen, den tijd van onderwijs, en de manier van onderwijs?

19. Op welk eene wijze verbant men het gemakkelijkst de wanbegrippen bij kinderen, waar dezelve reeds plaats genomen hebben?

AANSPRAKEN OF REDEVOERINGEN,
IN HETZELFDE GEZELSCHAP GEDAAN.

N°. 1. J. ZUIDHOFF. Behelzende eenige aanmaningen om getrouw en vlijtig den aanvertrouwden post waar te nemen, en tevens eene opgave van eenige vereischten, gefchikt om eene goede opvoeding te bevorderen.

2. J. SMID. Behelzende eenige opwekkingen tot het waarnemen van den Schoolonderwijzers-post.

3. J. SLOOTS. De Landman in de Lente, den Schoolonderwijzeren ter opwekking en aanmoediging.

4. J. HUISMAN. De verpligting eens Onderwijzers, om voor de gezondheid van zijne leerlingen te zorgen.

5. D. HUISMAN. Eenige leeringen en opwekkingen voor Schoolonderwijzers, uit den Oogst afgeleid.

6. O. COPINGA. God moet den arbeid zegenen, zal men waarlijk vruchten van denzelven inoogften.

7. H. J. POSTHUIS. Eenige gedachten bij de befchouwing van den Landman in de Lente, op het onderwijs toepasfelijk gemaakt.

8. B. K. KLOPPINGA. Over het nut en de noodzakelijkheid van wel te kunnen lezen en fchrijven.

9. O. COPINGA. Over de fchoonheid der Natuur.

10. J. J. ZUIDHOFF. Over de noodzakelijke vereischten van Schoolonderwijzers, om de harten hunner leerlingen goed te vormen.

11. J. SMID. Over de voortreffelijkheid van het ambt van Schoolonderwijzer.

VRAGEN
betreffende de Opvoeding en het Onderwijs.

OPVOEDING EN ONDERWIJS.

1°. *Hoe bevordert men bij kinderen de gehoorzaamheid en andere deugden, daarmede in het naauwst verband staande, als liefde, vertrouwen, dienstvaardigheid, enz.*

2°. *Daar het ter ontwikkeling en beschaving des verstands van het grootste belang is, zoo voor Onderwijzers als Leerlingen, den zin van vele, dikwijls voorkomende, woorden te kennen, zoo vragen wij eene korte en duidelijke verklaring van den zin der volgende woorden:* KRACHT, STERKTE, VERMOGEN; ZIN, ZINTUIG; GEEST, ZIEL.

GEWONE REKENKUNDE.

Een Kantoorknecht vindt de volgende optelling:

f 28 — 15 — 11					*f* 20 — 12 — 8		
27 — 14 — 10					24 — 10 — 11		
26 — 13 — 9					22 — 14 — 6		
25 — 12 — 8					21 — 13 — 9		
24 — 11 — 7					23 — 11 — 4		
23 — 10 — 6					*f* 113 — 2 — 6		
22 — 9 — 5							
f 179 — 7 — 8							

Hieruit wil hij rekenen, in hoe veel onderdeelen de gulden hier gedeeld is, en hoe veel kleinere deelen weder ieder dezer onderdeelen bevat: hoe zou men dit kunnen verrigten?

ALGEBRA.

Drie RATIONALE *heele getallen te vinden, wier som, de som der* PRODUCTEN *van twee en twee, en hun* PRODUCT, *ieder bijzonder, een* RATIONAAL QUADRAAT *zij. Of* $x^3 - aaxx + bbx - cc = 0$ *gegeven zijnde, begeert men* a, b *en* c *zoodanig te bepalen, dat de wortelen der vergelijking heele en rationale getallen zijn.*

De antwoorden op de Opvoedkundige vragen wachten wij binnen twee, en die op de Rekenkundige vragen enz. binnen ééne maand, *vrachtvrij*, onder het adres van de Uitgevers dezes.

SCHOOLWEZEN BINNEN HOLLAND.

Zoo door de vertraagde uitgave der *Bijdragen*, als door gebrek aan plaats in de beide voorgaande Nommers, is het ons onmogelijk geweest, de ingekomen Berigten van schoolëxamens, schoon reeds in het afgeloopen jaar gehouden, vroeger mede te deelen. Wij voegen thans bij dezelve nog eenige andere, aangaande later gehoudene examens, en zullen daarmede voortvaren, zoo veel de ruimte van plaats zal veroorloven, overtuigd, dat berigten van dien aard in meer dan een opzigt geschikt zijn, om het verbeterd onderwijs krachtdadig te bevorderen.

HOORN. Het jaarlijksch examen in alle de Fransche en Hollandsche Scholen dezer Stad gehouden zijnde, had de Plaatselijke Schoolcommissie wederom het genoegen, om den 15 September 1812, in de Groote Kerk der Hervormden eene openlijke Prijsuitdeeling op eene zeer plegtige wijze te doen. Dit kinderfeest, hetwelk men hier vierde, was een openbaar bewijs van de goede werking der Prijsuitdeeling in vorige jaren. De Voorzitter der Commissie, de Wel-Eerw. Heer H. VAN IJSSEL GROOTHUIS, sprak vooraf eenige oogenblikken over het hoofdoogmerk van het openbare onderwijs, en spoorde bijzonder de Onderwijzers der jeugd aan, om al meer en meer aan dat oogmerk, naar de beste voorschriften, bevorderlijk te zijn. De statelijke tegenwoordigheid van Mijnheer den Maire dezer Stad, met deszelfs Adjuncten, den Keizerlijken Procureur, President en Leden van het Tribunal, de Vredegeregten, de Commissarissen der Hervormde Gemeente, den Schoolopziener van dit District en de directie van het Departement *Tot Nut van 't Algemeen*, zette aan deze plegtigheid veel luister bij. Na het uitdeelen van eenige Fransche en Hollandsche werkjes aan 216 verdienstelijke kin-

kinderen, bedankten fommigen der leerlingen allerbevalligst in de Franfche, Hollandfche en Engelfche taal voor de hun toegereikte gefchenken, en deed de Voorzitter onderfcheidene aanfpraken. Een zeer treffend Orgelmuzijk veraangenaamde, bij afwisfeling, deze plegtige verrigting; en alles liep af tot zigtbaar genoegen der groote menigte toehoorders van allerlei rang en ftand.

In die zelfde maand had Hoorns Plaatfelijke Schoolcommisfie nog een ander genoegen. Jaarlijks de Scholen in het Protestantfche en Roomsch-Catholieke Weeshuis dezer Stad examinerende, wenschte zij dikwijls ook den ijver der kinderen in deze Geftichten door het uitdeelen van Prijzen te kunnen opwekken, en derzelver naarftigheid en vorderingen, in deze Scholen even zoo zigtbaar als in eenige School dezer Stad, eenigzins te beloonen. Er waren daarin dus verre beletfelen. Aangenaam was het ondertusfchen der Commisfie, dat zij, deze Weesjes telkens flechts met een' mondelijken lof verlatende, dezelve toch van tijd tot tijd in leerzaamheid, vlijt en goed gedrag zag toenemen, onder het geleide van hunne brave en verdienftelijke Onderwijzers S. VAN WILLIGEN en J. ROMEIN. Eindelijk verkreeg de Commisfie haren wensch, door de edelmoedige onderfteuning van Mijnheer den Maire J. C. VAN DE BLOCQUERIJ, wiens werkzame belangftelling in de vorming van kinderen dankbare erkentenis verdient. De uitdeeling van Prijzen gefchiedde den 16 en 22 September 11 in de genoemde Geftichten, in tegenwoordigheid van den Heer Maire, Heeren Regenten en Vrouwen Regentesfen, den Districts-Schoolopziener en andere lieden, terwijl de aanfpraken van den Voorzitter der Commisfie bij deze, voor de Weesjes voor al zoo aandoenlijke, plegtigheid veel gevoel verwekten.

VELSEN 22 October 1812. De Schoolonderwijzer P. CORVER hield op dezen dag een plegtig examen zijner leerlingen,

gen, waarbij hoofdzakelijk het volgende plaats had: ten 10 uren des morgens opende de Onderwijzer, in tegenwoordigheid van eene toegevloeide fchare, de voorgenomene plegtigheid met het zingen van een Evangelisch Gezang; — vervolgens verfchafte hij zijnen fcholieren gelegenheid, om proeven te geven van derzelver vorderingen in de verfchillende kundigheden, waarin zij te dier fchole onderwezen worden. — Dit onderzoek (waarbij men alle de vakken was doorgeloopen, onder welke ook in aanmerking kwamen: *de Decimale rekening, met toepasfing op het Metriek ftelfel*, — *de Beginfelen der Meetkunde*, — *de Staat- en Wiskundige Aardrijkskunde* en *de Algemeene Bijbelfche- en Vaderlandfche Gefchiedenisfen*, — wordende de ondervraging in dit laatfte vak, na den afloop van het examen, door eenen liefhebber, daarbij tegenwoordig, nog voortgezet met twee der voornaamfte leerlingen, en zulks zeer ten genoegen der aanwezigen) — werd wederom met het aanheffen van een Evangelisch Gezang befloten: en toen nam de Prijsuitdeeling eenen aanvang; na welke de leerlingen met een kinderlijk onthaal vervrolijkt werden, en allen zeer opgeruimd naar hunne huizen terug keerden.

Ter goedmaking der onkosten van het een en ander, hetwelk aan de Velfer-jeugd zulk een' aangenamen dag verfchafte, was de Onderwijzer, op zijne uitnoodiging, in ftaat gefteld door de milde bijdragen van zeven jonge Dames, door hem voorheen in private lesfen onderwezen, en die hem meermalen blijken van deelneming en belangftelling in het onderwijs en de goede opleiding van zijne fchooljeugd gegeven hebben.

HARDINXVELD den 19 November 1812. Ten dezen dage werd hier wederom examen gehouden in de openbare School dezer Gemeente, wier talrijke leerlingen onder de verftandige leiding van den volijverigen en voor zijnen post zeer wel berekenden MAARTEN VAN DE GIESSEN, zoo aan

 hun-

hunne, in deze plegtigheid belangstellende, Ouders en Vrienden, als aan den Districts-Schoolopziener, blijken gaven van aanzienlijke vorderingen in de onderscheidene vakken van het Lager Onderwijs. Na een toepasselijk gezang vóór de opening der werkzaamheden, werden de eerstbeginnenden onderzocht in de kennis der letteren, de Spelkunst, Getalmerken, Leesteekens en de beginselen van het Lezen, zoo op het bord als in het boek. Vervolgens ging men met de 2de klasse over tot het Lezen, waarbij naauwkeurig onderzoek werd gedaan, of de leerlingen begrepen, wat zij gelezen hadden; wijders behandelde men op het bord de Leesteekens, benevens de gewone en Latijnsche Getalmerken; ook werden de schriften van het vorige jaar met de laatsten van dit jaar vergeleken. Door de leerlingen der hoogste klasse werd kunstmatig gelezen, en werden Rekenkundige proeven gegeven, zoo algemeene als bijzondere, waarbij de vijf hoofdregels en de meetkundige evenredigheid zoo op het bord als op de lei met voorstellen werden behandeld; hetwelk gevolgd werd door het onderzoek in de kennis der Hollandsche taal en de Aardrijkskunde, met gebruik van den Aardglobe en van eene bijzondere Kaart van Holland. Uit de Vaderlandsche geschiedenis werd het eerste tijdvak gekozen, en met het beleg en het ontzet van Leijden geëindigd. Hierop volgden nog eenige vragen, naar de vatbaarheid der leerlingen ingerigt, over de Christelijke Zedekunde, welke door de meesten hunner behoorlijk werden beantwoord. Eindelijk kwam hier nog bij het onderzoek naar de vorderingen in de Fransche taal, dat hier voor de eerste maal plaats had, en waarin door eenige leerlingen (de kortheid des tijds in dezen in aanmerking genomen zijnde) aanvankelijk vrij goede vorderingen waren gemaakt; waarbij nog moet vermeld worden, dat hier ter plaatse veel lust wordt bespeurd tot het aanleeren van de taal des Rijks.

Het onderzoek tot genoegen afgeloopen zijnde, volgde de

de uitdeeling van Eereprijzen aan een groot aantal van leerlingen, die elk in hunne klasſe, zoo ten aanzien van gemaakte vorderingen, als van loffelijk gedrag, boven hunne mede-leerlingen hadden uitgemunt. Na de Prijsuitdeeling deed de Schoolopziener eene aanſpraak, waarin hij, bij de betuiging van zijn genoegen over het werk van dien dag, de edeldenkende kindervrienden bedankte voor hunne deelneming in de belangen der ſchooljeugd, zoo door hunne tegenwoordigheid en oplettendheid, gedurende het onderzoek betoond, als door het bekostigen der Prijsjes, tot welker aankoop, in het voorleden jaar door den achtingwaardigen Predikant der Plaats, den Heere W. VAN GENDT DE LEEUW alleen gedragen, nu tevens door eenigen der aanzienlijkſte Ingezetenen, eene meer dan toereikende ſomme was te zamen gebragt; wordende wijders de welverdiende lof en aanmoediging door hem gegeven aan den onvermoeiden en voor het heil der ſchooljeugd ſteeds werkzamen Onderwijzer, en de leerlingen geluk gewenscht met de door hun verkregene Eereteekenen, met opwekking tot verdere naarſtigheid en goed gedrag; waarop het een en ander beſloten werd met een toepasſelijk Gezang.

TER APEL. In eenen brief van den 29 Nov. 1812, gaf de Wel-Eerw. Heere J. H. HEMMES, Predikant alhier, aan den Districts-Schoolopziener het navolgend belangrijk berigt van het, ten zelfden dage, aldaar gehouden ſchoolexamen:

„Ik tel, onder de aangenaamſte dagen van mijn verblijf alhier, den dag van heden, daar ik het genoegen had, een openbaar onderzoek der ſchooljeugd bij te wonen, en de uitmuntende proeven te zien afleggen van de vorderingen, welke dezelve gemaakt had. — Ik hield voor eene talrijke ſchare, ook van elders zamengevloeid, eene korte redevoering, ten betoge: *dat vooral het tegenwoordig onderwijs in de Scholen een zeer geſchikt middel is, om de vroege Godzaligheid te bevorderen*; ik bepaalde de toehoor-

hoorders voornamelijk bij de ontwikkeling der ziels-vermogens, en de zoo allernuttigſte kennis der Bijbelgeſchiedenis. — Ik begon het onderzoek in de onderſcheidene vakken: de 4de of laagſte klasſe was de eerſte; hierin leiden ook de kleinſte kinders vlijt en opmerkzaamheid aan den dag. — De 3de klasſe beantwoordde alle de vragen van den Onderwijzer over hetgeen de kinderen van die klasſe gelezen hadden, als: over de Aardrijkskunde, de Waarheden van den Godsdienst en andere dingen, zoo naauwkeurig, dat dit de aandacht van alle de aanwezenden tot zich trok. — Nu kwam de 2de klasſe aan de beurt; deze las de Geſchiedenis van Jozef, rekende, ſchreef en gaf de ſchoonſte blijken van kennis in de Aardrijksbeſchrijving en in de Godsdienstwaarheden. — De 1ſte klasſe was bij uitſtek in de opgenoemde wetenſchappen ervaren, benevens in de Bijbelgeſchiedenis en in de eerſte beginſelen der Nederduitſche taal. — Tusſchen beiden werd het onderzoek door een allerliefst kinderlijk gezang afgewisſeld.

Verwondering en blijdſchap waren op het gelaat der aanwezenden te lezen, terwijl dezelve tranen der hartelijkſte dankbaarheid uit de oogen der Ouderen persten.

Het onderzoek geëindigd zijnde, deelde ik, met overleg van den Municipalen Raad, de Zilveren Medailles en de overige Eereprijzen aan de kundigſten en braafſten uit. Ook heb ik aan alle de overige kinders, behalve de voornoemde Prijzen, nog ter aanmoediging Schoolprenten uitgedeeld. — De Medaille, met de zinſpreuk: *band van eendragt*, werd aan WILLEM H. NIEMEIER, en de andere, met de zinſpreuk: *de ware wijsheid is de kennis van God*, werd aan den in alle opzigten lofwaardigen jongeling ALVRIG H. SASSEN toegewezen. — Op dat eindelijk ook de verdienſtelijke en voor het geluk der jeugd werkzame Onderwijzer N. AIKES TER HART voor zijne vlijt en moeite beloond wierd, gaf ik denzelven een boek, 't welk tot vermeerdering van zijne kundigheden ſtrekken kan.

De

De vreugde der toehoorders, vooral der dankbare Ouders, openbaarde zich in het geven van geld, waarvoor zich de kinders, na het onderzoek, konden vermaken.

Het moet een weldenkend mensch altijd genoegen verschaffen, wanneer hij diergelijke plegtigheden bijwoont; maar hoe veel te meer moet een Leeraar van den Christelijken Godsdienst zich verheugen, wanneer de kinderen zijner Gemeente hem de lagchende hoop geven, dat zij eenmaal waardige, verstandige en deugdzame leden van het Christendom zullen worden."

HEUKELUM den 9 Mei 1813. Op dezen dag heeft onze zeer kundige en onvermoeid werkzame Onderwijzer der jeugd, JOHANNES VAN BRAAMBEEK, schoon hij slechts negen maanden lang dezelve heeft onderwezen, ons de zigtbaarste bewijzen gegeven der voordeelen van een wel ingerigt onderwijs, en te gelijk van den weldadigen invloed, die hetzelve hebben moet op de toekomstige bestemming onzer kinderen, daar wij te gelijk overtuigd zijn van zijn vermogen op en van zijne belangstelling in de vorming hunner harten.

Een openbaar examen zijner leerlingen, hoedanig alhier nooit te voren gehouden werd, stelde op bovengenoemden dag, na het eindigen van den gewonen Godsdienst, elk in de aangename gelegenheid van hetzelve te kunnen bijwonen. — De werkzaamheden waren in dezer voege ingerigt:

Op de eerste of laagste klasse met derzelver onderdeel, werd het onderwijs in de letters, in de twee- en drieklanken op het leerbord beproefd, alsmede het uitspreken van getalmerken; voorts werd, en gespeld en gelezen. — Op de 2de klasse met derzelver onderdeel werden de oefeningen in het lezen voortgezet, de leesteekens opgegeven, twee en drie klanken opgenoemd en de eerste beginselen der Hollandsche taal behandeld. — Op de derde klasse met derzelver onderdeel werd kunstmatig gelezen, gerekend, de Hollandsche taal verder beoefend, terwijl de meestgevorderden bewijzen ga-

ven van hunne vorderingen in de Evenredigheden, Interestrekening en Worteltrekkingen, vervolgens van die in de Aardrijkskunde, Algemeene en Vaderlandsche geschiedenissen.

In de laatstgenoemde vakken hebben voornamelijk uitgemunt CORNELIA DE VOOGD, JOHANNES DEN BOUWMEESTER, FLORIS KRUYT, CORNELIS VAN BERGEN, ANDRIES KRUYT, JOHANNES VAN DER MAST, CORNELIA KRUYT, HENDRINA KRUYT en HENDRIKA BAPLU; en gelijk er eenigen der opgenoemde jongens in de Schrijfkunst buitengewone vorderingen toonden, zoo moest elk het meesterlijk schrift der drie laatstgenoemde meisjes bewonderen, dat naauwelijks schooner of netter zijn kan. Vooraf, tusschen beiden, en ten slotte van het examen werden toepasselijke Gezangen gehoord.

Na den afloop van het examen tot elks genoegen, werden er 28 Boekgeschenkjes uitgedeeld: en daar er onder de 56 leerlingen, volgens de getuigenis van den Onderwijzer, geenen gevonden werden, die geene aanspraak konden en mogten maken op een geschenkje, werden aan de eerstbeginnenden, ter verdere aanmoediging, Prenten uitgedeeld; zijnde het een en ander bekostigd door den Onderwijzer, wiens eerzucht in dezen evenwel, door de edelmoedigheid der talrijke toehoorders en toehoorderessen, bij eene meer dan toereikende Collecte, ter gemoetkoming in de kosten, deswegens schadeloos is gesteld.

Daar de Districts-Schoolopziener deze plegtigheid niet kon bijwonen, heeft het den Wel-Eerw. Heere CORNELIS DE VOOGD, Predikant der Hervormde Gemeente alhier, behaagd, dezelve te sluiten met eene zeer belangrijke en ter zake dienende redevoering, waarbij zoo wel de Ouders, als de kinderen voornamelijk bepaald werden bij de verpligting, die zij hebben, en bij de achting, die zij verschuldigd zijn, aan hunnen braven, en met onafgebroken ijver voor hunne beschaafde opvoeding en voor de toeneming hunner verstandelijke vermogens werkzamen, Onderwijzer.

LYST

L Y S T

VAN

SCHOOLONDERWIJZERS,

die door de Commisſiën van Onderwijs in de Voorjaarsvergadering dezes jaars 1813 *geëxamineerd zijn en de algemeene toelating verkregen hebben.*

VOOR DE GEWONE VAKKEN VAN HET LAGER ONDERWIJS, DE FRANSCHE TAAL ER ONDER BEGREPEN.

TWEEDE RANG.

Thomas Philippus Adams, den 21. April 1813, oud 45 jaren, geëxam. in de Monden van de Maas. In den Haag.

Johannes van Braambeek, den 21. April 1813, oud 23 jaren, geëxam. in de Monden van de Maas. Thans Op. Schoolonderwijzer te Heukelum. Bezat den derden rang.

Pierre Lamarque, den 28. April 1813, oud 22 jaren, geëxam. in de Zuiderzee. Thans Onderm. te Weesp.

Gijsbertus Schouwenberg, den 28. April 1813, oud 22 jaren, geëxam. in de Zuiderzee. Thans Mede-onderw. te Haarlem.

David Gerſon Snatich, den 4 Febr. 1813, oud 19 jaren, geëxam. in de Wester-Eems. Thans Onderm. te Groningen. Bezat den derden rang.

Pieter Verijp, den 21. April 1813, oud 48 jaren, geëxam. in de Monden van de Maas. Bijz. Schoolonderwijzer onder Strijen. Bezat den derden rang.

Freerk Pieters Verwerda, den 5. Mei 1813, oud 22 jaren, geëxam. in Vriesland. Thans Bijz. Schoolonderwijzer te Sneek. Bezat den derden rang.

DERDE RANG.

Alleen admisſibel binnen het Departement, door welks Commisſie het examen is afgenomen.

Harm Bebingh, den 21. April 1813, oud 23 jaren, geëxam. in de Wester-Eems. Thans Bijſchoolhouder te Seijen. Bezat den vierden rang.

Willem van de Beek, den 5. Mei 1813, oud 19 jaren, geëxam. in den Boven-IJsſel. Gouverneur te Huisſen.

Kornelis Gerhardus Bruining, den 5. Mei 1813, oud 23 jaren, geëxam. in Vriesland. Thans Kweekel. te Makkum.

Seger van Doorn, den 22 April 1813, oud 18 jaren, geëxam. in de Monden van de Maas. Thans Onderm. te Sliedrecht. Bezat den vierden rang.

Arnoldus van Dort, den 21. April 1813, oud 26 jaren, geëxam. in de Monden van de Maas. Thans Onderm. te Gouda.

Dirk Rudolph Erdbrink, den 27. April 1813, oud 18 jaren, geëxam. in de Zuiderzee. Thans Ondermeester te Enkhuizen.

Fredrik Hendrik Goede, den 22 April 1813, oud 18 jaren, geëxam. in de Monden van de Maas. Huisonderwijzer te Rotterdam. Bezat den vierden rang.

Petrus Coenradus Goldbach, den 5. Mei 1813, oud 26 jaren, geëxam. in den Boven-IJsſel. Te Empel bij Rees.

Gerrit Grobbema, den 21. April 1813, oud 18 jaren, geëxam. in de Wester-Eems. Te Groningen.

Dirk Hendrik Halfſmid, den 22. April 1813, oud 20 jaren, geëxam. in de Monden van de Maas. Thans Ondermeester in den Haag. Bezat den vierden rang.

Mar-

Martinus Johannes Hengeveld, den 27. April 1813, oud 26 jaren, geëxam. in de Zuiderzee. Huisonderwijzer te Haarlem.

Andreas Jan Huisken, den 20. April 1813, oud 18 jaren, geëxam. in de Wester-Eems. Prov. Schoolonderwijzer te Pegum.

Hendrik Huisman, den 21. April 1813, oud 27 jaren, geëxam. in de Wester-Eems. Te Kolham.

Gerardus Kornelis Immink, den 22. April 1813, oud 22 jaren, geëxam. in de Monden van de Maas. Onderm. te Papendrecht. Bezat den vierden rang.

Jan Pieters Kieſtra, den 5. Mei 1813, oud 27 jaren, geëxam. in Vriesland. Prov. Schoolonderwijzer te IJtens. Bezat den vierden rang.

Hermanus Olferts Kieſtra, den 5. Mei 1813, oud 20 jaren, geëxam. in Vriesland. Onderm. te St. Jacobs Parochie.

Dirk Koster, den 27. April 1813, oud 18 jaren, geëxam. in de Zuiderzee. Ondermeester te Beets. Bezat den vierden rang.

Arend Jan Kraaijenbrink, den 5. Mei 1813, oud 22 jaren, geëxam. in de Monden van den IJsſel. Onderm. te Wijhe. Bezat den derden rang in het Dep. de Zuiderzee.

Folkers Ulriks Lourens, den 5. Mei 1813, oud 19 jaren, geëxam. in Vriesland. Kweekeling te Pietersbierum.

Cornelis Joannes Mijnard, den 27. April 1813, oud 18 jaren, geëxam. in de Zuiderzee. Onderm. te Amſterdam.

Abraham Molenaar, den 27. April 1813, oud 19 jaren, geëxam. in de Zuiderzee. Onderm. te Gouda.

Willem Mulder, den 27. April 1813, oud 20 jaren, geëxam. in de Zuiderzee. Onderm. te Haarlem.

Hendrik Mulder, den 27. April 1813, oud 18 jaren, geëxam. in de Zuiderzee. Onderm. te Mijdrecht.

Toeke Atzes Nicolaij, den 5. Mei 1813, oud 18 jaren, geëxam. in Vriesland. Onderm. te St. Anna Parochie. Bezat den vierden rang.

Jo-

Johannes Baptista van Nerom, den 16. Jan. 1813, oud 28 jaren, geëxam. in de Wester-Eems. Te Groningen.

Hendrik Niewenhoven, den 27. April 1813, oud 18 jaren, geëxam. in de Zuiderzee. Ondermeester te Haarlem. Bezat den vierden rang.

Gerardus Oosterbeek, den 5. Mei 1813, oud 25 jaren, geëxam. in den Boven-IJsfel. Te Harderwijk.

Willem Oudshoorn, den 22. April 1813, oud 18 jaren, geëxam. in de Monden van de Maas. Onderm. te Leijden. Bezat den vierden rang.

Cornelis Gerardus Pijl, den 27. April 1813, oud 28 jaren, geëxam. in de Zuiderzee. Te Amfterdam. Bezat den vierden rang.

Alexander ter Poorten, den 27. April 1813, oud 21 jaren, geëxam. in de Zuiderzee. Ondermeester te Amfterdam. Bezat den vierden rang.

Albertus Martinus Regenspurg, den 5. Mei 1813, oud 41 jaren, geëxam. in de Monden van den IJsfel. Te Deventer.

Antonie van Roofenhagen, den 27. April 1813, oud 26 jaten, geëxam. in de Zuiderzee. Onderm. te Hilverfum.

Hermanus Rutjes, den 6. Mei 1813, oud 22 jaren, geëxam. in den Boven-IJsfel. Te Duijven.

Floris Streeft, den 6. Mei 1813, oud 19 jaren, geëxam. in den Boven-IJsfel. Onderm. te Arnhem.

Johannes Stuiver, den 27. April 1813, oud 18 jaren, geëxam. in de Zuiderzee. Te Loosdrecht.

Hendrik Aart Swaters, den 27. April 1813, oud 18 jaren, geëxam. in de Zuiderzee. Te Weesp.

Kornelis Tak, den 21. April 1813, oud 22 jaren, geëxam. in de Monden van de Maas. Onderm. te Sliedrecht.

Gerhardus Tilbri, den 5. Mei 1813, oud 17 jaren, geëxam. in de Monden van den IJsfel. Te Heino.

Gerrit Andries Veendorp, den 5. Mei 1813, oud 23 jaren, geëxam. in Vriesland. Prov. Schoolonderwijzer te

Ure-

Ureterp. Bezat den derden rang in het Dep. de Wester-Eems.

Georg Charles Verenet, den 27. April 1813, oud 18 jaren, geëxam. in de Zuiderzee. Te Amſterdam.

Antonie Vergeer, den 5. Mei 1813, oud 21 jaren, geëxam. in den Boven-IJſſel. De ſchool waarnemende te Keppel. Bezat den derden rang in het Dep. de Mond. van den IJſſel.

Kornelis de Vlaam, den 22. April 1813, oud 18 jaren, geëxam. in de Monden van de Maas. Onderm. te Leijden.

Johannes Gerhardus Vos, den 5. Mei 1813, oud 21 jaren, geëxam. in de Monden van den IJſſel. Onderm. te Borne.

Eile Gerrits de Vries, den 5. Mei 1813, oud 18 jaren, geëxam. in Vriesland. Kweekeling te Tjerkgaast. Bezat den vierden rang.

Jacob Sjoerds Waſſenaar, den 5. Mei 1813, oud 21 jaren, geëxam. in Vriesland. Kweekeling te St. Jacobs Parochie.

Paulus Jacobus Weeda, den 27. April 1813, oud 19 jaren, geëxam. in de Zuiderzee. Onderm. te Aalsmeer.

David Winter, den 27. April 1813, oud 19 jaren, geëxam. in de Zuiderzee. Te Weesp.

Hendrik de Zaaijer, den 27. April 1813, oud 18 jaren, geëxam. in de Zuiderzee. Onderm. te Haarlem.

VIERDE RANG.

Alleen admisſibel binnen het Departement, door welks Commisſie het examen is afgenomen.

Johannes Brands, den 27. April 1813, oud 17 jaren, geëxam. in de Zuiderzee. Kweekeling te Amſterdam.

Hendrik Adrianus Brands, den 10. April 1813, oud 16 jaren, geëxam. in de Wester-Eems. Te Bellingewolde.

Jan

Jan Boode, den 27. April 1813, oud 16 jaren, geëxam. in de Zuiderzee. Kweekeling te Amsterdam.

Jacobus Johannes van der Burgh, den 22. April 1813, oud 21 jaren, geëxam. in de Monden van de Maas. Bijz. Schoolonderwijzer te Delft.

Hendericus Jans Deinema, den 5. Mei 1813, oud 32 jaren, geëxam. in Vriesland. Te Berlikum.

Hendrik Doedens, den 21. April 1813, oud 16 jaren, geädm. in de Wester-Eems. Bijschoolh. te Lutjeloo.

Johannes van der Dussen, den 5. Mei 1813, oud 19 jaren, geëxam. in de Boven-IJssel. Onderm. te Brummen.

Sijbrand Evert Eelkema, den 5. Mei 1813, oud 16 jaren, geëxam. in Vriesland. Te Holwert.

Adrianus Thomas Eisma, den 5. Mei 1813, geëxam. in Vriesland. Te Kollum.

Willem Hendrik den Breugom de Haas, den 22. April 1813, oud 22 jaren, geëxam. in de Monden van de Maas. Onderm. in den Haag.

Pieter Eelzes Heemstra, den 5. Mei 1813, oud 17 jaren, geëxam. in Vriesland. Huisonderwijzer te Wirdum.

Roelof Beenend Jong, den 5. Mei 1813, oud 18 jaren, geädm. in Vriesland. Te St. Jansga.

Jan Keuken, den 27. April 1813, oud 16 jaren, geëxam. in de Zuiderzee. Aan de Helder.

Egbert Hendriks Kluiver, den 5. Mei 1813, oud 16 jaren, geädm. in Vriesland. Te St. Jansga.

Kerst Johannes Kok, den 5. Mei 1813, oud 19 jaren, geëxam. in Vriesland. Kweekeling te Tjerkgaast.

Jan Kuipers, den 21. April 1813, oud 16 jaren, geädm. in de Wester-Eems. Prov. Schoolonderwijzer te Enum.

Jacob Loot, den 21. April 1813, oud 16 jaren, geädm. in de Wester-Eems. Te Hellum.

Klaas Lieuwes van der Maan, den 5. Mei 1813, oud 41 jaren, geëxam. in Vriesland. Te Steens.

Reindert Marring, den 21. April 1813, oud 42 jaren, ge-

geädm. in de Wester-Eems. Schoolonderw. te Noordlaren.

Egbert Jans Mulder, den 21. April 1813, oud 16 jaren, geädm. in de Wester-Eems. Te Hoogkerk.

Lucas Wijnandus Pierik, den 5. Mei 1813, oud 21 jaren, geëxam. in de Monden van den IJsfel. Onderm. te Haaksbergen.

Ate van der Sleede, den 5. Mei 1813, oud 18 jaren, geëxam. in Vriesland. Te Dokkum.

Klaas Jans Smit, den 21. April 1813, oud 17 jaren, geädm. in de Wester-Eems. Te Nieuw Beerta.

Berend Smit, den 21. April 1813, oud 22 jaren, geëxam. in de Wester-Eems. Te Groningen.

Hendrik Nicolaas van Til, den 5. Mei 1813, oud 15 jaren, geëxam. in de Monden van den IJsfel. Te Deventer.

Jan Christoffel Vaarberg, den 27. April 1813, oud 16 jaren, geëxam. in de Zuiderzee. Te Weesp.

Jan Dirk Velding, den 5. Mei 1813, oud 17 jaren, geëxam. in den Boven-IJsfel. Te Borculo.

Anthonij Johannes Voorhorst, den 5. Mei 1813, oud 19 jaren, geëxam. in de Monden van den IJsfel. Adfiftent te Hasfelt.

Diddo Sibels Waterman, den 21. April 1813, oud 23 jaren, geädm. in de Wester-Eems. Te Groningen.

Eelio Ferdinando Wierdsma, den 5. Mei 1813, oud 24 jaren, geëxam. in Vriesland. Te Franeker.

Jan Wijn, den 27. April 1813, oud 16 jaren, geëxam. in de Zuiderzee. Kweekeling te Amfterdam.

Jacob Hendrik de Wit, den 22. April 1813, oud 23 jaren, geëxam. in de Monden van de Maas. In den Haag.

ALLEEN VOOR DE FRANSCHE TAAL.

ZUIDERZEE.

Jacob van Cleef.
Ad. Albert van de Poll.
Rijndert Roor.
Pieter van Zuilen.

BO-

BOVEN-IJSSEL.

Dirk Willem Altena.
Bern. Jac. van Heuven.
Jan Steenbeek.

MONDEN VAN DEN IJSSEL.

Evert Smit.

VRIESLAND.

Jentje Feddes de Jong.
Ebbing Kiestra.
And. Klazes Sjollema.

WESTER-EEMS.

Douwe Roelof Huisman.
Lubbertus Patroclus Römelingh.
Andries Martens Venema.
Hendrik Jans Visser.

LYST
VAN
HUISONDERWIJZERS,

die door de Commissiën van Onderwijs in de Voorjaarsvergadering dezes jaars 1813 geëxamineerd zijn en de algemeene toelating verkregen hebben.

VOOR DE FRANSCHE TAAL.

Derk Berghuis, den 22. April 1813, oud 16 jaren, geëxam. in de Wester-Eems. Te Groningen.

Maximilien Jozeph Criguillion, den 22. April 1813, oud 32 jaren, geëxam. in de Wester-Eems. Te Groningen.

Charles Gabriel Adrianus de St. Glain, den 22. April 1813, oud 22 jaren, geëxam. in de Wester-Eems. Te Groningen.

VOOR DE FRANSCHE, SPAANSCHE, PORTUGEESCHE EN HOOGDUITSCHE TAAL.

Philip Schabracq, den 28. April 1813, oud 29 jaren, geëxam. in de Zuiderzee. Te Amsterdam.

SCHOOLWEZEN BINNEN HOLLAND.

Hadden wij meermalen gelegenheid, om in deze *Bijdragen* melding te maken van de loffelijke pogingen van onderscheidene Departementen der Maatschappij *Tot Nut van 't Algemeen*, en van die van Plaatselijke Schoolcommissien en bijzondere Personen, ter bevordering van het onderwijs in de Lagere Scholen; de navolgende stukken zullen daarvan een nieuw bewijs opleveren, gelijk zij tevens zullen doen zien, met welk eene voortdurende belangstelling op verschillende plaatsen schoolexamina gehouden en bijgewoond worden, hoe zeer een talrijk gezelschap van Schoolonderwijzers tot deszelfs edel doel werkzaam blijft, en hoe men ook in het Departement van *de Ooster-Eems* de schoolverbetering zoekt voor te bereiden.

VIANEN, 25 Junij 1813. Het alhier gevestigd Departement der Maatschappij *Tot Nut van 't Algemeen*, verlangende krachtdadig mede te werken ter bevordering van het onderwijs der kinderen van behoeftige, doch niet geälimenteerd wordende ouders, heeft ten dien einde eenige penningen zamengebragt, en dezelve ter beschikking gesteld van de Heeren H. P. VAN HURCK en N. HASEMANS; en daar het plaatselijk toevoorzigt over de Scholen alhier, door het overlijden van den Heere E. VAN WESTERVELD onvoltallig was, hebben, op aandrang van de Wel-Eerw. Heeren J. P. A. WINTGENS en J. LEMKER, en op deswegens door den Districts-Schoolopziener aan den Heere Maire der Stad gedane voordragt, de twee eerstgenoemde Heeren zich wel willen laten aanstellen tot leden van gemeld toevoorzigt, ten einde met de twee laatstgenoemden mede te werken ter bevordering zoo van het loffelijk en navolgenswaardig doel van het Vianensche Departement voorn. in het bijzonder, als in het algemeen tot eene edele

behartiging van de belangen der schooljeugd alhier, om alzoo ook langs dezen weg, zoo veel mogelijk, algemeen geluk te helpen verspreiden.

ENKHUIZEN. Een der grootste voorregten, welke deze Stad, in haar diep verval en onder den druk der tijden, geniet, is de gunstige gelegenheid, welke hare inwoners bezitten, om aan de jeugd eene beschaafde opvoeding te kunnen geven. De bloeijende school van den Heer P. F. ERDBRINK is eene ware weldaad voor deze, wel eer zoo aanzienlijke, nu diep vervallene Stad. Dankbaar herinneren wij ons den edelen menschenvriend en stadgenoot, welke tot de oprigting van dit Instituut in 't bijzonder het plan vormde, en den jongen ERDBRINK, uit de Sollicitanten, als den geachtsten en bekwaamsten Onderwijzer aanwees. Deze keuze heeft de ondervinding geregtvaardigd. De nuttige strekking der leerwijze van denzelven heeft zich duidelijk doen opmerken in een aantal jonge lieden, welke, in deze School gevormd, zich aan hoogere studien gewijd, of reeds eenen stand in de Maatschappij verkregen hebben, of in de waarneming der bezigheden van den huisselijken kring daarvan bewijs gaven. De roem van dit Instituut houdt zich staande en geeft goede hoop op meerdere vruchten.

Op nieuw gaf ERDBRINK den 29 Julij ll. in de Groote- of Westerkerk dezer Stad, in tegenwoordigheid van de Regering, van de Plaatselijke Schoolcommissie en van een aanzienlijk aantal der Ingezetenen, eene nieuwe, aangename en gelukkige proeve van de vorderingen zijner talrijke kweekelingen. En, gelijk wij jaarlijks de wijze, waarop hij dit onderzoek inrigt en den uitslag daarvan met lof vermeld hebben, zoo moeten wij aan dit openbaar examen de vereerende getuigenis geven, dat het de verwachting van alle aanwezenden niet heeft te leur gesteld.

Wij hebben, bij vorige melding van dit jaarlijksch onder-

zoek,

boek, dikwerf en breedvoerig de onderwerpen opgegeven, waarover hij gewoon is, zijne leerlingen, ſchoon met veranderde afwisſeling, te ondervragen. Nu ging dit onderzoek, over het kunstmatig Lezen, de Nederduitſche, Franſche en Engelſche taalkunde; over een vak uit de Vaderlandſche geſchiedenis, Aardrijks- en Natuurkunde; het verbeteren van een gebrekkig geſchreven opſtel op het bord; terwijl eenigen der andere leerlingen voor de vuist opſtellen vervaardigden over verſchillende onderwerpen, welke hun door den Voorzitter der Plaatſelijke Schoolcommisſie werden opgegeven. Onder de Schriften, welke, volgens gewoonte, ten toon gehangen waren, deden zich eenige door ſchoonheid, orde en netheid opmerken.

Na den afloop van dit examen, zijn aan de uitmuntendſte, vlijtigſte en braafſte leerlingen Eereprijzen uitgedeeld, als: 1ſte Klasſe, 1ſte Afd. JACOBUS HENRICUS VAN BUIL; WILHELMINA DE JONGH; CLARINA VAN GENDEREN. 1ſte Klasſe, 2de Afd. WILLEM BEK; JACOB HOOLWERFF; JAN DE KONINGH; CATHARINA SLYPER. 2de Klasſe, 1ſte Afd. WILLEM GERBRAND BAKKER; FREDERIK RUDOLPH PIPER; ANTONIE CORNELIS POORT; SOPHIA NOTEMAN DE KONINGH; HESTER HERMINA STERKEN. 2de Klasſe, 2de Afd. PIETER ZAND. DEKEMA; JAN JACOB DE JONGH; SIMON BOOM. 3de Klasſe, 1ſte Afd. KORNELIS NEYLAND; OERE GORTSE MOLL. 4de Klasſe, 1ſte Afd. ANNA SCHUIT; BREGJE VAN ROMOND; AAGJE LANGEDYK. 4de Klasſe, 2de Afd. GEERTRUIDA WILHELMINA REYART en EGBERT VAN HAARDEN.

Waarop een lief, beminnelijk meisje, WILHELMINA DE JONGH, uit naam van alle hare bekroonde mede-leerlingen, op zulk eene bevallige en roerende wijze, bedankte, dat het aller harten trof, en menig aanſchouwer een' ſtillen traan uit de oogen perstte.

Een ſchoon orchest veraangenaamde deze plegtigheid,

en wisſelde de onderſcheidene bedrijven van dit onderzoek telkens af, terwijl de Heer C. STANT, Med. Doctor en Vroedmeester, en lid der Plaatſelijke Schoolcommisſie, het beſtuur van dit belangrijk kinderfeest, bij ongeſteldheid van den Voorzitter, onverwacht, doch bereidvaardig op zich nam, en hetzelve met plegtige, gepaste en treffende aanſpraken en opwekkingen geopend en geſloten heeft, waardoor hij de regtmatigſte aanſpraak verwierf op de dankbare erkentenis van zijne mede-leden, en de zigtbare goedkeuring ontving van alle aanwezenden.

Op den volgenden dag, den 30 Julij, woonden wij eene andere jaarlijkſche plegtigheid bij in dezelfde Kerk; namelijk: de uitdeeling van onderſcheidene Eereprijzen aan de kinderen van de overige Burgerſcholen dezer Stad. Voorzeker een altijd nieuw, opwekkend en aandoenlijk tooneel, zoo vele kinderen, op het best uitgedoscht, geleid door hunne Leermeesters, met de blijdſchap op hunne aangezigten, en vol verwachting, voor de Regering der Stad, de Plaatſelijke Schoolcommisſie, en eene talrijke ſchaar van menſchen, onder een ſtreelend en opwekkend Muzijk, te zien verſchijnen, ten einde een verſlag van hunne leergierigheid, vorderingen in kunde, beſchaafdheid en goede zeden, te hooren geven, en de verdienſtelijkſte hunner mede-leerlingen te zien bekronen.

De Heer STANT, ook deze plegtigheid beſturende, gaf aan dezelve, door zijne doelmatige en ſierlijke aanſpraken, eene aangename afwisſeling. De Gezangen, welke bij dit vrolijk kinderfeest gezongen werden, waren door den Voorzitter der Commisſie, Ds. M. HOUTKAMP, vervaardigd.

Met aandoening en levendig gevoel van ware droefheid, zag men den ſtoel van het oudſte lid der Plaatſelijke Schoolcommisſie, van den Eerw. Grijsaard, JOHANNES VAN RINNEVEST, ledig. Deze brave, regtſchapen man, leeraar en kindervriend, was, tot aan zijnen tachtigjarigen ouderdom toe, het ſieraad van zijne Orde en van deze

Com-

Commisfie. Jaren achtereen, heeft hij als Curator der Latijnfche School, en als de mede-opziener der overige Burgerfcholen zijner geboortestad, hare belangen met ijver, kunde en zorg voorgeftaan en behartigd. Het aanzien, de achting, de genegenheid, welke zijne Stadgenooten hem, zonder de minfte verflaauwing, tot aan zijnen dood, hebben toegedragen, maakte de invoering van elke nieuwe, goede verbetering, gemakkelijk; zijn invloed en gezag onderfteunde de pogingen der werkzame Schoolcommisfie. Met leedwezen vernam men dus, dat hij, kort voor zijn verfcheiden, wegens hoogen ouderdom, zijn ontflag, als lid der Commisfie, van den Heere Maire dezer Stad gevraagd, en op eene vereerende wijze verkregen had. Weinige weken na de verkrijging van dit ontflag, wenkte hem zijn Heer, dien hij nog, met infpanning van alle krachten, diende, zeer onverwacht, lostte hem af van zijnen post, en leidde hem tot dien gelukftaat in, waarvan onze zwakke liefde hem nog gaarne eenigen tijd terug wilde roepen.

Zijne nagedachtenis zal aan de burgerij dezer Stad, aan zijne gemeente, aan zijne vrienden, bijzonder ook aan den fteller van dit berigt, een' zijner beste, gemeenzaamfte en vertrouwelijkfte vrienden, altijd dierbaar blijven. De nakomelingfchap zal zijne asfche zegenen, en de fteller van dit berigt maakt het zich, met weemoedig genoegen, tot eenen heiligen pligt, deze bloem op zijn graf te plaatfen, ten teeken van de opregte vriendfchap en eerbiedige genegenheid, welke hem aan den nu zaligen JOHANNES VAN BINNEVEST verbond.

KAMPEN 11 Mei 1813. De dag van 25 Maart ll. bepaald zijnde door de Plaatfelijke Schoolcommisfie alhier, tot de jaarlijkfche Prijsuitdeeling aan de verdienftelijkfte der kinderen, die op de Hollandfche fcholen onderwijs genieten, werd deze plegtigheid verrigt in de Broederkerk alhier,

 door

door de Kerkelijke Commisſie, ten dien einde, gunſtig toegeſtaan.

De Heer Maire dezer Stad, met deszelfs Adjunčten, door eene commisſie uit de leden der Schoolcommisſie, aan de kerkdeur opgewacht en binnengeleid zijnde, nam dezelve plaats, waarna de Wel-Eerw. zeer geleerde Heer A. S. ALTING, als lid der Schoolcommisſie, eene plegtige redevoering hield, *over het belangrijke van de kennis der Geſchiedenisſen in het algemeen en van de Bijbelſche geſchiedenisſen in het bijzonder, voor de jeugd.*

Vooraf, vóór en na de Prijsuitdeeling, werden eenige toepasſelijke verzen, uit de Evangeliſche Gezangen, voor het Hervormd Kerkgenootſchap, door de kinderen alleen gezongen, onderſteund door het orgel.

Deze plegtige verrigting werd geëindigd door het doen van onderſcheiden aanſpraken, na welke de Vergadering ſcheidde, welker talrijkheid een aangenaam bewijs opleverde van het belang, dat de inwoners dezer Stad, op den duur, blijven ſtellen in verrigtingen, welke de bevordering van het onderwijs en het welzijn der jeugd ten doel hebben.

APELDOORN. Op den 5den Mei ll., werd in de kerk alhier het openbaar examen gehouden van de beide Hollandſche ſcholen van *Apeldoorn* en *het Loo*, en den 6den des voormiddags dat van de Franſche ſchool te *Apeldoorn*. De leerlingen dezer verſchillende Scholen gaven, door vele bewijzen van gemaakte vorderingen, groot genoegen aan de menigte der toehoorders. Na het gedane onderzoek had de uitdeeling der Prijzen aan de meest verdienſtelijke leerlingen plaats. Dezelve geſchiedde, namens Z. E. den Admiraal VAN KINSBERGEN, door den Heere Ridder H. VAN STRALEN. Aan de Onderwijzers der drie Scholen is van wege Zijne Excellentie mede een blijk van tevredenheid, evenredig aan derzelver verdienſten, ter hand ge-

gesteld. De plegtigheid, door een aangenaam orgelmuzijk begonnen en geëindigd, is afgeloopen tot algemeen genoegen van alle aanwezenden, en heeft bij alle toehoorders op nieuw opgewekt het gevoel van verpligting aan den waardigen mensch- en kindervriend, die in zijne grijsheid zijne eer en zijn genoegen vindt in bij te dragen tot vorming van het aankomend geslacht.

ARNHEM. Op den 6den Julij ll., is alhier, in de Fransche Kostschool van J. H. AALBERS, een schoolexamen en plegtige uitdeeling van Prijzen gehouden. Des voormiddags ten 8 ure begaf zich de Plaatselijke Schoolcommissie, met den Schoolopziener van het District, derwaarts. Gedurende zes volle uren werden de leerlingen der verschillende klassen onderzocht in de Fransche, Hollandsche, Hoogduitsche en Engelsche talen, de Reken-, Aardrijks- en Wiskunde, en gaven zij daarbij allezins voldoende blijken van gemaakte vorderingen. Des namiddags ten 6 ure had de Prijsuitdeeling plaats, in tegenwoordigheid van den Heere Maire en vele andere aanzienlijke Ingezetenen dezer Stad. Een fraai Muzijk liet zich bij het verschijnen van den Heer Maire, met de Plaatselijke Schoolcommissie en den Schoolopziener van het District, hooren. Een aantal van achttien jongelingen, aan welken Prijzen waren toegewezen, plaatsten zich voor den Districts-Schoolopziener, en ontvingen, na eene gepaste aanspraak, die door eenen der leerlingen werd beantwoord, uit deszelfs handen de voor hen bestemde Prijzen. Hierop rigtte de Schoolopziener het woord tot den Onderwijzer en deszelfs Secondanten; die in gepaste termen beantwoord zijnde, werd deze plegtigheid weder met Muzijk gesloten. De Plaatselijke Schoolcommissie had, dezen dag, het genoegen, bij de toewijzing der Prijzen, zich, door de vorderingen van zeer velen, de keuze dermate moeijelijk gemaakt te zien, dat zij de toewijzing van verscheidene

Prijzen, niet anders dan bij het lot tusfchen vier, vijf en zes leerlingen, heeft kunnen tot ftand brengen.

ELBURG. Op den 28, 29 en 31ften Mei dezes jaars werd het gewoon voorjaars-examen en de promotie der leerlingen van het bloeijende Inftitut alhier gehouden, hetwelk Z. E. de Heer Rijksgraaf Senateur VAN KINSBERGEN, ftichter en befchermer van hetzelve, de Heeren Ridders VAN STRALEN en HOOFT, Curatoren, en een aanzienlijk getal van geleerde toehoorders met hunne tegenwoordigheid wel hebben gelieven te vereeren.

Op den 28ften werd van 8 tot 2 ure examen gehouden in de Franfche, Engelfche, Hoogduitfche en Hollandfche, en van 5 tot 7 uren in de Griekfche en Latijnfche talen.

Op den 29ften werden de vorderingen der kweekelingen onderzocht in de Aardrijks-, Reken-, Stel-, Meet-, Natuur- en Zedekunde, de Natuurlijke en Algemeene gefchiedenis, de gemaakte Teekeningen werden befchouwd en des avonds hunne bekwaamheden in de Muzijk gehoord.

Op den 31ften des morgens, kwamen de Directie, Leermeesters en de Kweekelingen in de Zaal van het Inftitut te zamen, en begaven zich, voorafgegaan van twee voortreffelijke jongelingen, die het Grootboek van verdienften droegen, op eene plegtige wijze naar de Kerk, alwaar zij met Orgelmuzijk ontvangen werden, dat door eene fimfonie afgewisfeld werd bij het binnen komen van Z. E. den Heer Rijksgraaf Senateur VAN KINSBERGEN, afgehaald door de Directie en vergezeld van den Heer Maire der Stad.

Nadat de Rector van de Latijnfche fchool Mr. H. HOEFHAMER met eene korte aanfpraak de plegtigheid geopend, het oogmerk van dezelve en het te verrigtene ontvouwd had, beklommen, onder afwisfeling van een keurig vocaal en inftrumentaal Muzijk, waartoe zich het Zanggenootfchap wel mede had gelieven te verledigen, vier kweekelingen,

na

na elkander volgende, het ſpreekgeſtoelte, waarvan A. C. J. SCHIMMELPENNINK VAN DER OYE eene redevoering in de Latijnſche taal deed, over *de Vaderlandsliefde*; J. J. WEIMAR in de Hoogduitſche taal, over *de Pligten, welke kinderen aan hunne ouders en vrienden verſchuldigd zijn*; G. ROSEBOOM in de Engelſche taal, over *de Opvoeding*, en P. S. UILENBROEK in de Franſche taal, over *het geener noodig is, om met eer zijn fortuin in de wereld te maken*.

Hierna deed de Secretaris der Directie van het Inſtitut, de Heer R. O. H. VAN MANEN de voorlezing van de namen dier kweekelingen, welke in het leerjaar en bij het gehoudene examen het meest in vorderingen uitgemunt hadden, welke in het Grootboek van verdienſten ingeſchreven en met Eereprijzen begiftigd zouden worden, waarvan de uitdeeling geſchiedde door den Preſident van Curatoren, den Heer Ridder VAN STRALEN, en waarvoor, in verſchillende talen, op de bevalligſte wijze bedankt werd door die kweekelingen, die den eerſten Prijs of Medaille behaald hadden, door de meeste vorderingen in eene der talen, kunſten en wetenſchappen gemaakt te hebben; zoo als: P. J. UILENBROEK in de Griekſche taal; A. C. J. SCHIMMELPENNINK VAN DER OYE en J. P. C. CAMBIER in de Latijnſche; H. L. WYNNE, J. JARMAN en P. FIERS in de Franſche; N. H. BOERRIGTER in de Hoogduitſche; G. ROSEBOOM in de Engelſche en W. A. VOS in de Hollandſche taal; J. H. G. DE VOS VAN STEENWYK in de Aardrijkskunde; J. J. WEIMAR in de Rekenkunde; W. TOP in de Stelkunde; R. G. B. DE VAYNES VAN BRAKEL in de Meetkunde; J. TROIN in de Zedekunde; G. P. C. COULBAUT in de Natuurkunde; A. S. NYRING in de Natuurlijke Geſchiedenis; A. S. KRUDOP in 't Teekenen en H. A. P. VAN DOMPSELAAR in de Muzijk.

Ook in dit leerjaar hadden twee jongelingen, met name P. J. UILENBROEK en A. C. J. SCHIMMELPENNINK VAN

 DER

DER OYE, zoo bijzonder in verschillende vakken uitgemunt, dat zij tot eene onderscheiding in de clasfe van eer geplaatst werden, bij welke gelegenheid de Heer President hun eene gepaste aanspraak deed, hun den verdienden lof toezwaaijende, en Z. E. de Rijksgraaf Senateur VAN KINSBERGEN hen eigenhandig met het eerteken versierde, hen aansprak, aanmoedigde, en tot een voorbeeld ter navolging aan de overige kweekelingen voorstelde, hetwelk een allertreffendst tooneel opleverde.

Eindelijk besloot de Rector van het Latijnsche School deze plegtigheid met een schoon uitgewerkt Hollandsch Vers. De Muzijk, die gedurig afgewisseld had, liet zich op nieuw hooren, en de Directie, Leermeesters en Kweekelingen van het Instituut verlieten op dezelfde plegtige wijze de Kerk, als zij dezelve binnengekomen waren.

VOLLENHOVE. Op den 16den Julij ll. had hier, in tegenwoordigheid van den Heere Maire met zijnen Adjunct, den Griffier en de Heeren leden van de Commissie tot het Schoolfonds, het schoolexamen in de Fransche school plaats. — De vorderingen der jeugd in de Fransche taal en andere Wetenschappen waren sprekende bewijzen van de vlijt en geschiktheid van den Onderwijzer DE ZOETE, die nog maar weinig meer dan een jaar dien post onder ons bekleed heeft. — De Prijsuitdeeling geschiedde in het openbaar, met afwisseling van Muzijk, tot genoegen van de leerlingen, ouders en aanwezigen.

GRONINGEN. Op den 20sten April dezes jaars werd binnen deze Stad weder de gewone jaarlijksche algemeene Vergadering gehouden der Schoolonderwijzers-gezelschappen, gevestigd in het eerste District van het Departement der *Wester-Eems*.

Nadat des morgens ten 10 ure de meeste leden derzelve in het daartoe bestemde Gebouw vergaderd waren, trad ook

ook de Schoolopziener met de Bestuurders der Leesbibliotheek en de Afgevaardigden der onderscheidene Gezelschappen binnen. — Deze laatste waren:

Van wegen het gezelschap van *het Hoogezand:* E. VEENHOVEN en H. WATERMAN, Schoolonderwijzers op *het Hoogezand* en te *Sappemeer;* van dat van *Aduard:* J. E. MULDER en J. VISSER, te *Hoog-* en *Leegkerk;* van dat van *Lutjegast:* J. ZUIDHOFF en J. SLOOTS, te *Visvliet* en *Lutjegast;* van dat van *Noordhorn:* H. KREMER, te *Zuidhorn;* van dat van *de Leek:* D. SCHOLMA en Y. BOUSEMA, op *de Leek* en te *Lettelbert;* van dat van *Groningen:* D. DILLING en H. STOKER, beiden te *Groningen;* van dat van *Helpen:* H. WOLDRING en L. J. FABER, te *Euvelgunne* en *Engelbert.*

De Afgevaardigden alle de voor hen bestemde plaatsen hebbende ingenomen, werd de Vergadering door den Schoolopziener geopend met eene opgave van de goede inrigtingen, die in sommige Scholen van dit District gevonden werden, en die hij wenschte, dat in allen plaats hadden.

Hierop werd er door den eersten Afgevaardigde van ieder gezelschap een verslag voorgelezen van den staat en de werkzaambeden van dien kring, welken hij vertegenwoordigde, waaruit bleek, dat het gezelschap van

het Hoogezand thans 8 leden telde.
Dat van *Aduard:* 9.
—— —— *Lutjegast:* 9.
—— —— *Noordhorn:* 7.
—— —— *de Leek:* 10.
—— —— *Groningen:* 23.
—— —— *Helpen:* 9.

te zamen 75 leden,

en dat alle de gezelschappen ook weder in het afgeloopen jaar meer of minder aan het doel hunner instelling beantwoord hadden.

Ver-

Vervolgens gaf ook de Schoolopziener verslag van hetgeen hij, gedurende het afgeloopen jaar, in het bijzonder gedaan had ter verligting van het lot der Onderwijzers.

Daarna werden de onderscheidene voorstellen, door de verschillende gezelschappen op de punten van beschrijving gebragt, beoordeeld, en op ieder derzelver besloten.

Eindelijk werd de Vergadering door den Schoolopziener met eene aanspraak besloten, welke in zeer gepaste termen door den eersten Afgevaardigde van het voorstemmend gezelschap van *het Hoogezand*, den Heer E. VEENHOVEN, namens alle de leden der onderscheidene gezelschappen, beantwoord werd.

De Vergadering werd door gepaste Gezangen, door verschillende Blaas- en Snaar-instrumenten ondersteund, begonnen, een en andermaal afgewisseld en gesloten.

Ook in het Departement van *de Ooster-Eems* beginnen langzamerhand nuttige inrigtingen tot stand te komen. Reeds heeft men in alle de Cantons Schoolonderwijzers-gezelschappen opgerigt, waarvan een lid geregeld met den Heere VAN SWINDEREN, Inspecteur der Academie van *Groningen*, correspondeert, en aan denzelven van de werkzaamheden verslag geeft, waarvan vervolgens ook in deze *Bijdragen* wel eens eene meer uitvoerige opgave zal gedaan worden.

In het Canton *Detern*, is op voorstel van den Correspondent A. BURMANN. besloten, dat, wanneer een der Schoolonderwijzers van dit Canton komt te overlijden, de overigen aan deszelfs Weduwe ieder twee Rijksdaalders, pr. courant, dat te zamen vier-en-veertig Rijksdaalders pr. courant uitmaakt, zullen betalen, welke som zulk eene weduwe of de kinderen van den Overledenen, veertien dagen na den dood van denzelven, van den Correspont kunnen doen afhalen. — Ook werkt men in dit Canton aan de oprigting van een Weduwen-fonds, voor Weduwen van Schoolonderwijzers.

EMDEN. De Schoolonderwijzer HERBORG heeft weder zijn gewoon jaarlijksch School-examen, in tegenwoordigheid en tot groot genoegen van den Heer Maire dezer Stad, eene Commissie uit den Kerkenraad en verscheidene aanzienlijke lieden, gehouden. — Hetzelve is in de beste orde afgeloopen.

In het Canton *Eesens* is te *Eggelingen* een geheel nieuw Schoolhuis gebouwd, en zal het Schoolvertrek te *Burhave* merkelijk vergroot en verbeterd worden.

L Y S T

VAN

SCHOOLONDERWIJZERS,

die door de Commissiën van Onderwijs in de Zomervergadering dezes jaars 1813 *geëxamineerd zijn en de algemeene toelating verkregen hebben.*

VOOR DE GEWONE VAKKEN VAN HET LAGER ONDERWIJS, DE FRANSCHE TAAL ER ONDER BEGREPEN.

TWEEDE RANG.

B.

Evert Bruin, den 14. Julij 1813, oud 22 jaren, geëxam. in Vriesland. Prov. Schoolonderw. te Wolvega. Bezat den derden rang.

F.

Geert Folkertsma, den 14. Julij 1813, oud 22 jaren, geëxam. in Vriesland. Schoolonderw. te Oosthem. Bezat den derden rang.

H.

Teunis de Haan, den 14. Julij 1813, oud 23 jaren, geëxam. in den Boven-IJsfel. Onderm. te Wilp. Bezat den derden rang.

K.

Hendrik Jan Kreune, den 21. Julij 1813, oud 22 jaren, geëxam. in de Monden van den IJsfel. Onderm. te Deventer.

M.

Jacob Mirani, den 15. Julij 1813, oud 43 jaren, geëxam. in de Wester-Eems. Te Groningen.

S.

S.

Hendrik Huizing Sikkens, den 14. Julij 1813, oud 21 jaren, geëxam. in de Wester-Eems. Adj. Onderw. te Blijham. Bezat den derden rang.

Albert Staatjes Smid, den 14. Julij 1813, oud 22 jaren, geëxam. in de Wester-Eems. Onderm. te Noordbroek. Bezat den derden rang.

W.

Derk Winter, den 14. Julij 1813, oud 20 jaren, geëxam. in de Wester-Eems. Custos te Wester-Emden. Bezat den derden rang.

Z.

Kornelis de Zee, den 14. Julij 1813, oud 23 jaren, geëxam. in Vriesland. Schoolonderw. te Vlieland. Bezat den derden rang.

DERDE RANG.

Alleen admisſibel binnen het Departement, door welks Commisſie het examen is afgenomen.

B.

Petrus Barendſen, den 13. Julij 1813, oud 18 jaren, geëxam. in de Zuiderzee. Leerling te Amſterdam.

Hermannus Nannes à Besten, den 14. Julij 1813, oud 21 jaren, geëxam. in de Wester-Eems. Onderm. te Vrieſcheloo. Bezat den vierden rang.

Gerrit ter Braak, den 14. Julij 1813, oud 19 jaren, geëxam. in den Boven-IJsſel. Te Eiberger.

François van Bruggen, den 21. Julij 1813, oud 16 jaren, geëxam. in de Monden van den IJsſel. Beroepen Onderwijzer in den Ham.

F.

Elias Samuel Flesſing, den 13. Julij 1813, oud 22 jaren, geëxam. in de Zuiderzee. Te Amſterdam.

H.

H.

Willem Hendrik de Breugom de Haas, den 13 Julij 1813, oud 22 jaren, geëxam. in de Monden van de Maas. Onderm. in den Haag. Bezat den vierden rang.

Johannes Jozef Hamers, den 14. Julij 1813, oud 18 jaren, geëxam. in den Boven-IJsfel. Onderm. te Beekbergen. Bezat den vierden rang.

Tjebbe Wopkes van der Hoop, den 14. Julij 1813, oud 18 jaren, geëxam. in Vriesland. Te Gorredijk.

K.

Johannes Kattenbelt, den 21. Julij 1813, oud 22 jaren, geëxam. in de Monden van den IJsfel. Onderw. te Heino.

Hendrik Jan van Klaveren, den 13. Julij 1813, oud 22 jaren, geëxam. in de Zuiderzee. Derde Leerm. te Amst.

Pieter Kooiman, den 13. Julij 1813, oud 19 jaren, geëxam. in de Zuiderzee. Leerling te Oostwoud.

L.

Reinier Johannes Lambregts, den 14. Julij 1813, oud 23 jaren, geëxam. in den Boven-IJsfel. Onderm. te Ede.

Jan Hendrik Lonte, den 13. Julij 1813, oud 18 jaren, geëxam. in de Zuiderzee. Kweekeling te Haarlem. Bezat den vierden rang.

M.

Johannes de Man, den 13. Julij 1813, oud 18 jaren, geëxam. in de Zuiderzee. Kweekeling te Uithoorn.

O.

Johan Jacob Benjamin Ort, den 14. Julij 1813, oud 22 jaren, geëxam. in den Boven-IJsfel. Te Angerlo.

S.

Jacobus Spoelſtra, den 13. Julij 1813, oud 18 jaren, geëxam. in de Monden van de Maas. Huisonderw. in den Haag. Bezat den vierden rang.

V.

V.

Abraham in 't Veld, den 13. Julij 1813, oud 22 jaren, geëxam. in de Monden van de Maas. Onderm. te Dubbeldam. Bezat den derden rang in Gelderland.

VIERDE RANG.

Alleen admissibel binnen het Departement, door welks Commissie het examen is afgenomen.

A.

Jan Roelof van Arkelens, den 21. Julij 1813, oud 16 jaren, geëxam. in de Monden van den IJssel. Onderm. te Steenwijk.

B.

Halbe Jochems Beetsma, den 14. Julij 1813, oud 21 jaren, geëxam. in Vriesland. Onderm. te Beesterzwaag.

Anne Folkerts Bollman, den 14. Julij 1813, oud 16 jaren, geëxam. in Vriesland. Te Oudehoorn.

D.

Nikolaas Engels Dekker, den 14. Julij 1813, oud 19 jaren, geädm. in de Wester-Eems. Onderm. te Finsterwold.

Kornelius Jans van Driesten, den 14. Julij 1813, oud 17 jaren, geädm. in de Wester-Eems. In de N. Pekel-A.

F.

Jan Hijltjes Fortuin, den 14. Julij 1813, oud 19 jaren, geëxam. in Vriesland. Te Sneek.

G.

Jentje Sijbes Greijdanus, den 14. Julij 1813, oud 18 jaren, geëxam. in Vriesland. Te Spanrum.

H.

Pieter Seijen ten Hoorn, den 13. Julij 1813, oud 26 jaren, geëxam. in de Monden van de Maas. Te Loosduinen.

Adriaan Jacobs Hordt, den 14. Julij 1813, oud 20 jaren, geädm. in de Wester-Eems. Bijſchoolh. onder Winſchoot.

K.

Wijtze Jentjes Koopmans, den 14. Julij 1813, oud 16 jaren, geëxam. in Vriesland. Onderm. te Belkum.

L.

Jan Lipping, den 14. Julij 1813, oud 21 jaren, geëxam. in de Wester-Eems. Te Noord-Wolde.

M.

Johannes Maas, den 13 Julij 1813, oud 22 jaren, geëxam. in de Monden van de Maas. Te Leijden.

Dirk Meiborg, den 13. Julij 1813, oud 17 jaren, geëxam. in de Zuiderzee. Kweekeling te Haarlem.

P.

Michiel Pool, den 13. Julij 1813, oud 57 jaren, geëxam. in de Zuiderzee. Schoolonderw. te Amſterdam.

Roelof Roelofs Potsma, den 14. Julij 1813, oud 16 jaren, geädm. in Vriesland. Te Wolvega.

R.

Hermanus Robert, den 14. Julij 1813, oud 23 jaren, geëxam. in Vriesland. Te Dokkum.

S.

Pieter Gales van der Schaaff, den 14. Julij 1813, oud 18 jaren, geëxam. in Vriesland. Te Kinsmageest.

W.

Pieter van Wingerde, den 13. Julij 1813, oud 17 jaren, geëxam. in de Monden van de Maas. Onderm. te Rotterd.

Hark Wit, den 13. Julij 1813, oud 57 jaren, geädm. in de Zuiderzee. Te Hem.

Z.

Pieter Zeeman, den 13. Julij 1813, oud 17 jaren, geëxam. in de Zuiderzee. Kweekeling te Hoorn.

AL-

ALLEEN VOOR DE FRANSCHE TAAL.

ZUIDERZEE.

Jan Alberts.
Leendert Landsman.
Izaak Alb. Moojen.
Jacob Schuitemaker.
Izaak Vooren.

MONDEN VAN DE MAAS.

Antonie Allaries.
Johannes Jung.

BOVEN-IJSSEL.

Arnold Peter Cornegoor.
Johann. Herm. Naber.
Hermanus Sluiter.
Dirk Baldus v. Snoekeveld.
Jac. Hendrikus v. Stalborch.
Wouter de Vries.

VRIESLAND.

Meindert Pieters Jager.
Egbert Harms Meijer.
Klaas Pieters Radersma.

WESTER-EEMS.

Derk Pieters Hoekzema.
Wiert Jans Schoonbeeg.

LYST

VAN

HUISONDERWIJZERS,

die door de Commisfie van Onderwijs in de Zomervergadering dezes jaars 1813 geëxamineerd zijn en de algemeene toelating verkregen hebben.

VOOR DE FRANSCHE TAAL.

Nicolaas Smit, den 13. Julij 1813, oud 46 jaren, geëxam. in de Monden van de Maas. Te Mijns Heerenland van Moerkerken.

LYST

VAN

SCHOOLHOUDERESSEN,

die door de Commisfie van Onderwijs in de Zomervergadering dezes jaars 1813 geëxamineerd zijn en de algemeene toelating verkregen hebben.

Clemance Biber, den 21. Julij 1813, oud 25 jaren, geëxam. in de Monden van den IJsfel. Onder-Mademoifelle te Deventer.

Maria van Blomberg, den 13. Julij 1813, geëxam. in de Zuiderzee. Kweekelinge te Amfterdam.

Maria Lufia Frèfe, den 13. Julij 1813, geëxam. in de Zuiderzee. Te Alkmaar.

SCHOOLWEZEN BINNEN HOLLAND.

Wij gaan met genoegen voort, alle zoodanige berigten aan onze Lezers mede te deelen, als in ſtaat zijn, hen te overtuigen, dat het heilzame werk der ſchoolverbetering voortgezet en meer en meer uitgebreid wordt.

LEYDERDORP, 27 Augustus 1813. Heden achtermiddag had hier, in de Gereformeerde Kerk, onder beſturing van den Schoolopziener, daartoe door den Heer Maire VAN GOOR DEN OOSTERLINGH verzocht, een ſchool-examen en prijs-uitdeeling plaats, welke allezins en in allen opzigte aan de verwachting, ook van den Schoolopziener, voldeden. Het examen begon om half 4 uren, met het ſpelen van het orgel en het zingen der kinderen, die, ten getale van 110 waren opgekomen. — Vervolgens opende de Schoolopziener de plegtigheid met een kort gebed en aanſpraak, welke aanſpraak, op eene gepaste en aangename wijze vervangen werd door het opzeggen van een toepasſelijk vers door den Heer VALETYN HORN, welk vers hij hier toe opzettelijk had gedicht. — Hier op ging men over tot het examen zelf, hetwelk op de gewone wijze begon en afliep, behalve dat er nu ook de Franſche taal bijkwam. Zoo van het een als van het ander had de Onderwijzer HENDRIK WILDERINK BZ. eere, en kon men uit alles zien en merken, dat het onderwijs, doorgaans, op eenen goeden voet, geregeld, klasſikaal en verſtandig is ingerigt. Trouwens men heeft hier ook, vooral ſedert de komst van HENDRIK WILDERINK BZ., zeer veel ijver voor de inſtandhouding van het verbeterd ſchoolonderwijs aan den dag gelegd, en daar toe opzettelijk, met overleg van den Schoolopziener, een plaatſelijk ſchoolbeſtuur aangeſteld, beſtaande uit de Heeren, VALETYN HORN, reeds genoemd, WILLEM VAN GEER en JAN JANSE KONING. — Niet alleen deze Heeren, maar ook de

Heer Maire, uit wiens naam vervolgens de prijsjes werden uitgedeeld, en de Heeren Adjunct Maire, Griffier, voorts de Predikant, en vele aanzienlijke Ingezetenen, zoo van de Buitenplaatsen, als zelfs uit de Stad, vereerden dit heilzaam en vrolijk Kinder-feest met hunne blijkbaar deelnemende tegenwoordigheid. — Mogten Ouders en Kinders, zoo hier als elders, zich nog lange, in de gezegende gevolgen van een duurzaam in stand gehouden verbeterd School-onderwijs, verlustigen!

ZUTPHEN. De Plaatselijke School-Commissie hier ter Stede heeft ook dit jaar alle redenen, om over het onderwijs in de Scholen, door haar met den Distriets-School-opziener bezocht, in allen opzigte te vreden te zijn.

Inzonderheid kan de Commissie niet nalaten openlijk haar genoegen te betuigen, over den toestand, waar in zich de Kostschool van den Heer ANDRÉ bevindt, zoo ten aanzien van den ijver der Onderwijzers, de manier van onderwijs en de houding en het gedrag der leerlingen, als ten aanzien van het gezond, vrolijk en welingerigt lokaal, zoodat dit Instituut in allen deele den lof blijft verdienen, welke aan hetzelve in de *Bijdragen* van Lentemaand 1811 gegeven is. Het behaagde de Commissie zeer, dat onder anderen ook de zedeleer bepaaldelijk een der vakken van onderwijs op hetzelve uitmaakt.

Voorts heeft de Commissie in de Nederduitsche scholen van A. TEN BOSCH en L. SOETERS, het onderwijs zoo wel ingerigt gevonden, dat zij in de daad niet te veel tot aanprijzing derzelve zeggen kan. Eindelijk was zij ook te vreden over de Fransche school van G. H. KOK, en van de Kost-Jufvrouwen-school van de Wed. ZIMMERMAN.

STEENWYK. Den 5 Augustus had hier, gelijk andere jaren, het openbaar onderzoek der stedelijke schooljeugd plaats. Na dat in de 3 Stads-Scholen de vorderingen der jeugd, door de Stedelijke Commissie van Toevoorzigt met den School-opziener, onderzocht en naar genoegen bevonden waren, kwamen de Kinderen des namiddags

in de Groote Kerk, als naar gewoonte, bijeen. De vergadering werd door den Schoolopziener met eene redevoering geopend, ten aanhooren van eene groote menigte toehoorders. Met gepaste gezangen, ten dien einde vervaardigd, werden de redenen van den Schoolopziener afgewisseld. Tot genoegen der Vergadering, werden door den Onderwijzer DE LEEUW, in de boven-ſchool, eenige proeven van de bekwaamheid zijner leerlingen afgenomen; waarop 2 derzelven, een jongetje en meisje, door gepaste rédewisseling, blijken gaven van hunne vorderingen in de Nederduitſche taal. — Nu geſchiedde de prijsuitdeeling. — De Schoolopziener, bijzonder voldaan over de vlijt van den Onderwijzer DE LEEUW, keurde denzelven waardig, een boekgeſchenk van den Heere Inſpecteur Generaal der Keizerlijke Univerſiteit in Holland, *Handboek voor Onderwijzers*, te ontvangen; waarvoor hij gepast bedankte. — Deze plegtigheid werd beſloten, door eene bevallige dankbetuiging van een jongetje en meisje der bovenſchool: en gelijk alles met gezang en orgelſpel was begonnen en voortgezet, werd ook daarmede beſloten.

KAMPEN. De 2 Sept. ll. door de plaatſelijke Schoolcommisſie bepaald zijnde tot de jaarlijkſche Prijsuitdeeling op de beide Franſche Kostſcholen alhier, werd deze plegtigheid, in de Walſche Kerk, op de volgende wijze verrigt:

Des namiddags om half drie uren, verſcheen de Heer Maire dezer Stad, met deszelfs Griffier, opgewacht zijnde door een lid der School-commisſie aan den ingang van de Kerk, in welke zich een ſchoon orgel-muziek, bij de aankomst, deed hooren. Na dat dezelve plaats genomen had, beklom de Heer H. WEYTINGH, lid der plaatſelijke School-commisſie, den predikſtoel, en deed, in de Franſche taal, eene fraaije redevoering, *over de Eerzucht*.

Vervolgens werden de prijzen uitgedeeld aan de verdienſtelijke kinderen op de kostſchool van den Heer J. GLAZER, waar voor dezelve, in de Franſche taal, hunne dankzeggingen, op eene bevallige wijze, deden, welke plegtigheid

heid voorafgegaan, verpoosd en befloten werd door het fpelen van het orgel, en verrigt in het bijzijn eener buitengewone menigte van toehoorders, het geen voor de School-commisfie alhier een zeer aangenaam bewijs opleverde, dat hunne nog aanhoudende pogingen voor het nut der jeugd eenige belooning vinden, in de goedkeuring van het waardigfte deel der inwoners dezer Stad.

Hier na begaf zich de Heer Maire, vergezeld van de School-commisfie, naar het Kostfchool van Mevrouw de Weduwe ROLAND, en ook hier werden door de School-commisfie Prijzen van aanmoediging aan de meest verdienftelijke leerlingen overhandigd.

Uittrekfel uit eenen brief van 8 *Sept. ll., van den Correspondent voor het Canton Wittmund, in de Ooster-Eems, den Schoolonderwijzer* H. H. TAMMEN, *te Wittmund, aan den Heer Infpecteur* VAN SWINDEREN.

„ Verder kan ik u berigten, dat de fchool te *Burhave*, (zie de *Bijdragen* van Augustus 1813 bl. 77) voltooid is, en dat de plegtige inwijding derzelve, welke ik het genoegen had bij te wonen, den 22 der vorige maand heeft plaats gehad. Onze waardige Heer Rector KIRCHHOFF, die wegens de zwakheid van zijnen Heer Vader (den Predikant van Burhave) aldaar des zondags den predikdienst waarneemt, hield voor de vergaderde gemeente en andere vreemde toehoorders in de nieuwe fchool (die licht en welingerigt is, en zoo ruim, dat zij 180 kinderen zeer gefchikt bevatten kan) eene doelmatige redevoering. — Voor dezelve hieven de kinderen een fchoon lied aan, en bij het eindigen der redevoering werd door allen een treffend gezang gezongen, dat de verdienstelijke Schoolonderwijzer dezer Plaats, de Heer LÖSCHEN, in genoegzaam aantal had doen drukken, en dat dus in alle handen was. — Men kon het de kinderen en de ouders aanzien, met hoe veel gevoel en deelneming zij zongen, hoe blijde de eerften, hoe geroerd de laatsten waren. — Ik rekene dezen dag voor een' der gelukkigfte van mijn leven.

SCHOOLWEZEN BINNEN HOLLAND.

L Y S T

VAN

SCHOOLONDERWIJZERS,

die door de Commissiën van Onderwijs in de Herfst-vergadering dezes jaars 1813 *geëxamineerd zijn en de algemeene toelating verkregen hebben.*

VOOR DE GEWONE VAKKEN VAN HET LAGER ONDERWIJS, DE FRANSCHE TAAL ER ONDER BEGREPEN.

TWEEDE RANG.

B.

Koop Hendriks Bruinninga, den 14. October 1813, oud 23 jaren, geëxam. in de Wester-Eems. Thans Adjunct Schoolonderw. te Middelbest. Bezat den derden rang.

Pieter Hendriks Buisma, den 13. Octob. 1813, oud 37 jaren, geëxam. in Vriesland. Schoolonderw. te Langweer. Bezat den derden rang.

D.

Dirk Donker, den 21. Octob. 1813, oud 21 jaren, geëxam. in de Zuiderzee. Tweede Leerm. te Purmerende. Bezat den derden rang.

Arnoldus van Dort, den 13. Octob. 1813, oud 27 jaren, geëxam. in de Monden van de Maas. Onderm. te Gouda. Bezat den derden rang.

F.

Lambertus Jans Faber, den 13. Octob. 1813, oud 22 jaren, geëxam. in de Wester-Eems. Schoolonderw. te Engelbert. Bezat den derden rang.

H.

Jan Frederik Christiaan Heersfeman, den 21. Oct. 1813, oud 25 jaren, geëxam. in de Zuiderzee. Tweede Onderm. in eene Stadsfchool te Amfterdam.

Martinus Johannes Hengeveld, den 21. Octob. 1813, oud 26 jaren, geëxam. in de Zuiderzee. Op. Schoolonderw. te Amfterdam. Bezat den derden rang.

K.

Joost Kater, den 13. Octob. 1813, oud 24 jaren, geëxam. in de Monden van de Maas. Op. Schoolonderw. in de Meije onder Bodegraven. Bezat den derden rang.

L.

Lambertus Lanius, den 21. Octob. 1813, oud 23 jaren, geëxam. in de Zuiderzee. Tweede Onderw. in het Diakonie-Weeshuis te Amfterdam. Bezat den derden rang.

Abraham van Leeuwen, den 21. Octob. 1813, oud 22 jaren, geëxam. in de Zuiderzee. Tweede Leerm. in eene Diakoniefchool te Amfterdam. Bezat den derden rang.

Hendrik Johannes van der Linden, den 13. Octob. 1813, oud 22 jaren, geëxam. in de Monden van de Maas. Onderm. te Rotterdam. Bezat den derden rang.

N.

Hendrik Johannes Nasfau, den 14. Octob. 1813, oud 22 jaren, geëxam. in de Wester-Eems. Secondant te Hoogewerd. Bezat den derden rang.

Gerrit Nieuwenhuis, den 13. Octob. 1813, oud 22 jaren, geëxam. in Vriesland. Te Bolsward. Bezat den derden rang.

P.

Jakob Pijkerey, den 13. Octob. 1813, oud 41 jaren, geëxam. in den Boven-IJsfel. Op. Schoolonderw. te Epe. Bezat den derden rang.

R.

Johannes van Renesse, den 13. Octob. 1813, oud 27 jaren, geëxam. in de Monden van de Maas. In den Haag.

S.

François Saubert, den 13. Octob. 1813, oud 46 jaren, geëxam. in de Monden van de Maas. Bijz. Schoolonderw. te Leyden.

Roelof Spruit, den 21. Octob. 1813, oud 22 jaren, geëxam. in de Zuiderzee. Onderw. op eene Diakonieschool te Amsterdam.

V.

Jan Voormolen, den 13. Octob. 1813, oud 26 jaren, geëxam. in de Monden van de Maas. Onderm. te Noordeloos.

W.

Johan van Walsem, den 13. Octob. 1813, oud 42 jaren, geëxam. in de Boven-IJsfel. Op. Schoolonderw. te Buuren.

Abraham Wille. den 13. Octob. 1813, oud 37 jaren, geëxam. in de Monden van de Maas. Bijz. Schoolonderw. te Leyden.

Z.

Willem Zaalberg, den 13. Octob. 1813. oud 42 jaren, geëxam. in de Monden van de Maas. Bijz. Schoolonderw. te Leyden.

DERDE RANG.

Alleen admisfibel binnen het Departement, door welks Commisfie het examen is afgenomen.

A.

Jan van Alphen, den 13. Octob. 1813, oud 21 jaren, geëxam. in den Boven-IJsfel. Second. te Voorthuizen.

B.

Pieter Meines van den Berg, den 13. Octob. 1813, oud 18 jaren, geëxam. in Vriesland. Te Oude Lemmer. Bezat den vierden rang.

Johannes Reinhard van den Bohm, den 14. Octob. 1813, oud 23 jaren, geëxam. in den Boven-IJsfel. Te Rozendaal.

Cornelis Boot, den 20. Octob. 1813, oud 40 jaren, geëxam. in de Zuiderzee. Te Heemftede.

Frans Bosch, den 20. Octob. 1813, oud 18 jaren, geëxam. in de Zuiderzee. Onderm. te Nijkerk. Bezat den vierden rang.

Jan Bron, den 13. Octob. 1813, oud 19 jaren, geëxam. in den Boven-IJsfel. Secondant te Vuuren.

Benedictus Busch, den 14. Octob. 1814, oud 18 jaren, geëxam. in de Wester-Eems. Onderm. te Groningen. Bezat den vierden rang.

Jakob Busé, den 20. Octob. 1813, oud 18 jaren, geëxam. in de Zuiderzee. Onderm. te Haarlem.

D.

Kristiaan van Deventer, den 12. Octob. 1813, oud 18 jaren, geëxam. in de Monden van de Maas. Onderm. in den Haag. Bezat den vierden rang.

Kornelis van Driesten, den 13. Octob. 1813, oud 18 jaren, geëxam. in de Wester-Eems. Te Pekel-A. Bezat den vierden rang.

F.

Martinus Ferber, den 12. Octob. 1813, oud 18 jaren, geëxam. in de Monden van de Maas. Onderm. te Hillegersberg.

Jakob Hieltjes Fortuin, den 13. Octob. 1813, oud 19 jaren, geëxam. in Vriesland. Te Sneek. Bezat den vierden rang.

Izaak Fournier, den 12. Octob. 1813, oud 18 jaren, geëxam. in de Monden van de Maas. Onderm. te Delfshaven.

G.

Frederik Johannes Geele, den 20. Octob. 1813, oud 21 jaren, geëxam. in de Zuiderzee. Onderm. te Amsterd.

H.

Arie Hagoort, den 12. Octob. 1813, oud 17 jaren, geexam. in de Monden van de Maas. Onderm. te Dordr.

Arie de Heer, den 13. Octob. 1813, oud 21 jaren, geexam. in den Boven-IJsfel. Op. Schoolonderw. te Haaften.

J.

Jentje Feddes de Jong, den 13. Octob. 1813, oud 18 jaren, geëxam. in Vriesland. Te Tjerkgaast. Bezat den vierden rang.

K.

Kerst Johannes de Kok, den 13. Octob. 1813, oud 20 jaren, geëxam. in Vriesland. Te Tjerkgaast. Bezat den vierden rang.

Andries Kooiman, den 12. Octob. 1813, oud 25 jaren, geëxam. in de Monden van de Maas. Op. Schoolonderw. te Langerak. Bezat den vierden rang.

Evert van Korlaar, den 13. Octob. 1813, oud 21 jaren, geëxam. in den Boven-IJsfel. Secondant te Nijkerk.

Aart Krekelenberg, den 21. Octob. 1813, oud 50 jaren, geëxam. in de Zuiderzee. Te Amsterdam.

Jan Kuipers, den 13. Octob. 1813, oud 18 jaren, geëxam. in de Wester-Eems. Prov. Schoolonderw. te Enum. Bezat den vierden rang.

L.

Johannes Krijgsman Labét, den 12. Octob. 1813, oud 19 jaren, geëxam. in de Monden van de Maas. Onderm. te Bleiswijk. Bezat den vierden rang.

Cornelis van Leeuwen, den 13. Octob. 1813, oud 18 jaren, geëxam. in den Boven-IJsfel. Secondant te Brakel.

Pieter Leur, den 20. Octob. 1813, oud 21 jaren, geëxam. in de Zuiderzee. Onderm. te Limmen. Bezat den vierden rang.

M.

Johann Ernst Meijer, den 13. Octob. 1813, oud 18 jaren, geëxam. in de Wester-Eems. Te Groningen.

O.

Klaas Oomheyn, den 20. Octob. 1813, oud 22 jaren, geëxam. in de Zuiderzee. Op. Schoolonderw. te Wieringerwaard.

Petrus Johannes van Oort, den 20. Octob. 1813, oud 24 jaren, geëxam. in de Zuiderzee. Schoolonderw. te Utrecht.

P.

Jan Hendrik Papegaaij, den 20. Octob. 1813, oud 27 jaren, geëxam. in de Zuiderzee. Te Weesp.

Kornelis Patijn Jz., den 12. Octob. 1813, oud 18 jaren, geëxam. in de Monden van de Maas. Te Naaldwijk. Bezat den vierden rang.

Jan Posthumus, den 20. Octob. 1813, oud 42 jaren, geëxam. in de Zuiderzee. Op. Schoolonderw. te Zaandam. Bezat den vierden rang.

R.

Wichert Reijnders, den 14. Octob. 1813, oud 18 jaren, geëxam. in den Boven-IJsfel. Secondant te Epe.

Her-

Hermanus van Rennes, den 13. Octob. 1813, oud 18 jaren, geëxam. in den Boven-IJsfel. Secondant te Wageningen.

Carel Hendrik Roggen, den 20. Octob. 1813, oud 18 jaren, geëxam. in de Zuiderzee. Onderm. te Utrecht.

S.

Matthijs Johannes Schamper, den 12. Octob. 1813, oud 17 jaren, geëxam. in de Monden van de Maas. Onderm. te Leyden. Bezat den vierden rang.

Andries Sisfing, den 13. Octob. 1813, oud 18 jaren, geëxam. in de Wester-Eems. Te Garrelsweer. Bezat den vierden rang.

Jan Dirk Spaltman, den 20. Octob. 1813, oud 18 jaren, geëxam. in de Zuiderzee. Onderm. te Utrecht.

V.

Samuel Coenraad van Valckenburg, den 14. Octob. 1813, oud 18 jaren, geëxam. in den Boven-IJsfel. Secondant te Ingen.

Johannes Jacobus Verhoeff, den 20. Octob. 1813, oud 18 jaren, geëxam. in de Zuiderzee. Onderm. te Utrecht. Bezat den vierden rang.

Jan Hendriks de Vries, den 13. Octob. 1813, oud 22 jaren, geëxam. in Vriesland. Te Terwispel. Bezat den vierden rang.

VIERDE RANG.

Alleen admisfibel binnen het Departement, door welks Commisfie het examen is afgenomen.

B.

Kornelis van Bergen, den 12. Octob. 1813, oud 16 jaren, geëxam. in de Monden van de Maas. Onderm. te Heukelom.

Eldert Best, den 20. Octob. 1813, oud 21 jaren, geëxam. in de Zuiderzee. Te Opmeer.

Willem Bruin, den 20. Octob. 1813, oud 17 jaren, geëxam. in de Zuiderzee. Te Wormerveer.

Pieter de Bruin, den 13. Octob. 1813, oud 16 jaren, geëxam. in den Boven-IJsfel. Te Epe.

C.

Petrus Johannes Conradus van Convent, den 13 Octob. 1813, oud 16 jaren, geëxam. in den Boven-IJsfel. Te Epe.

H.

Bernardus Helderman, den 13. Octob. 1813, oud 21 jaren, geëxam. in de Monden van den IJsfel. Onderm. te Diepenveer.

Rein Theunis Hellinga, den 13. Octob. 1813, oud 17 jaren, geëxam. in Vriesland. Te Pingjum.

Johannes Petrus Huijs, den 30. Octob. 1813, oud 17 jaren, geëxam. in de Zuiderzee. Kweekel. te Naarden.

I.

Willem Immink, den 13. Octob. 1813, oud 16 jaren, geëxam. in de Monden van den IJsfel. Onderm. te Losfer.

K.

Johannes Paulus Kapteyn, den 12. Octob. 1813, oud 17 jaren, geëxam. in de Monden van de Maas. Onderm. te Maasfluis.

Klaas Koning, den 20. Octob. 1813, oud 17 jaren, geëxam. in de Zuiderzee. Te Grootebroek.

Jan Koolen, den 12. Octob. 1813, oud 19 jaren, geëxam. in de Monden van de Maas. Onderm. te Maasfluis.

Johannes Hendriks Koops, den 13. Octob. 1813, oud 18 jaren, geëxam. in de Wester-Eems. Te Sibaldeburen.

L.

L.

Gijsbert van Lent, den 14. Octob. 1813, oud 24 jaren, geëxam. in den Boven-IJsfel. Onderm. te Culemborg.

Pieter Luderich, den 20. Octob. 1813, oud 18 jaren, geëxam. in de Zuiderzee. Te Utrecht.

Dirk Luiendijk, den 12. Octob. 1813, oud 22 jaren, geëxam. in de Monden van de Maas. Onderm. te Maassluis.

M.

Michiel Marschalk, den 20. Octob. 1813, oud 17 jaren, geëxam. in de Zuiderzee. Onderm. te Venhuizen.

Dries Hendrik Montenacq, den 20. Octob. 1813, oud 41 jaren, geëxam. in de Zuiderzee. Op den N. Amstel.

N.

Barend Nibbrig, den 13. Octob. 1813, oud 26 jaren, geëxam. in de Monden van den IJsfel. Te Blokzijl.

Karsh Engberts Nijholt, den 13. Octob. 1813, oud 37 jaren, geëxam. in Vriesland. Te Nieuweholtpade.

O.

Ite Oostinga, den 13. Octob. 1813, oud 19 jaren, geëxam. in de Wester-Eems. Te Zuidhorn.

P.

Jurjen Padberg, den 13. Octob. 1813, oud 16 jaren, geëxam. in Vriesland. Te Heerenveen.

Hilbert Pieters, den 13. Octob. 1813, oud 24 jaren, geëxam. in de Wester-Eems. Te Ruinerwold.

S.

Jan Gerrit Scholten, den 20. Octob. 1813, oud 16 jaren, geëxam. in de Zuiderzee. Te Amsterdam.

Frans Matthijs Schurer, den 13. Octob. 1813, oud 37 jaren, geëxam. in Vriesland. Te Makkinga.

Joseph Frederik Schwartz, den 20. Octob. 1813, oud 16 jaren, geëxam. in de Zuiderzee. Te Amsterdam.

Arjen Wiebes Slem, den 13. Octob. 1813, oud 27 jaren, geëxam. in Vriesland. Te Hallum.

T.

Johannes Tordoir, den 13. Octob. 1813, oud 37 jaren, geëxam. in Vriesland. Te Joure.

V.

Reinder Jans Veenkamp, den 13. Octob. 1813, oud 18 jaren, geëxam. in de Wester-Eems. Te Rhoderwolde.

Henricus Vorster, den 14. Octob. 1813, oud 24 jaren, geëxam. in den Boven-IJsfel. Secondant te Oone.

W.

Aart Wijenberg, den 13. Octob. 1813, oud 22 jaren, geëxam. in de Monden van den IJsfel. Onderm. te Dalfzen.

Nanno Theodorus Wildeman, den 13. Octob. 1813, geëxam. in de Wester-Eems. Te Hellum.

ALLEEN VOOR DE FRANSCHE TAAL.

ZUIDERZEE.

Andries Hofman.
Jan Hoogland.
Albert Kwast.
Jakob Kwast.
Helwig Klumper.
Johannes van der Linden.
Klaas Muntjewerff.
Dirk Hendrik Roodhuizen.
Jan Pieter Coenraad Sanderfon.
Frans Tauber.
Lammert Vis.

MONDEN VAN DE MAAS.

Jan Verwey de Winter.

BOVEN-IJSSEL.

Riekelt Buitenweerd.
Johannes Pothast.
Cornelis Taats.

MONDEN VAN DEN IJSSEL.

Jochem ten Wolthuis.

WESTER-EEMS.

Jan Luitjes.
Abraham Jakobs de Vries.

LYST

L Y S T
VAN
HUISONDERWIJZERS,

die door de Commisſie van Onderwijs in de Herfst-vergadering dezes jaars 1813 *geëxamineerd zijn en de algemeene toelating verkregen hebben.*

Koop van der Hugt, den 14. Octob. 1813, oud 31 jaren, geëxam. in de Wester-Eems. Te Oosterboer onder Meppel.

Alexander Wilhelm Sturm, den 14. Octob. 1813, oud 19 jaren, geëxam. in de Wester-Eems. Te Groningen.

Hillebrand Jansſonius Weits, den 13. Octob. 1813, oud 32 jaren, geëxam. in Vriesland. Te Leeuwarden.

L Y S T
VAN
SCHOOLHOUDERESSEN,

die door de Commisſie van Onderwijs in de Herfst-vergadering dezes jaars 1813 *geëxamineerd zijn en de algemeene toelating verkregen hebben.*

Catharine Cornelie Lucie Bollaerts, den 20. Octob. 1813, oud 33 jaren, geëxam. in de Zuiderzee. Secondante te IJsſelſtein.

Jacomina Maria Bruining, den 20. Octob. 1813, oud 18 jaren, geëxam. in de Zuiderzee. Kweekelinge te Amſterdam.

Aaltje Hommes, den 14. Octob. 1813, oud 22 jaren, geëxam. in de Wester-Eems. Te Groningen.

Marie Nachtglas, den 20. Octob. 1813, oud 28 jaren, geëxam. in de Zuiderzee. Te Amſterdam.

Algemeen overzigt over den ſtaat van het Schoolwezen in het eerſte Diſtrict van het Departement van de Wester-Eems, *opgemaakt in de maand December* 1813.

Even als in de drie vorige jaren, zoo zal ik ook nu weder eerst de drie onderdeelen van mijn Schooldistrict ieder afzonderlijk beſchrijven, en dan, hetgeen dezelve met elkander gemeen hebben, opgeven.

G O O R E G T.

In dit gedeelte van het District vielen er geene aanmerkelijke veranderingen voor. — Alle de Onderwijzers, welke er bij het begin van dit jaar den ſchooldienst waarnamen, fungeren er nog, en van deze kregen alleen L. J. FABER te *Engelbert* en K. H. BRUININGA te *Middelbert*, eenen hoogeren, dat is, den tweeden rang. Het Schoolonderwijzers-gezelſchap van *Helpen* bleef even werkzaam, vooral in het onderling bezoeken der Scholen, en dat van *het Hoogezand* even werkeloos, als in vorige jaren. — Door het overlijden van den ouden Schoolonderwijzer van *Fokshol*, werd het lot van den jongen, aldaar fungerenden, vlijtigen BRASSINGA, eenigzins verbeterd. — Te *Haren* werden de ſchoolgelden geregeld. — Te *Haren*, *Euvelgunne* en te *Noorddijk* werden ſchoolexamina en prijsuitdeelingen gehouden, welke alle door den Schoolopziener werden bijgewoond, en op de twee eerstgenoemde plaatſen door denzelven met gepaste aanſpraken geopend en geſloten, hetwelk te *Noorddijk* door den Predikant D° J. SANNES, geſchiedde; terwijl de Schoolopziener aldaar twee Eerepenningen, voor edelmoedige daden, door twee ſchoolkinderen bedreven, aan dezelven, uit naam van den Maire, bij die gelegenheid op eene plegtige wijze uitreikte.

WES-

WESTERKWARTIER.

Te *Aduard* overleed de Schoolonderwijzer G. GRAAFMAN HUTTING. De Schoolonderwijzers D. R. HUISMAN en H. J. POSTHUIS vertrokken van *Grootegast* en *Opende* naar *Slochteren* en *Drogeham*. Geene dezer drie plaatſen werd dusver finaal vervuld, en geen der overige Onderwijzers van dit Onderdeel ontving dit jaar een' hoogeren rang; doch te *Noordhorn* nam de Ondermeester het geheele onderwijs op zich. — De vier Schoolonderwijzers-gezelſchappen, alhier gevestigd, maakten zich alle, de tijden in aanmerking genomen, door het inſtandhouden, dat van *Noordhorn* en *de Leek* zelfs door het uitbreiden van derzelver werkzaamheden, verdienſtelijk. Vele Schoolonderwijzers, zoo wel van het *Westerkwartier*, als van het *Gooregt* beijverden zich, om de Scholen, niet ſlechts van hunne Medeleden, maar zelfs van verder gelegene Districten, ter hunner leering, te bezoeken, en dit deden niet alleen jonge lieden, die zelve nog weinig ondervinding hadden, maar vooral uit *het Westerkwartier* ondernamen mannen van jaren en van eenen gevestigden roem in het ſchoolhouden, waarvan het alleen genoegzaam zal zijn, H. KREMER van *Zuidhorn* te noemen, togten van verſcheidene uren, ja zelfs dagen ver, om uitmuntende Scholen van anderen te bezoeken, en de goede inrigtingen, die zij daar mogten opmerken, in hunne Scholen in te voeren, iets dat in vele, ook anders reeds goede, Scholen de beste vruchten ter meerdere en meerdere verbetering van het onderwijs te weeg bragt.

Te *Oldenhove* werd een nieuw ſchoolvertrek gebouwd, gelijk ook te *Grootegast* en *Opende*; te *Sibaldeburen* een nieuw ſchoolhuis en een nieuw ſchoolvertrek. Deze drie laatſte plaatſen behooren alle tot de gemeente van *Grootegast*, en de nieuw aangeſtelde Maire dezer gemeente verdient voor dezen zijnen ijver omtrent het Schoolwezen

zoo veel te meer dank, omdat deze in eenige weken dat gene uitgevoerd heeft, hetwelk men ſedert 1801 bij al de vorige Plaatſelijke en Gemeente-beſturen en Maires, niettegenſtaande alle aangewende moeite, niet heeft kunnen gedaan krijgen, en hierdoor nu al de ſchoolvertrekken in die gemeente in orde zijn. — Ook de Maire van *Oldenhove* heeft door die verbetering van zijn ſchoolvertrek eene nieuwe aanſpraak gekregen op de achting en de genegenheid zijner gemeente, waarvan hij dagelijks zulke treffende en onwederſprekelijke bewijzen ontvangt.

Te *Oldenhove*, te *Grijpskerk*, te *Visvliet*, te *Garnwert*, te *Ezinge*, te *Hoogkerk*, te *Kommerzijl*, te *Zuidhorn*, te *Nieuwkerk* en te *Dorkwert* werden openbare ſchoolexamina gehouden, welke op de zes eerstgenoemde plaatſen door den Schoolopziener met daarop toepasſelijke aanſpraken werden geopend en geſloten; te *Kommerzijl* door den Heer AE. H. SICCAMA, als afgevaardigde van het gezelſchap: *zoo vele Meesters, zoo vele leerlingen;* te *Zuidhorn* door den Predikant J. E. WINTER geopend en door den Schoolopziener geſloten, en te *Nieuwkerk* en *Dorkwert*, waar de Schoolopziener verhinderd werd deze plegtigheden bij te wonen, door de Heeren Predikanten en plaatſelijke Schoolopzieners J. H. BROESE en J. C. THEMMEN zoo wel geopend als geſloten werden. Op alle deze plaatſen werden deze plegtigheden door Prijsuitdeelingen gevolgd, en wel te *Kommerzijl* voor rekening van het gezelſchap: *zoo vele Meesters, zoo vele leerlingen*, dat zich meer en meer, ook omtrent het Schoolwezen, verdienſtelijk maakt, en op de overige plaatſen voor rekening der Gemeentekasſen, waarbij de ingezetenen, na het eindigen van het onderzoek, niet zelden aanzienelijke giften voegden, om daarvoor de kinderen een' vrolijken dag te bezorgen. De verdienstelijke AEDSGE MARTENS vermeerderde te *Oldehove*, waar hij lid van den Municipalen Raad is, de daartoe door de overige ingezetenen bijeengebragte ſom met een aanzienlijk geſchenk. *Stad*

Stad GRONINGEN.

Daar ik thans voor de eerstemaal een overzigt geve van den staat van het Schoolwezen in deze stad, zoo heb ik het noodig geoordeeld in dit stuk eenigzins meer breedvoerig te moeten zijn, en de zaak wat hooger te moeten ophalen.

Voor het jaar 1797 was het Schoolwezen over het algemeen in deze stad even als in andere steden. Alleen hadden zich vóór dien tijd de Schoolonderwijzers B. BUSCH, onder de Roomschgezinden, en A. BRONGERS onder de Protestanten, sedert eenige jaren, loffelijk onderscheiden in het volgen van eene betere leerwijze.

De laatste in den jare 1796 overleden, en de verlichting nog niet ver genoeg gevorderd zijnde, dat allen hunne kinderen aan den eersten durfden toevertrouwen, gelijk dezes school dezelve dan ook niet zoude hebben kunnen bevatten, voelden de Ouders der kinderen, die de school van BRONGERS bezocht hadden, en met deze de Bestuurders van het Departement *Groningen* (toen nog *Stad en Lande* genaamd), behoorende tot de Maatschappij *Tot Nut van 't Algemeen*, grootelijks de behoefte van eenen Onderwijzer, geheel toegedaan aan, en bedreven in eene verbeterde leerwijze, en zie daar het geen de eerste aanleiding gaf tot de oprigting der Departementsschool in deze stad, welke, volgens een besluit van dat Departement, in het begin van 1797 opgerigt, en op den 15 Junij daaraanvolgende plegtig ingewijd is.

De eerste Onderwijzer dezer school was JOH. KUIJPERS HZ., toen Schoolonderwijzer te *Euvelgunne*, een man, die zich vervolgens ook door eene menigte werkjes, ten dienste van het Schoolwezen, voordeelig heeft bekend gemaakt; en deze was juist een man, zoo als men in die oogenblikken in deze stad noodig had, gelijk de ondervinding bewezen heeft.

De-

Deze ſchool toch voldeed niet alleen aan de behoefte van het Schoolwezen in deze ſtad, door eene gelegenheid te verſchaffen aan kinderen van allerhande ſtanden, tot het verkrijgen van een verbeterd onderwijs, maar de met de leerſchool verbondene kweekſchool leverde tevens in de zeven jaren, dat KUIJPERS het hoofd derzelve was, en naderhand een aantal kweekelingen aan het Schoolwezen, die nog, zoo wel hier als in *Vriesland*, met roem hunne posten bekleeden.

Dan ſchielijk kreeg deze ſchool zoo veel toeloep, dat zulks de verwachting verre overtrof, en dit vuurde den ijver der overige Onderwijzers zoo zeer aan, om ook hunne leerwijze te verbeteren, dat velen weldra inzagen, dat, wilden zij niet hunne geheele kostwinning verliezen, zij zich ook op de verbetering van hun onderwijs moesten toeleggen.

De Diakonie- en Armſcholen, en voornamelijk de beide Weeshuisſcholen, waren ook hier onder de eerſten, waar men eene verbeterde leerwijze invoerde. — Op de beide Weeshuisſcholen nam men kweekelingen van de Departementsſchool, op die der Burgerweezen in den jare 1800, A. BEEKHUIS, op die der Armenweezen in den jare 1807, D. DILLING, en op de Zuider-Diakonieſchool in dat zelfde jaar, een' kweekeling van den eerstgenoemden, W. WICHERS. Over de verbeterde inrigting in de ſchool des eerſten, zie men een uitvoerig verſlag in de *Bijdragen* voor *Maart* 1804.

Onder de bijzondere Onderwijzers der eerſte klasſe waren, behalve de reeds genoemde, H. BRAAK en J. KLEIN onder de eerſte ijsbrekers. Vooral de eerſte zettede deze zaak nadrukkelijk door. Hij voerde in den jare 1799 op eens nieuwe boeken en eene nieuwe leermethode in, en verloor daardoor in ééne week 27 van de 40 leerlingen, die hij toen had; doch dit ſchijnbaar verlies werd hem naderhand, toen men meer en meer overtuigd werd van

het

het meer doelmatige derzelve, rijkelijk vergoed, daar hij niet alleen weldra zijn vorig aantal, maar dit vijf malen vermeerderd terug kreeg, Zijne school telt nog in dit oogenblik meer dan 200 leerlingen.

Nu kwam ook weldra het Gouvernement met deszelfs wetten tusschen beiden, zorgende, dat geene nieuwe Onderwijzers werden toegelaten, dan die der verbeterde leermethode waren toegedaan. Langzamerhand bedankten ook velen der ouderen, of vergenoegden zij zich enkel met het geven van huisonderwijs, welke dan telkens door meer bekwame Schoolonderwijzers werden opgevolgd, zoodat er thans van de 25 Schoolonderwijzers, die hier ter stede den geheelen omvang van het primair onderwijs wettig onderwijzen, slechts zes Onderwijzers meer zijn zonder rang, slechts vier van den vierden rang, en twee den derden en dertien den tweeden rang bezitten.

Tot deze verbeteringen, niet alleen in de stad, maar ook in de omliggende plaatsen, heeft ook zeer veel toegebragt een Lees-gezelschap van Schoolonderwijzers, hetwelk reeds in den jare 1792 alhier werd opgerigt, en bestond uit de Onderwijzers J. SMIT (overl.) A. BRONGERS (overl.) A. NUMAN (overl.) A. WOLTHUIS, thans Ondermeester aan het Instituut van Dooven en Stommen alhier, D. HOEKSEMA (overl.) G. EBELS, J. FOCKENS (overl.) J. KUIJPERS HZ., toen Onderwijzer op de *Euvelgunne*, E. VEENHOVEN, Onderwijzer op het *Hoogezand*, P. DE BOER, Onderwijzer te *Noorddijk* en H. HUIZING (overl.) welke, op verzoek van den eerstgenoemden S. SMIT, den steller van dit berigt, des eerstgenoemdens leerling, toen nog een kind zijnde, wel als medelid ter lezing wilden opnemen; eene toevallige omstandigheid, welke ik niet onaardig vinde hier aan te teekenen, omdat zeker geen der toenmalige leden van dat gezelschap zal gedacht hebben, dat het kind, hetwelk zij toen de gelegenheid gaven om boeken over het verbeterd onderwijs te lezen, nog eenmaal in zulk eene betrekking tot hen zoude komen, en ik,

ook misschien daardoor reeds vroeg zulk eene overgegevene zucht gekregen heb, om mij geheel aan het onderwijs toetewijden.

Dit gezelschap in 1797 bijna geheel te niet geloopen zijnde, werd in den jare 1805 door eenige nieuw bijkomende leden op den ouden voet hersteld, en heeft dus voortgeduurd tot 1808. Men zie over hetzelve de *Bijdragen* voor *October* 1805.

Het tegenwoordig Schoolonderwijzers-gezelschap in deze stad werd op den 16 November 1811, door den tegenwoordigen Schoolopziener van dit District, opgerigt, en bevat thans 21 van de 25 primaire Onderwijzers dezer stad. Hetzelve komt elken eersten Saturdag in de maand, des nademiddags om half drie uren, in de tegenwoordigheid en onder voorzitting van den Schoolopziener bijeen, als wanneer er redevoeringen of voorlezingen gedaan worden betrekkelijk het verbeterd onderwijs, daartoe strekkende vragen worden opgegeven en beantwoord, opvoed- en onderwijskundige boeken worden beoordeeld en ter lezing uitgekozen, maatregelen beraamd, welke zouden kunnen dienen ter verbetering van het lot der Onderwijzers, en de Schoolopziener al dat gene mededeelt, dat hij ter verbetering van het onderwijs in deze stad nuttig of noodig oordeelt.

En inderdaad heeft dit gezelschap in de twee jaren, welke het nu bestaan heeft, reeds verschillende nuttigheden aangebragt. Behalve toch de menigvuldige wetten, die men hier gegeven en gekregen heeft ter verbetering van verschillende deelen van het onderwijs, en welke op dat onderwijs in verschillende scholen dezer stad den gezegendsten invloed gehad hebben, behalve de betrekkelijke waarde van vele schoolboekjes, die men door hetzelve heeft leeren kennen, behalve de meerdere eensgezindheid en het zeer gemeenzaam verkeer, hetwelk er nu tusschen de Schoolonderwijzers dezer gemeente meer dan te voren heerchst, heeft men hierdoor gelegenheid gekregen om met elkander de algemeene belangen van het onderwijs in deze stad te behartigen, ge-

bre-

breken, die er plaats hebben, aan elkander en aan den Schoolopziener kenbaar te maken, misbruiken en afwijkingen van de wet op eene gefchikte wijze te openbaren, op de verbetering van het lot der Onderwijzers befcheidenlijk aan te dringen en daartoe middelen uit te denken, en vele heilzame inrigtingen daar te ftellen, onder anderen voor zieke Onderwijzers en de Weduwen van overledenen, dewelke zonder zulk een gezelfchap nimmer tot ftand zouden zijn gekomen of in ftand zouden worden gehouden.

Over het geheel genomen, heeft ook, gedurende 1813, de ftaat van het Schoolwezen in dit District meer gewonnen dan verloren.

Wat het onderwijs betreft: dit werd, niettegenftaande de zoo bijzonder ongunftige en allen moed benemende omftandigheden voor de Onderwijzers, op verfchillende plaatfen beter. — *Het onderwijs in het lezen* inzonderheid won zeer door de meer algemeene invoering van het boekje, getiteld: *voorbeelden ter oefening in het natuurlijke of zoogenaamde kunstmatige lezen.* Genoegzaam overal, waar dit boekje is ingevoerd, is het lezen met eenen onderfcheiden toonval aanmerkelijk verbeterd. — Vele Onderwijzers beginnen te befeffen, dat het *onderwijs in het fchrijven* niet alleen ten doel moet hebben, om de kinderen fraaije letters te leeren maken, maar ook en wel inzonderheid, om hen te leeren hunne gedachten fchriftelijk aan anderen mededeelen; en de verre reizen, die vele jonge lieden, welke zulks in hunne fchooljareu nimmer gedacht hadden, in de drie laatfte jaren hebben moeten ondernemen, hebben in het algemeen de noodzakelijkheid hiervan leeren befeffen. — Op vele plaatfen laat men de kinderen de eerfte beginfelen van het fchrijven op kleine leitjes, op houten borden of in het zand, vóór het lezen, leeren, of verbindt ten minfte deze beide oefeningen met elkander, en overal, waar men dit doet, bevindt men er zich wel bij. — Ook eene meer eenvoudige, meer op redenering gegronde Metho-

thode, om het *rekenen* te leeren, wint meer en meer veld, en de Schoolonderwijzer SCHOLMA van *de Leek* heeft zich in dit opzigt vooral verdienstelijk gemaakt, door zijne bejaarde ambtgenooten in dat gezelschap, waarvan hij lid is, van het meer voortreffelijke dezer leerwijze te overtuigen. — Ook van het rekenen uit het hoofd begint men meer gebruik te maken. — Bijna algemeen is men terug gekomen van den waan, dat de hardste schreeuwer de *beste zinger* is. Genoegzaam overal heeft men de herhaalde afwisseling van het onderwijs door gepaste liedjes ingevoerd, en ik worde dikwijls geroerd zoo door de zachte harmonische toonen, die ik hier en daar hoor voortbrengen, als door de treffende beurtgezangen van jongens en meisjens, van kleinen en grooten. — *Het onderwijs in de Taal-, Aardrijks-, Geschied- en Natuurkunde* is op vele plaatsen ingevoerd als hulpmiddel ter verstands-ontwikkeling, waartoe het zoo uitnemend dienstig is. Van den *Bijbel* wordt meer en meer een gepast gebruik gemaakt, en de *gebeden* worden korter, duidelijker en meer eerbiedig uitgesproken. — De kinderen, die hetzelfde boek gebruiken, vermeerderen, en hierdoor worden alom de leerlingen van dezelfde afdeeling *talrijker* en *het getal der afdeelingen minder*, waarvan ieder de goede uitwerking op den geheelen staat van het onderwijs besefe. — Bij het in- en uitgaan der school heerscht er *meer orde*. Het hart verscheurend en alle stichting benemend geraas vóór of na het bidden houdt bijna geheel op, en waar het nog niet opgehouden is, hoop ik, dat men de raadgevingen, die ik ter stuiting daarvan zoo herhaalde malen gaf, nu voortaan zal opvolgen; er is niets in de scholen, dat mij zoo zeer hindert, als dit geraas juist op dat tijdstip, dat er de meeste stilte en de meeste eerbied moet heerschen. — De *straf*-werktuigen zijn genoegzaam overal, ten minste te lande, geheel uit de scholen verbannen. In scholen, daar ik dezelve nu nog weder op den lessenaar of voor het oog mogt vinden, zal ik ze mede nemen en verbranden. Ik heb de Onderwijzers hier omtrent te voren gewaarschuwd. —

Ge-

Gelijk intusschen de straffen minder worden, zoo worden ook de *beloningen* beter gekozen. — De beleefdheid, bescheidenheid, vriendelijkheid, hulpvaardigheid en vrijmoedigheid der kinderen wint overal veld. — Voor de zindelijkheid en de gezondheid der kinderen, als ook voor de reinheid van de schoolvertrekken begint men meer en meer zorg te dragen, en zedelijkheid als het hoofddoel van het onderwijs te beschouwen.

Verre is het er evenwel van daan, dat deze schets op alle scholen van mijn District toepasselijk zoude zijn. — O neen! er zijn nog vele scholen in hetzelve, die nog in al de opgetelde stukken verbetering noodig hebben; dit echter kan ik er naar waarheid van zeggen, dat er niet ééne school is, die niet eenigzins, het zij dan in de boeken, die er gebruikt worden, het zij in de stukken, die men onderwijst, het zij in de leerwijze, die men volgt, verbeterd is, en dat ook over het algemeen, gedurende dit jaar, het onderwijs meer vooruit dan achteruit gegaan is.

En waarlijk, wanneer men slechts dit in deze dagen zeggen kan, dan heeft men reeds veel gezegd. — Uiterst moedbenemend toch en uiterst ongunstig zijn de uitwendige omstandigheden der Schoolonderwijzers in dit district. — Het meerdere deel derzelve heeft de winstaanbrengende nevenbedieningen van Collecteur en Schatbeurder, die te voren zulk een aanmerkelijk deel van derzelver bestaan uitmaakten, zonder eenige schadevergoeding verloren. Velen hebben geleden door de tiersering van de renten van 's lands en stads Effecten, die op verscheiden plaatsen een gedeelte van hun inkomen als Schoolonderwijzer waren. De te voren door het land betaalde tractementen, volgens Art. 16 van het Decreet van den 22 October 1811, op het Departementaal Budget gebragt en daar doorgestreken zijnde, werden nu wel meest overal op de Budgets der gemeenten gebragt, doch deels was er ter betaling van de tractementen over 1812 geen geld meer overig, en deels zijn de Budgets over 1813 nog niet goedgekeurd, en moeten nu de Onderwijzers

naar de betaling wachten; terwijl eindelijk ook de nieuwe ingevoerde manier van procederen de invordering van het schoolgeld van de onwilligen zeer moeijelijk heeft gemaakt.

Intusschen staan de zaken hier toch niet meer zoo ongunstig als bij den aanvang van dit jaar, en Mijnheer de Prefekt van dit Departement heeft, zoo omtrent de betaling van de tractementen der Onderwijzers, als omtrent de verbouwing en verwarming der scholen vele heilzame dispositien genomen, welke in het eerstvolgend algemeen overzigt der commissie van Onderwijs voor dit Departement nader zullen worden opgegeven; en welke het te wenschen is, dat door de sedert plaats gehad hebbende omstandigheden niet weder verijdeld zullen worden.

Gelijk in het gansche Departement, zoo ontvingen ook in dit District op twee na, al de Onderwijzers ten platten lande, op den 15 Augustus ll. van de Maires hunner gemeenten een exemplaar van WESTERS redevoeringen over de Schoolorde ten geschenke, terwijl op dien zelfden dag aan den Schoolonderwijzer J. HUISMAN te *Grijpskerk*, voor zijnen te voren betoonden ijver in het bevorderen der Koepokinënting, een fraai gebonden exemplaar van WILKENS redevoeringen door den Onder-Prefekt vereerd werd. — Op verschillende plaatsen van dit District werd deze dag door het houden van feesten voor de Onderwijzers en de kinderen gevierd.

De schoolexamina en prijsuitdeelingen werden overal met de meeste plegtigheid gehouden, met de meeste belangstelling bijgewoond, en, dat het voornaamste is, hadden overal de meest gewenschte uitwerking. — Behalve te *Dorkwert*, woonden de heeren Maires en Municipale Raden dezelve overal bij; te *Haren* en te *Noorddijk* werden dezelve vereerd met de tegenwoordigheid van den heer Rector der Akademie van *Groningen*, en uit de volgende vergelijkende opgave kan blijken, hoe veel meer belang men thans stelt in het schoolgaan der kinderen, en hoe veel deze plegtigheden toebrengen ter bevordering daarvan.

Na-

Namen der plaatſen, waar het examen gehouden werd.	Getal der kinderen, die ik bij mijn eerſte ſchoolbezoek in iedere ſchool vond.	Getal der kinderen die nu op het examen geweest zijn.
Kommerzijl . . .	47	69
Oldehove	44	84
Zuidhorn . . .	55	97
Nieuwkerk . . .	46	83.
Grijpskerk . . .	29	115
Visvliet	40	59
Garnwert	30	93
Ezinge	41	68
Dorkwert	6	38
Haren	60	87
Hoogkerk	33	72
Noorddijk . . .	19	33
Euvelgunne . . .	21	51
	471	949

Al de Onderwijzers getuigen eenparig, dat de kinderen nooit zoo gezet en in zulk een groot getal ter ſchool komen, dan wanneer zij weten, dat er eerlang een examen zal gehouden worden. — Ook worden deze examina hoe langer hoe doelmatiger ingerigt, daar men algemeen van het denkbeeld terug komt, om de kinderen op dezelve eenige van buiten geleerde lesjes te doen opzeggen, maar dezelve in tegendeel hoe langs hoe meer niet anders doet zijn, dan eene proef van het onderwijs, zoo als zulks dagelijks in de ſchool gegeven wordt, iets, waardoor deze plegtigheden voor den Onderwijzer veel gemakkelijker en voor den leerling en het publiek veel doelmatiger worden.

———

Om over den trapswijzen voortgang van den ſtaat van het Schoolwezen, opgemaakt uit de rangen der Onderwijzers in dit District, te kunnen oordeelen, laat ik hier de nevensgaande Tabel volgen. In hoe ver men daaruit over den ſtaat van het onderwijs oordeelen kan, verwijze ik den lezer naar hetgeen ik gezegd heb in de *Bijdragen* voor 1813, *Schoolwezen binnen Holland*, bladz. 14 en 15.

TABEL

van de vorderingen, die het Schoolwezen in het eerste District van het Departement van *de Wester-Eems* jaarlijks, ten opzig-te van de rangen der Schoolonderwijzers gemaakt heeft, sedert de invoering van de Wet van 3 April 1806.

In het GOOREGT.

Schoolonderw. v. d.	1 Jan. 1807.	dito 1808.	dito 1809.	dito 1810.	dito 1811.	dito 1812.	dito 1813.
1sten rang.	—	—	—	—	—	—	—
2den rang.	1	—	—	1	1	5	8
3den rang.	4	5	6	5	5	4	6
4den rang.	1	1	1	3	7	4	2
zd. rang.	13	13	12	10	6	6	1
In het WESTERKWARTIER.							
1sten rang.	—	—	—	—	—	—	—
2den rang.	4	3	4	4	7	7	12
3den rang.	1	2	6	10	12	15	11
4den rang.	2	2	5	3	4	3	6
zd. rang.	31	31	23	22	16	14	10
In de Stad GRONINGEN.							
1sten rang.	—	—	—	—	—	—	—
2den rang.	4	7	6	6	7	8	13
3den rang.	—	1	2	3	2	2	2
4den rang.	1	2	4	4	5	5	4
zd. rang.	24	19	17	16	15	14	6

AANMERKINGEN over het bovenstaande.

1. De totale sommen der Onderwijzers verschillen in de verschillende jaren, omdat er dan eens eene school vernietigd werd en dan weder eene nieuwe werd opgerigt, of ook wel eene een tijdlang stilstond.

2. Gelijk geheel dit algemeen overzigt, zoo bevat ook deze Tabel alleen den staat van het eigenlijk gezegd *primair onderwijs*, en dus geene kostscholen. Van den Heer RUNCKEL, die den eersten rang bezit, kon dus geene melding gemaakt worden.

TH. VAN SWINDEREN.

MAANDELIJKSCH SCHOOLNIEUWS.

TEXEL. Op dit Eiland hebben wederom van dit jaar gewone School-examens en Prijsuitdeelingen plaats gehad.

HOORN den 17 Aug. 1812. De leden der Commissie van Toezigt, de heeren S. HOEKSTRA, J. RAN, W. ROMANS en J. VOS, verzeld met den Schoolopziener van het District, begaven zich des namiddags ten half twee uren in het schoolgebouw aan deze plaats. — Binnen getreden zijnde, werden zij op eene aangename wijs verwelkomd door den veelbelovenden jongeling HIDZER HOEKSTRA, met eene aanspraak, in dichtmaat opgesteld, en zeer bevallig uitgevoerd. — Het onderzoek nam daarop een' aanvang, en werd in alle vakken van het Lagere Onderwijs zeer langzaam voortgezet. — De bekwame en oordeelkundige Onderwijzer, J. VISSER, gaf vernieuwde blijken van zijne geschiktheid en bijzonderen ijver voor alle deelen van zijnen gewigtigen post: en de leerlingen toonden door de vaardige antwoorden op alle voorgestelde vragen, niet alleen in de gewone vakken van het Lagere Onderwijs, maar ook in hoogere wetenschappen, als Algemeene en Vaderlandsche geschiedenissen, Aardrijks- en Zedekunde, en inzonderheid in het toepasselijke van de laatste tot een Godsdienstig leven, dat het onderwijs hun met ongemeen veel vrucht was toegediend. — Onder de leerlingen, die boven anderen uitmunten, deed zich inzonderheid zien ALMER VISSER, Zoon van den Onderwijzer, die den Vader reeds tot merkelijken dienst verstrekt in deszelfs werkzaamheden: van wien wij dus ook goede hoop hebben opgevat, dat een zeer geschikt Onderwijzer moge opwassen. — Het onderzoek afgeloopen

zijnde, werden aan 30 leerlingen, die gedurende het geheele jaar boven de anderen hadden uitgemunt, zeer fraaije Prijzen of Eerbewijzen ter hand gesteld. — Hierop bedankte de jonge VISSER de leden van het Toezigt voor de in dichtmaat uitgedeelde belooningen, en de plegtigheid werd geeindigd met eenen gepasten Slotzang.

OUDE SCHILD den 18 Augustus. Des morgens begaven zich de leden van het Toezigt voornoemd naar het schoolvertrek aan deze voorname plaats. — Binnen gekomen zijnde, werden zij verwelkomd in proza, door den jongeling WILLEM DE WIJN: de Onderwijzer P. DE RIDDER deed ook eene zeer gepaste aanspraak, voornamelijk ingerigt tot de onlangs ingekomene leden van het Toezigt, gepaard met zegebede over hunne nuttige en doelmatige werkzaamheden. — Bij het onderzoek van een aantal van 126 leerlingen, hetwelk bij de meeste voltalligheid bestaat uit 152, door alle vakken van het onderwijs, in het lezen, schrijven en rekenen, niet alleen het gewone, maar ook het tientallig maat- en weegstelsel, toonden de leerlingen door hunne vaardige antwoorden en oplossingen der voorgestelde vraagstukken, zulke uitnemende vorderingen, dat zij den Onderwijzer daardoor eer aandeden. — Dat de Fransche taal in deze school met een goed gevolg onderwezen wordt, zag men aan de kundigheden, die eenige leerlingen daarin hadden verkregen. — Zoo was het ook met de Geschied- en Aardrijkskunde. — De Onderwijzer wordt in zijne werkzaamheden ondersteund door eenen Ondermeester DIRK VAN OS, die zich door vlijt en beoefening de achting van ieder tracht waardig te maken. — Na den afloop van het examen werden aan 39 leerlingen zeer fraaije Prijzen er Eerbewijzen uitgedeeld: — waarop de jongeling SIMON P. DE VOS eene dankzegging in proza zeer bevallig uitsprak. — De Ondermeester D. VAN OS deed ook aan de leden van het Toezigt eene aanspraak,

waar-

waardoor hij goede hoop van zijne pogingen in het toekomende deed opvatten. — Eindelijk betoonde de Schoolopziener zijn genoegen, gaf den Onderwijzer zijnen welverdienden lof, en betuigde inzonderheid zijne dankerkentenis aan de leden van het Toezigt voor hunne onvermoeide en weldadige werkzaamheden tot den welstand van het Schoolwezen, en het geluk van het aankomend geslacht op het eiland Texel. — De plegtigheid werd daarop geeindigd met een welluidend en toepasselijk Gezang.

DEN BURG den 24 Augustus. Het aantal der scholieren, dat zich bij deze gelegenheid hier bevond, was 187; bij de meeste voltalligheid bedraagt het 213. — Bij de intrede in het schoolvertrek werden de leden van het Toezigt in gepaste dichtmaat verwelkomd door den jongeling SIEUR VAN JUCHEM. — De geheele voormiddag en een groot gedeelte van den namiddag werd besteed aan het onderzoek der jeugd in de vorderingen, die dezelve gemaakt had, sedert het vorig onderzoek. — In alle vakken voldeden de proeven, die de leerlingen gaven, volledig aan de verwachting, die men zich daaromtrent bij den waardigen en zeer kundigen W. VAN HAARST had voorgesteld. De tweede en derde klasse gaven ook goede blijken van vorderingen in de Fransche taal, waarin aan deze school onderwijs wordt gegeven door den bekwamen Ondermeester CORNELIS KOOIMAN. — Na den afloop van het examen werden aan 58 leerlingen, die zich meer dan anderen hadden verdienstelijk gemaakt, Eereprijzen of Eerbewijzen uitgedeeld. — Twee meisjes deden zich vervolgens op eene aangename wijs hooren; terwijl de eene, MERRITJE SCHUIT, de school zullende verlaten, in dichtmaat, uit eigene vinding opgesteld, haren Leermeester voor het goede onderwijs en de Heeren van het Toezigt voor hunne vaderlijke zorg tot het algemeen welzijn, zeer vriendelijk bedankte: de andere, MERRITJE KEIZER, de school ook

zul-

zullende verlaten, bedankte op eene zelfde wijs den Leermeester, en uit aller naam de leden van de Commisſie, in dichtmaat, voor de uitgedeelde Eereprijzen.

OOST- EN OOSTEREND. De twee Scholen werden den 25 Augustus door de heeren van het Plaatſelijk Toezigt bezocht. — De eerſte, waarin HENDRIK BAKKER met den grootſten ijver en de beste gevolgen aan 26 leerlingen een zeer onderſcheiden onderwijs toedeelt, werd voor den middag onderzocht, en de uitſlag daarvan voldeed ongemeen; alzoo men zag, dat alhier aan de kinderen kundigheden worden toegedeeld, die men in zulk een afgelegen hoek des eilands niet zou verwachten. — Aan dertien kinderen werden met volle ruimte Prijzen en Eerebewijzen geſchonken. — In de andere, waarin JAN GAAUW onderwijst, die in de beginſelen der Meetkunde zeer is onderlegd, voldeeden, bij het onderzoek van de 68 leerlingen, de vorderingen in zulk eene ruime mate, dat men 23 leerlingen overwaardig oordeelde, om met Prijzen of andere blijken van vlijt en goed gedrag begunſtigd te worden.

Aan DE KOOG en DE WAAL is op den 27 Augustus mede ſchool-examen gehouden, met dat gevolg, dat men zich zeer wel voldaan bevond, dat bij de Onderwijzers JAN BAKKER en JACOB SMIT de zaken zoo wel geſteld waren. — Aan *de Koog* werd het aantal leerlingen bevonden te zijn 20, van welke 7 Eereprijzen ontvingen. — En aan *de Waal* was het aantal 24, van welke 15 zeer verblijd met belooningen voor betoonden vlijt en ijver naar hunne huizen terug keerden.

Men ziet uit het gemelde, dat het onderwijs op het eiland Texel nog met ijver wordt doorgezet. — Twee waardige leden van het Plaatſelijk Toezigt over de ſcholen des

des Eilands, vonden zich onlangs verpligt hun ontslag te verzoeken, namelijk de heeren C. W. G. RHIJBACH en A. WENTEL; de eerste van wegen de veelvuldige bezigheden, aan de Mairie verknocht; de tweede uit hoofde van deszelfs vertrek met ter woon naar Alkmaar. — De vrees voor het verlies, dat het Schoolwezen daar bij kon lijden, is gelukkig weggenomen; alzoo de heeren W. ROMANS, J. RAU en J. VOS, zich hebben laten overreden, om de zorg voor het aankomend geslacht mede op zich te nemen.

IJSSELSTEIN. Op den 5 October ll. had in een der vertrekken van het school-lokaal dezer stad, in tegenwoordigheid van den heer Maire met zijnen Adjunct, en de heeren Predikanten dezer gemeente, een plegtig school-examen plaats, over de leerlingen van de Fransche kost- en dagschool, onder bestier van den Onderwijzer J. L. NAUTA. Na dat de Onderwijzer het plan zijns onderzoeks had medegedeeld, werd hetzelve geopend met het toonen der schriften en opstellen, zoo wel in de Fransche als Hollandsche talen van alle leerlingen, onder welke de meesten proeven van schoone vorderingen aan den dag leiden. Hierop werden de leerlingen verzocht om iets kunstmatig voor te lezen in het Nederduitsch, hetwelk door allen met groote vlugheid werd gedaan. Daarna ging men over tot het onderzoek in de gronden der taal, tot het verbeteren van een met fouten op een bord geschreven stuk, hetwelk door de leerlingen met de grootste vaardigheid en juistheid verbeterd en ontleed werd. Hetzelfde onderzoek had plaats in de Fransche taal, met dit onderscheid, dat de jonge lieden het gelezene in een fraaijen en duidelijken stijl in het Nederduitsch vertaalden, en de twee eerste klassen het vertaalde gedeeltelijk ontleedden. Dit afgeloopen zijnde, werden de jonge lieden in de theorie der Rekenkunde onderzocht, en beantwoordden alle de hun gedane vragen even juist als vaardig. Nu ging men tot de

de Aardrijkskunde over. De eerste klasse bood eene fraaije uit de hand geteekende kaart van Europa aan, en hun werden over dat wereld-deel allerlei vragen gedaan, die zij met de grootste vlugheid beantwoordden. De tweede en derde klasse toonde de door hun uit de hand geteekende kaart der zeven Hollandsche departementen; waarop zij eene Mappemonde met elkander op het bord volledig vervaardigden, en zoo wel min als meer gevorderden doorslaande blijken van kunde in dit vak aan den dag leiden. Waarop de tijd verloopen zijnde, werd de Onderwijzer voor zijn wel ingerigt werk bedankt, zijne goede leerwijze toegejuicht, en de leerlingen aangemoedigd, om op dat zelfde spoor voort te gaan: wordende deze plegtigheid met eene gepaste aanspraak, door den veelbelovenden C. SCHALIJ gedaan, tot algemeen genoegen besloten.

Hierop volgde den 19 October de uitdeeling der Prijzen in het openbaar, in de hervormde kerk, in de tegenwoordigheid van den heer Maire, zijnen Adjunct, den Vrederegter, de Predikanten en de aanzienlijkste inwoners dezer plaats. Na dat dit kinderfeest door den heer MARX met een fraai orgel-muzijk geopend was, beklom de heer NAUTA den predikstoel, en deed eene redevoering in de Fransche taal, over het aangename dat er gelegen is in de beoefening der Geschiedenis, en over derzelver nut en noodzakelijkheid in het beoefenen der Wetenschappen. Na het einde dier redevoering, waarin de Redenaar zijne leerlingen eene hartelijke aanspraak deed, werden er aan dertien veelbelovende leerlingen Prijzen uitgedeeld, waar voor ieder eerste uit elke klasse op eene bevallige wijze in de Fransche en Hollandsche taal bedankte: wordende dit feest besloten met eene, door den heer Maire, in de Fransche taal gedane aanspraak aan den Onderwijzer en leerlingen, bedankende Zijn Ed. den eersten voor zijne trouw in de opvoeding en het onderwijs, en de leerlingen aanmoedigende tot verdere vorderingen onder het bestier

huns

huns Onderwijzers. Waarop een ieder voldaan over dit feest, en met de hoop, dat hetzelve de beste uitwerking op het hart der jeugd zoude maken, naar huis keerde.

De uitdeeling is geschied aan de volgende verdienstelijke en veel belovende jongelingen, volgens hunn' rang opgenoemd:

C. SCHALIJ, J. VAN BEMMEL, J. P. MARTIN, van de eerste klasse.

J. SCHALIJ, A. M. HAALSTRA en J. ROELOFS, van de eerste afdeeling der tweede klasse.

W. DE JONG, P. LUIJKEN, W. VAN HOOGENHUIJZEN, F. A. SNELLEN en J. F. BEIJEN, van de tweede afdeeling dier klasse.

G. G. SNELLEN, J. G. OTTEMA, G. HEYSTERS, G. B. VISSCHER en G. BERGERS, van de eerste afdeeling der derde klasse.

J. A. VAN DORTH en C. DE HAAN JZ., uit de tweede afdeeling dier klasse, welke allen naar hoogere klassen bevorderd zijn.

BONDA. De Organist en Schoolonderwijzer K. J. FOLKERTS, heeft, mede onder toezien van den Adjunct-Maire, den plaatselijken Schoolopziener, de Kerkvoogden en twee naburen, den 12 October des voormiddags, school-examen met zijne leerlingen gehouden; hetwelk in alle opzigten uitmuntte, zoo wegens de orde en stilte, die in alles heerschte, als ook ten aanzien van de vaardigheid, die de leerlingen in onderscheidene wetenschappen, als: lezen, zingen, schrijven, rekenen, zoo wel uit het hoofd als op de lei, tot de eerste klasse toe, aan den dag leiden, bijzonder ook, in de vorderingen en bekwaamheid in de Nederduitsche Spel- en Taal-, Aardrijks- en Natuurkunde, Bijbelgeschiedenis, aanwijzingen van uitvindingen, de eerste beginselen der Technologie, ontwikkeling der verstandelijke vermogens, en de nuttigheid

en

en noodzakelijkheid van het geleerde, zoo wel uit hunne geleerde lesfen als door voorbeelden aantoonende; en is alzoo deze plegtigheid, tot aller groot genoegen, afgeloopen.

AAN DE

SCHOOLHOUDERS

IN DE

VEREENIGDE NEDERLANDEN.

In omstandigheden, als wij, onder Gods meest gunstrijke beschikking, thans mogen beleven, kan er naauwelijks eenige stand in de maatschappij worden genoemd, of er valt aan denzelven iets te zeggen, afgescheiden van hetgeen wij elkander als landgenooten hebben toeteroepen — wegens het groote en wonderdadige der redding, aan ons en ons Vaderland bewezen uit de hardste slavernij, — wegens de erkentenis van Gods almagtige tusschenkomst tot het daarstellen dezer redding, — wegens de dure verpligting, welke hierdoor op ons allen ligt, om terug te keeren tot de oud-vaderlandsche deugden, inzonderheid om door eene onverbrekelijke eendragt, en nu, terwijl het gevaar nog dreigt, door het te wapen vliegen als een eenig man en het opofferen van goed en bloed, de ontluikende herstelling van onze zoo lang vertrapte vrijheid en onafhankelijkheid te handhaven en te bevestigen.

Dit alles wordt ook u, mijne Vrienden! als Burgers van onzen herlevenden Staat, voorgehouden in de zoo roerende en nadrukkelijke Proclamatien van onzen Vaderlandschen Vorst, als ook in die onzer echt Nederlandsche Plaatselijke Besturen. Dit alles wordt u als Ledematen der Gemeenten, waartoe gij behoort, gepredikt door uwe Leeraren; terwijl bovendien belangrijke geschriften, na het herstellen van de vrijheid der drukpers, door aanblazing eener welgeplaatste geestdrift uit zoo vele vaderlandsche pennen voortgekomen, u dit alles herhalen en in levendige trekken voorhouden.

Maar ook een bijzonder woord valt er tot u te zeggen; en van wien verwacht gij dit meer dan van mij, *die*, sedert zoo vele jaren, met u in de naauwste betrekking stond, en het steeds tot zijn hoofddoel stelde, uwe werkzaamheden en geheel het onderwijs dienstbaar te maken tot aankweeking der oud Nederlandsche deugden onder de jeugd, waaruit de burgers van dezen Staat allengskens gevormd worden. Mijne betrekking wettigt het, dat ik u dit woord te gemoet voere; zij noodigt er mij toe, en ook mijn hart loopt reeds dezen aandrang vooruit.

Hebben wij allen, als Nederlanders, wegens het herkrijgen van dien naam en alle de regten en voorregten, daaraan verbonden, tot vreugde, dank en vertrouwen de ruimste stof, waarvan wij de grootheid en den omvang nog niet in alle hare deelen beseffen kunnen, maar eerst meer en meer zullen leeren kennen en meer en meer zullen leeren waarderen; ook wij hebben die bijzonderlijk in de betrekking, welke ons verbindt.

Het hatelijk juk, dat wij hebben afgeschud, — roem en dank zij hun, die ons regt geven zoo te spreken! — deed zich met al deszelfs vreeselijken nasleep al mede gevoelen in uwen stand, en dat op zoodanig eene wijze, dat, zon-

der

der ſpoedige uitredding, de vernietiging der vruchten van zoo veel jaren arbeids, met het beste gevolg. beſteed, als ook van die uwer belangrijke werkzaamheden, te gelijk met uw' eigen' ondergang, welras onvermijdelijk zouden geworden zijn. Zelfs de overigens welmeenende pogingen van hen, onder wier onmiddelijk beſtuur gij u gebragt zaagt, zouden u voor dit treurig uiteinde naauwelijks hebben kunnen behoeden. In geheel den geest der Franſche inrigtingen en wetten, zoo algemeene als bijzondere, en in alle derzelver onaſſcheidelijke aankleefſels lag het doodelijk kwaad verborgen, hetwelk, den een vroeger, den anderen later, zoude hebben ter neêrgeveld, en met u geheel het gebouw van ons verbeterd Schoolwezen.

Op de aanzienlijkſte uwer ſcholen drukte eene Belasting, die even zeer uwe belangen, als die van het onderwijs en van de jeugd ondermijnde. De bezoldigingen, weleer uit s'Lands kasſe aan velen uwer toegeſtaan, werden ingetrokken; de nieuwe maatregelen, hiervoor in de plaats geſteld, buiten werking gelaten; de vaste inkomsten, welke anderen uit de Gemeentelijke kasſen ontvingen, aanmerkelijk beſnoeid of geheel niet geleden: alles, niettegenſtaande de heiligſte toezeggingen, gedaan bij onderſcheiden Keizerlijke Beſluiten. Daarenboven de algemeene kwijning van handel en vertier deed zich al meer en meer in uw dagelijksch beſtaan gevoelen. De Schoolgelden werden tragelijk betaald. Om niet alles te verliezen, moest derzelver prijs verminderd worden: en hoe vele kinderen zaagt gij desniettemin uwe ſchool verlaten, omdat de ouders te onmagtig werden, om de uitgave zelfs van het ſoberst leergeld te dragen.

De grenzen, bij de Franſche wetten aan het eerſte onderwijs geſteld, dreigden ook ten eenigen tijde op uwe

ſcholen te worden toegepast: en hoe veel ſtond het ſchoon gebouw van ons verbeterd Lager Schoolwezen dan niet te verliezen, gegrond, gelijk het is, op het beginſel, om onder alle ſtanden algemeen nuttige kundigheden te verſpreiden, en hiertoe zich niet langer bepalende tot enkel leeren lezen, ſchrijven en nooddruftig rekenen. Reeds deed de gedwongen invoering van het onderwijs der Franſche taal haren nadeeligen invloed op uwe ſcholen gevoelen. Niet alleen werd hierdoor een grooter bezwaar ten uwen laste gebragt; het zaakrijk onderwijs ging er aanvankelijk door te loor en dreigde terug te keeren tot dat, waaruit het opgebeurd was, tot een onderwijs enkel van klanken. Weg dan de beſchaving, de verſtandsontwikkeling, de opleiding tot christelijke en burgerlijke deugden, die zoo wel het doel als de vruchten van het verbeterd Lager Schoolonderwijs zijn!

En of dit alles nog niet genoeg ware, om den doodſteek te geven aan dat gene, waarop de Nederlandſche natie, wegens den gelukkigſten uitſlag der pogingen, die er in de laatſte jaren aan waren te koste gelegd, haren roem begon te dragen; de conſcriptie ontroofde er voor altijd aan de jongeren onder u, als ook hen, die zich, van hunne jeugd af, voor uwen ſtand gevormd hadden, en op wien alle de hoop op al meerdere en meerdere verbetering van het Schoolwezen zich met zoo veel regt gevestigd had.

Hoe geheel anders is reeds de tegenwoordige ſtaat van zaken ook voor u, mijne Vrienden! De belasting op het onderwijs werd reeds voor het vervolg afgeſchaft; de verpligting tot het onderwijzen der Franſche taal opgeheven; de vrees voor de beperking van het Lager Onderwijs binnen grenzen, die ons Lager Schoolwezen vernietigen moest, weggevaagd. Reeds bekommert men zich weder, om u uwe

vo-

vorige vaste inkomsten althans te verzekeren, terwijl het gegrond vooruitzigt op het herstel van de oude welvaart ook uwe uitzigten op beter bestaan doet herleven. En wilt gij het handtastelijkst bewijs, van hetgeen gij van het tegenwoordig Lands bestuur voor de belangen van het onderwijs te wachten hebt? Bij den grootsten drang der omstandigheden tot het verordenen van eene geregelde wapening, en schoon het nu te doen is, om eigen erf en goed, altaar en haardstede te verdedigen, eerbiedigt de vaderlandlievende Vorst uwe belangrijke werkzaamheden, en ontslaat, onder de zeer weinige uitzonderingen, uwen stand van de algemeene verpligting, waaronder ieder Landzaat gebragt wordt en ter liefde van het Vaderland zich zoo gaarne stelt. Ik wil u dan ook deze uitzondering geenszins als een voorregt aanrekenen; uwe harten verlangen zulk eene uitzondering niet, welke u onteeren zoude, wanneer zij op uwe personen doelde. Ik haal ze alleen op als het sprekendst bewijs, hetwelk onze Vorst geven kon van zijne teedere belangstelling in de onafgebroken opleiding der vaderlandsche jeugd. Hij mogt en kon niet twijfelachtig zijn aangaande uwen ijver, om u naast uwe broederen te scharen, ter weering of verdrijving van den gemeenen vijand; maar Hij mogt u, zonder u te onteeren, uitzonderen van de verpligting hiertoe, ten einde u te sparen voor de jeugd, die, zonder u, ophoudt gevormd te worden tot hetgene zij eenmaal voor haar zelve en voor het Vaderland zijn moet en zijn zal.

Bij de algemeene stof tot vreugde wegens de heugelijkste gebeurtenissen dezer dagen, waarin gij deelt met alle uwe Landgenooten, hebt gij, mijne Vrienden! in uwen kring dan ook vele bijzondere redenen daartoe. De ongedachte redding, welke God ons Vaderland schonk, was tevens redding voor u in eene hooge mate. Geniet de

vreugde hierover onder vurigen dank tot God, want Hij is het, die alles deed zamenwerken en ook de kleinste beginselen zegende om onze verlossing daar te stellen. Geniet die vreugde met vertrouwen, want het geen Gods hand begon, zal dezelve voleinden: alles wijst ons dit met den vinger aan, en die het niet ziet noch erkennen wil, is gelijk aan hem, die zijne oogen voor het licht sluit.

Intusschen is het er verre van af, dat dit ons zoude mogen leiden tot een onwerkdadig genot van het geluk, dat wij aanvankelijk over ons en ons Land gebragt zien. Er is nog veel te doen, eer wij ons hiertoe zouden kunnen geregtigd rekenen. Zelfs onder de volkomenste bevestiging van dat geluk, blijven ons pligten te vervullen, die alle onze inspanning vorderen, ten einde het herkregen goed te bewaren en daarvan het dankbaarst en nuttigst gebruik te maken. Gelijk dit waar is ten aanzien van alle Nederlanders, zoo geldt dit ook bijzonder van u, die door uwe belangrijke betrekking zulk eenen gewigtigen invloed kunt uitoefenen op de vorming van hen, op wien de hoop der volgende geslachten rust, en die, zijt gij in uwen kring, hetgeen gij behoort te wezen, niet minder op allen, die u omringen, op de krachtdadigste wijze werken kunt door gesprek en voorbeeld.

Onder de allereerste en dringendste behoeften van ons herlevend Land behoort de voorziening in den uitgeputten staat der geldmiddelen. Van allen vordert dit opofferingen, ieder naar zijnen kring en vermogen; maar dit gebiedt daarenboven, den bestaanden loop van s' Lands inkomsten althans voor het oogenblik te handhaven: gelijk ook eene geregelde behandeling van zaken zulks medebrengt. Ten gevolge van dezen nood en van dit algemeene beginsel is het dan onvermijdelijk, aan de inge-

voer-

voerde heffing der Univerſiteits-regten als nog haren loop te laten en dezelve alzoo tot een geregeld einde te brengen.

Zal ik noodig hebben, u, voor zoo verre deze zaak u betreffen moge, aan te ſporen tot het gereedelijk doen der opofferingen, welke dit nog van u zoude mogen vorderen? Zal ik de ouders, voor wier kinderen gij nog eenige ſtorting zult moeten doen, behoeven op te wekken, om u hiertoe met de meeste bereidvaardigheid in ſtaat te ſtellen? Allen zijn wij en zijn zij ook te zeer doordrongen van de grootheid der ellende en rampen, waaraan wij ontkomen zijn, van de zekerſte vooruitzigten op eene weldra herlevende welvaart in ons midden, door het herſtel van handel en handtering, om niet, zoo wel uit gevoel van dankbaarheid, als uit beſef, dat weldra door eene nieuwe welvaart alle opoffering rijkelijk vergoed zal worden, tot dezelve ten volle gereed te wezen. En nu althans, hetwelk echter altijd de ſtriktſte waarheid was, kan het geen' twijfel lijden, of de opbrengst der heffingen op het onderwijs ſtrekt bij uitſluiting ten dienſte van het vaderlandsch onderwijs zelf. Ook moge het al onvermijdelijk bevonden worden, alle de Univerſiteits-regten, welke, tot het einde van het loopende jaar, alreede hadden behooren voldaan te zijn', als nog in te vorderen; zeker zullen die regten verder niet geheven worden.

Dat de meest bereidvaardige en meest ruimſchotige afdoening dezer zaak, zoodra gij er bij afzonderlijke aanſchrijvingen toe zult worden uitgenoodigd, dan al mede getuige van uw dankbaar gevoel en van uwe levendige zucht, om in uwen kring de hoogstmoeijelijke werkzaamheden en de vaderlijke beſchikkingen van onzen geliefden Vorst te onderſteunen, die, in den hagchelijkſten ſtaat van 's Lands zaken, niet aarzelde zich aan het roer te ſtellen. In alles en bij allen heerscht thans zucht

tot medewerking en eensgezindheid; en mogt ik, zelfs onder de ongunstigste omstandigheden, de eerste ondervinden, waarvoor ik u mijnen opregten dank betuige, hoe veel meer zal ik ze thans van u mogen verwachten?

Maar meer algemeene en meer blijvende verpligtingen rusten op u allen; verpligtingen, welke gij allen, hiervan houde ik mij verzekerd, even zeer gezind zijt met de meeste getrouwheid en den grootsten ijver te vervullen.

Ik bedoel niet zoo zeer de verpligting, welke, onder alle omstandigheden, op u rust, om de jeugd, behalve tot eene gepaste mate van kennis, berekend naar ieders stand en bestemming, tevens tot goede zeden, gezellige deugden en christelijke gevoelens en gezindheden opteleiden. De bijzondere omstandigheden dezer dagen roepen ook u tot nieuwe pligten, of vorderen althans, dat gij uwe oplettendheid en zorg voornamelijk aan die besteedt, welke de drang van het oogenblik eischt.

Houdt uwen leerlingen dagelijks voor de belangrijke gebeurtenissen van dezen tijd. Stelt hun in levendige trekken voor oogen, het geen wij en ons Land nog voor weinig weken waren, en het geen wij, onder den zegen des Almagtigen, door eigen stout bestaan en de hulp der Hooge Bondgenooten reeds thans zijn, en uitzigt hebben weldra geheel te worden; hoe wij, verlost van het harde Fransche juk, een Vaderland, een eigen bestaan, een Nederlandsch Vorst, wiens Voorvaderen niet ophielden de roem en de steun van onzen kleinen, maar belangrijken Staat te wezen, en met dit alles de meest gegronde hoop op de heropening van alle bronnen van ons bestaan hebben terug gekregen. Wekt in hunne harten op en houdt daarin levendig de dankbaarste gevoelens jegens den Almagtigen, die deze redding en dit heil geeft.

Scherpt met onuitwischbare trekken der jeugdige harten in

in afkeer en verontwaardiging tegen onzen Overweldiger, wiens heerschzucht geen palen noch mededoogen kent, en geene middelen ontziet om zijne meest onberaden inzigten te bereiken. Vergeet niet hun in te prenten, wat aan ons allen, tot een eenigen man toe, zoude te verwachten zijn, indien immer deze geweldenaar weder onzen nu vrijen grond betrad, en bereidt hen zoo voor, om, wanneer in hunne meergevorderde jaren, hetgeen God verhoede, de nood van het Vaderland het nog mogte vorderen, als ware Nederlanders goed en bloed veil te hebben voor de dierbare zaak onzer vrijheid en onafhankelijkheid.

Maar boezemt in de harten uwer leerlingen niet minder in haat en verontwaardiging tegen alles, wat partijfchap heet, het zij ze uit Staatkundige, het zij ze uit Godsdienftige beginfelen moge voortkomen. Boezemt die ook in tegen alle eigenbaat, welke, alleen doelende op bijzondere belangen, die van het geheel uit het oog verliest. Alleen door eendragt werd onze Staat, hetgeen hij eenmalen was, en het is, uit hoofde van vele thans aanwezige bijzondere omftandigheden, nog meer waar dan het immer was, dat, zal onze Staat geheel gered worden en tot vorigen luister en welvaart wederkeeren, de volkomenfte eensgezindheid, eene eeuwige uitroeijing van oude veten, verbanning van hetgeen dezelve zoude kunnen terug brengen, de onbepaaldfte belangeloosheid ten beste van het algemeen, en even zeer het onbegrendst vertrouwen, en de hartelijkfte welwillendheid jegens het tegenwoordig Landsbeftuur gevorderd worden. Kweekt hiertoe onder alle uwe leerlingen aan onderlinge liefde, eendragt en onbaatzuchtigheid, op dat zij, volwasfen, diezelfde beginfelen in de Maatfchappij en in alle hunne betrekkingen mogen

overbrengen. Vuurt hiertoe in hunne gemoederen aan liefde voor het Vaderland, eerbied en verkleefdheid jegens den Vorst, die het regeert, en vooral christelijke deugd. Uit die allen zullen als eene weldadige plant die eensgezindheid en welwillendheid ontspruiten, welke, onder den Goddelijken zegen, ons Land alleen verder redden en deszelfs welvaart duurzaam maken kunnen. Bedient u hiertoe bijzonderlijk van het onderwijs der Vaderlandsche geschiedenis, en vooral van die gedeelten (gij vindt ze op elke bladzijde) welke uwe leerlingen zullen leeren kennen de deugden, die de Voorvaderen van onzen geëerbiedigden Vorst versierden, en de hooge verdiensten, welke zij zich, eeuwen achter een, bij ons Land verworven hebben.

Met deze gevoelens diep inteprenten in de harten uwer leerlingen, van welken stand ook, zult gij aan het Vaderland de gewigtigste diensten bewijzen. Alzoo zult gij de meest vaste grondslagen helpen leggen tot het bevestigen van deszelfs herkregen vrijheid en onafhankelijkheid, en voor den Vorst, die ons regeert, onderzaten vormen, wier liefde jegens hem, wier eerbiediging van s'Lands bestuur, wier gezindheid om het te onderschragen, zelfs met opoffering van goed en bloed, en wier onderlinge eensgezindheid, blakende vaderlandsliefde en christelijke deugden de onwankelbare steunsels zijner regering zullen zijn. Ook dit verwacht en vordert het Vaderland van u. Alleen met zulke inzigten kon het u ontslaan van de verpligting, welke het thans op de Landzaten legt tot eene geregelde wapening.

Maar nog meer verwachten en vorderen van u het Vaderland en de Vorst, tot deszelfs redding door ons, en niet te vergeefs, ingeroepen. Zij willen niet, dat gij onwerk-

werkzame aanschouwers zoudt zijn van den algemeenen nood, waarin het Land nog verkeert, of van dien, welke het nog zoude kunnen bedreigen. Wanneer gij in uwen kring medewerkt om, het zij door eigene opofferingen, het zij ook door den invloed, dien gij moogt hebben op allen, welke u omringen, naar den aard der omstandigheden door gepaste aanmoedigingen en des noods door eigen voorbeeld — want wanneer dit te pas zoude komen, zwijgen alle andere betrekkingen — die geestdrift voor het behoud en de handhaving van het herkregen dierbaar goed optewekken of levendig te houden, welke alleen het Vaderland geheel en duurzaam redden en behouden kan; eerst dan zult gij aan de wenschen en de verwachtingen, welke Vaderland en Vorst ten uwen aanzien koesteren, volkomen beantwoorden. Eerst dan zult gij aan den dag leggen, dat gij de ware bedoeling van de uitzondering, welke de wet van geregelde wapening ten uwen opzigte gemaakt heeft, wel befeft, en dat gij er ver van af zijt, deze uitzondering ten voorwendsel te willen gebruiken, om, terwijl allen voor de belangen van het Vaderland en ook voor de uwen zich aangorden of opofferen, daarvan ledige aanschouwers te willen blijven. Juist het sprekend bewijs, dat onze Vorst u gaf van zijne teedere bezorgdheid voor de belangen van het onderwijs, is het, 't welk u dubbel moet, en, ik ben er van verzekerd —— zal opwekken, om, wat maar in uwe magt is, dat alles aantewenden om medetewerken ten nutte der groote zaak, de handhaving van alles wat immer den Nederlander zoo dierbaar was, en hetwelk wij nu op zulk eene ongedachte wijze, als een nieuw geschenk van den Hemel, hebben terug ontvangen. — Ook uwe pogingen zullen niet ongezegend blijven, en gij zult

de

de zoete bewustheid hebben, van het uwe te hebben toegebragt tot behoudenis van het Vaderland.

De Commissaris tot de Zaken van het Publiek Onderwijs,

HAARLEM
25 December 1813.

A. VAN DEN ENDE.

BE-

BESLUITEN

BETREFFENDE HET ONDERWIJS.

In naam van ZIJNE HOOGHEID den Heere
PRINSE VAN ORANJE EN NASSAU.

Extract uit het Register der Besluiten van het Algemeen Bestuur der Vereenigde Nederlanden.

Zaturdag den 4 *December* 1813.

In aanmerking nemende, dat de inrigtingen van openbaar Onderwijs, binnen de Vereenigde Nederlanden, op eenen geregelden voet behooren te worden gehouden, en dat eenige voorzieningen deswege onverwijld noodzakelijk zijn.

BESLUIT:

Art. 1.

De Academien van *Leyden* en *Groningen*, dus verre uitgemaakt hebbende een gedeelte der Keizerlijke Universiteit, zijn als zoodanig gesupprimeerd, en zullen alzoo de functien van den Inspecteur Generaal derzelver Universiteit, belast met eene bijzondere zending voor de Hollandsche Departementen, alsmede die van de Rectoren en Inspectoren, en van de verdere Beambten derzelver Academien dadelijk ophouden.

Art. 2.

De voorschrevene Academien en de bedieningen bij dezelve worden provisioneel op nieuw geconstitueerd, en zulks tot dat in dezen nader zal zijn beschikt; wordende alle

alle Hoogleeraars en Beambten gerequireerd en gelast om inmiddels in hunne functien voorttegaan, of, voor zoo verre die geïnterrumpeerd mogten geweest zijn, dezelve te hervatten.

Art. 3.

Het gebruik der Fransche taal bij alle openbare Oeffeningen en Academische Acten wordt bij deze voor altoos afgeschaft.

Art. 4.

De tot hiertoe gebezigde titulatuur van *Keizerlijke* wordt insgelijks afgeschaft en het verder gebruik daarvan ernstiglijk verboden.

Art. 5.

Alle inrigtingen, thans ten aanzien van de onderscheidene deelen zoo van het hooger als lager Onderwijs bestaande, het zij uit krachte van vroegere algemeene en bijzondere Hollandsche Wetten en Reglementen, het zij ten gevolge der kortstondige verbinding van dat onderwijs met de Keizerlijke Universiteit, zullen worden gehandhaafd, tot dat deswegens, in den geest der tegenwoordige omstandigheden, voorziening zal zijn gedaan.

Art. 6.

Alle voordragten aan het Algemeen Bestuur, betrekking hebbende tot het hooger en lager Onderwijs, zullen moeten geschieden door tusschenkomst van den Commissaris Generaal voor de Binnenlandsche Zaken.

Op last van het Algemeen Bestuur voornoemd.

De Secretaris Generaal,

(get.) A. R. FALCK.

Wij

WIJ WILLEM, bij de gratie Gods PRINSE VAN ORANJE NASSAU, Souverein Vorst der Vereenigde Nederlanden, enz. enz. enz.

In aanmerking nemende, dat omtrent de Universiteits-belastingen, gedurende de vereeniging met Frankrijk ingevoerd, onverwijld eenige voorzieningen behooren genomen te worden.

Gehoord de voordragt van onzen Commissaris Generaal voor de Binnenlandsche Zaken.

Hebben wij besloten en besluiten:

Art. 1.

De Universitaire heffing of belasting op het Onderwijs wordt afgeschaft.

Art. 2.

Desniettegenstaande zal al het achterstallige van de Universitaire heffing op de leerlingen tot op den 10 Decemb. ll. moeten worden betaald, alsmede het jaarlijksch regt van Diploma, door de Onderwijzers zelve te voldoen, welk regt van Diploma door hun vóór den 1 November had moeten zijn betaald geworden.

Art. 3.

De heffing dezer achterstallen zal op denzelfden voet geschieden, als dus verre gebruikelijk was, wordende de gewezen Inspecteur Generaal der Universiteit, thans Commissaris tot de zaken van het publiek Onderwijs, geautoriseerd tot het regelen en afdoen van deze geheele zaak de concert met de respective Academische Raden.

Art.

Art. 4.

De Commissaris tot de zaken &c.

Art. 5.

Onze Commissaris Generaal voor de Binnenlandsche Zaken is belast met de uitvoering van dit Besluit.

Gegeven in den Haag den 18 December 1813 en van Onze Regering het eerste.

(geteekend) WILLEM.

Ter Ordonnantie van Z. K. Hoogheid.

(geteekend) A. R. FALCK.

BIJDRAGEN

TER BEVORDERING VAN HET

ONDERWIJS

EN DE

OPVOEDING,

VOORNAMELIJK MET BETREKKING TOT DE

LAGERE SCHOLEN

IN

HOLLAND.

IV. DEEL.

BOEKBEOORDEELINGEN.

TE HAARLEM,
BIJ JOHANNES ENSCHEDÉ EN ZOONEN.
1813.

REGISTER

VAN HET

VIERDE DEEL.

BOEKBEOORDEELINGEN.

BOEK-

BOEKBEOORDEELINGEN.

JEUGDIGE DICHTPROEVEN van JOHANNA CONSTANTIA CLEVE, oud elf jaren. *In* den Haag, bij JOH. ALLART. 1813. 8°. 72 bl. De prijs is *f* 1-2-:

Van hoe gelukkigen invloed op de vorming en beschaving van hart en geest eene verstandige opvoeding en een wel ingerigt onderwijs in het vak der letteren, bij het vrouwelijk geslacht, zelfs in de vroegste jeugd zijn kan, daarvan strekt het zoo evengemeld Werkje ten ondubbelzinnigen bewijs.

Om die reden vermeenen wij hetzelve in dit ons Maandwerk, hoe zeer anders min geschikt tot recensien van dergelijke werkjes, te moeten vermelden en aan onze lezers meer algemeen bekend te moeten maken. Dit werkje toch is de arbeid van een nog onderwijs genietend kind, hetwelk aan andere kinderen, in welke misschien dezelfde vermogens kunnen ontwikkeld worden, ten voorbeelde en aansporing strekken kan: ten welken einde het dan ook zeer geschikt moet worden geoordeeld, om tot een prijsje op de Scholen en tot een geschenkje aan kinderen te worden uitgereikt; daar toch de ijver en de naijver in een' goeden zin bij de kinderen meest wordt opgewekt en aangevuurd, wanneer zij door voorbeelden van huns gelijken overtuigd worden, waartoe zij al in staat zijn.

Want hoe zeer het den schijn van eene ontmoedigende spotternij zoude hebben, wanneer men onderstelde, dat deze Gedichtjes, letterlijk, zoo als die daar liggen, ter Persse gebragt zouden zijn uit het handschrift van dit meisje, zonder beschaving van taal en spelling, misschien, op eenige plaatsen, van uitdrukking, zoo dragen dezelve echter schier overal blijken, dat de zaken, zoo wel als de voordragt, haar jeugdig eigenwerk zijn, en dat geene

vreemde hand hetzelve in dier voege heeft opgetooid, dat het deszelfs ware verdiensten en eigene waarde verloren hebbe. Het is bij de hoogte, die de Hollandsche dichtkunst tegenwoordig bereikt heeft, niet meer genoeg, om den naam van Dichter te verwerven, dat men kennis hebbe aan maat, rijm, en den naam van eenige Goden of Helden uit de Fabelleer; men vordert thans meer, en men begrijpt, dat het wezen der dichtkunst bestaat in de uitdrukking zijner gedachten door beelden en door zinnelijke voorstelling. En in de daad zoo die beelden en die zinnelijke voorstelling hier ontbraken, wij zouden het lieve kind gaarne het regt laten wedervaren van goede zedelijke gevoelens te koesteren en van naarstigheid en inspanning, maar wij zouden haar en de haren geenszins waarborgen voor den goeden uitslag dezer *Dichtproeven.* Doch dit doen wij thans met volkomene gerustheid, daar wij overal blijken vinden, dat de Natuur de groote school is, waar dit meisje hare dichterlijke kundigheden aanvankelijk verkregen heeft, en die bij voortduring zal kunnen aankweeken; dat zij levendigheid van verbeelding en gevoel genoeg bezit, om denkbeelden te vormen, en die door beelden aan anderen medetedeelen, maar geene andere, noch op eene andere wijze, dan overeenkomstig met de vatbaarheid en het zielsvermogen van een zeer vergevorderd en opmerkzaam kind, doch zonder overspanning, valschen smaak of aanleg om hooger te willen vliegen, dan zij gemakkelijk bereiken kan.

Het ware aan de eene zijde allezins ongepast en belagchelijk, feilen en zwakheden in deze Versjes aantestippen of te vermelden; zoo dezelven daarvan vrij waren, zouden wij de moeite niet nemen gewag te maken van een werkje, waarmede wij dan zouden meenen dat men, ter liefde van een laatdunkend meisje, ons en het publiek misleidde: en hij, die in den arbeid van een elfjarig kind volmaaktheid of volkomenheid zoekt, kan zelf de kinder-

schoe-

ſchoenen nog niet ontwasſen zijn; integendeel, het werkje is goed, want het voldoet aan zijne beſtemming; het zijn *jeugdige* en veel belovende *dichtproeven*. Doch het ware aan den anderen kant even verkeerd, en misſchien in de gevolgen voor het lieve Dichteresje nog ſchadelijker, wanneer wij daaraan te veel waarde en volkomenheid toeſchreven, of in alle de ſtukjes denzelfden fijnen ſmaak, hetzelfde gevoel en dezelfde gelukkige uitdrukking vonden. Vleijerij is altoos kwaad en gevaarlijk, vooral voor jeugdige gevoelige harten: en het is dus ook genoeg, wanneer wij haar durven verzekeren, dat zij geene vleijerij noodig heeft, en dat haar arbeid, hoe onvolkomen en gebrekkig die ook zijn moge, hoop geeft, dat zij, als zij de lieve natuur en losſe ongedwongen voorbeelden volgt, merkelijke vorderingen zal maken, en loffpraken zal kunnen verdienen, die geen vermoeden zelfs van vleijerij zullen kunnen wettigen.

Doch ook haar raden wij dit zelfde aan; haar naïf en natuurlijk genie moet niet bedorven of gedwongen worden, noch door complimenten te ontvangen, noch door in poëzij complimenten te maken. Zij heeft, zoo wel als de Maatſchappij, groote verpligtingen aan haren Meester, den kundigen BEEKMAN, zij heeft die aan haren verdienſtelijken kunstvriend Mr. T. VAN LIMBURG, zij heeft die aan het Genootſchap *Kunstliefde ſpaart geen vlijt*, en haar goed hart waarborgt haar gevoel daarvan en hare dankbaarheid. Maar zij bedanke niet te veel in Verzen bij plegtige gelegenheden, waarin het onmogelijk is genoeg natuurlijk te blijven; zij dichte op de verjaardagen harer Ouderen en bij gelegenheden, die haar hart treffen en vreugde of droefheid verwekken; zij ontleene voor als nog altoos hare beelden uit de lieve natuur en de voorwerpen die haar omringen, en hare uitdrukking zal gewis vol gevoel zijn. Zij leze ook zoodanige Poëzij bij voorkeur, bij voorbeeld: CATS, POOT, SMITS, BELLAMY,

TOLLENS, en daarna: VONDEL, BILDERDYK, HELMERS en LOOTS. Trouwens, eene goede leiding van haren fmaak zij haren vrienden aanbevolen, die gewis wel zorg dragen zullen, dat hare naïviteit behouden blijve, en dat de kunst bij haar de natuur flechts befchave en verfiere, doch niet hindere of knelle. Naïviteit toch is in een dichterlijk vernuft van dien leeftijd het eerfte, zoo niet het eenigfte kenmerk van genie en aanleg.

Vele proeven zouden wij kunnen geven uit deze Gedichten, hoe natuurlijk en ongedwongen, en tevens hoe beeldrijk haar vernuft zij, zoo ons beftek dit gedoogde. Wij kunnen echter ons niet onthouden, een plaatsje te gunnen aan haar lief en fraai gedichtje: *De Winter*, en twijfelen niet, of ieder zal ons toeftemmen, dat in deze losfe en verrasfende behandeling van een zoo algemeen en dikwerf bezongen onderwerp een eigen genie doorftraalt.

DE WINTER.

De koude Wintertijd begint,
De lucht is bar en guur:
Werd Zomers 't land om ftrijd geliefd,
Nu kruipt men bij het vuur.
De Wijsgeer, met de flaapmuts op,
Hangt bijna op den haard;
En brandt, van muizennesten vol,
Veelligt of muts of baard.
Sint Nikolaas, met al zijn pret,
Komt nu ook op 't tooneel;
Nu is 't: „ nu kinders, leert toch braaf,
„ Dan krijgt gij ook uw deel!"
De Koek- en Suikerbakker meê,
't Kraamt al wat lekkers uit;
Maar wie zoude ook niet alles doen,
In hoop op goeden buit?
Sint Nikolaas is pas voorbij,
Dan komt een' nieuwe vreugd;
Nu fchaatfen aan, en fluks op 't ijs
Is 't pretje van de jeugd.
De Winter geeft toch ook vermaak,

Al is 't geen zomertijd,
Ja, schoon hij bui op buijen wekt,
Toch maakt hij ons verblijd.
Zoo schenkt de Hemel ons alöm
Genoegen en genot;
't Zij 't Zomer, Herfst, of Winter zij,
Berusten we in ons lot.

Voorts beviel ons vooral de korte en voor een elfjarig kind zoo zaakrijke gelukwensch *aan haren Leermeester, ter gelegenheid dat aan denzelven, zoo zij meende, een zoon geboren was, doch dien zij bij het overhandigen van het versje vernam een dochtertje te wezen*, welke dwaling zij, door haar ongedwongen *extempore* van vier regels, zeer gelukkig hersteld heeft; haar goede smaak blijkt vooral uit het stukje *op den Verjaardag van mijnen waarden Vader*, vol van losse en ongedwongen navolging van met smaak gekozen voorbeelden; wij ontveinzen niet, dat zij onze verwachting verre overtroffen heeft in het dichtstuk *het Menschelijk leven*, want bij het zien van dit opschrift, vreesden wij, dat dit onderwerp voor hare krachten te zwaar zoude zijn; doch het gelukkig gebruik, dat zij daarin van goede modellen gemaakt heeft, en de gelukkige en beknopte zamenhang, dien zij daaraan heeft weten te geven, doen ons hopen, dat, na verloop van eenige jaren, hare verzen zelve tot modellen zullen kunnen dienen, nu en voor alsdan haar hartelijk toewenschende gezondheid en welvaart naar ligchaam en geest, en alzoo met andere woorden, den noodigen lust om haren arbeid, in hare huisselijke zoo wel als in hare letterkundige betrekkingen, voorttezetten, en de noodige nederigheid en zedigheid, om den echten stempel van verdiensten op haren arbeid te drukken.

WERKBOEKJE voor kinderen in de uren van uitſpanning, of aangename en nuttige uitſpanningen voor de Jeugd, die weinige kosten veroorzaken, en aan de ligchamelijke en zedelijke beſchaving veel toebrengen. Een uittrekſel uit grootere en kostbaardere werken van dezeſoort. Uit het Hoogduitsch. Met eene Plaat. Te Amſterd. bij J. TIEL. 1811. De prijs is *f* 1-5-:

In de Voorrede (liever Voorberigt) van den Duitſchen Schrijver wordt gezegd, dat de bezigheden, welke de natuurlijke en verſtandelijke vermogens der kinderen oefenen en beſchaven, de vruchtbaarſte hulpmiddelen eener goede opvoeding zijn. En deze meening gelooven wij geheel te kunnen onderſchrijven, daar oefeningen, welke voor kinderen niet tevens ziel en ligchaam bezigheid verſchaffen, in korten tijd vervelen en daardoor mindere vruchten voortbrengen. Maar welke middelen ſtaan ons hier ten dienst? Weinigen zijn daarvan in het Hollandsch beſchreven, en nog minder algemeen bekend. Van daar menigmaal die verwondering, dat meisjes altijd vroeg geſchikte bezigheden hebben, om haar voor haren toekomenden ſtand voor te bereiden, daar de jongens van zulke uitſpanningen beroofd, veelal loopen, vechten, ſlaan en kwaad doen.

Meermalen hoorden wij voorſtellen, ſtrekkende om eenige perſonen het bezorgen van geſchikte bezigheden voor jongens op te dragen; maar daarvan is tot nog toe niets geworden, en het is ons daarom een dubbeld genoegen bovenſtaande boekje te kunnen aankondigen en nader aan onze lezeren bekend te maken.

In Duitschland zijn onderſcheidene werkjes van dien aard geſchreven, en met vele platen voorzien, waardoor zij zeer kostbaar zijn en niet algemeen kunnen aangeſchaft wor-

worden. Dit bewoog den vervaardiger van dit tegenwoordig boekje, om uit de beste wijdloopige werken van deze soort, bijzonder uit de werkplaats voor kinderen van den Heer BLASCHE een uittreksel te leveren, dat meer algemeen kon worden aangeschaft, en dat tevens zulke werkzaamheden bevatte, als de gevoegelijkste schenen om algemeen te worden bewerkstelligd.

Dit boekje is geheel overeenkomstig ons verlangen zamengesteld, en bevat eenen ruimen voorraad van bezigheden, die niet slechts vermaken, maar wezenlijk nuttig zijn, gelijk nader uit den inhoud blijkt.

INHOUD. I. *Het verzamelen van Insecten. De Insectenjagt. Het opkweeken van Rupsen. Beschrijving van de Rupsenkast*, afgebeeld op de Plaat. *Kast voor de gedaante-verwisseling. Poppenkasje*, op de Plaat afgebeeld. *Bijvoegsel tot het opkweeken der Rupsen. Toebereiding en behandeling van de tot verzameling bestemde Insecten. Het opzetten van Kapellen*, op de Plaat aangewezen. *Het uitspannen en opzetten van Insecten zonder naalde.* II. *Het droogen van Planten in eenen onveranderden, natuurlijken stand en ligging harer deelen, door middel van zand. Opgave van een aantal tot het droogen in zand te verkiezen Planten.* III. *Aanleiding tot het vormen van weeke Stoffen. Het vormen in klei. Het gieten in gips. Voordeelen bij het gieten in gips. Het boetseren in wasch. Gesteldheid en gebruik der vormen tot het boetseren in wasch. Papiermaché. Bereiding en behandeling der weeke Papierstof. Behandeling en gebruik der vaste Papierstof. Verdere behandeling van de uit Papiermaché vervaardigde zaken.*

Deze inhoud toont, hoe vele onderwerpen in dit boekje behandeld worden, en daar in onze taal aan zulke werkjes nog eene behoefte is, gelooven wij, dat de Vertaler aan vele Ouders eenen dienst heeft gedaan, door dit boekje in het Nederduitsch te vertalen..

Wij hopen, dat de Uitgever door een ruim debiet zich moge aangespoord vinden, om ook het beloofde werkje: *De kleine werkman in Bordpapier*, in onze taal te doen overbrengen.

LEER- en LEESBOEK over de eerste beginselen der noodzakelijkste Wetenschappen. Ie. Stukje. (*Aanleiding tot de kennis der Nederduitsche taal.*) *Te* Leijden, bij D. DU MORTIER en ZOON. 1811. 8°. VIII. en 88 bl. De prijs is *f* :-5-8.

De ongenoemde Schrijver van bovengemeld werkje was van oordeel, dat het tot heden aan een werkje ontbrak, waarin de eerste beginselen der noodzakelijkste wetenschappen in den eenvoudigen kindertoon, maar echter min of meer in eene systematische orde, voorgedragen worden, en dat tevens als *Leer-* en *Leesboek* konde dienen. In deze behoefte poogde hij te voorzien, en levert derhalve een Ie. Stukje, de *Beginselen der Nederduitsche taal* bevattende, hetwelk nog door *vier* andere staat gevolgd te worden, welke *de kennis der natuur*, die *der aarde* en *de natuurlijke historie* ten onderwerp zullen hebben.

Wij willen geenszins onderzoeken, in hoe verre deze behoefte in der daad bestaat. Hebben wij waarlijk gebrek aan systematisch bearbeide leerboeken over bovengenoemde wetenschappen? Ja, maar leesboeken tevens, en wel op den kindertoon gestemd. — Nu ja, deze zijn er zeker niet veel voorhanden. Maar moeten jonge kinderen — en dezen zijn het toch die hier bedoeld worden - systematisch eene wetenschap uit hunne leesboeken leeren? Wanneer wij hier de ondervinding wilden raadplegen, dan zouden wij ras het onvoldoende van dergelijke hulpmiddelen ontwaren. Het vereischt voorzeker eenen geoefenden On-

Onderwijzer, om eene afgetrokkene wetenſchap, hoedanige wij ook de taalkunde moeten noemen, aan kinderen voortedragen, zoodanig, dat daaruit de gewenschte gevolgen voortkomen, en het is derhalve ook geene gemakkelijke taak, om die wetenſchap naar eisch in den vorm van een leesboek te gieten.

Wij kunnen tot lof des Schrijvers van dit *Leer-* en *Leesboek over de Nederduitſche taal* zeggen, dat hij vrij wel den kindertoon getroffen heeft; ſchoon wij echter niets in hetzelve aangetroffen hebben, dat het als een leerboek, boven vele andere van dezen aard, voordeelig kan onderſcheiden. De Schrijver ſchijnt den gang der gewone ſpraakkunſten getrouw gevolgd te zijn, met dat onderſcheid, dat hij, na elk afgehandeld taaldeel, een voorbeeld ontleed heeft, en andere niet ontlede voorbeelden, met en zonder ſpelfouten, ter oefening voor de jonge lezers laat volgen. Achter elke *Les*, of achter elk *Hoofdſtuk*, hoedanige men er *elf* in het boekje aantreft, volgen eenige vragen, welke op het behandelde in de voorgaande les betrekking hebben. Wij kunnen intusſchen niet zeggen, dat ons zulk eene angstvallige navolging der gewone ſpraakkunſten bevalt, wanneer men de wetenſchap zelve voor jonge kinderen wil behandelen; doch erkennen tevens, dat er meer dan gewone oefening of doorzigt vereischt wordt, om in deze, door eenen eerſten *curſus*, het meer of min noodzakelijke van elkander te ſcheiden.

Wij zullen ons niet bepalen, om den inhoud van elk *Hoofdſtuk* in het bijzonder op te geven; de verdeeling der woorden, in elf *ſoorten* of *taaldeelen*, levert ook even zoo veel onderwerpen, in dezelfde orde, als men die in andere ſpraakkunſten aantreft. Het is ook hier geenszins de plaats, om te zeggen, in welke orde wij deze onderwerpen voor kinderen zouden rangſchikken, want dan zouden wij het behandelde in het 1e. *Hoofdſtuk: over de Letteren der Nederduitſche taal* niet vooraan geplaatst

 heb-

hebben. Wij zouden ook in ditzelfde *Hoofdstuk* geen gewag gemaakt hebben van de *Lees-* en *Schrijfteekenen* enz. Wij moeten ons dus alleenlijk vergenoegen met eenige aanmerkingen in het midden te brengen, die ons bij de lezing zijn voorgekomen, en die meer regtstreeks op het wetenschappelijk deel betrekking hebben.

Duidelijkheid in voordragt in het algemeen, en in de gegevene bepalingen in het bijzonder, is eene eerste en onmisbare vereischte in Schriften van dezen aard. Elke bepaling, die deze vereischte mist, is of valsch of onverstaanbaar, en mist dus geheel zijn doel.

Als zoodanig zijn ons de volgende voorgekomen:

Op *bl.* 16 staat: „ *Lid of Geslachtwoorden.* Deze „ dienen om de geslachten der zelfstandige naamwoorden „ uit te drukken, enz." Is het niet de meer of mindere bepaaldheid, welke deze aan de beteekenis der woorden geven, welke hier in de eerste plaats moest en kon genoemd zijn?

Op dezelfde *bl.* staat: „ *Bijvoegelijke naamwoorden.* „ Deze drukken de eigenschappen der zelfstandige naam- „ woorden uit, enz." Wij meenden, dat zij de eigenschappen uitdrukten van die dingen, welke door de zelfstandige naamwoorden aangeduid worden, en niet de eigenschappen der zelfstandige naamwoorden zelve. Dezen misslag vinden wij op meer plaatsen, zoo als in de 6. *bep.* op *bl.* 17; op *bl.* 70, enz.

Op bovengenoemde *bl.* vindt men ook: „ dat men de „ *voornaamwoorden* gebruikt in de plaats van eigen na- „ men, om gedurige herhaling voor te komen." Geldt dit ten aanzien van alle voornaamwoorden? Hoe zal men dan deze bepaling op het volgende toepassen: *de man*, DIEN *ik gesproken heb*, *was* DEZELFDE, DIE *u gisteren een bezoek gaf*, enz.

Zoo vindt men verder op *bl.* 41: „ de tweede soort van „ voornaamwoorden wordt *wederkeerig* genoemd, omdat „ het

„ het perſ. voornaamwoord er tweemaal in genoemd wordt." Is dit waar?

Op *bl.* 43: „ *Betrekkelijke* voornaamwoorden zijn zul- „ ke, van welke te voren reeds geſproken is." Hier wordt dus weder het woord met het daardoor beteekende verward.

Zoo zijn ons de gegevene bepalingen op *bl.* 50, ten aanzien der werkwoorden zeer gebrekkig voorgekomen; aldaar lezen wij: „ een *bedrijvend werkwoord* is zulk een, dat „ op iemand of (op) iets anders werkt." — „ Een *lij-* „ *dend werkwoord* is zulk een, hetwelk ééne werking van „ iemand of (van) iets ondergaat," enz. De taalkundige lezer moge zelf oordeelen. Zulke onvolledige of valſche bepalingen kan men ook vinden op *bl.* 51, 52, 53, 54, 72, 82, enz. welke wij met ſtilzwijgen zullen voorbijgaan.

Voorts is ons de keus der voorbeelden om te ontleden niet gelukkig voorgekomen. In het uitgewerkte voorbeeld op *bl.* 18, hetwelk moet dienen, om alle de rededeelen aan te wijzen, misſen wij de *telwoorden* — ook is deze volzin zeer onvolledig.

De daarop volgende voorbeelden tot oefening zijn ook niet geſchikt, om het bedoelde oogmerk te helpen bevorderen; want wie zal in het gezegde: „ beſtendige rust is „ geene rust," de elf ſoorten van woorden kunnen vinden?

In het uitgewerkt voorbeeld op *bl.* 26, komen niet alle naamvallen voor, even min als in de *vijf* volgende, ter oefening.

In alle uitgewerkte voorbeelden vindt men het woordje *is* of *zijn* als werkwoord opgegeven, in die gevallen, waar het dient om het gezegde met het onderwerp te verbinden, zoo als in: „ aangenaam en liefelijk zijn de dagen, enz." Wij weten wel, dat dit algemeen zoo gedaan wordt; doch het ware te wenſchen, dat men hierin ook eenige uitzondering maakte, en de kinderen dit woordje ook als koppelwoord deed kennen. Op

Op *bl.* 67 worden *eerste* en *twintigste*, bijvoegelijke naamwoorden genoemd, in een voorbeeld, dat bestemd is, om de kinderen de *telwoorden* te doen kennen.

In het uitgewerkt voorbeeld over de *tusschenwerpsels*, op *bl.* 87, vindt men slechts twee woorden van dezen aard.

Andere misstellingen, als: *weder in te kunnen halen*, (waarom hier het voorzetsel van het werkwoord gescheiden?) *bl.* 60; *men moet zich nooit beklagen of bevreesd zijn*, *bl.* 61. (kan het woordje *zich* hier ook bij *bevreesd zijn* geplaatst worden?) *nog twee daalders meer was rijk geweest*, *bl.* 68, (waarom niet rijker?) *langs welke*, voor *waar langs*, *bl.* 78, enz. willen wij gaarne onder de taalfeilen stellen.

Het zou ons niet moeijelijk vallen, deze aanmerkingen te vermeerderen; doch wij meenen genoeg gezegd te hebben, om te kunnen besluiten, dat dit werkje, als *spraakkunst* beschouwd, zich niet bijzonder onderscheidt, schoon het als leesboek over dit onderwerp, in handen van een bekwaam Onderwijzer, indien hij deze leerwijze noodig oordeelt, om kinderen met de noodzakelijkste wetenschappen bekend te maken, gunstiger onderscheiding zou verdienen: wij moeten dus den Schrijver verzoeken, meer opmerkzaamheid aan den nog te leveren arbeid te besteden.

VERHALEN VOOR DE JEUGD, met karakter- en menschkundige lessen en aanmerkingen, tot bevordering van wijsheid en deugd. Een vermakelijk en nuttig Leesboekje voor Scholen en Huisgezinnen; door P. N. MUYT, *Stadsschoolhouder te Delfshaven. Te* Leijden, bij D. DU MORTIER en ZOON. 1812. VIII. en 63 bl. in 8°. De prijs is *f* :-4-:

Blijkens het Voorberigt, zond de Schrijver dezer, meest-

al

al uit het Hoogduitsch verzamelde, Verhalen, in den jare 1807, aan den Redacteur der *Bijdragen betrekkelijk den staat en de verbetering van het Schoolwezen*, eene proeve van verhalen voor de jeugd, met karakteristieke lessen en aanmerkingen, ter plaatsing in gezegd Maandwerk, ten einde aan andere Schrijvers voor de jeugd eenen wenk te geven, hoe, zijns oordeels, verhalen voor de jeugd behoorden ingerigt te worden. Deze proeve beviel den Redacteur, want zij werd door genoemd Maandwerk aan het publiek medegedeeld. Intusschen, zegt de Schrijver, zijn er zoo vele werkjes voor de jeugd in het licht verschenen, doch geen derzelver Schrijvers heeft zich bovengemelde proeve ten nutte gemaakt. Geen wonder, derhalve, dat de Schrijver zelf de pen heeft opgevat, om het getal leesboekjes voor de jeugd met één te vermeerderen, dat, in dezen vorm, dus als model voor anderen zal moeten dienen. Konden wij vooronderstellen, dat de te voren medegedeelde proeve algemeen bekend ware, dan zouden wij kunnen volstaan, met het bovengenoemd werkje enkel aan te kondigen; daar wij dit echter niet durven verwachten, zoo rekenen wij ons verpligt, onze lezeren met den inhoud en vorm deszelven, nader bekend te maken.

Na eene aanspraak aan de jeugd ter inleiding, waarin gezegd wordt, wat men door *wijsheid* en *deugd* te verstaan hebbe, en hoe noodzakelijk het zij, deze deugden te oefenen, bevat dit werkje een elftal meerendeels bekende verhalen uit de geschiedenis van deels beroemde personen ontleend, wier zedelijke strekking zoo ter navolging als waarschuwing, geenszins kan ontkend worden. Elk dezer verhalen wordt gevolgd door *aanmerkingen*, geschikt, om het karakteristieke en zedekundige, dat in het verhaal zelf opgesloten ligt, te ontwikkelen en nader te bepalen. Jammer, dat aan deze aanmerkingen bijna twee derde van de ruimte des werkjes gewijd is.

Wij hebben zoo wel de verhalen als de daar achter ge-

voeg-

voegde aanmerkingen met genoegen gelezen, weshalve wij dit werkje gaarne onder de goede leesboeken voor de jeugd willen rangschikken — doch als model voor anderen — neen, hiertoe kunnen wij het niet zonder eenige bepaling aanprijzen. Als een model voor den Onderwijzer, hoe een gelezen verhaal voor zijne leerlingen nader te ontwikkelen en te wijzigen, zou het zeer wel kunnen dienen; doch dit was geenszins het doel des Schrijvers — hij bestemde het tot model voor andere leesboeken, en in deze meening moeten wij met den Opsteller verschillen. Zal, onzes oordeels, een zedelijk verhaal voor de jeugd nuttig zijn, dan moet de daarin aangeprezene deugd of de daarin voorgestelde ondeugd in zulk een licht verschijnen, en de handelingen zoo voorgesteld worden, dat er niets verder vereischt wordt om of genegenheid en liefde tot de deugd of afkeer van de ondeugd in te boezemen. Karakter- en zedekundige aanmerkingen kunnen zelden dit doel helpen bevorderen, en allerminst, wanneer zij opzettelijk achter het verhaal gevoegd zijn, zoo dat zij den kinderen duidelijk in het oog vallen. Zal men langs dezen weg zijn oogmerk bereiken, dan behooren dergelijke aanmerkingen door het verhaal zelf, doch spaarzaam en ongezocht, verspreid te zijn; lange zedelessen worden door de kinderen niet gelezen; zij haken, door hunne nieuwsgierigheid gedreven, reeds naar een volgend verhaal, en slaan alles over, wat daartoe niet regtstreeks behoort, en het oogmerk des Schrijvers gaat verloren. Maar, wanneer zij nu onder opzigt van den Onderwijzer lezen, dan kunnen zij toch deze aanmerkingen niet overslaan? Wij erkennen, dat zij dan gedrongen zijn de aanmerkingen te lezen: maar zullen zij dit met genoegzame opmerkzaamheid doen? Is de Onderwijzer bij zulke leesoefeningen niet meer lijdelijk dan werkende? Dit eerste toch wordt hij, wanneer men hem van de middelen beroofd, om door tusschengevoegde vragen en aanmerkingen het verhaal leven en belang bij te

zet-

zetten. Wij meenen in dezen de ondervinding voor ons te hebben, en deze kan, bij al wat tot het onderwijs behoort, de beste theorie opwegen. Veel zouden wij hierbij nog tot ſtaving onzer aanmerkingen kunnen voegen, doch dit zij genoeg, om te kunnen zeggen, dat wij deze proeve, onverminderd de waarde van het werkje als leesboek, niet geſchikt oordeelen, om tot model voor andere leesboeken, ten dienſte der Scholen, te kunnen dienen.

Het nieuw vermakelijk Nederduitsch Spel- en Leesboek. Door J. VAN BEMMELEN. Tiende druk. *Te* Leijden, bij M. en J. HONKOOP. 1811. kl. 8°. 64 bl. De prijs *f*: - 4 - :

Van dit leesboek werd door ons in de *Bijdragen ter bevordering van het Onderwijs en de Opvoeding* van 1810, de negende druk aangekondigd. Wij maakten op denzelven verſcheidene aanmerkingen, zoo den inhoud als de zamenſtelling betreffende, en verblijdden ons, dat de Uitgevers zich de moeite gaven, om dit boekje bij iederen druk te laten nazien en verbeteren. Uit dien hoofde gaf men zich ook aldaar de moeite, om het werkje op nieuw naauwkeurig na te gaan, en de gebreken, die naar onze meening nog in hetzelve gevonden werden, naar vereisch aan te wijzen, op dat, bij eenen volgenden herdruk, de verbeterende hand het tot eene nog meerdere volmaaktheid brengen mogte. In hoe verre onze aanwijzingen den Uitgevers van belang zijn voorgekomen, zullen wij uit dezen tienden druk trachten op te maken, door denzelven met den vorigen te vergelijken. In den negenden druk kwamen in den aanvang verſcheidene aanvankelijke ſpellesſen voor, die wel konden gemist worden: in dezen tienden druk zijn dezelve ook achtergelaten, en derzelver plaats met zeer geſchikte Spel- en Leeslesjes aangevuld.

De

De minder gefchikte woorden, die in den vorigen druk voorkwamen, zijn in dezen met meer gepaste verwisfeld. De leesoefeningen, die te voren in dit werkje gevonden werden, waren zoo in zamenftelling als inhoud, op vele plaatfen onverftaanbaar voor kinderen: thans zijn zij door vele kleine veranderingen, eenvoudiger in uitdrukkingen en daardoor verftaanbaarder geworden, terwijl het ftukje over de wreedheid, door een over het zonnelicht vervangen is. Eindelijk zijn de versjes, die aan het einde van dit boekje voorkwamen, voor een groot gedeelte met andere en betere verwisfeld, en de overige verbeterd.

Door deze veranderingen heeft dit werkje van wijlen J. VAN BEMMELEN eene groote verbetering bekomen, waardoor het eene gefchiktheid heeft mogen erlangen, om in alle Scholen, door kinderen, die even beginnen te lezen, met voordeel gebruikt te kunnen worden.

KERMIS-TAFREELTJES, (tafereeltjes) *in geëtfte kunstplaatjes, op boert-* (boertigen) *en ernftigen dichttrant befchreven. Tot nut en vermaak voor kinderen van allerlei ouderdom.* Derde druk. *Te* Dordrecht, bij A. BLUSSÉ en ZOON. (zonder jaartal) 8°. II. en 20 bl. De prijs is *f* -: 12-:

De tafereeltjes, blijkens het Voorberigt, van ouder datum, waren niet genoeg bekend, en verdienden zulks echter te zijn, naar de meening van den fteller van het Voorberigt. Men fchreef dit toe aan de ongepaste versjes, waardoor zij begeleid werden. Om deze zwarigheid uit den weg te ruimen, heeft een oud kindervriend zich wel met de moeite willen belasten, om bij deze prentjes deels andere en meer gepaste versjes te vervaardigen. Wij voor ons zouden het als geen groot verlies befchouwen, wan-

wanneer deze oude kindervriend die moeite gespaard had. Wij houden dit kunstprodukt voor een onschadelijk voortbrengsel, dat men kan dulden, om dat het er is, schoon wij aan den anderen kant niet weten, welk nut het kan aanbrengen. — Ouders, derhalve, die hunne twee schellingen nog niet aan deze *Kermis-tafereeltjes* besteed hebben, durven wij daartoe ook niet sterk uitnoodigen, ten ware zij den Uitgevers eenen dienst wilden doen, en het debiet helpen bevorderen.

Allereerste gronden der Cijferkunst, eerste deel, (;) bevattende *de verklaring van het tientallig stelsel van tellen, het betoog der vier grondregels, de behandeling der gewone en tiendeelige breuken, en bijzonderlijk de opgave en de verklaring van het nieuwe Metrieke stelsel van Maten en Gewigten;* alles toegepast op voorbeelden, getrokken uit het dagelijks (ch) leven, den koophandel, de kunsten en wetenschappen, en bijzonderlijk ingerigt naar de behoefte van den tegenwoordigen tijd; opgesteld ten gebruike der Scholen en Collegien, door JACOB DE GELDER, voor dezen Professor aan het Hotel van de Pages. *Te* Amsterdam *en in* den Haag, bij de Gebroeders VAN CLEEF. 1812. kl. 8°. XII. en 180 bl. De prijs is *f* - 15 - :

Het bovenstaande werkje, van eenen man, bekend door zijne overschoone uitgegevene wiskundige werken, maakt ons eenigzins met de beoordeeling verlegen; daar wij vreezen, hetzelve niet in zijne geheele waarde te zullen doen kennen. De onverbeterlijke werken over de Rekenkunde en Algebra, genaamd: *Wiskundige lessen; eerste en tweede*

curſus, mede door den Schrijver dezes voor eenige jaren uitgegeven, gaven de ſtof tot deze allereerſte gronden der Cijferkunst. Het doel, dat de Schrijver zich met dit werkje voorſtelt, geeft hij kortelijk te kennen met deze woorden: „ De velerlei Rekenboeken, welke thans, ten „ gebruike der Scholen, beſtaan, en waarvan vele hnnne „ eigenaardige verdienſten hebben, mogen het zamenſtel- „ len van meer zulke leerboeken als overtollig doen ſchij- „ nen; doch het ſtrekt altijd ter bevordering der kunst en „ ter volmaking van het openbaar onderwijs, dit getal te „ vermeerderen; indien ſlechts de Schrijvers zulke boeken „ niet om hun zelfs wil ſchrijven, maat uit de edele aan- „ drift, om hunne verkregene ondervinding en rijp gewor- „ den kennis aan het welzijn van het algemeen dienstbaar „ te maken; en deze bedenking behoort, al hadden wij „ dan ook niets beters dan anderen, ja dan wij zelve te „ voren deden, in het licht gebragt, onze onderneming „ te regtvaardigen.

„ Doch, zulks aan zijne plaats latende, beſtaat er, in „ het tegenwoordig oogenblik, eene zeer gewigtige reden, „ om een ſchoolboek, gelijk aan hetgeen, dat wij thans „ aanbieden, in het licht te brengen. De op *handen zijn-* „ de invoering van het nieuw wijsgeerig ſtelſel van Maten „ en Gewigten; de uitdrukkelijke wil van Zijne Majesteit „ den Keizer en Koning, dat het metrieke en thans alleen „ wettige ſtelſel van Maten en Gewigten, op alle Scholen „ des Rijks, den kinderen worde ingeprent, heeft een „ ſoortgelijk leerboek, als wij de eer hebben thans aan te „ bieden, ten hoogſte noodzakelijk gemaakt: en het is „ ook in de daad, ter bereiking van dit oogmerk, en dus „ ter vervulling van de behoeften des tegenwoordigen „ tijds ingerigt."

Uit deze opgave blijkt genoegzaam het oogmerk des Schrijvers, offchoon men uit dezelve wel zou kunnen afleiden, dat deze allereerſte gronden der Rekenkunst, alleen moe-

moeten ſtrekken, om het nieuwe ſtelſel van Maten en Gewigten te verklaren en te bewerken; doch door zoodanige afleiding zou men zich een te bekrompen denkbeeld van dit leerboek vormen, daar hetzelve den geheelen grond tot het tientallig ſtelſel van *tellen* bevat; dat op eene wiskundige wijze voorgedragen, uit deszelfs aard, niet dan toepasſing behoeft om geheel het nieuwe ſtelſel van Maten en Gewigten te bevatten. Men vindt daarom in dit Rekenboek al wat optellen, aftrekken, vermenigvuldigen en deelen is, zoo in geheelen, als in tiendeelige en gewone breuken, grondig voorgedragen, en ter toepasſing van eenige voorſtellen gevolgd. Het geheel is in VI. Hoofddeelen, en nader in 34 lesſen verdeeld, welke laatſte wij ieder in het bijzonder niet kunnen opgeven, of daarin al het ſchoone aanwijzen; waarom wij ſlechts van Hoofdſtuk tot Hoofdſtuk een weinig zullen vertoeven, om hetzelve nader te doen kennen.

Het *eerſte* Hoofdſtuk loopt over de geheele getallen, derzelver behandeling en gebruik in opzigt tot de vier hoofdregelen. Deze allereerſte grondlegging heeft ons buitengewoon bevallen, de orde in de op een volgende definitiën, de grondige verklaring der zaken en de groote duidelijkheid in de voordragt (echter niet voor kinderen, die een' aanvang met het rekenen maken) levert een geheel, dat nog in geene Rekenboeken voor de Scholen voorkomt. Bijzonder voldeed ons de IV. en VIII^ste^ les, waarin de additie of zamenvoeging, en de ſubſtractie, aftrekking of afſcheiding der getallen, wordt voorgedragen. Hierin is de Schrijver geheel nieuw en niet minder ſchoon, door deze regelen op het natuurlijkſte te ontbinden en op de duidelijkſte wijze voor te dragen. In de IX en X^de^ les heeft men de inleiding tot de diviſie, benevens derzelver behandeling en uitvoering, waarbij mede eenig aanvankelijk denkbeeld van breuken gegeven wordt, dat, naar ons inzien, of door den Schrijver te verre is voortgezet, of hier op eene geheel

verkeerde plaats voorkomt, daar hij op bl. 44 zich in deze reeds van eene geometrifche proportie bedient.

Het *tweede* Hoofddeel handelt over de grootheden, die in geheelen, deelen en mindere deelen zijn uitgedrukt. Hiervan behoeven wij minder te zeggen, daar het niet meer dan eene nadere wijziging of bloote toepasfing is, van hetgene in de voorgaande lesfen werd behandeld.

Het *derde* Hoofddeel loopt over eenige eigenfchappen der getallen, als voorbereiding tot het *vierde*, waarin de behandeling der breuken voorkomt. Het bevat het vinden van de ondeelbare en deelbare getallen, dat van den grootften gemeenen deeler van twee getallen, en het kleinfte gemeene veelvoud van twee of meer getallen. Het is geheel overeenkomftig met den aard van dit deel der Rekenkunde, hoe zeer het zelden in eenig Rekenboek voorkomt, dat de behandeling dezer eigenfchappen aan de breuken voorgaat, daar zij den geheelen grond leggen tot derzelver bewerking. Hierop volgen dus de breuken, die door den Schrijver verdeeld worden in *eenvoudige* en *zamengeftelde*, terwijl hij de eerfte wederom in *gebruikelijke* en *ongebruikelijke* onderfcheidt, en nog eene foort, *oneigenlijke* genoemd, er bijvoegt. Hoezeer deze verdeeling geheel nieuw is, althans, voor zoo verre wij weten, nog in geene Rekenboeken voor de Scholen voorkomt, moeten wij echter erkennen, dat zij niet gezocht is, maar met den aard der dingen overeenftemt, en zeer veel toebrengt, om de wezenlijk van elkander verfchillende foorten behoorlijk te onderfcheiden.

Verder worden de vier regelen, additio enz. behandeld, en wel op eene nieuwe wijze, den Schrijver bijzonder eigen, en overeenkomftig met eene wiskundige redenering in ftrikt bepaalde uitdrukkingen. De voorbeelden, ter oefening hierbij gevoegd, hebben niets bijzonders, en fchijnen meer te dienen om te beproeven, of de leerling den Schrijver wel gevat hebbe, dan om hem in dagelijks voorko-

men-

mende gevallen van het rekenen gebruik te leeren maken, dewijl de voorstellen te weinig in getal en te schraal van inhoud zijn. Dit komt ons evenwel als geen gebrek in het werk voor, doordien wij van gevoelen zijn, dat de Rekenboeken, die de theorie bevatten, geheel van de exemplaarboeken behooren afgescheiden te zijn, ten einde het eene of het andere, naar men verkiest, den leerling te kunnen in handen geven.

Het *vijfde* Hoofddeel gaat over de decimale of tiendeelige breuken, die in het *zesde* op het nieuw wijsgeerige stelsel van Maten en Gewigten worden toegepast. Deze beide Hoofddeelen zijn zeer goed behandeld, en alle onderwerpen, die daarbij behooren, ook daarin opgenomen, zoo dat dit mede volledig kan genoemd worden.

Door het geheele werkje heen zijn onder aan den voet van iedere bladzijde verscheidene vragen gevoegd, die op den voorgedragen tekst slaan, en door den Onderwijzer den leerlingen kunnen gevraagd worden, ten einde te onderzoeken, in hoe verre zij hetzelve begrepen hebben.

Daar alles in dit deel, wat de gronden betreft, getrokken is uit het *eerste deel* of den *eersten cursus* der *wiskundige lessen*, zoo kunnen deze, ten opzigte van de verdere bijzonderheden, de leer der getallen betreffende, als nadere uitleggingen van dit leerboek beschouwd en geraadpleegd worden; offschoon anders de eerste en noodzakelijkste gronden in dit werkje, met eene voldoende volledigheid behandeld en met eene naauwgezette oplettendheid zijn verklaard en betoogd.

Wij wenschen, dat het volgende deeltje spoedig het licht zal zien, en verlangen ook, dat de Schrijver zich nog eens aangespoord zal vinden, om uit zijnen tweeden cursus een werkje te trekken, dat de theorie van de Algebra zal bevatten, en dat hij, zoo wel om het geheel te volmaken, als om tot de meer algemeene beoefening dier wetenschap den grond te leggen, in een bijzonder daarbij gevoegd

 deeltje,

deeltje, voor ieder bijzonder deel van de leer der Algebra eene reeks van gepaste voorbeelden, waarna zoo zeer verlangd wordt, zal geven, opdat men eenmaal eens zoude kunnen zeggen: er bestaat een gepast leerboek der Algebra voor de Scholen.

Raadgevingen en onderrigtingen voor kinderen, ten dienste der Scholen. Door N. ANSLYN NZ., Stadsschoolhouder te Haarlem. (eerste, tweede, derde, vierde en vijfde leesboek.) *Te* Leijden, bij D. DU MORTIER en ZOON. 1811 en 1812. De prijs is:

eerste	leesboek,	IV. en 56 bl.	*f* :-3-:
tweede	———	58 bl.	:-3-:
derde	———	60 —	:-3-:
vierde	———	60 —	:-3-:
vijfde	———	60 —	:-3-:

Gepaste leesboeken, naar den aard der Scholen, waarvoor zij bestemd zijn, bleven tot hiertoe altijd nog eene behoefte, bijzonder voor de Nederduitsche Scholen; want niettegenstaande vele Schrijvers hunne pennen gebruikten, om gepaste Schoolboeken voor de Lagere Scholen te schrijven, en daardoor vele Schoolboekjes ontstonden, zoo leverde evenwel niemand nog eene reeks derzelve, die in allen opzigte aan de vereischten, waaraan zij behooren te beantwoorden, voldeed. Immers behoort men in eene reeks van goede leesboekjes vooral in acht te nemen, de trapswijze opklimming in het minder en meerder zamengestelde der volzinnen, de afwisseling van onderwerpen, met die des stijls, gaande altijd van het gemakkelijkere tot het moeijelijkere, alsmede den vorm, waarin zoodanige zamenstellen gedrukt te voorschijn komen. En dit kan men niet zeggen, dat nog in eene opeenvolging van leesboekjes

jes geheel in het oog gehouden was. Het was ons dus aangenaam, in een Voorberigt van een der beoordeelde werkjes van den verdienstelijken Schoolonderwijzer ANSLYN de belofte te vinden, dat hij van tijd tot tijd de opening tusschen zijne *brave Maria* en het *leesboek voor de tweede klasse* zou aanvullen, waartoe wij hem ook op zijne plaats ons verlangen te kennen gaven. Thans heeft hij dezen zijnen arbeid volbragt, en in vijf leesboekjes onder den titel: *raadgevingen en onderrigtingen voor kinderen*, zijne belofte vervuld.

In hoe verre deze vijf boekjes aan het oogmerk des Schrijvers en ons verlangen beantwoorden, kan nader uit deze opgaven en beoordeelingen worden opgemaakt.

In het eerste dezer leesboeken verbindt de Schrijver de, in de voorgaande boekjes genoemde, personen en zaken met hetgene volgt, door te berigten, dat de Vader van den braven Hendrik doorgaans den avond, na het verrigten zijner bezigheden, in den kring van zijne kinderen doorbragt, deels om hen te ondervragen naar hetgene zij des daags geleerd hadden, deels om hun verstand nader te ontwikkelen en hun hart te verbeteren. Hierdoor ontstonden vele vertellingen, verklaringen van zaken enz. die gedeeltelijk in deze boekjes, afgewisseld door versjes, den kinderen verhaald worden. In het *eerste* stukje, eerste leesboek genoemd, hebben de onderscheidene afdeelingen deze opschriften: *kinderen moeten gaarne iets van het hunne aan anderen mededeelen; vele handen maken het werk gemakkelijk; men kan niet al krijgen wat men wenscht; koeijen en ossen; het schaap; het paard; Jacob en Anna* (over het wreed behandelen der dieren); *men kan niet altijd zijnen zin hebben; kinderbede; hoe een braaf kind denkt en handelt; wij moeten elkander helpen; de Haring; de Kabeljaauw; Mietje bij de wieg van haar zusje; de mensch; de zieke Moeder; gedachte van een kind, toen zijne ouders van eene ziekte hersteld waren; ligchamelijke behoeften van den mensch; er is een God.* De-

Deze belangrijke onderwerpen zijn allen, overeenkomstig met de vatbaarheid der kinderen, op eenen gepasten toon en in een' afwisselenden vorm, nu in zamenspraken, dan bij wijze van vertelling, enz. voorgedragen; en het komt ons voor, dat de werkzame Schrijver zich bijzonder vele moeite heeft gegeven, om aan dit stukje alles bij te zetten, wat dienen kan, om hetzelve aan zijne bestemming te doen beantwoorden, daar de zamenstelling der volzinnen, afwisseling van onderwerpen, en wending des stijls, geheel overeenkomstig met het oogmerk des Schrijvers en ons bijzonder verlangen is.

Het *tweede* stukje of tweede leesboek heeft dezen inhoud: *wat de eene broeder verpligt is voor den anderen te doen; goede en slechte kinderen; het Zwijn, de Hond en de Kat; het Zout; een goed middel om een braaf mensch te worden; Avondgedachten van een braaf kind; de Granen; de Aardappelen; het Vlas; de stilzwijgende en praatzuchtige; de stilzwijgende Lodewijk; het prautzuchtige Keetje; Morgengedachten; matigheid en onmatigheid in het gebruik van spijs en drank; over den regel, welken men in het gebruik van spijs en drank moet houden; niet te veel of te weinig; barmhartigheid en onbarmhartigheid; een voorbeeld van ware barmhartigheid; God is wijs.*

Bij het lezen van deze opstellen ontwaart men spoedig, dat zij over het geheel meer zamengesteld zijn, dat zij ook meerdere kennis onderstellen, dan de voorgaande, en dat dus in het algemeen tot dit stukje meerdere oefening vereischt wordt, om hetzelve goed te lezen, dan tot het voorgaande, terwijl eene behoorlijke afwisseling er aangenaamheid aan bijzet.

Het *derde* leesboek is in alle opzigten een vervolg op het tweede, waarin de opstellen schijnen te moeten dienen, om het lezen, ten opzigte van de houding des toons in mindere en meerdere zamenstellingen, te volmaken; althans, de langere volzinnen en menigvuldige tusscheninstellingen doen

doen ons gelooven, dat de kinderen, na dit ſtukje geleerd te hebben, weinig meer, in opzigt tot het genoemde, zullen behoeven te leeren, dan hetgene men van zelve, door veel lezen, verkrijgt; ook de keus van meer en meer kieſche woorden, of die niet eigen aan de dagelijkſche ſpreekwijze der kinderen of oudere menſchen zijn, toont, dat hier een hoogere trap van vorderingen vooronderſteld wordt, hoezeer niets boven de bevatting van kinderen gaat, maar de geheele inhoud goed door dezelven gevolgd en met weinige opheldering en verſtaan kan worden. De onderwerpen zijn: *het kind, dat zijn eigen meester wilde zijn; Papier; Glas; Gezondheid de grootſte ſchat; Weetgierigheid en Nieuwsgierigheid; Katoen; Zijde; Schijn bedriegt; de verſtandige en onverſtandige Zieken; Koffij; Thee; Suiker; Tabak; Boomolie; Turf en Steenkolen; Yzer; Koper; Tin; Lood; Goud, Zilver; Voorzigtigheid en Onvoorzigtigheid; de onvoorzigtige kinderen; het Geweten; de Lente; de Zomer; de Herfst; de Winter; God ſchikt alles ten beste.*

In het *vierde* leesboek is minder op de zamenſtelling der volzinnen gelet, dan in de drie voorgaande, zeker omdat men hier vooronderſtellen kan, dat eene genoegzame voorbereiding en oefening in de voorgaande leesboekjes het kind in ſtaat geſteld hebben, om alle zamenſtellingen, ten opzigte van volzinnen, met eenige gemakkelijkheid te kunnen lezen. Hier ontwaart men daardoor alleen eene behoorlijke opklimming in het onderwerp, en door de menigvuldige afwisſeling in de gedaante van den letterdruk is er gelegenheid, om de kinderen ook, in dit opzigt, door oefening, te volmaken. De onderwerpen in dit ſtukje komen onder de volgende opſchriften voor: *hoe men best zijne taak volbrengen kan; de verlatene Knaap; het Speelgoed; de Kerſenboompjes; men moet om het vermaak geenszins zijnen pligt verzuimen; Antonie en Frederik; het achtelooze Meisje; de Kruisbeziën; door oefening kan*

 men

men zich aan vele zaken gewennen; het nut der zamenleving; over de beteekenis van sommige woorden; mogelijk; onmogelijk; wezenlijk; noodzakelijk, toevallig; oorzaak en uitwerking; waar, valsch; kenteeken; vergelijken, onderscheiden; oefenen; weten; gelooven, niet gelooven; waarschijnlijk, onwaarschijnlijk; goed, slecht, kwaad; gewoonte, zich gewennen.

Het *vijfde* stukje, of vijfde leesboek, dat de raadgevingen en onderrigtingen sluit, en waarmede de opening tusschen het boekje *de brave Maria* en *het leesboek voor de tweede klasse* is aangevuld, bevat het leven van Jezus, waarom het ook onder den afzonderlijken titel: *het leven van Jezus, een leesboek voor kinderen*, te bekomen is. Met het uiterste genoegen lazen wij dit stukje, zoo om deszelfs belangrijken inhoud, als om den wel getroffen vorm, waarin de voordragt van vele voorname deelen dezer levensschets voorgesteld zijn. Het is, gelijk het vierde leesboek, met letteren van verschillende gedaante gedrukt, en, in eene behoorlijke opeenvolging, verdeeld onder verschillende hoofden, in eenen behagelijken trant zamengesteld, waardoor het geenszins voor een der andere boekjes behoeft te wijken. De onderscheidene afdeelingen hebben de volgende titels: *Geboorte van Jezus; Jezus moest reeds vroeg met zijne ouders zijn vaderland verlaten; hoe gehoorzaam Jezus zijnen ouderen was; Jezus als onderwijzer; eenige gelijkenissen van Jezus; levenswijze en gezindheid van Jezus; Jezus in zijne daden; de laatste levensdagen van Jezus; laatste avond van Jezus leven; Jezus lijden en dood; opstanding, verschijning en hemelvaart van Jezus.*

Van hoeveel belang deze zoo schoone als in alle opzigten gepaste aanvulling van de reeks dezer leesboeken is, behoeven wij den Onderwijzeren niet nader voor te dragen: ieder gevoelde zeker deze behoefte en dankt met ons den bedreven Schoolonderwijzer ANSLYN voor zijne zoo lof-

felijk volbragte taak. Hierdoor bestaat nu de reeks van leesboeken, door dezen Schrijver voor het Lager Schoolwezen bestemd, uit:

1. *Nieuw Spel- of Leesboekje, dienende om den kinderen reeds bij de eerste beginselen, ook in het lezen te oefenen.* 3 stukjes.
2. *De brave Hendrik.*
3. *De brave Maria.*
4. *Raadgevingen en onderrigtingen voor kinderen.* 5 stukjes.
5. *Leesboek voor de tweede klasse.*
6. *Karaktertrekken uit de Algemeene en Vaderlandsche geschiedenissen.* 2 stukjes.
7. *Bijbelsche voorbeelden ter bevordering van Godsvrucht en Deugd.*

terwijl nog een laatste werkje, volgens den omslag van het vierde leesboek der raadgevingen, onder den titel: *Natuur en Aardrijkskundige Mengelingen, ter bevordering van algemeene kundigheden*, de geheele reeks zal voltooijen.

Ten einde de lezer mede eenigzins zelf zou kunnen oordeelen over hetgene wij van de bovenstaande boekjes gezegd hebben, geven wij hier twee afdeelingen ter proeve; en wel eene uit het eerste en eene uit het vijfde leesboekje der raadgevingen en onderrigtingen.

„ VELE HANDEN MAKEN HET WERK GEMAKKELIJK.

„ Vele handen maken het werk gemakkelijk, zegt het „ spreekwoord, en dit is ook in vele opzigten waar.

„ Wanneer één mensch, zonder de noodige werktuigen, spelden moest maken, dan zou hij er mogelijk „ geen tien op eenen dag kunnen vervaardigen.

„ Maar hoe gaat het dan? Tien of twintig menschen „ vereenigen zich tot dit werk, en ieder heeft daarvan „ een gedeelte voor zijne rekening. De een trekt den „ draad; de ander snijdt denzelven af; een derde snijdt de

„ punt

„ punt daaraan; een vierde maakt dit stukje draad gereed
„ om den kop daaraan te zetten. Tot het maken van den
„ kop worden drie onderscheidene handen vereischt. Den
„ kop aan de speld te zetten, vordert weder een ander
„ persoon, en de spelden in het papier te steken, is we-
„ der het werk van eenen ander.

„ Op deze wijze kunnen tien menschen elken dag een
„ ongeloofelijk aantal spelden maken. En hoe veel denkt
„ gij wel? Ten minste 48 duizend.

„ Zoo ziet gij, wat onderlinge hulp vermag. Als zulk
„ een werkman alles alleen moest doen, al was hij nog
„ zoo bekwaam, dan zou hij op eenen dag naauwelijks een
„ acht duizendste gedeelte van dit getal kunnen leveren."

„ LEVENSWIJZE EN GEZINDHEID VAN JEZUS.

„ Jezus leide een leven vol moeite en bezwaren / en
„ bleef nederig en arm / schoon hij ligtelijk tot rijkdom
„ en aanzien had kunnen komen. Hij wilde niet / dat
„ men zijn Goddelijk vermogen verkeerdelijk aan zijne
„ magt en aan zijnen rijkdom zoude toeschrijven.

„ Hij leefde van de weldaden en vrijwillige giften
„ zijner vrienden en leerlingen; reisde van de eene
„ plaats naar de andere / en leerde het volk / dat hem
„ dikwijls in groot getal volgde.

„ Het deed hem leed / dat het volk / en somtijds zij-
„ ne leerlingen ook / zijn onderwijs niet begrepen;
„ doch dit schrikte hem niet af / om ijverig voort te
„ gaan / zelfs daar / waar men hem versmaadde of
„ naar het leven stond."

„ Jezus had eenen grooten eerbied voor God / zij-
„ nen hemelschen Vader / en stelde op dezen een on-
„ wankelbaar vertrouwen. Daarom was hij zoo ge-
„ hoorzaam jegens God en zoo bereid / om zijnen wil

„ te

„ te doen; daarom onderging hij alles, wat God hem „ toeschikte, gewillig en zonder morren; zelfs in zijn „ grootste lijden, wilde hij God niet ongehoorzaam „ zijn, maar zeide: „ Vader! uw wil geschiede."

„ Jezus had de menschen lief. Niet enkel zijne bloed„ verwanten, leerlingen en vrienden, maar alle men„ schen. Ook de kinderen riep hij tot zich; nam ze in „ zijne armen en zegende hen. Hij wilde alle menschen „ door zijne leer en leven gelukkig maken; daarom deed „ hij ieder wel, waar hij slechts kon.

„ Voor zichzelven heeft hij nooit eer of grootheid „ gezocht; maar voor de menschen trachtte hij alles „ goeds te verwerven, hoe ondankbaar zij ook waren."

N°. I. AANLEIDING *tot het* ZAMENSTELLEN *en* ONTBINDEN *van* VOLZINNEN, *gemeenlijk bekend onder den naam van* CONSTRUEREN *en* ANALYSEREN (,) Door S. J. M. VAN MOOCK, Kostschoolhouder te Delft. *Te* Zutphen, bij H. C. A. THIEME. 1811. 8°. IV. en 28 bl. De prijs is *f* :-3-:

N°. II. VERZAMELING *van* OPSTELLEN *ter verbetering van daarin voorkomende Spel- en Taalfouten, voor kinderen.* Door S. J. M. VAN MOOCK, Kostschoolhouder te Delft. *Te* Zutphen, bij H. C. A. THIEME. 1811. 8°. IV. en 44 bl. De prijs is *f* :-3-:

Dat het taalkundig onderwijs, wanneer het met oordeel gegeven wordt, een der geschiktste middelen is, om het verstand der kinderen op te scherpen en te beschaven, zal ieder met den Schrijver van bovengenoemde werkjes erkennen. Dat tevens het *construeren* en *analyseren* twee der

werk-

werkzaamſte middelen zijn, om dit doel te bevorderen, zal door niemand tegengeſproken worden, die weet, wat het zij, der jeugd taalonderwijs te geven. Jammer is het intusſchen, dat het eerſte, namelijk het *conſtrueren*, te weinig gekend en beoefend wordt. Welkom moet ons derhalve elke poging zijn, die ſtrekken kan, om dit doel te helpen bevorderen, waarom wij ook den Heer VAN MOOCK onzen dank betuigen voor deze eerſte en niet ongelukkig geſlaagde proeven.

N°. I. Bevat eene *korte aanleiding* tot het *conſtrueren* en *analyſeren* van volzinnen, en is blijkbaar voor den Onderwijzer beſtemd. De eerſte zes bladzijden leeren, wat men door *onderwerp*, *werking*, *voorwerp* enz. te verſtaan hebbe, hetwelk door genoegzame voorbeelden wordt opgehelderd. Dit onderwerp is door den Schrijver duidelijk genoeg behandeld, om een algemeen denkbeeld van dit gewigtig deel van het taalonderwijs te geven. Of het echter volledig genoeg zal zijn voor het grootſte deel der Onderwijzers, wien dit onderwerp geheel nieuw is, moeten wij in twijfel trekken.

Het overige gedeelte van dit boekje geeft eene proeve, hoe men moet *analyſeren;* waartoe de Schrijver den vorm van een geſprek verkiest met kinderen, die met de rededeelen bekend zijn, welke laatſte dan ook hier herhaald worden. Wij hebben niets bijzonders op dit gedeelte aan te merken, maar moeten het elken Onderwijzer aanprijzen, die van het daarin behandelde nog geene duidelijke denkbeelden verkregen heeft, waartoe het eerſte, het *conſtrueren*, wanneer dit wel nagedacht en overwogen wordt, niet weinig kan bijdragen.

N°. II. Bevat de ſtoffe ter toepasſing van hetgene in N°. I. geleerd wordt. Het beſtaat uit een 100 tal van taal- en ſpelfouten voorziene opſtellen, die men den kinderen, ter verbetering, kan in handen geven, ten einde daar-

daarop toe te pasfen, hetgene hun naar aanleiding van eene of andere volledige Nederduitfche fpraakkunst over de taal en fpelling geleerd is. Aan het hoofd van elke *afdeeling* vindt men aangewezen, welke fouten men in de daarin voorkomende opftellen te wachten heeft, echter niet met uitzondering van het reeds vroeger behandelde, welk laatfte ter herhaling moet dienen.

Wij kunnen niet zeggen, dat ons deze verzameling zoo volledig voorgekomen is, dat ons niets meer te wenfchen zoude overblijven; doch het befef, dat het eene eerfteling is in een vak, dat voor het Nederduitsch nog niet bearbeid was, noopt ons, onze aanmerkingen terug te houden.

Over het algemeen is ons de inhoud dier voorftellen niet ongepast voorgekomen, waarom wij dezelve elken Onderwijzer durven aanprijzen, die voor zich en voor zijne leerlingen behoefte aan dergelijke opftellen, om van taal- en fpelfeilen te zuiveren en om te analyferen, heeft; fchoon zij ons minder gepast voorkomen, om, volgens het oogmerk des Schrijvers, ter toepasfing van het conftrueren, te kunnen dienen.

LEESBOEKJE VOOR KINDEREN.
Naar het Hoogduitsch van C. G. SALZMAN. Drie ftukjes. Vierde en verbeterde druk. *Te* Amfterdam, bij J. VAN DER HEY. 1812. In kl. 8°. 71, 51 en 72 bladz. De prijs van ieder ftukje is *f* :-4-:

In de *Bijdragen ter bevordering van het Onderwijs en de Opvoeding. Boekbeoordeelingen* II. D. bl. 31, werd de derde druk van het A. B. C. en leesboekje van SALZMAN aangekondigd, en in opzigt tot het gebruik voor de Lagere Scholen, eenige aanmerkingen gemaakt, zoo ten aan-

aanzien van den druk, als van den prijs. Deze aanmerkingen zijn, blijkens het Voorberigt van het eerste stukje, gelezen en gevolgd in het bewerken van hetzelve voor eene vierde uitgave; waardoor het, ingevolge deze verbeteringen, thans alleen onder het achterste deel des vorigen titels verschijnt.

Wij hebben deze uitgave naauwkeurig nagegaan, en, bij het opsporen der veranderingen, ook eenige vermeerdering, vooral in het eerste stukje, aangetroffen, waardoor het tweede behoorlijk aan het eerste verbonden wordt. De rangschikking der onderwerpen is ook op nieuw geordend, en daarbij meerdere zachtheid in de opklimming gebragt, waardoor wij meenen, dat dit werkje van wijlen den verdienstelijken SALZMAN, onder de zeer goede leesboeken voor de Lagere Scholen moet gerangschikt worden. Wij verblijden ons, dat onze te voren gemaakte aanmerkingen door den Uitgever van dat gewigt gekeurd zijn, dat hij naar dezelve dit werkje op nieuw heeft laten verbeteren, en vertrouwen ook met hem, dat de lage prijs, waarvoor ieder stukje thans te bekomen is, mede werken zal, om deszelfs meer algemeen gebruik in de Scholen te bevorderen.

❦

BOEKBEOORDEELINGEN.

Aanleiding tot de Meetkunde, voor de verstgevorderde leerlingen op de Lagere Scholen, door P. J. PRINSEN. *Te* Leyden, bij D. DU MORTIER en ZOON. 1811. 8°. 120 bl. De prijs is *f* - 11 -:

Dat de kennis der Meetkunde van uitgeftrekt nut zij in vele onzer burgerlijke betrekkingen, en de ziel van hare beoefenaars aan gegrondheid en orde in hare redeneringen gewent, is eene algemeene en door de ondervinding bevestigde waarheid. Van daar, dat men ook langs verfchillende wegen de uitbreiding dezer wetenfchap, zelfs in de Lagere Scholen, tracht te bevorderen, gelijk onder anderen blijkt uit eenige aanleidingen tot gezegde wetenfchap, die van tijd tot tijd in het licht verfchenen zijn, dienende tot inleiding van meer uitgebreide werken, als die van STEENSTRA, van VAN SWINDEN, van DE GELDER en anderen, welke zoo door derzelver uitgebreidheid en volledigheid als door derzelver wijze van betoog voor kinderen niet berekend zijn. Of nu deze *aanleidingen* zoo zijn, dat zij wezenlijk dien naam verdienen, en deze behoefte in de Lagere Scholen kunnen vervullen, willen wij niet onderzoeken: vele aanmerkingen zijn, en niet zonder grond, op dezelve gemaakt, en de ondervinding fchijnt dezelve geenszins te logenftraffen.

Het kan ons derhalve niet verwonderen, deze *aanleidingen* nog met eene vermeerderd te zien, en wel door eenen man, wiens onderwijskundige verdienften langs meer dan eenen weg genoegzaam bekend zijn, en wiens pogingen in dezen wij onze lezeren kortelijk willen doen kennen. De Schrijver getuigt, dat geene der beftaande werkjes van

dezen aard hem gepast voorkwamen: weshalve hij te rade werd, eene *Meetkunde voor de Lagere Scholen* te geven, ingerigt ter voorbereiding van een meer geregeld onderwijs in de werken van bovengenoemde Schrijvers. In hoe verre de Schrijver dit doel getroffen hebbe, zal uit de volgende opgave des Inhouds genoegzaam blijken.

Na eene *beknopte aanwijzing van het begin en den voortgang der Meetkunde*, vindt men in dit werkje *bepalingen en beschrijvingen van eenige onderwerpen der Meetkunde* tot die, betreffende de veelhoeken, ingesloten. Deze bepalingen hebben niet alleen de vereischte duidelijkheid, maar zijn ook door tusschengevoegde *ophelderingen* volkomen naar de vatbaarheid der leerlingen berekend.

Deze bepalingen worden gevolgd door *algemeene waarheden*, (*axiomata*,) welker behandeling ons deels geheel nieuw en aanprijzenswaardig toeschijnt, daar dezelve zoo veel mogelijk van *opgaven* gevolgd worden, om daaruit, naar aanleiding van de gegevene *axiomata*, gepaste besluiten te trekken. Eene enkele proeve zullen wij hiervan onzen lezeren mededeelen:

„ 1. *Axiomata*. De dingen, die aan dezelfde grootheid
„ gelijk zijn, zijn ook aan elkander gelijk. — —
„ *Opgave*. — —
„ *Pieter is zoo groot als Jan, en Jan is zoo groot*
„ *als Jakob; derhalve ....*
„ 20 *en* 10 *is* 30, 12 *en* 18 *is ook* 30; *derhalve ....*
„ *Een jaar is* 365 *dagen, en* $4\frac{1}{8}$ *jaar op de planeet*
„ *Mercurius zijn ook* 365 *dagen; derhalve* ... enz."

Op deze *bepalingen* en *axiomata* laat de Schrijver nu *eenige grondstellingen der Meetkunde* volgen, welke in *vier afdeelingen* verdeeld zijn; wordende deze grondstellingen beschouwd:

I. *In opzigt tot regte lijnen en drichoeken*, zijnde de 1e, 2e, 3e, 21e, 4e, 5e, 11e, 12e, (wordende deze in 3 *prop.* verdeeld) en 13e *prop.* uit het *eerste boek* van STEENSTRA.

Hier-

Hierop volgen een 11 tal *werkſtukken*, welke door de voorgaande grondſtellingen kunnen gemaakt worden, en een 22 tal *voorſtellen ter oefening*.

II. *In opzigt tot vierhoeken*, zijnde de 23ᵉ, 24ᵉ, 26ᵉ, 28ᵉ en 32ᵉ *prop.* uit het gezegde 1ᵉ *boek* van STEENSTRA.

III. *In opzigt tot het vinden van den inhoud der platte figuren of vlakken*, waarin men de 33ᵉ, 34ᵉ, 35ᵉ, 36ᵉ en 37 *prop.* uit STEENSTRA's 1ᵉ *boek* aantreft. En

IV. *In opzigt tot den cirkel en de veelhoeken*, zijnde de 23ᵉ, 24ᵉ en 26ᵉ *prop.* uit het 6ᵉ *boek* van meer genoemden Schrijver, om dat deze ook als de *prop.* van het 1ᵉ *boek* konden behandeld worden; wordende deze afdeeling door 6 *werkſtukken* en 10 *voorſtellen ter oefening* geſloten.

Na deze genoemde grondſtellingen bepaalt de Schrijver zich tot het *trekken van den quadraat of vierkants wortel*, en geeft bij eene gepaste verklaring van dit onderwerp ook eenen algemeenen regel tot het vinden van den wortel, welke regel, wel begrepen, den leerling voor eene werktuigelijke handelwijze in deze bewerking zal behoeden.

Tweeenveertig voorſtellen ter verdere oefening in het toepasſen der bewezene grondſtellingen, en eindelijk een *aanhangſol, bevattende de gronden van het Metriek ſtelſel*, maken het ſlot uit van dit werkje. Dit laatſte is, onzes oordeels, ſedert het bevel des Keizers, dat dit ſtelſel bij uitſluiting in de Scholen moet onderwezen worden, hier minder noodzakelijk, waarom wij bij eenen herdruk den Schrijver zouden raden, dit aanhangſel voor nog eenige voorſtellen, betreffende het vinden van den inhoud van platte oppervlakte, te verwisſelen, daar toch een aantal voorbeelden ter oefening altijd nuttig is.

Uit deze korte opgave van den inhoud blijkt genoegzaam, dat de Schrijver in de keus en opeenvolging van onderwerpen, ter bereiking van zijn oogmerk, zeer wel geſlaagd is. Wij voegen daarbij, dat ook het bewijs der grondſtellingen, met even veel oordeel en geſchikt naar de

kinderlijke bevatting, bewerkt is, en dat het geheel allezins kenmerken draagt van des Schrijvers bekwaamheid, om eene afgetrokkene wetenſchap nader onder het bereik van het kinderlijk verſtand te brengen: weshalve wij het elken Onderwijzer durven aanbevelen, die bekwaamheid en gelegenheid genoeg heeft, om de kennis der Meetkunde ook onder zijne leerlingen te verbreiden.

XII. *Tafelen, bevattende de grondklanken der Hollandſche taal*, in folio. En *Woordenlijst van alle oorſpronkelijke woorden der Hollandſche taal*, behoorende bij de tafelen van de grondklanken der taal, benevens: *eene inleiding*, het gebruik en nut der *klankmethode* aanwijzende, door H. W. C. A. VISSER, *Predikant en Schoolopziener te Tsbrechtum. Te* Sneek, gedrukt bij F. W. V. B. SMALLENBURG. 1812. 8°. XXIV en 145 bl. De prijs is *f* 1-10-:

Ieder, die niet te eenenmale een vreemdeling is in het gene, gedurende de laatſte twintig jaren, ook in ons Vaderland, ter verbetering van het onderwijs der jeugd, en voornamelijk ter verbetering der wijze van te leeren lezen gedaan is, kan niet onkundig zijn van de uitſtekende verdienſten, welke de nu zalige NIEUWOLD zich ook in dat vak verworven heeft, hoe weinig deze eerbiedwaardige grijsaard zich ook op zijnen twintigjarigen arbeid liet voorſtaan, die deswegens door 's mans nederigheid voor een uitgebreider publiek verborgen bleef, en enkel in deszelfs gevolgen aan de vruchten gekend werd. Geen wonder, dat deze laatſte herhaalde wenſchen deden ontſtaan, dat de grijze kindervriend beſluiten mogt, zijne methode nader aan het publiek bekend te maken. Geen wonder, dat

de

de eerwaarde VISSER, wien het meer dan anderen vergund was, in den geest van 's mans leerwijze in te dringen, en daardoor ook meer dan anderen overtuigd te zijn van het ware en goede derzelve, zijne pogingen met de wenfchen van velen ter gemeenmaking dier leerwijze vereenigde, met dat gezegend gevolg, dat het hem gelukte, de denkbeelden van den arbeidzamen grijsaard voor uitgebreider kring te verzamelen. Het is een deel van het refultaat dezer moeijelijke nafporingen, 't welk wij thans uit handen van den werkzamen VISSER ontvangen, en dat wij het genoegen hebben, in het bovengenoemde werkje aan te kondigen.

Een twaalftal *tafelen*, in eene geleidelijke orde de grondklanken onzer taal bevattende, benevens de bovengenoemde woordenlijst, waarin alle oorfpronkelijke woorden opgegeven worden, van deze grondklanken gevormd, leveren den Onderwijzer de bouwftoffen tot genoemde *klankmethode;* terwijl eene belangrijke *inleiding*, voor de woordenlijst geplaatst, hem de voortreffelijkheid dezer methode en derzelver gebruik doet kennen, en eenige zwarigheden oplost, welke door fommigen tegen dezelve zouden kunnen aangevoerd worden.

Wij kunnen nopens de methode niet verder uitweiden, zonder de *inleiding* zelve af te fchrijven, waarin alles beknopt en duidelijk vereenigd is, wat men aangaande het werktuigelijke derzelve kan zeggen, en dat wij der herhaalde lezing, overdenking en toepasfing niet genoeg kunnen aanbevelen. Ieder Onderwijzer zal hierin ftoffe genoeg tot nadenken aantreffen, en met ons wenfchen, dat het den eerwaarden VISSER niet aan tijd en aanmoediging moge ontbreken, om ons ook het praktikale dezer leerwijze mede te deelen, dat wij voorzeker uit geene gefchiktere handen zouden kunnen verwachten. NIEWOLD toch befchouwde zijne leerwijze meer als middel dan als doel: zijn doel was *de opleiding van den jongen mensch tot Godsdienst en deugd.* Hiertoe wist hij deze middelen te doen dienen,

op eene wijze, die wij niet weten uit te drukken, doch waarvan wij de grondtrekken, en, ware het mogelijk, des onvergetelijken mans eigene woorden en leiding uit de pen van den diepdenkenden VISSER durven hopen. Hoe gelukkig zouden wij ons rekenen, indien wij dezen onzen wensch vervuld zagen — en hoe veel zouden de leerwijze en de voorwerpen derzelve daarbij niet winnen! Men denke niet, dat wij dezen wensch overdrijven. Des menfchen verhevene beftemming billijkt denzelven; NIEWOLD's verdienften in het aanwenden der middelen, om de jeugd tot Godsdienst en deugd op te leiden, waren onbefefbaar groot, en derhalve kan de wensch, om deze middelen nader te leeren kennen, ten einde ook in dezen, al ware het flechts van verre, de voetftappen des geftorvenen te drukken, niet dan prijzenswaardig en billijk fchijnen. Eenmaal hoorden wij den zaligen kindervriend het denkbeeld van God en van deszelfs goedheid ontwikkelen, zoo als hij dit bij kinderen toepaste — en nimmer zal de indruk, welke dit tafereel op ons hart maakte, uitgewischt worden, — en altijd, vereeuwigde en beminnelijke grijsaard! zal u daarvoor onze dank volgen in die zalige gewesten, waar gij in ruime mate het hier gezaaide inoogst.

Men vergeve ons deze uitweiding. Het zijn de uitvloeifelen van een gemoed, dat nooit zonder eerbied den waardigen overledenen kan gedenken. Wij fluiten met onzen hartelijken dank aan den eerwaarden VISSER, voor de tot dus verre zoo wel volbragte taak, en zien met verlangen uit zijne hand alles te gemoet, wat hij nopens den overledenen NIEUWOLD en deszelfs leerwijze zou kunnen verzamelen, wel overtuigd, dat niemand, om meer dan eene reden, beter aan de verwachting van het publiek in dezen zal kunnen beantwoorden.

Leer-

Leer- en Oefenschool voor de Jeugd. 2e deel, 1e. en 2e. stuk, met platen en kaarten. *Te* Rotterdam, bij W. LOCKE. 1812. gr. 8°. VI. en 248 bl. Prijs is 1e en 2e st. *f* 1-14-:

In de *Bijdragen ter bevordering van het Onderwijs en de Opvoeding*, *Boekbeoordeelingen*, II. D. bl. 173; beoordeelden wij het eerste Deel dezer Leer- en Oefenschool, en deden aldaar derzelver zamenstelling en waarde kennen. De bovengenoemde Stukken zijn in alle opzigten een vervolg van het voorgaande, en verdienen daarom ook dien lof, welke wij aan dezen arbeid te voren toekenden. Het eerste Stuk bevat in de Leerschool: I. De beschrijving van den *Argali*. II. De Vaderlandsche geschiedenis, *van de komst der Franken hier te lande*, *tot het verlies van den naam der Batavieren*. III. *Raadgevingen van een' Vader aan zijnen Zoon*, (vervolg en slot.) IV. *Leerzaam geval uit* COOKS *eerste reis*. V. *Is eene leugen om best wil geoorloofd?* VI. *Middel*, *om zich de schijngestalten der Maan*, *door het licht van eene kaars*, *vrij natuurlijk te verbeelden*. VII. *Zouden de vaste sterren waarlijk zonnen zijn?* VIII. *Wat verstaat men door een gesternte?* IX. *Eenige voorschriften en regelen ter bewaringe der gezondheid*. X. *Verwonderlijke kunst van eenen visch*, *om zijner prooi magtig te worden*. XI. *Bijdrage ter beantwoording der Vraag:* Of men aan de Dieren rede moet toekennen.

In de Oefenschool vindt men: I. Beantwoordingen van vragen, loopende over verschillende onderwerpen. II. Opgaven, betreffende de Taalkunde, de Rekenkunde, de Aardrijkskunde, de Natuurkunde en Natuurlijke historie, benevens een Raadsel in het Fransch; zijnde aan het einde van dit Stuk het geheele Register van het eerste Deel gevoegd.

Van het tweede Stuk is de inhoud zeer belangrijk, en bevat in de Leerfchool: I. Het Ethiophifche Zwijn. II. Over de gepaste verdeeling van het water op de aarde. III. Hoe kan men raden, welk getal iemand gedacht heeft? IV. Geneesmiddel voor het gezigt. V. Bezoek van de Heeren BANKS en SOLANDER aan de Vuurlanders. VI. Eene fchoone Verhandeling over de kunst van Zwemmen. VII. Over den Thermometer en deszelfs vervaardiging. VIII. De Wind. IX. Lesfen over de Scheikunde. Deze zijn gering, en waarom bij het licht en de kleuren niet de algemeen aangenomene en gewone Theorie van NEWTON gebezigd? X. Waartoe eene zoo onmetelijke menigte van Dieren? XI. De briefbefteller Diamant. XII. Trouw der Honden. XIII. Gedenkteeken eens Honds. XIV. Nut van een geftreng Dieet. XV. Talenten laten zich door niets onderdrukken. XVI. Galerij van Uitvindingen. XVII. Natuurlijke Tooverkunst. In de Oefenfchool komt voor: I. Beantwoording van Vragen en wederom nieuwe Opgaven.

Nieuw Schriftuurlijk Schoolboek, met leerzame Aanmerkingen, door den Schoolopziener H. WESTER. *Te* Groningen, bij J. OOMKENS, 1812. 8°. 116 bl. Prijs *f* - 5 - 8

Of men kinderen ook in de Scholen met den inhoud des Bijbels behoort bekend te maken, is eene vraag, die bijna door niemand ontkennend zal beantwoord worden, die deszelfs voortreffelijkheid zoo voor verftand als hart kent, en van deszelfs hoogen oorfprong overtuigd is. Ons oogmerk is geenszins, ons hier tot de middelen te bepalen, waardoor men dit doel kan bereiken: wij meenen alleenlijk te moeten zeggen, dat eene verzameling van uitgezochte

Bij-

Bijbelplaatſen ons voorkomt geene geringe bijdrage tot vorming van het hart der jeugd te zijn. Hierdoor toch leert zij de gewigtigſte waarheden kennen, en verzamelt daardoor voor het hart eene rijke bron van troost, die haar zelfs tot in den ouderdom bijblijft. Reeds van ouds ſchijnt men veel gewigts aan dergelijke verzamelingen gehecht te hebben, gelijk blijkt uit het *Schriftuurlijk Schoolboek van* MAAS, dat, niettegenſtaande deszelfs gebreken, in bijna alle Scholen gevonden werd, en uit de verbeterde uitgave van hetzelve, waarvan in 1803 te *Groningen* bij OOMKENS reeds de vijfde druk in het licht verſcheen, ſchoon deze verbeterde uitgave nog voor vele verbeteringen vatbaar bleef. Het ſtrekt ons derhalve tot geen gering genoegen, dat de kundige en werkzame Schoolopziener WESTER, met het bovengenoemde werkje, in deze behoefte op eene voldoende wijze heeft voorzien.

Wanneer wij het laatst genoemde met de gezegde verbeterde uitgave van 1803 vergelijken, dan onderſcheidt gene, zoo in keus van ſtoffe als in ſchikking, zich zoo voordeelig van deze, dat wij het gerustelijk als eene geheel nieuwe verzameling van gepaste Bijbelplaatſen durven aanprijzen.

Het geheel is in 69 lesſen afgedeeld. Aan het hoofd van elke les vindt men eenen korten inhoud derzelve, welke met de bijgevoegde leerrijke aanmerkingen aan het einde van elk dezer, niet alleen het overzigt bevorderen, maar ook derzelver nuttigheid vermeerderen. Vele lesſen worden door toepasſelijke verzen uit de berijmde Pſalmen geſloten.

Ten einde onze lezeren zelve in ſtaat te ſtellen dit werkje met het genoeg bekende *Schriftuurlijk Schoolboek* te vergelijken, zullen wij ons de moeite des afſchrijvens van den inhoud getroosten, zoo als dezelve aan het hoofd der lesſen te vinden is. De I. *Les* heeft tot opſchrift: *God heeft de wereld geſchapen.* II. *Les: wij moeten de ſcheping*

ping oplettend beschouwen, enz. III. *Les: God onderhoudt en regeert alle dingen.* IV. *Les: alle veranderingen enz. staan onder Gods bestuur.* V. *Les: ook alle weêrsveranderingen komen van Gods bestuur.* VI. *Les: God is groot, het allerhoogste en geestelijk wezen.* VII. *Les: God is een eeuwig, onafhankelijk en onveranderlijk wezen.* VIII. *Les: God is een almagtig wezen.* IX. *Les: God is alwetend.* X. *Les: God is een heilig en regtvaardig Opperwezen.* XI. *Les: God is goedertieren, langmoedig, barmhartig en genadig.* XII. *Les: wij zijn verpligt God lief te hebben*, *enz.* XIII. *Les: wij zijn verpligt onzen naasten lief te hebben.* XIV. *Les: geen mensch is er op aarde, die niet gezondigd heeft.* XV. *Les:* JEZUS CHRISTUS, *Gods Zoon, is de Zaligmaker van zondaren.* XVI. — LI. *Les* bevat het leven, de leer en daden van onzen Zaligmaker, ontleend uit de Euangelien en de Handelingen der Apostelen, vindende men wijders in de LII. *Les: wij moeten ook de leer van* JEZUS *en zijne Apostelen geloovig aannemen.* LIII. *Les: het geloof moet met deugdzame werken gepaard gaan, anders is het niets.* LIV. *Les: wij moeten het kwade haten en mijden, enz.* LV. *Les: men mag niet vloeken, enz.* LVI. *Les: wij moeten God bidden en danken.* LVII. *Les:* JEZUS *leert, hoe men bidden moet.* LVIII. *Les: wij moeten God loven en prijzen met gezang.* LIX. *Les: kinderen moeten hunne Ouders eeren en gehoorzaam zijn.* LX. *Les: wij moeten aan alle menschen weldoen.* LXI. *Les: wij moeten niemand liefdeloos veroordeelen of bedillen.* LXII. *Les: wij moeten eerbaar en zedelijk leven.* LXIII. *Les: wij moeten ons voor gierigheid en dieverij wachten.* LXIV. *Les: wij moeten niet liegen enz.* LXV. *Les: men moet zijne tong in toom houden.* LXVI. *Les: men moet in zijne jeugd reeds naar deugd en Godsvrucht streven.* LXVII. *Les: wij moeten allen sterven, enz.* LXVIII. *Les: er zal eene opstanding der dooden zijn,*

en

en in de LXIX. *Les: in den jongsten dag zullen alle menschen door* JEZUS *geoordeeld worden.* Ten flotte heeft men *gemengde zedelessen uit de Spreuken van* SALOMO. De lezer kan nu zelf oordeelen, wat hij in dit boekje te wachten heeft. Als eene proeve, hoe bovengenoemde stoffen, zoo ten aanzien van taal als schikking, behandeld zijn, zullen wij nog de I. *Les* afschrijven.

„ I. LES.

„ *God heeft de wereld geschapen.*"

„ In den beginne schiep God den hemel en de aarde.
„ Gen. I: 1.

„ In zes dagen heeft de HEER den hemel en de aarde
„ gemaakt, de zee en alles wat daarin is. Exod. XX: 11ᵃ.

„ De HEER, die de hemelen geschapen heeft, die
„ God, die de aarde geformeerd, en die ze gemaakt heeft,
„ heeft ze bevestigd; Hij heeft ze niet geschapen, dat
„ zij ledig zijn zoude; maar Hij heeft ze geformeerd, op-
„ dat men daarin wonen zoude. Jes. XLV: 18.

„ Gij, Heer, zijt waardig te ontvangen, de heerlijk-
„ heid en de eer, en de kracht: want Gij hebt alle dingen
„ geschapen, en door uwen wil zijn zij, en zijn zij ge-
„ schapen. Openb. IV: 11.

„ *God is de Schepper van het heelal: bij gevolg is Hij*
„ *ook mijn Schepper en mijn Opperheer; dus ben ik, als*
„ *een redelijk schepsel van God, ook verpligt, Hem, als*
„ *mijnen Maker en Heer, te kennen, te eeren en te ge-*
„ *hoorzamen.*"

Ps. 136: 5—7, *in rijm.*

5.

Looft Gods wijsheid: door zijn woord, enz.

Ge-

Gevoegelijk kan dit werkje, als leesboek voor de hoogste klasse, in de Scholen gebezigd worden, wanneer wij ons daarvan veel goeds beloven, voornamelijk, als de Onderwijzer deszelfs belangrijken inhoud tot een onderwerp van zijne gesprekken maakt, en de leerlingen nu en dan een gedeelte deszelven laat van buiten leeren. Wij danken den ijverigen WESTER voor zijne onvermoeide pogingen ter verbreiding en bevordering van alles, wat edel en goed is, en wenschen, dat de Heer daarover zijnen zegen, tot heil van het aankomend geslacht, zal verspreiden.

N°. I. *Het Metrieke stelsel verbonden met de Decimaal-rekening*, of zeer gemakkelijke handleiding (,) om alle Hollandsche Maten, Gewigten en Geldsoorten, in Fransche te veranderen; en omgekeerd. Voorzien van XII. vergelijkings-tafelen. (,) benevens aanwijzing van het gebruik van elk dezer tafelen voor onkundigen in deze wijs van rekenen, en voor de Scholen; door G. J. GERSEN. (,) *Kostschoolh. te Nijkerk op de Veluwe.* Eerste deel, tweede veel verbeterde druk. *Te* Dordrecht, bij BLUSSÉ en ZOON. 1812. 8°. IV. en 163 bladz. De prijs is *f* -12-: Tweede deel, IV. en 230 bladz. Prijs *f* -15-:

N°. II. *Rekenboekje voor de Scholen.* (,) geschikt (,) om den kinderen het herleiden van Fransche Geldspeciën, Maten en Gewigten, () in Hollandsche, en omgekeerd, op de gemakkelijkste wijze te leeren; door R. VAN DER PIJL. *Te* Dordrecht, bij A. BLUSSÉ en ZOON. 8°. IV. en 84 bl. Prijs *f* -7-:

N°. III.

N°. III. *Rekenboekje ten dienste der Ssholen.* Eerste stukje. In zich bevattende: I. *De hoofdregelen der Rekenkunde, () in Decimaal-getallen.* II. *de verklaring der Fransche Maten, Gewigten en Muntspecien.* III. *toepasselijke voorbeelden op dezelve, voorkomende in het dagelijksche leven; en* IV. *een Aanhangsel, dienende (,) om de Fransche Maten, Gewigten en Muntspecien, tot oude Hollandsche, en deze tot Fransche te herleiden. Te* Amsterdam, bij SCHALEKAMP en VAN DE GREMPEL. 1812. 8°. IV. en 104 bl. De prijs is *f* -8-:

N°. IV. *Handleiding (,) om de Hollandsche Muntspecien in Franken, en deze weder in Hollandsche Muntspecien te herleiden.* Op de kortste wijze voorgesteld, en met voorbeelden opgehelderd. Benevens eenige voorbeelden tot oefening, bijzonder voor de Scholen; door J. VAN WIJK ROELANDSZ. en N. VAN CALLEGOED. *Te* Amsterdam, bij J. VAN DER HEY. 1812. 8°. VIII. en 48 bladz. De prijs is *f* -8-:

N°. V. *Rekenboek,* ingerigt naar de tegenwoordige behoefte der Scholen in de Hollandsche Departementen; door P. J. PRINSEN, Onderwijzer der Schole van het Dep. Haarlem, der Maatschappij: *Tot Nut van 't Algemeen.* Eerste deeltje. *Te* Haarlem, bij A. LOOSJES PZ. 1813. 8°. IV. en 135 bladz. De prijs is *f* -9-:

De

De invoering van het nieuwe ſtelſel van Maten en Gewigten in de Hollandſche Departementen, en het bevel des Keizers, dat de jeugd, bij het rekenen, alleen in dit aangenomene ſtelſel zal onderwezen worden, hebben, althans in het werkdadige der Rekenkunde, eene groote verandering te weeg gebragt, die noodwendig door de behoefte aan, op dit ſtelſel toepasſelijke, Rekenboeken gevolgd is. Of echter deze behoefte wel zoo groot zij, als men uit het aantal Rekenboeken, die ſedert eenigen tijd met betrekking op dit ſtelſel in het licht verſchenen zijn, zou moeten opmaken, durven wij zeer in twijfel trekken, vooral, wanneer wij bedenken, dat het aangenomene ſtelſel op eene reeds bekende, en deels in gebruik zijnde, rekenwijze gegrond is, namelijk op de *Decimaal-rekening*, waartoe men eene allezins voldoende theorie in de werkjes van AENEAE en BRUNT aantreft, en in welk laatſte men ook den grond, waarop het Metriek-ſtelſel rust, genoegzaam aangewezen vindt.

Wanneer wij derhalve de eigenlijke behoefte in dezen moesten bepalen, dan zouden wij niet meer wenſchen, dan voor den Onderwijzer eene korte en duidelijke opgave der nieuwe Maten, Gewigten enz., met derzelver eenvoudigſte verhoudingen tot onze oude en nog in gebruik zijnde Maten en Gewigten, en voor den leerling een genoegzaam aantal voorbeelden ter toepasſing, zoo voor hen, die reeds eenigermate in de Rekenkunde geoefend zijn, als voor anderen, die met deze kunst moeten aanvangen. Wij zouden dus geene theorie en praktijk te zamen in een Rekenboek wenſchen, dat tot ſchoolgebruik beſtemd was, omdat het eerſte door den leerling noch verſtaan, noch begrepen wordt, en derhalve nutteloos eenige, ja, eene reeks van bladen vult, die tot beter einde beſteed of geheel weggelaten konden worden: want moet de Onderwijzer den leerlingen elken regel der Rekenkunde,

over-

overeenkomftig met hunne vatbaarheid mondeling verklaren — en dit toch leert de dagelijkfche ondervinding — dan is immers elke theoretifche verklaring van de regelen der Rekenkunde in Rekenboeken voor de Scholen geheel overtollig. Wij zien niet, hoe men deze beide oogmerken, het onderrigten van den Onderwijzer en van den leerling, zoo naauw zal kunnen vereenigen, zonder de zoo noodige zuinigheid ten behoeve des laatften uit het oog te verliezen.

Wij zouden ook niet die menigte van Reductie-tafelen wenfchen, waardoor men den leerling zijne berekeningen poogt te verligten. Onzes oordeels zijn deze in een Rekenboek voor de Scholen geheel overtollig, ja zelfs fchadelijk. De handelaar, die niet noodig heeft de voorkomende hoeveelheid ter zijner oefening te reduceren, moge zich van dergelijke hulpmiddelen bedienen; de leerling moet leeren, zich zelven te helpen, en dus in ftaat gefteld worden, om zulke middelen te ontberen.

Verder zouden wij ook niet gaarne eene Reductie, die, enkel met in achtneming der eenvoudigfte verhoudingen, in weinige bladen kan befchreven worden, tot een geheel boekdeeltje zien uitdijen. Door zulk eene handelwijze vermenigvuldigt men nutteloos regelen en gevallen, en fchept voor den geest des leerlings eenen berg, waar naauwelijks een zandhoop te vinden is.

Eindelijk zouden wij ook niet..... doch laat ons onze overige wenfchen befparen, en tot de beoordeeling der vorengenoemde Rekenboeken overgaan; welligt vinden wij hier of daar nog gelegenheid, om te zeggen, hoe wij het ten meeste nutte der jeugd zouden wenfchen.

N°. I. Het doel, dat men met het eerstgenoemde werkje poogt te bereiken, is uit den titel genoegzaam kenbaar. In het Voorberigt zegt de Schrijver, dat hij door hetzelve den Onderwijzer eenen leidraad wil bezorgen, waarbij het geheele ftelfel van Franfche Maten en Gewigten ontvouwd, en met de kennis der Decimaal-rekening verbonden

den is. Wij zullen kortelijk nagaan, hoe hij dit doel tracht te bereiken.

Het reeds genoemd onderwerp wordt in dit werkje, bij wijze van gesprek tusschen eenen Onderwijzer en zijne leerlingen, behandeld. De *drie eerste gesprekken van het eerste deel* gaan over den grond, waarop het Metriek stelsel rust, en over de benaming en verdeeling dier Maten, Gewigten en Gelden. Beknopt en duidelijk is hier, onzes oordeels, bij eengevoegd, wat nopens dit onderwerp voor den leerling te zeggen valt, in de onderstelling, dat hij eenige voorbereidende kennis der Aardrijks- en Rekenkunde bezit. Bij vergissing wordt op *bl.* 22 het tiende van de Are, *deca-are* genoemd.

In het *vierde gesprek* bepaalt de Schrijver zich tot de *numeratie*, zoo in geheele getallen als in tiendeelige breuken, met toepassing van het Metriek stelsel op dezelve. In het algemeen schijnt de Schrijver te onderstellen, dat zijne leerlingen met de voornaamste regelen der Rekenkunde, zoo in geheele getallen, als in gewone en tiendeelige breuken, bekend zijn, waarom men ook in dit gesprek slechts eene korte herhaling van het reeds geleerde aantreft. Wij kunnen de noodzakelijkheid van dergelijke herhalingen niet beseffen, daar zij voor den onkundigen te oppervlakkig zijn, om hem een duidelijk denkbeeld van de genoemde onderwerpen te verschaffen: voor den geoefenden leerling zijn zij geheel overtollig. Ook is ons de bepaling, welke de Schrijver van eene *tiendeelige breuk* geeft, (bl. 25.) voor den eerstbeginnenden niet klaar genoeg voorgekomen, waar hij zegt, dat eene *tiendeelige breuk* zulk eene is, wier noemer uit 1 bestaat, gevolgd van ééne of meer nullen. Veel gepaster schijnt het ons, dat men den leerling aantoont, dat de getallen beneden de eenheid in dezelfde orde afnemen, als zij boven de eenheid opklimmen. Een vierentwintig-tal voorbeelden ter oefening, deels met betrekking tot het Metriek stelsel, doch geheel zonder eenige inkleeding, vindt men door dit gesprek verspreid. Op

Op gelijke wijze, als in het voorgaande gesprek, wordt in het *vijfde* de optelling, zoo in geheele als decimaal-getallen, behandeld, waarop dus ook, in het algemeen, onze reeds gemaakte aanmerkingen gelden.

Het *zesde*, *zevende*, *achtste* en *negende* gesprek bevat het Metriek stelsel, toegepast op de optelling van tiendeelige breuken. Grootendeels bestaat deze optelling tevens in eene herleiding der Hollandsche in Fransche Maten, Gewigten en Gelden, en omgekeerd, enkel door behulp der vergelijkings-tafels, waarvan op den titel van het werkje melding gemaakt wordt, en die men achter dit *deeltje* aantreft. Bij dergelijke herleiding heeft de leerling enkel de hoeveelheden uit de aangewezene tafelen te nemen en zamen te tellen. Wij hebben in deze gesprekken zeer veel goeds aangetroffen, dat echter beter den handelaar dan den leerlingen in de Scholen van nut kan zijn. Reductie-tafelen, herzeggen wij, behooren in geen Schoolboek; zij bevorderen eene werktuigelijkheid, die men, in plaats van te bevorderen, moest pogen tegen te gaan. Men leere den leerling op eene korte en gepaste wijze de Maten, Gewigten en Gelden reduceren, dan zal hij alle tafelen van dezen aard gemakkelijk kunnen ontberen.

Het *negende* gesprek wordt besloten met de *antwoorden* op een 200 tal voorbeelden, welke men in de reeds genoemde gesprekken aantreft; bevattende nu het overige van dit *deeltje* van *bl.* 77–163 de *herleidings-tafelen en aanwijzing van derzelver gebruik.* Voor zoo verre wij hebben kunnen nagaan, is dit gedeelte met zorgvuldigheid en vrij beknopt behandeld, schoon het weder geen onderwerp is, dat voor de Scholen eenige aanbeveling verdient.

In het *tweede deel* wordt de draad, op *bl.* 77 des *eersten deels* afgebroken, weder opgevat, en in het *eerste* tot het *vijfde* gesprek de *aftrekking*, *vermenigvuldiging* en *deeling* in tiendeelige breuken, met toepassing van het Metriek stelsel op deze regelen, zoo theoretisch als prac-

 tisch

tisch behandeld. In het *vijfde* gesprek vindt men nog iets over het veranderen van gewone in tiendeelige breuken. Op gelijke wijze, als bij de vorige regelen, wordt bij deze ook weder gebruik gemaakt van de meergenoemde herleidings-tafelen.

Het overige van dit *deel*, van *bl.* 44-220, is nu aan de herleiding van onderfcheidene Maten enz. gewijd, wordende deze vooraf gegaan door twee verbeterde Reductie-tafels van Gelden, de gulden tegen 2 *francs* en 10 *centimes* berekend, dienende om twee andere tafels te vervangen, die in de eerfte uitgave van het *eerfte deel* voorkomen, en waarin de gulden op 2 *francs* en 3 *centimes* berekend was. Aan het einde van dit *deel* vindt men nog tien *herleidings-tafelen*, deels tot de vierkante maat enz. behoorende. De antwoorden op de *voorbeelden ter oefening*, welke in dit *deel* geplaatst zijn, ten getale van 361, vindt men insgelijks achter dit *deel* gevoegd. Dit laatst genoemde gedeelte is zeer uitvoerig behandeld, en levert veel meer, dan tot fchoolgebruik vereischt wordt.

Zie daar kortelijk den inhoud van des heeren GERSEN's arbeid. Wij kunnen van het geheel zeggen, dat het met veel zorg bewerkt is; doch of het aan deszelfs beftemming, overeenkomftig den titel, zal beantwoorden, durven wij niet volmondig toeftemmen. Voor ongeoefenden, wanneer dezen in jaren gevorderd, en niet geheel onkundig in de gewone vakken der Rekenkunde zijn, en daarbij de gave des oordeels bezitten, kan het eene nutte handleiding wezen, om zich met de Decimaal-rekening en met het Metriek ftelfel als met eene werktuigelijke toepasfing dezes laatften bekend te maken, voornamelijk, wanneer men door deze ongeoefenden dezulken bedoelt, wier dagelijksch bedrijf hen noodzaakt tot gedurige herleiding van de eene maat in de andere enz. en die derhalve eenige hulpmiddelen, zoo als herleidings-tafelen, noodig hebben, om zich dien arbeid te veriigten. Voor den Onderwijzer vinden

wij niets in hetzelve, buiten de verklaring van het Metriek ſtelſel, en eenige gevallen in de herleiding, dat hem van dadelijk nut kan zijn, daar alle, in dit werkje voorkomende, theorie elders, en, zoo het ons voorkomt, beter behandeld is, en hem ook niet onbekend kan zijn. Voor de Scholen, — hiertoe keuren wij het geheel ongeſchikt: veel theorie, weinige voorbeelden en eene handleiding, om een aantal herleidings-tafelen te leeren gebruiken, kunnen te zamen nooit een gepast leerboek voor de Scholen uitmaken, zoo lang men aldaar den leerling meer dan werktuigelijke bekwaamheden wil mededeelen. Wij bevinden ons derhalve buiten ſtaat, het eigenlijk gebruik van dit werkje naauwkeurig te bepalen, en zullen dit blijven, zoo lang de Schrijver zoo vele oogmerken met één Rekenboek poogt te bereiken. Welmeenend moeten wij hem, bij eenen herdruk, eenige ſchifting aanraden, opdat het vele goede, dat wij in hetzelve aangetroffen hebben, niet te eenenmale verloren ga.

N°. II. Het oogmerk des Schrijvers van dit Rekenboek is, luidens het Voorberigt, den kinderen een boekje te leveren, waaruit zij de nieuwe Maten, Gewigten en Gelden kunnen leeren berekenen en verſtaan, en vooronderſtelt, dat de leerlingen de vier hoofdregelen der Decimaalrekening, en verder den regel van drieën geleerd hebben. Het is dus blijkbaar, dat dit boekje beſtemd is ter aanvulling van datgene, hetwelk door het invoeren van het Metriek ſtelſel in de gewone Rekenboeken ontbreekt.

Na eene korte opgave der Franſche Maten, Gewigten en Gelden, benevens aanwijzing van derzelver verhouding tot de Hollandſche, vindt men in dit boekje 1.) de vier hoofdregelen der Rekenkunde in decimaal-getallen, toegepast op het Metriek ſtelſel; deze worden 2.) gevolgd door eene verwisſeling der Hollandſche Gelden, Gewigten en Maten in Franſche, en omgekeerd; waarop 3.) eenige

voorstellen ter herhaling van het reeds geleerde, benevens de regel van drieën volgt." Aan het einde van het werkje vindt men de antwoorden op de daarin voorkomende voorstellen. Grootendeels bestaat dit boekje uit *voorstellen tot oefening*, terwijl de meeste regels of afdeelingen aan het hoofd van eene korte verklaring voorzien zijn.

Onzes oordeels beantwoordt dit werkje vrij wel aan het oogmerk, dat de Schrijver met hetzelve poogde te bereiken, schoon wij daarin tevens niets aangetroffen hebben, dat op eene voordeelige onderscheiding aanspraak kan maken. Bij eenen herdruk zouden wij den Schrijver raden, de verklaringen van *bl.* 5–11, als weinig beteekenend en overtollig, geheel weg te laten, en hier en daar den stijl eenigzins te verbeteren. Eenige fouten, zoo als op *bl.* 3: *droege maten* voor *droage waren*; op *bl.* 39, de verkeerde opgave van de verhouding tusschen een *mud* en een *hectolitre* enz. zullen hem waarschijnlijk zonder onze aanwijzing in het oog gevallen zijn.

N°. III. Daar volgens het oordeel des Schrijvers, W. VAN DEN HONAARD, de tot heden in het licht verschenen Rekenboeken meer behooren beschouwd te worden als boekjes, welke dienen moeten, om de oude met de nieuwe Maten te leeren vergelijken en de eene tot de andere te herleiden, dan wel om de jeugd de nieuwe Maten, in het bijzonder, zoodanig te leeren kennen, als zij daarmede behoort bekend te wezen, zoo trachtte hij door dit werkje in deze behoefte te voorzien.

De Schrijver vooronderstelt, dat de leerlingen met de hoofdregelen der Rekenkunde bekend zijn. Hij bepaalt zich derhalve tot die in tiendeelige breuken, en past daarop het Metriek stelsel toe: weshalve het ons toeschijnt, dat het, met het laatstgenoemde, bijna dezelfde strekking heeft.

De inhoud op den titel doet den lezer genoegzaam zien, wat hij in dit stukje te wachten heeft, waarom wij ons van

de

de moeite ontflagen rekenen, denzelven hier af te fchrijven. Wij zullen kortelijk daarvan zeggen: dat de theorie in het *eerfte gedeelte*, onzes oordeels, wel achterwege had kunnen blijven, omdat eene verklaring der regelen in een Rekenboek voor de Scholen een overtollig werk is. De leerling, zoo als wij reeds gezegd hebben, leest of verftaat die niet, en de Onderwijzer kan elders beter te regt komen. Gevoegelijk had men deze ruimte door meer voorbeelden ter oefening kunnen aanvullen, hetwelk voor den leerling eene grootere behoefte is. De *tweede* en *derde afdeeling* zijn beter bearbeid, en kunnen zeer wel het voorgeftelde doel treffen. De *voorbeelden* beantwoorden ook vrij wel aan het oogmerk, waartoe de Schrijver dezelve zamenftelde, en onderfcheiden zich voordeelig van die, welke men in het voor dit genoemde werkje aantreft. Door dit getal voorbeelden te vermeerderen, had de Schrijver voorzeker zijne leerlingen geenen ondienst gedaan. Ook dit had kunnen gefchieden, zonder het werkje eene meerdere uitgebreidheid te geven, wanneer hij daarvoor het *aanhangfel* had terug gehouden. Wij hebben reeds elders gezegd, hoe wij over herleidings-tafelen in een Rekenboek denken.

Dit ftukje gaat niet verder, dan tot de toegepaste deeling: de Schrijver belooft, het overige in een *tweede ftukje* te vervolgen.

N°. IV. Wordt door de Schrijvers van hetzelve voor zulke leerlingen beftemd, die reeds de Hollandfche Muntfpecien hebben leeren behandelen. Wij ftemmen volkomen met de Schrijvers in, dat een Rekenboek, waarin hoofdzakelijk het gebruik van herleidings-tafelen geleerd wordt, voor de jeugd ongefchikt is; dat het volftrekt noodzakelijk is, dat zij de gronden dier tafelen leeren, om zich zelve te kunnen helpen, voornamelijk, wanneer hun dit op eene korte wijs onderrigt wordt. Of nu dit boekje als model van kortheid en beknoptheid zal kunnen dienen,

durven wij niet verzekeren. 48 Bladzijden, om de kinderen Hollandsche munten in Franken, en deze weder in Hollandsche munten te leeren veranderen; waarbij geene geldsoort — de kwart Zeeuwsche Rijksdaalders en Zevendhalfjes uitgezonderd — overgeslagen wordt, en de regelen en gevallen menigvuldiger voorgesteld worden, dan de geldsoorten zelve zijn, is inderdaad eene beknoptheid en kortheid, waarvan wij als nog geen denkbeeld hebben.

De Schrijvers beloven een dergelijk stukje over de *Maten* en *Gewigten*, en daarna een volledig Rekenboek te zullen laten volgen. Wanneer zij de gevallen inzonderheid bij de Maten zoo naauwkeurig willen ziften, als zij bij de Gelden gedaan hebben, dan moet er noodwendig een geheel boekdeel over de Reductie ontstaan, waarmede wij niet gaarne onze kinderen zouden plagen. Wij, voor ons, oordeelen een of weinige algemeene regels, in het bovengenoemd geval, al zijn zij in de toepasfing eenigzins wijdloopiger, voor de jeugd van meer dienst, dan een aantal bijzondere regelen, hoe naauwkeurig ook, over onderwerpen, die, wat de hoofdzaak betreft, op denzelfden grondslag gebouwd zijn. Wij vinden, om meer dan eene reden, ons niet aangespoord, om de Schrijvers tot het volbrengen van hunne belofte aan te moedigen, dewijl, onzes oordeels, reeds aan de behoefte, welke men in der tijd aan een gepast Rekenboek ondervond, aanvankelijk voldaan is, gelijk wij onze lezeren in het volgende nader zullen doen zien.

N°. V. Dit werkje heeft een uitgestrekter doel, dan een der voren genoemde, en is ingerigt, om de jeugd de Rekenkunde, zoo als zij thans is, te doen kennen. „ Hetzelve bevat" — volgens het Voorberigt, — „ alleen „ voorstellen, betrekkelijk de eerste regelen der Arithmetica, toegepast op de nieuwe Munten, Maten en Gewigten, en zoodanig gerangschikt, als de wetenschap „ zelve en de trapswijze opleiding eener goede manier van „ on-

„ onderwijs het vorderde; waardoor de wetenſchap „ geleerd, het Metriek ſtelſel onderwezen, en tevens de „ trapswijze ontwikkeling van de verſtandelijke vermogens „ der kinderen bevorderd wordt." Wij zullen, alvorens wij ons oordeel nopens dit werkje doen kennen, kortelijk den inhoud deszelven nagaan.

Men vindt dan in dit *deeltje:*

1°. De *vijf hoofdregelen der Rekenkunde in geheele getallen en tiendeelige breuken*, waarbij de Schrijver hier en daar van de benamingen der nieuwe Maten en Gewigten gebruik gemaakt heeft, om den leerling allengs dezelve te doen kennen, alvorens hij tot de opgave derzelve opzettelijk overgaat.

2°. *Eene herhaling van hetgene tot dus verre geleerd is.*

3°. Eene *tafel* van *Munten*, *Maten* en *Gewigten*, welke zich, door de daarbij gevoegde duidelijke en beknopte verklaring, voordeelig onderſcheidt. Deze tafel wordt gevolgd:

4°. Door eene *toegepaste telling*, *optelling*, *aftrekking*, *vermenigvuldiging*, en *deeling* en *een verder gebruik der vier voorgaande regelen*, waarvan de 6de § beſtemd is, om de Franſche Munten in Hollandſche en deze in Franſche te leeren verwisſelen, hetwelk, insgelijks vrij van overtolligheden, alle goedkeuring verdient. Eindelijk heeft men ten ſlotte van dit *deeltje:*

5°. *Eenige voorſtellen tot verdere oefening.*

Aan het hoofd van elken regel vindt men in weinige woorden aangewezen, waar men in de Rekenboeken van AENEAE en BRUNT de verklaring van dien regel aantreft. De voorſtellen zelve, waaruit dit boekje geheellijk beſtaat, zijn deels uit het dagelijksch leven genomen, deels uit menige nutte wetenſchap ontleend, en dragen algemeen het kenmerk zoo van des Schrijvers ijver als onderwijs-, opvoed- en wetenſchappelijke kundigheden. D 4 Te

Te verre zouden wij moeten uitweiden, indien wij al het goede, hetwelk dit Rekenboek bevat, wilden optellen. Wij moeten ons derhalve vergenoegen met te zeggen, dat het in alle opzigten beantwoordt aan het doel, dat de Schrijver met hetzelve poogde te bereiken, dat de opſtellen in allen deele geſchikt zijn om de verſtandelijke vermogens der kinderen te ontwikkelen en op te ſcherpen, en dat dezelve in eene geleidelijke orde van het gemakkelijke tot het meer moeijelijke opklimmen, en in zulk een getal voorhanden zijn, dat er deswegens niets meer te wenſchen overblijft, dan, dat de Schrijver ook ſpoedig de antwoorden op dezelve levere, ten einde en leerling en Onderwijzer in dezen langs eenen gemakkelijker weg van de juistheid der bewerkingen kunnen verzekerd zijn.

Wij oordeelen gevolgelijk dit Rekenboek zeer geſchikt, om der jeugd in de Scholen in handen gegeven te worden, ten einde de plaats te vervangen van alle andere Rekenboeken, die met betrekking tot het Metriek ſtelſel, ſedert deszelfs invoering in de Hollandſche Departementen, in het licht verſchenen zijn; terwijl wij den Schrijver geluk wenſchen met zijnen welgeſlaagden arbeid, en hem aanſporen, om denzelven op den reeds begonnen voet, tot nut der jeugd, te voltooijen.

Fransch Lees- en Vertaalboekje voor eerstbeginnenden, [;] *geſchikt om de leerlingen tevens in de regels der taal te oefenen* [:] door R. VAN DER PIJL, *Kostſchoolhouder en Taalmeester te Dordrecht,* Te Dordrecht, bij A BLUSSÉ en ZOON. kl. 8°. Eerſte Stukje. IV. en 78 bladz. Tweede Stukje, IV. en 127 bladz. De prijs van het Eerſte Stukje is *f* -7-: Die van het Tweede *f*-8-:

De werkzame en kundige VAN DER PIJL, door eigene on-

ondervinding, volgens het *Voorberigt* van het *eerste stukje*, geleerd, „ dat het veel beter is [,] den eerstbeginnen- „ den uit het Fransch in zijne moedertaal te doen over- „ brengen, dan wel uit zijne moedertaal in het Fransch," heeft deze beide Stukjes, (welke, volgens het *Voorberigt* van het *tweede*, nog door een *derde* gevolgd zullen worden,) vervaardigd, ten einde de leerlingen, door het overbrengen uit het Fransch in onze moedertaal, in de voornaamste regelen der eerstgenoemde taal te oefenen. Zijne bedoeling is tevens, dat de Onderwijzer zijne leerlingen „ daarbij ook vooral opmerkzaam make, op de „ regels der taal; hun zegge waarom [make op de regelen „ der taal, en hun zegge, waarom] zij deze en gene „ dingen zoo, en niet anders moeten schrijven." Gelijk de bereiking van het laatstgenoemde oogmerk den Onderwijzeren aanbevolen blijft, en hun moet overgelaten worden; zoo heeft de Schrijver, ter bereiking van het eerstgenoemde doel, het *eerste Stukje* in 48., en het *tweede* in 66 lessen afgedeeld, waarin de voornaamste regelen der Fransche taal, in eene zeer geleidelijke orde, voorkomen. De gekozene voorbeelden zijn tevens zeer geschikt, om de leerlingen de Fransche benamingen van de meest voorkomende voorwerpen te doen kennen, en hen tevens op eene nuttige en aangename wijze bezig te houden. Wij durven dus het gebruik dezer boekjes aan alle Onderwijzers ten volle aanbevelen, en achten dezelve zeer geschikt, om de aanleering der Fransche taal gemakkelijk te maken.

Jammer is het intusschen, dat niet alle de voorgestelde waarheden en spreuken boven alle bedenking verheven zijn, gelijk toch, omtrent kinderen, moest plaats hebben. Zoo vinden wij b.v. *bl.* 45 van het *eerste stukje*: *la sagesse est le fruit de l'expérience, et la méfiance la mère de la sûreté.* Het eerste gedeelte dezer uitspraak is niet geheel waar, dewijl, bij de tegenwoordige beschaving, iemand ook *wijsheid* in den eigenlijken zin verkrijgen kan, zonder

 juist

juist nog zelf ondervinding te hebben. In den ouden tijd, toen niemand iets wist, dan 't geen hij zich zelf geleerd had, was zulks anders. Het tweede gedeelte der geplaatfte uitfpraak is, wel is waar, een Fransch fpreekwoord: doch het behoort aan de Hollandfche jeugd niet ingeboezemd te worden. Verder: *la bienfaisance est la mère des vertus*. Dit is een verkeerd denkbeeld; liever, gelijk op de volgende bladzijde van de *zedigheid* gezegd wordt, aldus: *la bienfaisance est une des plus belles vertus*. Nog lezen wij: *l'adversité est l'ennemie de la vertu*. Dit wordt door de ondervinding wederfproken; wij zouden liever zeggen: *la prospérité est souvent l'ennemié de la vertu*.

In het *eerfte ftukje* is de fpelling van *ai* voor *oi*, als *è* uitgefproken, telkens tusfchen twee haakjes aangewezen, dewijl, gelijk de Schrijver met grond zegt, „ die fpelling „ vrij algemeen begint te worden, en vele Onderwijzers er „ op ftaan (,) dat hunne leerlingen die volgen." Echter is zulks in het *tweede ftukje* nagelaten, waarfchijnlijk, dewijl de leerlingen, voor welken dat Stukje beftemd is, kunnen geacht worden, van deze zaak genoegzaam onderrigt te zijn.

De Schrijver verfchoont zich, over eenige ingeflopene drukfouten, door de afgelegenheid der drukpers. Ons zijn de volgende in het oog gevallen. *Eerfte ftukje, bl.* 47, *la sobriété et l'exercise sont très-nécessaire*, voor *exercice* en *nécessaires*. *Bl.* 63, *obéissez respectueusement vos parens*, voor *à vos parens*. Immers de Heer VAN DER PIJL zal wel den vierden naamval niet bij *obéir* hebben willen voegen. *Tweede ftukje, bl.* 17, *ces femmes sont toutes pénétrées de douleurs*, voor *douleur*. Het meervoud toch zou hier eene ongepaste dubbelzinnigheid veroorzaken, die de Schrijver niet kan bedoeld hebben. *Bl.* 62, *les arts se divisent en deux classes, en arts libéraux et en arts mécanique*, voor *mécaniques*.

De Schrijver, van oordeel zijnde, dat „ het bij het „ over-

„ overbrengen uit het Fransch in de moedertaal niet blij- „ ven moet, maar dat men de [den] leerling [,] naar „ zijne vatbaarheid, of de geheele vertaling, of de ge- „ makkelijkfte fpreekwijzen derzelve, uit het Hollandsch, „ weder [Hollandsch weder] in het Fransch moet laten „ [doen] overbrengen," heeft, achter beide de Stukjes, eenige Hollandfche opftellen gevoegd, om in het Fransch te vertalen, naar ftof en form zoodanig ingerigt, dat „ de leerlingen, indien zij wel onthouden hebben, het- „ geen in de Franfche vertaal-lesjes gevonden wordt, de- „ zelve zonder fouten kunnen overzetten." Dit maakt deze boekjes nog aanprijzenswaardiger. Doch hier bejammeren wij de flordigheid in taal en *interpunctie*, waarvan de aangehaalde woorden des Schrijvers reeds vele blijken toonden. Zoo vinden wij nog, om uit vele voorbeelden eenige weinige te kiezen, *eerfte ftukje*, *bl.* 76, *Houdt moet! mijne kinderen! laat ons werken, en fpelen als wij gereed zijn.* Dit moet zijn: *houdt moed, mijne kinderen! laat ons werken, en fpelen, als wij gereed zijn. Bl.* 78, *leer nu de gemakkelijkfte vertalingen van buiten* enz. Dit moet zijn: *leert;* want er wordt op geantwoord: *dit verblijdt ons.*

Nog moeten wij berigten, dat de drie eerfte *lesfen* van het *tweede ftukje* ingerigt zijn, om van taal- en fpelfouten gezuiverd te worden. Dit had, dunkt ons, hier kunnen wegblijven: gelijk wij in het algemeen van oordeel zijn, dat dergelijke oefening, in welke taal ook, aan den Onderwijzer moet gelaten worden. Niet alleen moet deze in ftaat gekeurd worden, dezelve te kunnen bewerkftelligen; maar ook zou men, door in druk aan deze (naar ons inzien ingebeelde) behoefte te willen voldoen, eene menigte van wanftaltige boeken in het licht brengen, die geen nut, aan derzelver kosten geëvenredigd, zouden doen.

Uit-

Uitgezochte Fabelen van den beroemden FÉNÉLON, *in het Fransch.* — Gevolgd van eene Alphabetifche verklaring der daarin vervatte woorden, fpreekwijzen en zaken. Door R. VAN DER PIJL, *Kostfchoolhouder en Taalmeester te Dordrecht. Te* Dordrecht, bij A. BLUSSÉ en ZOON. 1813. kl. 8°. 153 bl. De prijs is *f* -12-:

De Heer VAN DER PIJL zegt, in een kort *Berigt*, dat, gelijk het Grieksch en Latijn, in vroegere en latere tijden, met het gelukkigst gevolg geleerd werden, door de beoefening der voortreffelijkfte Schrijvers in die fpraken, zoo ook allen, die, op dit voorbeeld, hunne kennis der nieuwere fpraken van Europa uit beproefde Schrijvers haalden, daarin het best, het fpoedigst en het zekerst flaagden; en dat men, om dien weg voor het Fransch in te flaan, het veiligst opklimt tot de regering van LODEWIJK den XIVden, dewijl dat tijdperk, hetwelk de gouden eeuw der Franfche letterkunde is, niet alleen de uitmuntendfte werken van allerlei ftijl oplevert, maar daaronder ook zulke, die regtftreeks voor de jeugd gefchikt zijn. Voorts geeft hij te kennen, dat de fabelen, die hij thans der Hollandfche jeugd in handen geeft, ontleend zijn uit den fchat van gefchriften, welke de beroemde FÉNÉLON heeft nagelaten, en in de eerfte plaats voor zijnen Vorftelijken kweekeling, den kleinzoon en vermoedelijken troonopvolger van den genoemden Koning, beftemd had. — Niemand, die der zake kundig is, zal het den Heer VAN DER PIJL betwisten, dat de beoefening der beste Schrijvers, die in eenige taal voorhanden zijn, het zekerfte middel is, om eene vreemde taal, 't zij levende of doode, naauwkeurig te leeren verftaan, en in derzelver geest in te dringen. Uit dit oogpunt kunnen wij de keus van den Heer VAN

DER PIJL niet afkeuren, daar zeker FÉNÉLON een der beste Schrijvers uit het beste tijdvak der Fransche letterkunde is. Doch aan den anderen kant zijn wij het volkomen eens met onzen geleerden en schranderen BILDERDIJK, wanneer hij in zijne *Mengelingen*, D. III. *bl.* 153 volgg., in de *Voorrede eener Proeve van Fabelen*, beweert, dat de fabelen voor de kinderen niet geschikt zijn, maar tot het onderwijs des jongelings behooren, dan, als men hem, bij de intrede van zijne baan, het menschelijk leven moet leeren kennen. 't Geen de Heer BILDERDIJK verder zegt, verdient gelezen en overwogen te worden; en, al kan men hem niet in alles gelijk geven, zoo veel is toch klaar, dat de meeste der hier voorkomende fabelen van FÉNÉLON door den Schrijver zelven voor geen kind bestemd zijn. Wij zouden uit dien hoofde liever eene andere keus van opstellen gewenscht hebben, te meer, daar deze fabelen, over het geheel, die *eenvoudigheid van voorstel*, dat *onopgesierde der beelding*, die *kleenheid des bestoks van schilderij* missen, welke de Heer BILDERDIJK, met grond, als hoofdeigenschappen der fabel opgeeft.

Om onze lezeren in staat te stellen, zelve te oordeelen, deelen wij hier van de XXX. fabelen, die in dit boekje vervat zijn, de XIX^de^ mede, betiteld *Aristée et Virgile:*

„ Virgile, étant descendu aux enfers, entra dans les campagnes fortunées, où les héros, et les hommes inspirés des dieux, passoient une vie bienheureuse sur des gazons toujours émaillés de fleurs et entrecoupés de mille ruisseaux. D'abord le berger Aristée, qui étoit-là au nombre des demi-dieux, s'avança vers lui, ayant appris son nom. Que j'ai de joie, lui dit-il, de voir un si grand poëte. Vos vers coulent plus doucement que la rosée sur l'herbe tendre; ils ont une harmonie si douce, qu'ils attendrissent le cœur, et qu'ils tirent les larmes des yeux. Vous en avez fait pour moi et pour mes abeilles, dont Homère mê-

même pourroit être jaloux. Je vous dois, autant qu'au soleil et à Cyrène, la gloire dont je jouis. Il n'y a pas encore long-tems que je les récitai, ces vers si tendres et si gracieux, à Linus, à Hésiode et à Homère. Après les avoir entendus, ils allèrent tous trois boire de l'eau du fleuve Léthé pour les oublier; tant ils étoient affligés de repasser dans leur mémoire des vers si dignes d'eux, qu'ils n'avoient pas faits. Vous savez, que la nation des poëtes est jalouse. Venez donc parmi eux prendre votre place. Elle sera bien mauvaise, cette place, répondit Virgile, puisqu'ils sont si jaloux. J'aurai de mauvaises heures à passer dans leur compagnie; je vois bien, que vos abeilles n'étoient pas plus faciles à irriter que le cœur des poëtes. Il est vrai, répondit Aristée, ils bourdonnent comme les abeilles, comme elles ils ont un aiguillon perçant pour piquer tout ce qui enflamme leur colère. J'aurai encore, dit Virgile, un autre grand homme à ménager; c'est le divin Orphée. Comment vivez-vous ensemble? Assez mal, répondit Aristée: il est encore jaloux de sa femme, comme les trois autres de la gloire des vers; mais pour vous, il vous recevra bien, car vous l'avez traité honorablement, et vous avez parlé, beaucoup plus sagement qu'Ovide, de sa querelle avec les femmes de Thrace qui le massacrèrent. Mais ne tardons pas davantage; entrons dans ce petit bois sacré, arrosé de tant de fontaines plus claires que le cristal; vous verrez, que toute la troupe sacrée se levera pour vous faire honneur. N'entendez-vous pas déjà la lyre d'Orphée. Écoutez Linus qui chante le combat des dieux contre les géans. Homère se prépare à chanter Achille, qui venge la mort de Patrocle par celle de Hector. Mais Hésiode est celui que vous avez le plus à craindre; car, de l'humeur dont il est, il sera bien fâché, que vous ayez osé traiter avec tant d'élégance toutes les choses rustiques qui ont été son partage. A peine Aristée eut achevé ces mots, qu'ils arrivèrent sous

ces

ces ombrages frais, où regne un éternel enthousiasme qui possède ces hommes divins. Tous se levèrent; on fit asseoir Virgile, on le pria de chanter ses vers. Il les chanta d'abord avec modestie, et puis avec transport. Les plus jaloux sentirent malgré eux une douceur qui les ravissoit. La lyre d'Orphée, qui avoit enchanté les rochers et les bois, échappa de ses mains, et des larmes amères coulèrent de ses yeux. Homère oublia pour un moment la magnificence rapide de l'Iliade et la variété agréable de l'Odyssée. Linus crut, que ces beaux vers avoient été faits par son père Apollon; et il étoit immobile, saisi et suspendu par un si doux chant. Hésiode, tout ému, ne pouvoit résister à ce charme. Enfin, revenant un peu à lui, il prononça ces paroles pleines de jalousie et d'indignation: O Virgile, tu as fait des vers plus durables que l'airain et que le bronze! Mais je te prédis, qu'un jour on verra un enfant qui les traduira en sa langue, et qui partagera avec toi la gloire d'avoir chanté les abeilles."

Om al het genot van deze fabel te hebben, wat de Schrijver er mede bedoeld heeft, moet men geen vreemdeling in de Griekſche en Latijnſche Dichters zijn, en bijzonder het *vierde Boek* der *Georgica* van VIRGILIUS kennen, of kunnen nalezen. Voorts moet men aan zwier en ſieraad van voordragt gewoon zijn, en tevens eenige kennis van het menſchelijk hart, immers uit boeken, opgedaan hebben. Nog merken wij aan, dat deze fabel, gelijk de meeste andere, die hier voorkomen, veel te uitvoerig is, zelfs voor andere fabel-lezers, dan kinderen.

Wat de Alphabetiſche verklaring der woorden, ſpreekwijzen en zaken, in de fabelen vervat, aangaat; dezelve is voor het oogmerk des Uitgevers ontoereikend, en voor dezulken, die de noodige kundigheden hebben, om deze fabelen met nut te lezen, bijna geheel overtollig. Voor kin-

kinderen toch had er wezenlijk eene *verklaring van zaken* bijgevoegd moeten worden, die de titel, de inhouds-opgave, en de Fransche titel, voor de woordenlijst zelve geplaatst, beloven, maar die wij te vergeefs gezocht hebben. Of men moet het voor eene verklaring van zaken houden, wanneer men b.v. leest: *Aristée; herder, wiens vond* [,] *om bijën voort te brengen*, VIRGILIUS *bezong* [*door* VIRGILIUS *bezongen is*]; of: HOMÈRE; *beroemdste der Griekſche dichters*; of meer dergelijke korte aanwijzingen omtrent de overige namen van perſonen, landen, enz. Wij voor ons zouden onder die benaming verſtaan, b. v. om bij de medegedeelde fabel te blijven, eene korte ontwikkeling der fabelachtige geſchiedenis van ORPHEUS en EURYDICE, door VIRGILIUS in het genoemde *Boek* zijner *Georgica* zoo heerlijk voorgedragen.

Daarentegen hebben zij, die geſchikt zijn, om deze fabelen te lezen, geene vertaling der meest bekende woorden noodig, gelijk hier te vinden is. Wie toch neemt deze fabelen ter hand, die de Hollandſche beteekenis nog niet weet, b.v. der woorden *dormir*, *dos*, *doucement*, *douceur*, *douleur*, *douter*, *doux*, *douze*, welke allen onder elkanderen op *bl.* 46 gevonden worden? Om kort te gaan; wij vinden ons verpligt te betuigen, dat wij het boekje, zoo als het is, ter bereiking van geen ander doel geſchikt keuren, dan wanneer een jongeling, die reeds aanmerkelijke vorderingen in de oude talen en andere wetenſchappen gemaakt had, zonder in zijne jongere jaren de Franſche taal geleerd te hebben, het wilde gebruiken, om zich zelf in de kennis daarvan te oefenen. Dan nog konden de korte aanwijzingen omtrent de eigene namen van perſonen, landen enz. wegblijven.

De Heer VAN DER PIJL zegt in zijn *Berigt*, dat voor de zuiverheid en naauwkeurigheid van den druk alle mogelijke zorg gedragen is. Wij hebben dit, bij het lezen, waar bevonden.

BIJDRAGEN

TER BEVORDERING VAN HET

ONDERWIJS

EN DE

OPVOEDING,

VOORNAMELIJK MET BETREKKING TOT DE

LAGERE SCHOLEN

IN

HOLLAND.

IV. DEEL.

MENGELWERK.

TE HAARLEM,
BIJ JOHANNES ENSCHEDÉ EN ZOONEN.
1813.

I N H O U D

VAN HET

V I E R D E D E E L.

MENGELWERK.

MENGELWERK.

BEANTWOORDING DER VRAGEN,

betreffende de opvoeding en het onderwijs, voorkomende in het V. D. 4 St. *van dit Tijdschrift.*

ANTWOORD OP DE VRAAG:

Hoe maakt men een kind MEDEDEELZAAM, HULPVAARDIG, MEDELIJDEND, *zoo dat het, tot het bezit van eenig eigendom gekomen zijnde, gaarne iets aan anderen mededeelt?*

Antwoord. Het is buiten alle tegenſpraak, dat onder de deugden, die het karakter eens kinds verſieren, en die hetzelve beminnelijk maken in het oog, en tevens dierbaar aan het hart van alle weldenkenden, zekerlijk die van mededeelzaam, hulpvaardig en medelijdend te zijn, de voornaamſte en meest in het oog loopende zijn: Zij ontdekken zich in het gelaat, de ſpraak en houding van het kind, en wijzigen deszelfs geheele werkzaamheid. Hoe noodzakelijk is het derhalve, dat de opvoeder der jeugd zijne kinderen en kweekelingen ook van deze zijde opmerke en gadeſla, op dat hij bij kinderen, welke deze edele zielshoedanigheden nog derven, dezelve langzamerhand en als ongemerkt trachte optewekken en aantekweeken, en bij hen, die dezelve reeds bezitten, de ware rigting er aan geve, ten einde zij niet in zwakheden of wel in ondeugden verwisſelen. (*)
Hoe

(*) In de eerſte jeugd is het zeer gemakkelijk den ſmaak en tevens het gevoel der kinderen te leiden. Lezenswaardig zijn de aanmerkingen over de vorming van het hart der kinderen, in het *Handboek voor Onderwijzers*, I. Deel § 6. Bladz. 25, 26. Amſterd. 1803.

Hoe ligt kan anders mededeelzaamheid verkwisting, hulpvaardigheid omtrent anderen eene verwaarloozing zijner eigene belangen, en medelijdendheid een overdreven gevoel worden. — Dit vooraf aangemerkt zijnde, zal ik ordeshalve, - de genoemde deugden omschrijven - de hulpmiddelen tot het aankweeken en bevorderen van dezelve kortelijk aanwijzen, - en eindelijk een kind schetsen, het welk deze deugden bezit en uitoefent.

Mededeelzaam noemt men een kind, wanneer het zich in alle gevallen, uit eigene beweging, genegen toont, om van het zijne ook aan anderen medetedeelen, zelfs zonder eenig uitzigt op vergelding. - Zoo laag en verachtelijk nu als de gierigheid en afgunst zijn, zoo aanminnig, zoo Goddelijk schoon is deze deugd, vooral in een jong kind.

Hulpvaardig is een kind, wanneer het in alle gevallen zoekt werkzaam te zijn, om anderen in nood of verlegenheid bijtestaan en te helpen. Ook dit is insgelijks eene beminnelijke deugd in het kinderhart; zij is het tegengestelde van verfoeijelijke belangeloosheid omtrent den toestand van anderen, en tevens de moeder van ware gedienstigheid en echte welwillendheid.

Medelijdend wordt een kind genoemd, wanneer het zich aangedaan gevoelt en betoont omtrent lijdenden en ellendigen, en alle mogelijke pogingen aanwendt, om hun leed te verzachten. Deze deugd is daarom het ware tegenbeeld van strafwaardige ongevoeligheid omtrent het ongeluk van anderen, en tegelijk eene vruchtbare bron van alle reine en gelukbedoelende menschenliefde.

Ter bevordering en aankweeking nu der *mededeelzaamheid*, de eerste der genoemde deugden, breng ik kortelijk de volgende bedenkingen in het midden.

(*a*) *Gewen een kind van jongs af, om van het zijne aan anderen, (hoe weinig dan ook) iets medetedeelen*, en dit kan al zeer vroeg geschieden. De moederlijke schoot moet reeds voor een kind de school der mededeelzaamheid

heid zijn. (*) Zoo dra het kind slechts eenige woorden verstaat, trachte men deze edele deugd in hetzelve op te wekken. Ik verbeelde mij hier een eenjarig wichtje op den schoot der moeder, met een stukje koek in zijne kleine handjes, en den vader voor hetzelve staande. „ Dag „ lieve HEIN! wat heeft HEINTJE daar? een lekker stuk„ je koek? mag vader ook een stukje?" (intusschen vat de moeder de handjes van het kind, en zij breken er gezamenlijk een stukje af,) „ Zie daar HEINTJE!" (zegt zij) „ geef nu vader een stukje," (die het met alle mogelijke minnelijkheid aanneemt en vervolgt,) „ Nu is HEINTJE „ zoet, geef nu vader ook een' zoen, dat is een lief kind! „ maar mag nu moeder ook niet een stukje? kom, HEINTJE „ zal moeder ook wat geven," (nu vat de vader de handjes van het kind, en zij beiden breken er nog een stukje af, en de vader vervolgt,) „ zie daar, HEINTJE! geef dat nu „ aan moeder;" (die het van zelve met eene moederlijke teederheid aanneemt, het wichtje aan haren boezem drukt, en het eenige kusjes ter belooning geeft.) Zulk eene proef, twee of drie malen genomen, zal den sterksten invloed hebben op het kind, — het steekt in het vervolg van zelf zijne kleine handjes uit, en deelt iets mede aan anderen. — Ik spreek hier uit eigen ervaring.

(*b*) *Prijs een kind, en geef het den verdienden lof, zoo dikwijls gij bemerkt, dat het deze deugd omtrent andere kinderen uitoefent.* Dit zal eene krachtige aansporing voor hetzelve zijn, om in deze pligtsbetrachting steeds aantehouden. Kinderen over het algemeen willen gaarne geprezen zijn, en stellen meer prijs op den lof hunner ouderen en meesters, dan men gewoonlijk opmerkt. Men dra-

(*) Hoe veel aandeel eene moeder in het stuk der opvoeding van hare kinderen *kan* en *moet* hebben, heeft de onvergelijkelijke PESTALOZZI reeds aangewezen, in zijn boek getiteld: *Wie Gertrud ihre Kinder lehrt.* — Ein Versuch, den Muttern anleitung zu geben ihre Kinder selbst zu unterrichten. Bern 1812.

drage slechts zorg, dat deze lofspraak niet ontijdig en buitensporig zij.

(*c*) *Geef* NU *en* DAN *aan het kind eene kleine belooning, ten bewijze uwer goedkeuring over het beoefenen dezer deugd.* Ik zeg *nu* en *dan;* want dit moet niet al te dikwijls geschieden, op dat men, door het aankweeken der deugd van mededeelzaamheid, de ondeugd van verachtelijk eigenbelang niet koestere: en bij aldien het zijn kan, geve men het kind zulk eene belooning, waardoor het op nieuw in staat gesteld wordt, mededeelzaam te kunnen zijn.

(*d*) *Spreek veel met een kind over andere kinderen, welke deze deugd bezitten, en spoor hetzelve aan om die na te volgen.* Ook dit is een heilzaam en zeker werkend middel, om een kind naijverig te maken, om ook aan andere kinderen, die geprezen worden, gelijkvormig te zijn, te meer, daar toch de zucht tot navolging het kind is aangeboren. (*)

(*e*) *Deel nu en dan, in hun bijzijn, ook iets uit aan andere kinderen.* Bij deze uitdeeling houde men wel onder het oog, dat men niet alles weggeve, wat men in handen heeft, maar dat men er ook zelf, al is het dan nog zoo weinig, van gebruike, want geschiedt dit niet, dan mist men het ware doel, om dat men zich niet met hen in den kinderkring verplaatst. Ik meen meer dan eens opgemerkt te hebben, dat kinderen bij zich zelve onderscheid maken, tusschen *iets* wegtegeven, en aan anderen *iets* medetedeelen.

(*f*) *Be-*

(*) Over het gebruik van voorbeelden, in de zedelijke opvoeding, het zij ter aanmoediging of waarschuwing, moest elk Onderwijzer bekend zijn met de menschkundige regelen van den grooten A. H. NIEMEIJER, in zijn waarlijk klassiek werk, over de opvoeding en het onderwijs, waarvan ons de Weleerwaarde J. TEISSEDRE L'ANGE eene uitmuntende, en voor de behoefte van ons Vaderland volkomen berekende, vertaling bezorgd heeft. Men zie het VI. stuk bladz. 193-198. Haarlem, bij F. BOHN, 1810.

(*f*) *Bepaal hen in uwe gesprekken bij het beminnelijke en pligtmatige der mededeelzaamheid, en bij het schandelijke en lage der gierigheid.* Herinnèr hun steeds het heilig voorbeeld van onzen Hemelschen Vader, wiens uitgebreide goedheid, uit de schatten zijner algenoegzaamheid, elken dag aan millioenen schepselen zijne gaven mededeelt, en wiens Goddelijk voorbeeld zij, als zijne kinderen, moeten trachten na te volgen, om alzoo zijn beeld hier op aarde te zijn. (*)

De tweede der in de vraag voorgestelde deugden is de *hulpvaardigheid.* Ter aankweeking van dezelve komen mij de volgende regelen als gepast voor:

(*a*) *Gewen een kind van jongs af tot het dadelijk beoefenen van dezelve.* De gewoonte toch is en wordt bij kinderen eene tweede natuur, en zij rigt en regelt op den duur vele van hunne neigingen en werkzaamheden. En hoe vele gelegenheden zijn er niet, om een kind ongemerkt hierin te oefenen! Het zoude daarom overtollig zijn, dit hier door voorbeelden te ontwikkelen of optehelderen.

(*b*) *Toon door eigen voorbeeld aan een kind, dat de hulpvaardigheid jegens anderen een zeer noodzakelijke pligt is.* Het kind zal het zien, opmerken, en trachten na te doen; want zij volgen zoo gaarne in hunnen kinderlijken kring na, wat vader, moeder, leermeester, of andere menschen hun voordoen. De ondervinding staaft deze mij-

(*) Over de deugd van dienstvaardigheid verdient gelezen te worden S. FORMEY, in zijne verhandeling over de zedelijke opvoeding. Opmerkelijk zijn zijne woorden, ten aanzien van deze genoemde deugd. — „FENELON had eenen TELEMACHUS gevormd, en hetgene de fraaiheid „van zijnen geest, ondersteund door de uitmuntendheid van zijn hart, in „het begin slechts verdicht had, vond zich dadelijk bewaarheid in den „persoon van den *Hertog van Bourgonjen.* Gelukkig Frankrijk! zoo het „de vruchten daarvan had mogen inzamelen, onder de regering van „dien Vorst." — Verhandelingen van de Hollandsche Maatschappij der Wetenschappen te Haarlem, IX. deel, I. stuk, bladz. 436. &c.

mijne aanmerking, door honderden van voorbeelden uit het dagelijksch leven.

(c) *Doe hen* NU *en* DAN *uwe goedkeuring over eene hulpvaardige daad ondervinden*, het zij door hen te prijzen, of door eene kleine belooning aan hen te geven. Dit geschiede echter met alle mogelijke voorzigtigheid en bedachtzaamheid, niet te dikwijls, en vooral niet, wanneer een kind het goede werk, dat het verrigt heeft, zelf komt te verhalen: dan is het vooral zaak, het kind op eene minzame wijze te beduiden, dat het zijn' pligt betracht heeft, en zich daarop nooit verheffen moet.

(d) *Bepaal hen bij het beminnelijke en noodzakelijke van dezen pligt, en bij het slechte van een tegengesteld gedrag*. De Bijbel en Vaderlandsche Geschiedenissen kunnen hier leerzame voorbeelden van opleveren. Hoe hulpvaardig was een ABRAHAM, om LOTH uit zijne ongelegenheid te helpen, toen hij gedeeltelijk door eigene onvoorzigtigheid, met al zijn goed en have, eene prooi van den roofzuchtigen KEDORLAOMAR geworden was, Gen. XIV. En wie, die eenigzins met de Vaderlandsche Geschiedenis bekend is, weet niet het edel voorbeeld van den hulpvaardigen WOLTEMADE? (*)

Wat nu eindelijk *medelijdendheid* betreft, ook deze fiere deugd van het kinderhart kan, naar mijn inzien, bevorderd worden, door de inachtneming der volgende regelen.

(a) *Waarschuw en bestraf hen, wanneer en zoo menigmaal de beginselen van wreedheid zich bij hen beginnen te ontdekken.* En deze zijn bij jonge kinderen, door eenige weinige oplettendheid op hunne woorden en gebaren, spoedig te ontdekken. Gedoog nimmer, dat zij zich vermaken met het slaan van katten of honden, of met het pijni-

(*) Men vindt eene korte schets van dezen braven man, den edelen WOLTEMADE, in het zedekundig schoolboek van de Maatschappij *tot Nut van 't Algemeen*, Bladz. 97. derde uitgave.

nigen en martelen van insecten, zelfs niet van schadelijke dieren. Zeg hun, dat wij van den Schepper vrijheid hebben, om hen te dooden, wanneer hun leven ons nadeelig, en hun dood ons voordeelig is, maar dat het nimmer geoorloofd zij, hen te martelen of te pijnigen: bepaal hen onder anderen bij het ontzettend voorbeeld van den afschuwelijken L. DOMITIUS NERO, den ontaarden kweekeling van den grooten SENECA, van wien ons de geschiedenis zegt: dat dit monster van kinds af aan alle baldadige wreedheid pleegde, eerst aan vliegen, vervolgens aan honden, katten en paarden, daarna aan duizende onschuldige menschen, en eindelijk, o gruwel! de moordenaar werd zijner eigene moeder. (*)

(*b*) *Spreek altijd met deelneming over ongelukkigen en ellendigen.* Dit zal alle wreede denkbeelden uit hunne jeugdige zielen verbannen, en hen tevens aanvankelijk vatbaar maken voor die edele aandoeningen, welke het ware medelijden ten gevolge hebben.

(*c*) *Breng hen nu en dan eens in de gelegenheid, om een lijdend voorwerp te aanschouwen, en wek dan hun gevoel op.* Het kan niet missen, of het kinderhart zal week en zeer bewogen worden, onder het storten van een' stillen traan, om te troosten en te helpen.

(*d*) *Duld nooit, dat in uwe tegenwoordigheid, en in hun bijzijn, op eene losse en onverschillige wijze gesproken worde, over eenig mensch of dier, dat in lijden is.* Dit zoude gewis hun gevoel verdooven, en hen onverschillig maken omtrent het leed van anderen, ja zelfs eene onzalige bron van wreedheid kunnen worden.

(*e*) *Men wachte vooral zich zelven, van de minste harde behandeling der dieren in hun bijzijn.* Het zal toch te vergeefs zijn, een kind dagelijks de les van SALOMO voor

(*) Over NERO en zijne wreedheden, vindt men veel merkwaardigs bij STUART, Rom. geschied. D. XXIV. bladz. 108-283., en bij ROLLIN en T., geschied. der Wereld VI. deel bladz. 114-137. &c.

voor te houden: „ *Een regtvaardige kent het leven zijner beesten, maar de barmhartigheden der goddeloozen zijn wreed,*" wanneer wij zelve door sprekende daden het tegendeel zeggen. (*)

(*f*) *Bepaal hen gedurig bij de deugd van medelijden, en het strafwaardige der wreedheid.* Wijs hen op het voorbeeld van God, die onophoudelijk aan ellendige weldoet, op het verpligtend voorbeeld van onzen Heer, die nimmer grooter vreugde had, dan wanneer hij treurigen kon troosten, en aan ellendigen weldoen; druk hun steeds diep in verstand en hart de Goddelijke uitspraak van den grootsten Leeraar: ZALIG ZIJN DE BARMHARTIGEN; WANT HUN ZAL BARMHARTIGHEID GESCHIEDEN.

Zie hier nu, ten besluite, kortelijk eenige flaauwe trekken uit het hemelsch beeld van de beminnelijke JULIA. Dit waarlijk edel meisje had wel in alles geen gelukkig temperament, echter had de verstandige opvoeding eener zorgvuldige moeder en weldenkend vader, ondersteund door de krachtige medewerking van eenen menschkundigen Onderwijzer, dit gewenschte gevolg, dat bij dit lieve kind, toen het slechts den ouderdom van tien jaren bereikt had, de Godsdienst, rede, en wellevendheid, over hare tem-

(*) Over dit stuk, *over de behandeling der dieren*, verdient nog eens nagelezen te worden, III. deel X. stuk der *Bijdragen*, voor *October* 1812. bladz. 105-136. — Ik kan niet voorbij, hier het volgende voorval aan te teekenen. Verleden jaar met twee mijner leerlingen bezig zijnde, om hun, volgens belofte, eenige voorwerpen door het Microskoop te laten zien, ving ik eene vlieg, en trok haar een poot en vleugel uit; een mijner eigene kinderen, een meisje van zeven jaren, daarbij staande, zag dit, en vroeg: waarom trekt vader dit vliegje een poot en vleugel af? om die te gebruiken, was mijn antwoord; maar vader heeft mij gisteren nog verboden een vliegje kwaad te doen? gij deedt het moedwillig en zonder reden, zeide ik; nu was haar antwoord: dan zal vader straks de poot en vleugel wederom aanmaken, op dat het diertje wederom loopen en vliegen kan? Ik voelde de kracht der bedenking, het schadelijke van mijn eigen voorbeeld, en dacht aan het gesprek bij SALZMANN in zijne zedeleer voor kinderen, bladz. 254-257.

tempraments-gebreken, heerfchappij voerden. Bijzonder muntte zij uit, in de betrachting van de te voren gemelde deugden. Van jongs af aan gewend tot mededeelzaamheid, was het nu voor haar eene volftrekte behoefte, om van het gene zij van hare ouders en vrienden ten gefchenke ontving, naar haar vermogen aan andere kinderen iets medetedeelen, ten einde ook deze deelgenoten harer blijdfchap te maken. Zij was dienstvaardig uit eigene beweging, haar oplettend en naauwziend oog zag fpoedig wie hare hulpe noodig had, en niemand werd dezelve onttrokken, en terwijl haar oog weende, bij het zien van ellendigen vloeiden van hare lippen (met kinderlijke eenvoudigheid,) de zachtfte vertroostingen, onder het uitoefenen van ftille weldadigheden, zoo bevestigde zij door haar voorbeeld, de fchrandere opmerking van JURENALIS: (*) „ Het medelijden is het, dat ons boven de kudden der „ dieren verheft, daarom hebben wij het verheven vernuft ontvangen, daarom zijn wij uit den hemel-boog „ met dat gevoel begaafd, het welk ons der Godheid „ nader brengt."

J. A. OOSTKAMP.

ANTWOORD OP DE VRAAG:

Welke is de bepaalde zin van ieder der volgende woorden, en in welk verband ftaan zij in opzigt der beteekenis tot elkander: verftrooijing, onbedachtzaam; fcherpzinnig; dwaling; listig; argligtig; dwaas?

Verftrooijing, is die gefteldheid van iets, waarin de orde en regelmatige betrekking der dingen verbroken is. — Wan-

(*) N. G. VAN KAMPEN, Zedekundige Schoonheden der Ouden, II. deel bladz. 207. Haarlem 1808.

Wanneer iemands gedachten in verstrooijing zijn, dat is: wanneer zijne denkbeelden geen onderling verband of zamenhang hebben, zal het gevolg hiervan wezen *onbedachtzaam* te zijn; want zóó noemt men iemand die de gevolgen zijner woorden en daden niet berekend.

Hij die zulk eene gelukkige geestgesteldheid bezit, dat hij steeds geregeld en bedachtzaam te werk gaat, zal meer en meer, zoo ten aanzien van zich zelve, als van zijne medemenschen en alle andere zaken welke onder het bereik zijner rede vallen, in scherpzinnigheid toenemen; dewijl men iemand *scherpzinnig* noemt, welke door zijne eigene bevatting, niet alleen zijne woorden en daden, maar ook die van anderen juist weet te beoordeelen.

Dwaling, is eene misslag in ons verstand en oordeel, en de daaruit voortvloeijende handelwijs: een gebrek derhalve hetwelk bij eenen scherpzinnigen niet ligt plaats heeft; dewijl die door de juiste werking van zijn verstand en oordeel, den waren aard en zamenhang der dingen behoorlijk tracht intezien, en hierna zijne werkzaamheden inrigt.

Listig, noemt men iemand die op eene schrandere en bedekte wijze zijne oogmerken weet te bereiken: zijnde hij *Arglistig*, wanneer hij zulks doet uit slechte beginselen.

Iemand zich aan de genoemde ondeugd schuldig makende, handelt niet alleen strijdig met zijne zedelijke, maar ook met zijne redelijke verpligtingen en mag met regt een *Dwaas* genoemd worden; want zoo noemt men hem, welke handelt regtstreeks strijdig tegen de beginselen van het gezond verstand, en de ondervinding, en zich daardoor niet allleen verachtelijk en bespottelijk maakt, maar ook tevens zijn eigen nadeel berokkend.

G. SPIJKERMAN.

GE-

GEWONE REKENKUNDE.

Laat *a*, *b*, *c*, *d*, de regel van drieën zijn.

Dan is a : b = c : d
en d : c = b : a
ook d − b : c − a = d : c
of 176 : 110 = d : c
Nu is 66 : d − c = 176 : d
of 66 : 165 = 176 : d

Derh. d = 440
dus c = 275
b = 264
en a = 165

ALGEBRA.

Laat *b* een eerst getal zijn hetwelk meer dan 2 van een quadraat verſchilt, dan is de vergelijking $bxx+1=\square$. Stel de $\sqrt{}=cx+1$. Dan is $bxx+1=ccxx+2cx+1$, en door herleiding vindt men $x=\frac{2c}{b-cc}$. Nu moet, om geheele getallen te bepalen, cc zoodanig een quadraat getal zijn, dat, als men het van *b* aftrekt (wanneer de wortel $cx+1$ geſteld is, doch anders *b* van cc afgetrokken, als de $\sqrt{}=cx-1$ geſteld is) zoodanig een breuk overbleift, waarvan de letter de uniteit of 2 is; doch de noemer bleift willekeurig: maar zoo men geen breuk tot overſchot verkiest, moet cc zoodanig een quadraat zijn, dat wanneer met het van *b* aftrekt, de rest 1 of ten hoogſte 2 is, zoo vindt men x altijd in heele rationale getallen.

Neem nu voor *b* zoodanig getal als het voorſtel eischt namelijk 13, hetwelk het kleinst eerst getal is, dat meer dan 2 van een quadraat verſchilt, om nu c zoodanig te bepalen als boven vereischt wordt, zoo neemt de naatſte

quadraat wortel uit B, die 3 is, voeg daarbij een breuk $\frac{a}{z}$ en ſtel het gelijk.

$$\text{aan } \sqrt{13+\tfrac{1}{zz}}=3+\tfrac{a}{z}$$

$$9zz+6az+aa=13zz\pm 1$$

$$4zz-6az=aa\pm 1$$

$$\text{Komt } z=\frac{3a+\sqrt{13aa\pm 4}}{4}$$

Indien men hier het ledige getal onder het teken + laat, zoo vind men ten eerſte $13aa+4=$ een rat. quadraat b. v. $a=3$ komt $z=5$, dus $C=3\frac{3}{5}$, waardoor men vindt $x=180$, het quadt. 32400, hetwelk met 13 vermenigvuldigd en bij het product 1 gevoegd, en quadraat voortbrengt. Zie PANSER *Mathematiſche Rekenkamer* bl. 275-286.

VERBETERINGEN.

Op het *Bijvoegſel tot de Algemeene Boekenlijst*, geplaatst in het Nommer der maand Augustus ll. moet op bladz. 130, nog gevoegd worden:

Na regel 10.

Geſchiedenisſen van ons Vaderland, ſedert het begin der Omwenteling in November 1813, (in Zamenſpraken) ten dienſte der Scholen, door *W. van den Hoonaard*, Onderwijzer te Hillegersberg. Te Amſterdam bij *Schalekamp* en *van den Grampel.* 1814.

Ook C. 13. *a.*

Na regel 24.

De Spreuken van Salomo. Een Leesboek voor de Scholen. Te Gorinchem, bij *J. van der Wal.* 1811.

Ook D. 2. *c.*

AANHANGSEL.

SCHOOLBERIGTEN.

Januarij — *Mei* 1813.

DE ZUIDERZEE.

I. *Distr.* C. WERTZ.

AMSTERDAM. W. VAN DEN HOONAARD, eerste Leermeester op eene der Nederduitsche Diakoniescholen, vertrokken zijnde naar *Hillegondsberg*, zal deze vacature niet weder vervuld worden. *Mei* 1812.

AMSTERDAM. Door het vertrek van PIETER BURGGRAAF naar *Leeuwarden*, de post van eersten Leermeester in eene der Stads Armenscholen te *Amsterdam* vacant geworden, en de vereischte uitnoodiging ter vervulling van denzelven gedaan zijnde, is op den 21 April ll. het relatief examen gehouden over de zich alstoen ter bestemder plaatse vervoegd hebbende Sollicitanten, bezittende alle den 2den rang, en zijnde C. CHRISTIAANS, Ondermeester in eene der Stads Armenscholen; J. T. C. HEERSSEMAN, Ondermeester in eene der Stads Armenscholen; H. VAN DEN HEUVEL, Onderwijzer te *Buikfloot*; H. KLUMPERT, Ondermeester in eene der Stads Armenscholen; H. KRIEBEL, Onderwijzer te *Schoten*; J. D. MULDER, Onderwijzer te *Westzaandam*; G. ROOSA, Ondermeester in eene bijzondere schole van de 2de klasse; B. VAN DER VEEN, Ondermeester in eene der Stads Armenscholen, en J. WOLFF, Onderwijzer te *Wadenoijen*. Het Proces-Verbaal van dit relatif examen opgemaakt en aan Mijn Heer den Inspecteur Generaal der Keizerlijke Universiteit in Holland, gezonden zijnde, is door Zijn Wel-Ed. verlof gegeven tot de provisionele waarneming, door CHRISTIAAN CHRISTIAANS, van den post van eersten Leermeester in de Stads Armen-

 scho-

ſchole No. 11, tot tijd en wijle dat Zijne Exc. de Groot-Meester der Keizerlijke Univerſiteit hierover difinitief zal hebben beſlist. Curatoren der Stads Armenſcholen vleijen zich, dat deze Jongeling, welke zich als Leerling, Kweekeling en Ondermeester dezer Scholen ſteeds gunstig deed onderſcheiden, zijne talenten en zijne vlijt, in deze zijne nieuwe betrekking, zal blijven aanwenden tot heil der behoeftige jeugd, welke zijner zorge is aanbevolen.

AMSTERDAM. Eene der Diakonieſcholen van de Walſche Gemeente werd ingetrokken en dus derzelver getal met één verminderd.

II. *Distr.* J. TEISSEDRE L'ANGE.

WEESP. De School aan de *Geinbrug*, welke in de *Bijdragen* van *December* ll. als vacant werd opgegeven, is ſedert, overeenkomſtig de thans plaatshebbende verordeningen, proviſioneel vervuld. JOHANNES TEN ENTEL, Kweekeling der School van het Haarlemsch Departement der Maatſchappij tot *Nut van 't Algemeen*, hebbende den 3den rang en admisſie tot het onderwijs van het Fransch, is, na gehouden vergelijkend examen van de opgekomen wettige Sollicitanten op den 26 Februarij ll. en ingezonden Proces-Verbaal, door den Heere Inſpecteur Generaal van de Keizerlijke Univerſiteit gedespicieerd om deze School proviſioneel waartenemen; wordende inmiddels het Diploma ter zijner aanſtelling ter dezer Plaatſe van den Groot-Meester der Keizerlijke Univerſiteit te gemoet gezien.

Met genoegen berigt de Schoolopziener, dat de Onderwijzer TEN ENTEL den 26 April ll. begonnen is te onderwijzen, en deze zeer vervallen School reeds van 24 leerlingen, die er bij zijne komst waren, tot 44 gebragt ziet: dank zij de aanmoediging, welke hij van den Heer Maire van Weesp en van de edelmoedige Begunstigers der School ondervindt. *December* 1812.

LAREN. De Onderwijzer J. BRUNS heeft zijne demisſie gevraagd en bekomen, en wordt de ſchooldienst proviſioneel waargenomen door JOHANNES HERMANUS SILVESTER, hebbende den 2den rang en admisſie voor 't Fransch, laatst Onderwijzer in de R. C. Diakonieſchool te Haarlem.

NIEUWER-AMSTEL. De Scholen van *het Verwerspad* en *aan den Overtoom* zijn vacant. Bij ontſtentenis der Bijdragen is de laatstgemelde vacatuur aangekondigd ge-

geworden in de *Feuille Politique du Departement du Zuiderzee* van 25 en 27 Januarij ll. Wie naar dezelve wil staan, moet ten minsten den 3den rang hebben en toelating tot onderwijs in de Fransche taal, en daarvan de acte, alsmede bewijzen van goed zedelijk gedrag overleggen. Het bestaan moet meestendeels uit de schoolgelden komen. Er is tot hiertoe ook eene schadeloosstelling bepaald voor het onderwijs der Onvermogenden. De ongunstige toestand dier twee Scholen maakt voor als nog derzelver vervulling twijfelachtig.

III. *Distr.* J. C. BERRANGÉ.

AALSMEER. (*Oosteinde van*) De openbare Schoolonderwijzersplaats alhier vacant zijnde, wordt dezelve, onder despectie van den Heer Inspecteur Generaal van de Keizerlijke Universiteit in Holland, provisioneel waargenomen door ABRAM BITTRIE, Ondermeester in de *Beverwijk*, hebbende den 3den rang, en zulks tot de finale dispositie deswegens van Zijne Excell. den Groot-Meester der Keizerlijke Universiteit. *November* en *December* 1812.

SLOTERDIJK. De openbare Onderwijzer G. SCHUT alhier overleden zijnde, zoo is in het laatst van Maart en in het begin van April ll., in het *Staatkundig Dagblad van de Zuiderzee*, bij herhaling, deze aankondiging gedaan: de post van openbaren Schoolonderwijzer te *Sloterdijk*, waarmede tevens die van Voorzanger enz. vereenigd is geweest, vacant zijnde, zoo kunnen, voor deze School van den middelsten rang, tot den 20sten April toe, alle die bevoegdheid hebben, om daarnaar te staan, (moetende, wat hunnen rang aangaat, ten minsten zijn van den 3den rang) zich met de noodige papieren ter Mairie van *Sloten* vervoegen en dezelve daar overgeven. — Een zeer groot aantal Sollicitanten hebben zich aangemeld, waarvan de meesten zijn goedgekeurd, als bezittende dat alles, wat de wet thans vordert, en staan deze tot het vergelijkend examen, zoo dra de gelegenheid zulks toelaat, opgeroepen te worden, zoo het niet alreeds, bij het openbaar worden dezes, geschied zal zijn.

IV. *Distr.* A. NUMAN.

MOERBEEK onder *Nieuwe Niedorp* vacant. *Nov.* 1810.

DE ZIJPE. *Schagerbrug.* Alzoo door het afsterven

van D. KWANTES de plaats van Onderwijzer, met den daaraan verbonden Kerkendienst aan deze Plaats is komen te vaceren, zoo worden de Onderwijzers, die zich daartoe genegen vinden, mits voorzien niet minder dan van den 3den rang en blijken van goed zedelijk en burgerlijk gedrag, uitgenoodigd, om zich daartoe bij den Hr. Maire van *de Zijpe*, aan deszelfs woning bij de Schagerbrug, op den 16 Junij, des morgens ten 10 uren, te vervoegen; alzoo men dan terstond tot het vergelijkend examen van alle Sollicitanten zal overgaan. — De tractementen, aan deze posten (tot hiertoe) verbonden, zijn, voor den schooldienst *f* 70-:-: en voor den Kerkendienst *f* 10-:-: benevens de voordeelen en schoolgelden van een aanzienlijk aantal kinderen.

VALKOOG. Door het overlijden van JACOB BOBELDIJK is de School- en Kerkendienst alhier komen te vaceren. Onderwijzers, voorzien van den noodigen rang en de vereischte getuigenissen van goed zedelijk en burgerlijk gedrag, en zich daartoe genegen vindende, kunnen zich in persoon of met brieven zonder bezwaar van port, vervoegen bij den Schoolopziener van dit District, voor den 14 Junij aanstaande. — De inkomsten, verbonden aan deze posten, zijn in vorige tijden geweest: *f* 100-:-: voor den Schooldienst, en *f* 20-:-: voor den Kerkendienst, benevens eenige voordeelen van een klein aantal schoolkinderen.

V. *Distr.* J. DOZIJ.

ENKHUIZEN. De Stads Armenschool vacant. Zie *Bijdragen* voor *April* 1811. Wordt provisioneel waargenomen door den Onderwijzer J. DE BOER. *Nov.* 1810.

ENKHUIZEN. De Onderwijzers KORNELIS MODDERMANS en J. WITT BOLS zijn overleden; er zal voor den laatsten een beroep geschieden. Deze School is eene bijzondere van de 2de klasse.

WADWAI. De Onderwijzer ARIEN HOEK voor eenigen tijd overleden zijnde, is deze plaats vacant. Men wachte eerlang een nader berigt. *Aug.* 1812.

BINNEWIJZEND. De oude Schoolonderwijzer PIETER GERMENT is zachtelijk ontslapen en deze post alzoo vacant.

VI.

VI. *Distr.* A. R. MAURER.

ALKMAAR. Onze Stads Armenſchool heeft een zeer gevoelig verlies geleden door den dood van haren Onderwijzer CORNELIS BOENDERMAKER, die door geweldige zenuwkoortſen aan haar ontrukt werd. Hij, zich met de beste gevolgen oefenende in de grondige kennis onzer taal, maakte er gezet werk van om de hem toebetrouwde arme jeugd, volgens de thans gebruikelijke manier, te onderwijzen en op te kweeken. Hij was ijverig in zijn' post. De jeugd betoonde hem ontzag en liefde. Eene voorbeeldige ſtilte heerschte in zijne ſchool bij een aantal van ruim 200 leerlingen, die in ſpellen, lezen, ſchrijven, rekenen, zingen van Pſalmen en Gezangen, zoo met woorden als op nooten, elk naar mate van tijd en jaren, ongemeene vorderingen maakten, en waarvan velen, zoo in het kunstmatig lezen, als anderzins bij het onverwacht ſchoolbezoek, de kennelijkſte blijken toonden, vooral ook door het in orde brengen van de met fouten opgegevene volzinnen, niet alleen door de gebreken aan te wijzen en te verbeteren, maar ook door de redenen voor het een en ander daarbij op te geven. Met gepasten ernst en welingerigte minzaamheid hield hij de beste orde onder zijne kweekelingen. In één woord, hij bragt in deze zijne betrekking alles toe, wat immer dienen konde om bekwame leerlingen te vormen, gelijk er ook verſcheiden zoodanigen uit zijne ſchool zijn voortgekomen, zoo als de meermalige openbare examen bewezen hebben. Dit alles zijn wij naar waarheid verſchuldigd hem aangaande te melden, en het is te wenſchen, dat alle, die de jeugd onderwijzen, hierin zijn nagelaten voorbeeld mogen volgen. Billijk wordt zijn gemis door de behoeftige jeugd betreurd. Onze wensch is, dat wij in zijne plaats een' opvolger erlangen, die deze zijne voetſtappen met derzelver aangename gevolgen zal drukken. Gedurende de vacatuur wordt het onderwijs loffelijk voortgezet door den tweeden Leermeester C. G. KRYT.

ALKMAAR. De Onderwijzer in de Roomsch-Cathol. Weeshuisſchool J. H. NIEWENDT zijnen post hebbende moeten verlaten, en deze Schoolonderwijzerspost, wegens den ongunſtigen toeſtand van het Weeshuis, bij voorraad niet weder kunnende vervuld worden, wordt dezelve *ad interim* waargenomen.

BOEKEL. Alhier is de Schoolonderwijzersplaats vacant. Men verwachte deswegens nader berigt.

CASTRICUM. Doordien de Onderwijzer PIETER KIEFT van zijnen post afstand heeft gedaan, is de School alhier vacant geworden. Sollicitanten worden uitgenoodigd, om op den 6, 13 en 20 Junij eerstkomende, zich aan te melden bij den Heer Maire der Plaats, voorzien met getuigschriften van goed zedelijk gedrag en bezittende ten minsten den 3den rang. — Er is voor den Onderwijzer eene vrije Woning. Het tractement bedraagt jaarlijks *f* 130, en de schoolgelden van nagenoeg 70 kinderen en verdere emolumenten beloopen omtrent *f* 270-:-: in het jaar, waaronder ook de voordeelen van het Kosters- en Voorzangersambt begrepen zijn.

IX. *Distr.* A. SIMONS.

ZEVENHOVEN. Wegens de vacature dezer Plaats is in de openbare Dagbladen de navolgende aankondiging gedaan: Alzoo de posten van Onderwijzer, Koster en Voorzanger, te *Zevenhoven*, (gevende aan jaarlijksch tractement en verdere emolumenten, behalve de schoolgelden van 30 leerlingen, de somma van circa *f* 140-:-:) door het overlijden van den Onderwijzer aldaar, zijn vacant geworden, worden bij dezen alle geregtigde Onderwijzers, van den 3den of 4den rang, daartoe genegen zijnde, uitgenoodigd, bij den Maire aldaar, hunne acte en getuigschriften tijdig in te zenden; zijnde de dag van het vergelijkend examen bepaald, op den 22 Februarij aanstaanden, te *Zevenhoven* voornoemd, des morgens ten 10 uren. En is, ten gevolge hiervan, het vergelijkend examen der Sollicitanten gehouden en het Proces-Verbaal deswegens aan den Heere Inspecteur Generaal der Keizerlijke Universiteit in Holland, toegezonden; waarop, door denzelven, in afwachting van de finale dispositie van Z. Exc. den Groot-Meester der Keizerlijke Universiteit, aan ANDRIES HOFFMAN, Schoolonderwijzer te *Kudelstaart*, hebbende den 2den rang, de provisionele waarneming der School is opgedragen. *December* 1812.

LANGEWEIDE. Ook wegens de ingevallen vacature dezer School, doordien de Onderwijzer J. NOORD genoodzaakt werd zijnen post te verlaten, is de navolgende aankondiging in de openbare Dagbladen geschied: De post van Onderwijzer alhier vacant zijnde, zoo worden Onderwijzers van den 3den of 4den rang, tot vervulling van den-

zel-

zelven genegen, uitgenoodigd, om hunne getuigſchriften, voor of op den 16 Februarij aanſtaanden, bij den Heer Maire van *Waarder*, J. G. SCHUÄK, te *Woerden* woonachtig, in te zenden; terwijl de dag van het vergelijkend examen bepaald is op den 23 daaraanvolgenden, des morgens om 11 uren, aan de *Driebrugge*, onder de Gemeente van *Waarder*. Het tractement, aan voornoemden post verbonden, is *f* 75-:-: in 't jaar, verder vrije Woning en provenu der ſchoolgelden: het geheel jaarlijksch inkomen bedraagt ongeveer *f* 250-:-: En is, ten gevolge van deze aankondiging, het vergelijkend examen der Sollicitanten op genoemden tijd gehouden, en het Proces-Verbaal daarvan ingezonden bij den Heere Inſpecteur Generaal der Keizerlijke Univerſiteit; waarop door denzelven, onder afwachting van de finale beſchikking deswegens door Z. Exc. den Groot-Meester der Keizerlijke Univerſiteit, aan CORNELIS DRIEHUIZEN, Ondermeester te *Breukelen*, hebbende den 3den rang, de proviſionele waarneming der School is opgedragen.

X. *Distr.* H. ARNTZENIUS.

UTRECHT. De Roomsch-Katholijke Armſchool van de Cleriſie vacant. *December* 1812.

XII. *Distr.* H. H. SCHLUITER.

HOOGLAND vacant. Zie *Bijdragen*, *Aug.* 1812. De ſchooldienst wordt proviſioneel waargenomen door P. TEISSELHOFF, Onderwijzer van den 4den rang.

DE MONDEN VAN DE MAAS.

II. *Distr.* B. SPOELSTRA.

STOMPWIJK. Den 18 November ll. zijn, in tegenwoordigheid van den Maire en andere Perſonen, tot het beſtuur van deze Gemeente betrekking hebbende, de Sollicitanten naar deze vacante Schole geëxamineerd. Dezelve waren P. VAN DER MEY, O. WOUTERLOOD, M. BINNENDYK, A. SOLLEVELD, R. VAN DAM, J. VAN RUITENBURG, M. HOLBEEK en S. H. ORTH. Het Proces-Verbaal daarvan, aan den Heere Inſpecteur Generaal der Keizerlijke Univerſiteit ingezonden zijnde, is, ingevolge aan-

schrijving van denzelven, PAULUS VAN DER MEY benoemd tot het provisioneel waarnemen der School alhier, onder het genot van alle voordeelen, aan dien post verbonden, en zulks tot tijd en wijle dat Z. Excell. de Groot-Meester hierover definitief zal hebben beslist: en heeft P. VAN DER MEY alzoo den schooldienst alhier alreede aanvaard. *September* en *December* 1812.

DEN HAAG. De School in het Roomsch-Catholiek Weeshuis vacant. *September* en *October* 1812.

IV. *Distr.* N. MESSCHAERT.

MAASSLUIS. De Onderwijzerspost in de Armschool, door het vertrek van J. BRINKMAN naar *'s Gravezande*, opengevallen, is hier, met medeweten en goedkeuring van den Heer Inspecteur Generaal der Keizerlijke Universiteit, bij voorraad vervuld. *Julij* 1812.

HILLEGONDSBERG. Den 21 October 1812 had hier het vergelijkend examen plaats van 14 personen van de 17, die naar den vacerenden post van openbaar Schoolonderwijzer gedongen hadden. De Schoolopziener werd geadsisteerd door de Heeren VAN DRIEL en GÖRLITZ, Schoolonderwijzers te *Rotterdam*, en het onderzoek duurde van 's morgens ten 8 ure, den geheelen dag, buiten eene verpoozing van anderhalf uur tijds voor het middagmaal, tot diep in den nacht voort, zonder dat de Heer Maire of diens Adjuncten, zoo min als de Afgevaardigden van den Hervormden Kerkenraad, bij de werkzaamheden tegenwoordig zijnde, zich een oogenblik verveelden. Over het geheel hebben al de Onderwijzers hunnen 2den rang, wel gehandhaafd; waarover de Schoolopziener hun ook, na den afloop van het werk, zijn genoegen betuigd heeft. De aanwezige Sollicitanten waren JAN PUIKERS van *Rotterdam*, HERMANUS VAN DEN HEUVEL van *Buikſloot*, ADRIANUS VAN DER LEE van *Spaarndam*, JOHANNES VAN BEEK van *Rotterdam*, LOUIS JOHANNES KRIEGER van *Nieuwkoop*, KORNELIS VERMEULEN van *Rotterdam*, HENDRIK KATER van *Delfgaauw*, PIETER DANIEL BAZENDIJK van *Tiel*, PIETER JOHANNES HELM van *Rotterdam*, WILLEM VAN DEN HOONAARD van *Amsterdam*, JOHANNES WOLF van *Wadenoijen*, PIETER NIKOLAAS MUYT van *Delfshaven*, JOHANNES STANS van *Maassluis* en PIETER ZUUR van *Rotterdam*. Tot het examen waren niet opgekomen: LEENDERT KONING van *Haarlem*, DIRK HARREMAN van

Wa-

Wateringen en ABRAHAM BISSCHOP van *Vreeswijk*. De Schoolopziener verblijdde zich, bij deze gelegenheid een zoo aanmerkelijk getal kundige en bekwame Onderwijzers bijeen te zien, van welken hij er eenigen te voren niet gekend had, en onder welken hij het van zijnen pligt acht met bijzonderen lof te noemen: LOUIS JOHANNES KRIEGER van *Nieuwkoop*. Ingevolge het opgezonden Proces-Verbaal, waarin de Schoolopziener meent aan de verdiensten van elken Onderwijzer regt gedaan te hebben, heeft het den Heere Inspecteur Generaal der Keizerlijke Universiteit goedgedacht, tot de vervulling van deze plaats bij voorraad te benoemen, den voortreffelijken WILLEM VAN DEN HOONAARD; en wij gelooven hier te mogen bijvoegen, dat ieder der Mede-Sollicitanten zal erkennen, dat deze keuze regtvaardig is. VAN DEN HOONAARD heeft zijnen post nu reeds sints eenige maanden aanvaard. *Julij* 1812.

V. *Distr.*

RUGGE en OOSTERLAND, genaamd *de Tinte*, vacant. *Julij* 1812.

HELVOET BINNEN of NIEUW HELVOET. Na behoorlijke aankondiging, hebben zich ter vervulling der openbare Onderwijzersplaats als Sollicitanten alhier aangemeld: JAN VISSER, Ondermeester te *Alphen*, LEENDERT SCHEYGROND, openbaar Onderwijzer te *Moerkapel*; ADRIANUS VAN BRINK, openbaar Onderwijzer in de *Kuinre*; JAN VAN WOERKOM, Ondermeester te *Middelharnis* en HENDRIK KATER, openbaar Onderwijzer te *Delfgaaaw*; van welken de tweede, derde en vijfde den 2den, doch de eerste en vierde slechts den 3den rang bezitten. Op den 11 November 1812, begaf de Schoolopziener van het 4de District, die thans ook dit 5de waarneemt, zich herwaarts, om het vergelijkend examen der Sollicitanten af te nemen; waarbij HENDRIK KATER, als van de sollicitatie afgezien hebbende, niet verscheen. Dit werk hield den Schoolopziener, in tegenwoordigheid van den Maire en Adjuncten, mitsgaders leden van den Kerkenraad der Hervormde Gemeente, een groot deel van den dag aangenaam bezig; en hij eindigde het niet, dan na alvorens aan al de mededingers in het gemeen, maar aan VAN BRINK en VISSER in het bijzonder zijn genoegen betuigd te hebben. Het Proces-Verbaal is aan den Heere Inspecteur Generaal gezonden; op wiens autorisatie, onder inwachting der finale beslissing van Z.

 Excell.

Excell. den Groot-Meester der Keizerlijke Univerſiteit, de waarneming van deze vacante Schoolonderwijzersplaats proviſioneel zal vervuld worden door JAN VISSER, Ondermeester te *Alphen.* *Julij* en *Sept.* 1812.

ZWARTEWAAL. De openbare Onderwijzersplaats alhier is, door het overlijden van CHRISTOFFEL KUNST, vacant geworden. Nadat, bij openlijke Advertentien in de Dagbladen, bij gebreke van de *Bijdragen*, de behoorlijke uitnoodigingen geſchied waren, is het vergelijkend examen, in tegenwoordigheid der bevoegde perſonen, den 16 April, gehouden in de Stad *Briele*, door den Wel-Eerw. Heere S. T. HUËT, Predikant der Walſche Hervormde Gemeente aldaar, die zulks voor den fungerenden Schoolopziener wel heeft willen op zich nemen. Het Proces-Verbaal is aan den Heere Inſpecteur Generaal ingezonden; op wiens autoriſatie, onder inwachting der finale beſliſſing van Zijn Excell. den Groot-Meester der Keizerlijke Univerſiteit, deze vacerende Schoolonderwijzersplaats proviſioneel zal worden waargenomen door ADRIANUS VAN BRINK, openbaar Onderwijzer in de *Kuinre.*

VI. *Distr.* G. VAN KOOTEN.

HENDRIK IDO AMBACHT. Alzoo, door den vrijwilligen afſtand van KORNELIS DE JONG, de posten van Schoolonderwijzer, Koster en Voorzanger der Hervormde Gemeente alhier, zijn vacant geworden, worden al de genen, die daartoe genegen zijn en geenen minderen dan den 2den rang hebben, uitgenoodigd, om zich voor of uiterlijk op den 12 Junij aanſtaande, met overlegging der bewijzen van algemeene toelating en goed gedrag, te adresſeren aan den Maire der Gemeente van gemelde Plaats, wonende te *Zwijndrecht.* Het vaste tractement bedraagt *f* 165-:-: buiten de emolumenten, ook uit de bediening van Doodgraven voortſpruitende; en behalve de vrije Woning van een voor eenige jaren nieuw gebouwd Huis, met eenen fraaijen Tuin bij hetzelve. Het vergelijkend examen zal plaats hebben op Donderdag den 24 Junij aanſtaande, des morgens ten 8 uren. Geene andere dan *gefrankeerde* brieven worden aangenomen.

ZWIJNDRECHT. Door vrijwilligen afſtand van JOHANNES VAN OSSELEN, de posten van Schoolonderwijzer, Koster en Voorlezer bij de Hervormde Gemeente vacant geworden zijnde, en door middel der Dagbladen de ver-

vereischte uitnoodiging gedaan zijnde, is alhier op den 12 Mei ll. het vergelijkend examen gehouden. Van de 14, die zich hadden aangediend, verschenen alleen de volgende: J. NIEMEIJER, bijzonder Onderwijzer te *Utrecht*; C. W. STOMMAN, bijzonder Onderwijzer te *Vlaardingen*; H. KATER, openbaar Onderwijzer te *Delfgaauw*; H. SCHIPPERS, openbaar Onderwijzer te *Waarder*; P. HAAKMAN, eerste Ondermeester te *Schiedam*; C. VERMEULEN, bijzonder Onderwijzer te *Rotterdam*; W. VAN HEUSDEN, bijzonder Onderwijzer in *den Haag*; J. WOLF, openbaar Onderwijzer te *Wadenoijen*, en H. ENGLERT, Adjunct-Onderwijzer te *Rhenen*, bezittende allen den 2den rang. Ingevolge van het aan den Heer Inspecteur Generaal hiervan toegezondene Proces-Verbaal, is door Zijn Wel-Ed. Gestr. vrijheid verleend, om den post van Schoolonderwijzer provisioneel door J. WOLF, thans nog openbaar Schoolonderwijzer te *Wadenoijen*, te doen waarnemen, tot tijd en wijle dat hierin door Zijne Excell. den Groot-Meester der Keizerlijke Universiteit definitief zal zijn beslist.

ALBLASSERDAM. Door vrijwilligen afstand van C. VAN 'T VERLAAT zijn de posten van Schoolonderwijzer, Koster en Voorzanger bij de Hervormde Gemeente alhier, vacant. Allen, die daartoe genegen zijn en eene acte van den 2den of 1sten rang bezitten, worden uitgenoodigd, om zich, door *gefrankeerde* brieven, te vervoegen bij den Maire dezer Plaats, met overzending van de noodige bewijzen en getuigschriften, voor of uiterlijk op den 24 Junij eerstkomende, zullende het vergelijkend examen op Dingsdag den 6 Julij daaraanvolgende gehouden worden en des voormiddags ten 8 uren een aanvang nemen. Het vaste tractement bedraagt *f* 118-:-: behalve vrije Woning, en de inkomsten, welke het Koster-, Voorzanger- en Doodgraversambt opleveren.

VII. *Distr.* G. W. BOOT.

KULENBORG. De post van Stads-School- en Kosthouderesse vacant. *December* 1811.

VIII. *Distr.* . . . . . .

DIRKSLAND. O. VERVOORN vrijwillig de posten van openbaar Onderwijzer, Voorzinger enz. afgestaan hebbende, zoo heeft de Maire alhier, met overleg van den Schoolopziener, provisioneel het opzigt in dit District hebbende, deze vacature aangekondigd en de bevoegde perso-

nen

nen uitgenoodigd, zich bij hem, tot het vervullen van dezelve, aan te geven, en hebben zich alzoo aangemeld: P. HAAKMAN van *Schiedam*; A. VAN BRINK van de *Cuinre*; K. VERMEULEN van *Rotterdam* en J. F. D' HULST van *den Haag*, welke voor wettige Sollicitanten verklaard zijnde, op den 31 Maart 1813, in tegenwoordigheid van den Maire en andere bevoegde autoriteiten het vergelijkend examen hebben ondergaan. Men verwachte omtrent de vervulling van deze plaats een nader berigt.

DE BOVENYSSEL.

III. *Distr.* J. VAN DER LINDEN.

DOETINCHEM. De post van eersten openbaren Nederduitschen Schoolonderwijzer is alsnog vacant, en wordt provisioneel waargenomen door den tweeden Onderwijzer B. NYHUIS. *Junij* 1812.

DOESBORG. De post van openbaren Franschen en Hoogduitschen Onderwijzer is ook nog vacant en wordt provisioneel waargenomen door E. HANSSEN.

KEPPEL BINNEN. De post van openbaren Nederduitschen Schoolonderwijzer alhier is vacant geworden door het overlijden van den Onderwijzer J. H. HIELDT, en wordt, met voorkennis van den Districts-Schoolopziener, waargenomen door A. VERGEER, bezittende den 3den rang.

VI. *Distr.* . . . .

GENT. Arrondissement *Tiel.* Door het overlijden van den Onderwijzer T. H. PENRAAD, zijn de vereënigde posten van Onderwijzer, Koster en Voorzanger der Hervormde Gemeente alhier vacant geworden. Aan deze posten zijn verbonden de volgende emolumenten: 1°. van het Gras en de vruchten op het Kerkhof, circa *f* 30-:-: 2°. van Landerijen *f* 80-:-: 3°. een uitgang uit de Pastorij *f* 18-:-: 4°. van de Gemeente, voor het onderwijzen van Minvermogenden en het begraven der arme dooden *f* 60-:-: (Deze post kan jaarlijks toegestaan of ook ingehouden worden.) 5°. schoolgeld van 30 à 40 kinderen, berekend op 5 stuivers in de maand, en 6°. vrije Woning en Tuin. Deze School, van de middelste klasse zijnde, vordert eenen Onderwijzer van ten minsten den 3den rang. Alle Onderwijzers, dezen rang en daarenboven

ven de geschiktheid tot het onderwijzen der Fransche taal bezittende, werden uitgenoodigd, om zich, met getuigschriften van goed burgerlijk en zedelijk gedrag, en *vrachtvrije* brieven, als Sollicitanten, vóór den eersten Mei aanstaanden, aan te geven aan den Heer MERKES, Maire te *Gent*. De dag van het vergelijkend examen werd tevens bepaald op den 9 Junij eerstkomende.

VII. *Distr.* F. H. REPELIUS.

OPHEMERT. Alzoo door het vrijwillig bedanken van C. TAATS, de Schoolonderwijzers en Kostersplaats alhier, vacant geworden is, en op de reeds vroeger gedane oproeping geene Sollicitanten naar deze posten opgekomen zijn, zoo werden allen, die bevoegd en daartoe genegen zijn, andermaal uitgenoodigd, om hunne vereischte getuigschriften uiterlijk den 31 Mei *franco* in te zenden bij den Heere G. VALKIS te *Ophemert*, en in persoon, op eigene kosten daar te verschijnen den 15 Junij, 's morgens ten 9 uren, om zich te onderwerpen aan het vergelijkend examen, hetwelk hun zal afgenomen worden. De voordeelen, aan deze posten verbonden, bedragen een jaarlijksch tractement van *f* 150-:-: uit de eigendommen der Hervormde Gemeente betaald wordende. De schoolgelden hebben *f* 80-:-: bedragen, de voordeelen der Duiven *f* 50-:-: voor het aflezen der Dorps- of Polders-notificatien *f* 4-:-: voor het luiden der klok omtrent *f* 10-:-: en voor het onderwijzen der Armekinderen van *Zennewijnen* *f* 6-:-: benevens het vrije gebruik van Huis en Hof. *Octob.* 1812.

RUMPT. Op de herhaalde oproeping van Sollicitanten naar deze vacante plaats, hebben zich met de vereischte getuigschriften opgedaan HENDRIK RINK, Ondermeester bij H. W. SPIERING, Onderwijzer te *Heusden* en JAN TAMSON, Ondermeester bij D. P. VAN DER SALM, Onderwijzer te *Gelder-Malsfen*, beiden den 3den rang bezittende. Zij zijn den 24 Februarij door den Schoolopziener, ten overstaan van den Heer Maire van *Deil*, vergelijkend geëxamineerd, in het Huis der Gemeente te *Deil*, waarvan het Proces-Verbaal opgemaakt en den Heere Inspecteur Generaal toegezonden is. Op deszelfs autorisatie is, onder inwachting der finale beschikking van Z. Exell. den Groot-Meester der Keizerlijke Universiteit, de provisionele waarneming van den schooldienst opgedragen aan HENDRIK RINK, *Nov.* 1812.

DE

DE MONDEN VAN DEN YSSEL.

I. *Distr.* J. H. FLOH.

WEDDEHOEN en KORTWIJK of ZELDAM. Door het overlijden van F. BERKEDAM is deze plaats vacant geworden. Het vaste tractement is *f* 50-:-: van het Rijk, en het schoolgeld mag men, door elkander, veilig rekenen op *f* 120-:-: De School is van den laagsten rang.

TWICKELO vacant sedert 1 April ll. De vierde rang, ten minste, wordt hier vereischt. Het vaste tractement is *f* 25-:-: van het Rijk, en eene toelage uit de Gemeente van gelijke som. Voor elken leerling wordt hier betaald *f* 2-10-: in het jaar. In den winter komen er om en bij de 60 kinderen ter schole.

BOEKELO vacant. *April* 1812.

BENTELE vacant. *April* 1812.

LATTRUP vacant. *November* 1812.

II. *Distr.*

REUTUM en HAARLO vacant. *September* 1807.

III. *Distr.* C. FRANSEN VAN ECK.

TONGEREN (*Wijhe*) vacant. *October* 1809.

WESEPE (*Olst*) is op het einde van 1812, door den dood van J. A. VAN SICHEM vacant geworden. De post van Koster en Voorzanger zal met dien van Onderwijzer vereenigd worden. De inkomsten derzelve bedragen ongeveer *f* 300-:-: Reeds sedert eenigen tijd zijn de Sollicitanten, welke ten minste den 3den rang moeten hebben, opgeroepen, en men is voornemens spoedig tot de vervulling der vacature over te gaan.

III. *Distr.* J. W. A. MULLER.

MARKELO. Alhier werd het vergelijkend examen van de vier opgekomen Sollicitanten gehouden. Het Proces-Verbaal daarvan aan den Heere Inspecteur Generaal ingezonden zijnde, is op deszelfs autorisatie en onder inwachting van de finale benoeming door Z. Excell. den Groot-Meester der Keizerlijke Universiteit de provisionele waarneming van den schooldienst opgedragen aan HERMAN JAN MEERMAN VAN DER HORST, Schoolonderwijzer te *Lattrop*, en bezittende den 3den rang. *Augustus* 1812.

SCHIP-

SIPCULO. Door het overlijden van den Onderwijzer H. MENTZEN, is de School alhier vacant geworden.

RADEWIJK en VELDHOEK. Alhier is door vrijwilligen afstand van den Onderwijzer de School vacant geworden.

IV. *Distr.* J. F. SERRURIER.

KAMPERVEEN, *Zuideinde*, vacant. *Mei* 1809.

KAMPERVEEN, *Hooge Weg*, vacant. *Nov.* 1809.

RUITEVEEN vacant. *Februarij* 1812.

HASSELERDIJK vacant. *Februarij* 1812.

WESTERHOLTE en 's HEERENBROEK vacant. *September* 1812.

DE ZWARTENDIJK, Mairie *Kampen*. Door het overlijden van den Schoolonderwijzer WICHER REINSZ. VOET, is de School alhier vacant geworden. Deze School is van den 3den rang. Het jaarlijksch tractement bedraagt *f* 50-:-: tot nog toe door de Stad betaald. Het aantal kinderen beloopt ongeveer 25; er is geen Woonhuis voor den Onderwijzer.

V. *Distr.* W. SANDERS.

OSSENZIJL. Tot provisionelen Onderwijzer is hier toegelaten LAMMERT DE BRUIN. *October* 1811.

WETERING. Deze plaats is met *Muggenbeet* vereenigd. *October* 1811.

KALLENKOTE. Alhier is JAN ROELOFS VAN ARKELENS, tot provisionelen Onderwijzer aangesteld. *Aug.* 1811 en *Nov.* 1812.

'T NEDERLAND. Aan HENDRIK JANS OOSTENBRINK is hier provisioneel het onderwijzen toegestaan. *Aug.* 1812.

CALLEMBERG. JAN JANS HOFMAN is hier tot provisionelen Onderwijzer toegelaten. *Aug.* 1812.

ZUIDVEEN. Als nog vacant. Het inkomen uit het Schoolfonds zal met *f* 50-:-: vermeerderd worden en bedraagt nu *f* 250-:-: Bovendien wordt van het Rijk betaald *f* 50-:-: Men heeft hier vrij Huis en Tuin. Onderwijzers, ten minsten van den 3den rang, worden nog eens als Sollicitanten uitgenoodigd, om zich voor de laatste week in Junij, bij den Maire van *Steenwijkerwold*, met de vereischte getuigschriften aan te geven. *Sept.* en *Nov.* 1812.

LEIJEN en OVERLANKHORST. Hier is provisioneel toegelaten HENDRIK BOLDER. *December* 1812.

VRIES-

VRIESLAND.

I. *Distr.* J. F. KORFF.

HAULERWIJK vacant. *October* 1809.

BLESDIJKE vacant. *Junij* 1810.

WOLVEGA vacant. *Maart* 1811.

BENEDENKNIJPE. Door vrijwilligen afstand van KLAAS HEMKES is de School alhier, welke van den middelsten rang is, voor eenigen tijd vacant geworden. De Kerkendienst, als ook het Klokluiden is er aan verbonden. Het vast tractement bedraagt *f* 230-5-5 en het inkomen der schoolpenningen wordt, *plus minus*, op *f* 70-:-2 berekend. Het vergelijkend examen heeft den 17 Mei ll. alhier plaats gehad, en van de 13 Sollicitanten, welke zich behoorlijk hadden aangegeven, zijn 11 op hetzelve verschenen, van welke de 3 eersten den 2den en de overigen den 3den rang bezitten, te weten: S. J. MEYER, Onderwijzer te *Oudelemmer*; F. P. RÖPKE, provisioneel Onderwijzer te *Tjummarum*; J. H. VAN WOLDA, Onderwijzer te *Vledder*; alsmede J. D. DONKERS, R. M. NIEUWVEEN, G. K. HOOGENBERG, A. J. SCHATANUS, T. H. KLUIVER, H. HYLKAMA, H. J. PONTSMA en E. T. DE WITT, respective Onderwijzers te *Oudeberkoop*, *Makkinga*, *Nieuwehoutpade*, *Oudehaske*, *Bovenknijpe*, *St. Niklaasga*, *Lunjebird* en *Birdaard*. Het Proces-Verbaal van dit examen is bij den Heere Inspecteur Generaal der Keizerlijke Universiteit in Holland, ingezonden, en men verlangt, dat onze School eerlang van eenen bekwamen Onderwijzer zal voorzien worden.

II. *Distr.* J. TADEMA WIELANDT.

BEETS vacant. *Augustus* 1810.

LUNJEBERD en TERBAND. Ter vervulling der opengevallen Schoolonderwijzersplaats alhier, werd het vergelijkend examen der opgekomene Sollicitanten gehouden en daarvan het Proces-Verbaal ingezonden bij den Heere Inspecteur Generaal, en is, op deszelfs autorisatie, onder inwachting van de finale dispositie van Z. Excell. den Groot-Meester der Keizerlijke Universiteit, de provisionele waarneming dezer School opgedragen aan HENDRIK ISAKS POUTSMA, Ondermeester in *de Knijpe*, hebbende den 3den rang. *October* 1812.

URE-

URETERP. De School alhier vacant geworden zijnde, werd het vergelijkend examen van de opgekomene Sollicitanten, ten getale van 16, afgenomen, en daarvan het Proces-Verbaal bij den Heere Inspecteur Generaal ingezonden.

III. *Distr.* H. W. C. A. VISSER.

IDSKENHUIZEN. Provisioneel wordt hier de School waargenomen door een' der Sollicitanten, MARTEN DOUDES SIMONIDES. Het Proces-Verbaal van het examen werd aan den Heere Inspecteur Generaal ingezonden. *Nov.* 1812.

BALK. Openbare School. De School is alsnog provisioneel vervuld. Het Proces-Verbaal van het gehouden examen van Sollicitanten werd bij den Heere Inspecteur Generaal ingezonden. *Mei* 1812.

BALK. Bijzondere School der tweede klasse vacant. *December* 1808.

OUDEGA, Mairie *Koudum*. De School wordt provisioneel waargenomen door E. A. WURING.

BAARD. De School wordt provisioneel waargenomen door GALT JANS MEYER, een' der Sollicitanten. Het Proces-Verbaal van het gehouden examen werd ingezonden bij den Heere Inspecteur Generaal. *October* 1812.

SNEEK. De Armenschool nog onvervuld. *Octob.* 1812.

IV. *Distr.* A. BRUINING.

HITZUM. Deze School is vacant geworden door het overlijden van B. D. ANDRINGA, die den hoogen ouderdom van bijna 80 jaren heeft bereikt. Deze School is van den 2den rang. Het jaarlijksch inkomen bedraagt *f* 190: : : behalve vrije Woning. Het getal der Scholieren is ongeveer 25; dezen betalen 6 stuivers in het vierendeeljaars.

PEINS vacant. Zie *Maart* 1808.

IJTENS vacant. Zie *December* 1809.

TJUMMARUM vacant. Zie *Augustus* 1812.

V. *Distr.* Mr. J. D. VAN DER PLAATS.

STIENS. Ingevolge van de aankondiging, geplaatst in het *Aanhangsel der Bijdragen voor December* 1812, zijn op den 13 Februarij 1813, alhier, door den Districts-Schoolopziener geëxamineerd 18 Onderwijzers, waarvan 9 den 2den en de overige 9 den 3den rang bezaten, welke zich tot vervulling dezer vacerende School hadden aange-

geven; en zulks in tegenwoordigheid van de autoriteiten, welke tot nu toe alhier het regt van aanstelling hadden uitgeoefend. En is door den Schoolopziener aan den Heer Inspecteur Generaal het Proces-Verbaal van dit vergelijkend examen toegezonden geworden, met dit gevolg, dat, onder inwachting der finale beslissing van Zijne Excell. den Groot-Meester der Keizerlijke Universiteit, de persoon van ROELOF KASPERS DE JONG, thans openbaar Onderwijzer op het Eiland *Schiermonikoog*, hebbende den 2den rang, is gedespicieerd geworden tot de provisionele waarneming der School. *Dec.* 1812.

HUIZUM. Na behoorlijke aankondiging in het zoo even aangehaald Nommer der *Bijdragen*, zijn op den 15 Februarij 1813, alhier, door denzelfden Schoolopziener vergelijkend geëxamineerd HENDRIK ROELOFS BUREMA, Onderwijzer te *Tietjerk* en SYKLE JANS SMIT, Onderwijzer te *Bakhuisen*, hebbende beiden den 2den rang. Het Proces-Verbaal, dienaangaande opgemaakt, is aan den Heer Inspecteur Generaal ingezonden, zullende nader wegens deze School in de *Bijdragen* berigt worden gegeven. *Dec.* 1812.

VI. *Distr.* M. MARTENS.

HOLWERT. Alhier wordt, op speciale autorisatie van den Heer Inspecteur Generaal, de schooldienst met den aankleve van dien, provisioneel waargenomen door FREDRIK HENDRIK DIEMER, Schoolonderwijzer te *Huizum*, hebbende den 2den rang; en zulks, tot dat Zijne Excell. de Groot-Meester der Keizerlijke Universiteit deswegens nader zal hebben beslist. *Sept.* 1812.

BORNWERD en BETTERWIRD. Op gelijke speciale autorisatie van den Heer Inspecteur Generaal, en onder gelijke inwachting der nadere beschikking van Z. Excell. den Groot-Meester, is TJITSE PAULUS VAN DER PLOEG, hebbende den 3den rang, met den provisionelen schooldienst van *Bornwerd* en *Betterwird* belast, zijnde gedachte Onderwijzer dadelijk, in deze qualiteit, met de waarneming van dezen post voortgegaan. *Sept.* 1812.

WIERUM. Deze School alhier is, door den vrijwilligen afstand van den Schoolonderwijzer WILLEM AMES HALLEMA, vacant geworden.

FOUDGUM. Hier is de School vacant geworden door het

het onverhoedsch vertrek van den Onderwijzer JAKOB KLAZES HOLWERDA. De Schoolopziener ziet de noodige berigten aangaande deze vacante School te gemoet.

WETSENS. Deze vacature wordt provifioneel door eenen Kweekeling, Zoon van den overleden' Onderwijzer DIRK TEYES, waargenomen; en worden, omtrent dezelve vacature, de vereischte befcheiden te gemoet gezien. *December* 1812.

GENUM. Alhier is door de verplaatfing van den verdienstelijken Schoolonderwijzer GJALT JANS MEYER naar *Baard*, ter provifionele waarneming van den fchooldienst aldaar, (een man, die zich even zeer door zijne grondige kennis en bedrevenheid in het onderwijzen, als door zijne onvermoeide naarftigheid en uitmuntend deugdzaam karakter onderfcheidt) de School van deze Plaats vacant geworden. Het getal der leerlingen bedraagt doorgaans 10 à 12. Het vast tractement wordt gevonden uit 12⅛ pondematen Weiland, bezwaard met *f* 30-16-:-: jaarlijkfche Verponding. De fchoolgelden bedragen jaarlijks circa *f* 40-:-: De Onderwijzer heeft eene vrije Woning en Tuin. Het Kosters- en Voorzangers-ambt is aan dat van Schoolonderwijzer verbonden. Schoolonderwijzers van den 3den, of des noods van den 4den rang, werden door den Heere A. M. WYMA, Maire van *Blija*, uitgenoodigd, om, als Sollicitanten naar deze School willende ftaan, hunne acte van rang en getuigfchriften van goed gedrag, *vrachtvrij*, bij hem intezenden vóór den eerften Junij, en zich, ter voorfchreven Plaatfe, ten examen te vervoegen op Dingsdag den 8 Junij, des voormiddags ten 10 uren.

DE WESTER-EEMS.

I. *Distr.* Mr. TH. VAN SWINDEREN.

GRONINGEN. De Schoolmeestersplaats bij de Martini-Kerk vacant. *Mei* 1808.

GRONINGEN. De Schoolonderwijzerplaats in de Noorder Diakoniefchool der Hervormden vacant. *Junij* en *December* 1809.

ENGELBERT. Van de wettige Sollicitanten naar deze plaats, L. J. FABER, J. KREMER en JOH. IMELMAN, be-

bezittende alle drie den 3den rang, werd het vergelijkend examen afgenomen in tegenwoordigheid van de daarbij, volgens aankondiging van den Heere Inspecteur Generaal, van den 28 Augustus 1812, gevorderde personen. Het Proces-Verbaal is aan denzelven toegezonden. En is, op autorisatie van gemelden Heer Inspecteur Generaal, onder inwachting der finale dispositie van Z. Excell. den Groot-Meester, de provisionele waarneming dezer School opgedragen aan LAMBERTUS JANS FABER. *November* 1811 en *November* 1812.

MIDWOLDE vacant. *Junij* 1812.

MARUM vacant. *November* 1812.

NOORDWIJK vacant. *November* 1812.

ADUARD. Den 14den Maart overleed alhier, in den ouderdom van 27 jaren, GEERT GRAAFMAN HUTTING, Schoolonderwijzer, Koster en Voorzanger der Hervormde Gemeente van deze Plaats. De School zal, gedurende den tijd, bij de Wet bepaald, voor de Weduwe worden waargenomen.

II. *Distr.* J. R. VAN EERDE.

WESTERWIJTWERT vacant. *Mei* 1808 en *October* 1812.

III. *Distr.* E. TINGA.

WESTEREMDEN vacant. *Junij* en *October* 1810.

ENUM vacant. *Junij* en *October* 1812.

SLOCHTEREN vacant. *October* 1812.

IV. *Distr.* H. WESTER.

NIEUW BEERTA (*Oosteinde van*) of KROONPOLDER. De Bijschoolhouder alhier, HENDRIK GUNSTERS TIMMER, van hier vertrokken zijnde naar de Bijschool, *de Molenwerf* genaamd, is in deszelfs plaats gekomen JAN SCHORTINGHUIS, oud 16 jaren, hebbende den 4den rang met veel lof bekomen.

NIEUW BEERTA. (*Westeinde van*) Tot het geven van onderwijs aan eenige weinige kinderen dezer Buurtschap, is provisioneel de vergunning gegeven aan H. HAGEMAN, laatst Ondermeester te *Delfzijl*, hebbende den 3den rang.

V.

V. *Distr.* . . . .

Canton JEMGUM.

DITZUM vacant. *Mei* en *October* 1812.

Canton PEKEL-A.

VLAGTWEDDE vacant. *Augustus* 1812.

ZELLINGE vacant. *December* 1812.

VI. *Distr.* C. POTHOF.

SCHONEBEEK. De Onderwijzer HENDRIK TIEMEN KAMPS, die sedert twee jaar den schooldienst alhier heeft waargenomen, heeft deze School onverhoeds verlaten, en is door den Maire, met toestemming van den Districts-Schoolopziener, de verdienstelijke ALBERT KUIPERS, tot hiertoe Onderwijzer in de Bijschool te *Daleryeen*, geautoriseerd, om provisioneel den schooldienst te *Schonebeek* waartenemen.

VII. *Distr.* G. SMIT.

RUINEN. Alhier is van 14 Sollicitanten, ter vervulling van de openstaande Schoolonderwijzersplaats alhier, een vergelijkend examen afgenomen en het Proces-Verbaal daarvan ingezonden bij den Heere Inspecteur Generaal, op wiens autorisatie de provisionele waarneming dezer School is opgedragen aan HAJO PIETERS EDENS, provisionelen Onderwijzer te *Midwolde*, hebbende den 2den rang, en zulks tot tijd en wijle dat Zijn Excell. de Groot-Meester der Keizerlijke Universiteit in dezen finaal zal hebben gedisponeerd. *Aug.* 1812.

PESSE. In plaats van den Onderwijzer .... OOSTING, is provisioneel een ander, als vaste Bijschoolhouder, in dienst getreden.

VIII. *Distr.* J. TONCKENS.

RODERWOLDE vacant. *Mei* en *October* 1812.

BEILEN. Ter vervulling der openstaande Schoolonderwijzersplaats alhier, werd het vergelijkend examen afgenomen van de Sollicitanten, welke zich ten getale van 19 daartoe hadden aangeboden. Na hiervan het Proces-Verbaal te hebben ingezonden aan den Heere Inspecteur Generaal, is op deszelfs autorisatie, onder inwachting van de

finale dispositie van Zijn Excell. den Groot-Meester der Keizerlijke Universiteit, de provisionele waarneming dezer School opgedragen aan GERRIT VAN CLEEF, Ondermeester te *Almelo*, hebbende den 2den rang. *Aug.* en *Oct.* 1812.

DE OOSTER-EEMS.

Mr. TH. VAN SWINDEREN, Inspecteur der Akademie van *Groningen*, en bijzonder belast met de Inspectie der Scholen in de Departementen van de *Ooster-* en *Wester-Eems.*

Arrondissement AURICH.

Canton AURICH.

BOEKZETEL. Door het vertrek van den Schoolonderwijzer HEYE BALSEN SAATHOFF naar *Collinghorst*, is deze plaats vacant geworden. Het getal der schoolpligtige kinderen is 70. Doch er is hier geene vrije Woning en ook geen vast Tractement.

Canton BERUM.

GROSSHEIDE. Alhier overleed, in den ouderdom van 45 jaren, onze Schoolonderwijzer HILRICH MATTHESSEN SIGISMUND. Er zijn hier 70 schoolpligtige kinderen, doch anders geen vast inkomen. De School wordt provisioneel, ten voordeele der Weduwe, door eenen Custos waargenomen.

Canton NORDEN.

LUTETSBOURG. De Schoolonderwijzersplaats alhier, door het overlijden van B. TER BEEK, vacant geworden zijnde, is de lijst der ter vervulling van dezelve opgekomen zeven Sollicitanten, bij den Heere Inspecteur Generaal ingezonden, en, op deszelfs autorisatie, aan JAN HENRICUS MEYER de provisionele waarneming dezer School opgedragen, tot tijd en wijle dat deswegens door Zijn Excell. den Groot-Meester der Keizerlijke Universiteit finaal zal worden beslist.

RECH-

RECHTUPSWEGE. Op den 22 Januarij ll. ſtierf alhier de Schoolonderwijzer ENNO WILHELM REERSHEMIUS; dezelve was geboren den 6 April 1761. De voordeelen, aan dezen post verbonden, zijn gering. Dezelve was tot dus verre buiten inſpectie van het Conſiſtorie.

Arrondisſement EMDEN.

Canton DETEM.

RHAUDE. Door het overlijden van den zeer verdienſtelijken Schoolonderwijzer J. A. AHDEN, welke den ouderdom van 48 jaren bereikt heeft, is hier de plaats van Schoolonderwijzer, waarmede de bediening van Koster en Organist verbonden is, vacant geworden. Het vast inkomen beloopt omſtreeks *f* 272-12-: en er zijn 70 ſchoolpligtige kinderen.

Canton PEWSUM.

PILSUM. Deze Gemeente en het geheele Schoolwezen van dit Departement heeft een groot verlies geleden door den dood van onzen waardigen Schoolonderwijzer SIWERT EDEN. Hij overleed in den ouderdom van 51 jaren, en was niet alleen een der kundigſte en verdienſtelijkſte Onderwijzers van dit Departement, maar tevens de Leermeester van vele jongeren. Het vast inkomen beloopt *f* 297-10-: en er zijn 90 ſchoolpligtige kinderen. De School- en Kerkendienst wordt ten voordeele van de Weduwe waargenomen door JAN JURGENS.

VISKWARD. Door het overlijden van den Onderſchoolonderwijzer DIRK POPPEN FRANKEN, is deze School vacant geworden. De oude Onderwijzer, hiertoe door zwakheid buiten ſtaat zijnde, is de School hier reeds een' geruimen tijd waargenomen door den zoo even genoemden JAN JURGENS, die thans te *Pilſum* is. Het vast tractement is hier *f* 346-8-: en er zijn 60 ſchoolpligtige kinderen. De dienst wordt voor de Weduwe waargenomen.

Ar-

Arrondisfement JEVER.

Canton HOEKZIJL.

HORUMERZIJL. De Schoolonderwijzer CHRISTIAAN SCHRÖDER alhier, voor zijne bediening bedankt hebbende, is daardoor deze School vacant geworden. Er is geen vast tractement, doch *f* 28-16-: tot huur van een Schoolhuis, dat hier dus verre ontbreekt. Er zijn 60 schoolpligtige kinderen.

Canton JEVER.

SILLENSTEDE. Door het overlijden van den Schoolonderwijzer H. PIELSTICKER, oud 50 jaren, is deze Plaats vacant geworden. Het tractement beloopt *f* 292-4-: en er zijn hier 110 schoolpligtige kinderen. De School wordt ten voordeele der Weduwe waargenomen.

Canton WIDMUND.

UTTEL. Door het vertrek van G. BROUWER naar *Ochtersum*, is deze School vacant geworden. Het vast tractement is slechts *f* 27-:-: doch er zijn hier 65 schoolpligtige kinderen. De School staat ledig.

AANHANGSEL.

SCHOOLBERIGTEN.

Junij 1813.

DE ZUIDERZEE.

I. *Distr.* C. WERTZ.

AMSTERDAM. Door het vertrek van PIETER BURGGRAAF naar *Leeuwarden*, de post van eersten Leermeester in eene der Stads Armenscholen vacant geworden zijnde, is dezelve provisioneel vervuld. *Mei* 1813.

II. *Distr.* J. TEISSEDRE L'ANGE.

DE GEINBRUG onder *Weesp*. De vacante School alhier is provisioneel vervuld. *Decemb.* 1812 en *Mei* 1813.

LAREN. De vacante School wordt provisioneel waargenomen. *Mei* 1813.

NIEUWER-AMSTEL. De Scholen van *het Verwerspad* en *aan den Overtoom* zijn vacant. *Mei* 1813.

III. *Distr.* J. C. BERRANGÉ.

AALSMEER. (*Oosteinde van*) De vacerende openbare Schoolonderwijzersplaats alhier is provisioneel vervuld. *November* en *December* 1812 en *Mei* 1813.

SLOTERDIJK. Den 28 Mei ll. is, in tegenwoordigheid van den Heere Maire en van den Predikant der Hervormde Gemeente, van de wettige Sollicitanten naar

deze vacante School, ten getale van 16, het vergelijkend examen afgenomen, waarvan het Proces-Verbaal aan den Heere Inspecteur Generaal der Keizerlijke Universiteit, in Holland, werd toegezonden; en, ingevolge van deszelfs autorisatie, ANTHONIE REINDERS benoemd tot het provisioneel waarnemen der School alhier, tot tijd en wijle dat Z. Excell. de Groot-Meester der Keizerlijke Universiteit hierover definitief zal hebben beslist. *Mei* 1812.

IV. *Distr.* A. NUMAN.

MOERBEEK onder *Nieuwe Niedorp* vacant. *Nov.* 1810.

SCHAGERBRUG onder *de Zijpe* vacant. *Mei* 1813.

VALKOOG vacant. *Mei* 1813.

V. *Distr.* J. DOZIJ.

ENKHUIZEN. De Stads Armenschool vacant. Zie *Bijdragen* voor *April* 1811. Wordt provisioneel waargenomen door den Onderwijzer J. DE BOER. *Nov.* 1810.

ENKHUIZEN. Ter vervulling der hier opengevallen bijzondere School der 2de klasse, werd op 1 Junij ll. in tegenwoordigheid van den Heere Maire, het vergelijkend examen afgenomen van twee volgende opgekomen Sollicitanten naar dezen post: JACOB VAN CLEEFF, openbaar Onderwijzer te *Schellinghout*, hebbende den 2den rang, en WILLEM DE GRAAF, voorheen Onderwijzer op het Eiland *Marken*, hebbende den 3den rang. Het Proces-Verbaal van hetzelve examen werd aan den Heere Inspecteur Generaal ingezonden, en is, op deszelfs aanschrijving, de provisionele waarneming van genoemde School opgedragen aan JAKOB VAN CLEEFF, en zulks tot dat hierin door Z. Excell. den Groot-Meester der Keizerlijke Universiteit definitief zal zijn beslist. *Mei* 1813.

WADWAI vacant. Men wachte eerlang een nader berigt. *Aug.* 1812.

BINNEWIJZEND. De Maire van *Hoogkarspel* verwittigt, met overleg van den Districts-Schoolopziener, alle de daar bij belang hebbenden, dat vacant is de Schoolonderwijzersplaats te *Binnewijzend*. Hij noodigt derhalve de Schoolonderwijzers, ten minste voorzien zijnde van den 3den rang, welke genegen mogten zijn, aldaar zich ge-

plaatst

plaatst te zien, uit, om zich aan te melden ter Mairie van *Hoogkarspel*, op Maandag den 5 en 12 van Hooimand, des morgens van elf tot één uur; en zal het vergelijkend examen gehouden worden te *Hoogkarspel*, op Maandag den 19den van die maand, 's morgens precies ten 9 uren. Voor het tractement is dit jaar op het Budget geaccordeerd, de som van *f* 75-:-: behalve dit, is er eene vrije Woning en een groot Erf, beplant met goede Vruchtboomen, ten gebruike van den Onderwijzer. *Mei* 1813.

SCHELLINGHOUT. De Maire dezer Gemeente verwittigt, met overleg van den Schoolopziener van dit District, dat door het vertrek van den Onderwijzer JAKOB VAN CLEEFF naar *Enkhuizen*, de Schoolonderwijzersplaats alhier, staat vacant te worden. Hij noodigt derhalve de Onderwijzers uit, voorzien van den 3den rang en bewijs van goed zedelijk gedrag, welke genegen mogten zijn zich aldaar aan te melden, om op Zondag den 4, 11 en 18den der maand Julij zich bij den Maire aan te melden; terwijl tevens berigt wordt, dat de dag van het vergelijkend examen bepaald wordt, op Maandag den 26 Julij, 's morgens om 9 uren. Het tractement bedraagt *f* 100-:-: Kerkmeesteren geven *f* 25-:-: voor de waarneming van den Kerkdienst; en behalve dit, is er eene vrije Woning.

VI. *Distr.* A. R. MAURER.

ALKMAAR. De Stads Armenschool vacant. *Mei* 1813.

ALKMAAR. De School in het Roomsch-Catholijke Weeshuis vacant. *Mei* 1813.

BOEKEL. Alhier is de Schoolonderwijzersplaats vacant. Men verwachte deswegens nader berigt.

CASTRICUM vacant. *Mei* 1813.

IX. *Distr.* A. SIMONS.

ZEVENHOVEN. De vacante School is provisioneel vervuld. *December* 1812 en *Mei* 1813.

LANGEWEIDE. De vacante School alhier is provisioneel vervuld. *Mei* 1813.

X. *Distr.* H. ARNTZENIUS.

UTRECHT. De Roomsch-Katholijke Armschool van de Clerisie vacant geworden zijnde, hebben de Regenten om bijzondere redenen, goedgevonden, de vervulling van dien post eenigen tijd uittestellen; terwijl intusschen, met goedvinden van den Schoolopziener van dit District voorzien is in de belangen der jeugd; zullende de tijd tot het ontvangen der Sollicitanten nader worden bekend gemaakt. *December* 1812.

UTRECHT. De Onderwijzersplaats in eene der Parochie-Scholen dezer Stad vacant geworden zijnde, is bij voorraad in het onderwijs voorzien. Men verwachte wegens deze plaats nader berigt.

XII. *Distr.* H. G. SCHLUITER.

HOOGLAND vacant. *Aug.* 1812 en *Mei* 1813.

DE MONDEN VAN DE MAAS.

I. *Distr.* J. VAN GEUNS.

SASSENHEIM. Door het neerleggen van den schooldienst door SIMON VAN DER SNOEK, is de post van Schoolonderwijzer alhier vacant geworden. Zij, die daartoe begerig zijn, ten minsten eene Acte van den 3den rang bezitten en de Fransche taal verstaan, worden verzocht, zich, voor het einde van de maand Julij, bij den Heer Maire aldaar, met de vereischte getuigschriften te vervoegen. De kerkendienst is voor als nog van den schooldienst afgescheiden, en het tractement, buiten de schoolgelden, is *f* 70-:-:

II. *Distr.* B. SPOELSTRA.

STOMPWIJK. De vacante School alhier is provisioneel vervuld. *September* en *December* 1812 en *Mei* 1813.

DEN HAAG. De School in het Roomsch-Catholiek Weeshuis vacant. *September* en *October* 1812.

DEN

DEN HAAG. Daar er alhier een bijzonder Onderwijzer van de 2de klasse zal benoemd worden, zoo geschiedt daar toe uitnoodiging van personen, hebbende Acte van ten minsten den 2den rang, en voorzien van behoorlijk attest van goed burgerlijk en zedelijk gedrag, om zich vóór den 8sten Julij aanstaande, schriftelijk aan te melden ter Secretarie alhier. De inkomsten zijn alleen de gewone schoolgelden, die door de Ouders der leerlingen betaald worden. Men zal bij voorkeur zoodanig een aanstellen, die in kundigheden en geschiktheid met de andere gelijk staande, daarenboven, behalve de Fransche taal, een of meer vreemde talen zal kunnen onderwijzen.

IV. *Distr.* N. MESSCHAERT.

MAASSLUIS. De vacerende Onderwijzerspost in de Armschool, door het vertrek van J. BRINKMAN naar *'s Gravezande*, opengevallen, is bij voorraad vervuld. *Julij* 1812 en *Mei* 1813.

HILLEGONDSBERG. De vacante School is provisioneel vervuld. *Julij* 1812 en *Mei* 1813.

V. *Distr.* . . . . . .

RUGGE en OOSTERLAND, genaamd *de Tinte*, vacant. *Julij* 1812.

HELVOET BINNEN of NIEUW HELVOET. De vacante School alhier is provisioneel vervuld. *Julij* en *September* 1812 en *Mei* 1813.

ZWARTEWAAL. De School alhier is provisioneel vervuld. *Mei* 1813.

VI. *Distr.* G. VAN KOOTEN.

HENDRIK IDO AMBACHT vacant. *Mei* 1813.

ZWIJNDRECHT. De vacante School alhier is provisioneel vervuld. *Mei* 1813.

ALBLASSERDAM. vacant. *Mei* 1813.

VII. *Distr.* G. W. BOOT.

KULENBORG. De post van Stads-School- en Kosthouderesse vacant. *December* 1811.

VIII. *Distr.* . . . .

DIRKSLAND vacant. *Mei* 1813

DE BOVENTSSEL.

III. *Distr.* J. VAN DER LINDEN.

DOETINCHEM. De post van eersten openbaren Nederduitschen Schoolonderwijzer vacant. *Junij* 1812 en *Mei* 1813.

DOESBORG. De post van openbaren Franschen en Hoogduitschen Onderwijzer vacant. *Mei* 1813.

KEPPEL BINNEN. De vacante School alhier wordt bij voorraad waargenomen. *Mei* 1813.

VI. *Distr.* . . . .

GENT. Den 9den Junij ll. werd, ter vervulling der vacerende Schoolonderwijzersplaats alhier, het vergelijkend examen afgenomen van twee opgekomen Sollicitanten, beide hebbende den 3den rang: ROELOF OTTEN en JAN STEENBEEK, Ondermeesters te *Heryeld* en *Velp*. En is het Proces-Verbaal daarvan ingezonden bij den Heere Inspecteur Generaal, met dat gevolg, dat aan ROELOF OTTEN de provisionele waarneming van den schooldienst is opgedragen, tot tijd en wijle dat Z. Exc. den Groot-Meester der Keizerlijke Universiteit deswegens finaal zal hebben beslist. *Mei* 1813.

VII. *Distr.* F. H. REPELIUS.

WADENOOIJEN. De Schoolonderwijzers- en Kostersplaats alhier wordt vacant door het vertrek van J. WOLFF naar *Zwijndrecht*. De Sollicitanten moeten den 3den rang, met de toelating om de Fransche taal te onderwijzen, bezitten, Leden van het Hervormde Kerkgenootschap zijn, en een of meer schriftelijke bewijzen van goed gedrag overleggen. Zij moeten hunne vereischte getuigschriften *franco* inzenden, of zich in persoon vervoegen bij den Heere O. P. VERWEI, Rentmeester van den Hoog-Welgeboren Heere dezer Heerlijkheid, en Adjoinct-Maire te *Geldermalsem*, voor of uiterlijk op den 31 Julij, eerstkomende, en zich onderwerpen aan het vergelijkend examen, hetwelk op den 11den Augustus daaraanvolgende zal afgenomen worden in het Schoolhuis alhier. De in-

inkomſten, aan deze posten verbonden, zijn de volgende: als Onderwijzer uit de ambtslasten en verſchot *f* 30-:-:; van den Dorpsrentmeester *f* 30-:-:; als Koster, van particulieren *f* 50-:-:; de inkomſten van twee hond Lands, tot Boomgaard aangelegd, bedragende jaarlijks ruim *f* 20-:-:; voor het ſchoonhouden van de Kerk *f* 5-:-: ſchadeloosſtelling voor het niet houden van Duiven, van den Heer van *Wadenooijen f* 5-:-:; voor het ſtellen van het Uurwerk *f* 10-:-:; en als Schrijver van den Polder *f* 10-:-: De ſchoolgelden hebben tot hiertoe ongeveer *f* 100-:-: kunnen bedragen, mitsgaders vrij genot van Huis en Hof.

OPHEMERT. Op voorheen opgegevene voorwaarden, worden de Sollicitanten naar deze plaats nogmaals opgeroepen, om hunne getuigſchriften *franco* in te zenden bij den Heere G. VALKIS, Rentmeester alhier, voor of op den 21 Julij dezes jaars, en zich den 30 dito, 's morgens ten 9 uren aan het Schoolhuis alhier te vervoegen, om vergelijkend geëxamineerd te worden. *October* 1812 *Mei* 1813.

RUMPT. De vacante School alhier is proviſioneel vervuld. *November* 1812 en *Mei* 1813.

DE MONDEN VAN DEN YSSEL.

I. *Distr.* J. H. FLOH.

WEDDEHOEN en KORTWIJK of ZELDAM vacant. *Mei* 1813.

TWICKELO vacant. *Mei* 1813.

BOEKELO vacant. *April* 1812.

BENTELE vacant. *April* 1812.

LATTRUP vacant. *November* 1812.

II. *Distr.* . . . .

REUTUM en HAARLO vacant. *September* 1807.

III. *Distr.* C. FRANSEN VAN ECK.

TONGEREN (*Wijhe*) vacant. *October* 1809.

WESEPE. (*Olst*) Op den 9den Junij ll. werd het vergelijkend examen gehouden ter vervulling der vacerende Schoolonderwijzersplaats alhier, waartoe zich vijf Sollicitanten hadden aangeboden; en is het Proces-Verbaal hiervan ingezonden bij den Heere Inspecteur Generaal der Keizerlijke Universiteit in Holland. *Mei* 1813.

III. *Distr.* J. W. A. MULLER.

MARKELO. De vacante School alhier is provisioneel vervuld. *Augustus* 1812 en *Mei* 1813.

SIPCULO vacant. *Mei* 1813.

RADEWIJK en VELDHOEK vacant. *Mei* 1813.

IV. *Distr.* J. F. SERRURIER.

KAMPERVEEN, *Zuideinde*, vacant. *Mei* 1809.

KAMPERVEEN, *Hooge Weg*, vacant. *Nov.* 1809.

RUITEVEEN vacant. *Februarij* 1812.

HASSELERDIJK vacant. *Februarij* 1812.

WESTERHOLTE en 's HEERENBROEK. Overeenkomstig vroegere aankondiging, is op 31 October 1812 het vergelijkend examen gehouden ter vervulling der vacerende, nu gecombineerde, School dezer beide Gemeenten, waartoe zich slechts één Sollicitant HERMANUS SCHRYVER, Ondermeester te *Kampen*, hebbende den 3den rang, had opgedaan. Het Proces-Verbaal hiervan ingezonden zijnde bij den Heere Inspecteur Generaal, is, op deszelfs aanschrijving, aan gemelden HERMANUS SCHRIPPER de provisionele waarneming van den schooldienst alhier opgedragen, tot tijd en wijle deswegens door Zijn Excell. den Groot-Meester der Keizerlijke Universiteit finaal zal zijn beslist. *September* 1812.

DE ZWARTENDIJK, Mairie *Kampen* vacant. *Mei* 1813.

V.

V. *Distr.* W. SANDERS.

OSSENZIJL. De vacante School wordt provisioneel waargenomen. *October* 1811 en *Mei* 1813; gelijk zulks ook geschiedt op de vier navolgende plaatsen:

KALLENKOTE. *Aug.* 1811, *Nov.* 1812 en 1813.

'T NEDERLANDT. *Aug.* 1812 en *Mei* 1813.

CALLEMBERG. *Aug.* 1812 en *Mei* 1813.

LEIJEN en OVERLANKHORST. *December* 1812 en *Mei* 1813.

ZUIDVEEN vacant. *Sept.* en *Nov.* 1812 en *Mei* 1813.

OLDENMARKT en IJSSELHAM. Den 20 Mei is ANDRIES JANS WENDEL, Onderwijzer van *Tsselham* en tweede Onderwijzer aan de *Oldemarkt*, overleden. Provisioneel is hier toegelaten BAREND NIBBRIG. Onderwijzers met den 4den, doch liefst met den 3den rang, worden verzocht, zich ten spoedigsten als Sollicitanten te vervoegen bij den Heere Maire van *de Oldemarkt*. Het tractement van *Tsselham* is *f* 50-:-: van 't Rijk; *f* 120-:-: uit de Gemeentekas aan de *Oldemarkt*, en omstreeks de *f* 120-:-: uit het Schoolfonds.

CUINRE. De Onderwijzers-, Kosters- en Voorzangersplaats alhier, wordt eerlang vacant door het vertrek van A. VAN BRINK te *Zwartewaal*, Departement *de Monden van de Maas*. Onderwijzers, tot dien post genegen en die den 1sten of 2den rang bezitten, worden verzocht zich daartoe ten spoedigsten bij den Heere Maire der Gemeente aan te geven. Het tractement is *f* 200-:-: en *f* 300-:-: uit het Schoolfonds, boven dien vrij Huis en andere emolumenten.

VRIESLAND.

I. *Distr.* J. F. KORFF.

HAULERWIJK vacant. *October* 1809.

BLESDIJKE vacant. *Junij* 1810.

WOLVEGA vacant. *Maart* 1811.

BENEDENKNIJPE. Op den 17 Mei ll. werd, ter vervulling van de vacerende School alhier, het vergelijkend examen afgenomen van elf wettige Sollicitanten. En is het Proces-Verbaal hiervan ingezonden bij den Heere Inſpecteur Generaal, met dat gevolg, dat, op deszelfs autoriſatie, aan SIEBE JANS MEIJER, openbaar Schoolonderwijzer aan *de Olde Lemmer*, hebbende den 2den rang, de proviſionele waarneming van den ſchooldienst alhier is opgedragen, tot tijd en wijle Z. Excell. den Groot-Meester der Keizerlijke Univerſiteit deswegens finaal zal hebben beſlist. *Mei* 1813.

II. *Distr.* J. TADEMA WIELANDT.

BEETS vacant. *Augustus* 1810.

LUTJEBERD en TERBAND. De vacante School alhier is proviſioneel vervuld.

URETERP. Ten gevolge van het bij den Heere Inſpecteur Generaal ingezonden Proces-Verbaal, is, op deszelfs autoriſatie, aan HENDRIK ANNES WEERSINGA de proviſionele waarneming der vacante School alhier opgedragen, en zulks onder inwachting der finale beſchikking deswegens van Z. Excell. den Groot-Meester der Keizerlijke Univerſiteit. *Mei* 1813.

III. *Distr.* H. W. C. A. VISSER.

IDSKENHUIZEN. Ten gevolge van het bij den Heere Inſpecteur Generaal ingezonden Proces-Verbaal van het gehouden vergelijkend examen, ter vervulling der alhier vacerende Schoolonderwijzersplaats, is, op deszelfs autoriſatie, aan MARTEN DOUDES SIMONIDES de proviſionele waarneming van dezen post opgedragen, en zulks onder inwachting van de finale beſchikking deswegens door Z. Excell. den Groot-Meester der Keizerlijke Univerſiteit. *November* 1812 en *Mei* 1813.

BALK. De vacante openbare School wordt proviſioneel waargenomen. *Mei* 1812 en *Mei* 1813.

BALK. Bijzondere School der tweede klaſſe vacant. *December* 1808.

OU-

OUDEGA, Mairie *Koudum*. De vacante School wordt provisioneel waargenomen. *Mei* 1813.

BAARD. De vacante School is provisioneel vervuld. *October* 1812 en *Mei* 1813.

SNEEK. De Armenschool vacant. *October* 1812.

IV. *Distr.* A. BRUINING.

HITZUM. De Sollicitanten naar deze vacante School worden verzocht, hunne acten van rang en getuigschriften van goed gedrag aan de Mairie van de Gemeente *Tjum vragtvrij* in te zenden voor den 15 Julij aanstaande. De dag van het vergelijkend examen is bepaald op den 23 Julij te *Hitzum*. Deze School is van den 2den rang, en worden alzoo Onderwijzers van den 2den of 3den rang gevorderd. Het jaarlijksch inkomen is *f* 200-:-: boven vrije Woning en Tuin. Het getal der Scholieren bedraagt omveer 20; deze betalen 6 stuivers in het vierendeeljarrs.

PEINS vacant. *Maart* 1808.

IJTENS vacant. *December* 1809.

TJUMMARUM vacant. *Augustus* 1812.

V. *Distr.* Mr. J. D. VAN DER PLAATS.

STIENS. De vacante School is provisioneel vervuld. *December* 1812 en *Mei* 1813.

HUIZUM vacant. *December* 1812 en *Mei* 1813.

VI. *Distr.* M. MARTENS.

HOLWERT. De vacante School is provisioneel vervuld. *September* 1812 en *Mei* 1813.

BORNWERD en BETTERWIRD. De vacante School is provisioneel vervuld. *September* 1812 en *Mei* 1813.

WIERUM vacant. *Mei* 1813. En worden bij dezen, namens den Heer Maire van *Nes*, andermaal Sollicitanten van den 2den en des noods van den 3den rang, opgeroepen, om zich, na *vrachtvrije* inzending van de vereischte stukken, betrekkelijk rang en gedrag vóór den 25 Julij aan gemelden Heer Maire te vervoegen, zullende op Maandag den 2den Augustus, des voormiddags ten 10 uren, in

in de Herberg te *Wierum*, het vergelijkend examen gehouden worden. Behalve vrije Woning bedraagt het jaarlijksch tractement uit de Dorpskas *f* 180. De schoolpenningen van 50 à 60 leerlingen kunnen ten minsten jaarlijks tot *f* 50-:-: gebragt worden, betalende ieder leerling 6 stuivers in het vierendeeljaars. Het Kosters- en Voorzangers-ambt is aan dezen post verbonden.

FOUDGUM vacant. *Mei* 1813.

WETSENS vacant. *December* 1812 en *Mei* 1813.

GENUM vacant. *Mei* 1813.

VII. *Distr.* W. BEEKHUIS.

DROGEHAM. Door het overlijden van den Onderwijzer GEERT SJOERDS WYNA, is de School alhier vacant geworden. De inkomsten van deze School, die tot den middelsten rang behoort en alwaar tot dus ver alleen des winters onderwijs werd gegeven, bestaan, behalve vrije Woning, in *f* 56-:-: tractement uit de Kerkbeurs, voor de waarneming van den School- en Kerkendienst; *f* 27-:-: wegens het Klokluiden, en omstreeks *f* 40-:-: schoolgelden. Men werkt intusschen aan de verhooging dezer inkomsten, ten einde hier het geheele jaar school zoude gehouden worden.

DE WESTER-EEMS.

I. *Distr.* Mr. TH. VAN SWINDEREN.

GRONINGEN. De Schoolmeestersplaats bij de Martini-Kerk vacant. *Mei* 1808.

GRONINGEN. De Schoolonderwijzerplaats in de Noorder Diakonieschool der Hervormden vacant. *Junij* en *December* 1809.

ENGELBERT. De vacante School is provisioneel vervuld. *November* 1811 en *November* 1812 en *Mei* 1813.

MID-

MIDWOLDE vacant. *Junij* 1812.

MARUM vacant. *November* 1812.

NOORDWIJK vacant. *November* 1812.

ADUARD vacant. *Mei* 1813.

II. *Distr.* J. R. VAN EERDE.

WESTERWIJTWERT vacant. *Mei* 1808 en *October* 1812.

III. *Distr.* E. TINGA.

WESTEREMDEN vacant. *Junij* en *October* 1810.

ENUM vacant. *Junij* en *October* 1812.

SLOCHTEREN vacant. *October* 1812.

V. *Distr.* . . . .

Canton JEMGUM.

DITZUM vacant. *Mei* en *October* 1812.

Canton PEKEL-A.

VLAGTWEDDE vacant. *Augustus* 1812.

ZELLINGE vacant. *December* 1812.

VI.

VI. *Distr.* C. POTHOF.

SCHONEBEEK. De vacante School wordt provisioneel waargenomen. *Mei* 1813.

VII. *Distr.* G. SMIT.

RUINEN. De vacante School is provisioneel vervuld. *Augustus* 1812 en *Mei* 1813.

VIII. *Distr.* J. TONCKENS.

RODERWOLDE vacant. *Mei* en *October* 1812.

BEILEN. De vacante School is provisioneel vervuld. *Augustus* en *October* 1812 en *Mei* 1813.

DE OOSTER-EEMS.

Mr. TH. VAN SWINDEREN, Inspecteur der Akademie van *Groningen*, en bijzonder belast met de Inspectie der Scholen in de Departementen van de *Ooster-* en *Wester-Eems.*

Arrondissement AURICH.

Canton AURICH.

BOEKZETEL vacant. *Mei* 1813.

Can-

Canton BERUM.

GROSSHEIDE vacant. *Mei* 1813.

Canton NORDEN.

LUTETSBOURG. De vacante School is provifioneel vervuld. *Mei* 1813.

RECHTUPSWEGE vacant. *Mei* 1813.

Arrondisfement EMDEN.

Canton DETERN.

RHAUDE vacant. *Mei* 1813.

RHANDER-OOSTER-VEEN. Door het vertrek van JOHANN CARRELS GRIEPENBURG, als Ondermeester naar *Leer*, is deze School vacant geworden. Het inkomen is dus ver hier niet vast bepaald. Er zijn 30 fchoolpligtige kinderen. De School wordt provifioneel waargenomen door HINRICH ULRICH EEKHOFF.

Canton PEWSUM.

PILSUM vacant. *Mei* 1813.

VISKWARD vacant. *Mei* 1813.

Arrondisfement JEVER.

SIPKWERDUM en DANSUM. Deze School is vacant geworden. Er is geen vast tractement, maar omftreeks een twintigtal fchoolpligtige kinderen. De School wordt provifioneel waargenomen door LUDWIG GERDSEN.

Canton HOOKZIJL.

HORUMERZIJL vacant. *Me-* 1813.

Canton JEVER.

SILLENSTEDE. vacant. *Mei* 1813.

Canton WITTMUND.

UTTEL vacant. *Mei* 1813.

AANHANGSEL.

SCHOOLBERIGTEN.

Julij 1813.

DE ZUIDERZEE.

I. *Distr.* C. WERTZ.

AMSTERDAM. De vacante post van eersten Leermeester in eene der Stads Armenscholen is provisioneel vervuld. *Mei* 1813.

II. *Distr.* J. TEISSEDRE L'ANGE.

DE GEINBRUG onder *Weesp*. De vacante School alhier is provisioneel vervuld. *Decemb.* 1812 en *Mei* 1813.

LAREN. De vacante School wordt provisioneel waargenomen. *Mei* 1813.

NIEUWER-AMSTEL. De Scholen van *het Verwerspad* en *aan den Overtoom* zijn vacant. *Mei* 1813.

DE HOEF, onder *Mijdrecht*, is vacant door het overlijden van JOHANNES RAM; de Sollicitanten, liefst ongehuwd, hebbende den 3den rang, kunnen zich melden bij den Heere Maire van *Mijdrecht*, tot den 15 Augustus. Er is *f* 80-:-: tractement, vrije Woning en het schoolgeld.

geld van 30 à 40 discipelen. *De Hoef* ligt een uur gaans boven *Thamen-aan-den-Uithoorn*. Deze Bijschool kan voor een vrijgezel een klein bestaan geven, meer niet.

III. *Distr.* J. C. BERRANGÉ.

AALSMEER. (*Oosteinde-van*) De vacerende openbare Schoolonderwijzersplaats alhier is provisioneel vervuld. *November* en *December* 1812 en *Mei* 1813.

SLOTERDIJK. De vacante School alhier is provisioneel vervuld. *Mei* en *Junij* 1812.

IV. *Distr.* A. NUMAN.

MOERBEEK onder *Nieuwe Niedorp* vacant. *Nov.* 1810.

SCHAGERBRUG onder *de Zijpe*. Op den 16 Junij ll. werd het vergelijkend examen gehouden ter vervulling der vacerende Schoolonderwijzersplaats alhier, waartoe zich zeven Sollicitanten hadden aangeboden; en is het Proces-Verbaal hiervan ingezonden bij den Heere Inspecteur Generaal der Keizerlijke Universiteit in Holland. *Mei*, 1813.

VALKOOG vacant. *Mei* 1813.

V. *Distr.* J. DOZIJ.

ENKHUIZEN. De Stads Armenschool vacant. *April* 1811.

ENKHUIZEN. De alhier opengevallen bijzondere School der 2de klasse is provisioneel vervuld. *Mei* en *Junij* 1813.

WADWAI vacant. Men wachte eerlang een nader berigt. *Aug.* 1812.

BINNEWIJZEND. Op den 19 Julij ll. werd het vergelijkend examen gehouden, ter vervulling der vacerende Schoolonderwijzersplaats alhier, en wel van acht Sollicitanten, allen bezittende den 3den rang, welken zich hier-

toe

toe hadden aangeboden; en is het Proces-Verbaal daarvan ingezonden bij den Heere Inspecteur Generaal der Keizerlijke Universiteit in Holland. *Mei* en *Junij* 1813.

SCHELLINGHOUT vacant. *Junij* 1813.

VI. *Distr.* A. R. MAURER.

ALKMAAR. De Stads Armenschool vacant. *Mei* 1813.

ALKMAAR. De School in het Roomsch-Catholijke Weeshuis vacant. *Mei* 1813.

BOEKEL. Alhier is de Schoolonderwijzersplaats vacant. Men verwachte deswegens nader berigt.

CASTRICUM vacant. *Mei* 1813.

NOORDEINDE VAN GRAFT vacant. Men verwacht hieromtrent nadere berigten.

VII. *Distr.* TH. DE VRIES.

UITDAM EN ZUIDERWOUDE. Daar de Scholen van deze beide Plaatsen geen genoegzaam bestaan, ieder voor eenen Onderwijzer, kunnen opleveren, zoo is, door den Heere Maire der Gemeente *Broek in Waterland* en door den Districts-Schoolopziener een voorstel gedaan, om deze Scholen te vereenigen, en daarvan een Proces-Verbaal aan den Heere Inspecteur Generaal der Keizerlijke Universiteit ingezonden. Ten gevolge waarvan, aan DIRK BAKKER CORNELISZ., bezittende den 4den rang, de provisioneele waarneming dezer, alzoo gecombineerde, Scholen is toegestaan, tot tijd en wijle Zijne Excell. den Groot-Meester in deze finaal zal hebben beslist.

IX. *Distr.* A. SIMONS.

ZEVENHOVEN weder vacant. *December* 1812 en *Mei* 1813.

LANGEWEIDE. De vacante School alhier is provisioneel vervuld. *Mei* 1813.

MARKEN. (*Eiland*) De Schoolonderwijzersplaats alhier is vacant geworden, daar WILLEM DE GRAAF van denzelven vrijwillig afstand heeft gedaan.

X. *Distr.* H. ARNTZENIUS.

UTRECHT. De Roomsch-Katholijke Armschool van de Clerisie vacant. *December* 1812 en *Junij* 1813.

UTRECHT. De Onderwijzersplaats in eene der Parochie-Scholen dezer Stad vacant. *Junij* 1813.

WILNIS. C. VAN DAM den School- en Kerkdienst hebbende nedergelegd, zijn de posten van Onderwijzer, Koster en Voorzanger alhier vacant geworden. De Maire roept de Onderwijzers van den 2den of 3den rang, welke genegen zijn, om ter dezer Plaats gemelde posten waartenemen, op, om voor den laatsten Augustus aanstaande, de bewijzen van rang en goed gedrag, *franco*, bij de Mairie in te zenden; zullende het vergelijkend examen op den 15 September aanstaande, in het Schoolhuis van deze Gemeente, gehouden worden. De inkomsten bestaan in eene vrije Woning en vast tractement van 150 Franken, boven de schoolgelden van circa 50 à 60 kinderen, welke voor Lezen en Spellen ieder één stuiver, en voor Schrijven enz. twee stuivers in de week betalen. Voor het onderwijs en het leveren van de noodige Schoolbehoeften aan arme kinderen, wordt jaarlijks 50 Franken, en voor het waarnemen van het Koster- en Voorzangers-ambt *f* 40-:-: genoten.

XII. *Distr.* H. G. SCHLUITER.

HOOGLAND vacant. *Aug.* 1812 en *Mei* 1813.

DE MONDEN VAN DE MAAS.

I. *Distr.* J. VAN GEUNS.

SASSENHEIM vacant. *Junij* 1813.

II. *Distr.* B. SPOELSTRA.

STOMPWIJK. De vacante School alhier is provisioneel vervuld. *September* en *December* 1812 en *Mei* 1813.

DEN HAAG. De School in het Roomsch-Catholiek Weeshuis vacant. *September* en *October* 1812.

DEN HAAG. Eene bijzondere Onderwijzersplaats van van de 2de klasse vacant. *Junij* 1813.

IV. *Distr.* N. MESSCHAERT.

MAASSLUIS. De vacerende Onderwijzerspost in de Armschool is bij voorraad bezet. *Julij* 1812 en *Mei* 1813.

HILLEGONDSBERG. De vacante School is provisioneel vervuld. *Julij* 1812 en *Mei* 1813.

V. *Distr.* . . . .

RUGGE en OOSTERLAND, genaamd *de Tinte*, vacant. *Julij* 1812.

HELVOET BINNEN of NIEUW HELVOET. De vacante School alhier is provisioneel vervuld. *Julij* en *September* 1812 en *Mei* 1813.

ZWARTEWAAL. De School alhier is provisioneel vervuld. *Mei* 1813.

VI. *Distr.* G. VAN KOOTEN.

HENDRIK IDO AMBACHT. Op den 24 Junij ll. werd alhier het vergelijkend examen gehouden over de

volgende Sollicitanten: P. VAN DYK, openbaar Onderwijzer te *Arkel;* C. W. STOMMAN, bijzonder Onderwijzer te *Vlaardingen;* H. KATER, openbaar Onderwijzer te *Delfgaauw;* P. VERYP, bijzonder Onderwijzer onder *Strijen;* P. D. BAZENDYK, openbaar Onderwijzer te *Thiel;* J. VAN BRAAMBEEK, openbaar Onderwijzer te *Heukelum;* J. PUIKERS, bijzonder Onderwijzer te *Rotterdam;* A. KNOSSES RZ., bijzonder Onderwijzer te *Dordrecht;* P. SERET, openbaar Onderwijzer te *Waspik* en J. C. BOEZE, bijzonder Onderwijzer te *Wijk* bij *Heusden.* Het Proces-Verbaal van dit examen aan Mijnheer den Inspecteur Generaal opgezonden zijnde, is door Zijn Wel-Ed. Gestr. tot openbaar Onderwijzer in deze Gemeente provisioneel aangesteld, A. KNOSSES, tot tijd en wijle dat door Z. Excell. den Groot-Meester hierin finaal zal beslist zijn. *Mei* 1813.

ZWIJNDRECHT. De vacante School alhier is provisioneel vervuld. *Mei* 1813.

ALBLASSERDAM. Op den 6 Julij ll. werd ook alhier het vergelijkend examen gehouden over de volgende Sollicitanten: H. KATER *van Delfgaauw;* C. VERMEULEN van *Rotterdam;* J. KOOL van *Hondsholredijk;* H. KEIZER van *Lexmond* en J. C. BOEZEN van *Wijk* bij *Heusden;* en is het Proces-Verbaal aan Mijnheer den Inspecteur Generaal toegezonden. *Mei* 1813.

DE GROOTE LIND onder *Zwijndrecht.* Alzoo door het overlijden van B. KOOL, de posten van Schoolonderwijzer, Doodgraver, Koster en Voorzanger der Hervormde Gemeente alhier, alsmede de waarneming van den Kerkendienst in de Kerkelijke combinatie van Heer Oudelands-ambacht zijn vacant geworden; zoo worden de genen die daartoe genegen zijn en geen minder dan den 3den rang bezitten, uitgenoodigd, om zich uiterlijk op den 14 Augustus, met overlegging der bewijzen van alge-

gemeene toelating en goed gedrag, te adresseren aan den Maire der Gemeente van *Zwijndrecht*; zullende geene andere dan *gefrankeerde* brieven worden aangenomen. Het vergelijkend examen zal plaats hebben op Donderdag den 19 Augustus aanstaande, des morgens ten 8 uren, op *de Groote Lind* voornoemd.

VII. *Distr.* G. W. BOOT.

KULENBORG. De post van Stads-School- en Kosthouderesse vacant. *December* 1811.

VIII. *Distr.* . . . .

DIRKSLAND vacant. *Mei* 1813.

DE BOVEN-YSSEL.

III. *Distr.* J. VAN DER LINDEN.

DOETINCHEM. De post van eersten openbaren Nederduitschen Schoolonderwijzer vacant. *Junij* 1812 en *Mei* 1813.

DOESBORG. De post van openbaren Franschen en Hoogduitschen Onderwijzer vacant. *Mei* 1813.

KEPPEL BINNEN. De vacante School alhier wordt bij voorraad waargenomen. *Mei* 1813.

VI. *Distr.* . . . . .

GENT. De vacerende Schoolonderwijzersplaats alhier is provisioneel vervuld. *Mei* en *Junij* 1813.

VII. *Distr.* F. H. REPELIUS.

WADENOOIJEN vacant. *Julij* 1813.

OPHEMERT vacant. *Octob.* 1812, *Mei* en *Junij* 1813.

RUMPT. De vacante School alhier is provisioneel vervuld. *November* 1812 en *Mei* 1813.

DE MONDEN VAN DEN YSSEL.

I. *Distr.* J. H. FLOH.

WEDDEHOEN en KORTWIJK of ZELDAM vacant. *Mei* 1813.

TWICKELO vacant. *Mei* 1813.

BOEKELO vacant. *April* 1812.

BENTELE vacant. *April* 1812.

LATTRUP vacant. *November* 1812.

II. *Distr.*

REUTUM en HAARLO vacant. *September* 1807.

III. *Distr.* C. FRANSEN VAN ECK.

TONGEREN (*Wijhe*) vacant. *October* 1809.

WESEPE. (*Olst*) Ingevolge het op den 9 Julij ll. gehouden examen, en het daarvan ingezonden Proces-Verbaal, is door den Heere Inspecteur Generaal der Keizerlijke Universiteit in Holland, de provisionele waarneming van den schooldienst alhier opgedragen aan ENGBERT BOSCHLOO, Ondermeester te *Deventer*, bezittende den 3den rang, tot tijd en wijle deswegens door Zijn Excell. den Groot-Meester der Keizerlijke Universiteit finaal zal zijn beslist. *Mei* en *Junij* 1813.

III. *Distr.* J. W. A. MÜLLER.

MARKELO. De vacante School alhier is provisioneel vervuld. *Augustus* 1812 en *Mei* 1813.

SIPCULO vacant. *Mei* 1813.

RADEWIJK en VELDHOEK vacant. *Mei* 1813.

IV. *Distr.* J. F. SERRURIER.

KAMPERVEEN, *Zuideinde*, vacant. *Mei* 1809.

KAM-

KAMPERVEEN, *Hooge Weg*, vacant. *Nov.* 1809.

RUITEVEEN vacant. *Februarij* 1812.

HASSELERDIJK vacant. *Februarij* 1812.

WESTERHOLTE en 's HEERENBROEK. De vacante Schoolonderwijzersplaats alhier is provisioneel vervuld. *September* 1812 en *Junij* 1813.

DE ZWARTENDIJK, Mairie *Kampen* vacant. *Mei* 1813.

V. *Distr.* W. SANDERS.

OSSENZIJL. De vacante School wordt provisioneel waargenomen. *October* 1811 en *Mei* 1813; gelijk zulks ook geschiedt op de vier navolgende plaatsen:

KALLENKOTE. *Aug.* 1811, *Nov.* 1812 en 1813.

'T NEDERLANDT. *Aug.* 1812 en *Mei* 1813.

CALLEMBERG. *Aug.* 1812 en *Mei* 1813.

LEIJEN en OVERLANKHORST. *December* 1812 en *Mei* 1813.

ZUIDVEEN vacant. *Sept.* en *Nov.* 1812 en *Mei* 1813.

OLDENMARKT en IJSSELHAM vacant. *Junij* 1813.

CUINRE vacant. *Junij* 1813.

VRIESLAND.

I. *Distr.* J. F. KORFF.

HAULERWIJK vacant. *October* 1809.

BLESDIJKE vacant. *Junij* 1810.

WOLVEGA vacant. *Maart* 1811.

BENEDENKNIJPE. De vacante Schoolonderwijzersplaats alhier is provisioneel vervuld. *Mei* en *Junij* 1813.

II. *Distr.* J. TADEMA WIELANDT.

BEETS vacant. *Augustus* 1810.

LUTJEBERD en TERBAND. De vacante School alhier is provisioneel vervuld. *Mei* 1813.

URETERP. De alhier vacante Schoolonderwijzersplaats is provisioneel vervuld. *Mei* en *Junij* 1812.

III. *Distr.* H. W. C. A. VISSER.

IDSKENHUIZEN. De vacante Schoolonderwijzersplaats alhier is provisioneel vervuld. *November* 1812, *Mei* en *Junij* 1813.

BALK. De vacante openbare School wordt provisioneel waargenomen. *Mei* 1812 en *Mei* 1813.

BALK. Bijzondere School der tweede klasse vacant. *December* 1808.

OUDEGA, Mairie *Koudum*. De vacante School wordt provisioneel waargenomen. *Mei* 1813.

BAARD. De vacante School is provisioneel vervuld. *October* 1812 en *Mei* 1813.

SNEEK. De Armenschool vacant. *October* 1812.

VI.

IV. *Distr.* A. BRUINING.

HITZUM vacant. *Junij* 1813.

PEINS vacant. *Maart* 1808.

IJTENS vacant. *December* 1809.

TJUMMARUM vacant. *Augustus* 1812.

V. *Distr.* Mr. J. D. VAN DER PLAATS.

STIENS. De vacante School is provisioneel vervuld. *December* 1812 en *Mei* 1813.

HUIZUM vacant. *December* 1812 en *Mei* 1813.

VI. *Distr.* M. MARTENS.

HOLWERT. De vacante School is provisioneel vervuld. *September* 1812 en *Mei* 1813.

BORNWERD en BETTERWIRD. De vacante School is provisioneel vervuld. *September* 1812 en *Mei* 1813.

WIERUM vacant. *Mei* en *Junij* 1813.

FOUDGUM vacant. *Mei* 1813.

WETSENS vacant. *December* 1812 en *Mei* 1813.

GENUM. Op den 8 Junij ll. werd het vergelijkend examen gehouden, ter vervulling der vacerende Schoolonderwijzersplaats alhier, waartoe zich vier Sollicitanten hadden aangeboden; en is het Proces-Verbaal hiervan ingezonden bij den Heere Inspecteur Generaal der Keizerlijke Universiteit in Holland. *Mei* 1813.

VII. *Distr.* W. BERKHUIS.

DROGEHAM vacant. *Junij* 1813.

DE

DE WESTER-EEMS.

I. *Distr.* MR. TH. VAN SWINDEREN.

GRONINGEN. De Schoolmeestersplaats bij de Martini-Kerk vacant. *Mei* 1808.

GRONINGEN. De Schoolonderwijzersplaats in de Noorder Diakonieschool der Hervormden vacant. *Junij* en *December* 1809.

ENGELBERT. De vacante School is provisioneel vervuld. *November* 1811 en *November* 1812 en *Mei* 1813.

MIJDWOLDE vacant. *Junij* 1812.

MARUM vacant. *November* 1812.

NOORDWIJK vacant. *November* 1812.

ADUARD vacant. *Mei* 1813.

II. *Distr.* J. R. VAN EERDE.

WESTERWIJTWERT vacant. *Mei* 1808 en *October* 1812.

III. *Distr.* E. TINGA.

WESTEREMDEN vacant. *Junij* en *October* 1810.

ENUM vacant. *Junij* en *October* 1812.

SLOCHTEREN vacant. *October* 1812.

V.

V. *Distr.* . . . .

Canton JEMGUM.

DITZUM vacant. *Mei* en *October* 1812.

Canton PEKEL-A.

VLAGTWEDDE vacant. *Augustus* 1812.

ZELLINGE vacant. *December* 1812.

VI. *Distr.* C. POTHOF.

SCHONEBEEK. De vacante School wordt provisioneel waargenomen. *Mei* 1813.

VII. *Distr.* G. SMIT.

RUINEN. De vacante School is provisioneel vervuld. *Augustus* 1812 en *Mei* 1813.

VIII. *Distr.* J. TONCKENS.

RODERWOLDE vacant. *Mei* en *October* 1812.

BEILEN. De vacante School is provisioneel vervuld. *Augustus* en *October* 1812 en *Mei* 1813.

DE

DE OOSTER-EEMS.

Mr. TH. VAN SWINDEREN, Inspecteur der Akademie van *Groningen*, en bijzonder belast met de Inspectie der Scholen in de Departementen van de *Ooster-* en *Wester-Eems*.

Arrondissement AURICH.

Canton AURICH.

BOEKZETEL vacant. *Mei* 1813.

Canton BERUM.

GROSSHEIDE vacant. *Mei* 1813.

Canton NORDEN.

LUTETSBOURG. De vacante School is provisioneel vervuld. *Mei* 1813.

RECHTUPSWEGE vacant. *Mei* 1813.

Ar-

Arrondisfement EMDEN.

Canton DETERN.

RHAUDE vacant. *Mei* 1813.

RHAUDER-OOSTER-VEEN vacant. *Junij* 1813.

Canton PEWSUM.

PILSUM vacant. *Mei* 1813.

VISKWARD vacant. *Mei* 1813.

Arrondisfement JEVER.

SIPKWERDUM en DANSUM vacant. *Junij* 1813.

Canton HOOKZIJL.

HORUMERZIJL vacant. *Mei* 1813.

Can-

Canton JEVER.

SILLENSTEDE vacant. *Mei* 1813.

Canton RUSTRINGEN.

MIDDELFEHR. De School alhier is vacant, hebbende de tegenwoordige Onderwijzer van dezelve vrijwillig afstand gedaan

Canton WITTMUND.

UTTEL vacant. *Mei* 1813.

AANHANGSEL.

SCHOOLBERIGTEN.

Augustus 1813.

DE ZUIDERZEE.

I. *Distr.* C. WERTZ.

AMSTERDAM. De vacante post van eersten Leermeester in eene der Stads Armenscholen is provisioneel vervuld. *Mei* 1813.

II. *Distr.* J. TEISSEDRE L'ANGE.

DE GEINBRUG onder *Weesp.* De vacante School alhier is provisioneel vervuld. *Decemb.* 1812 en *Mei* 1813.

LAREN. De vacante School wordt provisioneel waargenomen. *Mei* 1813.

NIEUWER-AMSTEL. De Scholen van *het Verwerspad* en *aan den Overtoom* zijn vacant. *Mei* 1813.

DE HOEF, onder *Mijdrecht* vacant. *Julij* 1813.

III. *Distr.* J. C. BERRANGÉ.

AALSMEER. (*Oosteinde van*) De vacerende openbare Schoolonderwijzersplaats alhier is provisioneel vervuld. *November* en *December* 1812 en *Mei* 1813.

SLOTERDIJK. De vacante School alhier is provisioneel vervuld. *Mei* en *Junij* 1812.

IV. *Distr.* A. NUMAN.

MOERBEEK onder *Nieuwe Niedorp* vacant. *November* 1810.

SCHAGERBRUG aan *de Zijpe*. Na het vergelijkend examen, op den 16 Junij ll. gehouden over de zeven Sollicitanten, die zich tot deze vacerende Onderwijzersplaats hadden aangeboden, namelijk: JAN JONGKIND, openbaar Onderwijzer op het Eiland *Wieringen*; IZAAK ALBERTUS MOOIJEN, openbaar Onderwijzer te *Petten*; CORNELIS BUTTENAAR, openbaar Onderwijzer te *Aardswoude*; THEUNIS BOONAKKER, Huisonderwijzer onder *den Helder*; GERRIT JONGEJAN, openbaar Onderwijzer aan *het Zand* in *de Zijpe*; CORNELIS SIEMERS, bijzonder Onderwijzer te *Alkmaar* en ALBERT KWAST, provisioneel Onderwijzer te *Kolhorn*; is het Proces-Verbaal van dit examen overgezonden aan den Heere Inspecteur Generaal, en daarop tot Onderwijzer aan deze Plaats door Zijn Wel-Ed. Gestr. provisioneel benoemd: CORNELIS SIEMERS, tot tijd en wijle dat door Zijne Excell. den Groot-Meester der Keizerlijke Universiteit hierin finaal zal zijn beslist. — De benoemde Onderwijzer heeft reeds een' aanvang gemaakt met zijnen post. *Mei* en *Julij* 1813.

VALKOOG vacant. *Mei* 1813.

V. *Distr.* J. DOZIJ.

ENKHUIZEN. De Stads Armenschool vacant. *April* 1811.

ENKHUIZEN. De alhier opengevallen bijzondere School der 2de klasse is provisioneel vervuld. *Mei* en *Junij* 1813.

WADWAI vacant. Men wachte eerlang een nader berigt. *Aug.* 1812.

BIN-

BINNENWIJZEND. Op den 19 Julij ll. had te *Hoogkarspel* het vergelijkend examen plaats van acht perſonen, die naar den vacerenden post van openbaar Schoolonderwijzer in de Gemeente van *Binnenwijzend* geſtaan hadden. De Sollicitanten waren: CORNELIS LAAN van *Wanneperveen*; THEUNIS BOONAKKER bij *den Helder*; ARIEN BROUWER te *Oosterleek*; THEUNIS SCHUITEMAKER te *Wormerveer*; LAMMERT VIS te *Zwaagdijk*; THEUNIS MARTEL te *West-Knollendam*; DIRK KATER op *de Beets* en PIETER KOOIMAN van *Oostwoud*; allen van den derden rang. Ingevolge het opgezonden Proces-Verbaal, heeft de Heer Inſpecteur Generaal tot de vervulling van deze plaats proviſioneel benoemd ARIEN BROUWER, openbaar Onderwijzer te *Oosterleek*, tot tijd en wijle dat Zijn Excell. den Groot-Meester der Keizerlijke Univerſiteit hierin finaal zal hebben beſlist. *Mei*, *Junij* en *Julij* 1813.

SCHELLINGHOUT. Ter vervulling der openbare Onderwijzersplaats alhier, hebben zich dertien Sollicitanten aangegeven, als: IZAAK ALBERTUS MOOIJEN, openbaar Onderwijzer te *Petten*, hebbende den 2den rang; WIETZE VELDHUIS, openbaar Onderwijzer te *Oostgraftdijk*; KLAAS MUNTJEWERF, Ondermeester te *Zuidſcharwoude*; LAMMERT VIS, openbaar Onderwijzer te *Zwaagdijk*; THEUNIS SCHUITEMAKER, Ondermeester te *Wormerveer*; PIETER KOOIMAN, Ondermeester te *Oostwoud*; CORNELIS LAAN, openbaar Onderwijzer in de Gemeente te *Wanneperveen*; ARIEN BROUWER, openbaar Onderwijzer te *Oosterleek*; THEUNIS BOONAKKER, Huisonderwijzer op *Garst* bij *den Helder*; THEUNIS MARTEL, openbaar Onderwijzer te *West-Knollendam*; DIRK KOSTER, Kweekeling op *de Beets*; JUSTUS ZOMER, Ondermeester te *Barſingerhorn* en JORIS ORT, openbaar Onderwijzer te *Hobrede*, alle van den 3den rang. Bij het vergelijkend examen, werd de Schoolopziener geadſiſteerd door den kundigen Onderwijzer JACOB VAN CLEEFF. Die onder-

zoek geschiedde in de tegenwoordigheid van den Heer Maire, JAKOB PIETERZE SMIT; den Adjunct-Maire, RENS HOORN; den Griffier, STERKE OIJEVAAR en den Predikant der Hervormde gemeente, F. O. VENDERBOSCH. In het opgezonden Proces-Verbaal is van eenige Onderwijzers loffelijke melding gemaakt; bijzonder heeft zich LAMMERT VIS, in vele vakken, vooral in de Onderwijskunde, Nederduitsche taal en Rekenkunde, zoo wel nu, als in het examen voor de school van *Binnenwijzend*, uitstekend onderscheiden, waarvan de Schoolopziener het zich tot eenen aangenamen pligt maakt melding te doen. De waarneming dezer School is echter, naar verdienste, door den Heere Inspecteur Generaal provisioneel opgedragen aan den Onderwijzer IZAAK ALBERTUS MOOIJEN te *Petten*, tot tijd en wijle dat door Zijne Excell. den Groot-Meester der Keizerlijke Universiteit in dezen finaal zal zijn beslist. *Junij* 1813.

OOSTERLEEK vacant. Door het vertrek van ARIEN BROUWER naar *Binnenwijzend*, is de School dezer Gemeente vacant. De Maire van *Schellinghout* noodigt alle Onderwijzers van den 3den rang uit, om zich, met de vereischte getuigschriften voorzien, bij hem aan te melden, den 5, 12 en 19den September; zullende de dag van het vergelijkend examen nader worden bekend gemaakt. Het tractement was tot dus verre *f* 80-:-:; hier komen nog eenige Emolumenten bij ter somme van *f* 30-:-: voor de waarneming van den Kerkendienst enz. Het getal der Schollieren is gering.

VI. *Distr.* A. R. MAURER.

ALKMAAR. De Stads Armenschool vacant. *Mei* 1813.

ALKMAAR. De School in het Roomsch-Catholijke Weeshuis vacant. *Mei* 1813.

BOEKEL. Alhier is de Schoolonderwijzersplaats vacant. Men verwachte deswegens nader berigt. *Julij* 1813.

CAS-

CASTRICUM vacant. *Mei* 1813.

NOORDEINDE VAN GRAFT vacant. Men verwacht hieromtrent nadere berigten. *Julij* 1813.

VII. *Distr.* TH. DE VRIES.

UITDAM EN ZUIDERWOUDE. De Schoolonderwijzersplaats alhier, is provisioneel vervuld. *Julij* 1813.

IX. *Distr.* A. SIMONS.

ZEVENHOVEN weder vacant. *December* 1812 en *Mei* 1813.

LANGEWEIDE. De vacante School alhier is provisioneel vervuld. *Mei* 1813.

MARKEN. (*Eiland*) De Schoolonderwijzersplaats alhier is vacant geworden, daar WILLEM DE GRAAF van denzelven vrijwillig afstand heeft gedaan. *Julij* 1813.

X. *Distr.* H. ARNTZENIUS.

UTRECHT. De Roomsch-Katholijke Armschool van de Clerisie vacant. *December* 1812 en *Junij* 1813.

UTRECHT. De Onderwijzersplaats in eene der Parochie-Scholen dezer Stad vacant. *Junij* 1813.

WILNIS vacant. *Julij* 1813.

XII. *Distr.* H. G. SCHLUITER.

HOOGLAND vacant. *Aug.* 1812 en *Mei* 1813.

DE MONDEN VAN DE MAAS.

I. *Distr.* J. VAN GEUNS.

SASSENHEIM vacant. *Junij* 1813.

II. *Distr.* B. SPOELSTRA.

STOMPWIJK. De vacante School alhier is provisioneel vervuld. *September* en *December* 1812 en *Mei* 1813.

DEN HAAG. De School in het Roomsch-Catholick Weeshuis vacant. *September* en *October* 1812.

DEN HAAG. Op den dag, tot het vergelijkend examen ter vervulling van den vacanten bijzonderen Schoolonderwijzerspost der 2de klasse alhier, bepaald, niemand dan T. P. ADAMS opgekomen zijnde, is dezelve, in tegenwoordigheid van den Heere Maire dezer Stad en van eene Commissie uit het Plaatselijk Schoolbestuur behoorlijk geëxamineerd; waarvan het Proces-Verbaal aan den Heere Inspecteur Generaal der Keizerlijke Universiteit in Holland is verzonden. *Junij* 1813.

IV. *Distr.* N. MESSCHAERT.

MAASSLUIS. De vacerende Onderwijzerspost in de Armschool is bij voorraad bezet. *Julij* 1812 en *Mei* 1813.

HILLEGONDSBERG. De vacante School is provisioneel vervuld. *Julij* 1812 en *Mei* 1813.

HONDSHOLREDIJK. Door het vertrek van JAKOB KOOL naar *Alblasserdam*, is de post van openbaar Schoolonderwijzer alhier vacant geworden. Alle bevoegde Onderwijzers, welke in deze welingerigte School, alwaar men reeds lang aan de beste orde en leerwijze gewoon is, den voortreffelijken KOOL wenschen op te volgen, worden uitgenoodigd, om zich, uiterlijk vóór of op den 8 September aan de Mairie van *Naaldwijk*, het zij in Persoon, of met *gefrankeerde* brieven, aan te melden. De vereischten in de Sollicitanten zijn: eene Acte van algemeene toelating, ten minste van den derden rang, goede getuigschriften en eenige kennis van de gronden en regelen der Fransche taal. De voordeelen, aan dezen post verknocht, zijn: een fortabel tractement, eene vrije Woning en de schoolgelden van een vrij aanzienlijk getal leerlingen.

V. *Distr.* . . . .

RUGGE en OOSTERLAND, genaamd *de Tinte*, vacant. *Julij* 1812.

HEL-

HELVOET BINNEN of NIEUW HELVOET. De vacante School alhier is provisioneel vervuld. *Julij* en *September* 1812 en *Mei* 1813.

ZWARTEWAAL. De School alhier is provisioneel vervuld. *Mei* 1813.

. . . .

VI. *Distr.* G. VAN KOOTEN.

HENDRIK IDO AMBACHT. De vacante School is provisioneel vervuld. *Mei* en *Julij* 1813.

ZWIJNDRECHT. De vacante School alhier is provisioneel vervuld. *Mei* 1813.

ALBLASSERDAM. Ingevolge het op den 6 Julij ll. gehouden examen en het daarvan ingezonden Proces-Verbaal, is door den Heere Inspecteur Generaal der Keizerlijke Universiteit, in Holland, de provisionele waarneming van den schooldienst alhier opgedragen aan JAKOB KOOL, Onderwijzer te *Hondsholredijk*, bezittende den 2den rang, tot tijd en wijle dat Zijne Excell. de Groot-Meester deswegens finaal zal hebben beslist. *Mei* en *Julij* 1813.

DE GROOTE LINDT, onder *Zwijndrecht*, vacant. *Julij* 1813.

VII. *Distr.* G. W. BOOT.

KULENBORG. De post van Stads-School- en Kosthouderesse vacant. *December* 1811.

VIII. *Distr.* . . . .

DIRKSLAND. Het Proces-Verbaal van het vergelijkend examen aan den Heere Inspecteur Generaal toegezonden zijnde, is, op deszelfs autorisatie, onder inwachting der finale beschikking van Zijne Excell. den Groot-Meester der Keizerlijke Universiteit, de provisionele waarneming van den schooldienst alhier opgedragen aan KORNELIS VERMEULEN, tot hiertoe bijzonder Onderwijzer der 2de klasse te *Rotterdam*, welke den dienst alhier, met September aanstaande, staat te aanvaarden. *Mei* en *Julij* 1813

DE BOVENYSSEL.

III. *Distr.* J. VAN DER LINDEN.

DOETINCHEM. De post van eersten openbaren Nederduitschen Schoolonderwijzer vacant. *Junij* 1812 en *Mei* 1813.

DOESBORG. De post van openbaren Franschen en Hoogduitschen Onderwijzer vacant. *Mei* 1813.

KEPPEL BINNEN. De vacante School alhier wordt bij voorraad waargenomen. *Mei* 1813.

VI. *Distr.* . . . .

GENT. De vacerende Schoolonderwijzersplaats alhier is provisioneel vervuld. *Mei* en *Junij* 1813.

VII. *Distr.* F. H. REPELIUS.

WADENOOIJEN. Ingevolge vroeger gedane aankondiging, werden op den 11 Augustus, door den Schoolopziener, ten overstaan van den Wel-Eerw. Heer J. M. VAN HULSTEYN, Predikant der Hervormde gemeente dezer Plaats, als daartoe door den Hoogwelgeb. Heer A. G. Baron VAN BORSELEN, Heere van *Wadenooijen*, die bevorens het regt van aanstelling uitoefende, speciaal gecommitteerd, vergelijkend geëxamineerd de vier wettige Sollicitanten, die zich ten dien einde aangeboden hadden, als: B. VAN NOORT, J. STEENBEEK, J. TAMSON en B. J. VAN HEUVEN, Ondermeesters te *Westbroek*, *Velp*, *Gelder-Malssen* en *Drempt*, van welke de eerstgenoemde den 2den en de overigen den 3den rang bezitten. De geëxamineerden hebben vele blijken van bekwaamheid gegeven en zich daardoor lof verworven. Het Proces-Verbaal van dit examen is opgemaakt en aan den Heer Inspecteur Generaal der Keizerlijke Universiteit in Holland toegezonden. *Junij* 1813.

OPHEMERT vacant. *Octob.* 1812, *Mei* en *Junij* 1813.

RUMPT. De vacante School alhier is provisioneel vervuld. *November* 1812 en *Mei* 1813.

DE

DE MONDEN VAN DEN YSSEL.

I. *Distr.* J. H. FLOH.

WEDDEHOEN en KORTWIJK of ZELDAM vacant. *Mei* 1813.

TWICKELO vacant. *Mei* 1813.

BOEKELO vacant. *April* 1812.

BENTELE vacant. *April* 1812.

LATTRUP vacant. *November* 1812.

II. *Distr.*

REUTUM en HAARLO vacant. *September* 1807.

III. *Distr.* C. FRANSEN VAN ECK.

TONGEREN (*Wijhe*) vacant. *October* 1809.

WESEPE. (*Olst*) De vacante School alhier is provisioneel vervuld. *Mei*, *Junij* en *Julij* 1813.

III. *Distr.* J. W. A. MULLER.

MARKELO. De vacante School alhier is provisioneel vervuld. *Augustus* 1812 en *Mei* 1813.

SIPCULO vacant. *Mei* 1813.

RADEWIJK en VELDHOEK vacant. *Mei* 1813.

IV. *Distr.* J. F. SERRURIER.

KAMPERVEEN, *Zuideinde*, vacant. *Mei* 1809.

KAMPERVEEN, *Hooge Weg*, vacant. *Nov.* 1809.

RUITEVEEN vacant. *Februarij* 1812.

HASSELERDIJK vacant. *Februarij* 1812.

WESTERHOLTE en 's HEERENBROEK. De vacante Schoolonderwijzersplaats alhier is provisioneel vervuld. *September* 1812 en *Junij* 1813.

DE ZWARTENDIJK, Mairie *Kampen*, vacant. *Mei* 1813.

KAMPER ZEEDIJK. Mairie *Zwollenkerspel.* Door den afstand van RUTGER VAN DER WOUDE is deze School thans vacant. De voordeelen, aan dezen post verknocht, zullen voor het vervolg nader geregeld en alsdan opgegeven worden.

V. *Distr.* W. SANDERS.

OSSENZIJL. De vacante School wordt provisioneel waargenomen. *October* 1811 en *Mei* 1813. Zulks geschiedt ook op de vier navolgende plaatsen:

KALLENKOTE. *Aug.* 1811, *Novemb.* 1812 en *Mei* 1813.

'T NEDERLANDT. *Aug.* 1812 en *Mei* 1813.

CALLEMBERG. *Aug.* 1812 en *Mei* 1813.

LEIJEN en OVERLANKHORST. *December* 1812 en *Mei* 1813.

ZUIDVEEN vacant. *Sept.* en *Nov.* 1812 en *Mei* 1813.

OLDENMARKT en IJSSELHAM vacant. *Junij* 1813.

CUINRE vacant. *Junij* 1813.

VRIESLAND.

I. *Distr.* J. F. KORFF.

HAULERWIJK vacant. *October* 1809.

BLESDIJKE vacant. *Junij* 1810.

WOLVEGA. Men wenscht deze School, welke sedert eenen geruimen tijd vacant is geweest, eerlang weder met eenen vasten Onderwijzer te voorzien. Dezelve is van den 1sten rang, en het Orgelspelen, alsmede het Voorlezen, Klokluiden en oppassen van het uurwerk is daarmede verbonden. Het vast tractement bedraagt voor het schoolonderwijs *f* 165-:-:; voor het Orgelspelen en overige diensten *f* 40-:-: en de schoolpenningen kunnen op ruim *f* 100-:-: gerekend worden. Onderwijzers, welke tot deze School en hetgeen daaraan annex is, bevoegd en genegen mogten zijn, worden uitgenoodigd, om voor den 10 October eerstkomende, bij den Maire zich als Sollicitanten aan te geven, en de bewijzen van den vereischten rang en goed gedrag *franco* in te zenden. *Maart* 1811.

OU-

OUDELEMMER. Door het vertrek van den verdienstelijken Onderwijzer, S. J. MEIJER naar de *Benedenknijpe*, is de School alhier vacant geworden, en ten gevolge daarvan, worden Onderwijzers van den 3den rang, welke naar deze School mogten willen dingen, uitgenoodigd, om voor den 12 October aanstaande, zich met de daartoe gevorderde stukken, welke *vrachtvrij* ingezonden moeten worden bij den Maire van *Sonnega*, woonachtig te *Wolvega*, aan te melden. Vrije Woning en Tuin, een vast tractement van *f* 115-:-; en de schoolpenningen van 30 à 40 leerlingen, betalende elk 5 stuivers in het vierendeeljaars, zijn de voordeelen aan deze School verknocht, waarvoor van den 25 Julij tot den eersten Mei onderwijs moet worden gegeven, voorts dagelijks op gezette uren de klok geluid en de kerkdienst waargenomen, wanneer de Godsdienstoefening niet op de combinatieplaats, maar te *Oudelemmer* wordt gehouden.

BENEDENKNIJPE. De vacante Schoolonderwijzersplaats alhier is provisioneel vervuld. *Mei* en *Junij* 1813.

II. *Distr.* J. TADEMA WIELANDT.

BEETS vacant. *Augustus* 1810.

LUTJEBERD en TERBAND. De vacante School alhier is provisioneel vervuld. *Mei* 1813.

URETERP. De alhier vacante Schoolonderwijzersplaats is provisioneel vervuld. *Mei* en *Junij* 1813.

NYEHASKE. De School alhier, door het vertrek van den Onderwijzer HENDRIK ANNES WEERSINGA eerstdaags vacant staande te worden, zoo worden alle degenen, welke naar deze School zouden willen dingen, bij dezen, door den Maire van de Gemeente *Haske* uitgenoodigd, zich ter examen te laten vinden in het Huis der Gemeente van *Haske*, op Maandag den 3den October aanstaande, des voormiddags ten 9 ure. — Deze School van den middelsten rang zijnde, zoo moeten de Sollicitanten den 2den en des noods den 3den rang bekomen hebben, waarvan zij de bewijzen, benevens de vereischte getuigschriften van goed, zedelijk en burgerlijk gedrag, moeten inzenden bij den Schoolopziener van het tweede District van *Vriesland*, te *Heerenveen*; bij wien zij zich moeten aangeven in Persoon of bij *gefrankeerde* brieven, uiterlijk vóór den 23 September aanstaande, welke aangave mede bij de Mairie zal moeten geschieden. — Met dezen Onderwijzerspost is

is het waarneemen van den kerkendienst van Voorlezen en Zingen verbonden. Het jaarlijksch tractement bedraagt thans in het geheel *f* 101-:-: De schoolgelden zijn negen stuivers in het vierendeeljaars van ruim honderd leerlingen, behalven de Avondschool. Waarschijnlijk zal het tractement worden verhoogd en met eene vrije Woning worden vermeerderd.

III. *Distr.* H. W. C. A. VISSER.

IDSKENHUIZEN. De vacante Schoolonderwijzersplaats alhier is provisioneel vervuld. *November* 1812, *Mei* en *Junij* 1813.

BALK. De vacante openbare School wordt provisioneel waargenomen. *Mei* 1812 en *Mei* 1813.

BALK. Bijzondere School der tweede klasse vacant. *December* 1808.

OUDEGA, Mairie *Koudum*. De vacante School wordt provisioneel waargenomen. *Mei* 1813.

BAARD. De vacante School is provisioneel vervuld. *October* 1812 en *Mei* 1813.

SNEEK. De Armenschool vacant. *October* 1812.

IV. *Distr.* A. BRUINING.

HITZUM. Alhier werd den 23 Julij ll. een vergelijkend examen gehouden van zes Sollicitanten naar deze vacante School. Deze waren: J. JELLEMA, Onderwijzer te *Boer*; E. JELLESMA, Ondermeester te *Wijnaldum*; G. A. VEENDORP, provisioneel Onderwijzer te *Ureterp*; F. S. O. VAN RONDAAN, Ondermeester te *Bolsward*; KORNELIS DE ZEE, gewezen Onderwijzer op *Vlieland* en J. VAN GORKUM te *Franeker*. Alle de Sollicitanten gaven voldoende blijken van hunne kunde en bekwaamheid in de onderscheidene vakken van het onderwijs. Het Proces-Verbaal van dit vergelijkend examen werd dadelijk opgemaakt en aan den Heer Inspecteur Generaal der Keizerlijke Universiteit in Holland, verzonden. Deze heeft E. JELLESMA provisioneel, en onder nadere dispositie van Zijn Excell. den Groot-Meester der Keizerlijke Universiteit, aan deze School toegewezen. *Junij* en *Julij* 1813.

PEINS vacant. *Maart* 1808.

IJTENS.

IJTENS vacant. *December* 1809.

TJUMMARUM vacant. *Augustus* 1812.

V. *Distr.* Mr. J. D. VAN DER PLAATS.

STIENS. De vacante School is provisioneel vervuld. *December* 1812 en *Mei* 1813.

HUIZUM. Op den 21 Julij ll. had het examen plaats voor de vacante Schoolonderwijzersplaats alhier, waartoe zich vijf Sollicitanten, allen bezittende den 2den rang, hadden aangeboden; en is het Proces-Verbaal hiervan ingezonden bij den Heere Inspecteur Generaal der Keizerlijke Universiteit in Holland, welke daarop de provisionele waarneming der School aan PIETER ANDRIES MEETER, Onderwijzer te *Tjerkwerd*, heeft opgedragen, tot tijd en wijle dat Zijne Excell. de Groot-Meester hierover finaal zal hebben beslist. *December* 1812 en *Mei* 1813.

VI. *Distr.* M. MARTENS.

HOLWERT. De vacante School is provisioneel vervuld. *September* 1812 en *Mei* 1813.

BORNWERD en BETTERWERD. De vacante School is provisioneel vervuld. *September* 1812 en *Mei* 1813.

WIERUM. Op den 2 Augustus ll. werd het vergelijkend examen gehouden, ter vervulling der vacerende Schoolonderwijzersplaats alhier, waartoe zich drie Sollicitanten, bezittende den 3den rang, hadden aangeboden; en is het Proces-Verbaal hiervan ingezonden bij den Heere Inspecteur Generaal der Keizerlijke Universiteit in Holland. *Mei* en *Junij* 1813.

FOUDGUM vacant. *Mei* 1813.

WETSENS vacant. *December* 1812 en *Mei* 1813.

GENUM. Ingevolge het op den 8 Junij ll. gehouden examen, en het daarvan ingezonden Proces-Verbaal, is door den Heere Inspecteur Generaal der Keizerlijke Universiteit in Holland de provisionele waarneming van den schooldienst alhier opgedragen aan GERBEN OEBLES BOERSMA, bezittende den 3den rang, tot tijd en wijle dat Zijne Excell. de Groot-Meester der Keizerlijke Universiteit deswegens finaal zal hebben beslist. *Mei* en *Julij* 1813.

VII. *Distr.* W. BEEKHUIS.

DROGEHAM vacant. *Junij* 1813.

DE WESTER-EEMS.

I. *Distr.* Mr. TH. VAN SWINDEREN.

GRONINGEN. De Schoolmeestersplaats bij de Martini-Kerk vacant. *Mei* 1808.

GRONINGEN. De Schoolonderwijzersplaats in de Noorder Diakonieſchool der Hervormden vacant. *Junij* en *December* 1809.

ENGELBERT. De vacante School is proviſioneel vervuld. *November* 1811 en *November* 1812 en *Mei* 1813.

MIDWOLDE vacant. *Junij* 1812.

MARUM vacant. *November* 1812.

NOORDWIJK vacant. *November* 1812.

ADUARD vacant. *Mei* 1813.

II. *Distr.* J. R. VAN EERDE.

WESTERWIJTWERT vacant. *Mei* 1808 en *October* 1812.

III. *Distr.* E. TINGA.

WESTEREMDEN. Den 8 Julij ll. is te *Stedum*, de hoofdplaats der Mairie, het vergelijkend examen gehouden ter vervulling onzer vacerende School. Daartoe hadden zich aangegeven B. L. SCHOTSBORG van de *Oostwolder-Polder* in het *Oldambt*; A. J. DE VRIES van het Oosteinde te *Nieuwolda*, hebbende beide den 2den rang; DERK WINTER, Custos alhier, hebbende toen den 3den doch nu ook den 2den rang; W. J. SCHOONBEEG van den *Zomerdijk* onder *Wagenbergen*; H. HAVEMAN van *Delfzijl*; H. K. STRUIVIG van *Westerwijtwert*; J. C. LAMBERTSMA van *Rottum*; G. GROSSEMA van *Groningen* en A. H. SMIT van *Noordbroek*, allen van den 3den rang; beneffens C. VAN DYK en J. W. BOSCH, doch welke twee op het examen niet verſchenen zijn. Het Proces-Verbaal van het gehouden onderzoek is ingezonden bij den Heer Inſpecteur Generaal. *Junij* en *October* 1810.

ENUM vacant. *Junij* en *October* 1812.

SLOCHTEREN vacant. *October* 1812.

V.

V. *Distr.*

Canton JEMGUM.

DITZUM vacant. *Mei* en *October* 1812.

Canton PEKEL-A.

VLAGTWEDDE vacant. *Augustus* 1812.

ZELLINGE vacant. *December* 1812.

VI. *Distr.* C. POTHOF.

SCHONEBEEK. De vacante School wordt provisioneel waargenomen. *Mei* 1813.

VII. *Distr.* G. SMIT.

RUINEN. De vacante School is provisioneel vervuld. *Augustus* 1812 en *Mei* 1813.

VIII. *Distr.* J. TONCKENS.

RODERWOLDE vacant. *Mei* en *October* 1812.

BEILEN. De vacante School is provisioneel vervuld. *Augustus* en *October* 1812 en *Mei* 1813.

DE OOSTER-EEMS.

Mr. TH. VAN SWINDEREN, Inspecteur der Akademie van *Groningen*, en bijzonder belast met de Inspectie der Scholen in de Departementen van de *Ooster-* en *Wester-Eems.*

Arrondissement AURICH.

Canton AURICH.

BOEKZETEL vacant. *Mei* 1813.

Canton BERUM.

GROSSHEIDE vacant. *Mei* 1813. De Sollicitanten naar deze plaats moeten zich, vóór den 1 Octob. aanstaande, schriftelijk bij den Maire dezer Gemeente vervoegen.

Can-

Canton NORDEN.

LUTETSBOURG. De vacante School is provisioneel vervuld. *Mei* 1813.

RECHTUPSWEGE vacant. *Mei* 1813. De Sollicitanten naar deze plaats moeten zich, vóór den 1 Octob. aanstaande, schriftelijk bij den Maire dezer Gemeente vervoegen.

Arrondissement EMDEN.

Canton DETERN.

RHAUDE vacant. *Mei* 1813.

RHAUDER-OOSTER-VEEN vacant. *Junij* 1813. De Sollicitanten naar deze plaats moeten zich, vóór den 1 October aanstaande, schriftelijk bij den Maire dezer Gemeente vervoegen.

Canton PEWSUM.

PILSUM vacant. *Mei* 1813.

VISKWARD vacant. *Mei* 1813.

Arrondissement JEVER.

SIPKWERDUM en DANSUM vacant. *Junij* 1813. De Sollicitanten naar deze plaats moeten zich, vóór den 1 October aanstaande, schriftelijk bij den Maire dezer Gemeente vervoegen.

Canton HOOKZIJL.

HORUMERZIJL vacant. *Mei* 1813. De Sollicitanten naar deze plaats moeten zich, vóór den 1 Octob. aanstaande, schriftelijk bij den Maire dezer Gemeente vervoegen.

Canton JEVER.

SILLENSTEDE vacant. *Mei* 1813.

Canton RUSTRINGEN.

MIDDELFEHR. De School alhier is vacant, hebbende de tegenwoordige Onderwijzer van dezelve vrijwillig afstand gedaan. De Sollicitanten naar deze plaats moeten zich, vóór den 1 October aanstaande, schriftelijk bij den Maire dezer Gemeente vervoegen.

Canton WITTMUND.

UTTEL vacant. *Mei* 1813.

AANHANGSEL.

SCHOOLBERIGTEN.

September 1813.

DE ZUIDERZEE.

I. *Distr.* C. WERTZ.

AMSTERDAM. De vacante post van eersten Leermeester in eene der Stads Armenscholen is provisioneel vervuld. *Mei* 1813.

II. *Distr.* J. TEISSEDRE L'ANGE.

DE GEINBRUG onder *Weesp*. De vacante School alhier is provisioneel vervuld. *Decemb.* 1812 en *Mei* 1813.

LAREN. De vacante School wordt provisioneel waargenomen. *Mei* 1813.

NIEUWER-AMSTEL. De Scholen van *het Verwerspad* en *aan den Overtoom* zijn vacant. *Mei* 1813.

DE HOEF, onder *Mijdrecht* vacant. *Julij* 1813.

III. *Distr.* J. C. BERRANGÉ.

AALSMEER. (*Oosteinde van*) De vacerende openbare Schoolonderwijzersplaats alhier is provisioneel vervuld. *November* en *December* 1812 en *Mei* 1813.

SLOTERDIJK. De vacante School alhier is provisioneel vervuld. *Mei* en *Junij* 1813.

IV. *Distr.* A. NUMAN.

MOERBEEK onder *Nieuwe Niedorp* vacant. *November* 1810.

SCHAGERBRUG aan *de Zijpe*. De vacante School alhier is provifioneel vervuld. *Mei*, *Julij* en *Aug*. 1813.

VALKOOG vacant. *Mei* 1813.

V. *Distr.* J. DOZIJ.

ENKHUIZEN. De Stads Armenfchool vacant. *April* 1811.

ENKHUIZEN. De alhier opengevallen bijzondere School der 2de klasfe is provifioneel vervuld. *Mei* en *Junij* 1813.

WADWAI vacant. Men wachte eerlang een nader berigt. *Aug*. 1812.

BINNENWIJZEND. De vacante School alhier is provifioneel vervuld. *Mei*, *Junij*, *Julij* en *Aug*. 1813.

SCHELLINGHOUT. De vacante School alhier is provifioneel vervuld. *Junij* en *Aug*. 1813.

OOSTERLEEK vacant. *Aug*. 1813.

VI. *Distr.* A. R. MAURER.

ALKMAAR. De Stads Armenfchool vacant. *Mei* 1813.

ALKMAAR. De School in het Roomsch-Catholijke Weeshuis vacant. *Mei* 1813.

BOEKEL. Alhier is de Schoolonderwijzersplaats vacant. Men verwachte deswegens nader berigt. *Julij* 1813.

CASTRICUM vacant. *Mei* 1813.

NOORDEINDE VAN GRAFT vacant. Men verwacht hieromtrent nadere berigten. *Julij* 1813.

VII. *Distr.* TH. DE VRIES.

UITDAM EN ZUIDERWOUDE. De Schoolonderwijzersplaats alhier, is provifioneel vervuld. *Julij* 1813.

MARKEN (*Eiland*) vacant. *Julij* 1813.

IX.

IX. *Distr.* A. SIMONS.

ZEVENHOVEN weder vacant. *December* 1812 en *Mei* 1813.

LANGEWEIDE. De vacante School alhier is provisioneel vervuld. *Mei* 1813.

X. *Distr.* H. ARNTZENIUS.

UTRECHT. De Roomsch-Katholijke Armschool van de Clerisie vacant. *December* 1812 en *Junij* 1813.

UTRECHT. De Onderwijzersplaats in eene der Parochie-Scholen dezer Stad vacant. *Junij* 1813.

WILNIS vacant. *Julij* 1813.

XII. *Distr.* H. G. SCHLUITER.

HOOGLAND vacant. *Aug.* 1812 en *Mei* 1813.

DE MONDEN VAN DE MAAS.

I. *Distr.* J. VAN GEUNS.

SASSENHEIM. Op den 24 Augustus ll. had het examen plaats voor de vacante Schoolonderwijzersplaats alhier, waartoe zich zeven Sollicitanten hadden aangeboden, en is het Proces-Verbaal hiervan ingezonden bij den Heere Inspecteur Generaal der Keizerlijke Universiteit in Holland, welke daarop de provisioneele waarneming der School aan ANTONIE ALLARIES, Ondermeester te *Voorschoten* en bezittende den 3den rang, heeft opgedragen, tot tijd en wijle dat Zijne Excell. de Groot-Meester hierover finaal zal hebben beslist. *Junij* 1813.

II. *Distr.* B. SPOELSTRA.

STOMPWIJK. De vacante School alhier is provisioneel vervuld. *September* en *December* 1812 en *Mei* 1813.

DEN HAAG. De School in het Roomsch-Catholiek Weeshuis vacant. *September* en *October* 1812.

DEN HAAG. Eene bijzondere Onderwijzersplaats van de 2de klasse vacant. *Junij* en *Aug.* 1813.

IV. *Distr.* N. MESSCHAERT.

MAASSLUIS. De vacerende Onderwijzerspost in de Armschool is bij voorraad bezet. *Julij* 1812 en *Mei* 1813.

HILLEGONDSBERG. De vacante School alhier is provisioneel vervuld. *Julij* 1812 en *Mei* 1813.

HONDSHOLREDIJK vacant. *Aug.* 1813.

V. *Distr.* . . . . . .

RUGGE en OOSTERLAND, genaamd *de Tinte*, vacant. *Julij* 1812.

HELVOET BINNEN of NIEUW HELVOET. De vacante School alhier is provisioneel vervuld. *Julij* en *September* 1812 en *Mei* 1813.

ZWARTEWAAL. De vacante School alhier is provisioneel vervuld. *Mei* 1813.

VI. *Distr.* G. VAN KOOTEN.

HENDRIK IDO AMBACHT. De vacante School alhier is provisioneel vervuld. *Mei* en *Julij* 1813.

ZWIJNDRECHT. De vacante School alhier is provisioneel vervuld. *Mei* 1813.

ALBLASSERDAM. De vacante School alhier is provisioneel vervuld. *Mei*, *Julij* en *Aug.* 1813.

DE GROOTE LINDT, onder *Zwijndrecht.* Op den 19 Augustus ll. werd het vergelijkend examen gehouden, ter vervulling der vacerende Schoolonderwijzersplaats alhier, waartoe zich negen Sollicitanten hadden aangeboden; en is het Proces-Verbaal hiervan ingezonden bij den Heere Inspecteur Generaal der Keizerlijke Universiteit in Holland. *Julij* 1813.

VII. *Distr.* G. W. BOOT.

KULENBORG. De post van Stads-School- en Kost houderesse vacant. *December* 1811.

VIII. *Distr.* . . . .

DIRKSLAND. De vacante School alhier is provisioneel vervuld. *Mei*, *Julij* en *Aug.* 1813

DE BOVEN-YSSEL.

III. *Distr.* J. VAN DER LINDEN.

DOETINCHEM. De post van eersten openbaren Nederduitschen Schoolonderwijzer vacant. *Junij* 1812 en *Mei* 1813.

DOESBORG. De post van openbaren Franschen en Hoogduitschen Onderwijzer vacant. *Mei* 1813.

KEPPEL BINNEN. De vacante School alhier wordt bij voorraad waargenomen. *Mei* 1813.

VI. *Distr.* . . . .

GENT. De vacerende Schoolonderwijzersplaats alhier is provisioneel vervuld. *Mei* en *Junij* 1813.

VII. *Distr.* F. H. REPELIUS.

WADENOOIJEN. Ingevolge het op den 11 Aug. ll. gehouden examen, en het daarvan ingezonden Proces-Verbaal, is door den Heere Inspecteur Generaal der Keizerlijke Universiteit in Holland, de provisionele waarneming van den schooldienst alhier, opgedragen aan BERNARDUS VAN NOORT, Ondermeester te *Westbroek*, bezittende den 2den rang, tot tijd en wijle dat Zijne Excell. de Groot-Meester der Keizerlijke Universiteit deswegens finaal zal hebben beslist. *Junij* en *Aug.* 1813.

OPHEMERT vacant. *Octob.* 1812, *Mei* en *Junij* 1813.

RUMPT. De vacante School alhier is provisioneel vervuld. *November* 1812 en *Mei* 1813.

DE MONDEN VAN DEN YSSEL.

I. *Distr.* J. H. FLOH.

WEDDEHOEN en KORTWIJK of ZELDAM vacant. *Mei* 1813.

TWICKELO vacant. *Mei* 1813.

BOEKELO vacant. *April* 1812.

BENTELE vacant. *April* 1812.

LATTRUP vacant. *November* 1812.

ZENDEREN. De Schoolonderwijzersplaats is alhier opengevallen. De vaste jaarwedde is *f* 25-:-:, benevens eene toelage van *f* 25-:-: uit het Schoolfonds, en van elken Leerling is het schoolgeld *f* 2-:-: in het jaar, hetwelk, door malkanderen, op *f* 100-:-: mag geschat worden. Zij, die naar dezen post willen dingen, behooren zich, ten allerspoedigsten, bij den Heere Maire van *Borne*, met de noodige getuigschriften voorzien, aan te geven, mits, ten minsten den 4den rang bezittende.

II. *Distr.* ....

REUTUM en HAARLO vacant. *September* 1807.

III. *Distr.* C. FRANSEN VAN ECK.

TONGEREN (*Wijhe*) vacant. *October* 1809.

WESEPE. (*Olst*) De vacante School alhier is provisioneel vervuld. *Mei*, *Junij* en *Julij* 1813.

III. *Distr.* J. W. A. MULLER.

MARKELO. De vacante School alhier is provisioneel vervuld. *Augustus* 1812 en *Mei* 1813.

SIPCULO vacant. *Mei* 1813.

RADEWIJK en VELDHOEK vacant. *Mei* 1813.

IV. *Distr.* J. F. SERRURIER.

KAMPERVEEN, *Zuideinde*, vacant. *Mei* 1809.

KAMPERVEEN, *Hooge Weg*, vacant. *Nov.* 1809.

RUITEVEEN vacant. *Februarij* 1812.

HASSELERDIJK vacant. *Februarij* 1812.

WESTERHOLTE en 's HEERENBROEK. De vacante Schoolonderwijzersplaats alhier is provisioneel vervuld. *September* 1812 en *Junij* 1813.

DE ZWARTENDIJK, Mairie *Kampen*, vacant. *Mei* 1813.

KAMPER ZEEDIJK, (Mairie *Zwollerkerspel*) vacant. *Aug.* 1813.

V. *Distr.* W. SANDERS.

OSSENZIJL. De vacante School alhier wordt provisioneel waargenomen. *October* 1811 en *Mei* 1813. Zulks geschiedt ook op de vier navolgende plaatsen:

KALLENKOTE. *Aug.* 1811, *Novemb.* 1812 en *Mei* 1813.

'T NEDERLANDT. *Aug.* 1812 en *Mei* 1813.

CALLEMBERG. *Aug.* 1812 en *Mei* 1813.

LEI-

LEIJEN en OVERLANKHORST. *December* 1812 en *Mei* 1813.

ZUIDVEEN vacant. *Sept.* en *Nov.* 1812 en *Mei* 1813.

OLDENMARKT en IJSSELHAM. Den 17 Aug. ll. zijn hier, in tegenwoordigheid van den Heere Maire en zijne Raden, voor de tweede School vergelijkend geëxamineerd: LEENDERT KROLL aan *de Vecht*; JAN WERNINK in *de Broekheurne*; ROELOF DYKSMA, eerste Onderwijzer te *Steenwijk*; WILLEM HUISMAN, eerste Onderwijzer te *Blokzijl*; BERNARDUS WENING te *Oudleuzen*; JOHANNES PRUIM te *Emmen*; allen met 4den rang bij de Commissie van Onderwijs in 't Departement *van de Monden van den Tssel*; en BEREND KROON, Onderwijzer te *Steenwijk*; HENDRIK JACOB DE HEN te *Oostwolde*; RYK MIDDELBEEK te *Heins*, allen met 3den rang; de eerste bij de Commissie van Onderwijs in 't Departement *de Monden van den Tssel*, de twee laatste in 't Departement van *den Boven-Tssel*. — En is hiervan het Proces-Verbaal bij den Heere Inspecteur Generaal der Keizerlijke Universiteit in Holland ingezonden. *Junij* 1813.

CUINRE vacant. *Junij* 1813.

VRIESLAND.

I. *Distr.* J. F. KORFF.

HAULERWIJK vacant. *October* 1809.

BLESDIJKE vacant. *Junij* 1810.

WOLVEGA vacant. *Maart* 1811. en *Aug.* 1813.

OUDELEMMER vacant. *Aug.* 1813.

BENEDENKNIJPE. De vacante Schoolonderwijzersplaats alhier is provisioneel vervuld. *Mei* en *Junij* 1813.

II. *Distr.* J. TADEMA WIELANDT.

BEETS vacant. *Augustus* 1810.

LUNJEBERD en TERBAND. De vacante School alhier is provisioneel vervuld. *Mei* 1813.

URETERP. De alhier vacante Schoolonderwijzersplaats is provisioneel vervuld. *Mei* en *Junij* 1813.

NYEHASKE vacant. *Aug.* 1813.

III. *Distr.* H. W. C. A. VISSER.

IDSKENHUIZEN. De vacante Schoolonderwijzersplaats alhier is provisioneel vervuld. *November* 1812, *Mei* en *Junij* 1813.

BALK. De vacante openbare School alhier wordt provisioneel waargenomen. *Mei* 1812 en *Mei* 1813.

BALK. Bijzondere School der tweede klasse vacant. *December* 1808.

OUDEGA, Mairie *Koudum*. De vacante School alhier wordt provisioneel waargenomen. *Mei* 1813.

BAARD. De vacante School alhier is provisioneel vervuld. *October* 1812 en *Mei* 1813.

SNEEK. De Armenschool vacant. *October* 1812.

TJERKWERD. Door het vertrek van den verdienstelijken Onderwijzer P. A. MEETER naar *Huizum*, is de School alhier vacant geworden. Het vast Tractement bedraagt *f* 180-:-:, benevens vrije en goede Woning en Tuin, waarvoor de Onderwijzer tevens den dienst als Koster en Voorzanger waarneemt. Het getal der Leerlingen bedraagt doorgaans 50. De Schoolpenningen zijn in ieder viereendeeljaar 6 stuiv. De School is van den middelsten rang. Schoolonderwijzers van den 2den en 3den rang, worden opgeroepen, om vóór den 15 October, met *gefrankeerde* brieven of in persoon, hunne getuigschriften van goed burgerlijk en zedelijk gedrag en hunne Acte van rang, in te zenden bij den Schoolopziener van het derde School-District in *Vriesland*, te *Tsbrechtum*, en tevens zich bij den Heere Maire der Gemeente *Tjerkwerd*, schriftelijk, in *gefrankeerde* brieven aan te melden. Het examen der Sollicitanten is bepaald op Maandag den 18 October aanstaande, 's morgens ten 10 uur.

IV. *Distr.* A. BRUINING.

HITZUM. De vacante School alhier is provisioneel vervuld. *Junij*, *Julij* en *Aug.* 1813.

PEINS vacant. *Maart* 1808.

IJTENS vacant. *December* 1809.

TJUMMARUM vacant. *Augustus* 1812.

V. *Distr.* Mr. J. D. VAN DER PLAATS.

STIENS. De vacante School alhier is provisioneel vervuld. *December* 1812 en *Mei* 1813.

HUIZUM. De vacante School alhier is provisioneel vervuld. *December* 1812. *Mei* en *Aug* 1813.

LEEU-

LEEUWARDEN. De Maire dezer Gemeente noodigt de Onderwijzers van den 1sten, of des noods van den 2den rang, welke genegen zijn om in de Stads-Armeschool alhier, als Eerste Onderwijzer geplaatst te worden, tegen een jaarlijksch Tractement van *f* 550-:-: uit, om vóór den eersten November 1813; de bewijzen van rang en goed zedelijk en burgerlijk gedrag, of behoorlijke authentieke Copien van dien, *franco* in te zenden bij den Schoolopziener van 't 5de Distrikt in *Vriesland* te *Leeuwarden*, en ten vergelijkend examen in gemelde School te compareeren op Saturdag den 6 November aanstaande, voormiddags ten 9 uren.

VI. *Distr.* M. MARTENS.

HOLWERT. De vacante School alhier is provisioneel vervuld. *September* 1812 en *Mei* 1813.

BORNWERD en BETTERWERD. De vacante School alhier is provisioneel vervuld. *Septemb.* 1812 en *Mei* 1813.

WIERUM. Ingevolge het op den 2 Augustus ll. gehouden examen en het daarvan ingezonden Proces-Verbaal, is door den Heere Inspecteur Generaal der Keizerlijke Universiteit in Holland, de provisionele waarneming van den schooldienst alhier, opgedragen aan JAN FRANZENS MEINEMA, bezittende den 3den rang, tot tijd en wijle dat Zijne Excell. den Groot-Meester der Keizerlijke Universiteit deswegens finaal zal hebben beslist. *Mei*, *Junij* en *Aug.* 1813.

FOUDGUM vacant. *Mei* 1813.

WETSENS vacant. *December* 1812 en *Mei* 1813.

GENUM. De vacante School alhier is provisioneel vervuld. *Mei*, *Julij* en *Aug.* 1813.

VII. *Distr.* W. BEEKHUIS.

DROGEHAM vacant. *Junij* 1813.

DE WESTER-EEMS.

I. *Distr.* Mr. TH. VAN SWINDEREN.

GRONINGEN. De Schoolmeestersplaats bij de Martini-Kerk vacant. *Mei* 1808.

GRONINGEN. De Schoolonderwijzersplaats in de Noorder Diakonieschool der Hervormden vacant. *Junij* en *December* 1809.

ENGELBERT. De vacante School alhier is provisioneel vervuld. *November* 1811, *November* 1812 en *Mei* 1813.

MIDWOLDE vacant. *Junij* 1812.

MARUM vacant. *November* 1812.

NOORDWIJK vacant. *November* 1812.

ADUARD vacant. *Mei* 1813.

GROOTEGAST. Door het aanstaande vertrek van den Schoolonderwijzer D. R. HUISMAN, zal deze School eerstdaags vacant worden. — Men wilde ten spoedigste tot een nieuw examen overgaan, en roept dus de Sollicitanten van den 3den of eene hoogere rang op, om zich vóór den eersten November aanstaande, bij den Maire aan te melden. Het Tractement was dus *f* 80-:-: uit 's Lands kas, en *f* 25-:-: uit de Kerken-kas voor het Klokluiden, met vrije Woning en de gewone schoolgelden.

II. *Distr.* J. R. VAN EERDE.

WESTERWIJTWERT vacant. *Mei* 1808 en *Oct.* 1812.

III. *Distr.* E. TINGA.

WESTEREMDEN vacant. *Junij* en *October* 1810. en *Aug.* 1813.

ENUM vacant. *Junij* en *October* 1812.

SLOCHTEREN vacant. *October* 1812.

V. *Distr.* . . . .

Canton, JEMGUM.

DITZUM vacant. *Mei* en *October* 1812.

Canton PEKEL-A.

VLAGTWEDDE vacant. *Augustus* 1812.

ZELLINGE vacant. *December* 1812.

VI. *Distr.* C. POTHOF.

SCHONEBEEK. De vacante School wordt provisioneel waargenomen. *Mei* 1813.

VII. *Distr.* G. SMIT.

RUINEN. De vacante School alhier is provisioneel vervuld. *Augustus* 1812 en *Mei* 1813.

VIII. *Distr.* J. TONCKENS.

RODERWOLDE vacant. *Mei* en *October* 1812.

BEILEN. De vacante School alhier is provisioneel vervuld. *Augustus* en *October* 1812 en *Mei* 1813.

DE

DE OOSTER-EEMS.

Mr. TH. VAN SWINDEREN, Inſpecteur der Akademie van *Groningen*, en bijzonder belast met de Inſpectie der Scholen in de Departementen van de *Ooster-* en *Wester-Eems*.

Arrondisſement AURICH.

Canton AURICH.

BOEKZETEL vacant. *Mei* 1813.

Canton BERUM.

GROSSHEIDE vacant. *Mei* en *Aug.* 1813.

Canton NORDEN.

LUTETSBOURG. De vacante School alhier is proviſioneel vervuld. *Mei* 1813.

RECHTUPSWEGE vacant. *Mei* en *Aug.* 1813.

Arrondisſement EMDEN.

Canton DETERN.

RHAUDE vacant. *Mei* 1813.

RHAUDER-OOSTER-VEEN vacant. *Junij* en *Aug.* 1813.

HOLLE of HOLLN. Door het vertrek van JOHANN HINRICH TERBEEK, is de post van Schoolonderwijzer hier vacant geworden. Er is geen Schoolhuis, wel een vrij Schoollocaal. Er was hier, dus ver, geen vast inkomen, doch de Onderwijzer werd jaarlijks gehuurd voor eene zekere ſom, en dan daarenboven zijn kostgeld door de Gemeente betaald. Voorts genoot hij geen ſchoolgeld dan van kinderen die onder of boven de jaren zijn. Het overige ontvangen de Interesſenten, die den Onderwijzer en zijn kostgeld daar uit betalen. Er zijn omſtreeks 50 ſchoolpligtige kinderen. — De Sollicitanten moeten hunne getuigſchriften van bekwaamheid en goed gedrag inzenden bij den Maire van *Filſum*, vóór den eerſten November aanſtaande.

Canton PEWSUM.

PILSUM vacant. *Mei* 1813.

VISKWARD vacant. *Mei* 1813.

Ar-

Arrondisfement JEVER.

Canton ESENS

SIPKWERDUM en DANSUM vacant. *Junij* en *Aug.* 1813.

ROGGENSTEDE is vacant. Het Tractement is omtrent *f* 100-:-: en er zijn 40 fchoolpligtige kinderen. Daarenboven is er eene vrije Woning. — De Sollicitanten moeten zich vóór den eerften November aanftaande bij den Maire fchriftelijk aanmelden, met overlegging van getuigfchriften van bekwaamheid en goed gedrag.

WESTERHOLD. Door den dood van onzen Schoolonderwijzer TIMME REMMERS PETERS, op den 17 September 1813 voorgevallen, is deze School vacant geworden. — Het vast inkomen is, behalve vrije Woning *f* 96-17-8, er zijn omftreeks 100 fchoolpligtige kinderen. De Sollicitanten moeten hunne getuigfchriften van bekwaamheid en goed gedrag voor den eerften November aanftaande, *franco* inzenden bij den Maire van *Westerhold*.

Canton HOOKZIJL.

HORUMERZIJL vacant. *Mei* en *Aug.* 1813.

ALT-GARMS-SIJHL. Door den vrijwilligen afftand van HARM RENKEN EGGERICHS is deze School vacant geworden. Er is geen vast inkomen, doch vrije Woning en Schoollocaal. Het getal der fchoolpligtige kinderen beloopt omftreeks 30. — De Sollicitanten moeten hunne bewijzen van bekwaamheid en goed gedrag, vóór den eerften November aanftaande, inzenden bij den Maire van *Hohenkirchen*, waaronder deze School behoort.

Canton JEVER.

SILLENSTEDE vacant. *Mei* 1813.

Canton RUSTRINGEN.

MIDDELFEHR vacant. *Aug.* 1813.

Canton WITTMUND.

UTTEL vacant. *Mei* 1813.

AANHANGSEL.

SCHOOLBERIGTEN.

October 1813.

DE ZUIDERZEE.

I. *Distr.* C. WERTZ.

AMSTERDAM. De vacante post van eersten Leermeester in eene der Stads Armenscholen is provisioneel vervuld. *Mei* 1813.

II. *Distr.* J. TEISSEDRE L'ANGE.

DE GEINBRUG onder *Weesp*. De vacante School alhier is provisioneel vervuld. *Decemb.* 1812 en *Mei* 1813.

LAREN. De vacante School wordt provisioneel waargenomen. *Mei* 1813.

NIEUWER-AMSTEL. De Scholen op *het Verwerspad* en aan *den Overtoom* zijn vacant. *Mei* 1813.

DE HOEF, onder *Mijdrecht* vacant. *Julij* 1813.

III. *Distr.* J. C. BERRANGÉ.

AALSMEER. (*Oosteinde van*) De vacerende openbare Schoolonderwijzersplaats alhier is provisioneel vervuld. *November* en *December* 1812 en *Mei* 1813.

SLOTERDIJK. De vacante School alhier is provisioneel vervuld. *Mei* en *Junij* 1813.

IV. *Distr.* A. NUMAN.

MOERBEEK onder *Nieuwe Niedorp* vacant. *November* 1810.

SCHAGERBRUG aan *de Zijpe*. De vacante School alhier is provisioneel vervuld. *Mei*, *Julij* en *Aug.* 1813.

VALKOOG vacant. *Mei* 1813.

V. *Distr.* J. DOZIJ.

ENKHUIZEN. De Stads Armenschool vacant. *April* 1811.

ENKHUIZEN. De alhier opengevallen bijzondere School der 2de klasse is provisioneel vervuld. *Mei* en *Junij* 1813.

WADWAI vacant. Men wachte eerlang een nader berigt. *Aug.* 1812.

BINNENWIJZEND. De vacante School alhier is provisioneel vervuld. *Mei*, *Junij*, *Julij* en *Aug.* 1813.

SCHELLINGHOUT. De vacante School alhier is provisioneel vervuld. *Junij* en *Aug.* 1813.

OOSTERLEEK vacant. *Aug.* 1813.

VI. *Distr.* A. R. MAURER.

ALKMAAR. De Stads Armenschool vacant. *Mei* 1813.

ALKMAAR. De School in het Roomsch-Catholijke Weeshuis vacant. *Mei* 1813.

BOEKEL. Alhier is de Schoolonderwijzersplaats vacant. Men verwachte deswegens nader berigt. *Julij* 1813.

CASTRICUM vacant. *Mei* 1813.

NOORDEINDE VAN GRAFT vacant. Men verwacht hieromtrent nadere berigten. *Julij* 1813.

VII. *Distr.* TH. DE VRIES.

UITDAM EN ZUIDERWOUDE. De Schoolonderwijzersplaats alhier, is provisioneel vervuld. *Julij* 1813.

MAR-

MARKEN. (*Eiland*) Door den Maire dezer Gemeente en de Distrifts-Schoolopziener is aan den Heer Inspecteur Generaal der Keizerlijke Universiteit in Holland ingezonden een Proces-Verbaal, waarbij ter provisionele waarneming dezer School wordt voorgedragen JAN POOL, Ondermeester te *Edam*, bezittende den 3den rang. — En is ten gevolge hiervan de provisionele waarneming dezer School aan gemelden JAN POOL opgedragen. *Julij* 1813.

IX. *Distr.* A. SIMONS.

ZEVENHOVEN weder vacant. *December* 1812 en *Mei* 1813.

LANGEWEIDE. De vacante School alhier is provisioneel vervuld. *Mei* 1813.

X. *Distr.* H. ARNTZENIUS.

UTRECHT. De Roomsch-Katholijke Armschool van de Clerisie vacant. *December* 1812 en *Junij* 1813.

UTRECHT. De Onderwijzersplaats in eene der Parochie-Scholen dezer Stad vacant. *Junij* 1813.

WILNIS vacant. *Julij* 1813.

XII. *Distr.* H. G. SCHLUITER.

HOOGLAND vacant. *Aug.* 1812 en *Mei* 1813.

DE MONDEN VAN DE MAAS.

I. *Distr.* J. VAN GEUNS.

SASSENHEIM. De vacante School alhier is provisioneel vervuld. *Junij* en *September* 1813.

II. *Distr.* B. SPOELSTRA.

STOMPWIJK. De vacante School alhier is provisioneel vervuld. *September* en *December* 1812 en *Mei* 1813.

DEN HAAG. De School in het Roomsch-Catholiek Weeshuis vacant. *September* en *October* 1812.

DEN HAAG. Eene bijzondere Onderwijzersplaats van de 2de klasse vacant. *Junij* en *Aug.* 1813.

IV. *Distr.* N. MESSCHAERT.

MAASSLUIS. De vacerende Onderwijzerspost in de Armschool is bij voorraad bezet. *Julij* 1812 en *Mei* 1813.

HILLEGONDSBERG. De vacante School alhier is provisioneel vervuld. *Julij* 1812 en *Mei* 1813.

HONDSHOLREDIJK. Op den 11 September ll. werd het vergelijkend examen gehouden, ter vervulling der vacerende Schoolonderwijzersplaats alhier, waartoe zich zes Sollicitanten, allen bezittende den 3den rang, hadden aangeboden; en is het Proces-Verbaal hiervan ingezonden bij den Heere Inspecteur Generaal der Keizerlijke Universiteit in Holland. *Aug.* 1813.

V. *Distr.* . . . . . .

RUGGE en OOSTERLAND, genaamd *de Tinte*, vacant. *Julij* 1812.

HELVOET BINNEN of NIEUW HELVOET. De vacante School alhier is provisioneel vervuld. *Julij* en *September* 1812 en *Mei* 1813.

ZWARTEWAAL. De vacante School alhier is provisioneel vervuld. *Mei* 1813.

VI. *Distr.* G. VAN KOOTEN.

HENDRIK IDO AMBACHT. De vacante School alhier is provisioneel vervuld. *Mei* en *Julij* 1813.

ZWIJNDRECHT. De vacante School alhier is provisioneel vervuld. *Mei* 1813.

ALBLASSERDAM. De vacante School alhier is provisioneel vervuld. *Mei*, *Julij* en *Aug.* 1813.

DE GROOTE LINDT, onder *Zwijndrecht* vacant. *Julij* en *September* 1813.

VII.

VII. *Distr.* G. W. BOOT.

KULENBORG. De post van Stads-School- en Kosthouderesse vacant. *December* 1811.

VIII. *Distr.* . . . . .

DIRKSLAND. De vacante School alhier is provisioneel vervuld. *Mei*, *Julij* en *Aug.* 1813

DE BOVENYSSEL.

III. *Distr.* J. VAN DER LINDEN.

DOETINCHEM. De post van eersten openbaren Nederduitschen Schoolonderwijzer vacant. *Junij* 1812 en *Mei* 1813.

DOESBORG. De post van openbaren Franschen en Hoogduitschen Onderwijzer vacant. *Mei* 1813.

KEPPEL BINNEN. De vacante School alhier wordt bij voorraad waargenomen. *Mei* 1813.

VI. *Distr.* . . . .

GENT. De vacerende Schoolonderwijzersplaats alhier is provisioneel vervuld. *Mei* en *Junij* 1813.

VII. *Distr.* F. H. REPELIUS.

WADENOOIJEN. De vacerende Schoolonderwijzersplaats alhier, is provisioneel vervuld. *Junij*, *Augustus* en *September* 1813.

OPHEMERT vacant. *Octob.* 1812, *Mei* en *Junij* 1813.

RUMPT. De vacante School alhier is provisioneel vervuld. *November* 1812 en *Mei* 1813.

DE MONDEN VAN DEN YSSEL.

I. *Distr.* J. H. FLOH.

WEDDEHOEN en KORTWIJK of ZELDAM vacant. *Mei* 1813.

TWICKELO vacant. *Mei* 1813.

BOEKELO vacant. *April* 1812.

BENTELE vacant. *April* 1812.

LATTRUP vacant. *November* 1812.

ZENDEREN vacant. *September* 1813.

II. *Distr.* . . . .

REUTUM en HAARLO vacant. *September* 1807.

III. *Distr.* C. FRANSEN VAN ECK.

TONGEREN (*Wijhe*) vacant. *October* 1809.

WESEPE. (*Olst*) De vacante School alhier is provisioneel vervuld. *Mei*, *Junij* en *Julij* 1813.

III. *Distr.* J. W. A. MULLER.

MARKELO. De vacante School alhier is provisioneel vervuld. *Augustus* 1812 en *Mei* 1813.

SIPCULO vacant. *Mei* 1813.

RADEWIJK en VELDHOEK vacant. *Mei* 1813.

IV. *Distr.* J. F. SERRURIER.

KAMPERVEEN, *Zuideinde*, vacant. *Mei* 1809.

KAMPERVEEN, *Hooge Weg*, vacant. *Nov.* 1809.

RUITEVEEN vacant. *Februarij* 1812.

HASSELERDIJK vacant. *Februarij* 1812.

WESTERHOLTE en 's HEERENBROEK. De vacante Schoolonderwijzersplaats alhier is provisioneel vervuld. *September* 1812 en *Junij* 1813.

DE ZWARTENDIJK, Mairie *Kampen*, vacant. *Mei* 1813.

KAMPER ZEEDIJK, (Mairie *Zwollerkerspel*) vacant. *Aug.* 1813.

V. *Distr.* W. SANDERS.

OSSENZIJL. De vacante School alhier wordt provisioneel waargenomen. *October* 1811 en *Mei* 1813. Zulks geschiedt ook op de vier navolgende plaatsen:

KALLENKOTE. *Aug.* 1811, *Novemb.* 1812 en *Mei* 1813.

'T NEDERLANDT. *Aug.* 1812 en *Mei* 1813.

CALLEMBERG. *Aug.* 1812 en *Mei* 1813.

LEIJEN en OVERLANKHORST. *December* 1812 en *Mei* 1813.

ZUIDVEEN. Na dat het tractement in deze Gemeente met *f* 50-:-: jaarlijks vermeerderd was, zijn voor de School in deze Gemeente wederom Sollicitanten, ten minste van den 3den rang, uitgenoodigd. Den 16 Sept. 11. had het vergelijkend examen van dezelve plaats, in tegenwoordigheid van den Heere Maire en zijne Raden. — Van de Sollicitanten, bedankte OOSTENBRINK, Onderwijzer in de *Thorst*, wijl zijn tractement door zijne Gemeente vermeerderd was; VIEBAHN van *Amsterdam* en WOLTHUIS te *Rijssen*, bleven afwezig. — Daarop zijn vergelijkend geëxamineerd: WILLEM VAN ENGEN, tweede Onderwijzer te *Coeverden*, met 2den rang, bij de Commissie van Onderwijs in het Departement van *de Wester-Eems*; HERMANUS SCHRYVER te *Westenholte*; BEREND KROON, Ondermeester te *Steenwijk*; CORNELIS LAAN aan de *Schutsloot* en *Zandbeld*; RYK MIDDELBEEK, Ondermeester te *Heino*; allen met 3den rang bij de Commissie van Onderwijs in 't Departement *der Monden van den Yssel*. — Ingevolge het daarvan ingezonden Proces-Verbaal, is door den Heere Inspecteur Generaal der Keizerlijke Universiteit in Holland, de provisionele waarneming van den schooldienst alhier opgedragen aan WILLEM VAN ENGEN, tot tijd en wijle deswegens door Zijne Excell. de Groot-Meester der Keizerlijke Universiteit finaal zal zijn beslist. *Junij* en *September* 1813.

OLDENMARKT en IJSSELHAM. Alhier is, door den Heere Inspecteur Generaal der Keizerlijke Universiteit in Holland, provisioneel tot Onderwijzer toegelaten LEENDERT KROLL, tot tijd en wijle dat door Zijne Excell. de Groot-Meester der Keizerlijke Universiteit hierin finaal zal zijn beslist. *Junij* en *September* 1813.

CUINRE vacant. *Junij* 1813.

GEITHOORN ZUIDERSCHOOL. Doordien KOENE GEERTS WINTER afſtand van deze School heeft moeten doen, worden Sollicitanten, van den 3den of vierden rang, uitgenoodigd, om zich daartoe met hunne getuigſchriften ten ſpoedigſten bij den Maire der Gemeente te vervoegen. Omtrent het tractement zal verdere regeling gemaakt worden; men kan ten minſten rekenen op *f* 4-:-: in de week in de drie vierendeeljaars.

VRIESLAND.

I. *Distr.* J. F. KORFF.

HAULERWIJK vacant. *October* 1809.

BLESDIJKE vacant. *Junij* 1810.

WOLVEGA vacant. *Maart* 1811. en *Aug.* 1813.

OUDELEMMER vacant. *Aug.* 1813.

BENEDENKNIJPE. De vacante Schoolonderwijzersplaats alhier is proviſioneel vervuld. *Mei* en *Junij* 1813.

II. *Distr.* J. TADEMA WIELANDT.

BEETS vacant. *Augustus* 1810.

LUNJEBERD en TERBAND. De vacante School alhier is proviſioneel vervuld. *Mei* 1813.

URETERP. De alhier vacante Schoolonderwijzersplaats is proviſioneel vervuld. *Mei* en *Junij* 1812.

NYEHASKE. Op den 4 October ll. werd het vergelijkend examen gehouden ter vervulling der vacerende Schoolonderwijzersplaats alhier, waartoe zich zes Sollicitanten hadden aangeboden; en is het Proces-Verbaal hiervan ingezonden bij den Heer Inſpecteur Generaal der Keizerlijke Univerſiteit in Holland. *Aug.* 1813.

III. *Distr.* H. W. C. A. VISSER.

IDSKENHUIZEN. De vacante Schoolonderwijzersplaats alhier is proviſioneel vervuld. *November* 1812, *Mei* en *Junij* 1813.

BALK. De vacante openbare School alhier wordt proviſioneel waargenomen. *Mei* 1812 en *Mei* 1813.

BALK. Bijzondere School der tweede klasſe vacant. *December* 1808.

OU-

OUDEGA, Mairie *Koudum*. De vacante School alhier wordt provisioneel waargenomen. *Mei* 1813.

BAARD. De vacante School alhier is provisioneel vervuld. *October* 1812 en *Mei* 1813.

SNEEK. De Armenschool vacant. *October* 1812.

TJERKWERD. Op den 18 October ll. werd het vergelijkend examen gehouden ter vervulling der vacerende Schoolonderwijzersplaats alhier; en is het Proces-Verbaal hiervan ingezonden bij den Heere Inspecteur Generaal der Keizerlijke Universiteit in Holland. *September* 1813.

IV. *Distr.* A. BRUINING.

HITZUM. De vacante School alhier is provisioneel vervuld. *Junij*, *Julij* en *Aug.* 1813.

PEINS vacant. *Maart* 1808.

IJTENS vacant. *December* 1809.

TJUMMARUM vacant. *Augustus* 1812.

V. *Distr.* Mr. J. D. VAN DER PLAATS.

STIENS. De vacante School alhier is provisioneel vervuld. *December* 1812 en *Mei* 1813.

HUIZUM. De vacante School alhier is provisioneel vervuld. *December* 1812. *Mei* en *Aug* 1813.

LEEUWARDEN. De Stads-Armeschool alhier, vacant. *September* 1813.

VI. *Distr.* M. MARTENS.

HOLWERT. De vacante School alhier is provisioneel vervuld. *September* 1812 en *Mei* 1813.

BORNWERD en BETTERWERD. De vacante School alhier is provisioneel vervuld. *Septemb.* 1812 en *Mei* 1813.

WIERUM. De vacante School alhier is provisioneel vervuld. *Mei*, *Junij*, *Aug.* en *Sept.* 1813.

FOUDGUM vacant. *Mei* 1813.

WETSENS vacant. *December* 1812 en *Mei* 1813.

GENUM. De vacante School alhier is provisioneel vervuld. *Mei*, *Julij* en *Aug.* 1813.

VII. *Distr.* W. BEEKHUIS.

DROGEHAM. Op den 19 Octob. ll. werd het examen gehouden ter vervulling der vacerende Schoolonderwijzersplaats alhier; en is het Proces-Verbaal hiervan ingezonden bij den Heere Inspecteur Generaal der Keizerlijke Universiteit in Holland. *Junij* 1813.

DE WESTER-EEMS.

I. *Distr.* Mr. TH. VAN SWINDEREN.

GRONINGEN. De Schoolmeestersplaats bij de Martini-Kerk vacant. *Mei* 1808.

GRONINGEN. De Schoolonderwijzersplaats in de Noorder Diakonieschool der Hervormden vacant. *Junij* en *December* 1809.

ENGELBERT. De vacante School alhier is provisioneel vervuld. *November* 1811, *November* 1812 en *Mei* 1813.

MIDWOLDE vacant. *Junij* 1812.

MARUM vacant. *November* 1812.

NOORDWIJK vacant. *November* 1812.

ADUARD vacant. *Mei* 1813.

GROOTEGAST vacant. *September* 1813.

II. *Distr.* J. R. VAN EERDE.

WESTERWIJTWERT vacant. *Mei* 1808 en *Oct.* 1812.

III. *Distr.* E. TINGA.

WESTEREMDEN vacant. *Junij* en *October* 1810. en *Aug.* 1813.

ENUM vacant. *Junij* en *October* 1812.

SLOCHTEREN vacant. *October* 1812.

ST. ANNEN. Den 4 Augustus ll. is alhier overleden in den ouderdom van 60 jaren, NOMDE ENGELS. De School dezer Plaats is van den laagsten rang. De dienst wordt provisioneel waargenomen door JAN PIETER RUSSELING.

LELLENS. De Schoolonderwijzer G. KOOIMANS overleed alhier den 24 September ll. in den gezegenden ouderdom van 83 jaren en 5 maanden. Daar reeds sedert vijf jaren de schooldienst is waargenomen geworden door den Custos JAN GEORG WENNINGA, zoo wordt dezelve nu niet onderbroken door dit sterfgeval. De School is van den laagsten rang, heeft een tractement van *f* 63-:-: uit de Kerkekas, en kan, volgens opgave, bevatten min of meer 30 kinderen.

V.

V. *Distr.* . . . .

Canton JEMGUM.

DITZUM vacant. *Mei* en *October* 1812.

Canton PEKEL-A.

VLAGTWEDDE vacant. *Augustus* 1812.

ZELLINGE vacant. *December* 1812.

VI. *Distr.* C. POTHOF.

SCHONEBEEK. De vacante School wordt provisioneel waargenomen. *Mei* 1813.

VII. *Distr.* G. SMIT.

RUINEN. De vacante School alhier is provisioneel vervuld. *Augustus* 1812 en *Mei* 1813.

VIII. *Distr.* J. TONCKENS.

RODERWOLDE vacant. *Mei* en *October* 1812.

BEILEN. De vacante School alhier is provisioneel vervuld. *Augustus* en *October* 1812 en *Mei* 1813.

DE OOSTER-EEMS.

Mr. TH. VAN SWINDEREN, Inspecteur der Akademie van *Groningen*, en bijzonder belast met de Inspectie der Scholen in de Departementen van de *Ooster*- en *Wester-Eems*.

Arrondissement AURICH.

Canton AURICH.

BOEKZETEL vacant. *Mei* 1813.

Canton BERUM.

GROSSHEIDE vacant. *Mei* en *Aug.* 1813.

Canton NORDEN.

LUTETSBOURG. De vacante School alhier is provisioneel vervuld. *Mei* 1813.

RECHTUPSWEGE vacant. *Mei* en *Aug.* 1813.

Ar-

Arrondissement EMDEN.

Canton DETERN.

RHAUDE vacant. *Mei* 1813.

RHAUDER-OOSTER-VEEN vacant. *Junij* en *Aug.* 1813.

HOLLE of HOLLN vacant. *Sept.* 1813.

Canton PEWSUM.

PILSUM vacant. *Mei* 1813.

VISKWARD vacant. *Mei* 1813.

Arrondissement JEVER.

Canton ESENS.

SIPKWERDUM en DANSUM vacant. *Junij* en *Aug.* 1813.

ROGGENSTEDE vacant. *Sept.* 1813.

WESTERHOLD vacant. *Sept.* 1813.

Canton HOOKZIJL.

HORUMERZIJL vacant. *Mei* en *Aug.* 1813.

ALT-GARMS-SIJHL vacant. *Sept.* 1813.

Canton JEVER.

SILLENSTEDE vacant. *Mei* 1813.

Canton RUSTRINGEN.

MIDDELFEHR vacant. *Aug.* 1813.

Canton WITTMUND.

UTTEL vacant. *Mei* 1813.

AANHANGSEL.

SCHOOLBERIGTEN.

November 1813.

DE ZUIDERZEE.

I. *Distr.* C. WERTZ.

AMSTERDAM. De vacante post van eersten Leermeester in eene der Stads Armenscholen is provisioneel vervuld. *Mei* 1813.

II. *Distr.* J. TEISSEDRE L'ANGE.

DE GEINBRUG onder *Weesp.* De vacante School alhier is provisioneel vervuld. *Decemb.* 1812 en *Mei* 1813.

LAREN. De vacante School wordt provisioneel waargenomen. *Mei* 1813.

NIEUWER-AMSTEL. De Scholen op *het Verwerspad* en aan *den Overtoom* zijn vacant. *Mei* 1813.

DE HOEF, onder *Mijdrecht*, vacant. *Julij* 1813.

III. *Distr.* J. C. BERRANGE.

AALSMEER. (*Oosteinde van*) De vacerende openbare Schoolonderwijzersplaats alhier is provisioneel vervuld. *November* en *December* 1812 en *Mei* 1813.

SLOTERDIJK. De vacante School alhier is provisioneel vervuld. *Mei* en *Junij* 1813.

IV. *Distr.* A. NUMAN.

MOERBEEK onder *Nieuwe Niedorp* vacant. *November* 1810.

SCHAGERBRUG aan *de Zijpe*. De vacante School alhier is provisioneel vervuld. *Mei*, *Julij* en *Aug*. 1813.

VALKOOG vacant. *Mei* 1813.

PETTEN. Door het vertrek van IZAAK ALBERTUS MOOIJEN naar *Schellinghout*, is de post van Schoolonderwijzer en Voorlezer alhier vacant geworden. Zij, die daartoe begerig zijn, de vereischte rang bezitten en in de Fransche taal kunnen en mogen onderwijzen, worden verzocht, zich voor den 20sten December, voorzien met de vereischte getuigschriften, te vervoegen bij den Heere Maire van de *Zijpe*, wonende aan de *Schagerbrug*, in persoon, of met brieven (*franco*); door wien de tijd tot het vergelijkend examen nader zal worden bepaald. — Het tractement aan dezen Post verbonden, is 200 Francs, benevens vrije Woning, en de schoolgelden van tusschen de 60 en 70 leerlingen. — Ook moeten de Sollicitanten bedacht zijn, dat de reiskosten bij het vergelijkend examen door hun aangewend, voor hunne eigene rekening komen.

V. *Distr.* J. DOZIJ.

ENKHUIZEN. De Stads Armenschool vacant. *April* 1811.

ENKHUIZEN. De alhier opengevallen bijzondere School der 2de klasse is provisioneel vervuld. *Mei* en *Junij* 1813.

WADWAI vacant. Men wachte eerlang een nader berigt. *Aug*. 1812.

BINNENWIJZEND. De vacante School alhier is provisioneel vervuld. *Mei*, *Junij*, *Julij* en *Aug*. 1813.

SCHELLINGHOUT. De vacante School alhier is provisioneel vervuld. *Junij* en *Aug*. 1813.

OOSTERLEEK. Op den 11 October ll. werd het vergelijkend examen gehouden, ter vervulling der vacerende Schoolonderwijzersplaats alhier, waartoe zich twee Sollicitanten, beide bezittende den 3den rang, hadden aangeboden; en is het Proces-Verbaal hiervan ingezonden bij den Heere Inspecteur Generaal der Universiteit in Holland. *Aug*. 1813.

VI.

VI. *Distr.* A. R. MAURER.

ALKMAAR. De Stads Armenschool vacant. *Mei* 1813.

ALKMAAR. De School in het Roomsch-Katholijke Weeshuis vacant. *Mei* 1813.

BOEKEL. Alhier is de Schoolonderwijzersplaats vacant. Men verwachte deswegens nader berigt. *Julij* 1813.

CASTRICUM vacant. *Mei* 1813.

NOORDEINDE VAN GRAFT vacant. Men verwacht hieromtrent nadere berigten. *Julij* 1813.

EGMOND OP DEN HOEF. Door het overlijden van den braven C. WAGEMAKER, die, stil en nederig daar henen gaande, zich altijd onderscheidde door eene ijverige, getrouwe en lofwaardige vervulling van zijnen post, en wiens gedachtenis ook zoo bij ons in zegening zal blijven, is de School alhier vacant.

Zij, die naar dezelve zouden willen dingen, worden verzocht zich voor den 15 December eerstkomende, te vervoegen aan den Wel-Ed. Heere S. DEKKER, Maire van de *Binnen Egmonden met Rinnegom*, en moeten acte bezitten ten minsten van den derden rang, alsmede getuigschriften van goed gedrag. Het vaste tractement is *f* 71-:-: jaarlijks er is vrije Woning, en het aantal van Scholieren beloopt doorgaans omtrent 60, waarvan ieder betaalt in de drie maanden 5 stuivers; ook worden voor de waarneming van het Kosters- en Voorzangers-ambt genoten *f* 25-:-:

VII. *Distr.* TH. DE VRIES.

UITDAM EN ZUIDERWOUDE. De Schoolonderwijzersplaats alhier, is provisioneel vervuld. *Julij* 1813.

MARKEN. (*Eiland*) De Schoolonderwijzersplaats alhier is provisioneel vervuld. *Julij* en *Octob.* 1813.

IX. *Distr.* A. SIMONS.

ZEVENHOVEN weder vacant. *December* 1812 en *Mei* 1813.

LANGEWEIDE. De vacante School alhier is provisioneel vervuld. *Mei* 1813.

VII. *Distr.* TH. DE VRIES.

UITDAM EN ZUIDERWOUDE. De Schoolonderwijzersplaats alhier, is provifioneel vervuld. *Julij* 1813.

MARKEN. (*Eiland*) De Schoolonderwijzersplaats alhier is provifioneel vervuld. *Julij* en *Octob.* 1813.

IX. *Distr.* A. SIMONS.

ZEVENHOVEN weder vacant. *December* 1812 en *Mei* 1813.

LANGEWEIDE. De vacante School alhier is provifioneel vervuld. *Mei* 1813.

X. *Distr.* H. ARNTZENIUS.

UTRECHT. De Roomsch-Katholijke Armfchool van de Clerifie vacant. *December* 1812 en *Junij* 1813.

UTRECHT. De Onderwijzersplaats in eene der Parochie-Scholen dezer Stad vacant. *Junij* 1813.

WILNIS. Ingevolge het op den 23 October ll. gehouden examen, is door den Heere Commisfaris tot de zaken van het openbaar Onderwijs, de provifioneele waarneming dezer School aan MARTINUS JOHANNES HENGEVELD, van *Amfterdam*, hebbende den 2den rang, opgedragen. *Julij* en *Nov.* 1813.

XII. *Distr.* H. G. SCHLUITER.

HOOGLAND vacant. *Aug.* 1812 en *Mei* 1813.

DE MONDEN VAN DE MAAS.

I. *Distr.* J. VAN GEUNS.

SASSENHEIM. De vacante School alhier is provifioneel vervuld. *Junij* en *September* 1813.

II. *Distr.* B. SPOELSTRA.

STOMPWIJK. De vacante School alhier is provifioneel vervuld. *September* en *December* 1812 en *Mei* 1813.

DEN HAAG. De School in het Roomsch-Katholijk Weeshuis vacant. *September* en *October* 1812.

DEN HAAG. Eene bijzondere Onderwijzersplaats van de 2de klasfe vacant. *Junij* en *Aug.* 1813.

IV.

V. *Distr.* . . . . . .

RUGGE en OOSTERLAND, genaamd *de Tinte*, vacant. *Julij* 1812.

HELVOET BINNEN of NIEUW HELVOET. De vacante School alhier is provisioneel vervuld. *Julij* en *September* 1812 en *Mei* 1813.

ZWARTEWAAL. De vacante School alhier is provisioneel vervuld. *Mei* 1813.

VI. *Distr.* G. VAN KOOTEN.

HENDRIK IDO AMBACHT. De onlangs alhier provisioneel aangestelde Onderwijzer ARNOLDUS KNOSSES Rz. is, op zijn verzoek, weder uit dezen zijnen post ontslagen; en is, op daartoe gedane voordragt, door den Heere Inspecteur Generaal, uit de personen, welke bij het op den 24 Junij ll. gehouden examen, mede naar deze plaats hadden gestaan, de provisionele waarneming dezer School aan PIETER SERET, bezittende den 2den rang en openbaar Onderwijzer te *Waspik*, opgedragen. *Mei* en *Julij* 1813.

ZWIJNDRECHT. De vacante School alhier is provisioneel vervuld. *Mei* 1813.

ALBLASSERDAM. De vacante School alhier is provisioneel vervuld. *Mei*, *Julij* en *Aug.* 1813.

DE GROOTE LINDT, onder *Zwijndrecht* vacant. *Julij* en *September* 1813.

VII. *Distr.* G. W. BOOT.

KULENBORG. De post van Stads-School- en Kosthouderesse vacant. *December* 1811.

VIII. *Distr.* . . . .

DIRKSLAND. De vacante School alhier is provisioneel vervuld. *Mei*, *Julij* en *Aug.* 1813

DE BOVENYSSEL.

III. *Distr.* J. VAN DER LINDEN.

DOETINCHEM. De post van eersten openbaren Nederduitschen Schoolonderwijzer vacant. *Junij* 1812 en *Mei* 1813.

DOESBORG. De post van openbaren Franſchen en Hoogduitſchen Onderwijzer vacant. *Mei* 1813.

KEPPEL BINNEN. De vacante School alhier wordt bij voorraad waargenomen. *Mei* 1813.

VI. *Distr.* ....

GENT. De vacerende Schoolonderwijzersplaats alhier is proviſioneel vervuld. *Mei* en *Junij* 1813.

VII. *Distr.* F. H. REPELIUS.

WADENOOIJEN. De vacerende Schoolonderwijzersplaats alhier, is proviſioneel vervuld. *Junij*, *Augustus* en *September* 1813.

OPHEMERT vacant. *Octob.* 1812, *Mei* en *Junij* 1813.

RUMPT. De vacante School alhier is proviſioneel vervuld. *November* 1812 en *Mei* 1813.

DE MONDEN VAN DEN YSSEL.

I. *Distr.* J. H. FLOH.

WEDDEHOEN en KORTWIJK of ZELDAM vacant. *Mei* 1813.

TWICKELO vacant. *Mei* 1813.

BOEKELO vacant. *April* 1812.

BENTELE vacant. *April* 1812.

LATTRUP vacant. *November* 1812.

ZENDEREN vacant. *September* 1813.

II. *Distr.* ....

REUTUM en HAARLO vacant. *September* 1807.

III. *Distr.* C. FRANSEN VAN ECK.

TONGEREN (*Wijhe*) vacant. *October* 1809.

WESEPE. (*Olst*) De vacante School alhier is proviſioneel vervuld. *Mei*, *Junij* en *Julij* 1813.

III. *Distr.* J. W. A. MULLER.

MARKELO. De vacante School alhier is proviſioneel vervuld. *Augustus* 1812 en *Mei* 1813.

SIP-

SIPCULO vacant. *Mei* 1813.

RADEWIJK en VELDHOEK vacant. *Mei* 1813.

IV. *Distr.* J. F. SERRURIER.

KAMPERVEEN, *Zuideinde*, vacant. *Mei* 1809.

KAMPERVEEN, *Hooge Weg*, vacant. *Nov.* 1809.

RUITEVEEN vacant. *Februarij* 1812.

HASSELERDIJK vacant. *Februarij* 1812.

WESTERHOLTE en 's HEERENBROEK. De vacante Schoolonderwijzersplaats alhier is provisioneel vervuld. *September* 1812 en *Junij* 1813.

DE ZWARTENDIJK, Mairie *Kampen*, vacant. *Mei* 1813.

KAMPER ZEEDIJK, (Mairie *Zwollerkerspel*) vacant. *Aug.* 1813.

V. *Distr.* W. SANDERS.

OSSENZIJL. De vacante School alhier wordt provisioneel waargenomen. *October* 1811 en *Mei* 1813. Zulks geschiedt ook op de vier navolgende plaatsen:

KALLENKOTE. *Aug.* 1811, *Novemb.* 1812 en *Mei* 1813.

'T NEDERLANDT. *Aug.* 1812 en *Mei* 1813.

CALLEMBERG. *Aug.* 1812 en *Mei* 1813.

LEIJEN en OVERLANKHORST. *December* 1812 en *Mei* 1813.

ZUIDVEEN. De vacante School alhier is provisioneel vervuld. *Junij*, *Sept.* en *Octob.* 1813.

OLDENMARKT en IJSSELHAM. De vacante School alhier is provisioneel vervuld. *Junij*, *Sept.* en *Octob.* 1813.

CUINRE vacant. *Junij* 1813.

GEITHOORN ZUIDERSCHOOL vacant. *Octob.* 1813.

WESTERHOLTE en 's HEERENBROEK. De vacante Schoolonderwijzersplaats alhier is provisioneel vervuld. *September* 1812 en *Junij* 1813.

DE ZWARTENDIJK, Mairie *Kampen*; vacant. *Mei* 1813.

KAMPER ZEEDIJK, (Mairie *Zwollerkerspel*) vacant. *Aug.* 1813.

V. *Distr.* W. SANDERS.

OSSENZIJL. De vacante School alhier wordt provisioneel waargenomen. *October* 1811 en *Mei* 1813. Zulks geschiedt ook op de vier navolgende plaatsen:

KALLENKOTE. *Aug.* 1811, *Novemb.* 1812 en *Mei* 1813.

'T NEDERLANDT. *Aug.* 1812 en *Mei* 1813.

CALLEMBERG. *Aug.* 1812 en *Mei* 1813.

LEIJEN en OVERLANKHORST. *December* 1812 en *Mei* 1813.

ZUIDVEEN. De vacante School alhier is provisioneel vervuld. *Junij*, *Sept.* en *Octob.* 1813.

OLDENMARKT en IJSSELHAM. De vacante School alhier is provisioneel vervuld. *Junij*, *Sept.* en *Octob.* 1813.

CUINRE vacant. *Junij* 1813.

GEITHOORN ZUIDERSCHOOL vacant. *Octob.* 1813.

VRIES-

VRIESLAND.

I. *Distr.* J. F. KORFF.

HAULERWIJK vacant. *October* 1809.

BLESDIJKE vacant. *Junij* 1810.

WOLVEGA vacant. *Maart* 1811. en *Aug.* 1813.

OUDELEMMER vacant. *Aug.* en *Nov.* 1813.

BENEDENKNIJPE. De vacante Schoolonderwijzersplaats alhier is provisioneel vervuld. *Mei* en *Junij* 1813.

II. *Distr.* J. TADEMA WIELANDT.

BEETS vacant. *Augustus* 1810.

LUNJEBERD en TERBAND. De vacante School alhier is provisioneel vervuld. *Mei* 1813.

URETERP. De alhier vacante Schoolonderwijzersplaats is provisioneel vervuld. *Mei* en *Junij* 1813.

NYEHASKE. Ingevolge het op den 4 October ll. gehouden examen, is door den Heere Commissaris tot de zaken van het openbaar Onderwijs, de provisioneele waarneeming dezer School aan TYMEN HENDRIK KLUIVER, bezittende den 2den rang, opgedragen. *Aug.* en *Octob.* 1813.

III. *Distr.* H. W. C. A. VISSER.

IDSKENHUIZEN. De vacante Schoolonderwijzersplaats alhier is provisioneel vervuld. *November* 1812, *Mei* en *Junij* 1813.

BALK. De vacante openbare School alhier wordt provisioneel waargenomen. *Mei* 1812 en *Mei* 1813.

BALK. Bijzondere School der tweede klasse vacant. *December* 1808.

OUDEGA, Mairie *Koudum*. De vacante School alhier wordt provisioneel waargenomen. *Mei* 1813.

BAARD.

BAARD. De vacante School alhier is provisioneel vervuld. *Octóber* 1812 en *Mei* 1813.

SNEEK. De Armenschool vacant. *October* 1812.

TJERKWERD vacant. *Sept.* en *October* 1813.

IV. *Distr.* A. BRUINING.

HITZUM. De vacante School alhier is provisioneel vervuld. *Junij*, *Julij* en *Aug.* 1813.

PEINS vacant. *Maart* 1808.

IJTENS vacant. *December* 1809.

TJUMMARUM vacant. *Augustus* 1812.

V. *Distr.* Mr. J. D. VAN DER PLAATS.

STIENS. De vacante School alhier is provisioneel vervuld. *December* 1812 en *Mei* 1813.

HUIZUM. De vacante School alhier is provisioneel vervuld. *December* 1812. *Mei* en *Aug* 1813.

LEEUWARDEN. De Eersten Onderwijzersplaats in het Stads Armenschool alhier vacant. *Sept.* en *Nov.* 1813.

VI. *Distr.* M. MARTENS.

HOLWERT. De vacante School alhier is provisioneel vervuld. *September* 1812 en *Mei* 1813.

BORNWERD en BETTERWERD. De vacante School alhier is provisioneel vervuld. *Septemb.* 1812 en *Mei* 1813.

WIERUM. De vacante School alhier is provisioneel vervuld. *Mei*, *Junij*, *Aug.* en *Sept.* 1813.

FOUDGUM vacant. *Mei* en *Nov.* 1813.

WETSENS vacant. *December* 1812 en *Mei* 1813.

GENUM. De vacante School alhier is provisioneel vervuld. *Mei*, *Julij* en *Aug.* 1813.

VII. *Distr.* W. BEEKHUIS.

DROGEHAM. Ingevolge het op den 19 October ll. gehouden examen, is door den Heere Commissaris tot de zaken van het openbaar Onderwijs, de provisioneele waarneming dezer School aan HENDRIK JANS. POSTHUIS, bezittende den 2den rang, opgedragen. *Junij* en *Oct.* 1813.

DE

DE WESTER-EEMS.

I. *Distr.* Mr. TH. VAN SWINDEREN.

GRONINGEN. De Schoolmeestersplaats bij de Martini-Kerk vacant. *Mei* 1808.

GRONINGEN. De Schoolonderwijzersplaats in de Noorder Diakoniesschool der Hervormden vacant. *Junij* en *December* 1809.

ENGELBERT. De vacante School alhier is provisioneel vervuld. *November* 1811, *November* 1812 en *Mei* 1813.

MIDWOLDE vacant. *Junij* 1812.

MARUM vacant. *November* 1812.

NOORDWIJK vacant. *November* 1812.

ADUARD vacant. *Mei* 1813.

GROOTEGAST vacant. *September* 1813.

OPENDE vacant. *November* 1813.

II. *Distr.* J. R. VAN EERDE.

WESTERWIJTWERT vacant. *Mei* 1808 en *Oct.* 1812.

III. *Distr.* E. TINGA.

WESTEREMDEN vacant. *Junij* en *October* 1810. en *Aug.* 1813.

ENUM vacant. *Junij* en *October* 1812.

SLOCHTEREN vacant. *October* 1812.

St. ANNEN vacant. *October* 1813.

LELLENS vacant. *October* 1813.

V. *Distr.* . . . .

VLAGTWEDDE vacant. *Augustus* 1812.

ZELLINGE vacant. *December* 1812.

VI.

VI. *Distr.* C. POTHOF.

SCHONEBEEK. De vacante School wordt provisioneel waargenomen. *Mei* 1813.

VII. *Distr.* G. SMIT.

RUINEN. De vacante School alhier is provisioneel vervuld. *Augustus* 1812 en *Mei* 1813.

VIII. *Distr.* J. TONCKENS.

RODERWOLDE vacant. *Mei* en *October* 1812.

BEILEN. De vacante School alhier is provisioneel vervuld. *Augustus* en *October* 1812 en *Mei* 1813.

REGISTER

VAN HET

VIERDE DEEL.

AANHANGSEL.

A.

Boe-

C.

D.

E.

F.

G.

H.

MEI-

Rog-

Sep-

V.

W.

Wes-

